Ex libris
J. F. Ritterdorff

C. D. V.

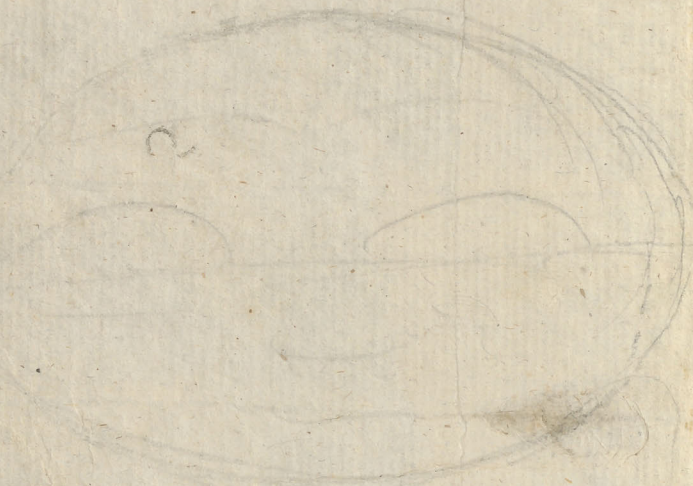

Q. CURTII RUFI
HISTORIA
ALEXANDRI MAGNI.

QUINTI CURTII RUFI
DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI
LIBRI

CUM SUPPLEMENTIS I. FREINSHEMII

PRAEMITTITUR NOTITIA LITERARIA

ACCEDIT INDEX

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

ELBINGER STADT BIBLIOTHEK

EDITIO ACCURATA

BIPONTI
Ex Typographia Societatis
CIↃIↃCCLXXXII

BIBLIOTEKA ILBLAKA
4801
92.710
II

NOTITIA LITERARIA

DE

Q. CURTIO RUFO

Ex Io. Alb. Fabricii Bibliotheca Latina a Io. Aug. Erneſti auctius edita Tom. II, cap. 17.

CURTII aetas, & ſententia eorum, qui Hiſtoriam eius recentis ſcriptoris commentum eſſe opinantur exploſa.

Q. [1] CURTIUS RUFUS quis fuerit et quando vixerit, incertum eſt. Nam locus lib. 10, cap. 9, unde aetatem eius colligere conati ſunt viri eruditi, ita ambiguus eſt, ut ibi per *novum ſidus* P. Pithoeus et Iac. Bongarſius *Auguſtum*, Popma, Matthaeus Raderus, Carolus Sponius et Iacobus Perizonius *Tiberium*, Iuſtus Lipſius, Barnabas Briſſonius, Valens Acidalius, et Mich. Tellerius *Claudium*, Ianus Rutgerſius, Gerh. Io. Voſſius, Io. Henr. Boeclerus, Io. Triſtanus tom. 1 p. 279, Io. Loccenius, Philippus Caroli, et Io. Clericus *Veſpaſianum*, Io. Iſaacus Pontanus *Traianum*, Caſpar denique Barthius, p. 1165 ad Claudian. *Theodoſium* intellexerit. Et fuit ſane Theodoſii aevo *Curtius* quidam, ſive *Turcius Rufus Apronianus*, qui Virgilium emendavit; ſed longe is a noſtro haud dubie diverſus, cuius aetatem innuit et alter locus IV, 4 *Tyrus nunc tandem, longa pace cuncta referente, ſub tutela Romanae manſuetudinis acquieſcit.* Iam ſi idem eſt Curtius, de quo Tacitus

1 Mentio etiam Q. Curtii apud Ciceronem lib. 3 Epiſt. 2 ad Q. Fratrem. Alius Curtius Montanus Iuvenali Sat. 4 & 11, & Tacito lib. 4 hiſt. memoratus; Curtius denique Salaſſus apud Euſeb.

libro XI, cap. 21 Annalium, et Plinius Iun. [1] lib. VII, epiſt. 27, vel uti I. Caſaubono, Voſſio, Perizonio, aliisque, atque, ſi hoc addere operae pretium eſt, mihi quoque veriſimillimum videtur, cuius inter claros Rhetores meminit Suetonius, mirum fuerit, hiſtoriam eius elegantiſſime ſcriptam a veteribus non memorari. Unde reperti denique ſunt, qui obſervatis quibusdam in Curtio locis, quae cum Geographia difficulter conciliari poſſent, qualia tamen in Herodoto etiam et aliis graviſſimis [2] auctoribus occurrere conſtat, non dubitarent affirmare, libros qui ſub Curtii nomine feruntur, confectos eſſe ab erudito quodam Italo ante annos trecentos. Vide Bodinum [3] c. 10, Methodi Hiſt. ubi Curtium Platinae

1 Neſcio cuius Rufi opus omnibus numeris abſolutum laudat idem Plinius lib. IX, Epiſt. 38. an illius, quem *Ciceronem Allobroga* dictum propter eloquentiam teſtis Iuvenalis VII, 214. Etiam Tacitum quaedam e Curtio in Annales ſuos tranſtuliſſe notat Lipſius ad VI annal. p. 242. Vide eundem ad XI, p. 274. Arriano antiquiorem Curtium (non ex Arriano pleraque ſua, ut volebant Iſaacus Pontanus, & Angelus Decembrius, mutuatum) fatetur etiam Iac. Gronovius notis ad Arriani Alexandrum, p. 260, in quibus Freinshemii ſupplementa & notas ad Curtium ſubinde caſtigat. Curtio Arrianum praefert, pluraque in Curtio reprehendit praeter *Rollinum* Hiſt. veteris Gallice editae Tom. VI. (Biblioth. raiſonnée T. 13. pag. 90.) Anglicus Arriani interpres *Roockius*, qui etiam Io. Clerici cenſuram recudi curavit, additis quibusdam Iac. Perizonii pro Curtio vindiciis & obſervationibus. Lond. 1729, 8. Curtium non adeo idoneum, qui adoleſcentibus ad imitandum proponatur, diſputat Iac. Bruckerus, Auguſta Vindelicus in Miſcellaneis Lipſienſibus T. IX, p. 12 ſeqq.

2 Confer Clerici artem criticam parte 1, p. 33, Benedicti Averani diſſ. 3 in Thucydidem T. 1, Opp. p. 232.

3 Bodinum impugnavit Ioannes Ramoldus praelectione centeſima in libros Apocryphos T. 1, p. 1239. Morellum *Magnus Daniel Omeiſius*, ſive *Hermannus Breverus* Rigenſis diſſ. de Curtii aetate Altdorf. 1683, 4.

aequalem fecit, Guid. Patini Epiſtolam 27, a. 1650 ſcriptam, p. 96 editionis primae, et ad Carolum Sponium T. 1, pag. 232 ſeq. et Dan. Guil. Mollerum diſſ. de Curtio, Altdorf. 1683, 4. add. Rapini obſervatt. de Hiſtoria et Hiſtoricis (*Réflex. ſur l'Hiſtoire*) p. 233, et Vignolium Marvillium T. 1, Miſc. Hiſt. et literar. p. 57. Non paucos alios naevos in hoc ſcriptore viſus eſt ſibi animadvertiſſe Ioannes Clericus, in *iudicio de Q. Curtio*, quod pro exemplo Criticae in libris exercendae exſtat parte poſteriore Artis Criticae ſect. 3, nec eo indigno lectu iis, qui iudicandi hoc munus appetunt, ut excutere omnia conſueſcant, ſed et retinere iudicium diſcant. Acerbius quandoque Curtium reprehendi hic, arguerat Iac. Perizonius in eruditiſſimis notis ad Aeliani Var. p. 728. Reſpondit ſtatim Perizonio Clericus, ſub Theodori Goralli nomine in praefat. ad Pedonem Albinovanum. Tum vero ſcripſit Perizonius Q. Curtium Rufum, reſtitutum in integrum et vindicatum Lugd. Bat. 1703, 8, librum exquiſitae doctrinae et rectiſſimi iudicii, cuius lectione optime diſcere ſtudioſi poſſunt, quomodo in talibus rebus modeſte et accurate iudicari debeat, et quomodo ſpecies errorum, repugnantiae et ſimilium vitiorum, diſpelli poſſit. Clericus tamen ne tum quidem tacuit, et aliquid defenſionis cauſa dixit librum hunc recenſens in Bibliotheca ſelecta T. 3, p. 171 ſeq. Idem Clericus cum temporum quoque notationem Curtio neglectam obiecisſet, obſervatum tamen eſt, Clericum ipſum c. 7 iudicii de Curtio, ex ſolo illo ſcriptore omnem rerum geſtarum ſeriem a proelio ad Iſſum uſque ad Porum ab Alexandro victum chronologico ordine digeſſiſſe. v. *Mémoires de Trévoux* a. 1705, p. 811. Sed totum hoc de Curtii libris recentiori aetate ſcriptis facillime et breviſſime refellitur iis, quae Wagenſei-

lius in Pera librorum Iuvenilium T. 4, p. 178 disseruit in haec verba: *Etsi quacunque de causa non occurrit apud Antiquiores, qui exstant, Curtii mentio, tamen ii, quorum aetas tria secula longe excedit, eius meminere, ut sic saltem longe ante illa tempora vixisse illum necesse sit. Iohannes nimirum Sarisberiensis, Carnotensis Episcopus, quem anno 1182 vita excessisse constat, Curtium allegat in Policratico lib. 8, cap. 18.* (Vincentis Bellovacensis, lib. IV, speciali doctrinalis cap. 125, Iacob. de Vitriaco, in Gestis Dei per Fr. p. 1132.) *Philippus vero Gualterus, Episcopus Insulanus, quem nonnulli Sarisberiensis aequalem temporum autumant, alii, ut Vossius de Poetis latinis, a. 1260 claruisse ferunt, in Alexandreide, sive carmine, quo libris X cecinit res gestas Alexandri, Curtium ad verbum,* [1] *quantum poterat, imitatus est. De Alphonso quoque decimo Hispaniae rege, qui sapientis cognomen meruit, & anno 1252 imperare coepit, Antonius Panormitanus in vita eius prodit, eum, cum gravi morbo laboraret, remedia Medicis frustra praescribentibus, coepisse legere Q. Curtii historiam de Alexandro M. adeoque illius dulcedine captum fuisse, ut ex sola lectione sanitatem recuperarit, haec saepe deinde repetiit verba erumpens:* Valeant Avicenna, Hippocrates, Medici ceteri, vivat Curtius sospitator meus. *Quamquam*

1 Idem notatum Barthio LII, 6. Alexander quoque Benedictus in libris de bello Venet. integras descriptiones e Curtio est mutuatus. Neque dicere licet Pseudo-Curtium e Gualtero sua expressisse, cum Curtius a Sarisberiensi ante Gualterum lectus fuerit. Laudatur etiam Curtius a Ioanne Tortelio lib. de Orthographia edito a. 1485. & liber Curtii primus a Iacobo de Cresollis Lombardo, qui ante annos amplius 400 scripsit observante Barthio pag. 1165 ad Claudian. Saltem incredibile videtur temporibus illis post Gualterum quemquam fuisse idoneum ad Historiam scribendam tam eleganter, & tam nativo colore antiquitatis.

quid verbis opus eſt? monſtravit mihi olim ſolidum reipublicae literariae columen, omnique laude dignus vir, Antonius Magliabechus in Bibliotheca Medicea [1] *codicem Curtii antiquiſſimum*, forma minore quarta, *atque Lucae Holſtenii, quod ſimul literis conſignatum exhibebat, veriſſimo, quo in talibus pollebat, iudicio, haud minus annis ſeptingentis gravem. Quod ſupereſt, hic ſcriptor ab iis, qui grandem & pudicum Latinitatis ſermonem amant, aſſidue in manu ſinuque geſtari debet. Sunt enim illi verba electiſſima, acutae crebraeque ſententiae, expoſitiones mirificae, conciones multa facundia inſtructae, ita, ut oratio eius, utique ſervet Maieſtatis ſuae pondus.* Io. Iſaaci Pontani de Curtio ſententia, qui illum e Tacito quaedam mutuatum et ex Arriano pleraque tranſtuliſſe exiſtimavit, videnda Sylloge Epiſtolarum editarum ab Antonio Matthaeo, Pontani nepote, Lugd. Bat. 1708, 8. p. 108, 166, 229, 258 ſeq. Petrus Blaeſenſis Epiſt. 101 inter libros in ſcholis celebres, praedicat profuiſſe ſibi *frequenter inſpicere hiſtorias Q. Curtii.* Scholas frequentavit Petrus circa a. C. 1150. Mſ. Codicem Hiſtoriarum Curtii annorum octingentorum, qui exſtat Pariſiis in Bibliotheca Colbertina, laudat Bernardus Montfaucon praefat. ad Palaeographiam Graecam, et Dan. Maichelius de Bibliothecis Pariſienſibus p. 56. *Journal littéraire* T. XII, p. 95, 96. Alium Schonhovii, exaratum ante aliquot ſecula, Brugis evolvit Hadrianus Iunius. Alius Codex antiquus Curtii membranaceus fuit in Bibliotheca Menarſiana p. 64. Alius e ſeculo decimo, qui fuit Bongarſii, eſt in Biblioth. Bernenſi. De Alphonſo, Hiſpaniae rege, qui per Curtii lectionem morbo levari ſe ſenſit, traditur etiam apud Aeneam Sylvium, p. 476. Opp.

1 Hic eſt fortaſſe codex ille, quem commemorat Decembrius Polit. liter. p. 487.

SUPPLEMENTA Libri primi & secundi.

Ex libris decem de rebus Alexandri Regis Macedonum duo [1] primores interciderunt, qui in antiquioribus editionibus, ab anno 1545 supplementis *Christophori Brunonis*, Monachii in Bavaria bonarum literarum in schola poetica Professoris, utcunque resarciuntur. His in editione Lugdunensi a 1615, 12. adiunguntur alia quaedam, descripta e Bibliotheca S. Victoris [2] a Ioanne Massono Baiocensi in Neustria Archidiacono, Papyrii fratre. Horum auctorem esse *Franc. Petrarcham* [3] notavit Iosephus Scaliger. Etenim *Quintianum Stoam* [4] libros illos suppleviſſe, ex Antonio Possevino et Iac. Gortonio narrat *Ioannes*

1 Ita quidem editiones & plerique libri MSS. etsi Codex manu exaratus Petri Danielis, librum primum dumtaxat, alii ne illum quidem integrum deesse innuunt. Vide Raderum c. 8 prolusionum ad Curtium, & Freinshemium in limine notarum. Porro fallitur Morerius, qui in Lexico Historico affirmat, Raderum supplementa in Curtium composuisse.

2 Vide Colomesii Bibl. selectam p. 185 & Catalogum MSS. Isaaci Vossii Cod. latin. IV.

3 Scaliger in Scaligerianis secundis pag. 61. *Omnia Q. Curtii, quae habemus, descripta sunt ex unico exemplari, reliqua recentia sunt ad unum omnia. In Bibliotheca S. Victoris primus liber Q. Curtii erat, sed deprehendi, compositum esse a Petrarcha.* Addubitant tamen auctores Diarii Veneti eruditorum Italiae T. IX, p. 144.

4 Respici videtur libellus sedecim vix paginarum nullius pretii editus Venet. 1555, 8, hoc titulo: *Q. Curtii Rufi Historiarum Alexandri Magni Macedonis duo priores libri hactenus desiderati.* Sed Stoam supplementa Curtii feciſſe, negat Mottanus Vayerius in iudicio de Historicis T. 1, pag. 376. Idem de Henrico Glareano: *Henry Glarean n'est suivi par personne dans sa distribution de l'Histoire de Quinte Curce en douze livres, retablissant les deux premiers, & divisant le reste en dix autres, au lieu des huit ordinaires.* Integrum Curtii opus exstitisse MS. Viennae Austriae in Bibl. Wolfgangi Lazii, falsa, ut videtur, fama fuit.

Freinshemius, qui longe luculentius, doctius et plenius defectum librorum illorum supplevit, ut Mich. Tellerius dixerit, iacturam fere optabilem fuisse, quam tam feliciter et opportune restituerit Freinshemius. Idem Freinshemius et alias in Curtio lacunas explevit, quae occurrunt lib. 5, cap. 13, et libri sexti principio, et lib. 10, c. 1 et 4. Ab eo tempore vir doctissimus *Christophorus Cellarius*, cum Brunonem sterilitate, Freinshemium copia et prolixitate quodam modo peccare animadverteret, novis, succinctis et elegantibus supplementis Curtium auxit. Nova denique supplementa Curtii adornare tentavit *Christianus Iunkerus*. In Actis Eruditorum Lipsiensibus a 1726, pag. 438 scripsit vir doctus: *Incidebat nuper in manus nostras liber decimus Quinti Curtii, in membrana scriptus, integer sane & nullis lacunis deformatus, sed ab edito Curtio valde diversus. Servabant hae membranae integrum caput V huius libri, maximam partem, prout editur, & reliqua cum hoc capite una & perpetua serie erant connexa. Sed si quis propterea, quod eae membranae unum caput Curtii repraesentant, affirmare auderet, reliqua etiam Curtii esse, is morem compilatorum vetustiorum ignorare se fateretur.* Sed ubi illae membranae sint, et cuius fuerint, reperire non potuimus. In antiquis editionibus, ut prima Vindelini, ordo turbatus est, ita ut quintus et sextus liber in unum contrahantur, adeoque novem tantum libri numerentur, pro septimo nimirum sextus, pro octavo septimus, atque ita deinceps usque ad ultimum, in quo multae lacunae. In nonnullis etiam, ut in versione Italica Pub. Candidi, quae sequuntur a capite duodecimo, post verba: *intuentibus lacrimae obortae*, petita feruntur e libro Curtii non decimo, sed duodecimo. *Seguita il resto del duodecimo libro del Quinto Curtio Ruffo.* Alexander Decembrius libro VI de po-

litia literaria cap. 67, ubi nonnulla in Curtio reprehendit, librum unum tantum ab initio desiderari existimabat. Glareanus in libros duodecim Curtium divisit.

VERSIONES Q. Curtii.

Versiones Curtii quamplurimae exstant. De *Germanica* quidem Ioannis Friderici *von Leisten* sive *Lehsten*, *Von den Thaten Alexander des Grossen*, *Francof. & Lipsi.* 1653, 8. et 1696, 4 recusa, sinistram fert sententiam I. H. Boeclerus in brevi isagoge ad Auctores classicos recte tractandos p. 20. (Prodiit etiam versio germanica 1705, 8, Rost.) Longe hanc versionem post se relinquit nova, Leonh. Christophoro Ruhlio, ut suspicio est, concinnata auctore, quae a. 1720 Halae Saxonum lucem vidit, 8. Alter interpres Chr. Guilielm. *Kritzinger* versionem edidit c. obss. germ. ac notis grammat. Budiss. 1748. 2 Voll. 8. Novissimae sunt versiones germ. Io. Franc. *Wagner*, Prof. & Rect. Osnabr. Lemgov. 1768. 8. & P. A. *Desing*, Aug. Vind. 1775, 8. *Suevica* interprete Io. Sylvio, Holmiae 1695, 8. prodiit. *Danice* supplementa Freinshemii & liber Curtii tertius per Wingaardum, Hafniae 1704. *Bohemicam* versionem Kaczerii Archigrammatei Posonienſis, nescio an editam, memorat Dan. Guilelmus Mollerus diss. de Curtio §. 21. *Italice* per Nic. Castellum Lipsi. 1698, 8. At vetus Italica interpretatio elaborata a *Publio Candido* vidit lucem Florentiae 1519 et 1530, 8, ex officina Philippi Iunctae, et Venet. 1535, 8. subiecta comparatione Alexandri et Caesaris, eodem Candido auctore. Aliam versionem Italicam Curtii, a *Thomasio Porcacchio* adornatam, memorat Hieronymus Ghilini in theatro virorum doctorum T. 1, p. 217. Vidit illa lucem Venet. 1558, 4. *Gallica N. Seguierii* prodiit Paris. 1613, 8. Genev. 1614,

8. *Vogelaſii* vero Pariſ. 1647, 4. et iam quinta editione 1659, 4. recuſa etiam Amſt. 1673, 8. 1699, 8.

Notum eſt, *Claudium Fabrum Vogelaſi Dominum* Gallicae Curtii verſioni integros triginta annos inſudaſſe. Balzaco dicta *l'Alexandre inimitable*. Freinshemii ſupplementa non Vogelaſius vertit, ſed *Petrus Ryerus*. Quod non animadverſum D. Chriſtiano Thomaſio [1], qui miratur Vogelaſium in primo ſtatim libro, capite primo gravem errorem commiſiſſe. In Annae Daceriae elogio [2] notatur, eam a parente ſuo Tanaquillo Fabro ſeorſim ſenſiſſe in hoc, quod Faber, perinde ut alii multi, Vogelaſianum Curtium, velut ſpecimen eloquentiae Gallicae inſigne, fuerit admiratus, ipſa vero multa in illo, ut affectata, et parum Gallica, reprehenderit. Antiquior Curtii verſio Gallica in membrana cum iconibus eleganter depictis ex Bibliotheca Reginae Suecorum Chriſtinae pervenit in Menarſianam p. 67. Etiam in Catalogo Bibliothecae Marckianae p. 100 memoratur Curtius Gallice ante aliquot ſecula verſus, ſcriptusque in pergamena,

1 Vide Chriſtiani Thomaſii *muthige Gedanken* a. 88, part. 2, pag. 354 ſeq. Ceterum Adamus Ebertus in relationibus e Parnaſſo p. 192 ait Vogelaſium expertum eſſe fatum, quod tonſor aliquis Lutetiae habuerit, qui tonſuram ſecundum morem noviſſimum incipiendo, illius mutationem intellexiſſet antequam ad alteram pervenit partem: ſic illum quoque ſecunda vice recenſita verſione, & opere ferme finito, animadverſiſſe, praeſentem linguae Gallicae genium non reſpondere ei, qui viguiſſet, cum verſionem ordiretur, ideoque triplicandum fuiſſe tentamen. Martial. VII, 82. *Eutrapelus tonſor dum circuit ora Luperci Expungitque ſetas, altera barba ſubit.* Similis interpretis cunctatoris mentio in T. 2. Menagianorum p. 18. *M. Patru a été quatre ans à traduire la premiere période de l'Oraiſon de Ciceron pour le Poëte Archias, encore n'a-t-il pas rendu ces mots:* quod ſentio, quam ſit exiguum.

2 Journal des Savans 1721, Jan.

et imaginibus pulcherrimis ornatus, folio magno. MStum etiam tale Gallicum in membrana ſervat Bibl. publica Ienenſis, teſte nobiliſſ. Struvio indroduct. in notitiam rei literariae pag. 182. *Belgica* Glaſemakeri verſio Amſt. 1663, 8, ut accurati interpretis, laudatur in Catalogo Bibliothecae illuſtris viri Gerhardi van Maſtricht, pag. 717. Prodiit iterum Belgice Curtius Amſt. 1728, 8, tabulis etiam in aes inciſis exornatus. *Anglice* prodiit Curtius Lond. 1694. Recentior verſio *Anglica* interprete Ioanne Digbaeo armigero, Lond. 1715, 12, duobus voll. nitido charactere typorum et 1726. Hanc Gallicae Vogelaſii nihil cedere elegantia iudicant Memoriarum Trivoltinarum auctores a. 1716, p. 179. *Polonice*, Cracov. 1624 fol. *Ruſſice*, ab *Elia Kopvewitz*, Moſcuae 1710, 4. *Mémoires de Trévoux* a. 1710, p. 1098 et 1711, p. 1658. *Hiſpanice* a Gabriele de Caſtaneda a. 1534, fol. et noviſſime a *Matthaeo Ybannez de Segovia*, Madrit. 1699 fol.

De Epiſtolis Curtio ſuppoſitis.

De *Epiſtolis* Curtio ſuppoſitis ita Io. Frid. Gronovius in elencho antidiatribes Mercurii Frondatoris pag. 99. *Quis aeſtimabit ſcriptum nihili, cui docti viri nomen adſcribitur? Quis Epiſtolas Q. Curtii, Pauli & Senecae amoebaeas, otioſorum & putidiſſimorum hominum figmenta, miratur, quia illuſtria nomina praeferunt?* Eas prodiiſſe adiunctas editioni hiſtoriarum Curtii Venetae 1502 fol. diſcimus e Bibl. Barberina. In Bibl. Kielmanniana Epiſtolas illas Curtii nomine editas primum Regii Lepidi 1500, 4. ab Ugone Rugerio ſive de Rogeriis, Regienſe, dominante Bononiae Ioanne II, Bentivolo traditur. Paucis foliis conſtant, diviſaeque ſunt in *libros quinque;* venditantur autem ſcriptae non a Q. Curtio Hiſtori-

co, sed a Curtio longe vetustiore Duce Romano, variisque aliis Romanorum et Carthaginiensium Ducibus, et Senatus Rom. nomine ad Curtium, et nomine Fabii, Lucii, Papyrii Cos. et Decemviri, Hannibalis, Persici, Hasdrubalis, Ariolorum, Faustini, Iambuli, Postumii Decemviri, Quintiani Procos. Valgarii, Eulibii, Portii, Portiae, Sertorii, Alethis Regis Corinthi, Cincinnati, Histilii, Numae Pompilii, Sertorii, Viridiani, Ennii Montani, Masinissae, Manlii Torquati, Alexandri, Bruti Consulis primi, Livii, Sextii, Antoniani, Appii Claudii, Pampiniani (Pompeii) magni, Iulii, Catonis Uticensis, Parthici maioris, Fabii max. M. Curii, Fabricii, M. Attilii Reguli, Fulvii, Metelli, M. Marcelli, Samnitium, Scipionis Africani, Sulpicii auguris, Cambii adolescentis, Corneliae, Lupii Liribii. Libro quarto praefigitur oratio brevis contra assentatores et detractores. In MS. Bongarsiano apud Bernenses e Sec. XV reperiuntur harum Epp. L. tres, quarti autem tantum prima et secunda, deinde tres aliae varii argumenti. v. Sinneri Catal. Bibl. Bern. p. 361.

INDEX
EDITIONUM
Q. CURTII RUFI
AUCTIOR FABRICIANO
ET IN TRES AETATES DIGESTUS.

AETAS I *NATALIS.*

Auctores: Vindelinus *de Spira*, *Pomponius* Laetus, Ant. *Zarotus* & Barth. *Merula.*

1471 *Editio princeps.* Q. Curtius de rebus gestis Alexandri M. cui subiiciuntur Plutarchi apophthegmata laconica, Latine. Venet. per Vindel. de Spira, fol. In fine legitur:

Impressum formis iusto que nitore coruscans,
Hoc Vindelinus condidit artis opus.

. . . . eadem edit. ib. per eundem s. a. in calce legitur: Loquitur lector ad Vindelinum Spirensem Artificem, qui Q. C. reddit in lucem,

Vindeline, meae (meus) *prius hic rediturus in auras*
Spiritu, & corpus linquet inane meum:
Quam tua nobilitas, virtus atque inclyta fama
Pectore labatur, candide amice, meo.

. . . . [*Romana*] s. a. & l. per Ge. *Laver*, fol. min. Finis habet: *Finis gestorum Alexandri M. quae Q. Curtius Rufus vir Romanus literis mandavit. & Pomponius nostro tempore correxit. Ac Georgius Lauer impressit.*

1474 quae fuit apud Casp. Barthium, & adhibita Freinshemio.

1475 Mediol. 8. typis Christoph. *Valdarferi* haec editio Hambergero videtur curata esse.

1480 Mediol. impressit *Zarotus*, cura & imp. Io. *Legnani.*

1481 In fine legitur: Hos novem Quinti Curtii libros de rebus gestis Alexandri Magni regis Macedonum, quam accuratissime recognitos impressit Mediolani Antonius

Zarotus, opera, & impendio Iohannis *Legnani*, Anno Domini 1481, die 26 Martii, fol.

1490 Q. Curtius cum caſtigatt. Bart. Merulae. Venet. per Ioh. de Tridino. fol. (cf. S. Engel. Bibl. Select. vid. Philoſtratus).

1491 Veron. fol. per Ant. Zarotum, impendio Io. *Legnani*. Eius lectiones a vulgata diverſas excerpſit Maittarius in ed. Curtii a ſe curata.

1494 Venet. fol. cur. Bartholom. *Merula*, quem Barthius ſcripſit *primum optimo auctori corrumpendo audaciae ſignum ſuſtuliſſe*. Nos ad an. 1490 priorem Merulae editionem adnotavimus.

——— Hiſtoria Alexandri Magni regis Macedoniae. Impreſſ. Argentinae. finita altera die Urbani. fol. memoratur in Bibl. Uffenbach. univ. T. II, app. p. 59 n. CLIX.

1497 de rebus geſtis Alex. M. libri novem, quam accuratiſſime caſtigati a Barthol. *Merula*. Venet. per Ioh. *de Tridino*, alias *Tacuinum*, fol.

1502 eadem fol. acceſſerunt Epiſtolae Curtio ſuppoſitae, quae ſeparatim interim viderant lucem Regii Lepidi 1500, 4.

1507 Florent. ap. Iuntas. 8.

AETAS II *ERASMO-ALDINA*.

Auctores: *Eraſmus*, *Glareanus*, *Aldus*, Hadr. *Iunius*, Franc. *Modius*, Val. *Acidalius*, Matth. *Raderus*, & Tit. *Popma*. Supplementorum auctor Chriſtoph. *Bruno*, inde ab an. 1545.

1508 fol. cum annott. *Eraſmi*, Argentor.

1513 fol. *Tubingae*, apud Thomam *Anſhelmum* Badenſem, ex Veneta a. 1494 expreſſa, cum praefat. Barth. Merulae.

1517 Florent. 8. ap. Phil. Giuntam ex recognitione Lucae *Robiae*, cuius ad Alex. Acciaiolum praefatio poſt Petri Bargetani ad Robiam Hendecaſyllabos praemittitur.

——— fol. Baſil. per Beat. *Rhenanum*, cum notis Eraſmi, Hutteni, Glareani, Hoeningeri, adiecta Alexandri Epiſtola ad Ariſtotelem de Indiae ſitu & mirabilibus.

1518 Argentorati ex aedibus Schurerianis fol. cum *Eraſmi* annott. & Epiſtola ad Erneſtum Bavariae Ducem.

1520 cum nonnullis lectionibus variantibus ex MStis exemplaribus ad calcem adiectis. Venet. in aed. *Aldi* & *An-*

dreae ſoceri, menſe Iulio, 8. Plures libri etiam ſcripti in hac editione adhibiti ſunt.

1524 Compluti, cur. Laurent. *Balbi Lilienſis*, 4, quam editionem ſe nec vidiſſe, neque a quoquam deſcriptam reperiſſe teſtatur Fabricius.

1531 Anverp. 8.

1533 cum notis & ind. *Eraſmi*, apud Sim. *Colinaeum*, Pariſ. 8.

1534 Baſil. Thom. *Wolf.* c. notis *Eraſmi* & Ulr. Hutteni floribus ſive indice elegantiarum.

1535 Venet.

1538 Coloniae, ap. Io. Gymnicum, cum *Eraſmi* notis, floribusque Hutteni.

1541 Lugd. Bat. ap. Gryphium, 8.

1542 Colon. 8. acc. praeter D. *Eraſmi* Roterod. operam Huld. Hutteni flores.

1543 Pariſ. 8. repet. edit. 1533.

1545 Lugd. 8.

——— *Baſil.* fol. apud H. *Petri*, dicata Alberto Comiti Palatino Rheni, utriusque Bavariae Duci, cum ſupplemento primorum librorum ex Arriano, Plutarcho, Iuſtino & Diodoro, per Chriſtoph. *Brunonem*, nec non finis in quinto libro, & fragmentorum in decimo reſtitutione, Vita Alexandri a Ioanne Monacho ſcripta, & Epiſtola Alex. de Indiae ſitu, notiſque Eraſmi & Hutteni floribus.

1546 Antverp. ex offic. Io. *Loet*, curante Hadriano *Iunio*, qui antiquiſſimi codicis Schonhoviani lectiones diligenter adnotavit, & ex eo Curtium bene caſtigavit.

——— Lugd. cum Alexandri Epiſtola.

1547 Lugd. ap. Seb. Gryphium. 12.

1551 Lugd. ap. Gryphium, 12.

——— ibid.

1553 Pariſ. 8. repet. edit. Sim. Colin.

1555 Lugd. 12.

1568 Antverp. 12. cum vita Alexandri a Io. Monacho ſcripta & ab Angelo Coſpo latine reddita.

1569 Lugd. parum accurata, ut Modio & Acidalio notatum.

1575 Henrici Glareani, cum eius notis, Baſil. 8. nova partitione in libros XII inducta, & ſupplemento libri I ex Arriano, libri II e Diodoro addito, argumento etiam ſingulis libris. Eius opera parum probata fuit Acidalio, Modio & aliis.

1579 Curtius a Franc. *Modio* ad MSS. Codd. recognitus, cum eius notis, prodiit Colon. 8.

1584 Lugd. 12. apud Anton. Gryphium cum Chriſtoph. *Brunonis* praefat. & ſupplementis, emendationibusque Franc. *Modii*, & variis lectionibus ex vetuſto Codice Benedicti Theocreni, ſubiuncta etiam vita Alex. M. auctore Io. Monacho. Editio praeſtans & rarior. cf. Chr. Aug. Heumann. in ſched. de libris anon. & pſeud. p. 127.

1591 Colon. 8. repet. ed. 1579. optima, teſte Fabricio, e Modianis.

——— Lugduni, 8. ex Antonii Candidi typographia, una cum Plutarcho de vita & fortuna Alexandri, & Gnomologia Curtiana.

1594 Val. *Acidalii* notae in Q. Curtium Francof. 8.

1597 Lugd. form. min. cum praef. S. G. S. repet. ed. 1591.

——— de rebus geſtis Al. M. Macedonum regis hiſtoria, aucta nunc & locupletata, Lugd. ap. Paulum Frellon, & Abrah. Cloquemin. 12.

——— Francof. cum Valentis *Acidalii* animadverſionibus, 1594. Francof. excuſis.

1601 Antv. 8.

1602 ap. Iac. Stoer. 12. Genev.

1614 repet. ed. 1602.

1615 cum ſynopſibus, & argumentis *Matthaei Raderi*, Monachii. 12.

——— Lugd. 12. apud Paul. Frellonium. habet praeter Brunonis ſupplementa Curtii etiam alia e Biblioth. S. Victoris; cf. *Colomeſ.* Bibl. ſelect. p. 487.

1621 Amſt. ap. Guil. Ianſſonum 16.

1622 Lugd. Bat. c. notis Titi *Popmae*, 12. (Popmae I) ed. laudata.

1623 Colon. e recenſione *Raderi*, 8.

1624 ap. Ant. Candidum Lugd. 12. repet. ed. 1597.

1625 Lugd. Bat. cum notis T. *Popmae* & Io. *Loccenii*, ac Rutgerſii Emendd. 12.

1628 cum Matth. *Raderi* S. I. Comment. Colon. Agr. fol. ed. praeſtans eruditione.

* ——— Amſt. ap. Io. Ianſſonum. 16. cura Io. If. *Pontani*, *quam ego*, inquit Freinshemius, *habeo pro emendatiſſima earum, quae hactenus prodierunt.* Subiuncta eſt diſſ. de aetate, qua floruit Curtius ſ. excerpta potius ex dua-

bus epp. I. If. Pontani ad Ger. Voſſium. Vult autem illum floruiſſe tempore Traiani.

1630 Colon. 8. repet. ed. 1623. cum *Raderi* notis, quae ante prodierant ibid. 1628 hoc titulo: Matthaei *Raderi* ad Q. *Curtii Rufi* de Alexandro Magno hiſtoriam proluſiones, librorum ſynopſes, capitum argumenta, commentarii. Cum indice duplici. Coloniae Agrippae, ap. Io. Kinck. fol.

1633 Lugd. 12. cum notis T. *Popmae*, repet. ed. 1622. (*Popmae* II.)

——— Lugd. B. Elzeviriana 12. perquam nitida & emendata.

1644 Amſt. Ianſſon. 16.

1645 Genev. 16.

AETAS III *FREINSHEMIANA.*

Auctores: Io. *Freinshemius* idemque ſupplementorum ſcriptor, Ioſ. *Scaliger*, Chriſtoph. *Cellarius*, qui nova ſupplementa ſcripſit ſuccinctius, Henr. *Snakenburgius*.

1648 e recenſ. *Freinshemii*, Argentor. 8, 2 voll. *Prae ceteris*, inquit Fabricius, *laudandus eſt Freinshemius, qui Curtium accurate recenſitum, minutisque ſectionibus diſtinctum, cum variis lect. commentariis doctis & copioſis, novis ſupplementis, locupletiſſimo indice vulgavit.—— In capite quarto prolegomenon, in quibus de Curtii aetate, dictione, editoribus diſſerit, alii etiam ſcriptores Graeci & Latini, qui res Al. M. literis conſignarunt, recenſentur, quibus non pauca addi poſſunt ex Reineſii Epiſtolis ad Hoffmannum, p. 311 ſeq.*

——— Amſt. 12 cum Loccenii indice philologico.

1649 Lugd. Bat. ex accurata recenſione Nic. *Blancardi*, c. ei. comm. 8.

——— Amſtelod. c. n. Varr. editio Corn. *Schrevelii* I, 8.

1650 Amſt. 12.

1656 Amſt. 12 cum notis Loccenii.

1658 c. notis Varr. Francof. 8.

——— Gothae 8, ex Andr. *Reyheri* editione.

* 1663 Q. Curtii Rufi de rebus geſtis Alex. M. Hiſtoriarum quotquot ſuperſunt libri, Iohannis Loccenii indice philol. nott. polit. illuſtrati. Amſt. ap. Io. Ianſſon.

1664 Amſt. cum notis varr. (*Schrevelii* II).

——— *Monachii.* 12 ſine notis.

1668 Francof. 8. c. n. Varr. (*Schrevelii* III.) Freinshemii commentarii, ſed non integri, ſunt adiecti.

———cura Andr. *Reyheri*, 8. Gothae.

* 1670 Q. Curtius Rufus de rebus Alexandri Regis Macedonum; cum ſupplementis, commentariis & indice locupletiſſimo Io. Freinshemii. Editio nova & accurata, ab ipſo auctore paulo ante beatum ſuum obitum adornata, & in commentariis ac indice dimidia amplius parte aucta. Subnexa eſt indicis in dictos comment. appendix. Opera et Studio Ioannis Henrici Rapp. Argentorati. ſumptibus G. A. Dolhoffii, & I. E. Zetzneri, 4. Haec editio praeſtat omnibus; multa vero habet ex Raderi Comm. deſumta. Nos quoque eam prae aliis ſecuti ſumus.

———cum emendationibus quibusdam Iani *Rutgerſii*, & Ioſ. *Scaligeri* palmaria correctione loci lib. III Amſt. 12.

———Amſt. Elzevir. ſine notis 24.

* 1673 (*Schrevelii IV*) c. notis ſel. Varr. Raderi, Freinsh. Loccen. Blancardi &c. accurante C. S. (*Schrevelio*) M. D. Amſtel. ex offic. Elzevir. 8.

1674 cum notis politicis Io. *Loccenii*, praemiſſa Ioach. Geſenii praef. Lipſiae.

1675 ex Freinshemii editione cum indice neceſſario, cura Io. *Gezelii*, Aboae 12.

1678 Q. Curtii Rufi de rebus geſtis Alexandri Magni cum ſupplementis Freinshemii. Interpretatione & notis illuſtravit Mich. *le Tellier*. Iuſſu Chriſtianiſſimi regis in uſum Ser. Delphini. Pariſ. F. Leonard. 4. *In hac editione*, inquit Fabricius, *perquam incommodum eſt, quod capita aliter diſtincta ſunt, quam in aliis editionibus*. Ceterum Tellerius in edendo Curtio Huetium adiutorem habuiſſe dicitur.

1681 c. notis polit. Io. Loccenii Lipſ. 12.

* 1684 V. c. n. Varr. Q. Curtii Rufi Hiſtoria Alexandri Magni, cum notis ſelectiſſ. Variorum, Raderi, Freinshemii, Loccenii, Blancardi, &c. Editio noviſſima, cui acceſſit locorum difficiliorum interpretatio. Amſt. ex typographia Blaviana, ſumptibus ſocietatis. 16.

1685 cum notis *Loccenii*. Lipſiae. repet. edit. 1674.

———de rebus Alexandri Magni cum commentario perpetuo, & indice abſolutiſſimo Sam. *Pitiſci*. Quibus accedunt Mottevayeri de Curtio diſſertatio; Io. Freinshemii ſupplementa; Figurae ex veterum monumentis ad hiſtoriam Alexandri illuſtrandam depromtae, & illarum exegeſis; Alexandri genealogia & ſynopſis chronologi-

ca. Ultrai. ap. Franc. Halma, 8. (Pitiſci I).
* 1687 Amſt. cum ſupplementis Freinshemii & ind. rerum copioſiſſimo. ap. Henr. Wetſtenium. c. figg. 8.
1688 *Cellarii* I. cum ſupplementis notisque Chriſtophori *Cellarii*, Lipſ. 12. Tabulis geograph. & diſſertatione de moribus Alexandri ornavit. Supplementa ipſe ſcripſit Cellarius ſuccincte & eleganter, quod vidiſſet, illa Brunonis ſterilitate, & Freinshemium prolixitate laborare.
1690 Amſt. Elzevir. 24.
1691 *Cellarii* II. rep. edit. 1688. 12.
1693 Pitiſci II. cum eiuſd. Comm. ſupplem. Freinsh. & figg. aen. Trai. ad Rhen. 8. De mendis typogr. & integris verſibus in hac ed. omiſſis queritur Chr. Iunckerus.
1696 Curtius cum pluribus iconibus in aes inciſis & variorum notis, Raderi, Bongarſii, Popmae, Salmaſii, Gronovii, Loccenii & Freinshemii nitide excuſus, Amſt. 8. ap. Petr. van der Aa.
——— *Cellarii* III. Lipſ. 12.
1698 c. n. Rutgerſii & Loccenii. Hamb. 12.
1700 I, c. n. Chr. *Iunkeri*. Dreſdae 12.
1701 c. n. perpetuis M. Andr. *Stubelii* I. Lipſ. 12.
1702 Eadem, (II) ſed omiſſo auctoris nomine, Amſtel. 12.
1704 Coloniae, 12. ſine notis.
——— c. ſupplem. & ind. tripl. Acced. Plutarchi de vita & fort. Alex. LL. IV. Colon. Munat. (Baſil.) 12.
1705 Lond. 8. repet. edit. Pariſ. in uſ. Delph. 1678. 4.
1708 cura Chr. Iunckeri II. Lipſ. & Coburgi, 8.
——— Ultrai. 8. Pitiſci II. Edit. 1693 cum nova tituli pagina.
——— c. commentario *Pitiſci*, c. figg. 8. Hagae Com.
1710 Pariſ. 12.
1711 Lipſ. 12. repet. edit. *Cellarii* 1688, (IV) cui editioni ſuas in tironum uſus notas adiunxit Chriſt. *Schoetgenius*.
1712 Rothomagi, 8.
——— Hildeſii 12.
1714 c. nott. ad modum Minellii Lipſ. 12.
1715 cum notis Chr. *Iunkeri* III. Coburg. 8.
* 1716 Q. Curtii Rufi de rebus geſtis Alexandri Magni Libri. Lond. ex officina Iacobi Thonſon & Iohannis Watts. Editor eſt Mich. *Maittaire*, qui variantes lectt. ex Veronenſi Codice anno 1491 impreſſo praemiſit.
1718 c. nott. germ. Em. *Sinceri*, Aug. Vind. 8.
1720 eadem ibid. 8.

——— Germ. versus c. n. latin. Halae 8.

1721 *Cellarii* V. Lipsi. 12.

1722 c. n. Titi Popmae. Lugd. Bat. 8.

——— c. n. ad modum I. Minellii. Lipsi. 12.

1724 de rebus gestis Alexandri M. regis Macedonum, libri superstites. Cum omnibus supplementis, variantibus lectionibus, commentariis ac notis perpetuis Fr. Modii, V. Acidalii, T. Popmae, Ioh. Freinshemii, Ioh. Schefferi, Christoph. Cellarii, Nic. Heinsii selectis & excerptis Ph. Rubenii, I. Rutgersii, C. Barthii, Ioh. Loccenii, M. Raderi, Cl. Salmasii, I. Fr. Gronovii, M. Tellierii, Christoph. Aug. Heumanni, itemque Iac. Perizonii vindiciis, & aliorum observationibus, auctioribusque indicibus Curavit & digessit Henricus *Snakenburg*. Delphis. Adr. Beman, & Lugd. B. Sam. Luchtmans, 4. De qua editione ita Fabricius iudicat: In ea basis textus facta est recensio Freinshemiana secundum primam editionem, a qua sine gravi & iusta causa non discederetur, quod & paucis locis factum est. Libris scriptis usus est tribus, uno vetere & bono, duobus recentioribus Vossianis, excerptis e MS. altero, forte Florentino, lectionibus ab Heinsio in exemplo Veneto scriptis. Ab exemplis editis parum instructus fuit, nec habuit ullam Aldina priorem. Nempe vir doctus, ut saepe fit, ad edendum. Curtium accessit, non, quia libros Curtii, & eius exempla antiqua, diu tractasset, & observasset multa, quibus ei prodesse vel corrigendo, vel illustrando posset; sed quia a librariis opportunitas edendi oblata esset. Neque tamen haec editio contemnenda est, in qua quidquid boni ab superioribus vel editoribus, *Modio* in primis, *Freinshemio*, *Acidalio*, in Curtii libros scriptum est, aut ab aliis viris doctis per occasiones alias bene, vel ad emendandum vel ad explicandum, dictum reperitur, cum Vindiciis etiam *Perizonii*, item supplementa omnia edita, denique in capite, quae Freinshemius de aetate, vita, edd. Curtii scripsit, adspersis etiam suis notis. Inter textum & notas interiecta est Lectt. Varr. collectio.

1726 cura Maittairii, Basil. 12. repet. edit. Lond. 1716.

1727 cum Freinshem. suppl. & c. n. Cellarii, Hagae Com. 8, 2 tomi.

1730 c. n. ad modum Io. Minellii, Lipsi. 12.

1734 c. n. Germ. Sincéri, Aug. Vind. 8.

1737 c. notis *Cellarii*, Regiom. 12.
——— c. comm. Cellarii & notulis Chr. Schoettgenii. Lipſ. 12.
1738 c. notis *Deſingii*, Pedep. 8.
1740 c. notis ad mod. Minellii, Lipſ. 12.
——— eadem ed. Amſt. 12.
1743 c. notis Loccenii, Brunsv. 12.
1745 c. commentariis Chriſtoph. *Cellarii*, & notulis Chr. *Schoetgenii*, Lipſ. 12.
——— c. n. Germ. Em. Sinceri. Aug. Vind. 8.
——— Halae, 12. ſine notis.
1746 Berolini ap. Ambr. Haude, cura I. P. Milleri, cum verſ. Gallica Vaugelaſii. 8.
1747 cura Deſing. Pedepondi 8.
——— c. notis Germ. Em. *Sinceri*, Aug. Vind. 8.
1750 Eadem ibid.
1757 Pariſ. typis *Barbou*, 12. ſine notis.
——— c. n. Germ. Em. Sinceri, Aug. Vind. 8.
1764 ex recenſ. *Valart*, Pariſ. 12. in uſum Delph. cum notulis, ap. Barbou.
1768 lat. & germ. Lemgoviae, 8.
1777 cum ſuppl. Norimb. 12.
1778 ad optimas editiones recuſa, Herbipoli & Fuldae. 8.

Editionem Curtii paraſſe vel curaſſe Io. Bapt. *Nicoloſium*, Siculum, in quo eum Geographicis inprimis notis illuſtraret, tradit Ant. Mongitor in Biblioth. Sicula T. I, p. 333. Moliebatur & editionem novam *Heumannus*, cui prolùſit ſpecimine emendationum edito in Act. Erud. Tom. VII, ſuppl. p. 54, & in Parergis Criticis, quarum & ratio ab Snakenburgio habita eſt.

I. FREINSHEMII SUPPLEMENTA IN Q. CURTIUM.

I. FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM IN Q. CURTIUM

LIBER I.

ALEXANDRI, qui ademtum Perſis imperium 1
in Graeciam intulit, vitam atque res geſtas plurimi Graecorum memoraverunt. Ex quibus plerosque operum ſuorum ſpectatores, quoſdam etiam ſocios atque miniſtros habuit: nonnullos, ut erat avidus manſurae poſt mortem gloriae, ad hoc ipſum evocavit, ut res ſuas traderent poſteritati. Ceterum praeter ipſam rerum magnitudinem, innata genti fabularum cupido effecit, ut eorum complures monſtris quam vero ſimiliora proderent. fide autem digniſſimi videntur Ptolemaeus, qui poſtea regnavit, et Ariſtobulus. Etenim exſtincto iam Alexandro ſua edentibus metus et aſſentationis cauſae deceſſerant, quibus fere narrandarum rerum veritas corrumpi ſolet: nam Ptolemaeum etiam regii nominis dignitatem mendaci hiſtoria polluere voluiſſe, quis crederet? Uterque autem cum multis ad res Alexandri pertinentibus negotiis non interfuerint modo, verum etiam praefuerint; veriſſima prae aliis tradere potuiſſe liquet. Quoties igitur conſentiunt, ceteris antehabuimus: ubi in diverſum abeunt, ex copia rerum ea potiſſimum ſecrevimus, quae diligenter inter ſe compoſita proxime ad rerum geſtarum fidem videbantur accedere.

Quod etiam post aetatem Alexandri alios Graecorum secutos video, quibus aliqua veri cura fuit; et nuper ex Sicilia Diodorum. Nam qui ex Romanis animum ad historiam applicuerunt, ii patriis rebus contenti, externa neglectui habuere: quia victoris populi gesta componentibus neque maiestas rerum deerat; et plus utilitatis allatura videbantur in eadem republica degentibus. Quorum studium ut laude dignissimum arbitror; sic extra reprehensionem fore confido, si nostris etiam hominibus ostendam eum regem, qui unus omnium mortalium, intra brevissimum aevi spatium, plurimum terrarum occupavit. quo appareat, non forte neque temere res humanas ferri; sed plerumque fortunam pro moribus; neque diuturnam esse felicitatem, quae virtute destituatur. Igitur Alexandrum omnibus ingenii fortunaeque dotibus abunde auctum ornatumque fuisse comperio, quibus fatalem tantae potentiae virum oportebat instrui. Genus ab Hercule repetebant Macedonum reges; Olympias Alexandri mater initia suae gentis ad Achillem referebat. Puero neque incitamenta exemplaque gloriae, neque virtutis magister aut exercitatio deerant. quippe Philippus pater continuis bellis contemtam ante Macedonum gentem extulit, et coacta in ordinem Graecia, cunctis formidabilem fecit. Denique non solum operum post se gestorum fundamenta posuit; verum etiam cum decederet, Persico bello intentus, delectus habuerat, commeatus, pecuniam, exercitum paraverat; et Parmenionis opera iam Asiam aperuerat. Sed in eo rerum momento subductus est, ut et maxima gerendi belli subsidia filio, et plenam gesti gloriam

relinqueret: quadam fortunae induſtria, quam unus hic perpetuo obſequentem ſibi habuit. Cuius admiratione non poſtea modo, ſed ſtatim ab initio dubitatum eſt, rectiusne foret, non per Aeacidas aut Herculem, ſed ab ipſo protinus Iove, tanto homini divinae ſtirpis originem aſſerere. Ipſe quidem, cum Hammonem Lybicum adiret, eius filium ſe appellari voluit, ut poſtea trademus. Ceterum *draconem in cubili matris eius viſum, quem Iupiter induerit, eoque genitum fuiſſe Alexandrum*, multi crediderunt: *inſomniis etiam, vatumque reſponſis fidem generis factam: & cum Philippus Delphos ſciſcitatum miſiſſet, oraculo monitum*, ut Hammonem inprimis revereretur. Nec deſunt qui *fabuloſum id quidem, non tamen adulterium matris falſo iactatum* aſſerant. *Quippe pulſum Aegypti regno Nectanebum, non, ut vulgo arbitrantur, in Aethiopas conceſſiſſe; ſed cum adverſus vim Perſicam in Philippo maxime praeſidium ſperaret, in Macedoniam vectum, magicis praeſtigiis illuſiſſe Olympiadi, torumque hoſpitis temeraviſſe. Suſpectam quidem exinde Philippo, neque aliam tam intimam divortii, quod inter eos ſecutum eſt, cauſam, pro comperto poſtea fuiſſe. Etiam quo die Philippus Cleopatram domum deduxerat, Attalum ſponſae avunculum, Alexandro natalium dedecus exprobrare auſum, ipſo quoque rege ex ſeſe genitum negante: denique de Olympiadis adulterio non in noſtro ſolum orbe, ſed apud devictas quoque nationes, pertinacem rumorem obtinuiſſe. Verum velandae ignominiae repetitum ex antiquis fabulis de dracone commentum: idem enim olim de Ariſtomene Meſſenios, de Ariſtodama Sicyonios iactaviſſe.* Sane apud maiores noſtros de

Scipione, qui Carthaginem prior afflixit, eadem ferme fama fuit: similisque divinitatis opinionem Romani modo principis ortus habuit. nam de conditore Urbis Romulo quid attinet dicere; cum nulla gens tam vilis reperiatur, quae sui generis auctorem non faciat deum, aut deo editum? Ceterum Nectanebi fuga temporibus hisce non congruit: sexennis enim iam erat Alexander, cum ille ab Ocho victus, avitis opibus excideret. Nec ideo minus vanum est, quod de Iove fertur. Ipsa quidem Olympias, demto post mariti necem metu, asseverationem filii Iove se genitum credi volentis irrisisse dicitur, missaque epistola petivisse, *ne se, nihil tale commeritam, odiis Iunonis obiectare pergeret.* Antea enim ipsa maxime fabulam confirmasse creditur; proficiscentemque in Asiam Alexandrum monuisse, *ut memor originis digna tanto genitore capesseret.* Verum tamen ostentis deum variisque praesagiis inter conceptum editumque partum significatum fuisse, quantus homo nasceretur, consensu traditur. Obsignatam Olympiadis alvum annulo, cuius sculptura leonem praeferret, per quietem Philippus vidit. Cuius rei memoriam servavit Alexandria, quam in Aegypto conditam, aliquamdiu Leontopolim appellavere. Nam de Alexandri magnanimitate et robore somnium illud interpretatus erat Aristander peritissimus vatum, qui postea comes ei haesit, sacrisque eius praefuit. Qua autem nocte Olympias peperit, maximi per Asiam nominis templum Ephesiae Dianae ignis hausit. Intulerat eum cuiusdam hominis perditi furor; qui comprehensus tortusque, non alia mente id commisisse fassus est, quam

ut magno aliquo facinore memoriam sui diuturnam efficeret. Ergo tam foedi exempli cladem non istius tantum aedis damno aestimavere Magi, qui tum Ephesi degebant; verum pro maioris ruinae praesagio habentes, totam urbem moestis implevere clamoribus: *exortam alicubi facem, cuius incendio, simili ob causam, totus olim Oriens conflagraturus esset.* Forte per idem tempus Potidaeam Athenienſium coloniam Philippus subegerat, cum et Olympia quadrigis se vicisse cognovit: et a Parmenione, quem in Illyrios miserat, maioris momenti nuntius venit, *fusis ingenti proelio barbaris, Macedonas prospere pugnavisse.* Exsultanti tam laeto ubique votorum exitu etiam de Olympiadis partu renuntiatum est: nec dubitavere vates, *invictum fore, qui inter tot victoriarum palmas nasceretur.* Ferunt tot simul prosperarum rerum cumulo attonitum regem, et invidiam Deum veritum, oravisse Nemesin, *ut hoc fortunae obsequium, modica aliqua calamitate ulcisci contenta foret.* Proditum etiam est memoriae, *in oppido Pella, duas aquilas in culmine domus, ubi puerum enixa erat regina, tota die persedisse. gemini per Europam Asiamque imperii augurium id fuisse*, post eventum facile interpretati sunt. *Terram quoque tum movisse, magnamque tonitruorum fulminumque vim erupisse coelo*, auctores habeo. Natus est autem, ut accuratiores tradunt, incipiente Olympiade sexta supra centesimam, praetore Athenis Elpine, A. D. XII. Kalend. Sextil. quem tum mensem Macedones *Loum* vocabant: quo tempore pop. Rom. quadringentesimum fere annum agens, vicinorum bellis exercebatur, et subiugando terrarum orbi quotidianis in-

2 crementis praeludebat. At Philippus auctus filio, de quo propter oblata tot omina ſpem ampliſſimam conceperat, in educationem curamque eius omnes cogitationes convertit. Quippe vir prudens et amans patriae, nihil molitionibus ſuis profectum facile ſentiebat, ſi rebus undique motis, hominem imperitum aut ſegnem Macedoniae poſt ſe relinqueret. ſuam quoque gloriam haud durabilem futuram, ſi maximarum rerum inſtrumenta, quae tanta induſtria parabat, ſucceſſoris inertia corrupiſſet. Leguntur inter epiſtolas eius, venuſtatis et prudentiae plenas, literae, quas tum ad Ariſtotelem, qui cum Platone exercebatur, Athenas miſit, in hunc fere modum ſcriptae. *Philippus Ariſtoteli ſalutem dicit. Certiorem te facio, filium mihi genitum eſſe. Nec perinde diis gratiam habeo, quod omnino natus eſt, quam quod te florente naſci illum contigit. a quo educatum inſtitutumque neque nobis indignum ſpero evaſurum, neque ſucceſſioni tantarum rerum imparem. Satius enim exiſtimo carere liberis, quam opprobria maiorum ſuorum tollentem, in poenam genuiſſe.* Neque fefellit eum opinio. Quippe puer Ariſtotele doctore diu uſus, ad res in ea aetate gerendas inſigne praeſidium ſibi comparavit. Sed haec poſtea acciderunt. interim conſtituti ſunt infanti nutritores atque paedagogi, Leonidas Olympiadis propinquus, et Lyſimachus Acarnan. Philippus nationis eiuſdem adiectus, qui valetudinem pueri regeret: Hellanicae (Dropidis erat filia, ex illuſtrioribus Macedonum feminis) corporis et morum recta temperie probatae nutricis munus demandatum eſt. Hac cura paucos intra annos effectum eſt, ut iam tum polliceri videretur eum re-

gem, quem poſtmodum exhibuit. nam et in puerilibus membris indomitus eminebat vigor; et eximiae indolis argumenta aetatem longe praevenerant. Excellens nativa et genuina venuſtate corporis, cultum aſpernabatur; *anxiam formae curam feminis convenire* dictitans, *quae nulla alia dote* aeque commendarentur: *ſi virtutis potiri contigiſſet, ſatis ſe ſpecioſum fore.* Fuit autem, cum adoleviſſet, iuſta membrorum proportione conſpicuus, artubus robuſtis, probeque compactis: vi tamen, quam ſpecie validior; quippe corporis eius habitus intra proceritatem ſtetit. Cutem habuit candidam, niſi quod in malis, itemque pectore, grato rubore ſuffundebatur: capillum flavum, leniter intortum: naſum aquilinum: oculos varios, nam laevus glaucus fuiſſe traditur, altero nigerrimo. Inerat autem ipſis occulta quaedam vis, ut ſine veneratione atque horrore quodam intuentium non adſpiceretur. Pernicitate pedum admirabili fuit; quam ut magnae in expeditionibus utilitatis, etiam rex non omiſit exercere, ſaepeque cum velociſſimis ſuorum curſu certare viſus eſt: patientia laboris ſupra fidem eximia; qua ſaepe una, difficillimis temporibus, ſibi exercitibusque ſuis ſalutem peperit. Exercitationibus crebris, et calidiſſima corporis temperie, adeo quidquid vitioſi humoris ſub cute colligi ſolet, expugnavit; ut ſuavem ex ore membrisque exhalaret odorem, eoque etiam tunicas, quibus uteretur, impleret: ob eaſdem cauſas, ut quidam putant, ad vinum iramque proclivior. Viſuntur adhuc imagines eius ſtatuaeque, ſummorum artificum opera. ne enim vulgarium ſculptorum pictorumve temeritate oris ſui honor ob-

ſoleſceret, ſtudioſe cavit; *poenam* comminatus, *ſi quis iniuſſu ſuo conaretur.* Ergo abundante tum artificum copia, volentem unus Apelles pinxit, ſculpſit Pyrgoteles, Lyſippus et Polycletus aere duxerunt. *Citatiorem greſſum Leonidae vitium fuiſſe*, ferunt; *ex ipſius conſuetudine id haeſiſſe Alexandro: quod poſtea, cum enixe vellet, corrigere non potuerit.* Equidem educationi plurimum tribui debere non infiteor; ceterum hoc quidem naturae potius adoleſcentis, quam aſſuetudini deputo. etenim in homine velociſſimae mentis, neceſſum erat, ut ardorem animi, corporis etiam motus ſequeretur. Quem adeo non in vitio poſuere ſucceſſores ipſius, ut etiam ſtudioſe aemularentur; ſimul depreſſiore in laevum collo, obtutum eius vibrantem, et elatiorem vocem imitati; cum animum non exprimerent. quippe plurimorum ex illis longa vita vix quidquam habuit dignum, quod cum huius pueritia compararetur. Neque enim quidquam aut loquebatur, aut agebat humile; ſed dictis factisque par fortunae ſuae, vel etiam ſupra erat. Nam cum eſſet laudis aviditſimus, non undecunque eam affectabat, ſed optimis quibusque comparari gaudebat: ingloriam ex vilibus palmam intelligens, tantoque illuſtriorem victoriam, quanto quos viciſſet pluris haberentur. Ergo dicentibus, *quoniam curſu plurimum valeret, debere profiteri nomen ſuum inter eos, qui Olympicis ludis certaturi eſſent, cognominis ſibi regis exemplo; magnam ea re per Graeciam ſibi famam comparaturum: Facerem*, inquit, *ſi reges haberem adverſarios.* Quoties aut praeclara aliqua pugna Philippus vicerat, aut oppidum opulentum in poteſtatem redegerat; laetantibus

aliis, ipſe haud obſcure indoleſcebat. exceptaque vox eſt querentis inter aequales, *nihil reliqui facturum patrem ſibi ipſisque, cum adoleviſſent.* quippe deperiturum gloriae verebatur, quidquid acceſſiſſet opibus: nec tam harum poſſeſſione, quam iſtius cupidine movebatur. Somni natura parciſſimus, etiam arte vigilantiam adiuvabat. ſi quid occurriſſet, quod ſeria meditatione dignum videretur; comprehenſa pila argentea, brachium extra lectum porrigebat, ut in ſubiectam pelvim illapſa, excitato ſonitu, torporem in ſomnum deficientis diſcuteret. Deos ab ineunte aetate magnifice coluit. Sacro quodam ita liberaliter thura flammis intulit, ut Leonidas, vir ſeverus et parcus, profuſionem iſtam non ferens, exclamaret, *ſic adolebis, cum regiones ſubegeris, ubi haec naſcuntur.* Cuius vocis memor, cum poſtea thuriferam Arabiam pacaret, multa odorum talenta miſit Leonidae, cum mandatis, *ne poſthac in deorum honoribus adſtrictior eſſe vellet, quos intelligeret dona hilariter oblata tam larga manu rependere.* Animi ſublimis et magna conaturi documenta mature dedit. Perſis ea tempeſtate Artaxerxes, cognomento Ochus, praeerat. Eum Artabazus et Menapis ſatrapae, Memnonque Rhodius, egregius dux, bello laceſſiverant; ſed potentia regis oppreſſi, deſerta Aſia ad Philippum profugerant. His tum Alexander ſeptenni minor mire delectabatur; crebroque de rebus Perſicis interrogabat, nihil quidem puerile et ſordidum, ſed *quibus maxime firmamentis opes regiae niterentur? quis armorum uſus, quae audacia viris, quanta equis pernicitas eſſet? quot dierum itinere Macedonia diſtaret Suſis? quae regi morum via, quaeque*

exercitatio corporis, atque opinio virtutis foret? Postea, cum deprecante fratre Memnonis Mentore, cuius sororem in matrimonio Artabazus habebat, cum exsulibus in gratiam rediisset Ochus, eosque a Philippo repeteret; Alexander legatos eximiae in tantilla aetate indolis admiratione ita perculit, ut unus eorum in haec verba prorumperet: *Hic quidem puer Magnus est Rex; noster vero, dives.* Haec autem cum merito quidem naturae suae debere videretur, haud minus institutioni debuit. Nam pater satis gnarus, quantum Epaminondae commercium sibi profuisset, quantoque plura eloquentia, quam vi confeciſſet, summa cura incubuerat, ut a tenera statim aetate liberalium artium studiis probe imbueretur. Igitur Aristotelem, magni nominis philosophum, ingentibus praemiis evocatum perpulit, ut etiam prima literarum elementa puero traderet. Nec abnuit vir doctissimus, cum intelligeret, quantum esset a principio recte instrui multis imperaturum; frustraque contemni pro parvis sine quibus ad maiora profectus non esset. Variis deinde magistris, ut alius alia arte excellebat, usus, non modo mentem egregiis implevit disciplinis; verum etiam corpus omnis generis exercitationibus, ad usum bellorum, et patientiam laboris edomuit: ne tum quidem vacuus, cum otiari videretur; quippe pila, vel saltatione virili, non tam laxabat animum, quam seriis
3 obsequiis membra praeparabat. Postquam deinde aetas et ingenium paulisper adolevit, iamque severioribus studiis idoneus visus est, revocatum, qui tum apud Mitylenaeos agebat, Aristotelem continuo secum habuit, donec post mortem patris rerum potitus,

in Asiam transiiceret. Quo temporis spatio quidquid a tanto praeceptore tradi potuit, perdidicit. Cognoscendae rerum naturae tanto avidius incubuit, quanto pertinaciore spe imperium universi orbis praecceperat. Cuius indagationem postea quoque adiuvit, plane regio et animo, et sumtu. Aristoteli, quo naturas animalium certius atque perspectius commentari posset, tota Asia Graeciaque parere iussit, quotquot venatu, aucupio, piscatuve vitam tolerabant, aut aliquam in eiusmodi negotiis peritiam assecuti fuerant. Constat in eius operis impensas octingenta talenta philosophum accepisse. Adeo autem cognitionem illam dilexit, ut in eam sumtum faceret, curamque impenderet, cuius fructum visurus non erat. Post centum annos capti sunt cervi cum torquibus aureis, quos addiderat, ut vel posteri cognoscerent, quanta fides habenda foret iis, quae de istorum animalium longaevitate ferebantur. Sublimioribus quoque disciplinis, quas *acroamaticas* appellant, eruditum fuisse, ipsius testatur epistola: qua queritur Aristotelem *dignitatem earum evulgatis praeceptis profanasse*. Et ille excusavit; rescribens, ita libros illos esse editos, ut haberi possint pro ineditis. nec enim quemquam sententiam ipsorum magnopere percepturum esse, nisi quae iis continerentur, iam antea didicisset. Idem, cum Rhetorica ab eo exigeret, solicite vetuit, ne aliorum etiam in manus pervenire pateretur. Neque enim minus honestis artibus, quam potentia ceteros praestare cupiebat: indignabaturque communicari laudem illam cum humillimis. Medicinae quoque studio imbutum ab Aristotele filio medici, ex gente As-

clepiadarum, fidem ipsius epistolae faciunt. Eam autem philosophiae partem, quae sibi aliisque probe imperare docet, ita coluit, ut magnanimitate, prudentia, temperantia, fortitudine, quam armis et opibus instructior, tantam imperii Persici molem subruere aggressus censeatur. Ipse quidem praedicavit, *non minus se debere Aristoteli, quam Philippo: huius enim munus fuisse, quod viveret; illius, quod honeste viveret.* Ingenium tamen ardens ambitione, nimia honoris gloriaeque praedicatione, quam inter genera bonorum referendam esse Aristoteles sciverat, elatum fuisse, ut non modo imperii prorogandi gratia bella ex bellis fereret, verum etiam deus haberi vellet, quidam non immerito credidere. Ceterum non solum imperante Alexandro eximio honore, maximisque muneribus affectus est Aristoteles; sed et vivo adhuc Philippo ingens institutionis suae pretium tulerat: impetrato, ut in ipsius gratiam patria instauraretur. Olynthios Philippus acerrimos hostes expertus fuerat; nam vicini Macedoniae, et potentia hactenus haud impares, aegerrime tulerant, sub rege bellicoso vafroque regni opes crescere, accolis perniciem, aut servitium allaturas. Ergo quo infensioribus animis certatum est, eo asperior victoria fuit. urbem captam direptamque solo aequavit Philippus; cives veniere. in reliqua etiam ditionis eorum oppida saevitum est. Inter quae Stagiram, unde Aristoteles genus ducebat, par calamitas obruerat. Eam tum regis permissu atque opibus ex integro condidit; restitutaeque leges tulit, quibus postmodum usa est. Ita quam stantem florentemque tot fortium virorum manus ab excidio pro-

hibere non potuerant; eam incenſam atque dirutam unius civis excitavit ingenium. Quanti autem Ariſtotelem fecerit Philippus, hinc etiam aeſtimari poteſt, quod ſaepe filium monuit, ut ſub tam idoneo magiſtro ſapientiae gnavam operam daret; ne mox multa committeret, qualium cauſa ipſe pudore et poenitentia angeretur. Igitur poſtea quoque maximis rebus intentus Alexander, non omiſit magiſtrum venerari; crebroque per literas compellavit hominem, nec diſciplinarum modo arcana, ſed et morum remedia petiit. Atque ille reſcripſit, quibus ipſius atque ſubditorum felicitati conſultum opinabatur, *meminiſſet, tantam ipſi conceſſam eſſe potentiam, ut prodeſſet hominibus, non ut eos laederet. irae quoque*, in quam maxime praecipitem noverat, *modum poneret; neque enim iraſcendum inferioribus: parem autem ipſi eſſe neminem.* Ad poſtremum tamen animo iam elatior ſpernere eum coepit: praeſertim cum ob Calliſthenis exitum infeſtum ſibi, et praeter ſapientiae praecepta, etiam vindictae cauſa, ambitionem humanum faſtigium deſpicientis, diſputationibus exagitare crederet. Certe paulo ante mortem, Caſſandro obiecta patri ſuo crimina purgante, exclamaſſe fertur, *Ariſtotelicae verſutiae machinationibus inſtructum veniſſe, ut iuſtas aliorum querelas fallacibus argutiis eluderet.* deinde *utrique, ſi vera quae deferrentur comperiſſet, malum* minatum eſſe: tam vehementi vultu, ut diu poſt eius interitum, cum forte Caſſander, tum rerum in Graecia potens, imaginem Alexandri Delphis poſitam intueretur, revocatus in periculi ſui memoriam, toto corpore cohorruerit. Quae res Ariſtoteli etiam magnae

infamiae occasio fuit: quippe venenum, quo Alexander periisse creditus est, non alterius ingenio equinae ungulae inditum, et Babylonem deportatum, rumor suspicatus est. Adamavit et musicam, eique seriam initio operam dedit: donec contumeliosa interrogatione patris, *ecquid puderet tam scite canere?* velut artem suae maiestati indecoram, negligentius tractare coepit. Quo quidem tempore magistro chordam quandam ex artis praescripto pulsare iubenti, *quid autem referat*, inquit, *si hanc pulsavero!* in aliam intendens digitum. At ille, *nihil referre futuri regis, futuri autem citharoedi referre*, respondit. Delectatus deinceps est masculo cantu, cum molles fractasque modulationes ut perniciem morum averteretur. Quo nomine maxime amplexus est Timotheum, artis eius professione celebrem. Ille enim accommodata ad ingenium illius scientia, modo, quem *Phrygium* appellant, ita aliquando eum rapuit, ut tanquam divino instinctu exardesceret animo, et, velut propinquo iam hoste, ad arma capienda prosiliret. Eloquentiae etiam sub Anaximene Lampsaceno studuit. quae res postmodum incolumitatem urbi attulit, cum Persarum opibus studentem Alexander diruere constituisset. Conspicatus enim Anaximenem extra moenia prodeuntem, nec dubitans, quin pro patria deprecatum veniret, *Graecorum deos* testatus est, *non facturum se quod petisset.* Quo audito callidus ille rogavit, *ut Lampsacum dirueret.* Ille et iurisiurandi religione adstrictus, et magis etiam praeceptoris olim sui sagacitate delinitus, gratiam delictorum Lampsacenis fecit. Comoedos ut instituto suo parum congruentia

tractantes, corrumpendisque moribus natos, contemsit. Neglexit et pugiles, quamquam maximi tum in Graecia fierent. forte quod otiosos et saginae addictos, valida membra spectaculorum potius ludibriis, quam patriae necessitatibus commodare, non probabat. Reliquas artes, etiam quas ipse non attigerat, impense fovit. Unde ex toto fere orbe passim ad ipsum confluebant, quicunque insigni aliqua peritia praecellere sibi videbantur: eique vel ingenii sui monumenta dedicabant; vel exhibito artis suae specimine, a munificentissimo regum, et cuius animo fortuna responderet, immensas plerumque divitias consequebantur. Etiam quos procul positos praeclara eruditio aut virtus commendabat, iis ingentia munera ultro largiri consueverat. Igitur tantus ea tempestate doctorum atque solertium hominum proventus fuit, ut vix ulla aetas bonis artibus copiosior exstiterit. Solent enim ingenia moresque componi ad principum mentem; omnisque fere temporum inclinatio regnantium infamia, vel decus est. Ex veterum 4
monumentis nihil antehabuit Homero; quem unum omnem sapientiam, qua imperia constant, optime complexum esse autumabat. adeoque eum cordi habuit, ut Graeco cognomento *amator Homeri* diceretur. Libros eius semper secum ferre solitus, etiam cum quiesceret, una cum pugione sub cervicali reponebat; *militiae suae viaticum*, et *institutionem bellicae virtutis* appellans. *Achillem* praedicabat *felicem*, *quod tantum virtutis suae praeconem* invenisset. Reperto inter Damascenam praedam materiae curaeque exquisitissimae scrinio, et disquirentibus amicis, *cui-*

nam usui convenientissime destinaretur? ipse, *Homero*, inquit, dedicabimus, *ut pretiosissimum humani ingenii monumentum, elegantissimo etiam opere servetur.* Inde obtinuit, ut emendatissima poetae editio, quam magna cura comparaverat Alexander, *e narthecio* vocaretur. quippe scrinium illud, cum adhuc Persarum esset, unguentis et odoribus asservandis serviverat. Quidam prospere gestae rei nuntius, cum citato cursu ad eum ferretur, dextramque porrigeret, vultu maximae laetitiae notas praeferente, *Quid mihi nuntiaturus es tanto gaudio dignum*, inquit, *nisi forsan Homerus revixit!* Sed tum eo iam felicitatis pervenerat, ut propemodum exsatiatae gloriae nihil deesse putaret, praeter idoneum buccinatorem. Crebra autem lectione totum fere edidicit, ut nemo neque promtius eo familiariusque uteretur; neque exactius de eo iudicaret. Ex omnibus autem eius carminibus maxime probabat versum, quo boni simul imperatoris, robustique militis laudes Agamemnoni tribuuntur; eumque praecipuum virtutis incitamentum, et veluti morum suorum magistrum habuit. His itaque disciplinis imbutus, summae fortunae vim atque dignitatem egregie tutatus est; superbia et licentia, qua quidam sola principes agunt, abstinuit. Cultu curaque corporis haud multum supra privati modum eminens, virtute potius quam vestium ornatu anteire suos, imperatorium censebat: hilaris, humanus, affabilis; ut tamen contemtum excluderet: vino deditus, sed citra ebrietatem. nam si otium nactus esset, sermonibus magis quam compotatione tempus extrahebat. Voluptates ita contemsit, ut matri curam in-

iiceret, ne plane ad generandum inhabilis esset. Illud inprimis religiose tenuit, ne cuius thorum violaret. Quibus vitae morumque institutis diu inhaesit; magnumque et memorabilem regem egit: donec impetu quodam, et velut torrente fortunae convulsus et mutatus, pristinam animi moderationem paulatim exueret. Animi robur cum insigni dexteritate, magna patris et aliorum admiratione ostendit in equo bucephala; nam id nomen bubuli capitis figura insignitus acceperat. Plurimum tum equestri laude pollebat Thessalia; nobiliumque equorum greges multis locis alebantur. Eminebat tamen inter omnes viribus et specie bucephalas, quem Philonicus ex Pharsalia oriundus, maximo in illis regionibus principe dignum existimans, ad Philippum adduxerat, sedecim talentis venalem. Cum autem velocitatem equi obsequiumque experturi in campum descendissent; nemo amicorum satellitumque regis tractare eum potuit. quin insurgebat in omnes, et conscendere conatos ferocia exterrebat. Iamque pro indomito, et ob feritatem inutili, relinquebatur; cum suspirans Alexander, *Qualem isti equum perdunt, per mollitiem animi, & tractandi imperitiam!* Quo saepius repetito a patre increpitus, *quod ob negotium, quod emendare non posset, maiores peritioresque conviciis incesseret; Ego vero*, inquit, *emendabo, pater, si permiseris.* Atque illo subiiciente, *frustratus autem quam poenam pendes? Equi*, inquit, *pretium luam;* exortoque omnium risu, convenit, *ut victor equum patre emente haberet, victus amitteret pecuniam.* Tum Alexander comprehensis equi habenis, eum ita statuit, ut in adversos solis radios conversus,

umbram ſuam conſpicere non poſſet: ea enim antea exterritum acrius ferociſſe obſervaverat. cumque nihilominus aeſtuaret, iubam demulcens, dimiſſaque ſenſim chlamyde, in ſaevientem adhuc inſilit. Ille parendi inſolens cervicem et calces iactare, multaque pervicacia contra frenum niti; denique proripere ſe conari, et ingenti violentia curſum moliri. Spatioſa et equitabilis planities ſuberat; ergo ferocientem exſultantemque effuſis in collum habenis, adactisque calcaneis cum ingenti clamore in curſum permittit. Ingens deinde campi ſpatium evectus, iam laſſatum et conſiſtere volentem impellere non antea deſtitit, quam exhauſtum curſu, et labore domitum, manſuetiorem iam mitioremque reduxiſſet. Deſcendentem manantibus gaudio lacrimis complexus eſt pater; oſculoque capiti impreſſo, *maius imperium ſibi circumſpicere* iuſſit, *nec Macedoniae regnum tantam indolem capere.* Poſthaec bucephalas cum in ceteros ferociam ſuam retineret, uni Alexandro mira ſubmiſſione paruit; multorumque mox laborum atque diſcriminum ſocius, in proelio adverſus Porum periit. Dignum id argumentum viſum eſt, quo illuſtrarent opera ſua nobiliſſimi artifices. duas ex marmore ſtatuas equum domantis oſtentant; Praxitelis et Phidiae certamen. Alexandri eas imagines eſſe, quamvis ambigi poſſit, auctores haud obſcuri crediderunt. His atque talibus ingenii animique experimentis eam apud Philippum exiſtimationem nactus eſt, ut cum ipſe Byzantinos obſidione urgeret, idoneum iam crediderit filium, cui libera cum poteſtate Macedoniae curam committeret, annos omnino ſedecim habentem.

Quo comperto Medarorum quidam, Thracia natio, Macedoniae ſubiecta, opportunum defectioni, quam dudum agitabant, tempus adveniſſe rati, conſilia nudavere. Sed adoleſcens oſtentandae virtutis occaſione laetus, cum ducibus a patre relictis propere in eos movit: victisque et eiectis rebellibus, urbem eorum varii generis convenis habitandam dedit: illi Alexandropolim ex nomine auctoris ſui appellavere. Philippus eventu rei gaudens, ceterum ſolicitus, ne ſuo arbitrio permiſſus adoleſcentis animus, maiora viribus cum exitio capeſſeret; evocavit eum, ut ſe magiſtro, ardorem prudentia temperare diſceret: et in ſubigendis Cherſoneſi oppidis, ſtrenua promtaque opera eius uſus eſt. Ceterum cum ad Byzantium, validam urbem, haereret obſidio, civibus egregie pro libertate pugnantibus; *iiſque Graeci barbarique, quibus incrementa Philippi ſuſpecta erant, certatim auxilio venturi* nuntiarentur; deſperata victoria, id unum agitabat, quanam ratione quam minimo copiarum atque famae damno ab obſidione diſcederet. Imperabat eo tempore Getis, Scythico populo, Atheas: qui armis Iſtrianorum preſſus, auxilium a Philippo petiverat, ſpe adoptionis facta, ſi feſſis Getarum rebus ſuccurreret. Idem cum hoſtium imperator deceſſiſſet, belli metu liberatus, Macedonas vacuos remiſerat, negans *vel ipſorum auxilio, vel adoptione Philippi eguiſſe; cui adverſus hoſtes ſatis propriarum virium, & in ſucceſſionem regni filius eſſet.* Eam barbari contumeliam ulturum ferens Philippus, omiſſo Byzantio in Scythiam convertit agmen. Ubi conſerto proelio, cum numero ſuperiores Scythae eſſent, nec virtutis poeniteret, arte

Philippi Macedonibus victoria cessit. Cuius omne pretium pecorum equorumque maximi greges, et infirmioris aetatis sexusque captivi fuere: ceterae praedae nihil exceptum est. quippe opibus minime studebant Getae; sed quotidiano victu contenti, paupertatem inter vitae commoda numerabant. Ceterum cum ex Scythia regrediens, longo impedimentorum agmine, per Triballos iter faceret; illi opportunis locis occupatis transitum negabant, nisi praedae partem accepturi. Erant in exercitu Philippi mercenarii Graecorum milites, qui et ipsi, cum in discriminis partem veniissent, commodorum exsortes haberi moleste ferebant. Inde orta seditione ad manus ventum est: tam acri certamine, ut multis utrimque cadentibus etiam rex sauciaretur; transfosso femore, eodemque vulnere interfecto equo: tanta vis adacti teli, tantaque virtus inferentis ictum fuit. Ibi tum ante omnes prosiluit Alexander, iacentemque clypeo protegens, irruentium in eum alios occidit, alios avertit in fugam. Ita filii pietate servatus est, abscedentibus qui oppressuri fuerant; eo promtius, quod interfectum crediderant: sic ipsi vulneris atrocitati vitam debuisse visus, mortis opinione mortem effugit. praeda inter consternationem amissa est. Ceterum ex vulnere claudicare coactus, cum initio eam corporis deformationem aegro animo ferret, memorabili ad posteritatem adolescentis voce monitus est, *non irasci vulneri, cuius opera ad singulos gressus suae virtutis admoneretur.* Satis iam gloriae potentiaeque Philippo quaesitum erat; satis etiam periculorum atque vulnerum pertulerat, si quietem pati posset ani-

mus ambitione vecors. Tributarios Illyriorum Macedonas, omnium non vicinorum modo, ſed etiam longe ditiſſitorum dominos effecerat. Triballos ſubegerat: Thraciam habebat in poteſtate: multis Graecorum populis imperabat; alios metu, aut largitionibus tenebat obnoxios. Theſſalos Daochus, Cineas, Thraſydaeus, cum Eudico et Simo Lariſſaeis; Arcades Cercidas, Hieronymus, Eucalpidas; Argivos Myrtis, Teledamus Mnaſeas; Eleos Euxitheus, Cleotimus, Ariſtaechmus, regiò iugo ſubdiderant: Meſſenios Philiadae liberi, Neon et Thraſylochus; Sicyonios Ariſtratus et Demaratus; Megarenſes Ptoeodorus, Helixus, Perilaus; Euboeenſes Hipparchus, Clitarchus, et Soſiſtratus, ſuae quique civitatis principes, conciliabant: Olynthum Euthycrates et Laſthenes prodiderant. Una Spartanorum civitas veteris diſciplinae egregie tenax, et proditionis immunis fuit. Sed cum imperio totius Graeciae immineret, Athenienſium maxime opes morari deſtinata cernebat. nec deerant in civitate, qui res ad ipſum traherent: ſed populus, qui omnia poterat, impellente Demoſthene contra Macedonum opes nitebatur: crebrisque ut inter potentes vicinos contentionibus, ingenium Philippi callidum, audax, et ob dominationem fidei famaeque negligens cognoverat. Maxime urebat regem recens dolor, quod ad Byzantium, Athenienſium operâ, ſpe ſua excidiſſet: qui non modo centum et viginti navium claſſem obſeſſis auxilio miſerant; ſed et Chiis Rhodiisque eadem audendi auctores fuerant. Igitur dum percuratur vulnus in Triballis acceptum, omnia occulte praeparabat, quo Athenienſes impro-

visus opprimeret. Exercitum retinenti obtentui erant Illyriorum nationes, quae ingenio feroces, et servitutis insuetae, impositum nuper iugum excutere tentabant. In eos Alexander missus, barbaris fusis fugatisque, eam de fortuna atque virtute sua spem, et reliquis fecit, et ipse concepit, ut iam sine patre rebus gerundis se parem existimaret. Haec per biennium gesta. Philippus autem praeparatis omnibus, quae olim destinaverat exsequi maturum ratus, exoptatissima occasione oblata, ante initium veris cum exercitu in Graeciam venit: convocatis etiam ex Peloponneso copiis sociorum. Quippe Amphictyonum decreto creatus erat imperator Graecorum, ut insolentiam Locrorum, qui Amphissam incolunt, castigaret: namque Cyrrhaeum agrum Apollini dicatum, Amphictyonum auctoritate contemta, colere perseverabant, ducemque ab his creatum, interemtis quibusdam, vulneraverant. Erat tum Philippo foedus cum Athenienſibus, sed parum in eo praesidii futurum arbitrabantur, si regi violandae fidei merces affulsisset. Igitur legatos ad ipsum mittunt, petituros, *ut pactis staret; aut certe ante ver adultum nihil hostile moliretur. deliberaturum interea populum Athenienſem, qua ratione controversiae*, quae inciderant, *componi possent.* Thebas quoque legationem decernunt, quae exposito *communi periculo*, hortaretur, *ut simul cum ipsis tutelam Graeciae susciperent.* Sed Philippus per hospites et amicos, quorum Timolaus, Theogitonque et Anemoetas plurimum apud cives suos poterant, Thebanos in amicitia Macedonum continuit. Ratusque si cum solis Athenienſibus futura res esset,

facile se superiorem fore, victis ad Amphissam Locris eorumque sociis; in Procidem raptim ducto agmine, Elateam finibus Thebanorum simul Athenienſiumque imminentem occupat, impoſitoque praeſidio, velut in belli ſedem, operibus munit. Eius rei nuntius noctu Athenas perlatus tanta trepidatione urbem implevit, ut cum primo diluculo populus in concionem veniſſet, invitante ex more praecone, *qui ſalutare patriae conſilium haberet, uti diceret*, nemo ſurrexerit. Donec Demoſthenes congruentia tempori diſſerens, perſuaſit, *ut e veſtigio claſſis & exercitus educerentur; & legati tum ad ceteros Graecos, tum inprimis ad Thebanos mitterentur.* in hanc ſententiam decreto facto, Chares et Lyſicles copiarum imperatores conſtituti, Demoſthenes legationis ad Thebanos princeps ire iuſſus eſt. Non fefellerat ea res Macedonis ſolertiam, ſatisque proſpiciebat, quanta belli moles oritura eſſet, ſi inter iſtos populos foedus conveniſſet. Quippe Athenienſium civitas tunc etiam opibus et auctoritate ſatis pollebat: nec Thebanorum aut potentia contemnenda erat, aut opinio. necdum exoleverat memoria Leuctricae pugnae, qua principatum Graeciae Lacedaemoniis extorſerant. Igitur ut et ſociorum confirmaret animos, et diverſae factionis machinationes praeverteret, Amyntam et Clearchum Macedonas eo miſit; addito, cuius eloquentiae plurimum fidebat, Pythone Byzantio: quem in concilio Boeotorum ita locutum accepimus. *Si Philippo in Macedonia deſi-* 6
dente, Elateam Athenienſis exercitus haberet; neque vobis ullum cum rege foederis aut amicitiae ius eſſet: tamen dubitare non debeo, quin illius ſocietatem eſſetis

optaturi. quis enim illum tanta potentia, tantisque rebus gestis, civitati fama quam viribus validiori non praeponeret? Nunc autem cum illo, qui victricibus copiis velut vestibulum urbis vestrae obtinet, socio. atque amico utamini; ab Athenienſibus multis veteribus atque novis iniuriis affecti sitis; horum amicitiam, neglecto rege, vobis suadere, profecto contumelia est, Thebani. Sed superbissimi mortalium sibi solis ingenium consiliumque supereſſe autumant; reliquos, & inprimis Boeotos (vobis enim prae ceteris insultant) ineptos & rudes esse, nec quae utilia honestaque factu sint, dignoscere. Itaque quo nihil est dementius, id se vobis persuasuros putant, ut ex ipsorum potius arbitrio, quam utilitate vestra hostes atque amicos habeatis; verbis consisi, in quibus omnis ipsorum vis est. Sed verba nemo sanus ante facta habuit; praesertim in bello. ubi res manu geritur, linguae promtitudo supervacanea est. Ut sibi diserti videantur, virtus & fortuna Philippi, tantis suis sociorumque viribus subnixa, plus poterit. Nec enim facile dixerim, stolidior an impudentior sit eorum postulatio. Intentatum Atticae fulmen excipite, Thebani: socio atque amico regi bellum cum exitio vestro facite, ut nos in tuto simus: vestros agros, vestra corpora obiicite, ne iniuriarum suarum vindictam ab Athenienſibus Philippus exigat. *Haeccine sunt postulata hominum, qui aut ipsi sano iudicio utantur, aut alios uti credant! Qui modo nullam premendi vos occasionem praetermiserunt; qui vos contumeliis, iniuriis, armis quantum potuerunt persecuti, vestras clades atque pericula felicitatem suam rati sunt: ii nunc a vobis petere audent, ut cum ipsis malitis, quam cum Philippo vincere. At iste hospes*

& alumnus veſter, educatus in contubernio Epaminondae, clariſſimi imperatoris, ſanctiſſimique viri, cum ipſius moribus a tenera aetate caritatem urbis veſtrae imbibit: veſtras & Apollinis iniurias Phocenſi bello ultus eſt, cum Athenienſes odio veſtri ſacrilegis auxilia mitterent: iterum communi Amphictyonum decreto exoratus, eiusdem numinis contumeliam in Locros vindicavit: huc quoque profectus eſt, ut veſtris commodis conſuleret, non abſceſſurus, donec vos metu aemulae inimicaeque civitatis ſolverit. Id ſive communibus conſiliis viribusque lubet exſequi; non vetat, quo minus in praedae verius quam belli ſocietatem veniatis; ſive quieſcitis, tranſitum concedite: ipſe communium iniuriarum idoneus ultor erit. neque minus ad vos redibit emolumentum victoriae: greges, armenta, mancipia, quae ex hoſtibus capientur, maxima ex parte penes vos, ut vicinos, erunt: inde Phocenſis belli damna ſarcietis. Id magis ex uſu veſtro ſit, an veſtros agros uri, veſtra oppida expugnari, incendi, diripi, veſtras denique res agi ferrique, quod Athenienſes optant, expendite. Nam iracunda res eſt ſuſpectus immerito candor, quoque pronior benevolentia fuerit, acrioribus ſtimulis in vindictam agitur. Ceterum haec ita refero, non quo vobis ingratitudinem exprobrem, de qua nihil vereor; nec ut formidinem incutiam, qua nihil opus futurum exiſtimo: ſed ut Philippi in vos beneficia, & viciſſim in illum veſtra cogitantes, admoneamini, ea demum firma atque perpetua eſſe foedera, quae ſervari utriusque interſit. Quod ſi maiora ſunt illius merita, vobis curae erit, ut mutuo in illum animo ſitis: ille maximum laborum praemium putat, ſubveniſſe Graeciae, pro cuius ſalute atque dignitate perpetua

cum barbaris bella gerit. Atque utinam illum Athenienſium furor ingenio ſuo uti paſſus eſſet, iam in Aſia audiretis arma ipſius eſſe, quae nunc coercendis improborum motibus, invitus per Graeciam circumferre cogitur. Poterat quidem amicis Athenienſibus uti, niſi huic Demoſtheni, atque aliis quibusdam, qui imperitam multitudinem, ut expoſitum ventis mare, orationum ſuarum aura, quo volunt, impellunt, vectigalem ſe facere indignum, uſuque & exemplo foedum exiſtimaſſet. Quippe ſi apud illos honeſtati pretium eſſet, gratuito boni forent. Quibus honeſta vendere mos eſt, ſi eadem flagitii merces detur, utilia a noxiis, recta ab inhoneſtis non diſtinguunt: lucro, non affectu virtutis aut patriae, neque deorum hominumve reverentia ducuntur. Nolite honeſti aliquid aut egregii exſpectare ab his hominibus: veſtris utilitatibus non moventur, qui patriae tam male conſulunt. Implicare vos volunt iiſdem calamitatibus, ex quibus modo Macedonum virtute atque fide liberati eſtis: tantoque maioribus, quanto formidabilior hoſtis futurus eſſet Philippus, quam Philomelus, aut Onomarchus fuere. Nam in precario imperio etiam boni ducis conatus haud minus cives quam hoſtes praepediunt: regum iuſſis nemo intercedit, nemo refragatur: unius arbitrio cuncti reguntur. In quo, quantum in rebus bellicis momentum ſit, non ignoratis. Nec iam in uno corpore Macedonibus id praeſidium eſt. Philippum etſi fatum auferret, Alexander regenerat. qui iam in adoleſcenti hac aetate, ea animi ingeniique documenta edidit, ut prope conſtet, ſummis imperatoribus parem eſſe futurum. Contra apud Athenienſes pacis bellique arbitrium, quia penes omnes eſt, vtut in medio poſitum audaciſſimus quisque ad ſe

trahit: impetu magis quam consilio cuncta aguntur: homines maligni suadent, imperiti decernunt: bellum sumitur animosius, quam geritur: foedera haud minori facilitate quam iunxere violant. Nam & cum Philippo foedus ipsis est. quod quam sancte servent, re ipsa declarant. nec enim pro se fidem violasse satis habent; nisi per ipsos latius serpat ista contagio. Vestra autem constantia, Thebani, qua non minus quam rebus fortiter feliciterque gestis magni clarique habemini, non sinit ambigere, quin multis experimentis cognitam regis amicitiam, semper infestae aemulaeque civitati praelaturi sitis. Neque vero averruncator malorum Hercules siverit, ut quem indigenam civemque deum praecipua religione colitis, eius sanguinem impio iniusto que bello persequamini. Nam ceteros quidem socios, quam amicitiae regiae non poeniteat, ex ipsis vos malo cognoscere. Haec Python. Auditi dein sociorum legati, prolixe commendato regis animo, petiverunt, *ut ipsum potius Graeciae vindicem, quam perturbatores eius Athenienses sequerentur.* At 7
Demosthenes facta dicendi potestate, *Non ignorabam,* inquit, *istos Philippi mercenarios neque laudibus in ipsum, neque in nos conviciis esse temperaturos. nam qui pudorem consumserunt, quid loquantur aut faciant parum pensi habent, dum cupitis potiantur. Sed illi quidem, si bene vos novi, Thebani, spe sua egregie falsi, dignum virtute vestra, Graecorumque moribus responsum ad Macedonem referent: vos autem ad ea, quae nunc agenda sunt, animum diligenter advertite. nam vestrorum quoque negotiorum summam nunc agi ipsis rerum argumentis ostendemus, non verborum praestigiis, quibus isti vereri se dicunt ne capiamini. Sed quando sic pro*

vobis sunt soliciti, ponant metum, nihil faciemus quo eloquentiores videamur. malam quandoque causam adiuvit facundia : ubi nudam veritatem spectari dicentis interest, verba nemo prudens appendit. Nec de Philippo laboramus; sit sane per nos qualem isti fingunt : sit etiam vulcher, eloquens, atque adeo in conviviis etiam hilaris. nam & hinc eum commendavere quidam ; adeo inanem verae gloriae fatebantur. Ceterum legatos eius miror ea civitati nostrae coram vobis obiecisse, quae si crimina sunt, non magis Athenienſibus, quam Thebanis, defendenda esse, in confesso est. popularis enim status incommoda exagitant : quae licet non ignoremus utrique, tamen regio dominatui merito praeferimus. Atqui illi sic locuti sunt, tanquam in circulis & conviviis Macedonum adulatione gratiam quaererent ; non apud liberam civitatem officio legatorum fungerentur. Scimus quidem regum regiorumque mancipiorum adversus gentes urbesque liberas pertinacia odia ; & simpliciter fecerunt isti, qui detegunt : sed eo magis adnitendum nobis est, Thebani, ut iura legesque nostras tueamur. Et optandum inprimis esset, ut qui rempublicam attigerunt, iis unum idemque pulcherrimum certamen foret, quinam rectius civitati suae consulerent, aut consulta exsequerentur : nemo communia commoda posthaberet privatis ; nemo acciperet munera ; nemo istorum exemplo patriam Philippo proderet. Verum, Thebani, nulli unquam non civitati modo, sed etiam homini, integra perfectaque felicitas obtigit : beatissimus habetur, cuius fortuna minimum ex adverso trahit. Malos autem nobis cives esse neminem fugit : ne vos quidem caruistis, aut caretis, Thebani : nam sine

eo esset, non iam Elateae Philippus libertati nostrae plagas tenderet; sed de regno Macedoniae nobiscum decertaret. Habemus tamen & bonos; eosque plures malis, & potiores. Argumentum poscis? liberi sumus: non servimus Philippo, sicut tu, Python, Byzantios tuos servire voluisti; tu autem, Daoche, & tu, Thrasidaee, Thessalos regi vendidistis. Thessaliam enim servitute Philippi premi, videtis, Thebani, & nisi fallor, iuxta nobiscum ingemiscitis: Byzantium, quantum in Pythone fuit, idem manebat exitium, quod Olynthus perpessa est: nos liberavimus. Quippe Graeciae civitatem, cum maxime sociam atque foederatam, ille religiosus atque venerabilis assertor Graeciae nec opinantem opprimere aggressus fuerat. Haec est nimirum praeclara ipsius prudentia. calliditatem pro ingenio habet: periurium artem putat: perfidia tanquam virtute utitur. Aut dicat denique, quo alio pacto formidabilem illam potentiam nactus est: si Graecos fraudibus, insidiis, proditione non cepit; si barbaros etiam non auro magis quam ferro vicit; si denique cuiquam mortalium aut fidem dare gravatus est, aut datam fallere non sustinuit. Istis tamen ille Graeciae vindex, nos perturbatores sumus! Sed quid istos pudeat, qui sua crimina nobis obiectare malunt, quam non admonere vos eorum, quorum ipsi manifesti sunt? Si quis captorum munerum aut proditionis reus esset, illum tuendo, propugnando, legibus & poenis eripiendo, vestrum negotium ageretis: nunc alios accusando, in vos sententiam dicitis. Quod si ignari, quorsum ea res pertineret, id admisistis; prudentiam in vobis requiro: si scientes prudentesque; verecundiam. Pro mea, quique

in eadem mecum causa sunt, innocentia sufficerit, quod nos a Philippo nihil accepisse ipsi fatemini. nec enim si quid petivissemus, vacuos abire passus esset liberalissimus rex, ut a vobis quidem praedicatur. An qui vos corrupisse operae pretium putavit, nobis, etiam petentibus, non largiretur? At Thebanos modo monuistis, ne consilium eorum sequerentur, qui patriae male consuluerunt. Ego vero desino adversari illis, Thebani, si ita sentiunt: in ipsorum opinionem transeo; vosque quanto maximo potest opere hortor, oro, obsecro, perque vestram & communem Graeciae salutem obtestor, ut hoc ipsorum decretum amplectamini. Id si feceritis, neque pecorum atque armentorum gratia vos ipsos venire patiemini; neque ut ergastulis ager vester frequentetur, inter cetera Philippi mancipia Paeonibus & Triballis servietis. Nam isti greges & mancipia intueri vos iubent, egregia servitutis praemia; uxores, liberos, parentes, libertatem, famam, fidem denique & fas Graecorum vilia habere. Haec enim profecto perdidistis, Thebani, nisi fraudi violentiaeque Philippi una nobiscum restitistis. Quod si alienis laboribus tutos vos fore persuasum habetis, vereor ne magnopere decipiamini. Etenim (quod abominor) Philippo victore, cui dubium est, quin neque vos, neque quisquam Graecorum libertatem tueri possitis, (nam in fide Philippi multum reponere, eorum est qui perire velint;) ac si nos Victoria respexerit, quid ab hominibus, quos in extremo salutis atque dignitatis discrimine deserueritis, exspectandum vobis putetis, considerate. Nam quaecunque vobis sententia sederit, Athenienſibus certe omnia experiri, neque libertatem prius quam vitam

amittere decretum eſt. Quamquam etiam viribus non diffidimus: quibus ſi veſtras ſociatis, coniuncti utique ſuperiores erimus hoſti, cui ſinguli pares eſſe poſſumus. Non ignoramus potentiam eius Athenienſes, quam olim naſcentem augeſcentemque praevidimus; &, ſi ceteris Graecorum eadem mens fuiſſet, praecaveramus. Diu enim bellum cum eo geſſimus, non de Amphipoli, aut Haloneſo, ut pleriſque credebatur; ſed pro ſalute & libertate Graeciae: donec deſtituti ab omnibus, a nonnullis etiam oppugnati, pacem neceſſariam magis quam honeſtam fecimus. Sed nunc, opinor, praeſes arcis noſtrae Minerva, & Apollo Pythius patrium nobis numen, ceterique Graecorum dii aperuerunt oculos, & in vindictam avitae libertatis populorum ſuorum animos excitant. Certe Herculem non ſine indignatione verba legatorum audiviſſe arbitror, Philippo ſtirpem ab illo deo repetentium. Ille enim agnoſcat deus, omnium religionum contemtorem; Graecus, Macedonem; tyrannum, oſor, punitor, exſtirpator tyrannidis! Nullo enim alio argumento clariora ſunt Herculis opera. at ille Graeciam dominatu premit; quibuſdam etiam civitatibus domeſticos tyrannos impoſuit, Philiſtidem Oreo, Hipparchum Eretriae, Chalcidi Tauroſthenem. Ergo iam Euboei, Achaei, Corinthii, Megarenſes, Leucadii, Corcyraei nobis favent: alii fortunam ſpectant, quae hactenus unicum Macedonicae potentiae vinculum fuit, quo leviter abrupto, ultro dilabetur. Quippe Theſſali, unde Philippo robur equitatus eſt, neminem unquam diu fovere: Illyrii ceterique Macedoniam accolentes barbari, quorum & natura ferox eſt animus, & indignatione recentis ſervi-

tii irritatus, ſi principia belli Philippo ſequius evenerint, reliqua pro nobis conficient. Vos modo nobiſcum acriter in hanc curam incumbite: ſepoſitis interim contentionibus, quas inter vicinas urbes ſaepe levis occaſio concitat. odia privata, poſt rem bene geſtam, communis laetitia in benevolentiam vertet; aut cum porro inſanire vacabit, cum dedecore forte damnoque utrorumque, ſed tamen citra exitium reſumentur. Neque dolos Philippi timueritis: modo promiſſis eius aures occludite; manus continete a muneribus. Si nihil ante libertatem habueritis, calliditas & largitiones fruſtra erunt. potentiam ut diſcordiae Graecorum extulerunt, ita conſenſus obruet. Quin & ipſe, ut eſt temerarius, excipi poteſt: quod ſi accidat, nihil a ceteris eſt periculi. nam ipſe gloriam atque dominationem; qui ſub eo ſunt, quietem expetunt. Niſi forte Alexandrum veremini: quoniam iſti quidem ita vos contemnunt, ut idoneos putent, quibus etiam pueri nomen formidinem poſſit
8 *incutere.* Crederes alios repente factos Thebanos, qui modo regios legatos attente, atque etiam cum aſſenſu audiverant, adeo in contrarium mutati ſunt, ut Philippum hoſtem iudicarent, ni quamprimum ſuis ſociorumque finibus decederet: Macedonicae factionis homines urbe pellerent: et Athenienſium copias eo reciperent. At Philippus inopinata Thebanorum defectione turbatus magis quam territus, inſiſtere deſtinatis non omiſit. Duobus levibus proeliis commiſſis, cum Athenienſes ſucceſſus non poeniteret; tandem utrique ad Chaeroneam Boeotiae oppidum totis viribus conſedere. Graecos decora maiorum, et cura libertatis accendebant: Philippus egre-

giis copiis, totque bellorum victoribus fidebat. in se quoque non parum momenti collocabat, quod imperatoriis artibus ipse praecelleret; Graecorum celebratissimi duces iam decesserant. Theagenes Thebanis praeerat, modico militiae usu, neque satis firmus adversus pecuniam: Athenienſium quoque imperatorum virtutem atque peritiam ipse animo usuque rerum longe anteibat. Sed duorum potentium populorum in unum conversae vires, quorum auctoritatem Corinthii quoque aliique sequebantur, iniecerant curam, minima unius diei parte, de capite fortunisque omnibus dimicaturo. Ne Thebanorum quidem principes a pacis consiliis abhorrebant; sed Athenienſium ardor evicit, ut omnes Graeciae spes opesque unius proelii fortunae permitterentur. Alexander etiam immodicus animi testabatur patrem, ne tantam gloriae occasionem e manibus elabi sineret: eoque tandem impulso, primus in hostem impetum fecit. Pugnatum est acriter ambigua diu victoria, donec adolescens, quem cum delectis alteri cornuum praefecerat pater, summa animi viriumque contentione connixus, sacra Thebanorum cohorte, quae ex optimis constabat, loco mota, victoriae viam aperuit. Nam et Athenienses sociorum calamitate fracti, aestuque et vulneribus fatigati, non amplius sustinuere Macedonum impetum. quippe Philippus aemulatione, et pudore si filio adolescente deterior videretur, gravis intoleranduſque incubuerat. Ita de libertate Graeciae ista pugna decretum est. Ceciderunt ex Athenienſibus amplius mille, supra duo millia capti fuere. sociorum quoque multi

aut pugnando mortem occubuerunt, aut vivi venerunt in poteſtatem victoris. Miſſus poſthaec Athenas Alexander *veniam delictorum pacemque Athenienſibus Philippum dare* pronuntiavit; *captivos etiam gratis reddere; nec vetare, quin occiſi tumularentur.* quippe rex intentus in Perſicum bellum, Graecorum fidem atque ſtudia, clementia et moderatione provocabat. Imperio tamen maris et inſularum Athenienſes exuit: in Thebanos immitior. quorum ſubita defectione in ſummum rerum omnium diſcrimen ſe adductum fuiſſe meminerat; nec iudicabat veteribus ſociis, poſt beneficia ſua cauſam fuiſſe contra ipſum cum Athenienſibus ſentiendi. Ergo cum urbem dedidiſſent; praeſidio Macedonum impoſito, interfectisque quos maxime inviſos ſuſpectoſque habuerat, aliis ſolum vertere iuſſis, reductis ſuae factionis exſulibus magiſtratus et iudicia tradidit. Reliquos deinde populos, qui adverſus ipſum arma ceperant, eodem victoriae impetu perdomuit. Nec quiſquam tota Graecia praeter Spartanos et Arcades dominationis eius expers manſit: alios armis, alios impari ſocietate imperiis ſuis obnoxios habebat. Igitur conventu totius Graeciae Corinthum indicto, *de bello Perſis inferendo* differuit. *obviam eundum eſſe barbaris; imperium orbis immani ſuperbia ſibi deſtinantibus, aut parendum ſemper, aut mature reſiſtendum eſſe. Nec enim hoc agi, bellum an pacem habeant Graeci; ſed utrum in hoſtiles agros id transferre malint, an domi accipere. Non veteres tantum iniurias vindicandas eſſe; ſed praeſens dedecus amoliendum, ereptis ex Perſarum ſervitute Graecis civitatibus, quae A-*

ſiam incolerent. Commodiſſime id fieri poſſe, dum compoſitis in Graecia rebus, univerſas vires in transmarinum bellum convertere liberum eſſet. Domeſticae etiam quieti ea ratione proſpectum iri, amotis occupatiſque longinqua militia, qui otioſi diſcordiis & audacia res turbare conſueviſſent. Conſtituerent igitur quo imperatore, quibuſque copiis bellum iſtud adminiſtrandum videretur. Non fallebat pleroſque quantum e republica peteretur : ſed armis amiſſam libertatem intempeſtivum videbatur verbis repetere. Nihil ergo dubitatum eſt, quin fauſtis acclamationibus *Philippus imperator Graeciae ad liberandum orbem terrarum in Aſiam proficiſci* iuberetur. Deſcriptae deinde ſingulorum opes; et quantum quisque militum, frumentique et pecuniae mitteret, in tabulas relatum eſt. Ducenta peditum, quindecim equitum millia promiſſa fuiſſe reperio; cum in eo numero neque Macedones, neque parentes Macedonibus barbari cenſerentur. Ceterum, ut ſine mixtura calamitatis nul- 9
la in rebus humanis felicitas eſt, res foris proſperas domeſticae turbae exceperunt. Animum coniugis olim, ut diximus, alieniorem Olympias moroſitate et arrogantia in dies magis magiſque avertebat. Inde *repudiatam* nonnulli tradunt : ego in eodem matrimonio manenti Cleopatram ſuperinductam comperio. Nec enim in tanto dedecore dulciſſimae matris, cuius pudor ad ipſum quoque pertineret (nam *ob ſtupri ſuſpicionem expulſam* addunt) interfuiſſet novercae nuptiis. interfuit autem, et demum poſt contentionem, quae in eo convivio exarſerat, matrem abduxit. Quippe cum avunculus ſponſae Attalus, poſt

longam compotationem ſpem male tegens, *orandos Macedonibus deos diceret, ut ex nova nupta legitimum regni ſucceſſorem Philippus tolleret:* Alexander in iram alioqui praeceps, et tunc iniuria irritatior, *nos ergo, ſceleſte, ſpurii tibi videmur?* inquit: ſimul calicem, quem forte dextra tenebat, in os illius impegit; ille quoque invicem coniecit poculum. Exorto tumultu, Philippus, qui in alio lecto accubuerat, eius diei laetitiam turbari moleſte ferens, enſe ſtricto Alexandrum petit: occideratque filium, niſi claudicantem ex vulnere pridem accepto greſſum, ira vinumque praepediviſſent. Prolapſus amicis ſubita re exterritis ſpatium dedit, ut precibus, et utriſque medios interponendo, Alexandrum eriperent. Nec minoris operae fuit illum exorare, ut ſalvus eſſe vellet. multiplici iniuria affectus ſibi videbatur; et quamquam *patris regisque* nomina, *naturaeque & gentium decreta* ingererentur, non abſtinuit, quin inſultans Philippo iuberet *intueri Macedonas egregium tranſmittendi in Aſiam belli auctorem, qui ex lecto in lectum tranſiliens procidiſſet.* Inde ſibi matrique iuxta timens, in Epiro, cui frater Olympiadis praerat, eam reliquit; ipſe ad Illyriorum regem profectus eſt. Poſtea quoque cum reconciliatore Demarato Corinthio in Macedoniam reverſi eſſent; pervicacis ingenii mulier filium, ſuopte ingenio potentiae anxium, incitare non deſtitit, *ut quos poſſet, humanitate aut pecunia in amicitiam illiceret; & adverſus iracundiam patris, etiam affinitate potentium hominum ſe muniret.* Sane olim monuerat Philippus, ut affabilitate ſibi conciliaret hominum ſtudia; lar-

gitiones autem non usquequaque probaverat: etiam per literas increpito instituto eius, *quod benevolentiam auderet sperare ab hominibus, quos muneribus corrupisset. Falli qui regium id putaret: ministri & diribitoris officium esse.* Verum cum ipse *pecuniae omnia penetrabilia* iactaret, eaque haud minus saepe quam armis uteretur, non tam recta praecipiendi studio ita scripsisse visus est, quam metu, ne ab adolescente filio suis artibus oppugnaretur. Idem obiurgavit Alexandrum, quod Pexodori filiam, quam Aridaeo destinaverat pater, ambivisset, *degenerem, & fortuna, in cuius spem educaretur, indignum* appellando, *qui Carem barbarum, barbaroque regi subiectum, socerum optaret.* Sed ipse ut potentiam suam firmaret, nullam conditionem aspernatus erat, quin ex asperrima barbarie Illyrias Geticasque mulieres matrimonio iungeret. quamquam ex aliis etiam uxoribus pellicibusque complures liberos susceperat. Quod cum Alexandro molestum accideret, urbane adolescentem corripuit; hortatus, *ut multos imperii aemulos habiturus, operam daret, quo omnibus melior praestantiorque, non ob Philippum patrem, sed ex suo merito rerum potiri videretur.* Cum autem ob has similesque causas crebra inciderent iurgia, nec abrupta semel benevolentia fido affectu coalesceret; ad extrema prolapsi sunt. praecipua Olympiadis violentia, in qua contumaciam sexus ingenium vastum et vehemens virili scelere in vindictam armabat. Stimulaverat ea fratrem Alexandrum, ut Philippo bellum faceret. Id ne alieno tempore excipere cogeretur, callidus rex, quamquam viribus plus poterat,

firmata per novam affinitatem gratia praevenire ſtuduit, deſponſa Epirotae Alexandri germana, Cleopatra. Ad iſtas nuptias celebrandas finitimarum gentium reguli, Graecarumque civitatum legati frequentes Aegas convenerant. id oppidum elegerat Philippus, non ſine quodam omine eorum quae poſtea accidere: nam ibi Macedonum reges ſepeliri mos erat. Ferunt etiam Apollinem Delphicum de bello Perſico conſulenti maturum interitum ceciniſſe. Sed ambiguum, ut mos oraculis, reſponſum Philippus ad barbarorum exitium blanda interpretatione traxerat. Alia quoque praeſagia, quae tum nemo animadverterat, eventus monſtravit. Erat inter cuſtodes regii corporis Pauſanias quidam, quem in ſolatium acceptae ab Attalo iniuriae, rex in eum dignitatis gradum provexerat. quippe Pauſaniam Attalus mero onuſtum nefariis convivarum ludibriis expoſuerat. Huius ultionem cum a rege peteret, honorem accepit. Etenim Philippus virum ſpectatae in bello fortitudinis, ad hoc nuper propinqua affinitate coniunctum punire adeo non ſuſtinuit, ut inſuper copiarum parti praefectum cum Parmenione et Amynta in Aſiam praemitteret, opera eius uſurus in expeditione Perſica. Pauſaniam autem rogatum, *ut ipſi temporibuſque reipublicae dolorem ſuum condonaret*, comitate alloquii et honeſtiore ſtipendio placare conatus eſt. Sed adoleſcens maiorem contumeliae, quam beneficii rationem habuit: odiumque ab auctore iniuriae, in negligentem eius vindicem convertit. Cum iis etiam, quos infenſos Attali domui, nec Philippo concordes eſſe noverat, conſilia communicaſſe

non praeter rationem creditum eſt; poſtquam ab Olympiade parricidae in cruce pendenti coronam auream impoſitam nemo dubitavit, aliaque facinora perpetrata ſunt, ex quibus totius ſceleris ordo cauſaeque haud obſcure perſpicerentur. Dubia adhuc luce theatrum ingens hominum multitudo impleverat, ſpectatura ludos, qui ſuperiorum dierum ſpectacula luxu et magnificentia longe ſuperaturi dicebantur. Inter alia, quibus divitiis illudere ſolent opulenti reges, et fortunae ſuae magnitudinem non capientes, duodecim deorum effigies eminebant, in quibus artificum induſtria cum materiae dignitate certaverat. Tertiadecima Philippi thenſa acceſſerat; nulla in re ceteris vilior. Id mortalitatis faſtidium matura ultio conſecuta eſt: et ſucceſſu rerum inſoleſcentem, ſeque diis immortalibus aequantem, priuſquam indebito honore frueretur, fatum occupavit. Pauſanias theatrum intrare volentem obſervaverat: utque praemiſſis amicis, qui eum deduxerant, relictiſque a tergo ſatellitibus (nam in tanta omnium benevolentia nihil iis opus eſſe volebat oſtendere) ſolus ingrediebatur; percuſſor improviſus adſilit, gladioque barbarico, quem ſub veſte habuerat, latus nihil tale exſpectantis haurit. Hic fuit exitus maximi aetatis ſuae regum. Macedoniae regnum magnum ex inopi reddiderat: circumiectam barbariem domuerat: Graeciae impoſuerat iugum: tum etiam Perſico imperio imminebat. iam auxilia Graecorum coibant: iam in Aſiam transiecerant praemiſſi ab eo duces; cum in ipſo rerum gerendarum articulo, prolixum victoriae fructum ſibi pollicentem vita deſti-

tuit. Ita maxima quaeque in lubrico sunt; et audaciſſimas ſpes hominum quilibet ex improviſo caſus eludit. Olympias comperta morte regis Cleopatram Attali ſorore genitam ad ſuſpendium adegit; natum ex ea paucis ante patris necem diebus puerum in aenea pelvi torruit: in clientes etiam propinquosque eius atrocibus ſuppliciis ſaeviit, et occaſione vindictae per muliebrem impotentiam crudeliſſime uſa eſt. Sed Alexander, per cuius abſentiam mater iſta perpetraverat, tanquam ſalutare ſidus, componendis tantis fluctibus tempeſtivus affulſit. Quippe erectis in ſpem libertatis Graecorum animis, quos Philippus oppreſſerat, et tumultuantibus in vicinia barbaris, ne Macedoniae quidem tranquillae res erant. Attalus haud ſpernendi exercitus praetor, ambitioſo imperio mirum ſibi favorem apud militum vulgus conciliaverat: principibus Macedonum propinquitate innexus, etiam Philotae ſororem ſibi deſponderat: neque poſt tantas utrimque offenſas inviſo infeſtoque fides haberi poterat. Amyntas, quem fratre Perdicca genitum, data in matrimonium Cyna Philippus generum legerat, ad paterni regni ſucceſſionem per Alexandri caedem adſpirabat. Populi magna pars Olympiadis tyrannidem exoſa, alii rerum novarum cupidine, varie in hunc aut illum inclinabant ſtudiis: nec deerant, qui *Alexandro Aeropi filio reſtituendum dicerent faſtigium, quod excluſo legitimo regni herede, Amyntas prius, deinde Philippus, vi ac fraude invaſiſſent.* Exercitus quoque variis ex nationibus compoſitus, ut cuique animus aut ſpes erat, diſcordibus conſiliis et ſermoni-

bus agitabatur. Contra Alexandro novum imperium, ac ſubito Philippi caſu nihil adverſus ingruentes motus proviſum erat: et quamquam indolis haud poeniteret, aetas ſpernebatur. Viginti annorum adoleſcentem tantae rerum moli humeros ſubiecturum, aut ſi recepiſſet, parem futurum non arbitrabantur. Etiam nervus gerendarum rerum pecunia defecerat; qua abundantes Perſae in omnem fere Graeciam corruptores miſerant: et ne quid malis deeſſet, Macedoniae maritima Tuſci piratae depraedabantur. Convocatis amicis, cum de praeſenti rerum ſtatu deliberatio inſtituta eſſet, non defuerunt qui cenſerent, *omiſſa Graeciae cura, quanta poſſet lenitate deficientes barbaros in officio continendos eſſe: poſtquam inteſtini motus conſediſſent, longinqua facilius compoſiturum.* Verum adoleſcens inſigni animi magnitudine, cauta conſilia pro ignavis faſtidiebat. *Perpetuo omnium contemtui obnoxium fore, ſi in principio regni impune ſe ſperni pateretur. ad omnem deinceps vitam pertinere; qualem de ſe opinionem in animis hominum incipiens imperator excitet. Philippi necem haud magis ſibi, quam rebellibus inexſpectatam accidiſſe: trepidantes adhuc, & conſilii incertos nullo negotio opprimi poſſe: per Macedonum cunctationem erigi ſeditionis auctores; & qui nunc etiam nutarent animis, tumultuantibus acceſſuros. Ita contra paratos confirmatosque anceps diſcrimen ſubeundum: nunc celeritatis magis, quam virium certamen eſſe. Quod ſi adverſus ſingulos audacia non eſſet; quid deinde futurum, ſi metum confeſſo omnes uno impetu ſuperfunderentur?* His deinde congruentia ad populum locu-

tus, adiecit, *effecturum se, ut cives hostesque fateri cogerentur, erepto patre corpus nomenque regis mutatum esse; consilium animumque non desiderari. Eam rerum conversionem nonnullos occasionem tumultuandi putavisse; sed brevi poenas daturos. Modo Macedones eosdem animos, eosdem lacertos sibi commodarent, quos tanta cum ipsorum gloria, tantoque victoriae fructu, patri suo per tot annos praestitissent. Id quo promtius alacriusque facerent, omnium praeter militiae vacationem ipsis concedere.* Consilium regis fortuna comprobavit. Non segnius, quam locutus fuerat, singula aggressum felicissimus omnium exitus secutus est. Et Amyntam quidem, patefactis quas ille struxerat insidiis, occupavit: Attalum per Hecataeum et Parmenionem sustulit. Ex iis, quos in Philippi necem consensisse rumor arguebat, unum Alexandrum Lynceſtem exemit supplicio, quod imperium suscipienti adfuisset, primusque *regem* salutasset: ceteros occidit. Ea severitate suam salutem in vindicta Philippi muniri credebat; simul aboleri famam, qua ut conscius paternae caedis notabatur. Crebrae inter eos discordiae fidem suspicioni fecerant; et questum iniurias Pausaniam ad facinus confirmasse ferebatur: prolato ex Tragoedia carmine, quo Medea *pariter pellici suae, quique eam in matrimonium Iasoni tradidisset, & cuius in manum conveniſſet, idem exitium* minabatur. Verum ipse cum aliquando Darii epistolae responderet, invidiam in Persas transferre conatus est; *illorum auro percussores Philippo comparatos fuisse.* Quoque magis omnem culpae suspicionem extergeret, postremo vitae tempore magnificum Phi-

lippo templum exſtruere cogitaverat: id, inter alia in commentariis eius reperta, ſucceſſores neglexere. Cum autem ad perficienda quae animo agitabat, maximum in eo momentum poſitum arbitraretur, ut Graeciae principatum, quem Philippus comparaverat, retineret; raptim exercitu ducto Theſſaliam improviſus irrupit. Suſtulerant animos Theſſalorum quidam, et inſeſſis ad Tempe anguſtiis iter ex Macedonia venienti occludebant. Quippe eas regiones Olympus atque Oſſa celebrati montes dirimunt: per quorum convalles Peneus amnis labitur, mira amoenitate ſolennia gentis ſacrificia meritus. Laetis utrimque nemoribus obumbratus incedit; multoque cum fremitu ruenti, ex vicinis arboribus aviculaarum garritus obſtrepit. Anguſta ſemita per quinque fere millia paſſuum protenditur, vix onuſto iumento ſufficiens iter praebens: quod adverſus quemcunque numerum hominum vel decem armati ſepiant. Sed ille qua minime perviae rupes exiſtimabantur, ſcalarum in modum exciſo montis Oſſae latere, circumitu penetravit; adeoque celeritate ſua cunctos exterruit, ut *omnia ei vectigalia reditusque, ſimul univerſae gentis imperium, quibus id legibus Philippus habuiſſet*, nullo iam repugnante decernerentur. Phthiam, quae generis ſui auctorem Achillem *protuliſſet, immunem eſſe iuſſit: eumque heroem expeditionis adverſus Perſas ſocium atque commilitonem eligere ſe* dixit. Ex Theſſalia Thermopylas petiit, publicum Graeciae concilium, *Pylaicum* appellant. ibi cum frequens per eos dies conventus eſſet, in locum patris Amphictyonum decreto ſummus Graecorum im- 13

perator creatus, *Ambraciotis ratam esse libertatem* iussit, quam nuper expulso Macedonum praesidio receperant: *ultro redditurum fuisse* dictitans, *ni paucis diebus ipsum antevertissent.* Exinde Thebis admoto exercitu, fractaque Boeotorum et Athenienſium contumacia, qui populi maxime suis consiliis obstiterant, *apud Corinthum Graecorum legatos occurrere sibi* iussit. Ibi confirmato Amphictyonum decreto, communi omnium sententia, in Philippi patris locum imperator Graeciae suffectus est: et in bellum Persicum auxilia decreta. Forte in eadem urbe Diogenes degebat, qui Cynico instituto spontaneam paupertatem amplexus, liberum et sui iuris animum opibus curisque praetulerat. Apricabatur ille in Craneo, Corinthi suburbio, ubi cupressorum lucus est. eo cum Alexander videndi eius desiderio veniisset, optionemque faceret *quae vellet ab ipso petendi; parumper discedere* iussit regem, *ne solem interciperet.* Inopinatum responsum, hominemque, in quem in tanta sua fortuna ne beneficii quidem ius haberet, admiratus Macedo dixisse fertur, *Diogenem esse voluisse, ni Alexander esset.* Scilicet magnitudo animi, qui ex alto despiceret omnia, quorum causa reliqui mortales semetipsos cupide perdunt, non plane fallebat mentem acerrimi iuvenis; sed obcaecata cupiditatibus pervidere non poterat, quanto melius esset carere supervacuis opibus, quam habere necessarias. Ex Peloponneso Delphos invisit; Apollinem de eventu belli, quod moliebatur, consulturus. Sed virgo fatidica negabat *per eos dies adiri deum fas esse:* donec ipse eo profectus, vi corripuit virginem, et ad

templum traxit. Sed cum inter eundum illa patrium morem pertinacia regis victum reputans, exclamasset, *invictus es, fili; accipere omen* dixit, *nec alio oraculo sibi opus esse.* His rebus celeriter confectis in regnum regressus, summo studio in vindictam spretae Macedonum maiestatis incubuit. Iamque praeparatis omnibus, vere novo ex Amphipoli movens, adversus liberas Thraciae gentes, decimis castris ad montem Aemum pervenit. Magna Thracum manus iugum occupaverat, transitu prohibitura regem. castra plaustris in modum valli circumdederant; propulsuri in hostem, si vis inferretur. Alexander barbarorum astu cognito edixit militibus, *ut plaustris irruentibus, diducta phalange innoxia dilabi paterentur; aut, si deprehensi essent, humi strati, clypeis arcte commissis, testudine se protegerent.* Ita hostium dolus irritus fuit. magna plaustrorum pars per intervalla ordinum devoluta est; quae armatis incidere, clypeis impacta, suoque impetu subsilientia nihil ponderis ad obterendum habuere: omnisque illa tempestas citra noxam detonuit. Quo metu liberati Macedones, alacri clamore edito, impressionem faciunt. Procurrentes barbaros praegressi a dextro cornu sagittarii frequentibus telis incessebant. ita sine periculo phalanx in verticem enisa, ut primum aequo loco consistere potuit, haud ambigua victoria hostem nudum aut leviter armatum disiecit. Sed eadem res, quae barbaros in proelio prodiderat, in fuga adiuvit. armis haud sane onerati per nota loca facile dilapsi sunt. ita desideratis ex omni numero mille quingentis, ceteros fuga abstulit: mulierum

puerorumque ingenti multitudine, praedaque pro locorum conditione satis ampla, victor potitus est. Sic aperto montis Aemi transitu, in interiora Thraciae penetratum est. Lucus est in iis gentibus, quem Libero Patri dicatum prisca religione colunt. ibi cum Alexander barbaro ritu sacrificans, vinum aris infunderet, tanta flammae vis erupit, ut superato aedis culmine, in coelum emicare videretur. *eosdem gloriae fines regi ostendi*, omnes credidere. Alia subinde res nuntiata prioris prodigii fidem affirmavit. In Thracibus, qui *Odrysae* appellantur, Libethrus mons et civitas est, Orphei natalibus inclyta: *eius sacram effigiem ex cupresso fabricatam multo sudore manasse*, qui viderant, ad regem retulere. De interpretatione solicitis Aristander exemit metum, *ad res Alexandri pertinere* asseverans, *quibus decantandis alumni filiique Musarum multum desudaturi essent.* Triballi valida natio trans montem Aemum colunt. in eos cum descenderet Alexander, rex gentis Syrmus in Peucen Istri insulam confugerat, expeditione Macedonis multo ante comperta; seque et quidquid aetate vel sexu invalidum erat, obiecto amnis munimento tuebatur. Quippe Alexandro paucae naves erant; et in aspera praeruptaque ripa difficilis exscensio, ab hoste intento validoque haud aegre impediebatur. Ita Macedones re infecta discesserunt, contenti illata paucis ante diebus clade. nam priusquam eo processissent, alium Triballorum exercitum adorti, vix quinquaginta suorum amissis, 12 tria hominum millia occiderant. Syrmo rege nequidquam oppugnato, in Getas convertit impetum,

qui in ulteriore ripa quatuor equitum, decem peditum millia inſtruxerant. Id periculum non tam ex uſu belli ſumſit, quam cupidine famae; ut *maximum Europae flumen, defendentibus ferociſſimis gentibus, tranſiviſſe* gloriari poſſet. Igitur equitibus, quotquot capere navigia poterant, impoſitis, pedeſtrium copiarum partem lintribus, quorum ibi magna erat copia, alios utribus transduxit. Improviſa Macedonum impreſſione (quippe tranſmittentes nox, et in ripa quam petebant, denſa frumenti ſeges texerat) territi Getae vix primum emiſſi equitatus impetum tulere. Ut deinde cum phalange Nicanor ſucceſſit, effuſo curſu urbem quatuor ferme paſſuum millibus a flumine diſtantem petiverunt: mox, inſtante Alexandro, avectis coniugibus liberisque, quot eorum equis eripere potuerant, ceteros reliquere victori. Eos rex Meleagro et Philippo abducendos dedit: exciſaque urbe, et in ripa fluminis Iovi Herculique et ipſi Iſtro, qui tranſeunti propitius fuiſſet, aris conſecratis, eodem die reduxit exercitum, incruenta victoria potitus. Venerunt deinde finitimarum gentium, Syrmique regis oratores cum donis, quae apud ipſos in pretio habentur. Germani quoque, qui uſque a fontibus Iſtri terras ad ſinum Adriaticum ſpectantes habitant, legatos miſerant. Nam Iſter in Germania oritur: ipſi patrio vocabulo *Danubium* appellant. Magnitudinem corporum animorumque alacritatem admiratus Alexander interrogavit, *quidnam omnium maxime vererentur?* putans ſuam potentiam formidabilem ipſis eſſe, eamque ſe confeſſionem expreſſurum. illi *nihil*

se magnopere vereri respondérunt, *nisi forte, ne coelum in ipsos rueret. ceterum virorum fortium amicitiam plurimi facere.* Perculsus improviso responso paulum reticuit; deinde hoc unum effatus, *Germanos arrogantes esse*, foedus, ut petiere, iunxit; Syrmoque et reliquis pacem dedit: satis gloriae ea expeditione partum existimans, et in Persicum bellum animo conversus, unde cum leviori discrimine longe maius operae pretium exspectabatur. Taxasse id avunculum eius Alexandrum constat, cum paulo post bello in Italia gerendo fatigaretur: nam *inaequalem utriusque fortem questus, sibi cum viris pugnam evenisse* dixit, *Macedoni cum mulieribus.* Ceterum regulos Thracum, quique alii ad res novandas opibus aut animis idonei videbantur, specie honoris, tanquam commilitones adversus Persas adsciscéret, abduxit; capitaque ademit factionibus, sine principibus nihil ausuris. Per Agrianos et Paeonas Macedoniam repetenti Illyriorum motus nuntiatur. Bardylis ex carbonario multarum in eo tractu nationum rex, etiam Macedoniae gravis incubuerat, donec magno proelio a Philippo victus, atque instaurato deinde bello fractis omnino viribus, in ditionem victoris concederet. Atque ille iam obierat, vita ad nonagesimum aetatis annum producta: ceterum filius eius Clitus *opportunum recuperandae libertatis tempus advenisse* dictitans, *dum asperrimarum gentium armis Alexander trans Istrum attineretur*, populares ad arma capienda impulit: inita societate cum Glaucia rege Illyriorum, qui Taulantii vocantur. Autariatae alia natio iter facientes Macedo-

nas aggreſſuri fuerant: ſed Langarus Agrianorum rex Alexandro fidus, petiit *ut ſibi curam eam permitteret: ſeſe domi eorum tantum negotii ipſis comparaturum, ut animum a vexandis Macedonibus ad ſua tuenda converſuri eſſent.* Collaudatum donisque magnifice cultum iuvenem dimiſit rex; etiam ſororis Cynae nuptias pollicitus, quam ex Illyria muliere ſuſceptam Amyntae in matrimonium dederat pater. Et Agrianus quidem promiſſam operam praeſtitit; ſed morbo correptum, ne pacta mercede frueretur, brevi conſecuta mors praevenit. Ita cohibitis Autariatis ſine certamine Pelium perventum eſt, Deſſaretiae oppidum, Eordaico flumini imminens. Speciem pugnam expetentium praebebant hoſtes, et velut manus conſerturi extra praeſidia ſua ferociter procurrerant. ſed priusquam proelium committi poſſet, refugerunt; licet opportuna loca, ſilvisque et collibus impedita praecepiſſent. Foedum ibi ſpectaculum Macedonum oculis obiectum eſt. tres pueri, totidemque puellae cum tribus nigris arietibus confuſa ſtrage iacebant; quos barbari ſacrilegio ſacro diis ſuis immolaverant, quo pugnaturis audaciam inſpirarent. Sed vindex numen ſceleſtis mentibus pro virtute vecordiam iniecit. Rex intra moenia compulſos ducto exteriore muro intercludere ſtatuerat; cum poſtridie cum magnis Taulantiorum copiis Glaucias advenit. ita ſpe capiendae urbis abiecta, quomodo tuto diſcederet, cogitabat. Interim Philota cum iumentis caſtrenſibus, et praeſidio equitum frumentatum miſſo, comperit *ſuos in diſcrimine verſari;* quippe Glaucias colles campo circumdatos

occupaverat, in occasionem gerendae rei intentus. Igitur adversus oppidanorum eruptionem parte exercitus in castris relicta, cum ceteris copiis impigre profectus est; territisque Illyriis, suos recepit incolumes. Ceterum iter facturo maximum periculum imminebat. hinc flumen, inde praerupti arduique colles viam coarctabant, relicto itinere, quod multis locis vix quaternos armatos caperet: montium iugis Clitus atque Glaucias sagittariorum et funditorum cohortes magnamque gravis armaturae manum imposuerant. Alexander ducentis equitibus ante utrumque phalangis cornu collocatis, imperat *ut erigerent hastas; mox signo dato versus hostes tanquam impetum facturi, infestas protenderent, modo in dextrum, modo in sinistrum latus invicem conversi.* Suspensis eo commento hostibus, phalangem raptim progressam nunc in plures acies diducit, nunc divisam colligit; ad extremum cuneo facto, in laeva Illyriorum praesidia strenue infert. Illi celeritate et peritia Macedonum in stuporem versi, desertis quos tenuerant montibus, versus urbem refugerunt. Pauci restiterant in edito colle, qua iam transierat Macedonum agmen: iis deiectis, Alexander duobus fere millibus Agrianorum sagittariorumque locum capit; phalangi, quam flumen transmittere iusserat, praesidio futurus. Ea re conspecta universa hostium multitudo iter ad montes arripuit; eo consilio, ut transiecta gravi armatura, extremum agmen, in quo ipse rex transiturus erat, adorirentur. Ille nihil territus, venientes fortiter excipit: simul phalanx sublato clamore, quasi iterum transmisso amne subsidio suis

itura, metum incuſſit hoſti. nam rex quae evenerunt futura ratus, praeceperat, ut in adverſam ripam delati ſtatim aciem inſtruerent, laevum cornu, quod a flumine hoſtibusque propius aberat, in ſpeciem multitudinis quantum poſſent explicantes. Itaque cum univerſum exercitum incumbere ſibi putarent Taulantii, pauliſper retroceſſerunt. Id ſpatium nactus Alexander, ſuos raptim ad flumen ducit: quo ubi ventum eſt, ipſe inter primos tranſgreditur; et cum eos qui agmen claudebant reverſus hoſtis urgeret, machinis diſpoſitis, quae trans amnem miſſilia ſpargerent, eum ſubmovit: ſimul qui iam ingreſſi flumen erant, e mediis aquis tela coniecere. ita nemine deſiderato ceterum iter quietum habuit. Triduum interceſſerat; cum *hoſtes tanquam fugato Macedone metu vacuos, paſſim nullo ordine tendere, neque more militari vallum foſſamve pro caſtris habere, neque vigilias & ſtationes obire* nuntiatur. Igitur aſſumtis ſagittariis Agrianisque, et ea Macedonum militum manu, quam Perdiccas et Coenos ducebant, noctu ſuperato flumine, celeriter ad eos contendit; reliquo exercitu ſequi iuſſo. nec exſpectato eo, ne occaſionem mora conſumeret, levis armaturae militem praemittit: mox ipſe cum ceteris impetu facto ſemiſomnos et inermes magna ſtrage afficiunt; multos vivos capiunt; reliquos coniiciunt in fugam, et ad Taulantiorum uſque montes perſequuntur. Clitus in ea conſternatione in oppidum Pelium ſe recepit; deinde ſive munimentis urbis, ſive ſuorum animis diffiſus, incenſa urbe, in Taulantios exſulatum abiit. Interea per univerſam Graeciam diffuſus rumor, *Ale-* 13

xandrum in Triballis cecidiſſe, omnes Macedonicis opibus adverſos in ſpem rerum novandarum erexit. Ea quoque in rebus humanis haud poſtrema calamitas eſt, quod utcunque levi auctori, quae facta optamus, tam enixe creduntur, quaſi veritati vim afferre poſſit pertinax et impatiens rationis opinio. Repertus eſt qui *ſe inſpiciente circumventum regem*, et, quo minus ambigeretur, *ſe in ea pugna vulneratum eſſe* affirmaret: id pronis auribus acceptum vulgatumque, civitati Thebanorum extremae calamitatis initium exſtitit. Quippe eo nuntio exciti quidam exſulum, quos a Philippo eiectos diximus, ducibus Phoenice et Prothyte, praefectos Macedonum qui Cadmeam obtinebant, cum nulla doli ſuſpicione extra arcem progreſſi eſſent, obtruncant: civibus ad ſpecioſum liberandae patriae titulum ſtrenue concurrentibus, praeſidium obſident; et duplici vallo foſſaque, ne commeatus aut auxilia ſubmitti poſſent, circumdant. Legatis deinde ſupplicum habitu circum civitates Graeciae miſſis orabant, *ne deeſſe vellent indigne ereptam libertatem repetentibus*. Et Demoſthenes quidem veteri in Macedonas odio Athenienſes permovit, ut auxilia promte decernerent. miſſa tamen non ſunt, quia ſubito Alexandri adventu perculſis exſpectanda fortunae inclinatio videbatur. Demoſthenes privatis copiis Thebanos adiuvit, magnumque armorum numerum gratis ſubminiſtravit. quibus perarmati qui Philippo adimente ſua amiſerant, Cadmeae praeſidiariis acriter inſtiterunt. Peloponneſiorum haud invalida manus ad Iſthmum convenerat. ad quos cum Antipater, quem interim, dum

abeſſet, Macedoniae praefecerat rex, miſiſſet petitum, *ne contra commune Graeciae decretum cum profeſſis Alexandri hoſtibus conſilia miſcerent;* nihilominus Thebanorum oratores admiſerunt. Cumque vulgus militum miſericordia permoveretur, dux eorum Aſtylus, Arcas genere, moras nectebat; non tam incepti difficultate territus, quam per avaritiam, ut a feſtinantibus et neceſſitate anxiis maius ſtipendium acciperet. Decem talenta poſcebantur: ea cum Thebani non conficerent, a Macedonicae factionis hominibus oblata ſunt, ut quieſceret. Ita de Arcadum auxiliis Thebanorum ſpes in nihilum recidit. Alias tamen ex Peloponneſo copias, ne adverſus Thebas militarent, pecunia Demoſthenes avertit. Namque trecenta talenta a Perſis accepiſſe dicebatur, quis ad faceſſendum Alexandro negotium uteretur. His ita nuntiatis, Alexander praeter Eordaeam et Elymiotin rupeſque Stymphaeas et Paryaeas rapit exercitum; ſeptimoque poſt die quam a Pelio moviſſet, Pellenen Theſſaliae oppidum pervenit. Poſt ſextum deinde diem in Boeotiam venit; mox Oncheſtum, ſex circiter paſſuum millibus a Thebis diſtantem proceſſit. Inter haec Thebani maiore animo quam conſilio adminiſtratis rebus, omnium ignari agebant; nec dum intra Pylas eſſe credebant Macedonum copias: ipſum vero regem adventare adeo fidem ſuperabat, ut *potius alium Alexandrum Aeropi filium exercitui praeeſſe* contenderent. Rex ad fanum Iolai poſitis caſtris, quod ante Proetidem portam eſt, poenitentiae eorum locum dare conſtituerat; cum illi eruptione facta, in ſtationes Macedonum invecti, quoſdam in-

terficiunt, alios loco pellunt, donec ad ipsa iam castra suggressos emissa regis iussu levis armatura reiecit. Postero die ad portas, quibus in Atticam euntibus iter est, promoto exercitu, ut suis in arce conclusis praesto esset, adhuc cunctabatur, et si poeniteret, erroris veniam ostentabat. Sed quibus pax placebat, potentia exsulum, eorumque per quos revocati fuerant, opprimebantur: qui, nulla spe salutis reliqua si Macedones urbe potirentur, patriae ruinis obrui malebant, quam illius incolumitatem suo interitu emere; et ex Boeotarchis nonnullos in consilium traxerant. Quantaque hominum vecordia fuerit, vel hinc cognosci potest, quod Alexandro postulante, *ut defectionis auctores dederent, duobus capitibus omnem civitatis noxam expiaturi*, ipsi viciſſim Philotam et Antipatrum principes amicorum regis deposcere sint ausi, et per praeconem pronuntiare, *si qui cum magno rege & Thebanis Graecorum libertatem adversus tyrannum adserere vellent, eos apud Thebas perfugium habituros*. Nec tamen Alexandri imperio oppugnata urbs est; sed, ut Ptolemaeus tradidit (nam quidam aliter narrant) Perdiccas, qui in ea castrorum parte curabat, quae vallo hostium, quo Cadmeam incluserant, obversa erat, non exspectato signo impetum in eos fecit: superatoque munimento manus cum hoste conserere coepit, et Amyntam, qui cum sua cohorte iuxta ipsum tendebat, ut idem auderet, exemplo permovit. Mox Alexander suis timens, cum tota copiarum mole adfuit, et *leviter armatis perrumpere, suisque auxilio ire* iussis, ipse cum reliquis pro vallo substitit. Acri conserto proelio Per-

diccas, dum interius vallum molitur, graviter saucius pugna effertur; et Cretensium sagittariorum multi, cum Eurybota duce suo cadunt. Thebani perculsis instant, et ad Alexandrum refugientes insequuntur. Ibi cum rex instructa phalange dispersos et turbatos hostium ordines invaderet; statim versa pugnae fortuna, tanta Thebanorum trepidatio fuit, ut ne ad portas quidem, per quas in urbem se receperant, occludendas mente competerent: simul qui Cadmeam tenebant, in subiectos arci vicos excurrerunt. Ita nobilissima Graeciae urbs intra eundem diem oppugnata et capta est. Nullum in ea crudelitatis exemplum praetermissum constat: viros feminasque promiscua strages hausit; nec ab impuberum caede temperatum est. Phocensium Plataeensiumque et Orchomeniorum et Thespiensium ea infamia fuit; quibus olim, dum Thebana res valebat, vicinae civitatis opulentia exitiosa fuerat: Macedones ultra fas belli non saeviere. Tandem, *ut caedibus abstineretur*, proclamatum est, cum iam sex hominum millia periissent: ceteris captis, ad triginta millia liberorum capitum venierunt. *Ex omni praeda quadringenta & quadraginta talenta redacta fuisse* Clitarchus tradidit. alii, *ex pretio captivorum id pecuniae effectum.* Centum talenta quae Thebanis Thessali debebant, Alexander sociis accepto tulit. Pauci quos bellum dissuasisse constabat, servitutem effugerunt: item sacerdotes, et quorum hospitio rex paterve eius usus esset. Ex reliquis Timoclea nobilis facinoris mercedem, cum praesenti libertate, famam apud posteros tulit. Inter Thracas, qui Alexandro militabant, quidam equitum ductor

post vim mulieri illatam, *ubi pretiosissima quaeque occuluisset*, minitabundus interrogabat. Illa non tam opum quam pudoris damno moesta, avaritiam barbari in occasionem vindictae convertit: ostensoque puteo, in quem mundum suum conieciſſe simulabat, hominem cupide eo despicientem subductis pedibus impulit; coniectisque desuper saxis, cum ex angusto profundoque loco adscensum frustra moliretur, obruit. Comprehensa a turmalibus occisi, ad Alexandrum trahitur, ut interfecti ducis poenas daret. Ibi interrogante rege, *quaenam esset, & ob quod delictum adduceretur?* intrepido vultu et voce, *Theagenis*, inquit, *soror sum: eius, qui pro libertate Graeciae Thebanorum imperator occubuit. Iniuriam meam ulta castitatis meae praedonem interemi. cui si meo supplicio parentari iubeas, scies honestae mulieri post extortam pudicitiam spiritu nihil vilius esse. quem utcunque expellere festinaveris, sero moriar, pudori patriaeque superstes.* Alexander cognita causa, *Thracem iure caesum* pronuntiavit; *neque sibi placere ingenuis mulieribus vim fieri:* collaudatamque *feminam, cum omnibus qui cognatione ipsam attingerent, liberam esse* iussit; *& quo quisque vellet discedendi* potestatem fecit. Pepercit et Pindari posteris, in honorem vatis, qui proavum regis Alexandrum carminibus suis inseruerat: ipsiusque domum cremari vetuit. Non enim praesentem tantum virtutem adamavit; verum etiam memoriam magnorum virorum reverentia, et progeniem illorum beneficiis prosecutus est. Nam et postea cum postremo proelio Darium vicisset, Crotoniatis praedae partem misit, quod Xerxis bello,

ceteris Graecorum coloniis de Graecia deſperantibus, Phayllo duce triremem unam ad Salaminem miſiſſent: et Plataeenſes honore doniſque affecit, quia maiores eorum Graecis adverſus Mardonium proeliantibus agrum ſuum dono dederant. Hanc Thebanorum cladem multa oſtenta praeceſſerunt. Tribus ante menſibus quam Alexander adveniſſet, in fano Cereris, quae *Theſmophoros* appellatur, conſpecta eſt araneae tela nigra, cum circa tempus Leuctricae pugnae, qua res Thebana ad ſummum felicitatis evecta fuit, candida comparuiſſet. Adhaec ſub adventum Macedonum ſudantes in foro ſtatuae, eque lacu apud Oncheſtum triſtis mugitus, et prodigioſo ſanguine fluens Dirce, terrere obſtinatos poterant, niſi deſtinatos ſorti ſuae ſuperbia perdidiſſet. Quippe maiorum gloriam intuentes, a quorum moribus longe receſſerant, et in diſparibus artibus eandem ſibi fortunam polliciti, patriae ruinam acceleraverunt; cum adverſus triginta peditum, tria equitum millia, eumque veteranum et toties victorem exercitum, paulo plus decem armatorum millibus opponere non eſſent veriti. Ceterum Alexander urbe capta ad conſilium ſociorum retulit, *quomodo ea utendum videretur.* Erant inter eos Phocenſes, multique ex Boeotis, quibus antiquiſſimae cum Thebanis diſcordiae gravibus ſaepe damnis conſtiterant: neque dum Thebae ſtarent, aut odiis ſuis ſatisfactum, aut ſecuritati proſpectum rebantur. Horum auctoritas valuit, ut muri atque aedificia diruerentur; ager arbitrio regis inter victores divideretur. Ita nobiliſſimam urbem, non hominum modo clariſſimorum, verum 14

etiam deorum natales afferentem sibi, e media Graecia una dies eripuit, postquam octingentos fere annos post oraculum de corvis, eosdem incolas habuisset. Olim enim pulsis a gente Thracum atque Pelasgorum Boeotis edita fors fuerat, *post quartam demum aetatem patrias sedes recepturi, considerent interim, quo loco corvos albos conspicati forent.* Ita cum ad Arnen Thessaliae oppidum venissent, corvis conspectis, quos pueri gypso illeverant, ibi subsititerunt. Diruta urbs est ad tibiae cantum; quomodo sexagesimum ante annum Athenas Lysander deleverat. Templis tamen aliisque sacris aedificiis abstineri iussit Alexander; etiam ne quod per incuriam damnum iis daretur, solicitus. Praeter insitam in deos venerationem recens religio permoverat: quia militum quosdam Cabirorum fanum, quod ante urbem est, spoliare aggressos, subita tempestas fulminibus et flamma coelesti consumserat. Relictae sunt etiam effigies statuaeque, diis, vel hominibus virtute praecellentibus, per loca publica positae. proditumque est memoriae, fuisse qui inter consternationem captae direptaeque urbis aurum in sinus aut amicula statuarum abdiderint; idque salvum repererint, cum vigesimo post anno Cassander Antipatri filius Thebas instauraret. Quod quidem non tam misericordia in profugos feciſſe creditur; quam ut Alexandri, quem oderat, gloriam detrectaret. Quamquam autem veterem murorum ambitum urbi restituisset; neque mores antiquos, neque fortunam reddere potuit. nunquam postea resurrexit, ut convalesceret: sed multis subinde calamitatibus vexata, vix tenuis oppidi spe-

ciem ad memoriam noſtram retinuit. Poenituiſſe poſtea ferunt Alexandrum, quod exciſis Thebis velut alterum Graeciae oculum eruiſſet. utique poſtquam Cliti caedem, et Macedonum ignaviam, expeditionem in penitiores Indos pertinaciter recuſantium, *iram Liberi patris* interpretatus eſt, *ob afflictam patriam eiusmodi poenas repetentis.* et reperti ſunt, qui ipſam regis mortem, non ſine vindicta Bacchi, ab ebrietate et vino profectam crederent. His ita perpetratis, Athenas miſit, nuntiatum *ut oratores qui populum adverſus Macedonas concitare non deſinerent, traderentur; aut ſi illos amittere gravarentur, eadem contumaciae praemia exſpectarent, quorum exemplum in Thebanorum calamitate conſpicerent.* Ibi cum Phocion, cuius ob integritatem vitae maxima ad populum auctoritas erat, *non irritandum adoleſcentis victoriſque animum* diceret, hortareturque eos, ad quos periculum maxime pertinebat, *ut Lei & Erechtei filias imitati, ſpiritum pro patriae ſalute profundere ne dubitarent;* Demoſthenes, qui nominatim petebatur, ſurrexit, docuitque *falli Athenienſes, ſi paucorum deditione periculo defungi poſſe crederent: callidos Macedonas eos expoſcere, quorum vigilantiam atque virtutem maxime inviſam ſuſpectamque haberent. amotis publicae libertatis cuſtodibus, in orbam indefenſamque civitatem, tanquam lupos in oves canibus deſtitutas, impetum facturos eſſe.* Multa commiſerat in Macedonas Demoſthenes, ob quae haud iniuria nullum apud eos veniae locum relictum arbitrabatur. Philippo occiſo auctor exſtiterat, ut Pauſaniae ſacellum exſtrueretur; apud pulvinaria Deum ſupplicationes habe-

rentur ; aliaque ob insignem laetitiam decerni solita curarentur. Alexandrum alias *puerum*, alias prodigiosae vecordiae vocabulo *Margiten* appellaverat : Persico auro corruptus, omnium fere bellorum, quae contra Alexandrum patremque eius Philippum Graeci depugnaverunt, fax atque concitor fuerat. Attalum, quo graviorem adversarium non habuerat Alexander, Athenienſium ſocietatem pollicitus, ad bellum regi palam inferendum exſtimulaverat. Neque civitas Athenienſium mediocriter deliquerat, detractis Philippi ſtatuis, earumque materia in foedos uſus converſa: aliiſque admiſſis, quae vulgus imperitum et mobile, nulla futuri cura, ex arbitrio ſuaſuque paucorum animoſe perpetrat. Sed nihil ex iis quae praefracte et contumaciter fecerant aeque commovit regem, quam in Thebanos humanitas ; quos inter patriae ruinam elapſos, contra ipſius edictum receperant, tantum ob eorum vicem doloris prae ſe ferentes, ut etiam myſteriorum ſolennia, quae in honorem Liberi Patris praecipua religione quotannis celebrant, ob publicam moeſtitiam intermitterent. Verum cupidine belli Perſici, condonare Graecis iniurias ſuas, quam exſequi malebat. Igitur cum Demades, qui Philippo quoque gratus acceptuſque fuerat, preces civitatis ad eum detuliſſet, Athenienſibus indulſit, *ut Demoſthene, Lycurgoque, & aliis quos depopoſcerat retentis, unum Charidemum in exſilium mitterent.* Ille ad Perſas ſe contulit ; magnoque ipſis uſui fuit, donec ob libertatem linguae Darii iuſſu interfectus eſt. Alii quoque non poſtremi nominis viri, odio regis urbe deſerta, ad hoſtes illius profecti,

multum negotii Macedonibus exhibuerunt. Poſt eum rerum impetum curſumque, nemo ſupererat in Graecia, qui aut viribus ſuis poſt Thebanos (quorum gravis armatura celebris olim fuerat) aut occupata Leucadia, munimentis confideret. Namque Leucadios ſitu oppidi, et proviſo in longam obſidionem commeatu feroces, fame domuit; cum expugnatis quae circa erant caſtellis, homines Leucadiam abire paſſus, adaucta per ſingulos dies multitudine, omnem eorum penum exhauſiſſet. Igitur ex Peloponneſo quoque legationes venerunt, gratulatum quod confectis ex animi ſententia barbaricis bellis, etiam Graecorum quorundam inſolentiam et temeritatem caſtigaſſet. Arcades, qui Thebanis auxilio futuri ſe commoverant, *duces, quorum inſtinctu ad eum furorem prolapſi eſſent, capitis ſe condemnaviſſe* exponebant. Elei *exſulibus ſuis reditum conceſſiſſe, non ob aliud, niſi quod Alexandro caros accepiſſent.* Et Aetoli excuſaverunt, *quod in tantis Graeciae turbis, ipſorum quoque gens novorum conſiliorum expers non fuiſſet.* Megarenſes novi generis honore riſum regi, quique circa eum erant, commoverant, referentes *ob ſtudium & beneficia Alexandri in Graecos, Megarenſis populi ſcito civitatem illi decretam eſſe:* donec intellecto, *nemini ad eum diem, excepto Hercule, id honoris habitum*, laetus accepit. Ceteris reſpondit, *nihil ſibi quiete & incolumitate Graeciae antiquius eſſe; modo in poſterum novis rebus abſtinerent: praeteritorum veniam facile concedere.* Verum Spartanis maxime diffiſus, Philiadae liberos Meſſenem, unde pulſi fuerant, reſtituit: Pellenen Achaeorum Chaeroni tradidit:

Sicyonem, aliaque Peloponnesi oppida per clientes suos habuit, qui consilia Lacedaemoniorum ex propinquo specularentur. Tot tantisque rebus perficiendis pauci menses suffecerunt, intra quos tam grave atque multiplex bellum leviore negotio confecit, quam alius paravisset. Ipse quidem eam victoriam celeritati se debere confessus, interroganti, *quonam maxime modo Graeciam subegisset? Nihil cunctando*, respondit.

I. FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM IN Q. CURTIUM LIBER II.

PErſarum ea tempeſtate Darius rex erat, paulo ante Philippi necem evectus in id faſtigium a Bagoa ſpadone; qui Ocho rege, et deinde filio eius Arſe, cum tota eorum domo exſtinctis, imperium quod ſibi vindicare non poterat, ſui beneficii fecit; perennem ſibi gratiam pollicitus apud eum quem tanto munere devinxiſſet. Nec tamen indignus ea fortuna Darius apud populares habebatur; nam etiam a gente regia non alienus erat. quippe Oſtanes Ochi patruus Arſanen genuerat, Arſanes Codmannum. Sic enim vocabatur, dum privatus eſſet; ſed in Cyri ſolium collocatus, more quodam Perſarum, eiurato veteri nomine, Darius appellari voluit. Bello quoque ſpectatus, caeſo ex provocatione hoſte, cum adverſus Caduſios bellum gereret Ochus, magnam virtutis opinionem pepererat. Hic a conditore regni Cyro decimus imperio Perſarum praefuit. Nam Ochus Artaxerxem patrem; ille Darium exceperat. Huic Artaxerxes regnum reliquit, Xerxis filius. Xerxes Dario patri ſucceſſit; qui Hyſtaſpe genitus, poſt exſtinctum in Cambyſe Cyri ſanguinem, illuſtri ſeptem Perſarum conſpiratione, imperium Magis extorſit. Sub his regibus per 1

ducentos et triginta ferme annos res Perſarum mira felicitate floruit : acribus initiis, dum rudis ad voluptates natio pro libertate, gloriaque, et opibus animoſe dimicabat. procedente tempore, poſtquam praemia virtutis adepti videbantur, ipſam poſthabuere; non tam ſuis viribus tuti, quam fama potentiae a maioribus partae, uſuque divitiarum, quibus haud paulo felicius contra Graecos, quam armis decertavere. Ad poſtremum itaque, cum adverſus Alexandri vim auro parum proficeretur, omnique externa ope abſcedente, ſibimet ipſis innitendum eſſet, animi deliciis et mollitie fracti effeminatique fortunae ruentis impetum non ſuſtinuerunt. Quippe induſtriam egeſtas acuit; affluentiam rerum luxus et inertia ſequitur. Igitur audito fine Philippi, cuius fortuna et apparatibus exterriti fuerant, metu ſoluti, Alexandri adoleſcentiam deſpiciebant; contentum fore arbitrati, ſi ſecuro Pellae obambulare liceret. Verum cum de bellis ipſius victoriisque alia ſuper alia nuntiarentur; contemtum hactenus iuvenem impenſius formidantes, ſumma cura, ut in bellum atrox atque diuturnum, auxilia comparabant. Et quoniam ſuperiorum proeliorum experimentis imparem Aſiaticum militem Europaeo didicerant, miſſis in Graeciam conquiſitoribus, ad quinquaginta millia egregiae iuventutis mercede conduxerunt. His copiis Memnon Rhodius praetor datus eſt; qui multis ante bellis fidem virtutemque ſuam Perſis abunde probaverat. Is ad occupandam Cyzicum miſſus, citatis itineribus, per Phrygiam, qua Troadi committitur, ad Idam montem pervenit, ipſo nomine

naturam ſitus ſui praeferentem. nam condenſa arboribus loca *Idas* antiqui dixere. Exſurgit iſte celſiore cacumine, quam ceteri ad Helleſpontum montes. In medio ſpecum habet religioſo horrore famam in fabulis nactum, ut *ibi dearum formas arbiter Troianus ſpectaſſe* praedicetur, cum imperio patris expoſitus, in Ida monte adoleviſſet. Eadem Idaeorum Dactylorum patria eſſe fertur, qui primi, Magna Matre docente, ambiguum ferri uſum, neque minus utile neceſſitatis laborisque ſolatium, acerrimum furoris inſtrumentum, invexerint vitae. Illud etiam admiratione dignum proditur, quod circa canis exortum, ventis depreſſiora turbantibus in ſummo Idaei iugi cacumine quietus aër eſt: quodque *multa adhuc nocte terris incubante, ſolem* aiunt *conſpici, non globi figura: ſed in ampliſſimam latitudinem ſparſum, & velut diverſis ignium agminibus utrumque montis latus amplexum, coire paulatim, & propinquante iam luce iugero paulo maius ſpatium implere; pauloque poſt in ſolitum orbem collectum deſtinatum iter percurrere.* Credo per aërem nocturno gelu adſtrictum, nulliſque ventorum flatibus diſiectum, ſolis orientis, adhuc imperfecta imagine late ſparſa, fallax oculis miraculum apparere; donec eo paulatim vi caloris abſumto diſſipatoque, liber ad ipſum ſideris orbem adſpectus permittatur. nam ſereno liquidoque coelo radii tranſmittuntur: ubi coactus aër eſt, ſiſtit exceptos, et tanquam in ſpeculum incidentes cum incremento ſplendoris diffundit. Sub Idae radicibus Cyzicenus ager in Propontidem excurrit: ipſum oppidum in mediocri inſula ſitum gemino ponte con-

tinenti annectitur. Sed id opus paulo poſt Alexander molitus eſt: ſub Memnonis expeditionem navibus commeabatur. Qui cum Cyzicenos improviſo impetu nequidquam terruiſſet, muros gnaviter tuentibus oppidanis; eorum regionem hoſtiliter populatus, magnam inde praedam coëgit. Nec a Macedonum ducibus ceſſabatur: Parmenio Grynium Aeolidis oppidum expugnat, incolas ſervituti addicit. Deinde Caicum amnem tranſgreſſus, Pitanen adoritur, urbem opulentam, et duplici portu accipiendis ab Europa copiis opportunam. ſed propero adventu Memnonis ſtatim ſoluta obſidio eſt. Calas deinde, qui cum modicis Macedonum atque mercenariorum copiis in Troade res gerebat, cum Perſis proelio certavit: et impar hoſtium multitudini in
2 Rhoeteum ſe recepit. Interea Alexander, conſtitutis in Graecia rebus, in Macedoniam reverſus, *quae tantam belli molem aggreſſuro cavenda vel adminiſtranda eſſent*, cum amicis deliberabat. Antipater ac Parmenio aetate et dignitate praecipui obteſtabantur, *Ne in uno corpore totius imperii ſalutem fortunae inſidiis exponeret: quin prius operam daret liberis; & incolumitate patriae firmata, ita demum de incremento eius cogitaret.* Quippe praeter Alexandrum nemo ex Philippi ſanguine dignus imperio ſupererat, Cleopatrae ſobole per Olympiadem intercepta: Aridaeus ſordibus materni generis, et turbata mente Macedoniam dedecere putabatur. Verum ille quietis impatiens, nihil niſi bellum, et ex victoria gloriam aſſidua cogitatione volvebat. Igitur, *Vos quidem*, inquit, *ut probos & amantes patriae viros decet, de*

commodis adverſiſque illius haud ſine cauſa ſoliciti eſtis. Arduum enim, quis neget? opus ordimur, quod ſemel temere coeptum, ſi eventus arguat, ſera poenitentia nequaquam emendaverit. Nam antequam vela ſolvamus, navigare velimus, an quieſcere, noſtra conſultatio eſt: cum ventis fluctibuſque nos crediderimus, in ipſorum arbitrio omnis noſter curſus erit. Itaque non moleſte fero veſtram opinionem a ſententia mea diſſidere; quin potius ſimplicitatem laudo, voſque precor, ut in iis etiam de quibus porro referetur, eodem inſtituto utamini. Amici regum, ſi qui eo nomine digni ſunt, non tam gratiam eorum, quam utilitatem atque decus in conſilio habent. Qui aliter fieri cenſet, quam ipſe facturus erat, non inſtruit conſultorem, ſed decipit. Ceterum ut & vobis conſilii mei ratio pateat; certum habeo, nihil minus convenire rebus meis, quam dilationem. Omni quae circa Macedoniam colit barbarie pacata, exſtinctisque Graecorum motibus, fortiſſimum florentiſſimumque exercitum otio & deſidia dilabi patimur: an potius in opulentiſſimas Aſiae regiones inducimus, olim poſſeſſionem eius ſpe complexum, & praemia laborum, quos diu ſub patre meo, deinde nobis imperantibus tertium iam annum exhauſit, ex Perſarum ſpoliis expetentem? Novum adhuc imperium Darii eſt, & interfecto Bagoa, cuius beneficio regnat, crudelitatis & ingratitudinis ſuſpicionem apud ſuos incurrit: quae res optimos eorum qui parent, odio adverſus imperantes implent, & ad obſequia ſegniores, aut etiam praefractos reddunt. Numquid ſedebimus, dum auctoritas eius confirmetur; & rebus domi per otium compoſitis, ultro bellum in Macedoniam transferat? Multa celeritatis

praemia ſunt, quae nobis ceſſantibus ad hoſtem pertinebunt. Magnum in eiusmodi negotiis momentum poſt ſe trahit prima animorum inclinatio : at illa ſemper occupanti parata eſt. Quippe nemo cunctanter appetit fortioris gratiam : porro fortior habetur, qui infert bellum, quam qui excipit. Quanto autem exiſtimationis noſtrae periculo fallemus ſpem eorum, qui adoleſcentibus nobis eum honorem deferendum iudicaverunt, quem maximus imperator, pater meus, poſt tot virtutis experimenta paulo ante obitum obtinuit? Non enim ideo Graecorum concilium imperium nobis decrevit, ut in Macedonia deſides & ignavis voluptatibus addicti, iniurias olim & nuper Graeco nomini illatas negligeremus; ſed ut eorum, quae per ſummam ſuperbiam improbe & petulanter in nos commiſerunt, poenas penderent. Quid dicam de iis Graecorum nationibus, quas late per Aſiam diffuſas impotentium barbarorum intoleranda ſervitus premit? Equidem quibus nuper precibus, quibusque argumentis cauſam eorum Delius Epheſius egerit, cum ipſi memineritis, non repetam. Id ſane conſtat, eos omnes, ut primum ſigna noſtra conſpexerint, protinus ad nos eſſe tranſituros, & pro liberatoribus aſſertoribusque ſuis adverſus graves iniquoſque dominos quodlibet periculum impigre ſuſcepturos. Quamquam quid noſtri pariter hoſtiumque obliti auxilia circumſpicimus adverſus gentes, quas etiam paulo lentius viciſſe a pudore quam gloria propius abfuerit? Patrum aevo in Aſiam profectis Lacedaemoniorum paucis ingentes hoſtium exercitus fruſtra reſtiterunt : Phrygiam, Lydiam, Paphlagoniam, agi ferrique paſſi; aut quoties vetare voluerunt, ad hoſtium ſa-

tietatem caeſi ſunt : donec a ſuis revocatus Ageſilaus, ob exortos in Graecia tumultus, trepidantibus & conſilii incertis animi ex tanto terrore recipiendi ſpatium concederet. Paucis ante iſtum annis vix decem Graecorum millia, ſine ducibus, ſine commeatu, ex intimis Perſici imperii partibus, per tot infeſtas nationes iter in patriam ferro aperuerunt. cum eos perſequeretur univerſus regis exercitus, quo modo cum Cyro fratre de regno dimicaverat, victorque exſtiterat : quem illi quidem ubicunque congreſſum fuderunt fugaveruntque. Nos igitur, quibus univerſa Graecia tot victoriis edomita paret, qui eorum fortiſſimos aut in acie cecidimus, aut habemus in caſtris ; timebimus ſcilicet Aſiam, quam eorum, quos vicimus, pauci pudendis cladibus affecerunt ? Aliis deinde in eandem ſententiam adiectis, adeo permovit animos, ut omnibus aſſentientibus etiam Parmenio, qui maxime bellum differri voluerat, maxime accelerandum cenſeret, ultroque iam Alexandrum hortaretur. Itaque omni cura ad maturandam profectionem converſa, ad Dium Macedoniae urbem Iovi Olympio ſacrum fecit, inſtitutum ab Archelao, qui poſt Perdiccam Alexandri filium regnavit. Muſis quoque ludos ſcenicos fecit, per novem dies, pro numero dearum. Poſt haec convivium ſumma magnificentia celebratum eſt ; tabernaculo, quod centum lectos caperet, adornato. ibi cum amicis ducibuſque, et civitatum legatis accubuit. per exercitum quoque victimas dividi iuſſit, aliaque praeberi, quibus deſtinatus hilaritati dies feſtivis epulis, et fauſtis inſtantis belli ominibus tranſigeretur. Vere novo contractis undique copiis in

Asiam transiecit; exercitum robore quam numero validiorem ducens. Triginta peditum millia Parmenio ducebat: quorum Macedones tredecim expleverant; quinque erant mercede militantium; ceteram multitudinem socii foederatique miserant. Has copias Illyrii Thracesque et Triballi, ad quinque hominum millia sequebantur; additis mille Agrianorum sagittariis. Equitatum Macedonum mille octingentorum Philotas ducebat; et totidem ex Thessalia Calas: a reliqua Graecia sexcenti omnino equites venerunt, quibus Erigyium praepositus: agmen ducebat Cassander cum nongentis Thracum atque Paeonum antecursoribus. Hunc exercitum, non ultra quam in triginta dies proviso commeatu, infinitis barbarorum copiis opponere non dubitavit; virtute suorum fretus, qui vincendo senes facti, robore animorum armorumque usu cuilibet multitudini hostium insuperabiles erant. Antipatro, quem cum duodecim millibus peditum, et mille quingentis equitibus Macedoniae Graeciaeque rebus praefecerat, iniunctum, ut continuos in Europa delectus ageret, quibus adversus proeliorum fatique detrimenta exercitus subinde novaretur. Hoc unum sibi exceperat, cum cetera amicis largiretur. Quidquid enim salva maiestate regni abesse poterat, priusquam naves conscenderet, inter suos distribuit. Perdiccas praedium quod dabatur non accepit, interrogato rege, *quid tandem sibi ipsi reliqui faceret?* atque illo subiiciente, *spes: Earundem ergo*, inquit, *& nos participes erimus, qui tuis auspiciis militamus.* Pauci hunc secuti sunt: per ceteros non stetit; quin interrogatus, *ubi thesauri ip-*

ſius eſſent? vere reſponderet, *apud amicos*. Sane de ſumma rerum alea iacta, non abſurde collocaſſe videtur opes quas habebat: quippe aut victor multo maiores adepturus erat; aut ſi victus eſſet, iſtas quoque amiſſurus. atque interim alacrioribus miniſtris utebatur. neque multum abſcedebat praeſentibus neceſſitatibus, cum agros et praedia, et reditus, quorum dies multo poſt venturi erant, donaret: pecunia in belli uſum ſepoſita, cuius quanto minor copia erat, diligentius adminiſtrabatur. Quippe Philippo interfecto, minus ſexaginta talentis pecuniae ſignatae, paucaque ex auro et argento pocula in theſauris eius reperta ſunt: cum aeris alieni quingenta ferme talenta relinqueret. Quamquam enim iſte rem Macedonicam inſignibus incrementis auxiſſet, auri quoque metallis apud Crenidas, (ipſe Philippos appellavit) ita excultis, ut inde mille talenta annui proventus cogerentur; continuis bellis, neque minus largitionibus, aerarium exhauſerat. Macedoniae etiam inſtaurandae ornandaeque magnos ſumtus fecerat, cum pauperrimam accepiſſet. Ipſum inter initia regni tenuem fuiſſe, et cum ex quinquaginta drachmis auri poculum haberet, id cubitum euntem capiti ſubieciſſe plerique meminerant. Huius ergo filius bello laceſſivit regem Perſarum, cui ſomnum capienti quinque talentorum auri millia pro cervicali, tria argenti pro ſcabello, ſub capite pedibusque lectuli, peculiaribus cubiculis ſervabantur: quamquam ad paternum aes alienum octingenta inſuper talenta, quae ipſe mutuo ſumſerat, adieciſſet, ex quibus vix decima portio ſupererat. Solviſſe au-

tem dicitur Timotheo tibiis concinente, ſummaque militum alacritate, opes barbarorum quos oppugnatum irent, certa fiducia ſibi deſtinantium. Hoc modo per lacum, quem a vicini montis nomine *Cercciniten* vocant, ubi claſſem habebat, in Strymonem invectus, Amphipolin, et deinde ad oſtia Strymonis proceſſit: quo traiecto, praeter montem Pangaeum, viam ingreſſus eſt, quae Abderam et Maroneam ducit. Nam in litore iter facere inſtituerat, ut navibus ſuis, quae iuxta ducebantur, praeſidio eſſet, ſi Perſae forte occurriſſent; quippe iſti tum etiam maris imperium obtinebant. Ipſi enim modica claſſis; at apud hoſtes Cypriae Phoeniciaeque naves, aſſuetique maritimis rebus claſſiarii, et exercitatiſſimi remiges erant. Nam Macedonia, nuper tentato maris imperio, nondum abundabat navibus; et a ſociis maligne praebebantur. Etiam Athenienſes, cum ab ipſis triremes peterentur, tantum XX miſerunt: ſuggerentibus eorum oratoribus, *periculum eſſe, ne claſſe accepta, contra eos, qui miſiſſent, uteretur.* Ex iis locis ad Hebrum fluvium contendit: quo haud difficulter tranſmiſſo, in Paeticam Thraciae regionem pervenit: inde ſuperato amne, quem *Melanem* appellant, vigeſimo poſtquam a domo profectus fuerat die, Seſton attigit in extremis continentis finibus Helleſponto imminentem, qua anguſtis fluctibus inſinuatum mare Aſiam ab Europa dirimit. Quippe Macedonia Thraciam coniunctam habet; quae procurrens in ortum duobus capitibus Aſiam tangeret, niſi intercedente pelago ſubmoveretur: dextra Helleſpontus arcet; ulterius Boſphorus, quem Thracium appel-

lant, Byzantium a Chalcedone ſeparat. Inter has anguſtias intercepta Propontis iam laxiore ſpatio iuxta Bithyniam et Ponticas regiones diffunditur. Infra Bithyniam Myſia eſt; deinde Phrygia, Phrygiamque contingens Lydia, longius a mari remotae. Interius ſpatioſas regiones celebratae fecunditatis et opulentiae gentes habitant. Litora quae Thraciae Graeciaeque obverſa ſunt, Helleſpontii; deinde Troës colunt, calamitatibus inclyti. Infra hos Aeolis et Ionia per longa litorum ſpatia Lydiae praetenduntur. Caria deinde cum annexa Doride, magna ex parte mari circumfuſa, non minus amplo tractu introrſum recedit. His terris nobiliſſimae inſulae adiacent: Lesbus Aeolica, Chius et Samus Ioniae, et Dorica Rhodus, aliaeque multae, quarum nomina Graecorum monumentis inclaruerunt. Nam antiquis temporibus omnem hanc oram Graecia frequentibus coloniis inſederat: quae tum quoque manebant; ſed Perſarum regi ſatrapiſque ſubiectae, priſcam gentis libertatem barbarica ſervitute mutaverant. Alexander ubi Seſton pervenit, maximam copiarum partem Parmenione duce, Abydum in adverſo litore ſitam petere iubet, attributis ad hoc centum ſexaginta triremibus, multiſque onerariis: ipſe cum reliquis Eleuntem proficiſcitur, Proteſilao ſacrum, cuius ibi ſepulchrum adgeſto tumulo tegitur. Circa tumulum crebrae ulmi ſunt, quarum mira natura eſt. quippe ramis qui Ilium ſpectant matutino diei tempore enata folia ſtatim defluunt; cum ceteris ſtabilis viriditas ſit: ita acerbum herois fatum exprimere creduntur, qui in ipſo aetatis flore cum Graecis in Aſiam profectus,

prima Troiani belli victima fuit. Huic tum Alexander inferias dedit; precatus, *ut melioribus auspiciis hostile litus tangeret.* Inde cum quinquaginta longis navibus Sigeum petiit, portumque nomen ab Achivis nactum, quorum classem Troianis temporibus exceperat. Cum iam in mediis Hellesponti fluctibus navigaret (namque suae navis ipse gubernator erat) taurum Neptuno ac Nereidibus immolat, aureamque phialam, ex qua libaverat, diis marinis donum in pelagus abiicit. Iam in portu erat classis, cum rex coniecta in litus hasta, primus e navi librato corpore terram saltu contigit; testatus, *se possessionem Asiae diis bene iuvantibus iusto pioque bello sibi asserere.* Arae deinde constitutae sunt, ubi exscensionem fecerat, Iovi descensori, Minervaeque et Herculi: *eo quoque loco, unde ex Europa solverat,* 4 *aras exstrui* iussit. Inde processit in campos, ubi veteris Ilii sedes monstrabatur. Ibi dum heroicorum operum monumenta avide perlustrat, quidam ex incolis, Paridis ei lyram pollicitus est. At ille, *nihil,* inquit, *moror imbellium diliciarum vile instrumentum: at Achillis lyram cedo, fortium virorum laudes eadem personantis manu, qua facta superabat.* Nam Achillem, cuius origine gloriabatur, inprimis mirari solitus, etiam circum cippum eius cum amicis nudus decucurrit, unctoque coronam imposuit. Hephaestion Patrocli tumulum coronavit; eundem amicitiae locum apud Alexandrum sibi esse significans, quem is apud Achillem habuisset. Inter multos de Achille sermones *duplici nomine beatum sibi videri* dixit rex, *quod vivus fidum amicum nactus esset; ex-*

ſtinctus magnum praeconem. Ceteris etiam heroibus, quorum iis in terris ſepulcra oſtenduntur, parentavit. Sacrificavit et Priamo ad Hercii aram, ſive ut placaret manes ab Aeacida interemti; ſive ob cognationem, quam ſibi cum Ilienſibus intercedere arbitrabatur, quia viduam Hectoris Andromachen Neoptolemus in matrimonio habuerat. Minervae, quam praecipua religione venerabatur, ſtudioſe ſacrum fecit: ſuſpenſiſque in templo armis ſuis, alia detraxit, quae *a Troiani belli temporibus duraviſſe* dicebantur. *Haec ab armigeris praeferri* iubebat, *tanquam a propitio numine ad ſubigendam Aſiam commodata: iisque indutum* ferunt *ad Granicum cum ſatrapis decertaſſe.* Alioquin elegantibus armis gaudebat; nullius munditiei ſtudioſior. Cetra uſum reperio ſplendida, galea eleganter criſtata, utrimque dependentibus pinnis candore et magnitudine inſignibus, thorace lineo duplici. galeam habebat ferream quidem, ſed in puriſſimi argenti ſpeciem ſplendoremque politam, Theophili opus. collare ferreum internitentes gemmae diſtinguebant. gladio cingebatur acumine et duritie in paucis notabili; augebatque pretium eius, quod in tanto ferri robore, levis et tractanti habilis erat. Huic armaturae interdum amiculum militare iniiciebat, quod genus tum *Siculum* appellabatur. Ceterum quibuſdam horum poſt id tempus potitus eſt: nam thorax, quem diximus, inter ſpolia pugnati ad Iſſum proelii fuit; gladium Citieorum rex Cyprius dono dedit; Rhodii balteum, quem incomparabili induſtria conſpicuum Helicon fecerat, egregius inter priſcos artifices. Neque poenitet talia memorare, quae

veteribus scriptoribus digna relatu videbantur ; et alioqui magnorum regum dicta factaque, etiam quae leviora haberi solent, non sine fructu aut voluptate recoluntur. Certe arma Alexandri sequens aetas diu venerata est : quibus adeo pepercit vetustas, ut ex Romanis imperatoribus alius post subacta Pontica regna chlamyde illius triumphum suum ornaret; alius thoracem Alexandri indutus percurreret pontem, quem aemulatione Darii Xerxisque in pelago struxerat. Post haec Alexander a Minervae fano digressus Arisben processit, ubi castra habebant Macedones qui cum Parmenione transierant. Postero die praeter Percoten et Lampsacon ad Practium flumen contendit; quod ex Idaeis montibus ortum, Lampsacenum Abydenumque agrum interfluit, deinde pauliper ad Septemtrionem flexum, in Propontidem exit. Inde Hermotum praetergressus rex, ad Colonas duxit, in mediterraneis Lampsacenorum situm oppidum. Omnibus istis in deditionem acceptis (nam et Lampsacenis ignoverat) Panegorum misit, qui Priapenorum urbem, quam incolae dedebant, reciperet : Amyntas Arrabaei filius cum quatuor antecursorum turmis, una Apolloniatum, quam Socrates ducebat, speculatum ire iussus; quippe hostes in propinquo versabantur, summa solicitudine curaque bellum instruentes. Inter eos rei militaris peritia longe eminebat Memnon. is magnopere suadebat, *ut retrocedentes, omne quod usui hostibus esse posset, longe lateque corrumperent ; quidquid in campo herbidum esset, equitatu conculcarent ; vicos urbesque incenderent, nihil praeter nudum solum relicturi. Vix unius mensis*

commeatu inſtructum veniſſe Macedonem, deinceps rapto victurum. ea copia ſi eripiatur, brevi receſſurum eſſe. ita parvo impendio toti Aſiae ſalutem quaeri. Triſte id quidem: ſed in omni negotio, ubi periculum immineat, id ſpectare prudentes, ut quam minimo damno defungantur. ita medicos, ſi correpta parte corporis morbum in ceteras tranſiici videant, unius membri iacturа pro reliqui corporis incolumitate paciſci. Neque id ſine exemplo facturos Perſas. Sic olim Darium regem ipſas illas regiones urbesque vaſtaviſſe, ne Scythis iſthac tranſituris receptus eſſet. At ſi proelio contenderent, de ſumma rerum aleam iaci. pulſis ſemel Perſis, omnem eam oram Alexandri fore: victores nihil amplius habituros. Neque hercule parvum diſcrimen impendere ob vim Macedonicae phalangis, cui ſuum peditatum, quamquam numero ſuperiorem, fruſtra oppoſituri eſſent. Ipſius deinde regis praeſentiam haud parum valere ad victoriam; ſtimulari milites ſpe, pudore, gloria, in conſpectu imperatoris dimicantes: quae omnia haberent Macedones; ipſis abeſſe Darium. Neminem ambigere, quin bellum in aliena terra gerere praeſtet, quam in ſua: id commodum adepturos, ſi conſilium ſuum ſecuti de invadenda Macedonia cogitarent. Nulli ceterorum ducum grata oratio fuit. *Id fortaſſe Memnoni Rhodio probari poſſe, cui expediat bellum trahi, quo diutius honoribus, ſtipendiisque regiis perfrueretur; Perſis commiſſos fidei ſuae populos prodere pudendum videri: neque apud regem excuſari poſſe, qui longe aliam belli gerendi rationem praeſcripſiſſet.* Quippe Darius, audito Alexandrum ex Macedonia moviſſe, literas ad praefectos ſuos miſerat, impe-

rans, *ut insanientem Philippi adolescentulum puerili verbere aetatis & conditionis admonitum, deinde purpurea veste indutum, quamprimum sibi vinctum adducerent: naves ipsius una cum nautis mari demergerent: milites omnes ad ultima maris Erythraei loca deportarent.* adeo prae superbia futuri securus, et ignarus sortis suae, omnem humanae imbecillitatis sensum exuerat, *consanguineum deum* se ferens, magis quod potentia non dispar ipsis videretur, quam ob veterem fabulam, qua Persarum reges a Perseo Iovis filio nomen atque genus traxisse ferebatur. Eodem fastu plenam epistolam ad Athenienses paulo ante scribi iusserat, addideratque, *quando Macedonis amicitiam praetulissent, a se deinceps aurum ne peterent; non enim missurum esse, etiam rogantibus.* At Alexander cum inter progrediendum agrum a rege Persarum Memnoni dono datum attigisset, *maleficio abstineri* iubet, *colonisque & fructibus parci:* callido commento suspectum facturus hominem industrium, et quem ex omnibus hostium ducibus unum non contemneret, si in suas partes transducere nequiviſſet. Cumque *lenitatem regis* admirati quidam, *acerrimum callidissimumque Macedonum hostem, quamprimum in potestatem redactus esset, interficiendum; atque interim quibus posset cladibus vexandum esse* dicerent: *quin*, inquit, *potius beneficiis supplantamus hominem, & amicum ex inimico facimus, eadem virtute & solertia pro nobis staturum.* Ventum erat in campos Adrasteae, per quae Granicus amnis praecipiti cursu volvitur. Ibi quidam ex speculatoribus, quos cum Hegelocho praemiserat, reversi nuntiant, *Persas instructis ad pro-*

lium ordinibus in ulteriore ripa consistere. Paulisper commoratus, dum de transitu consilium caperet, *duces convocari* iubet. Plerisque *praecipitis & irriti conatus* videbatur, *fluvium profundum perrumpere, ripam sua natura arduam atque impeditam obtinentibus tot equitum peditumque millibus.* nec deerant qui ingererent, *Daesium mensem* (is enim agebatur Iunio respondens) *infaustum res gerentibus apud Macedonas haberi.* De periculo non anxius, superstitionem haud contemsit: gnarus quantum in rudibus animis valeret etiam vanae religionis opinio. Igitur edixit, ut repetito prioris mensis nomine, pro Daesio alter Artemisius haberetur. Et quo efficacius confirmarentur attonitae mentes, Aristandrum (nam is forte pro transitu sacrificabat) secreto moneri iubet, *ut excepturam exta manum inscriberet medicamento, literis inversis, quas impositum iecur recenti adhuc calore attraheret, rectasque exprimeret.* iis significabatur, *Alexandro victoriam concedere deos.* Vulgatum id miraculum tanta futuri spe omnes implevit, ut *post haec tam certa coelestis favoris pignora nihil dubitandum* conclamarent. ita in maximam bene gerendae rei fiduciam astu inducti, victoriam quia suam esse arbitrabantur, rapuerunt. Rex impetu animorum utendum ratus, quamquam monente Parmenione, *ut saltem proximam lucem operiretur* (iam enim maior diei pars effluxerat,) statim transduxit copias, Parmenionis solicitudinem ioco prosecutus, *erubescendum Hellesponto fore, si illo superato rivum hunc transire cunctarentur.* Tredecim equitum turmae cum ipso rege per obluctantes undas vix enisae, priusquam stabile cer-

tumque ſolum attigiſſent, aut ordines inter transeundum luxatos inſtauraſſent, circumfuſo Perſarum equitatu urgebantur. Quippe cum repudiato Memnonis conſilio pugnare placuiſſet (nam Arſites Phrygiae ſatrapa *ne unum quidem tugurium eorum, qui ſibi ſubeſſent, incendi ſe paſſurum* affirmaverat; inque eius ſententiam a ceteris itum erat) ad Granicum amnem cum centum peditum millibus, viginti equitum conſederant, flumine pro munimento uſuri, et viciſſim eam velut Aſiae portam venienti Alexandro obſeraturi. Cuius adventu cognito, equitatum, in quo robur erat virium, ita collocant, ut contra dextrum Macedonum cornu, quod ipſe rex ducebat (nam ſiniſtrum Parmenioni commiſerat) Memnon cum filiis et Arſane Perſa conſiſterent: in eadem parte Arſites curabat cum Paphlagonum equitum auxiliis: in ſubſidiis Spithridates erat gener regis. Libyae Ioniaeque ſatrapa Rhoeſace fratre, et Hyrcanis equitibus comitatus. In dextra acie Rheomithrem duo Medorum millia, totidemque Bactriani ſequebantur: Medium agmen Pharnaces reginae frater, Arbupaleſque Artaxerxis ex Dario nepos, et Mithrobarzanes Cappadociae praetor regebant: iis Niphates Petaneſque, cum Arſace et Atizye variarum gentium turmas applicuerant. Ii tum multitudine et loco potiores graviter premebant hoſtem, acriſque pugna conſerebatur; maximo omnium regis periculo, quem armis manuque et imperiis conſpicuum plures petebant. Sed tragula quidem, quae in promiſcuo pugnae ardore deſinentis loricae plicis inciderat, vulnus haud intulit: ceterum a Rhoeſace et Spithrida-

te fortiſſimis ducum ſimul impetitus, extremum diſcrimen adiit. Dum enim lancea in thorace Spithridatis confracta, conatumque deſtituente, gladium ſtringit; frater illius a latere adequitans acinacem incauto impingit, tanto niſu, ut criſtam galeae et pinnarum alteram decuteret, acieſque gladii ſummos regis capillos perſtringeret. Iamque repetito ictu, qua diſcuſſa caſſis nudum caput oſtendebat, deſcendere parabat; cum illum Clitus occupat, qui animadverſo regis periculo amenti ſimilis advolaverat, interceptumque barbari brachium cum ipſo gladio deiicit. ſimul Alexandri enſe Spithridates occubuit. Nihilo tamen ſegnius repugnabant Perſae: donec interitu ducum, quorum plerique iam ceciderant, conſternati, et quia iam etiam phalanx Macedonum tranſierat amnem, equos in fugam averterunt. Neque pedeſtris acies diu reſtitit. equitatum ſuum ad obterendum hoſtem ſatis ſuperque validum arbitrati, potius de praeda quam de diſcrimine cogitabant. ita ſubito eventu deprehenſorum caedes magis quam proelium fuit. Mercenarii tamen, quibus Omares praeerat, occupato quodam tumulo ſtrenue ſe tuebantur: quia conditionibus in fidem venturos ille non receperat. Ergo Macedonum plures in eo conflictu deſiderati ſunt, quam equeſtri proelio ceciderant: ipſe quoque rex, dum inter primos impetum in eos facit, tam propinquus diſcrimini fuit, ut equum, cui tum inſidebat, ictu gladii per latus adacto confoſſum amiſerit. Quibus rebus vehementer irritatus, equitatu ſimul et phalange circumdatos occidione occidit; exceptis duobus fere millibus, qui

in deditionem venerunt. In universum caesa sunt ex hostibus viginti peditum millia, duo equitum : captorum par ferme numerus fuit. Ex ducibus Memnon effugit, cum Arsace, Rheomithre et Atizye; ceteri honestis vulneribus occubuerunt. Arsites, cum in Phrygiam se recepisset, pudore et poenitentia, quod huius cladis causa non immerito haberetur, sibi manus intulit. Alexander paucos quidem, sed promtissimos eo proelio perdidit. triginta admodum pedites, septuaginta quinque equites ceciderant. Igitur ut ostenderet, omnibus in utraque fortuna apud se virtuti praemium fore, superstites Persarum spoliis ditat : occisorum corpora cum armis ceteroque cultu magnifice sepelit : parentibus eorum liberisque vacationem munerum concedit. vulneratorum etiam cura ambitiose acta est ; cum ipse rex obeundo tentoria et inspiciendo singulos solicitudinem suam pro gregariis etiam militibus ostentaret, ac gravem cuiusque casum munificentia laudibusque aut promissis solaretur. Quae comitas in omnia deinceps pericula fidissimos ei praestitit : nec quisquam recusavit spiritum pro eo rege profundere, qui neque vitam suorum inopem, neque mortem inhonoratam pateretur. Insignis prae ceteris honor fuit viginti quinque equitum ex turma amicorum ; quos primo statim congressu ex iniquo loco pugnantes multitudo Persarum oppresserat. Nam Lysippo, a quo uno, propter hominis peritiam, in aere fingi voluerat, imperavit, ut equestres ipsis statuas faceret : quas apud Dion Macedoniae oppidum collocatas post longam aetatem abolito Macedonum regno, Q. Metellus Ro-

mam tranſtulit. Primum huius victoriae decus penes ipſum regem fuit. aciem optime inſtruxerat, obſervataque loci natura, obliquos per flumen ordines duxerat, ne ſtatim cum ex aqua evaſiſſent, a Perſis invaderentur. Turbatos deinde, territoſque excitavit, hortatus, *ut ſaltem ſemel adhuc ſtrenue adorirentur hoſtes.* Neque minus manu fortiter uſus erat; multos lancea, alios enſe confecerat: primique ex hoſtibus fugam arripuerunt, qui contra ipſum conſtiterant. Conſilium quoque ipſius audaci ſpecie, plus tamen rationis quam temeritatis habuit. pugnaturos adverſus hoſtem novum, numeroque longe ſuperiorem, etiam deſperatione armare voluerat, ut praeciſam obiectu fluminis fugam conſpicati, omnem ſalutis ſpem in victoria collocarent. Theſſalorum etiam, nam id robur equitatus erat, inſignis eo die opera exſtitit. neque ceteri officio ſuo defuerunt: praeſertim equites, nam equeſtri potiſſimum proelio tranſacta res eſt; pedites e veſtigio ceſſerunt. Ceterum Alexander Perſarum etiam nobiliſſimos ſepulturae tradidit; et quotquot ex Graecis mercenariis hoſtibus merentes ceciderant: qui autem eorum vivi in poteſtatem redacti fuerant, *eos per Macedoniam in ergaſtula diſtribui* iuſſit, *quod contra commune Graecorum decretum, pro barbarorum dominatione adverſus patriam pugnaviſſent.* Thebanos tamen dimiſit, qui exciſa urbe, ademtis agris neceſſitate magis quam ſponte peccaſſent. iam enim tot illorum calamitatibus expleta odia miſericordiae locum fecerant. Poſthaec de manubiis trecentos clypeos ſelegit, qui Minervae Athenienſi dedicarentur, ſuperbo cum titu-

lo : *Alexandrum Philippi F. Graecosque, exceptis Lacedaemoniis, de barbaris Asiam incolentibus suspendisse.* Id eo fecerat, ut communicata victoriae laude Graecis ad ceteras belli necessitates obsequentioribus uteretur : simul Lacedaemoniorum contumaciam traducebat, qui seorsum initis consiliis a cetero Graeciae corpore abrupti, tantique decoris expertes mansissent. Neque matris, quam eximia pietate semper coluit, oblitus, pocula, purpuram, aliaque id genus pretiosa spolia, paucis demtis, ad illam transmisit.

6 Post hoc proelium denuo ad Ilium profectus Alexander, deae gratias egit, quae gravissimi belli discrimen aditurum, armis et ominibus iuvisset. Quippe superiori tempore cum statim post transmissum Hellespontum eo contendisset, uti supra retulimus, ante fanum Minervae statuam equestrem humi prostratam vidit, Ariobarzanis ora referentem, qui Phrygiae quondam satrapa fuerat. Idque omen interpretatus Aristander *illustrem ex equestri pugna victoriam* promiserat Alexandro, *maxime, si haud procul Phrygia dimicaretur : ipsius etiam dextra nobilem hostium ducem casurum.* Neque fefellit spem vatis eventus proelii, stratusque regis ense Spithridates praedictionis fidem implevit. Igitur et templum donariis exquisite coluit; et Ilio, quod tum haud multum supra modici pagi speciem eminebat, nomen urbis addidit : utque id cum dignitate tueretur, reliquit qui instaurandae eius ampliandaeque curam agerent : liberamque et immunem esse iussit. Cumque delubrum Deae pro religione loci nimis angustum neglectumque videret; eximium illi templum exstruere postea statuit. sed hoc aliaque

magnifica meditantem, fatum occupavit; neque ſucceſſores exſecuti ſunt. Ceterum illa victoria totam Aſiam cis Taurum et Euphraten aperuit regi. Attoniti inſperata clade, non copiis modo, ſed et ducibus amiſſis, nullam praeterquam in clementia victoris ſpem habebant; eamque feſtinata deditione certatim promereri ſatagebant. Phrygiam Arſites voluntario exitu vacuam fecerat; ei Calas Theſſalorum ductor praeponitur. Ex montanis quoque locis plerique deſcenderunt, ſeque et ſua dedentes Alexandro, eos in fidem acceptos domum remiſit: Zelitisque ignovit, quos a Perſis coactos adverſus ipſum militaſſe cognoverat. Tributum omnibus impoſitum eſt, quod Dario pendere conſueviſſent: idque poſtea conſtanter ſervavit, cum ceteras Aſiae regiones ſubigeret. Omne peregrinum imperium invidiae ſubiectum eſſe noverat, etiam cum domeſtico mitius eſt; at ſi vetera ſubditorum onera novis cumulentur, intolerandum haberi. Igitur monenti cuidam, *longe plus tributorum vectigaliumque ex tanto imperio redigi poſſe;* reſpondit, *etiam olitorem ſe odiſſe, qui radicitus exſcinderet olera, quae carpere debuiſſet.* Daſcyleum praeſidio Perſarum teneri audiverat. eo Parmenionem miſit, quem oppidani ſtatim receperunt; cum audito Macedonum adventu, Perſae exceſſiſſent. ipſe Sardes proceſſit, caput omnium quae praefectis orae maritimae Perſarum reges parere iuſſerant. Iamque haud amplius ſeptuaginta ſtadiis ab urbe aberat; cum ad eum Mithrenes venit, cui tutelam arcis Sardianae Darius crediderat, cum principibus Sardianorum, urbem arcemque, et pecuniam, quae in ea cuſtodiebatur, traditurі.

Quibus benigne exceptis ad Hermum fluvium progreditur, viginti fere ſtadiis ab urbe diſtantem. ibi caſtris poſitis, Amyntam Andromenis filium ad recipiendam arcem praemittit. Ea praecelſo loco ſita, difficili undiquaque aditu, adverſus quamcunque vim teneri potuerat, etiamſi murus, qui triplici munimento illam circumibat, abfuiſſet. Ergo felicitati ſuae gratulatus, quod ampliſſimas res animo volventem, arx munitiſſima longa obſidione non implicaſſet, Iovi Olympio templum ibi ponere decrevit. Cumque ſolicite circumſpiceret, quinam locus accipiendae aedi maxime opportunus foret, confeſtim exorta vehemens tempeſtas multo imbre partem arcis perfudit, ubi vetus Lydorum regia fuerat. Eam itaque ſedem nutu deorum deſtinari credens, *templum ibi conſtitui* iuſſit. Arci deinde Pauſaniam ex amicorum cohorte praeponit; attributis Argivorum auxiliis; ceteras ſociorum copias cum Cala et Alexandro Aeropi filio in Memnonis praefecturam immittit. vectigalibus tributisque colligendis Niciam quendam praeficit; Aſandrum Philotae filium Lydiae, quibus finibus Spithridates tenuiſſet. dati ad id equites cum expeditis cohortibus, quot in praeſentia ſuffecturi putabantur. Lydos omnes ſuis legibus libere uti permiſit; et quia Sardianos Dianae, quam *Coloenem* vocant, cultui deditos cognoverat, illius templo ius aſyli gratificatus eſt. Mithrenen honorifice ſecum habuit, ut eius exemplo et alios ad proditionem illiceret: procedente tempore et Armeniam homini regendam commiſit. Ceterum repertis in arce libellis, in quibus inter cetera perſcriptae erant largitiones, ob

bellum Macedonibus in Graecia conflandum a ſatrapis factae, cognovit Demoſthenem eam ob cauſam magnum auri pondus accepiſſe; cuius etiam epiſtolae ibi ſervabantur. Sed quia pace cum Athenienſibus inita tranſacta res erat, nihil ea de re palam conqueſtus eſt; ceterum intentiore cura agitandum cenſuit, quomodo adverſus efficacem viri eloquentiam Athenae in officio continerentur, ſua defectione univerſam Graeciam in partes tracturae. nemo occurrebat Phocione dignior, cuius mira innocentia, et ob conſtantiam virtutis honorata paupertas erat. Eum ergo, primum ob uſum, deinde ut hominis magnanimitatem multis experimentis cognovit, admiratione virtutis ita coluit, ut cum poſt everſum Darii imperium animo elatus, neminem iam ſalute dignaretur, ad quem ſcribebat; eximium eum honorem duobus tantum, Antipatro et Phocioni habuerit. Conſtat huic aliquando centum talenta dono miſiſſe regem: deinde optionem feciſſe inter quatuor haud ignobiles Aſiae urbes unam eligendi. Cius, Elaea, Mylaſſaque et Gergetho fuere: quidam ultimo loco Patara nominant. At ille nihil horum accepit: ſed ne tanti regis amicitiam faſtidioſe ſpreviſſe videretur, petiit, *ut Echecratides ſophiſta, & Athenodorus Imbrius, cum Demarato & Spartone Rhodiis*, qui in arce Sardiana captivi tenebantur, *cuſtodia liberarentur.* Sed haec in ſequens tempus excurrere. tum ad Epheſum itum eſt, quam accepto cladis Perſicae nuntio praeſidiarii deſeruerant, duabus Epheſiorum triremibus avecti. Erat inter eos Amyntas Antiochi filius, qui ex Macedonia profugerat, nulla

quidem iniuria affectus, sed quod periculum a rege metueret: quem quia invisum exosumque habebat, illius animum ex suo metiebatur. Quarto postquam Sardibus moviſſet die, Ephesum introiit Alexander: restitutisque exsulibus, qui paucorum dominatione pulsi fuerant, rempublicam populo tradidit. Ille libertatis diu desideratae compos, eos qui Memnonem advocaviſſent, quique templum Dianae spoliaſſent, inque eo Philippi statuam deieciſſent, aut Heropythi monumentum effodiſſent, quod liberatori civitatis in foro positum fuerat, ad supplicium poscit. Ex quibus Pelagon cum fratre Syrphace et patruelibus, ex ipsa aede in quam confugerant, rapti sunt, statimque lapidibus obruti. Iamque in caedes et iniurias ibatur; cum Alexander inhibita vulgi licentia, ulterius eo de negotio inquiri, aut cuique molestiam exhiberi vetuit. id optimis quibusque saluti fuit; quos per causam veri fictive criminis, ipsorum dignitas aut opulentia, furibundae plebis odiis avaritiaeque obieciſſet. Inter haec Magnetes et Tralliani legatos mittunt, imperium accepturi. eo *Parmenione cum quinque peditum millibus, equitibusque ducentis ire* iusso: Alcimalum cum paribus fere copiis circum Aeolicas Ionicasque Persici iuris urbes mittit. utrique iniunctum, *ut abolito paucorum dominatu, popularem ubique statum introducerent.* quippe multitudinem suis rebus studere comperérat: obque eam rem tyrannos a barbaris impositos, per quos coërceretur. Per eos dies, dum Ephesi commoratur Alexander, ut ex instantibus curis recrearet animum, frequenter in officinam Apellis ventitavit, a

quo uno effigiem ſuam penicillo exprimi volebat: tanto favore complexus, ut dilectiſſimam pellicum, amore eius deperire ſentiens artificem, dono dederit. Pancaſta vocabatur, ex Lariſſa nobili Theſſaliae urbe genus ducens: amabatque eam rex ardenti affectu, ob formae pulchritudinem; et quoniam adoleſcenti prima mulierum ad libidinem placuerat. Hoc ut magnanimitatem Alexandri non dedecet; ita non crediderim, *in officina imperite multa differentem ab Apelle mordaci dicterio repreſſum fuiſſe.* nam id neque maieſtati tanti regis, neque modeſtiae pictoris, hominis non ſtupidi nec indocti, conveniſſet: et Alexander liberalibus ſtudiis ab extrema aetate imbutus, etiam de artibus quas non calleret, haud inepte iudicare didicerat. Illud propius vero eſt, quod alii tradiderunt, *quendam ex Epheſiae Dianae ſacerdotibus, quos* Megabyzos *appellari mos erat, reprehenſum:* cum quidem ei diceret Apelles, *quoad tacuiſti, aurum hoc atque purpura venerabilem te faciebant imperitis; at nunc de rebus quas non intelligis incipientem loqui, etiam pueri rident qui colores terunt.* In ea urbe longe celeberrimam aedem, ut ſupra relatum eſt, Heroſtratus incenderat. Ea tum ſumma Epheſiorum cura maximiſque impenſis inſtaurabatur. Quorum ſtudiis iuvandis Alexander *tributa quae Perſis dare conſueverant, Dianae pendi* iuſſit: confirmavitque ius aſyli, quod antiquitus etiam Liberum patrem Herculemque ſervaviſſe cognoverat; addito etiam ſpatio, ut quaquaverſum in unius ſtadii amplitudinem extenderetur. poſtea quoque, cum Aſiam perpacaſſet, ſcripſit Epheſiis, *ſe omnes ſum-*

tus, qui in id aedificium facti essent, restituturum; quique porro requirerentur, praebiturum de suo: ita tamen ut ipsius nomen instaurato operi inscriberetur. idque deprecati sunt Ephesii. quo tempore, quia Alexandro petenti aliquid denegare arduum erat, legatus eorum ad adulationem confugit, qua maxime expugnabilem norat, dixitque *dedecere culmen ipsius, si diis aliquid consecraret, cum ipse deus esset. nam eum honorem ab hominibus haberi potiori naturae.* Ea gloriae contentio inter maximum regem, et unam civitatem fuit. obtinuerunt Ephesii; et maluerunt ingenti pecunia carere, quam instaurati templi titulo regi cedere. Nam quantos in id opus sumtus contulerint, vel ex una tabula aestimare licet, quam ibi dedicaverunt, viginti talentis auri redemtam. Alexander erat, fulmen tenens, quem inimitabili dexteritate Apelles expressérat; quatuor tantum coloribus usus,
7 quo maius peritis miraculum esset. Sub idem tempus antiqui splendoris sedem Smyrnaei receperunt, postquam Lydorum armis excisa vetere Smyrna, quadringentos per annos vicatim habitavissent. Restituit eam rex viginti ferme stadiis a solo antiquae urbis, somnio monitus. Solebat Alexander, cum a maioribus negotiis vacaret, otium venando eximere. forte exercito corpore fessus in Pago monte obdormiverat: ibi per quietem visus est audire Nemeses (quarum in proximo fanum erat) imperantes, *ut eo ipso loco urbem conderet, inque eam Smyrnaeos deduceret.* Id insomnium mox Clarii Apollinis oraculum confirmavit, Smyrnaeis consulentibus *prospere cessuram migrationem* promittens. Ita fundamen-

ta novae urbis imperio regis iacta sunt; absolutae gloriam Antigonus tulit, cum ipsum paulo post Alexander Lydiae Phrygiaeque, et vicinis regionibus praepositurum fuisset. In Smyrnaeo sinu Clazomenii habitant, qua angustissimum est solum; quod procurrentes in mare terras per sexaginta ferme stadia continenti adnectens, peninsulae speciem efficit. Alterum isthmi latus ex adverso Clazomeniorum Teos occupat. in extremo peninsulae cornu Erythrae sunt, tum quoque fatidicis mulieribus inclytae: iuxta quas mons altissimus Mimas, insulae Chiorum oppositus mare prospectat; deinde paulatim depressior, haud procul angustiis Clazomeniorum in aequales campos desinit. Eam loci naturam contemplatus Alexander, faucibus intercisis auferre continenti decrevit, ut Erythris et Mimanti mare circumfunderet, ac superiorem inferioremque sinum coniungeret. Id unum regi ex sententia successisse negant, cum ceteros eius conatus fortuna enixe iuvaret. abiitque res in religionem, *nec fas esse mortalibus* existimatum est, *mutare faciem, quam natura locis indiderit:* utique postquam alios similia molitos ubique successus destituit. Clazomenas tamen, mole duorum stadiorum adgesta continenti iunxit, quas olim metu Persarum Clazomenii in insulam transtulerant. Sed haec quidem opera regiis praefectis commissa sunt. Ipse sacrificiis Ephesi magnifice celebratis, in honorem deae cum universo exercitu qui aderat, in armis decucurrit; postero deinde die cum peditatu quem secum habebat, assumtis Thracum equitibus, et quatuor amicorum turmis, inter quas et regia erat,

Miletum contendit. Quippe Hegesistratus praesidii praefectus literis ad eum missis, spem deditionis fecerat: sed postquam Persarum classem in propinquo versari cognoverat, mutata sententia oppidum Dario conservare nitebatur. nam et commeatuum telorumque, et si qua alia ad tolerandam obsidionem requiruntur, magnam habebat copiam; et propugnatorum multitudine abundabat: quia Memnon, cum ex proelio Miletum perfugisset, multis ibi suorum relictis praesidium firmaverat. Igitur infesto agmine suggressus, exteriorem urbem, ut ipsi vocabant, ex itinere cepit. nam oppidani militesque, ne vires spargerent, in interiorem urbem concesserant, auxilium suorum, quod haud procul abesse rebantur, opperituri. Verum vanam exspectationem fecit Macedonicae classis adventus, quae Nicanore duce Laden insulam supra Miletum sitam occupavit: deinde cum iam hostium classis ad Mycalen montem haereret, ipsum Milesiorum portum ingressa Persici auxilii spem oppidanis ademit. Neque prohibebant barbari, quamquam numero navium longe praestarent: quippe paulo minus quadringentis habebant, cum Nicanor tantum sexaginta supra centum adduxisset. Interea Glaucippus princeps civitatis ad Alexandrum missus, petito, *ut vrbem & portus Macedonibus Persisque communes esse pateretur*, triste responsum retulerat, *Non se venisse in Asiam, ut acciperet, quod alii concederent; sed ut quisque haberet, quod ipse reliquisset. itaque scirent omnium fortunarum arbitrium meliori permittendum; aut in proximam lucem de eo certandum esse.* Sed qui in civitate erant, primum inva-

dentium impetum fortiter retuderunt, caesis inter alios duobus Hellanicae filiis, quae nutrix Alexandri fuerat, et Clitum, qui rege servato eximium decus meruit, fratrem habebat. Sed cum dolore iraque incensi hostes machinis admotis magnam murorum partem deiecissent, iamque in oppidum irrupturi viderentur, conspectisque in portu Macedonum triremibus, novus terror ingrueret; pars scutis incubantes in parvam insulam urbi obiacentem enataverunt, alii scaphis conscensis, cum idem molirentur, in ipso portus aditu ab hostium navigiis intercepti sunt. Alexander oppido in potestatem redacto, contra eos qui insulam tenebant, naves expediri iussit, quibus impositae proris scalae ferebantur, ut in abruptam insulae oram, velut in muros hostilis oppidi, transcenderet miles. At cum mercenarios Graecos, qui eo confugerant, quamvis haud plures trecentis essent, ultima pati paratos conspiceret, misertus virorum fortium, et qui pro fide in eos, a quibus conducti erant, haud procul exitio abessent, iis pepercit, et *secum militare* iussit. Barbaros in urbe deprehensos in servitutem redegit; Milesiis qui superfuerant, libertatem restituit, ob veterem urbis gloriam. Tantum enim aliquando opibus gloriaque Miletus floruerat, ut per vicina maria supra septuaginta colonias deduxerit. multis quoque civibus nobilis, qui in sacris certaminibus palmam adepti, patriae celebritatem auxerant: nam eiusmodi victoriae, more quodam Graecorum, inter prima virtutis decora censentur. In quem iocatus Alexander magna multitudine statuarum conspecta, *ubi erant isto-*

rum lacerti, inquit, *cum Persarum iugum recepistis?* quippe vir strenuus, et ad bellandi usum cuncta referens, ignominiosum ducebat, debitum seriis certaminibus robur, ad voluptatem inertis vulgi, inani ostentatione consumere. Interea milites, quia vi introitum erat, obvia quaeque diripientes, ad fanum Cereris pervenerant: quod cum exspoliaturi quidam irrupissent, ignis ex penetralibus aedis repente emicans, sacrilegorum oculos exstinxit. Hic etiam progenitorum suorum monumenta Alexander reperit, inspecto fonte, cuius aqua ex ipso scaturiginis labro hausta salsum saporem habet, eadem dulcissima, cum profluxit in rivulos. *Achilleum* Milesii nominant, inque eo lustratum heroëm rumor tenuit, cum Strambelum Telamonis filium Lesbiis auxilium ferentem oppressisset. Apud Milesios Didymei Apollinis oraculum erat, divitiis famaque celebre. Id tum Seleucus, cuius maximae post Alexandrum opes fuere, de reditu in Macedoniam consuluisse dicitur, et responsum accepisse, *ut Europa valere iussa, Asiam complecteretur.* Aliud subinde miraculum attentum habuit regem, cuius curiosum ingenium et cognoscendi avidum, novitate rerum mire afficiebatur. *Amatum a delphine puerum ex Iasso*, quod haud procul Mileto in insula situm oppidum est, acceperat; *eiusque vocem agnovisse piscem, & quoties evocaretur, vehi cupientem excepisse dorso.* Igitur gratum acceptumque Neptuno hominem interpretatus rex, sacerdo-
8 tio eius dei illum praefecit. Occupata hunc in modum Mileto, cum adhuc barbarorum numerosa classis in mari vagaretur, et fiducia multitudinis suae,

quodque peritia rei nauticae Macedonas anteiret, hoſtem ad navale proelium provocaret, obque ipſum urbis portum, in quem naves ſuas abduxerat rex, frequenter obverſaretur; Alexander Philotam cum equitatu et tribus peditum cohortibus ad Mycalen montem mittit, ubi Perſicarum navium ſtatio erat, ut exſcendere volentes ſubmoveret, neque aquari lignarive, aut cetera neceſſaria e terra petere permitteret. Ea res barbaros in maximas anguſtias coniecit: obſeſſis ſimiles haerebant in portu, neque terram ubi volebant capere, aut neceſſariis rebus refici poterant. itaque conſilio habito, Samum averterunt curſum, petitoque inde commeatu, Miletum revecti ante oſtium portus inſtructa acie conſtiterunt. Inter haec, quinque Perſarum naves in portu quodam, qui inter parvam illam inſulam, de qua ſupra dictum eſt, et ſtationem Macedonicae claſſis medius erat, multa hoſtium navigia conſpicati, plenis velis eo ferebantur: nam maximam ſociorum navalium partem ob varios uſus abeſſe coniecerant; vacuarumque navium haud difficilem occupationem fore arbitrabantur. At rex iis qui aderant celeriter in decem triremes impoſitis, *obviam ire hoſtibus* iubet. illi tum numero navium, tum inopinata re perterriti, cum ultro ſe peti conſpicerent ab iis, quos imparatos oppreſſuri venerant, terga vertunt: una tamen navis, quae Iaſſios vehebat, deprehenſa eſt; ceterae velociores ad ſuam claſſem effugerunt. ita nullo eorum quae intenderant effecto, Mileto diſceſſum eſt. Alexander, cum ſuam claſſem neque hoſtili parem, et ad alios uſus ſupervacuam ſibi cer-

neret, multique et graves ad eam ſumtus requirerentur, dimittere eam ſtatuit; paucis navium retentis, quibus ad obſidiones urbium machinae tormentaque portarentur. Diſſuaſerat illud Parmenio, monueratque ut navali proelio contenderetur. *Macedonibus enim victoribus magnum ad cetera emolumentum acceſſurum eſſe : at victos nihil ſane amiſſuros, nam imperium maris iam tum eſſe penes Perſas; & litora facile tutaturos, qui pedeſtribus copiis plus poſſent.* quoque expeditius quod videbatur obtineret, idem qui conſilium dederat, *exſequi illud paratum* oſtendebat, *conſcenſiſque navibus quam rex iuſſiſſet diſcriminis partem capeſſere.* Confirmabatur etiam augurio, quod ſuperioribus diebus a tergo regiae claſſis aquila in litore conſiſtens apparuiſſet. Contra Alexander *falli Parmenionem* aſſeverabat, *qui paucas ſuorum naves tantae hoſtium multitudini, imperitosque remiges & rudes claſſiarios, exercitatiſſimis hominibus, reique nauticae peritiſſimis obiiciendos duceret. ſe quidem virtuti ſuorum non diffidere, ceterum ſcire illam in navalibus pugnis minimum conferre ad victoriam. multo enim plura ventorum fluctuumque ludibriis permitti, quae gubernatorum atque remigum peritia vitaret, aut ſuis partibus opportuna redigeret. nec in ipſarum navium conſtructione nihil aut parum ſitum : ita Macedonum conatus vanos fore, cum eos barbari impune aut eludere; aut etiam, ſi caſus daretur, opprimere poſſent. Neque vero exiguum id detrimentum futurum. totam Aſiam arrecturam animos, ſi inter initia belli clades accepta foret. Pleroſque mortalium ita comparatos eſſe, ut eum rerum eventum exſpectandum putent,*

quem ex principio ſucceſſuum ſpe aut formidine praeceperunt. Et ne de Aſia dubitemus, inquit, *quis mihi praeſtabit Graecos in fide manſuros, ſi felicitatem illam exſpiraviſſe credant, quam, ſi verum amamus, unam in nobis reverentur? Planè ad fortunam meam pertinere arbitror, quod aquila pone claſſem conſpecta eſt, idque boni ſucceſſus omen accipio. ſed hoc manifeſto promittit augurium, nos hoſtium naves e continenti expugnaturos eſſe. nam praeſaga victoriae ales, non in navibus, ſed in litore conſtitit; nec magis eventum, quam locum oſtendit belli. Nam ſi, ut coepimus, maritimas urbes noſtri iuris efficimus, Perſarum claſſis ultro dilabetur. neque enim ſupplementum, aut commeatus, aut ſecurae etiam ſtationes in promtu erunt; & ſi haec adimas, quo plus in mari habent virium, eo celerius conſumentur. Atque ſic implebimus fidem vaticinii, quod aereae tabulae inſcriptum nuper ex quodam in Lycia fonte ebulliviſſe comperimus, inſtare terminum Perſici imperii.* Ita diſſoluta claſſe, Pontum adiacenteſque Ponto regiones praetoribus ſuis ſubiugandas reliquit; ipſe inſtitutum iter proſecutus, in Cariam movit: nam *eo magnam vim hoſtium confluxiſſe* cognoverat. Quippe Halicarnaſſus natura loci munitiſſima, duplicique arce tuta, ſpem praebebat Macedonem, torrentis more ruentem, ea urbe tanquam crepidine oppoſita coërceri poſſe. Maxima in Memnone ſpes erat, qui omnia ad ferendam obſidionem opportuna ſumma cura praeparabat. Nuper enim a Dario maritimae orae totiuſque claſſis praetor creatus erat. Nam homo callidus temporumque prudens, cum ſe omnes Perſicos duces bel-

licis artibus ſuperantem, unam ob cauſam infra meritum honorari intelligeret, quod Graecus genere, et olim Macedonicae regiae hoſpes de proditione ſuſpectus haberi poterat; uxorem ſuam liberoſque ad Darium miſit, quaſi de ſecuritate illorum ſolicitus, revera ut his velut obſidibus fiduciam regis obligaret. Ceterum Alexander Cariam introgreſſus, omnia inter Miletum et Halicarnaſſum oppida brevi in poteſtatem redegit. Pleraque enim Graecis incolis habitabantur, quibus immunitatem ſuaſque leges reſtituere conſueverat, *ob liberandos eos in Aſiam veniſſe* profeſſus. Neque minorem mox a barbaris iniit gratiam, comiter excepta Ada, regii generis muliere, quae iter per ea loca facientem convenerat, illiusque fidem implorans *in regnum reſtitui* oraverat. Nam Hecatomnus Cariae rex tres filios habuit, duas filias: ex quis maximus natu Mauſolus Artemiſiam duxerat. minor ex ſororibus Ada fratri Hidrieo nupſit. Sed Mauſolo quidem ſoror eademque coniux ſucceſſit, more gentis, quo in matrimonium regnumque ſociari fas eſt iiſdem parentibus genitos. at poſtquam Artemiſia deſiderio defuncti extabuit; Hidrieus regno potitus, et ſine ſobole mortuus, Adae reliquit imperium. Hanc Pexodarus expulit, qui unus de Hecatomni filiis ſupererat: et quamquam is deceſſiſſet, excluſa manebat; quia Orontobaten nobilem Perſam Pexodarus generum adſciverat, ut in novo et vi parto imperio illius opibus et gratia protegeretur. atque ille exſtincto ſocero, velut dotale regnum retinebat. Eam iniuriam deplorans mulier, ſimul Alindis deditis (munitiſſimum id ca-

ſtellum erat) impetravit, ut nomen filii quod deferebat, lubens acciperet; ſtrenuamque ei operam ad antiquae dignitatis decus mature recipiendum polliceretur. Neque promiſſo fides defuit; expugnataque deinde Halicarnaſſo, totam illi Cariam parere iuſſit. Interim fama benigne exceptae reginae per omnem illum tractum diffuſa, multas civitates Alexandro conciliavit; nam pleraeque à neceſſariis aut familiaribus Adae tenebantur: ii per legatos obtulerunt aureas coronas, *futurosque in fide ac poteſtate regis, & imperata facturos* promiſerunt. Dum haec ita geruntur, exquiſitae artis ſaporisque cibos atque bellaria ſolicite confici curabat Ada, eaque cum ipſis coquis et cupediariis regi dono mittebat; tanquam benemerenti gratiam relatura, ſi muniis armorum feſſum fatigatumque Aſiatici luxus deliciis exciperet. At ille prudens intemperantiam gulae ſeria tractanti intempeſtivam eſſe, benevolentiae quidem muliebri comiter gratias egit; ceterum *non attinuiſſe*, reſpondit, *ut pro ipſo ſolicita eſſet, meliores habente coquos, quibus ipſum olim paedagogus ſuus Leonidas inſtruxiſſet; ad prandium iter antelucanum, ad coenam frugale prandium.* Iam tota ferme Caria in ditionem Alexandri conceſſerat; ſed caput regni Halicarnaſſus firmo praeſidio tenebatur. Itaque diuturnam obſidionem fore coniectans, *commeatum, & machinas quae ad oppugnationem pertinerent, navibus eo deportari* iubet; ipſe cum pedeſtri exercitu quinto ab urbe ſtadio caſtra communit. Deinde muros adortum iuxta portam qua Mylaſſa iter eſt, improviſa oppidanorum eruptio excepit: ſed Macedonibus fortiter con- 9

ferentibus manum, quibusdam suorum amissis haud magno negotio reiecti sunt. Pauci deinde dies interceſſerant; cum Alexander obiecta spe Myndensium oppido per proditionem potiundi, nocte intempesta cum parte copiarum proficiscitur. Sed nihil quoquam movente, admota gravi armatura murum suffodi imperat: neque enim scalas aut machinas attulerat, cum oppugnandi consilio urbem non accessisset. Et illi quidem una turrium deiecta, nihil tamen aperuerunt loci, quo intra perrumperent. nam forte ita prociderat turris, ut quam murorum partem stans protexerat, non minus ruina sepiret. civesque summa ope resistebant: et ab Halicarnassensibus adiuvabantur, quos audito vicinae civitatis periculo, maritimo itinere Memnon submiserat. Ita conatus Macedonum irritus fuit. Alexander ad obsidionem Halicarnassi reversus, ante omnia fossam triginta maxime cubitos latam, altam quindecim, quam hostes pro urbe duxerant, expleturus, tres testudines apparat, quibus protectus miles materiam terramque sine noxa congereret. Aequata fossa, *turres machinasque quibus muri sternuntur*, *admoveri* iussit. Iamque strata moeniorum parte, qua ruinae viam aperiebant, in urbem penetrare nitebantur; sed hostes, cum ob multitudinem integri subinde fessis succederent, ducumque praesentia ad omnia audenda confirmarentur, strenue repugnabant. Luce per varia certamina consumta, cum diurno labore fatigatos hostes Memnon segnius custodias agere crederet, cum valida manu prorumpit oppido, ignemque operibus iniicit. Sed Macedonibus ad incendium concurren-

tibus, cum hi exſtinguere flammas conarentur, illi augerent, et prohibentibus vim intentarent, acre proelium coortum eſt. quippe Macedones robore virtutis et aſſuetudine periculorum longe praeſtantes hoſtibus, numero apparatuque Perſarum urgebantur: et quia haud procul muris res gerebatur, balliſtis catapultisque per moenia diſpoſitis eminus impetiti, inulta vulnera accipiebant. Atrox inter haec utrimque clamor, hortantium ſuos, increpantium adverſos; tum fauciorum et morientium gemitus, inter nocturnas tenebras omnia terrore tumultuque impleverant: augebantur haec vocibus ceterae multitudinis, quae dum alii pugnant, operi intenta, muris qui pulſu machinarum corruerant, reparandis occupabatur. Tandem acrius adniſi Macedones hoſtem intra moenia redegerunt, centum ſeptuaginta interfectis, inter quos et Neoptolemus, qui cum Amynta fratre ad Darium perfugerat, occubuit. Macedonum non quidem ultra ſedecim perierunt, ſed trecenti ferme vulnerati ſunt; quia nocturna pugna fuerat, neque adverſus caecos ictus et incidentia temere tela quidquam ſatis provideri potuerat. Poſt aliquot deinde dies, levis et ludicra res ingenti certamini cauſam praebuit, orto initio a duobus veteranis ex Perdiccae agmine. Ii contubernales cum eſſent, unaque genio indulſiſſent, ut fit inter ſermones familiares, iactantia militari ſua fortia facta viciſſim extollentes, altercari coeperant, uter alteri anteferretur; cum alter eorum, *quid inani ſtrepitu verborum foedamus honeſtiſſimam contentionem?* inquit. *non cui lingua, ſed cui dextra ſit melior, hoc agitur. & adeſt*

occasio: ea optime de controversiis nostris iudicabit. age si vir es, exeuntem sequere. Vino et ambitione incaluerant; itaque privato consilio arma capiunt, et ad muros iuxta arcem quae Mylassis obversa est, excurrunt. Horum temeritate animadversa, statim ex oppido globus hostium effunditur. Illi firmato gradu certamen conserunt, propius incurrentes gladiis excipiunt, in recedentes tela coniiciunt. sed adversus multos, et ex superiore loco dimicantes haud diu impunita duorum audacia fuisset; nisi conspecto ipsorum periculo, commilitonum pauci primo, deinde alii atque alii laborantibus subveniissent: eodem modo et oppidanis subinde ad locum ubi pugnabatur confluentibus. Ita nunc his, nunc illis robore numeroque superioribus, varie pugnatum est: donec Alexander cum manu quae circa ipsum erat progressus, metum hostibus incussit, statimque intra munimenta compulsi sunt: nec multum abfuit, quin hostes simul irrumperent. Forte enim intentis omnibus in ea quae ante urbem gerebantur, moenia negligenter servari contigerat: et duae turres cum continenti murorum parte crebris arietum ictibus cesserant; tertia quoque laxata iam et concussa compage, fodientibus haud in longum resistere potuisset. At quia tumultuarium id proelium, neque universus exercitus instructus fuerat, opportunitas eius rei e manibus amissa est. Alexander, quamquam ea res opinione Graecorum de victoria concedentis videretur, corpora suorum, qui sub ipsis moenibus oppetierant, induciis postulatis ab hoste repetere, quam inhumata dimittere maluit. At qui cum Persis erant, Ephi-

altes et Thrasybulus Athenienses, cum plus apud ipsos odium adversus Macedonas, quam humanitatis ratio valeret, negabant *indulgendum hoc esse infestissimis hostibus.* Non tamen permoverunt Memnonem, quin *Graecorum moribus indignum esse* diceret, *sepulturam invidere caesis hostibus. Armis & viribus in adversos & obsistentes utendum: neque contumeliis pugnandum in eos, quos bonis malisque nostris sua dies exemisset.* Sane praeter alias Memnonis virtutes, etiam moderatio eius insignis fuit. neque enim per vecordiam conviciis insectari hostem pulchrum ducebat; sed virtute et consiliis vires illius animosque contundere. Igitur cum aliquando in agmine quendam ex mercenariis nonnulla contumeliose et petulanter in Alexandrum iacientem audisset, conversa hasta hominem pulsans, *non te conduxi*, inquit, *ut malediceres Alexandro, sed ut adversus illum dimicares.* Interea obsessi summo studio securitati suae providentes, pro diruto muro alium interiorem ex cocto latere eduxerunt, non recta regione, sed in nascentis lunae figuram sinuatum. eaque res, cum inter multos distributum munus esset, celerrime confecta est. Hunc murum Alexander postero statim die machinis quassare coepit, quo minore negotio recens adhuc opus labefactaret. in eo labore occupatis Macedonibus, iterum ex urbe valida eruptio facta est: cratiumque quibus opera tegebantur nonnihil, et unius turris ligneae partem flamma comprehendit. ne ad cetera opera transiret incendium, Philotas et Hellanicus obstiterunt, quibus in eam diem machinarum custodia cesserat: et Alexander mature conspectus,

tantum trepidationis iniecit hostium animis, ut omissis facibus, quibus armati procurrerant, quidam etiam arma iacientes, effusa fuga oppidum repeterent. Inde vim facile propellebant, adiuti commoditate loci, quem multo aequiorem obtinebant; et quia murus, sicut diximus, ita constructus erat, ut quamcunque partem invasisset hostis, non a fronte tantum, sed ex utroque laterum missilibus appeti posset. Posthaec Persarum duces, cum omnia sibi in dies arctiora esse viderent, constaretque non abscessurum Macedonem donec urbis potiretur; de summa rerum consilium habebant. ibi Ephialtes vir animi corporisque robore in paucis conspicuus, incommoda longa obsidionis differuit: negabatque *exspectandum, donec paulatim accisis viribus exhausti fractique cum ipsa urbe in victoris arbitrium concederent; sed dum aliquid virium supereſſet, cum robore conductitii militis erumpendum, & alacribus animis cum hoste confligendum esse. Consilium suum quo in speciem audacius esset, eo plus in exsequendo facilitatis habiturum. hostibus enim alia omnia exspectantibus, & adversus casum de quo nihil dubitarent imparatis, superfusum iri suos.* Neque Memnon, quamquam cauta consilia speciosis praeferre solitus, restitit. nam etiamsi nihil novaretur, nulla propinqua auxilii spe, tristem obsidionis exitum fore prospiciebat; et, ut in tanto discrimine, non inconsultum rebatur, experiri virum acrem, et qui velut instinctu quodam ad extrema audenda ageretur. Igitur Ephialtes, duobus millibus ex omni mercenariorum numero delectis, *faces mille parare* iubet, *primaque luce adesse, & armatos exspecta-*

re imperium. Coepta die cum Alexander iterum muro lateritio machinas admoviſſet, inſtarentque Macedones operi; Ephialtes porta ſubito patefacta dimidium ſuorum immittit cum facibus; ipſe cum ceteris denſo agmine ſubſequitur, ut hoſtes incendium prohibituros ſubmoveret. Alexander intellecto quid ageretur, aciem celeriter inſtruit, ſubſidia delecto milite firmat. *cumque alios ad exſtinguendum ignem ire* iuſſiſſet, in eos qui cum Ephialte advenerant impetum facit. At ille inſigni corporis robore, quotquot conferre pedem audebant, obtruncans, ſuos voce, nutu, et inprimis exemplo ad virtutem animabat. neque parum moleſtiae e muris exhibebatur hoſti. quippe turrem centum cubitorum obſeſſi erexerant, tormentisque commode diſpoſitis haſtas et ſaxa iaculabantur. Inter haec ex diverſa parte urbis bis (ipſi *Tripylon* vocabant) duce Memnone alius oppidanorum globus, qua minime exſpectabatur, erupit. tantuſque tumultus inceſſit caſtris, ut ipſe etiam rex conſilii incertus efficeretur. Sed animi magnitudine, et opportunis imperiis omnia pericula propulſabat; et fortuna in tempore ſubvenit. Igitur et qui machinas incenderant, a Macedonibus qui ibi curabant, quique a rege miſſi ſubſidio venerant, cum magna clade repulſi ſunt; et Memnonem Ptolemaeus excepit Philippi filius, regii corporis cuſtos, praeter propriam manum Addaei Timandrique cohortibus ſtipatus. eaque parte egregie vicerunt Macedones, quamquam Ptolemaeum Addaeumque, et ſagittariorum ducem Clearchum cum quadraginta ferme manipularibus amiſiſſent; et hoſtes cum tanta

trepidatione receſſerunt, ut anguſtum pontem, quem ad foſſam ſuperandam conſtruxerant, multitudo feſtinantium ruperit, iis qui ſuperſtiterant, in praeceps devolutis. ex quibus nonnulli a ſuis conculcati interierunt; alios Macedones ex ſuperiore loco telis confixere. multi quibus iſta calamitas pepercerat, ſub ipſa urbis porta necem invenerunt: quippe exterritis omnibus, metuentibuſque ne una Macedones irrumperent, porta praepropere occluſa, magnam oppidanorum partem ad exitium hoſti tradidit. Inter haec Ephialtes non ſpe magis quam deſperatione formidabilis, cum regiis ferociter dimicabat: et ancipitem feciſſet victoriam, ni laborantibus ſuis ſeniores Macedonum mature ſuccurriſſent. Ii in caſtris habebantur immunes operum periculorumque, niſi ubi neceſſitas exigeret, cum ſtipendiis praemiiſque nihilominus perfruerentur. meruerant eum honorem fortibus factis, et ſub ſuperioribus regibus ipſoque Alexandro bellicis laboribus aetate exacta. Ii cum ſuos periculis territos detrectare pugnam, et receptui locum circumſpicere intelligerent, Atharia quodam duce, in primam aciem provolant; accenſoque quod elanguerat proelio, iuniores conviciis et pudore flagitii ad reſumendos animos compellunt. Ita ſimul acerrimo niſu incumbentibus omnibus, cum aemulationem ſuam hoſtium damnis exercerent, momento temporis inclinata fortuna; Ephialtes cum plurimis fortiſſimiſque ſuorum caeſus, reliqui in urbem repulſi ſunt. Introierant etiam Macedonum multi, et oppidum vi capiebatur; cum receptui cani rex iuſſit; ſive ut urbi parceret, ſive praecipiti iam in ve-

ſperam die, noctem, et occultas ignotis locis inſidias metuebat. Hoc proelium praecipuas obſeſſorum vires conſumſit. Igitur Memnon re cum Orontobate qui urbem tenebat, ceteriſque ducibus deliberata, nocte intempeſta turrim ligneam et porticus, ubi tela ſervabantur, incendunt, aedificiiſque muro vicinis ignem ſupponunt : quo celeriter concepto, cum et ex porticibus turrique flamma vento agitata accederet, late fuderunt incendium. Oppidanorum militumque validiſſima pars arcem in inſula ſitam occupavit ; alii in Salmacidem ſe contulere : alterius arcis id nomen, inditum a fonte, qui ibi eſt, vulgatiſſimae famae. Reliquam multitudinem reſque pretioſas duces avexerunt in Con inſulam. Alexander indicio transfugarum, et obiecta oculis ſpecie, quae in urbe geſta fuiſſent cognitis, quamquam media nocte, Macedonas *in urbem irruere, & quos incendium augentes deprehendiſſent, interficere ; ſi qui domi ſe continerent, ab eorum caede temperare* iubet. Luce oborta arces a Perſis et mercenariis inſeſſas contemplatus, cum obſidionem earum longi operis futuram ſuſpicaretur, neque pretium putaret capite gentis expugnato, duabus arcibus aſſidentem, agendi tempus per otium et inertiam terere, urbem ipſam exſcindit, arces muro foſſaque circumſeptas Ptolemaeum obſervare iubet, quem cum tribus millibus peregrinorum militum, et equitibus ducentis ad Cariam tuendam relinquebat. Is non longo poſt tempore, copiis cum Aſandro Lydiae praetore coniunctis Orontobatem acie vicit : et Macedonibus irâ taedioque diuturnioris morae, oppugnationi acriter

incumbentibus, arces in potestatem redactae sunt. At rex Phrygiam continentesque provincias animo complexus, Parmenionem cum amicorum turmis et auxiliariis equitibus, Thessalisque quibus Alexander Lynceστes praeerat, Sardes mittit; *ut inde in Phrygiam irrueret, venturoque exercitui commeatum & pabulum ex hostico pararet.* data ad hoc plaustra, quae simul ducerentur. Cum deinde multos Macedonum paulo ante eam expeditionem ductis uxoribus, desiderium earum impatienter ferre cognovisset; Ptolemaeum Seleuci filium corporis custodem iis praefecit, *domumque deducere* iussit, *cum uxoribus hibernaturos.* duo quoque ex ducibus Coenos atque Meleager ob eandem causam una profecti sunt. Id regi magnae apud milites commendationi fuit, promtioresque deinde eos ad longinquam militiam reddidit, cum sui rationem habitam viderent, sperarentque deinceps etiam ad suos visendos subinde commeatum impetraturos esse. Ducibus iniunctum est, *ut interim, dum in Macedonia morarentur, strenue delectus agerent; quantasque maximas possent equitum peditumque copias, cum iis qui tum abibant, sub initium veris adducerent.* Animadverso autem exercitum Asiaticis moribus infici, magnamque vulgo per castra impudicorum multitudinem haberi, probrosos omnes conquiri iussit, et in parvam quandam Ceramici sinus insulam sepositi: haesitque infamia loco, et ob
11 eius rei memoriam Cinaedopolis appellatur. His ita gestis insistens consilio suo, ut omni maritima ora sui iuris effecta, classem hostium inutilem redderet, Hyparnis receptis, quae arcem tenentes mercenarii

dediderant, in Lyciam contendit. Ibi pacta cum Telmiſſenſibus amicitia, Xanthoque flumine tranſmiſſo, cognominem amni urbem, Pinaraque et Patara, nobilia iis regionibus oppida, cum aliis minoribus circiter triginta, in fidem accipit: rebusque ſatis in praeſens compoſitis, in Myliada procedit. Phrygiae maioris portio Mylias eſt; ſed Perſarum regibus placuerat Lyciae eam contribui. Eam dum recipit, adfuere Phaſelitarum legati, amicitiam orantes, aureamque coronam hoſpitale donum afferebant: idem petebant multarum urbium oratores ex inferiore Lycia. Itaque rex praemiſſis, quibus oppida ſua Phaſelitae Lyciique traderent; paucis poſt diebus, Phaſelin profectus eſt. oppugnabant illi tum maxime validum praeſidium, quod in ipſorum ditione Piſidae conſtruxerant, multaſque inde iniurias intulerant accolis. id adventu Alexandri brevi captum fuit. Apud Phaſelitas pluſculos dies, ut ſeque et exercitum reficeret, quieti dedit. invitabat etiam tempus anni; quippe media iam hyems difficiles progredienti vias effecerat. Ibi per hilaritatem et epulas laxato animo, cum ſtatuam Theodecti a civibus ſuis in foro poſitam vidiſſet, ut a coena temulentus ſurrexerat, ſaltabundus eo proceſſit, frequentesque ei coronas iniecit. Nam Theodecten, cum Ariſtotelem una audiret, familiarem gratumque habuerat. Sed otioſos iuvenilis animi luſus atrox a Parmenione nuntius cito diſcuſſit. Comprehenderat ille Perſam quendam Aſiſinem nomine, a rege Dario palam quidem ad Atyziem Phrygiae ſatrapam miſſum; ſed cum occultis mandatis, *ut Alexandrum Lynceſten captata occaſione ſe-*

creto conveniret, eique si destinata effecisset, Macedoniae regnum & mille insuper auri talenta polliceretur. Nam is cum Amynta transfuga scelesto consilio inito, occidendi regis partes sibi sumserat. Oderat eum tum aliis de causis; tum quod Heromenem et Arrabaeum, fratres huius Alexandri, inter paternae necis conscios supplicio affecisset. Et quamquam ipse poena exemtus, multisque postea honoribus ornatus, non simplex beneficium regi deberet; insita animo ferocia et dominandi cupidine nihil nefas putabat, per quod ad regnum via sterneretur. Re in consilium deducta, *facilitatem regis* arguebant amici, *quod hominem in manifesto maleficio deprehensum, non modo punire non sustinuisset; verum etiam praemiis & honoribus auctum optimae equitatus parti praeposuisset. Quem deinceps ei fidum futurum, si praeter impunitatem propior amicitiae gradus, maximae dignitates, honorificae praefecturae, parricidii merces essent? Igitur mature emendandum, quod nimia lenitate peccatum esset: priusquam ille, consilium emanasse sentiens, Thessalorum mobiles animos ad res novandas induceret. Non contemnendum esse periculum, quo maius ne excogitari quidem possit: neque spernenda deorum ostenta, qui regem de cavendis insidiis evidenter monuissent.* Nuper enim, dum Halicarnassum obsidens, post longos magnosque labores meridiatione reficitur, hirundo, nota auspiciis avis, magno cum garritu, circum caput quiescentis volitaverat, et modo in hoc, modo illud lectuli latus se demiserat, turbulentiorem solito cantum exorsa. Et rex quidem defatigato corpore non penitus excussit somnum, sed tamen avem

continuo ſtrepitu moleſtam ſentiens, manu obiter repulit. Illa adeo non exterrita eſt, ut etiam in ipſius capite conſederit, neque prius ſtrepere deſierit, quam ab experrecto demum abacta eſt. Idque ſic interpretatus fuerat Ariſtander, ut *inſtare periculum* diceret *ab amico regis; ſed inſidias in occulto non manſuras. hoc enim monere naturam avis, quae prae ceteris homini familiaris, eademque ſupra modum garrula eſſet.* His itaque diligenter expenſis, cum indicium Aſiſinis cum vatis reſponſo convenire cerneret, meminiſſetque ſe matris literis anxie monitum, *ut ab hoc homine ſibi caveret;* nihil ultra differendum ratus, quid fieri vellet, Parmenioni ſignificat: nam, ut diximus, cum ipſo in Phrygiam iverat Lynceſtes Alexander. Sed ne quo caſu conſilium regis parum in tempore proderetur, literas ſcribi non placuit; ſed per hominem fidum atque honoratum mandata perferri. electus eſt Amphoterus Crateri frater, qui cum Macedonicum habitum Phrygio mutaſſet, aſſumtis Pergenſibus aliquot itineris gnaris, ad Parmenionem occultus penetrat. Ita Alexander comprehenditur: et cum ob veterem ſuam familiaeque dignitatem et gratiam diu dilatus eſſet; tertio poſt anno, dum a Philotae conſciis ſupplicium ſumitur, ſocietate criminis, et poena ſontium in exitium abreptus periit. Regi ex Phaſelide moventi, ſupra detectas inſidias propitius numinis favor alio ſtatim beneficio patuit. Parte exercitus ad Pergenſium urbem per montes praemiſſa, ceteros ipſe per litus ducebat, qua Climax mons Pamphylio mari imminens, anguſtam euntibus ſemitam relinquit, quoties mare tranquillum eſt;

at cum aestus incubuit, fluctibus operitur. idque hyeme frequens et prope perpetuum est. At Alexander nihil aeque ac moram metuens, exercitum per aequa, per iniqua, eodem ardore atque impetu rapiebat. Continui per eos dies austri flaverant, qui mare in litus propellentes, omnia itineris vestigia altis paludibus opplent: assiduae etiam magnaeque pluviae, ut ventis istis spirantibus solet, ruebant. sed adventante Alexandro subito exortus aquilo coelum purgavit imbribus, undas reiecit in mare, et Macedonibus transitum aperuit. Sic quoque unius diei itinere per incerta vada emergendum fuit, aqua ad umbilicum ferme pertingente. Tantam in periculis Alexandri fiduciam, ut ab ipsius ingenio profectam non dubito; ita frequentibus prodigiis et ominibus auctam confirmatamque fuisse crediderim: postquam decreto numinis, clarissimis maximisque rebus se destinari coniecit. Adhuc in Macedonia degenti species humana augustior apparuisse dicitur, monentis *ut ad evertendum imperium Persicum quamprimum in Asiam sequeretur*: atque in memoriam insomnii revocatum esse regem, cum in Phoenice res gereret; obvio Iudaeorum sacerdote in quo recognovit ornatum, quem pridem in obiecta imagine per quietem viderat. Nam inter obsidionem Tyri vicinis regibus populisquem deditionem et delectus imperaverat. sed Iudaei, qui Hierosolyma famosam urbem tenebant, foedus cum Dario causati, Macedonum amicitiam detrectabant. Eam gentis contumaciam puniturus, in Iudaeam infesto agmine perrexit. At Hierosolymitani ut regis iram lenirent, cum uxoribus liberisque

ſupplices in occurſum venientis effunduntur. Sacerdotes primi ibant tenuiſſima byſſo amicti: hos deinde populus candido et ipſe veſtitu ſequebatur. Agmen ducebat Iaddus ſummus ſacrorum antiſtes cum ſolenni ornatu. Appropinquantis pompae venuſtatem ſpeciemque miratus rex, equo deſiliens, ſolus proceſſit, adoratoque Dei nomine, quod aureae laminae inſculptum cidaris pontificia praeferebat, ipſum quoque reverenter ſalutavit. Improviſa res omnium qui cum eo advenerant animos in ſtuporem dedit. Iudaei ex propinqui exitii metu non in ſpem incolumitatis modo, ſed inopinatae gratiae fiduciam erecti circumibant regem, laudes gratulationemque et vota miſcentes. Contra Syrorum reguli, qui ob crebras acerbaſque cum Iudaeis ſimultates Alexandrum ſecuti fuerant, inimicorum ſuppliciis, ut rebantur, infeſti animi libidinem expleturi, ſtupebant; dubii verane eſſent quae intuerentur, an aliquod oculorum ludibrium vana imagine ſopitos ſenſus falleret. Neque minus Macedonas inſolentia ſpectaculi ſuſpenſos habuit: donec propius accedens Parmenion interrogare auſus eſt, *quid ita externis caeremoniis honorem deferret, quem a tam foeda gente etiam recipere vix tanto rege dignum eſſet?* Atque ille inſomnium ſuum retulit. Deinde urbem ingreſſus in pulcherrima aede ritu recepto ſacrum Deo fecit, et dona templo intulit. Inſpexit etiam ſacros gentis codices, quibus continebantur diu ante perſcripta vaticinia. inter quae Tyrum Macedonibus ceſſuram, et Perſas a Graeco quodam debellatum iri clare ſignificabatur. eum ſe fore interpretatus, Iudaeis con-

ceſſit, *ut domi foriſque ſuis legibus ritibuſque libere uterentur; & quia ſeptimum quemque annum agriculturae exſortem agunt, etiam tributorum iſta portione ſolverentur.* Naturam quoque regionis admiratus, quae aliis fructibus inter praeſtantiſſimas dives, opobalſamum ſola producit, Andromachum iis regionibus praepoſuit: quem Samaritani, perpetui Iudaeorum hoſtes, paulo poſt atrociter necaverunt. Sed haec quidem poſt Tyrum Gazamque expugnatas geſta
12 ſunt: nos per occaſionem praecepimus. Ceterum anguſtiis ad mare Pamphylium ſuperatis, Alexander Pergis profectus in itinere obvios habuit Aſpendiorum legatos, ex principibus civitatis. ii petentes, *ne praeſidium recipere cogerentur, quinquaginta talenta in ſtipendium militum, & quantum equorum tributi nomine regi Perſarum alere conſueverant*, promiſerunt. Inde rex ad Sidetas, qui Melanem amnem accolunt, progreſſus eſt; Cumaeorum ex Aeolide genus, ſed ſermone barbaro: nam Graecus exoleverat, non diuturnitate temporis, ut accidit; verum *maiores ſuos, ut in eas regiones venerunt, repente oblitos patriae linguae, novam & antea inauditam ſonuiſſe* memorabant. Side recepta, quae Pamphyliae metropolis erat, Syllium ibatur, tutum natura ſitus oppidum, et tam peregrino milite, quam barbarorum accolentium firma manu egregie munitum. Ea res, et quia *Aſpendios rebellare* nuntiabatur, avertit iter: Aſpendumque ductus eſt exercitus. Illi ſubita Macedonum irruptione territi, deſertis quae in plano erant aedificiis, in arcem conceſſere. Alexander vacua urbe potitus, ſub ipſa arce caſtra communit; et cum peritiſ-

simos architectos haberet, apparatu oppugnationis obsessos ad pacem prioribus conditionibus repetendam compulit. Nihil ad maiora properanti optatius accidere potuisset, quam loci haud contemnendi longa obsidione non detineretur; ne tamen impunita defectorum temeritas esset, *potissimos civium obsides tradi, pecuniaeque imperatae nec exsolutae summam duplicari* praecepit: adiectum est, *ut satrapae quem Alexander praefecisset, obedirent, annua Macedonibus tributa solverent, & de agro*, unde vicinos vi eiecisse arguebantur, *iudicio contenderent.* His ita gestis remensus iter, quod ad Pergensium oppidum ferebat, inde perrexit in Phrygiam. Sed per ista loca ducenti superandae erant angustiae, quas iuxta Telmissum urbem Pisidarum, duo montes ex adverso concurrentes efficiunt; ita strictis faucibus, ut portarum similitudinem referant: easque barbari armata manu utrimque insederant. Alexander in ipso aditu castra poni iubet, ratus, quod evenit, Telmissenses castris locatis periculum differri credentes non diu haesuros in angustiis, sed modico in illis relicto praesidio ceteros in urbem recessuros esse. Igitur occasione haud segniter usus, protinus sagittarios et funditores, quodque ex gravi armatura maxime expeditum erat, inducit; et praesidio barbarorum deturbato, ante ipsam urbem castra collocat. Ibi legatos Selgensium audit, qui ob vetustas cum vicinis Telmissensibus simultates quamquam eiusdem nationis essent, amicitiam ac auxilia offerebant regi. Quibus perbenigne exceptis, ne in obsidione unius urbis tempus tereret, Sagalassum castra movit: validam ur-

bem et iuventutis robore firmatam. cum enim omnes Pisidae bellicosi sint, Sagalassenses prae ceteris pugnaces habentur. Ii, cum etiam a Telmisso foederatae sociaeque copiae veniissent, viris magis quam moenibus confisi, in vicino colle instruxerant aciem; et praemissos ab Alexandro velites opportunitate loci adiuti repulerant: sed Agriani resistebant, quis propinqua iam Macedonum phalanx, et ante prima signa rex conspectus audaciam addiderat. Maximus militi labor fuit per ardua conniti: postquam aequioribus paulo locis consistere datum est, semermum montanorum vulgus haud aegre disiecere. Ex Macedonum ducibus Cleander desideratus est, cum viginti ferme militibus; barbarorum ad quingentos cecidere: ceteros expedita fuga, et locorum notitia protexit. Fugientibus tamen institit rex contentione quanta poterat tam grave agmen: eodemque impetu urbs eorum capta est. Per cetera deinde Pisidiae munita loca circumtulit bellum: quorum nonnulla pugnando cepit; alia conditionibus in fidem venerunt. Telmissum expugnatam, ob pertinaciam civium, solo aequavit; populo libertatem ademit; et paulo post cum aliis quibusdam Pisidiae civitatibus, Celaenarum praefecturae contribuit. Pacatis hunc in modum asperrimis nationibus, in Phrygiam processit, qua Ascanius lacus est, cuius aqua sua sponte concrescens, necessitate salis e longinquo petendi solvit accolas. Dum ea geruntur, Memnon suarum partium reliquiis undique collectis, ut inhaerentem Asiae Alexandrum extorqueret, ad bellum Graeciae Macedoniaeque inferendum cogitationes convertit. Quip-

pe Darius in hoc uno ſpem reponens, qui victoris impetum ſua virtute ſuaque prudentia diutiſſime ad Halicarnaſſum moratus eſſet, ſummae rerum praefecerat eum, magnamque pecuniae vim transmiſerat. Itaque mercenariorum manu quanta poterat conducta, cum trecentarum navium claſſe libero mari vagabatur; et quae tantis conatibus adverſa vel aequa futura eſſent, ſolerti aeſtimatione penſabat. Interea locis quae minus anxie cuſtodiebantur occupatis (inter quae et Lampſacus fuerat) inſulas aggreſſus eſt, quibus Macedones, quamquam utrimque continenti potirentur, ob inopiam navium auxilium ferre non poterant. Iuvit conſilium ducis animorum mira ubique diſſenſio; cum aliis ad Alexandrum libertatis auctorem res trahentibus, non deeſſent qui Perſicis opibus aucti, propriam ſub veteribus dominis potentiam, quam liberata republica eandem omnium aequalitatem mallent. Igitur Athenagoras et Apollonides ex Chiorum optimatibus, re cum Phiſino Megareoque, et aliis ſuae factionis hominibus communicata, Memnonem arceſſunt. Ita Chius proditione capitur, et praeſidio ibi collocato, urbanarum rerum adminiſtratio Apollonidi ſociiſque traditur. Inde Lesbum petens Antiſſam, Pyrrham et Ereſſum nullo negotio capit; Methymnae Ariſtonicum tyrannum imponit; totamque inſulam, excepta Mitylene nobiliſſima urbe, in poteſtatem redigit. Ea multis diebus obſidionem conſtanter pertulit: nec ab ipſo Memnone capta eſt. Ille enim cum iam magnis operibus urbem circumvallaſſet, et occluſo portu, naviumque ſtationibus per opportuna

loca dispositis, ne qua subsidio venientibus aditus pateret, providisset; pestilenti morbo correptus, praeclaram Persarum spem, irreparabili cum ipsorum damno, deseruit. Sed cum se iam morti vicinum intelligeret, Pharnabazo sororis suae filio, quem Artabazo pepererat, imperium suum tradidit, donec Darius, re comperta, aliter statueret. Hic cum Autophradate classis praefecto munia partitus, eo tandem obsessos adegit, ut securo praesidii discessu pacto, columnas quis foederis cum Alexandro leges insculptae erant, subverterent; Darioque fidem polliciti, dimidiam exsulum suorum partem reciperent. At Persae non integra fide pactis stetere; sed introductis in urbem militibus, Lycomedem Rhodium praeesse iusserunt: Diogeni, qui ob studia in Persas exsulaverat, patriae tyrannis tradita est. Pecunia deinceps privatim ab opulentissimo quoque per vim ablata: neque eo minus imperatum tributum, quod commune Mitylenaeorum penderet.

Supplementum in Curtii lib. 5. cap. 13.

Miratusque consossa potius quam abacta esse, semivivi hominis gemitum percipit. Itaque more ingenii humani cupidus visendi quid rei vehiculo isto conderetur, dimotis pellibus, quibus obtectum erat, Darium multis vulneribus confossum reperit. regius enim cultus, et aureae catenae, quis a parricidis vinctus fuerat, dubitationem eximebant. Non erat expers Graeci sermonis Darius; gratiasque agebat diis,

qui poſt tanta mala, tamque gravia, hoc tamen indulſiſſent ſolatii, ne omnino in ſolitudine extremum ſpiritum effunderet. Itaque te, inquit, *quisquis es mortalium, per communem hominum ſortem, a qua nec maximos regum exemtos eſſe praeſenti ſpectaculo moneris, rogo quaeſoque, ut haec ad Alexandrum mandata mea perferas; nihil eorum quae longe triſtiſſima perpeſſus ſum, ne hunc quidem incomparabilis calamitatis exitum, ita gravem mihi accidiſſe, ut hoc unum, quod poſt tanta in me meoſque merita adverſus clementiſſimum victorem inimico vivendum fuit, & nunc ingrato moriendum eſt. Sed ſi qua poſtremis miſerorum votis apud deos vis eſt, & cum ipſo ſpiritu profuſas preces mitius aliquod numen exaudit; ille quidem ſoſpes & incolumis, longeque ſupra contagium meae ſortis & invidiam fortunae poſitus, in ſolio Cyri glorioſam aetatem exigat: ſuaeque virtutis memor, eum matri liberiſque meis locum apud ſe eſſe patiatur, quem illi fide & obſequio meruerint. at parricidas promtum exitium conſequatur, quod Alexander irrogabit, ſi non miſericordia infelicis hoſtis, ſaltem odio facinorum, & ne impunita in aliorum etiam regum ſuumque ipſius exitium erumpant.* Poſthaec, cum ſiti angeretur, allata per Polyſtratum aqua recreatus, *Ergo,* ait, *hanc etiam tantis calamitatibus extremam accedere oportuit, ut benemerito gratiam referre non poſſim! at referet Alexander; Alexandro vero dii.* Dextram deinde protendit, *eamque Alexandro, fidei regiae pignus, ferri* iubens, apprehenſa Polyſtrati manu animam efflavit. Alexander an ſpiranti adhuc ſupervenerit, incertum eſt: illud conſtat, miſerabili regis opulen-

tissimi exitu comperto, copiosas lacrimas profudisse, statimque chlamyde sibi detracta corpus operuisse, et magno cum honore *ad suos deferri* iussisse, *ut regio Persarum more curatum monumentis maiorum inferretur.* Ingratitudinem hominum, a quis pro summis beneficiis crudele exitium Darius pertulit, quamquam suopte ingenio horrendam et exsecrabilem, insigniore ad posteritatem infamia damnavit canis cuiusdam mira fides, qui ab omnibus familiaribus derelicto solus adfuit, et quam in vivum prae se tulit benevolentiam, morienti quoque constanter praestitit. Hunc vitae finem sortitus est ille, quem modo contumelia affici putabant, nisi *regem regum, & deorum consanguineum* salutarent: magnoque iterum experimento approbatum est, neminem magis patere fortunae, quam qui pluribus eiusdem blanditiis irretitus, iugum illius tota cervice receperit.

Supplementum in Curtii lib. 6.
a principio.

Dum ea per Asiam geruntur, ne in Graecia quidem Macedoniaque tranquillae res fuere. Regnabat apud Lacedaemonios Agis Archidami filius, qui Tarentinis opem ferens ceciderat, eodem die quo Philippus Athenienses ad Chaeroneam vicit. Is Alexandri per virtutem aemulus, cives suos stimulabat, *ne Graeciam servitute Macedonum diutius premi paterentur: nisi in tempore providerent, idem iugum ad ipsos transiturum esse. Adnitendum igitur, dum aliquae ahhuc Persis ad resistendum vires essent: illis op-*

preſſis , adverſus immanem potentiam fruſtra avitae libertatis memores futuros. Sic inſtinctis animis occaſionem belli ex commodo coeptandi circumſpiciebant. Igitur felicitate Memnonis invitati, conſilia cum ipſo miſcere aggreſſi ſunt; et poſtquam ille rerum laetarum initia intempeſtiva morte deſtituit, nihilo remiſſius agebant. Sed ad Pharnabazum et Autophradaten profectus Agis, triginta argenti talenta, decemque triremes impetravit, quas Ageſilao fratri miſit, ut in Cretam navigaret, cuius inſulae cultores inter Lacedaemonios et Macedonas diverſis ſtudiis diſtrahebantur. Legati quoque ad Darium miſſi ſunt, qui in uſum belli ampliorem vim pecuniae, pluresque naves peterent. Atque haec eorum coepta clades ad Iſſum (nam ea intervenerat) adeo non interpellavit, ut etiam adiuverit. quippe fugientem inſecutus Alexander in longinqua loca magis magiſque rapiebatur; et ex ipſo proelio mercenariorum ingens multitudo in Graeciam fuga penetraverat. quorum octo millia Perſica pecunia conduxit Agis, eorumque opera pleraſque Cretenſium urbes recepit. Cum deinceps Menon in Thraciam ab Alexandro miſſus, barbaros ad defectionem impuliſſet; adque eam comprimendam Antipater exercitum ex Macedonia in Thraciam duxiſſet, opportunitate temporis ſtrenue uſi Lacedaemonii totam Peloponneſum, paucis urbibus exceptis, in partes traxerunt, confectoque exercitu viginti millium peditum, cum equitibus bis mille, Agidi ſummam imperii detulerunt. Antipater ea re comperta bellum in Thracia, quibus poteſt conditionibus, componit; raptimque

in Graeciam regreſſus, ab amicis ſociisque civitatibus auxilia cogit. Quibus convenientibus ad quadraginta pugnatorum millia recenſuit. Advenerat et ex Peloponneſo valida manus: ſed quia dubiam ipſorum fidem reſciverat, diſſimulata ſuſpicione gratias egit, *quod ad defendendam adverſus Lacedaemonios Alexandri dignitatem adfuiſſent: ſcripturum ſe id regi, gratiam in tempore relaturo. in praeſens nihil opus eſſe maioribus copiis: itaque domos redirent, foederis neceſſitate expleta.* Nuntios deinde ad Alexandrum mittit, de motu Graeciae certiorem facturos. Atque illi regem apud Bactra demum conſecuti ſunt; cum interim Antipatri victoria, et nece Agidis in Arcadia tranſactum eſſet. Sane iam pridem tumultu Lacedaemoniorum cognito, quantum tot terrarum ſpatiis diſcretus potuit, proviserat: Amphoterum *cum Cypriis & Phoeniciis navibus in Peloponneſum navigare;* Meneten *tria millia talentum ad mare deferre* iuſſerat, *ut ex propinquo pecuniam Antipatro ſubminiſtraret, quanta illum indigere cognoviſſet.* Probe enim perſpexerat, quanti ad omnia momenti motus iſtius inclinatio futura eſſet, quamquam deinceps adepto victoriae nuntio ſuis operibus id diſcrimen comparans, *murium eam pugnam fuiſſe* cavillatus eſt. Ceterum principia eius belli haud improſpera Lacedaemoniis fuere. Iuxta Corrhagum Macedoniae caſtellum cum Antipatri militibus congreſſi victores exſtiterant: et rei bene geſtae fama etiam qui ſuſpenſis mentibus fortunam ſpectaverant, in ſocietatem eorum pertracti ſunt. Una ex Elaeis Achaeiſque urbibus Pellene foedus aſpernabatur; et in Arcadia

Megalopolis, fida Macedonibus ob Philippi memoriam, a quo beneficiis affecta fuerat. Sed haec arcte circumsessa haud procul deditione aberat, nisi tandem Antipater subvenisset. Is postquam castra castris contulit, seque numero militum alioque apparatu superiorem conspexit, quamprimum de summa rerum proelio contendere statuit: neque Lacedaemonii detrectavere certamen. Ita commissa est pugna, quae rem Spartanam maiorem in modum afflixit. Cum enim angustiis locorum, in quibus pugnabatur, confisi, ubi hosti nullum multitudinis usum futurum credebant, animose congressi essent, neque Macedones impigre resisterent, multum sanguinis fusum est. Sed postquam Antipater integram subinde manum laborantibus suis subsidio mittebat; impulsa Lacedaemoniorum acies gradum paulisper retulit. Quod conspicatus Agis, cum cohorte regia, quae ex fortissimis constabat, se in medium pugnae discrimen immisit, &c.

Supplementum in Q Curtii lib. 10. cap. 1.

Amissa propemodum Thracia, ne Graecia quidem tumultibus inconcussa mansit. Nam Alexander, punita satraparum quorundam insolentia, quam, dum in extremo orbe Indorum armis attinetur, per summa scelera atque flagitia in provinciales exercuerant, ceterorum metum intenderat: qui in paribus delictis idem admissorum praemium exspectantes, in mercenariorum militum fidem confugiebant, illorum manibus, si ad supplicium poscerentur, salutem suam tuturi; aut pecunia quanta poterat coacta, fugam inibant.

Ea re cognita literae ad omnes Asiae praetores missae sunt, quibus inspectis *e vestigio omnes peregrinos milites, qui stipendia sub ipsis facerent, dimittere* iubebantur. Erat inter eos Harpalus, quem Alexander, quod ob ipsius amicitiam olim a Philippo eiectus solum vertisset, inter fidissimos habebat, et post Mazaei mortem satrapia Babyloniae donaverat, thesaurorumque custodiae praefecerat. Is igitur cum fiduciam, quam in propensissima regis gratia habere poterat, magnitudine flagitiorum consumsisset, quinque talentorum millia ex gaza regia rapit, conductaque sex millium mercenariorum manu, in Europam evadit. Iampridem enim luxu et libidinibus in praeceps tractus, desperataque apud regem venia, adversus iram ipsius in alienis opibus subsidium circumspicere coeperat; et Athenienses, quorum non contemnendam potentiam, et apud ceteros Graecos auctoritatem, tum occultum in Macedonas odium norat, sedulo coluerat. Itaque spem suis faciebat, *Athenienses adventu suo cognito, copiisque & pecuniis quas adduceret coram inspectis, protinus arma consiliaque sociaturos esse.* Nam apud populum imperitum et mobilem, per homines improbos et avaritia venales, omnia se muneribus consecuturum existimabat.

Supplementum in Q. Curtii lib. 10. cap. 4.

Tandem prae dolore vix mentis compotes universi concurrunt ad regiam, armisque ante fores proiectis, tunicati adstantes, *nuda & obnoxia poenis corpora admitti* flentes orabant. *non se deprecari quin*

ſuppliciis ſontium expiarentur, quae per contumaciam deliquiſſent. regis iracundiam ſibi morte triſtiorem eſſe. Cumque dies noctesque ante regiam perſiſtentes, miſerabili clamore habituque poenitentiam ſuam approbarent; biduum tamen adverſus humillimas ſuorum preces iracundia regis duravit. tertio die victus conſtantia ſupplicum, proceſſit; incuſataque leniter exercitus immodeſtia, non ſine multis utrimque lacrimis, *in gratiam ſe cum ipſis redire* profeſſus eſt. Digna tamen res viſa eſt, quae maioribus hoſtiis expiaretur. Itaque ſacrificio magnifice perpetrato, Macedonum ſimul Perſarumque primores invitavit ad epulas. *Novem millia eo convivio excepiſſe*, proditum eſt memoriae, *eosque omnes invitante rege ex eodem cratere libaviſſe, Graecis barbarisque vatibus tum alia fauſta vota praeeuntibus, tum inprimis ut ea utriusque imperii in idem corpus coalita ſocietas perpetua foret.* Maturata deinde eſt miſſio, et infirmiſſimus quisque exauctorati. amicorum quoque ſeniorum quibuſdam commeatum dedit. ex quis Clitus cognomento Albus, Gorgiaſque et Polydamas, et Antigenes fuere. Abeuntibus non modo praeteriti temporis ſtipendia cum fide perſolvit, verum etiam talentum adiecit in ſingulos milites, viatici nomine. *Filios ex Aſiaticis uxoribus ſuſceptos* (ad decem millia fuiſſe traditur) *apud ſe relinqui* iuſſit, *ne in Macedoniam cum parentibus transgreſſi, & coniugibus liberisque prioribus permixti familias ſingulorum contentionibus & diſcordiis implerent: ſibi curae fore pollicitus, ut patrio more inſtituti militiae artes edocerentur.* Ita ſupra decem veteranorum millia dimiſſa ſunt; additusque

eſt Craterus, qui eos deduceret, ex praecipuis regis amicis : *iſti ſi quid humanitus contigiſſet, Polyperchonti parere* iuſſi ſunt. Literis etiam ad Antipatrum ſcriptis, *honorem emeritis haberi* praecepit, *ut quoties ludi atque certamina ederentur, in primis ordinibus coronati ſpectarent : utque fato functorum liberi, etiam impuberes, in paterna ſtipendia ſuccederent. Craterum Macedoniae continentibusque regionibus cum imperio praeeſſe* placuit; *Antipatrum cum ſupplemento iuniorum Macedonum ad regem pergere.* Verebatur enim ne per diſcordiam praefecti cum Olympiade gravis aliqua clades acciperetur. Nam multas ad Alexandrum epiſtolas mater, multas Antipater miſerat; viciſſimque alter alterum arroganter et acerbe pleraque facere criminabantur, quae ad dedecus, aut detrimentum regiae maieſtatis pertinerent. Poſtquam enim rumor occiſi regis temere vulgatus in Macedoniam penetraviſſet, mater eius ſororque Cleopatra tumultuatae fuerant; et haec quidem paternum regnum, Olympias Epirum invaſerat. Forte dum eiuſmodi literae redduntur, Hephaeſtion adſuetus omnium arcanorum ſe participem haberi, reſignatas ab Alexandro ſimul inſpiciebat. Neque vetuit eum rex; ſed detractum digito annulum ori legentis admovit, nihil eorum quae perſcripta eſſent, in alios efferendum ſignificans. Incuſaſſe autem ambos ferrur, et matris inſolentia permotum exclamaſſe, *eam pro habitatione decem menſium, quam in utero ſibi praebuiſſet, gravem mercedem exigere :* Antipatrum vero ſuſpectum habuiſſe, quaſi parta ex Spartanis victoria tollentem animos, et imperio tot iam

in annos prorogato ſupra praefecti modum elatum. Itaque cum eius gravitas atque integritas a quibuſdam praedicaretur; ſubiecit, *exterius quidem album videri, ſed ſi penitus introſpiciatur, totum eſſe purpureum.* Preſſit tamen ſuſpicionem ſuam, neque ullum manifeſtius abalienati animi indicium praetulit. Credidere tamen plerique, *Antipatrum evocari ſe ſupplicii cauſa ratum, impiis machinationibus, regiae mortis*, quae paulo poſt ſecuta eſt, *auctorem exſtitiſſe.* Interea rex ut imminuti exercitus detrimenta ſarciret, optimum quemque Perſarum in Macedonicos ordines adlegit: mille etiam praeſtantiſſimos ſegregavit ad propiorem ſui corporis cuſtodiam: aliam *haſtatorum manum*, haud pauciores decem millibus, *circa regium tabernaculum excubias agere* iuſſit. Haec agenti Peuceſtes ſupervenit cum viginti ſagittariorum funditorumque millibus, quos ex ſua provincia coëgerat. his per exercitum diſtributis profectus eſt Suſis, Tigrique amne transmiſſo, apud Carrhas caſtra metatus eſt; inde quatriduo per Sittacenen ductis copiis Sambana proceſſit; ubi per ſeptem dies quietum agmen tenuit. Tridui deinde itinere emenſo Celonas perventum eſt. oppidum hoc tenent Boeotia profecti, quos Xerxes ſedibus ſuis excitos in Orientem tranſtulit. ſervabantque argumentum originis peculiari ſermone, ex Graecis plerumque vocibus conſtante; ceterum ob commerciorum neceſſitatem finitimorum barbarorum lingua utebantur. Inde Bagiſtamen ingreſſus eſt, regionem opulentam, et abundantem arborum amoeno et fecundo foetu, ceteriſque ad vitae non uſum modo, ve-

rum etiam delectationem pertinentibus. Gravis inter haec Eumeni cum Hephaestione simultas inciderat. Nam servos Eumenis diversorio, quod pro hero suo anteceperant, Hephaestio proturbavit, ut Evius tibicen eo reciperetur. neque diu post, cum iam sopita odia viderentur, nova exorta contentione adeo recruduerunt, ut etiam in atrox iurgium, et acerba utrimque convicia prorumperent. Sed Alexandri interventu imperioque inimicitiae saltem in speciem abolitae sunt: cum ille quidem Hephaestioni etiam minatus esset, qui in flagrantissima regis gratia positus, quamquam cupidum reconciliationis Eumenem, pertinacius aversabatur. Perventum deinde est in Mediae campos, ubi maxima equorum armenta pascebantur. *Nisaeos* appellant, magnitudine et specie insignes. *Supra quinquaginta millia ibi reperta, cum Alexander ea transiret*, a comitibus illius annotatum est: *olim triplo plures fuisse; sed inter bellorum turbas maximam earum partem praedones abegisse.* Ad triginta dies ibi substitit rex. eo Atropates Mediae satrapa centum barbaras mulieres adduxit, equitandi peritas, peltisque et securibus armatas: unde quidam crediderunt, *Amazonum ex gente reliquias fuisse.* Septimis deinde castris Ecbatana attigit, Mediae caput. Ibi solennia diis sacrificia fecit; ludosque edidit, et in convivia festosque dies laxavit animum, ut mox in novorum operum curam atque ministeria validior intenderetur. Sed ista volventem velut iniecta manu fatum alio traxit, vitamque carissimo amicorum eius, neque multo post, ipsi quoque regi extorsit. Pueros in stadia certantes specta-

bat; cum nuntiatur *deficere Hephaeſtionem*, qui morbo ex crapula contracto, ſeptimum iam diem decumbebat. Exterritus amici periculo ſtatim conſurgit, et ad hoſpitium illius celeriter pergit: neque tamen prius eo pervenit, quam illum mors occupaſſet. Id regi omnium quae in vita pertulerat adverſorum luctuoſiſſimum accidiſſe certum habetur: eumque magnitudine doloris in lacrimas et lamenta victum, multa animi de gradu deiecti argumenta edidiſſe. Sed ea quidem varie traduntur; illud inter omnes conſtat, ut quam decentiſſimas exſequias ei duceret, non voluiſſe Ecbatanis ſepeliri, ſed Babylonem, quo ipſe conceſſurus erat, a Perdicca deferri curaſſe: ibique funus inaudito antehac exemplo duodecim talentum millibus locaviſſe. Per univerſum certe imperium lugeri eum iuſſit: et ne memoria eius in exercitu exoleſceret, equitibus quis praefuerat, nullum praefecit ducem, ſed *Hephaeſtionis alam* appellari voluit, et quae ille ſigna inſtituiſſet, ea non immutari. Funebria certamina ludoſque, quales nunquam editi fuiſſent, meditatus, tria artificum millia coëgit: qui non multo poſt in ipſius exſequiis certaſſe feruntur. Nec amici tam effuſo affectu ad conciliandam eius gratiam ſegniter uſi, certatim reperere per quae memoria defuncti clarior honoratiorque fieret. Igitur Eumenes, cum ſe ob ſimultatem cum Hephaeſtione regis indignationem incurriſſe ſenſiſſet, multis auctor fuit, ſeque et arma ſua Hephaeſtioni conſecrandi: pecuniasque ad cohoneſtandum funus large contulit. Hoc exemplum imitati ſunt ceteri: eaque mox proceſſit aſſentatio-

num impudentia, ut regi moerore et desiderio defuncti insanienti persuasum tandem fuerit, *deum esse Hephaestionem.* Quo quidem tempore ex copiarum ducibus Agathocles Samius ad extremum periculi venit, quod illius tumulum praeteriens illacrimasse visus esset. ac nisi Perdiccas *venanti sibi Hephaestionem apparuisse* ementitus, *per deos omnes, ipsumque Hephaestionem* deieraſſet, *ex ipso se cognovisse, Agathoclem non ut mortuum, & vanae divinitatis titulis frustra ornatum steviſſe, verum ob memoriam priſtinae ſodalitatis lacrimas non tenuiſſe;* vir fortis et de rege bene meritus, pietatis in amicum graves poenas innoxio capite pependiſſet. Ceterum ut pauliſper a luctu avocaret animum, in Coſſaeorum gentem expeditionem ſuſcepit. Iuga Mediae vicina Coſſaei tenent, aſperum et acre genus, et praedando vitam tolerare ſolitum. Ab his Perſarum reges annuo tributo pacem redimere conſueverant, ne in ſubiecta decurrentes infeſtam latrociniis regionem facerent. nam vim tentantes Perſas facile repulerant, aſperitate locorum defenſi, in quae ſe recipiebant, quoties armis ſuperabantur. iidem muneribus quotannis placabantur, ut regi Ecbatanis, ubi aeſtiva ſolebat agere, Babylonem remigranti, tutus per ea loca tranſitus eſſet. Hos igitur Alexander bipartito agmine aggreſſus, intra quadraginta dies perdomuit. Nam ab ipſo rege, et Ptolemaeo, qui partem exercitus ducebat, ſaepe caeſi, ut captivos ſuos reciperent, permiſere ſe victori. Ille *validas urbes opportunis locis exſtrui* iuſſit; *ne abducto exercitu fera gens obedientiam exueret.* Motis inde caſtris, ut mi-

litem expeditione recenti feſſum reficeret, lento agmine Babylonem procedebat. iamque vix triginta ab urbe ſtadiis aberat; cum Nearchus occurrit, quem per Oceanum et Euphratis oſtia Babylonem praemiſerat: orabatque, *ne fatalem ſibi urbem vellet ingredi. compertum id ſibi ex Chaldaeis, qui multis iam praedictionum eventibus artis ſuae certitudinem abunde probaviſſent.* Rex fama eorum hominum, conſtantique aſſeveratione motus, dimiſſis in urbem amicorum pleriſque, alia via praeter Babylonem ducit, ac ducentis inde ſtadiis ſtativa locat. Sed ab Anaxarcho perſuaſus, contemtis Chaldaeorum monitis, quorum diſciplinam inanem aut ſupervacuam arbitrabatur, urbem intrat. Legationes eo ex univerſo ferme orbe confluxerant. quibus per complures dies ſtudioſe auditis, deinceps ad Hephaeſtionis exſequias adiecit animum. quae ſummo omnium ſtudio ita celebratae ſunt, ut nullius ad id tempus regis feralia, magnitudine ſumtuum, apparatusque celebritate non vicerint. Poſt haec cupido inceſſit regi per Pallacopam amnem ad Arabum confinia navigandi: quo delatus urbi condendae commoda ſede reperta, Graecorum aetate aut vulneribus invalidos, et ſi qui ſponte remanſerant, ibi collocat. Quibus ex ſententia perfectis, iam futuri ſecurus Chaldaeos irridebat, *quod Babylonem non ingreſſus tantum eſſet incolumis, verum etiam exceſſiſſet.* Enimvero revertenti per paludes, quas Euphrates in Pallacopam effuſus efficit, foedum omen oblatum eſt. quippe rami deſuper impendentes detractum capiti regio diadema proiecerunt in fluctus. cum deinde alia ſuper

alia prodigiosa et minacia nuntiarentur, procurandis iis Graeco simul barbaroque ritu continua sacra facta sunt. Neque tamen expiari praeterquam morte regis potuere. qui cum Nearchum excepisset convivio, iamque cubitum iturus esset, Medii Larissaei obnixis precibus dedit, ut ad eum comessatum veniret. ubi postquam tota nocte perpotasset, male habere coepit. Ingravescens deinde morbus, adeo omnes vires intra sextum diem exhausit, ut ne vocis quidem potestas esset. Interea milites solicitudine desiderioque eius anxii, quamquam obtestantibus ducibus, *ne valetudinem regis onerarent*, expresserunt, ut in conspectum eius admitterentur.

Q. CURTII RUFI
DE REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBRI DECEM.

SUPPLEMENTI
IN
Q. CURTIUM
DE REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
LIBER I.

PHILIPPUS MACEDO (qui primus omnium regum eius gentis, Macedoniae regnum, ſubacta tota Graecia, ad ſummam potentiam evexit) Amyntae, viri prudentiſſimi, omnibuſque imperatoriis virtutibus inſtructi, filius fuit. Is Amyntas ex Eurydice uxore tres filios ſuſceperat: Alexandrum, Perdiccam, & Philippum, Alexandri Magni patrem; atque filiam, Euryonem. Inſidiis autem Eurydices uxoris, quae nuptias generi, mariti morte pacta, occidendum virum, regnumque adultero tradendum ſuſceperat, oppreſſus fuiſſet, ni filia pellicatum matris, & ſceleris conſilia prodidiſſet. Poſt mortem Amyntae, Alexander, maior natu filius, regno potitus eſt. Qui inter initia regni, cogente ſane duriſſimo neceſſitatis telo, bellum ab Illyriis pacta mercede, datoque Philippo fratre obſide, redemit. Interiecto quoque tempore, per eundem obſidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat. Quae res Philippo ad maxima egregiae indolis incrementa profuit. Siquidem tota cuſtodiendi pueri cura, Epaminondae, ſtrenuiſſimo Thebanorum duci, atque philoſopho praeſtantiſſimo, hac conditione demandata eſt, ut commiſſum

ſibi puerum diligenter ſervaret, & ſummo ſtudio in id iuxta incumberet, ut moribus principe dignis atque honeſtis diſciplinis quam optime imbueretur. Fovebat ea tempeſtate laudatiſſimus princeps domi filio ſuo Epaminondae praeceptorem Pythagoricum, ſub quo Philippus multum profecit. Interea temporis Alexander, inſidiis matris Eurydices appetitus, occubuit: cui tamen antea Amyntas, in ſcelere deprehenſae propter communes liberos, ignarus iisdem quandoque exitioſam fore, pepercerat. Frater quoque eius Perdiccas, ſimili inſidiarum fraude, relicto parvulo filio decipitur. Sub idem tempus, Philippus commodum e cuſtodia elapſus, diu, non regem, ſed tutorem pupilli egit. At ubi graviora bella imminebant, ſerumque auxilium in exſpectatione infantis erat, compulſus a populo, regnum Macedonicum male affectum, cum bellicis artibus, tum philoſophiae praeceptis praemunitus, apprehendit, anno CCCC ab urbe condita, Olympiade CV. Circa prima itaque regni primordia, rerum infinita multitudine in diverſas trahente partes, finitimis undique in Macedoniam irruentibus populis, belliſque veluti conſpiratione quadam ad opprimendam Macedoniam, multarum gentium ex diverſis locis, uno tempore confluentibus, rex Philippus cautius omnino agendum eſſe conſiderans, (omnibus enim par eſſe non poterat) alia interpoſita pactione compoſuit, alia redemit, facillimis aggreſſis, ut militum trepidos firmaret animos, & ſibi hoſtium contemtum demeret. Primum illi cum Athenienſibus certamen fuit. quibus per inſidias victis, metu gravioris belli cum interficere poſſet, omnes incolumes ſine pretio dimiſit: quae res illi magnam & gratiam & aucto-

ritatem conciliavit. Captis deinde Paeonibus, bellum in Illyrios transtulit: ibi multis hostium millibus caesis, Larissaeam urbem nobilissimam cepit.

Hinc Thessalos, non cupiditate praedae, sed quod exercitui suo robur Thessalorum equitum adiungere gestiebat, nihil minus quam bellum metuentes, adoritur. Quibus ex improviso praeoccupatis, atque in potestatem redactis, iungendo equitum peditumque fortissimas turmas & copias, invictissimum fecit exercitum. Quibus rebus feliciter gestis, Olympiada, Neoptolemi regis Molossorum filiam, uxorem ducit, conciliante nuptias altore virginis Arisba rege Molossorum, qui sororem Olympiadis, Troadam, in matrimonio habebat: quae causa illi exitii malorumque omnium fuit. Nam, dum regni incrementa affinitate Philippi se acquisiturum sperat, proprio regno ab eodem privatus, in exsilio consenuit. Post nuptias autem Philippus per quietem visus est coniugis alvo insignem affixisse bullam, cuius sculptura, quemadmodum is existimaverat, leonis haberet imaginem. Quod vates ita sunt interpretati: Ipsam quidem esse gravidam, animosum quoque & leonis natura praeditum infantem parituram. Deinde, cum Philippus urbem Methonem expugnaret, iactu sagittae dextrum amisit oculum. Nihilominus tamen pacem deprecantibus dedit, mitisque etiam adversus victos fuit. Pagas etiam capiens, imperio suo adiecit. Triballorum quoque gentem, & quidquid praeterea terrarum in proximo erat, invadens omnia, uno velut impetu devicit. Debellatis finitimis, atque confirmato iam Macedoniae regno, cum domum rediisset, natus est ipsi Alexander filius ex Olympiade uxore, VIII Idus Aprilis, dicit Plutarchus:

ab eo autem, qui illum in Latinum convertit, ſcribitur, circa Idus Auguſti: quod ſane, cuius ſit error, dubium eſt. Porro Philippus, veluti e ſpecula quadam, libertati omnium inſidiatus, Graecorum civitates, quae dominandi libidine ſingulae imperare cogitaverant, omnes in ſuam redegit poteſtatem. Inferioribus enim contra ſuperiores ſuadens certamina, omnibus ad invicem callide incitatis, a Thebanis etiam (qui tamen antea eum, tanquam hoſtem, repellere conabantur) contra Lacedaemonios & Phocenſes, qui, templo Apollinis ſpoliato, milites conduxerant, neceſſitate urgente, dux electus, oppreſſis ſacrilegis, magnamque inde apud omnes nationes gloriam adeptus, omnium ad ultimum efficitur dominus ac princeps, & victos pariter atque victores ſervitutem ſubire coegit. Inde in Cappadociam traiiciens, captis & occiſis finitimis regibus, univerſam provinciam imperio Macedoniae adiecit. Olyntho quoque expugnata, Thraciam invaſit. Nam, cum eum fratres duo Thraciae reges, de terminis regni ambigentes, diſceptationum ſuarum iudicem eligerent, Philippus ad iudicium velut ad bellum, inopinantibus fratribus, inſtructo exercitu venit, & utrumque regno, de quo diſceptabant, ſpoliavit: omnes ſane principes docens, concordiam maximum ad conſervanda imperia atque principatus ſtabiliendos adminiculum eſſe.

Alexander autem factus annorum duodecim, rebus bellicis admodum delectari, & excelſae indolis manifeſtiſſima proferre indicia coepit. Cumque ex aequalibus nonnulli ex eo percontarentur, ad Olympicum nunquid ſtadium libens decertaret? (plurimum enim pedum celeritate pollebat) Libens equidem, inquit, ſi decer-

taturos mecum reges ſim habiturus. Olim cum forte abſente Philippo legati a Perſarum rege veniſſent, eos cum hoſpitio, tum conſuetudine captos, iucundiſſima ſibi familiaritate coniunxit, admirantes, quod is nihil aut humile aut puerile ſciſcitaretur, ſed aut viarum longitudinem, aut ſuperiorum itinerum modos perquirebat, multa ſuper rege, qualis in hoſtes eſſet, nunc ſuper Perſis, quae vires, aut quae eſſet potentia, rogitabat. Quas res admirati legati, late diffuſam Philippi gravitatem, nihil prae huius pueri indole, & maiore quam aetas pateretur, animi magnitudine duxerunt. Quoties a Philippo aut nobile quoddam captum oppidum, aut memorabili proelio parta victoria nuntiabatur, haud magnopere laetabatur, ceterum ad ſuos aiebat aequales, Omnia, o pueri, genitor occupabit, ita ut ne vobiscum grande ullum ac inſigne facinus oſtentare mihi ſit reliquum. Non enim ipſum ulla illecebrarum, aut pecuniae, ſed ſola virtutis ac gloriae cupido tenebat: quoque maiores a patre facultates acciperet, eo ſe minora gerere poſſe exiſtimabat. Quocirca, creſcente dominio, gerendis praeclaris rebus materiam magna ex parte exhauſtum iri ratus, non opes, non deliciarum uſus, verum certamina & pugnas ardebat, & principatum, unde ſibi virtutum gloriam, nominiſque immortalitatem (quae ſpes nec Alexandrum, nec quemquam alium bonum, unquam fefellit) compararet, affectabat. Quamobrem ipſius cura, compluribus (uti par erat) nutritoribus, paedagogis, ac praeceptoribus eſt demandata: in primis tamen Ariſtoteli, ex cuius diſciplina decem ferme annis informatus eſt. Eodem fere tempore Philippus Delphos miſit, conſulens de ſucceſſore;

reſponſumque tale accepiſſe ferunt : Is demum tuo imperio omnique orbe potietur, quemcunque Bucephalus ſeſſorem paſſus fuerit. Erat autem Bucephalus equus forma ſpectabilis atque ferociſſimus, quem Philonicus Theſſalus Philippo XIII talentis emerat. Hunc diu Philippus ſub clauſtris praeferratis aſſervari iuſſit : manſit tamen ita ferus, ut plane nullus eum ne tangere quidem auſus fuerit. Quare factum eſt, ut eum Philippus removeri atque abiici iuſſerit. Alexander vero dum forte adeſſet, Qualem, inquit, iſti equum perdunt, dum eo per imperitiam ac mollitiem uti neſciunt? Cumque mira arte ſine verberibus tractaſſet equum, tandemque conſcenſum ad curſum admiſiſſet, tum calcibus uſus eſt, ac molliter flexis habenis, cum equum reduxiſſet ; deſcendentis caput exoſculatus pater, emiſſis lacrymis, Aliud, inquit, o fili, tibi par regnum quaere, quando te iam Macedonia non capit. Praeſagiit vir prudens, tam excelſae indoli non ſuffecturam paternam ditionem. Poſt haec Philippus toti Graeciae bellum inferre ſtatuit. ad quod percommodum ratus, ſi Byzantium, nobilem & maritimam urbem, in poteſtatem redegiſſet ; eandem ſibi reſiſtentem obſidione cinxit : relicto domi ad regni curam filio Alexandro, tum XVI annos nato. Haec urbs a Pauſania Spartanorum rege condita, a Conſtantino poſtmodum gloria opibuſque aucta, atque renovata, & a nomine ſuo Conſtantinopolis dicta, circiter MCL annos ſacratiſſimi Imperii ſedes totiuſque Orientis caput fuit. Nunc tamen (proh dolor!) foediſſimae atque impiiſſimae Turcarum gentis imperio ſubiacet. Sed, ut ad Philippum redeam : exhauſtis in obſidione opibus, piraticam aggreditur, centumque ſeptua-

ginta navium ſpolia rapuit, atque militibus ſuis diſtribuit. Ne autem in unius urbis obſidione tantus exercitus teneretur, profectus cum fortiſſimis, multas Cherſoneſi urbes expugnavit; filium deinde Alexandrum XVIII annos natum, virtutis & promtitudinis in rebus agendis manifeſtiſſimae, ut ſub patris militia tirocinii rudimenta deponeret, ad ſe accerſivit. Cum quo in Scythiam praedandi cauſa, more negotiantium, impenſas belli alio bello refecturus, eſt profectus. Eaque expugnata, viginti millia puerorum ac feminarum capta, pecoris magna vis, auri argentique nihil, XX millia nobilium equarum ad genus faciendum in Macedoniam miſſa ſunt. Sed revertenti a Scythia Philippo Triballi occurrunt, negantes ſe tranſitum daturos, ni portionem accipiant praedae. Hinc iurgium, mox & proelium, in quo ita in femore vulneratus eſt Philippus, ut per corpus eius equus interficeretur. Cum omnes occiſum putarent, praeda amiſſa eſt. Quam primum ex vulnere convaluit, diu diſſimulatum bellum Athenienſibus infert. Cuius cauſa Thebani ſe iunxere, metuentes, ne victis Athenienſibus, veluti vicinum belli incendium, ad ſe tranſiret. Inita ſocietate inter civitates paulo ante infeſtiſſimas, legationibus totam fatigant Graeciam, communem hoſtem communibus viribus ſummovendum putantes. Quaedam civitates motae, Athenienſibus ſeſe iungunt: quasdam autem belli metus ad Philippum traxit. In hac pugna Philippus Alexandrum filium alteri cornu praefecit. Ubi laudatiſſimi herois virtus clariſſime emicuit. Talem enim in eadem pugna ſe praeſtitit, ut non inferior patre, immo etiam nulli ſecundus exſtiterit: poſtea quoque eam victoriam ſibi in-

vidia ac fraude patris praereptam fuisse conquestus sit. Commisso itaque apud Chaeroneam proelio, etsi Athenienses numero militum longe praestarent, a Macedonibus tamen, continuo ac diuturno bellandi usu exercitatissimis, vincuntur. Non autem immemores pristinae gloriae cecidere. Hic dies universae Graeciae & gloriam dominationis, & vetustissimam libertatem finiit. Ceterum cum Philippus semper erga Alexandrum optime affectus fuisset, tandem ex Cleopatra noverca, Olympiadi superinducta, discordia orta est. Causam adhibuit Attalus avunculus Cleopatrae: qui cum in nuptiis Macedones exhortaretur, deos orarent, ut ad regni successionem legitimus ex Philippo & Cleopatra crearetur heres; excandescens Alexander: O improbum caput! inquit, nos vero tibi nothi videmur? simulque in eum coniecit poculum. Insurgens inde pater contra Alexandrum, stricto eum petiit ferro; ictus tamen, inclinatione corporis ab Alexandro evitatus, inanis excidit. Tunc Alexander convitiis patrem adortus, receptam Olympiadem matrem secum in Epirum duxit. Eum tamen Philippus, exprobrata sibi a Demarato Corinthio hac eorum discordia, paulo post multis precibus aegre revocavit. Inter haec nuptias Cleopatrae filiae, & Alexandri fratris Olympiadis, quem pulso Arisba regem Epiri fecerat; Philippus celebrat. Dies erat pro magnificentia duorum regum, & collocantis filiam, & uxorem ducentis, insignis. Sed nec ludorum celebritas deerat. ad quorum spectaculum Philippus, cum sine custodibus medius inter duos Alexandros, filium generumque, procederet, Pausanias, nobilis ex Macedonibus nemini suspectus adolescens, occupatum angustiis

Philippum in tranſitu obtruncavit, diemque laetitiae deſtinatum, foedum luctu funeris fecit. Hic puer ſtuprum per iniuriam paſſus ab Attalo fuerat, qui eum etiam poſtea, tanquam vile ſcortum, libidini convivarum ſubiecit. De quo Philippo conqueſtus, qui multum quidem ex rei turpitudine eſt motus, ſed Attalo, ob magnam familiaritatem, & quod eius opera tunc uteretur, ut noceret induci haud potuit. Erat etiam Attalus, ob Cleopatram, proxime a rege in matrimonium acceptam, arctiſſima ei iunctus cognatione, copiarumque in Aſiam praemiſſarum dux fuerat delectus; vir in rebus bellicis egregiae fortitudinis. Idcirco rex potius, ut Pauſaniae animum iuſtiſſimo dolore incenſum mulceret, eſt conatus: datiſque ei magnis muneribus, loco inſuper honeſtiori inter corporis ſui cuſtodes, honoravit. Sed ille implacabili ardens ira, decrevit, non tantum de eo, qui ſibi iniuriam intuliſſet, ſed & qui ulciſci illatam noluiſſet, poenam ſumere. Vixit Philippus annos XLVII, regnavit XXV, Macedonum rex XXIII: cui maximae opes erant inſtrumenta bellorum; divitiarum quaeſtu quam cuſtodia ſolertior: itaque inter quotidianas rapinas ſemper inops erat. Miſericordia in eo & perfidia pari iure dilectae. Nulla apud eum turpis ratio vincendi: blandus pariter & inſidioſus alloquio: qui plura promitteret, quam praeſtaret: in ſeria & iocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat. Gratiam fingere in odio, inſtruere inter concordantes odia, apud utrumque gratiam quaerere, ſolemnis illi conſuetudo. Inter haec eloquentia, & inſignis oratio, acuminis & ſolertiae plena, ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventionum deeſſet ornatus.

SUPPLEMENTI IN Q. CURTIUM DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI

LIBER II.

ANNO ab Urbe condita CCCCXXVI mortuo Philippo, Alexander filius (ob magnitudinem rerum gestarum Magnus appellatus,) vigesimo aetatis anno, plenum invidia, & gravissimis odiis ac periculis undique circumseptum assecutus est imperium. Nec enim vicinae barbarorum provinciae & nationes modeste servitutem ferebant, avita vero dominia patriosque principatus affectabant. Primo omnium autem quotquot paternae caedis causa fuerant, gravibus affecit poenis. Deinde sepulturae eiusdem maximam impendit curam. Principatum vero multo melius, quam quisquam existimasset, confirmavit. Iuvenis enim, atque ob aetatem adhuc teneram ab aliquibus contemtui habitus, vulgus ipsum humanissimis sermonibus ita in sui benevolentiam traxit, ut & spem maximam omnibus faceret, & metum simul atque contemtum sui universis demeret. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum, praeter militiae vacationem, dedit. Quo facto tantum sibi conciliavit favorem, ut alii corpus, non virtutem, alii vero nomen regis solum immutatum esse dicerent. Et cum ini-

tio tumultus undique contra ipſum exorti eſſent, audacia & animi conſtantia incredibili citiſſime motus omnes compreſſit. Profectus deinde Corinthum in Peloponneſum, generali totius Graeciae concilio, contra Perſas (quorum erat eo tempore ſummum in terris imperium, quique Graeciam ſaepe multis cladibus afflixerant) Imperator eſt deſignatus. Siquidem pater eius idem bellum inchoaverat, morte tamen praeventus, conſummare haud potuerat. In huius belli apparatu nuntiatur, Athenienſes, Thebanos, & Lacedaemonios, ab eo ad Perſas defeciſſe, auctoremque eius defectionis, magno auri pondere a Perſis corruptum, Demoſthenem oratorem exſtitiſſe. Quibus motibus occurſurus, tanta celeritate, inſtructo paratoque exercitu, Graeciam oppreſſit, ut quem venire non ſenſerant, videre ſe vix crederent. In tranſitu hortatus Theſſalos, beneficiorum patris commonefaciens, commemorata etiam veteri cognatione, quae ſibi cum illis per Herculem eſſet, ſermonibusque humaniſſimis, ut magna a ſe ſperarent, perſuaſos induxit, ut, communi totius Theſſaliae decreto, univerſae gentis dux crearetur, omniaque vectigalia atque reditus ſuos ei traderent. Tanta autem in iuvene celeritas, tamque efficax in rebus agendis diligentia, omnes, qui per contemtum ab eo erant alienati, perterrefecit. Athenienſes itaque ſicuti primi defecerunt, ita etiam primi poenitere coeperunt; pueritiam Alexandri antea ſpretam, ſupra virtutem veterum ducum extollentes: miſſisque legatis, bellum deprecabantur. Quibus auditis & graviter increpatis, bellum remiſit. In ea legatione Demoſthenem quoque fuiſſe ferunt, ſed cum ceteris ad Alexandrum non pervenit: ſiquidem a Cytherone A-

thenas reversus est: sive correptus timore, quod frequenter Philippum cum suis vituperasset, atque in sua republica contrà Macedones verba feciſſet; sive ut regi Persarum (a quo magnam auri summam, ut Macedonum causam oppugnaret, accepiſſe dicebatur) omnem de se suspicionem eximeret. Hoc quoque ipsi ab Aeschine exprobratum aiunt; qui in oratione quadam de acceptis muneribus ita dicit: In praesens sane regium aurum sumtus huic suppeditat. sed hoc deinceps haud sufficiet, cum nullae opes moribus improbis satis esse possint. Alexander sedatis motibus, qui in Graecia erant exorti, antequam in Asiam cum exercitu traiiceret, per Thraciam iter faciens, Paeones, Triballos, Illyrios, aliosque finitimos petere instituit, quos novis rebus studere acceperat. Nam quod regno eius tum finitimi, tum maxime infidi erant, minime negligendos censuit, praesertim cum in tam longinquas a domo regiones cum exercitu profecturus esset. Ex Amphipoli igitur cum copiis profectus in Thraces (quos Graeci Autonomos vocant, nullius imperio, nullius legibus obnoxios) decem dierum itinere ad Haemum montem pervenit: ibi, circa aditus angustias, negotiatorum atque Thracum ingentem manum collectam obviam habuit. Insederant montis verticem, curribusque pro vallo, qua patebat aditus, utebantur: inde pugnaturi, si necessitas postulasset. sin autem ex adversa montis parte peterentur, currus in Alexandri phalangem magno impetu erant immissuri. quod & fecerunt. Sed milites ab Alexandro edocti, alii laxatis ordinibus, alii corpora humi strata scutis contegentes, periculum omne devitarunt. Hinc alacriores facti, ingenti clamore in hostes feruntur, eos-

que uno impetu ſuperavere. Alexander, protinus ſuperato iugo, per Haemum montem in Triballos ad flumen Lygium profectus eſt. Syrmus Triballorum rex erat: is cognito Alexandri adventu, uxores ac pueros, ceteramque imbellem turbam, ad Danubium in inſulam Peucam confeſtim miſit. quo & Thraces Triballis finitimi ſe receperant. Nec multo poſt & ipſe Syrmus eodem fugit. Reliqua Triballorum multitudo ad alteram inſulam ſe contulerat, eo in loco, ex quo pridie Alexander moverat, ſitam. Alexander Triballos repetens, hoſtes ex ſilvis in aperta provocatos ſuperat, tribus millibus caeſis, reliquis in fugam coniectis, pauciſque captis. Poſt hanc pugnam Alexander ad Danubium profectus, ad inſulam, in quam Triballi ac Thraces confugerant, contendit: cui tamen barbari ſumma vi reſtiterunt; quod erat iis facilius, quoniam & naves paucae erant, & inſulae maxima pars praerupta ac praeceps, et fluminis curſus, utpote in anguſto concluſus, concitatior. Quapropter Alexander abductis inde navibus, traiecto noctu flumine, MCCCCC equitibus, peditibusque IV millibus, Getas (quorum circiter IV millia equitum, peditumque ſupra X millia prohibendi animo in adverſa ripa armatos viderat) petiit. Quo facto territi Getae, ne primum quidem impetum ſuſtinuere. Res prorſus ingentis audaciae iis viſa, Alexandrum tam facile unica nocte Danubium, omnium Europae fluminum ampliſſimum atque altiſſimum, nullo ponte iniecto, tranſiſſe. Confugientibus igitur illis in ſilvarum ſolitudines atque latebras, Rex urbem vacuam nactus, cepit, ſoloque aequavit. Huc loci venere legati a ceteris Danubii accolis, a Syrmo Triballorum rege,

atque Germanis, ad Alexandrum, ut cum eo amicitiae foedus inirent. Quibus in fidem & amicitiam acceptis, e Germanis quaesivit, Quidnam in humanis rebus praeceteris extimescerent? ratus nominis sui magnitudinem ante omnia ipsis formidolosam videri. Illi hoc se in primis timere responderunt, ne forte in sese aliquando coelum rueret. Alexander nihil motus responsi superbia, tantum adiecit, Germanos superbos esse, eosque domum remisit. Inde in Agrianos & Paeonas iter persequenti nuntiatum est, Clytum Bardiles ab eo defeciisse, Glauciamque Taulantiorum regem se ei coniunxisse. Erant & qui nuntiarent fore, ut Autariatae ipsum in itinere adorirentur. Proinde negotio de Autariatis Lagaro, Agrianorum regi (qui patri Philippo admodum carus, Alexandro quoque perquam familiaris erat) commisso, insuper Cyna sorore, ubi Pellam revertisset, ultro in uxorem promissa, ipse ad Clytum Glauciamque magna celeritate contendit, eosque vario proelio vicit atque prostravit. Haec agenti, supervenium nuntii, multos in Graecia res novas moliri, civitatesque non paucas, & in primis Thebanos, ab eo defeciisse. Qua re motus Alexander, in Macedoniam est reversus, ut factum in Graecia tumultum reprimeret. Thebanis autem, conantibus praesidium Macedonicum ex arce Thebana (quam Cadmeam vocant) depellere, ipsamque praealtis fossis, & munitissimo vallo cinctam obsidentibus, rex cum exercitu magnis itineribus profectus, non longe a Thebis cum omnibus copiis insedit. Itaque Thebanorum duces, quoniam Alexander praeter spem omnium advenerat, ac incertum erat, utrum auxilia, sicuti a nonnullis civitatibus petierant, illis

adventura essent, de belli ratione consultare coeperunt. Omnibus tandem consentientibus belli discrimen subire constituerunt. Sed rex suos continuit, illis spatium poenitendi mutandique consilii exhibens, nullo pacto futurum existimans, ut una civitas contra tantas copias esset pugnatura. habebat enim ultra XXX millia peditum, equitumque ad III millia, omnes laboribus bellicis exercitatissimos. Quorum virtuti confisus, Persicum bellum susceperat. Sane si Thebani, temporum fortunae cedentes, pacem petissent, rex eorum postulatis libentissime annuisset. nam tum mirifico studio ad Persas in Asiam transire properabat. Cum tamen armis, non precibus uti decrevissent, Alexander Macedones ad proelium instruxit. A Thebanis, contra hostes numero longe superiores, summis viribus atque impigre decertatum est. Interim Macedonibus, qui custodiae Cadmeae arcis praeerant, a tergo invadentibus, circumventi Thebani, in ipsa pugna ceciderunt. Capta civitas & direpta, urbs eversa funditus est. Qua quidem in re ea spes idque consilium exstitit Alexandro, ut huiusmodi casu ac terrore compressi Graeci, quietius, dum abesset, agerent: cum alioqui incusantibus Thebanos sociis Phocensibus ac Plataeensibus morem gerere gratificarique concupisceret. Plures sex millibus oppetiere. Triginta millia vendidit: ex quibus quadringentorum quadraginta talentorum argenti summam coegit. Pindari vatis tamen stirpi pepercit, summum in doctos favorem manifestissimo exemplo testatus. Non omittendum videtur, quod hic rerum gestarum Alexandri scriptores de Timoclea referunt, quam insignem Thebanam feminam Thracius quidam dux constuprasse dicitur.

BIBLIOTEKA W TORUNIU UNIWERSYTECKA
BIBLIOTEKA ELBLĄSKA

cumque post id eam poscceret pecuniam, solus a muliere ad puteum seductus fuisse, in quo diceret pretiosiora rerum suarum occultari. ducem igitur super os putei, spectandi causa inclinatum, illa in profundum detrusit, superneque iniectis lapidibus oppressit. Ob id facinus adductam ad se in vinculis feminam percontatus est Alexander, quaenam esset? Ea imperterrita, Theagenis, inquit, sum soror, qui contra Philippum electus imperator fortiter pugnans pro Graeciae libertate occubuit. Magnanimitatem mulieris & constantiam admiratus rex, liberam eam cum filiis dimisit. Athenienses Thebarum casum molestè & cum summa commiseratione ferentes, profugis portas contra regis edictum aperuerunt. Quam rem ita graviter tulit Alexander, ut secunda legatione, denuo bellum deprecantibus, ita demum remiserit, ut oratores & duces, quorum fiducia toties rebellent, sibi dedantur. Eo tamen demum res est deducta, ut retentis oratoribus, duces in exsilium agerentur. qui confestim ad Darium regem Persarum profecti sunt. Ceterum coactis in Isthmo Graecis, & expeditionem in Persas decernentibus, Alexandro plures philosophi & oratores occurrunt, praeter Diogenem Cynicum, qui tum versabatur Corinthi, & Alexandrum parvi faciens, in Cranio habitabat. miratus Alexander ad eum in sole apricantem venit, rogans, reine cuiusquam indigeat? at ille, Ut paulum, inquit, a sole discedas. Quo responso Alexandrum adeo delectatum ferunt, ut ad suos conversus dixerit, se Diogenem esse velle, si Alexander non esset.

Rebus Graeciae compositis, adventante vere, ipsaque Graecia cum Macedonia Antipatro (cui ex amicis ma-

xime fidebat) *commiſſis, ad Helleſpontum cum exercitu profectus, in Aſiam incredibili ardore mentis accenſus traiecit. Cum autem delati in continentem eſſent, primus Alexander iaculum, velut in hoſtilem terram, coniecit, armatusque, de navi, tripudianti ſimilis, proſiluit, atque ita hoſtias caedit, precatus, ne ſe regem illae terrae invitae accipiant. Inde hoſtem petens, milites a populatione Aſiae prohibuit; parcendum ſuis rebus praefatus, nec perdenda ea, quae poſſeſſuri venerint. In exercitu eius fuerunt XXXII millia peditum, non ſupra V millia equitum, naveſque CLXXX. Hac tam parva manu univerſum terrarum orbem, utrum ſit admirabilius quod vicerit, an quod aggredi auſus fuerit, incertum eſt: cum ad tam periculoſum bellum, non iuvenes robuſtos, nec primo aetatis flore, ſed veteranos, pleroſque etiam emeritae militiae, qui cum patre patruisque militaverant, elegit; ut non tam milites, quam militiae magiſtros, electos putares. Ordines quoque nemo niſi ſexagenarius duxit, ut ſi principia caſtrorum cerneres, ſenatum te alicuius priſcae Reipublicae videre diceres. Itaque nemo in proelio fugam, ſed omnes victoriam animis conceperant, nec in pedibus cuiquam ſpes, ſed in lacertis fuit. Alexander deinde paſſim peractis ſacrificiis, maxime apud Troiam ad Achillis tumulum, in quem genus ſuum ex materna linea referebat, eum ob id feliciſſimum adoleſcentem praedicans, quod ſuarum virtutum praeconem Homerum inveniſſet, ad interiora Darii regis Perſarum contendit. Hunc Darium, Arſani filium, qui decimus quartus a Cyro, totius orientis monarchiam tenebat, hac potiſſimum cauſa aggredi voluit, quod a patre ſuo Philippo tributum requiſierat. Darius autem, miſſa prius ſu-*

perba, contumelioſa, atque imperioſiſſima legatione, ſe regem regum, ac conſanguineum Deorum, Alexandrum vero famulum ſuum, appellans, Satrapis ſuis id negotii dederat, ut inſanientem iſtum Philippi adoleſcentulum (ſic enim eum per contemtum appellabat) verberibus puerilibus graviter caeſum, indutumque poſt veſte purpurea, ſibi vinctum traderent, navibuſque una cum nautis ſubmerſis, omnes eius milites ad ulteriora maris rubri transportarent. Qui mandatum regis exſequi volentes, ad Granicum amnem (qui Troadem a Propontide diſterminat) magna manu, videlicet viginti millibus peditum, & pari equitum numero, confluxerunt, & praeruptam fluminis ripam, qua Alexandro omnino traiiciendum erat, obſederunt. Alexander, etiamſi praeſentiſſimum periculum inſtare cerneret: quippe cum ſuis ex inferiore atque inſtabili loco (erat enim cum udus, tum coeno lubricus) utpote ex flumine adverſus hoſtes in eminenti ripa ſtantes, dimicandum foret: ſuae tamen fortunae ac virtuti, ſimulque fortitudini militum confiſus, amnem traiecit. Et primo quidem non ſpernenda difficultate preſſus, tandem tamen hoſtes, non tam ſua arte, quam virtute Macedonum, vicit atque proſtravit. in eo conflictu Perſarum viginti millia peditum, & CCL equites, caeſa; Macedonum non plus XXXIX interfecti ſunt. Ea pugna magnum ad res Alexandri momentum peperit. Sardeis enim, maritimi barbarorum imperii propugnaculum, cepit, iisque ac ceteris Lydiae populis, ut legibus uterentur ſuis, conceſſit. Epheſum, quarto poſt pugnam die, elapſo inde prae metu praeſidio, occupavit. Interim ex Magneſia & Trallibus legati venerunt, urbium ſuarum deditionem pollicentes; ad quas in fidem recipiendas Parme-

nionem cum duobus millibus & quingentis mercenariis, parique Macedonum numero, equitibus ex amicis circiter ducentis miſit. Miletum deinde ſibi reſiſtentem oppugnavit: eaque potitus, verſus Halicarnaſſum iter ingreditur. Omnibus interiacentibus oppidis primo impetu captis, Halicarnaſſum urbem permunitam obſedit, eamque non ſine labore expugnatam, ſolo aequavit. Ingreſſus Cariam, Ada Cariae regina, (quae regno ab Orontobate, quem Darius miſerat, pulſa, nihil quidquam in tota Caria, praeter Alinda, eius provinciae urbem munitiſſimam, tenebat,) Alexandro obviam profecta, Alindis urbe tradita, eum in filium adoptavit. Rex nec liberalitatem feminae, nec filii nomen aſpernatus, urbem eidem cuſtodiendam reliquit. Tota deinde Caria ſubacta, memor accepti beneficii, eam univerſam Adae imperio ſubiecit. Hinc in Lyciam & Pamphiliam tendit, eo conſilio, ut ora maritima ad Phoeniciam & Ciliciam uſque in poteſtatem redacta, navales copias hoſtibus inutiles redderet. Devictisque rebellibus Piſidiae populis, ſummo mentis ardore, nec minore alacritate, adverſus Darium, quem cum multis militantium millibus adventare conſtabat, contendens, Phrygiam, per quam exercitus traducendus erat, eſt ingreſſus.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER III.

Q. CURTII RUFI

DE

REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

HISTORIARUM

LIBER III.

ARGUMENTUM.

Celaenarum urbe & arce recepta, primariam Phrygiae urbem Alexander ingreditur: in qua fatalem Gordii nodum ſolvit, ac deinde obviam Dario ire ſtatuit, 1. Exercitus Perſici luſtratio. de quo cum Darii iuſſu Charidemus Athenienſis verum liberumque protuliſſet iudicium, capite multatus eſt, 2. Thymodes Pharnabazo; hic Memnoni ſuccedit. Darii ſomnium, eiusque varia interpretatio. Pompae Perſarum regum, orto ſole demum procedentium. tum copiarum Alexandri deſcriptio, 3. Deſertas ab Arſane, Darii praefecto, Ciliciae fauces Alexander opportune occupat, 4. Cum in Cydnum flumen abluendi corporis gratia intempeſtive deſcendiſſet, graviſſimo morbo corripitur rex ipſe, 5. Qui a fido ſapientique medico Philippo, cui a toto exercitu ingentes gratiae habentur, priſtinae valetudini mox reſtituitur, 6. Vegetior factus, Darium aggredi cogitat, Siſinemque Perſam, imprudentia delinquentem, occidi iubet, 7. Darii ante pugnam conſilia; tum exercitus Perſici conſternatio, proximae internecionis praeſagium, 8. Utriusque exercitus membra praecipua & collatio, 9. Alexandri oratio ad milites, 10. Pugna cruenta, in qua centena millia peditum ac decem millia equitum Perſarum occumbunt: re-

liquis fusis fugatisque, 11. Matris & uxoris Darii, nec non aliarum captivarum, luctum levat Alexander, 12. Darii gazam immensam, cum ingenti nobilium numero, Parmenioni proditorie Damasci praefectus tradit, 13.

1 INTER haec Alexander, ad conducendum ex Peloponneso militem, Cleandro cum pecunia misso, Lyciae Pamphiliaeque rebus compositis, ad urbem Celaenas exercitum admovit. Mediam illa tempestate interfluebat Marsyas amnis, fabulosis Graecorum carminibus inclutus. Fons eius ex summo montis cacumine excurrens, in subiectam petram magno strepitu aquarum cadit: inde diffusus, circumiectos rigat campos, liquidus, et suas dumtaxat undas trahens. Itaque color eius placido mari similis, locum poetarum mendacio fecit: quippe traditum est, *Nymphas amore amnis retentas, in illa rupe considere.* Ceterum, quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet: at cum extra munimenta se evolvit, maiore vi ac mole agentem undas *Lycum* appellant. Alexander quidem urbem destitutam a suis intrat: arcem vero, in quam confugerant, oppugnare adortus, caduceatorem praemisit, qui denuntiaret, *ni dederent, ipsos ultima esse passuros.* Illi caduceatorem in turrim, et situ et opere multum editam, perductum, *quanta esset altitudo, intueri* iubent, *ac nuntiare Alexandro, non eadem ipsum & incolas aestimatione munimenta metiri: se scire inexpugnabiles esse. ad ultimum, pro fide morituros.* Ceterum ut circumsideri arcem, et omnia sibi in dies arctiora viderunt esse; *sexaginta dierum inducias* pacti, *ut nisi intra eos auxilium Darius ipsis misisset, dederent urbem:* postquam nihil in-

de praesidii mittebatur, ad praestitutam diem permisere se regi. Superveniunt deinde legati Atheniensium, petentes, *ut capti apud Granicum amnem rederentur sibi.* Ille *non hos modo, sed etiam ceteros Graecos restitui suis iussurum* respondit, *finito Persico bello.* Ceterum Dario imminens, quem nondum Euphratem superasse cognoverat, undique omnes copias contrahit: totis viribus tanti belli discrimen aditurus. Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus; pluribus vicis, quam urbibus frequens. Tunc habebat quondam nobilem Midae regiam; *Gordium* nomen est urbi, quam Sangarius amnis interfluit, pari intervallo Pontico et Cilicio mari distantem. Inter haec maria angustissimum Asiae spatium esse comperimus, utroque in arctas fauces compellente terram. Quae quia continenti adhaeret, sed magna ex parte cingitur fluctibus, speciem insulae praebet; ac nisi tenue discrimen obiiceret, maria, quae nunc dividit, committeret. Alexander, urbe in suam ditionem redacta, Iovis templum intrat. Vehiculum, quo Gordium Midae patrem vectum esse constabat, adspexit, cultu haud sane a vilioribus, vulgatisque usu abhorrens. Notabile erat iugum adstrictum compluribus nodis in semetipsos implicatis, et celantibus nexus. Incolis deinde affirmantibus, *editam esse oraculo sortem, Asiae potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset:* cupido incessit animo sortis eius implendae. Circa regem erat et Phrygum turba, et Macedonum: illa exspectatione suspensa, haec solicita ex temeraria regis fiducia. Quippe series vinculorum ita adstricta, ut unde nexus inciperet, quove

ſe conderet, nec ratione, nec viſu percipi poſſet; ſolvere aggreſſo iniecerat curam, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille nequaquam diu luctatus cum latentibus nodis; *nihil*, inquit, *intereſt quomodo ſolvatur:* gladioque ruptis omnibus loris, oraculi ſortem vel eluſit, vel implevit. Cum deinde Darium, ubicunque eſſet, occupare ſtatuiſſet; ut a tergo tuta relinqueret, Amphoterum claſſi ad oram Helleſponti, copiis autem praefecit Hegelochum; Lesbum, et Chium, et Con praeſidiis hoſtium liberaturos. His talenta ad belli uſum quingenta attributa: ad Antipatrum, et eos qui Graecas urbes tuebantur, ſexcenta miſſa: ex foedere naves ſociis imperatae, quae Helleſponto praeſiderent. Nondum enim Memnonem vita exceſſiſſe cognoverat: in quem omnes intenderat curas; ſatis gnarus cuncta in expedito fore, ſi nihil ab eo moveretur. Iamque ad urbem Ancyram ventum erat, ubi numero copiarum inito, Paphlagoniam intrat: huic iuncti erant Eneti, unde quidam Venetos trahere originem credunt. omnisque haec regio paruit regi: datisque obſidibus, *tributum*, *quod ne Perſis quidem tuliſſent*, *pendere ne cogerentur*, impetraverunt. Calas huic regioni praepoſitus eſt: ipſe, aſſumtis qui ex Macedonia nuper
2 advenerant, Cappadociam petiit. At Darius, nuntiata Memnonis morte haud ſecus quam par erat, motus; omiſſa omni alia ſpe, ſtatuit ipſe decernere: quippe quae per duces ſuos acta erant, cuncta damnabat; ratus, pluribus curam, omnibus abfuiſſe fortunam. Igitur caſtris ad Babylonem poſitis, quo maiore animo capeſſerent bellum, univerſas vires in

conſpectum dedit: et circumdato vallo, quod decem millium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo numerum copiarum iniit. Orto ſole ad noctem agmina, ſicut deſcripta erant, intravere vallum. inde occupaverunt emiſſa Meſopotamiae campos: equitum peditumque propemodum innumerabilis turba, maiorem quam pro numero ſpeciem gerens. Perſarum erant centum millia: in quis eques triginta millia implebat. Medi decem equitum, quinquaginta millia peditum habebant. Barcanorum equitum duo millia fuere; armati bipennibus, levibusque ſcutis cetrae maxime ſpeciem reddentibus: peditum decem millia pari armatu ſequebantur. Armenii quadraginta millia miſerant peditum; additis ſeptem millibus equitum. Hyrcani egregii, ut inter illas gentes, ſex millia expleverant, equis militatura. Derbices quadraginta millia peditum armaverant: pluribus haerebant ferro praefixae haſtae; quidam lignum igni duraverant. hos quoque duo millia equitum ex eadem gente comitata ſunt. A Caſpio mari octo millium pedeſter exercitus venerat; ducenti equites. Cum his erant ignobiles Aſiae gentes: duo millia peditum; equitum duplicem paraverant numerum. His copiis triginta millia Graecorum mercede conducta, egregiae iuventutis, adiecta ſunt. Nam Bactrianos, et Sogdianos, et Indos, ceterosque rubri maris accolas, ignota etiam ipſi gentium nomina, feſtinatio prohibebat acciri. Nec quidquam illi minus, quam multitudo militum defuit. cuius tum univerſae adſpectu admodum laetus, purpuratis ſolita vanitate ſpem eius inflantibus; converſus ad Charidemum Athenienſem

belli peritum, et ob exſilium infeſtum Alexandro, (quippe Athenis iubente eo fuerat expulſus,) percontari coepit: *ſatisne ei videretur inſtructus ad obterendum hoſtem?* At ille et ſuae ſortis, et regiae ſuperbiae oblitus: *Verum*, inquit, *& tu forſan audire nolis; et ego, niſi nunc dixero, alias nequidquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, haec tot gentium, et totius Orientis excita ſedibus ſuis moles, finitimis poteſt eſſe terribilis: nitet purpura auroque, fulget armis & opulentia, quantam qui oculis non ſubiecere, animis concipere non poſſunt. Sed Macedonum acies torva ſane & inculta, clypeis haſtisque immobiles cuneos, & conſerta robora virorum tegit. Ipſi* phalangem *vocant peditum ſtabile agmen. vir viro, armis arma conſerta ſunt: ad nutum monentis intenti, ſequi ſigna, ordines ſervare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt: obſiſtere, circumire, diſcurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magis, quam milites callent. Et ne auri argentique ſtudio teneri putes, adhuc illa diſciplina paupertate magiſtra ſtetit. fatigatis humus cubile eſt: cibus quem occupant ſatiat: tempora ſomni arctiora, quam noctis ſunt. Iam Theſſali equites, & Acarnanes, Aetolique, invicta bello manus, fundis credo, & haſtis igne duratis repellentur? pari robore opus eſt. in illa terra, quae hos genuit, auxilia quaerenda ſunt: argentum iſtud atque aurum ad conducendum militem mitte.* Erat Dario mite ac tractabile ingenium, niſi ſuam naturam plerumque fortuna corrumperet. Itaque veritatis impatiens, hoſpitem ac ſupplicem, tunc maxime utilia ſuadentem, *abſtrahi* iuſſit *ad capitale ſupplicium.* Ille ne tum quidem li-

bertatis oblitus, *habeo*, inquit, *paratum mortis meae ultorem: expetet poenas mei consilii spreti is ipse, contra quem tibi suasi. Tu quidem licentia regni tam subito mutatus, documentum eris posteris, HOMINES, cum se permisere fortunae, etiam naturam dedisce re.* Haec vociferantem, quibus erat imperatum, iugulant. Sera deinde poenitentia subiit regem, ac *vera dixisse* confessus, *eum sepeliri* iussit. Thymodes erat, Mentoris 3
filius, impiger iuvenis: cui praeceptum est a rege, *ut omnes peregrinos milites*, in quis plurimum habebat spei, *a Pharnabazo acciperet*, opera eorum usurus in bello: ipsi Pharnabazo tradit imperium, quod ante Memnoni dederat. Anxium de instantibus curis, agitabant etiam per somnum species imminentium rerum; sive illas aegritudo, sive divinatio animi praesagientis accersit. Castra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei visa sunt: et paulo post Alexander adduci ad ipsum in eo vestis habitu, quo ipse fuisset: equo deinde per Babylonem vectus, subito cum ipso equo oculis esse subductus. Ad haec vates varia interpretatione curam distrinxerant: alii *laetum id regi somnium esse* dicebant; *quod castra hostium arsissent, quod Alexandrum, deposita regia veste, in Persico & vulgari habitu perductum esse vidisset.* Quidam contra augurabantur: *quippe illustria Macedonum castra visa, fulgorem Alexandro portendere: quem regnum Asiae occupaturum esse, haud ambigere; quoniam in eodem habitu Darius fuisset, cum appellatus est rex.* Vetera quoque omina, ut fit, sollicitudo revocaverat: *Darium enim in principio imperii vaginam acinacis Persicam iussisse mutari in eam formam, qua*

Graeci uterentur; protinusque Chaldaeos interpretatos, imperium Perſarum ad eos tranſiturum, quorum arma eſſet imitatus. Ceterum ipſe et vatum reſponſo quod edebatur in vulgus, et ſpecie quae per ſomnum oblata erat, admodum laetus, caſtra ad Euphratem moveri iubet. Patrio more Perſarum traditum eſt, orto ſole demum procedere. die iam illuſtri, ſignum e tabernaculo regis buccina dabatur. Super tabernaculum, unde ab omnibus conſpici poſſet, imago ſolis cryſtallo incluſa fulgebat. Ordo autem agminis erat talis. Ignis, quem ipſi *ſacrum* et *aeternum* vocabant, argenteis altaribus praeferebatur. Magi proximi patrium carmen canebant. Magos trecenti et ſexaginta quinque iuvenes ſequebantur, puniceis amiculis velati, diebus totius anni pares numero: quippe Perſis quoque in totidem dies deſcriptus eſt annus. Currum deinde Iovi ſacratum albentes vehebant equi: hos eximiae magnitudinis *equus*, quem *Solis* appellabant, ſequebatur. aureae virgae, et albae veſtes, regentes equos adornabant. Haud procul erant vehicula decem, multo auro argentoque caelata. Sequebatur haec equitatus duodecim gentium variis armis et moribus. Proximi ibant quos Perſae *Immortales* vocant, ad decem millia. cultus opulentiae barbarae non alios magis honeſtabat: illi aureos torques, illi veſtem auro diſtinctam habebant, manicatasque tunicas, gemmis etiam adornatas. Exiguo intervallo, quos *cognatos regis* appellant, decem et quinque millia hominum. Haec vero turba muliebriter propemodum culta, luxu magis quam decoris armis conſpicua erat. *Doryphori* vocabantur proxi-

mum his agmen, ſoliti veſtem excipere regalem. hi currum regis anteibant; quo ipſe eminens vehebatur. Utrumque currus latus deorum ſimulacra ex auro argentoque expreſſa decorabant: diſtinguebant internitentes gemmae iugum; ex quo eminebant duo aurea ſimulacra cubitalia, quorum alterum Nini, alterum Beli gerebat effigiem. inter haec auream aquilam pinnas extendenti ſimilem ſacraverant. Cultus regis inter omnia luxuria notabatur. purpureae tunicae medium album intextum erat: pallam auro diſtinctam aurei accipitres, velut roſtris inter ſe corruerent, adornabant, et zona aurea muliebriter cinctus acinacem ſuſpenderat, cui ex gemma erat vagina. *Cidarim* Perſae regium capitis vocabant inſigne; hoc caerulea faſcia albo diſtincta circumibat. Currum decem millia haſtatorum ſequebantur: haſtas argento exornatas; ſpicula auro praefixa geſtabant. Dextra laevaque regem ducenti ferme nobiliſſimi propinquorum comitabantur. Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi regis quadringenti ſequebantur. Intervallo deinde unius ſtadii, matrem Darii Syſigambim currus vehebat: et in alio erat coniux. turba feminarum reginas comitantium equis vectabatur. Quindecim inde, quas *armamaxas* appellant, ſequebantur. in his erant liberi regis, et qui educabant eos, ſpadonumque grex, haud ſane illis gentibus vilis. Tum regiae pellices trecentae ſexaginta vehebantur, et ipſae regali cultu ornatuque. poſt quas pecuniam regis ſexcenti muli, et trecenti cameli vehebant; praeſidio ſagittariorum proſequente. Propinquorum amicorumque coniuges huic agmini pro-

ximae ; lixarumque et calonum greges vehebantur. Ultimi erant cum ſuis quisque ducibus qui cogerent agmen, leviter armati. Contra ſi quis aciem Macedonum intueretur, diſpar acies erat: equis viriſque non auro, non diſcolori veſte, ſed ferro atque aere fulgentibus. Agmen et ſtare paratum, et ſequi: nec turba; nec ſarcinis praegrave: intentum ad ducis non ſignum modo, ſed etiam nutum. et caſtris locus, et exercitui commeatus ſuppetebant. Ergo Alexandro in acie miles non defuit: Darius tantae multitudinis rex, loci, in quo pugnavit, anguſtiis redactus
4 eſt ad paucitatem, quam in hoſte contemſerat. Interea Alexander Abiſtamene Cappadociae praepoſito, Ciliciam petens cum omnibus copiis, regionem, quae *caſtra Cyri* appellatur, pervenerat. ſtativa ibi habuerat Cyrus, cum adverſum Croeſum in Lydiam duceret. Aberat ea regio quinquaginta ſtadia ab aditu, quo Ciliciam intramus: *Pylas* incolae dicunt; arctiſſimas fauces, munimenta, quae manu ponimus, naturali ſitu imitante. Igitur Arſanes, qui Ciliciae praeerat, reputans quid initio belli Memnon ſuaſiſſet, quondam ſalubre conſilium ſero exſequi ſtatuit: igni ferroque Ciliciam vaſtat, ut hoſti ſolitudinem faciat: quidquid uſui eſſe poteſt, corrumpit; ſterile ac nudum ſolum, quod tueri nequibat, relicturus. Sed longe utilius fuit anguſtias aditus, qui Ciliciam aperit, valido occupare praeſidio, iugumque opportune itineri imminens obtinere; unde inultus ſubeuntem aut prohibere, aut opprimere hoſtem potuiſſet. Nunc paucis, qui callibus praeſiderent, relictis, retro ipſe conceſſit; populator terrae, quam a

populationibus vindicare debuerat. Ergo qui relicti erant, proditos se rati, ne conspectum quidem hostis sustinere voluerunt; cum vel pauciores locum obtinere potuissent. Namque perpetuo iugo montis asperi ac praerupti Cilicia includitur: quod cum a mari surgat, veluti sinu quodam flexuque curvatum, rursus altero cornu in diversum litus excurrit. Per hoc dorsum, qua maxime introrsum mari cedit, asperi tres aditus et perangusti sunt: quorum uno Cilicia intranda est. campestris eadem qua vergit ad mare, planitiem eius crebris distinguentibus rivis: Pyramus et Cydnus inclyti amnes fluunt. Cydnus non spatio aquarum, sed liquore memorabilis: quippe leni tractu e fontibus labens, puro solo excipitur. nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alveum turbent. Itaque incorruptus, idemque frigidissimus, quippe multa riparum amoenitate inumbratus, ubique fontibus suis similis in mare evadit. Multa in ea regione monumenta, vulgata carminibus, vetustas exederat. Monstrabantur urbium sedes, Lyrnessi et Thebes; Typhonis quoque specus, et Corycium nemus, ubi crocum gignitur: ceteraque in quibus nihil praeter famam duraverat. Alexander fauces iugi, quae *Pylae* appellantur, intravit. Contemplatus locorum situs, non alias magis dicitur admiratus esse *felicitatem suam: obrui potuisse vel saxis* confitebatur, *si fuissent, qui in subeuntes propellerent.* Iter vix quaternos capiebat armatos: dorsum montis imminebat viae, non angustae modo, sed plerumque praeruptae, crebris oberrantibus rivis, qui ex radicibus montium manant. Thracas tamen leviter armatos

praecedere iusserat, *scrutarique calles, ne occultus hostis in subeuntes erumperet.* sagittariorum quoque manus occupaverat iugum; intentos arcus habebant, moniti, *non iter ipsos inire, sed proelium.* Hoc modo agmen pervenit ad urbem Tarson, cui tum maxime Persae subiiciebant ignem; ne opulentum oppidum hostis invaderet. At ille Parmenione ad inhibendum incendium cum expedita manu praemisso, postquam barbaros adventu suorum fugatos esse cognovit, urbem a se conservatam intrat. Mediam Cydnus amnis, de quo paulo ante dictum est, interfluit; et tunc aestas erat, cuius calor non aliam magis quam Ciliciae oram vapore solis accendit: et diei fervidissimum tempus coeperat. pulvere ac sudore simul persusum regem invitavit liquor fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret. Itaque veste deposita in conspectu agminis; decorum quoque futurum ratus, si ostendisset suis levi ac parabili cultu corporis se esse contentum; descendit in flumen. vixque ingressi subito horrore artus rigere coeperunt: pallor deinde suffusus est, et totum propemodum corpus vitalis calor reliquit. Exspiranti similem ministri manu excipiunt, nec satis compotem mentis in tabernaculum deferunt. Ingens solicitudo, et paene iam luctus, in castris erat. Flentes querebantur *in tanto impetu cursuque rerum, omnis aetatis ac memoriae clarissimum regem non in acie saltem, non ab hoste deiectum; sed abluentem aqua corpus, ereptum esse & exstinctum. Instare Darium, victorem antequam vidisset hostem. sibi easdem terras, quas victores peragrassent, repetendas. omnia aut ipsos, aut hostes populatos. per vastas so-*

litudines, etiamsi nemo insequi velit, euntes, fame atque inopia debellari posse. Quem signum daturum fugientibus? quem ausurum Alexandro succedere? Iam ut ad Hellespontum fuga penetrarent; classem, qua transeant, quem praeparaturum? Rursus in ipsum regem misericordia versa; *illum florem iuventae, illam vim animi, eundem regem & commilitonem, divelli a se & abripi*, immemores sui querebantur. Inter haec liberius meare spiritus coeperat: allevabat rex oculos, et paulatim redeunte animo circumstantes amicos agnoverat. laxataque vis morbi ob hoc solum videbatur, quia magnitudinem mali sentiebat. Animum autem aegritudo corporis urgebat; quippe *Darium quinto die in Ciliciam fore* nuntiabatur. *vinctum ergo se tradi, & tantam victoriam eripi sibi e manibus; obscuraque & ignobili morte in tabernaculo suo exstinguĕ se* querebatur. Admissisque amicis pariter et medicis, *in quo me*, inquit, *articulo rerum mearum fortuna deprehenderit, cernitis. Strepitum hostilium armorum exaudire mihi videor, & qui ultro intuli bellum, iam provocor. Darius ergo cum tam superbas literas scriberet, fortunam meam in consilio habuit: sed nequidquam, si mihi arbitrio meo curari licet. Lenta remedia & segnes medicos non expetunt tempora mea. vel morĭ strenue, quam tarde convalescere mihi melius est. Proinde, si quid opis, si quid artis in medicis est; sciant, me non tam mortis, quam belli remedium quaerere.* Ingentem omnibus incusserat curam tam praeceps temeritas eius. ergo pro se quisque precari coepere; *ne festinatione periculum augeret, sed esset in potestate medentium. inexperta remedia haud iniuria ipsis*

esse suspecta, cum ad perniciem eius etiam a latere ipsius pecunia solicitaret hostis (quippe Darius *mille talenta interfectori Alexandri daturum se* pronuntiari iusserat): *itaque ne ausurum quidem quemquam* arbitrabatur *experiri remedium, quod propter novitatem*
6 *posset esse suspectum.* Erat inter nobiles medicos e Macedonia regem secutus Philippus, natione Acarnan, fidus admodum regi: puero comes et custos salutis datus, non ut regem modo, sed etiam ut alumnum, eximia caritate diligebat. Is *non praeceps se, sed strenuum remedium afferre, tantamque vim morbi potione medicata levaturum esse* promisit. Nulli promissum eius placebat, praeter ipsum, cuius periculo pollicebatur. Omnia quippe facilius, quam moram, perpeti poterat: arma et acies in oculis erant; et victoriam in eo positam esse arbitrabatur, si tantum ante signa stare potuisset: id ipsum, *quod post diem tertium medicamentum sumturus esset* (ita enim medicus praedixerat) aegre ferens. Inter haec a Parmenione, fidissimo purpuratorum, literas accipit, quibus ei denuntiabat, *ne salutem suam Philippo committeret. mille talentis a Dario, & spe nuptiarum sororis eius esse corruptum.* Ingentem animo solicitudinem literae incusserant; et quidquid in utramque partem aut metus, aut spes subiecerat, secreta aestimatione pensabat. *Bibere perseverem? ut, si venenum datum fuerit, ne immerito quidem, quidquid acciderit, evenisse videatur? Damnem medici fidem? in tabernaculo ergo me opprimi patiar? At satius est alieno me mori scelere, quam metu meo.* Diu animo in diversa versato, nulli, quid scriptum esset, enuntiat: epistolam-

que, ſigillo annuli ſui impreſſam, pulvino, cui incumbebat, ſubiecit. Inter has cogitationes biduo abſumto, illuxit a medico deſtinatus dies. et ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viſo Alexander levato corpore in cubitum, epiſtolam a Parmenione miſſam ſiniſtra manu tenens, accipit poculum, et haurit interritus; tum *epiſtolam* Philippum *legere* iubet: nec a vultu legentis movit oculos, ratus, aliquas conſcientiae notas in ipſo ore poſſe deprehendere. Ille, epiſtola perlecta, plus indignationis quam pavoris oſtendit: proiectisque amiculo et literis ante lectum, *Rex*, inquit, *ſemper quidem ſpiritus meus ex te pependit, ſed nunc vere, arbitror, ſacro et venerabili ore trahitur. Crimen parricidii, quod mihi obiectum eſt, tua ſalus diluet. ſervatus a me viam mihi dederis, oro, quaeſoque; amiſſoque metu petere medicamentum concipi venis. laxa pauliſper animum, quem intempeſtiva ſolicitudine amici ſane fideles, ſed moleſte ſeduli turbant.* Non ſecurum modo haec vox, ſed etiam laetum regem, ac plenum bonae ſpei fecit. Itaque, *ſi dii*, inquit, *Philippe, tibi permiſiſſent, quo maxime modo animum velles experiri meum; alio profecto voluiſſes: ſed certiorem quam expertus es, ne optaſſes quidem. hac epiſtola accepta, tamen quod diueras bibi. & nunc credo, te non minus pro tua vita, quam pro mea ſalute eſſe ſolicitum.* Haec elocutus dextram Philippo offert. Ceterum tanta vis medicaminis fuit, ut quae ſecuta ſunt, criminationem Parmenionis adiuverint. intercluſus ſpiritus arcte meabat. Nec Philippus quidquam inexpertum omiſit. ille fomenta corpori admovit; ille torpentem nunc cibi,

nunc vini odore excitavit. Atque ut primum mentis compotem esse sensit; modo *matris sororumque;* modo *tantae victoriae appropinquantis* admonere non destitit. Ut vero medicamentum se diffudit in venas, et sensim toto corpore salubritas percipi potuit; primo animus vigorem suum, deinde corpus quoque exspectatione maturius recuperavit: quippe post tertium diem, quam in hoc statu fuerat, in conspectum militum venit. Nec avidius ipsum regem, quam Philippum intuebatur exercitus: pro se quisque dextram eius amplexi grates habebant velut praesenti deo. Namque haud facile dictu est, praeter ingenitam illi genti erga reges suos venerationem, quantum huius quoque regis vel admirationi dediti fuerint, vel caritate flagraverint. Iam primum nihil nisi divina opa aggredi videbatur. nam cum esset praesto ubique fortuna, temeritas in gloriam cesserat. Aetas quoque vix tantis matura rebus, sed abunde sufficiens, omnia etiam eius opera honestabat. Et quae leviora haberi solent, plerumque in re militari gratiora vulgo sunt: exercitatio corporis inter ipsos; cultus habitusque paululum a privato abhorrens; militaris vigor: quis ille vel ingenii dotibus, vel animi artibus, ut pri-
7 riter carus ac venerandus esset, effecerat. At Darius, nuntio de adversa valetudine accepto, celeritate, quantam capere tam grave agmen poterat, ad Euphratem contendit: iunctoque eo pontibus, quinque tamen diebus traiecit exercitum, Ciliciam occupare festinans. Iamque Alexander viribus corporis receptis, ad urbem Solos pervenerat: cuius potitus, ducentis talentis nomine multae exactis, arci praes-

dium militum impoſuit. Vota deinde pro ſalute ſuſcepta per ludum atque otium reddens, oſtendit, quanta fiducia Barbaros ſperneret. Aeſculapio et Minervae ludos celebravit. Spectanti nuntius laetus affertur ex Halicarnaſſo: *Perſas acie a ſuis eſſe ſuperatos: Myndios quoque, & Caunios, & pleraque tractus eius ſuae facta ditionis.* Igitur edito ſpectaculo ludicro, caſtrisque motis, et Pyramo amne ponte iuncto, ad urbem Mallon pervenit: inde alteris caſtris ad oppidum Caſtabalum. Ibi Parmenio regi occurrit, quem praemiſerat ad explorandum iter ſaltus, per quem ad urbem *Iſſon* nomine penetrandum erat. Atque ille anguſtiis eius occupatis, et praeſidio modico relicto, Iſſon quoque deſertam a Barbaris ceperat. Inde progreſſus, deturbatis qui interiora montium obſidebant, praeſidiis cuncta firmavit: occupatoque itinere, ſicut paulo ante dictum eſt, idem et auctor et nuntius venit. Iſſon inde rex copias admovit: ubi conſilio habito, *utrumne ultra progrediendum foret; an ibi opperiendi eſſent milites novi, quos ex Macedonia adventare conſtabat:* Parmenio *non alium locum proelio aptiorem eſſe* cenſebat. *quippe illic utriusque regis copias numero futuras pares, cum anguſtiae multitudinem non caperent. planitiem ipſis camposque eſſe vitandos, ubi circumiri, ubi ancipiti acie opprimi poſſent. Timere, ne non virtute hoſtium, ſed laſſitudine ſua vincerentur. Perſas recentes ſubinde ſucceſſuros, ſi laxius ſtare potuiſſent.* Facile ratio tam ſalubris conſilii accepta eſt. itaque *inter anguſtias ſaltus hoſtem opperiri* ſtatuit. Erat in exercitu regis Siſines Perſes: quondam a praetore Egypti miſſus ad Phi-

lippum, doniſque et omni honore cultus; exſilium patria ſede mutaverat: ſecutus deinde in Aſiam Alexandrum, inter fideles ſocios habebatur. Huic epiſtolam Cretenſis miles obſignatam annulo, cuius ſignum haud ſane notum erat, tradidit. Nabarzanes praetor Darii miſerat eam, hortabaturque Siſinem, *ut dignum aliquid nobilitate ac moribus ſuis ederet: magno id ei apud regem honori fore.* Has literas Siſines, utpote innoxius, ad Alexandrum ſaepe deferre tentavit: ſed cum tot curis apparatuque belli regem videret urgeri; aptius ſubinde tempus exſpectans, ſuſpicionem iniit ſceleſti conſilii praebuit. Namque epiſtola, priusquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam, ignoti annuli ſigillo impreſſo, *Siſini dari* iuſſerat, ad aeſtimandam fidem barbari. Qui quia per complures dies non adierat regem; ſceleſto conſilio eam viſus eſt ſuppreſſiſſe, et in agmine a Cretenſibus, haud dubie iuſſu regis, oc-
8 ciſus eſt. Iam Graeci milites, quos Thymodes a Pharnabazo acceperat, praecipua ſpes et propemodum unica, ad Darium pervenerant. Hi magnopere ſuadebant, *ut retro abiret, ſpatioſoſque Meſopotamiae campos repeteret. Si id conſilium damnaret; at ille divideret ſaltem copias innumerabiles, neu ſub unum fortunae ictum totas vires regni cadere pateretur.* Minus hoc conſilium regi, quam purpuratis eius diſplicebat: *ancipitem fidem, & mercede venalem proditionem imminere; & dividi non ob aliud copias velle, quam ut ipſi in diverſa digreſſi, ſi quid commiſſum eſſet, traderent Alexandro. Nihil tutius eſſe, quam circumdatos eos exercitu toto obrui telis, documentum non*

inultae perfidiae futuros. At Darius, ut erat ſanctus et mitis, *ſe vero tantum facinus* negat *eſſe facturum, ut ſuam ſecutos fidem, ſuos milites iubeat trucidari. Quem deinde amplius nationum exterarum ſalutem ſuam crediturum ſibi, ſi tot militum ſanguine imbuiſſet manus? Neminem ſtolidum conſilium capite luere debere. defuturos enim, qui ſuaderent, ſi ſuaſiſſe periculum eſſet. Denique ipſos quotidie ad ſe vocari in conſilium, variasque ſententias dicere; nec tamen melioris fidei haberi qui prudentius ſuaſerint.* Itaque *Graecis nuntiari* iubet: *ipſum quidem benevolentiae illorum gratias agere; ceterum, ſi retro ire pergat, haud dubie regnum hoſtibus traditurum. fama bella ſtare, & eum, qui recedat, fugere credi. Trahendi vero belli vix ullam eſſe rationem. tantae enim multitudini, utique cum iam hiems inſtaret, in regione vaſta, & invicem a ſuis atque hoſte vexata, non ſuffectura alimenta. Ne dividi quidem copias poſſe ſervato more maiorum, qui univerſas vires ſemper diſcrimini bellorum obtulerint. Et hercule terribilem antea regem, & abſentia ſua ad vanam fiduciam elatum, poſteaquam adventare ſe ſenſerit, cautum pro temerario factum, delituiſſe inter anguſtias ſaltus ritu ignobilium ferarum, quae ſtrepitu praetereuntium audito, ſilvarum latebris ſe occuluerunt. Iam etiam valetudinis ſimulatione fruſtrari ſuos milites. ſed non amplius ipſum eſſe paſſurum detrectare certamen. in illo ſpecu, in quem pavidi receſſiſſent, oppreſſurum eſſe cunctantes.* Haec magnificentius iactata quam verius. Ceterum pecunia omni rebusque pretioſiſſimis Damaſcum Syriae cum modico praeſidio militum miſſis, reliquas copias in Ciliciam duxit, inſequentibus

more patrio agmen coniuge et matre. virgines quoque cum parvo filio comitabantur patrem. Forte eadem nocte et Alexander ad fauces, quibus Syria aditur, et Darius ad eum locum, quem *Amanicas Pylas* vocant, pervenit. Nec dubitavere Persae, quin Isso relicta, quam ceperant, Macedones fugerent. Nam etiam saucii quidam et invalidi, qui agmen non poterant persequi, excepti erant. Quos omnes, instinctu purpuratorum, barbara feritate saevientium, *praecisis aduslisque manibus circumduci, ut copias suas noscerent; satisque omnibus spectatis, nuntiare quae vidissent regi suo*, iussit. Motis ergo castris, superat Pinarum amnem, in tergis, ut credebat, fugientium haesurus. At illi, quorum amputaverat manus, ad castra Macedonum penetrant, *Darium quam maximo cursu posset, sequi* nuntiantes. Vix fides habebatur. itaque speculatores in maritimas regiones praemissos *explorare* iubet, *ipsene adesset, an praefectorum aliquis speciem praebuisset universi venientis exercitus.* Sed cum speculatores reverterentur, procul ingens multitudo conspecta est. ignes deinde totis campis collucere coeperunt, omniaque velut continenti incendio ardere visa: cum incondita multitudo maxime propter iumenta laxius tenderet. Itaque *eo ipso loco metari suos castra* iusserat; laetus, quod omni expetiverat voto, in illis potissimum angustiis decernendum esse. Ceterum, ut solet fieri, cum ultimi discriminis tempus adventat, in solicitudinem versa fiducia est. Illam ipsam fortunam, qua adspirante res tam prospere gesserat, verebatur; nec iniuria, ex his quae tribuisset sibi, quam mutabilis esset, reputabat.

unam ſupereſſe noctem, quae tanti diſcriminis moraretur eventum. rurſus occurrebat, *maiora periculis praemia: et ſicut dubium eſſet, an vinceret; ita illud utique certum eſſe, honeſte, & cum magna laude moriturum.* Itaque *corpora milites curare* iuſſit, *ac deinde tertia vigilia inſtructos & armatos eſſe.* ipſe in iugum editi montis adſcendit, multisque collucentibus facibus patrio more ſacrificium diis praeſidibus loci fecit. Iamque tertium, ſicut praeceptum erat, ſignum tuba miles acceperat, itineri ſimul paratus et proelio: *ſtrenueque* iuſſi *procedere*, oriente luce pervenerunt ad anguſtias, quas occupare decreverant. *Darium triginta inde ſtadia abeſſe* praemiſſi indicabant. tunc *conſiſtere agmen* iubet; armisque ipſe ſumtis, aciem ordinabat. Dario adventum hoſtium pavidi agreſtes nuntiaverunt, vix credenti occurrere etiam, quos ut fugientes ſequebatur. Ergo non mediocris omnium animos formido inceſſerat: quippe itineri quam proelio aptiores erant, raptimque arma capiebant. ſed ipſa feſtinatio diſcurrentium, ſuoſque ad arma vocantium, maiorem metum incuſſit. Alii in iugum montis evaſerant, ut hoſtium agmen inde proſpicerent: equos plerique frenabant. diſcors exercitus, nec ad unum intentus imperium, vario tumultu cuncta turbaverat. Darius initio montis iugum cum parte copiarum occupare ſtatuit, et a fronte et a tergo circumiturus hoſtem: a mari quoque, quo dextrum eius cornu tegebatur, alios obiecturus, ut undique urgeret. Praeter haec viginti millia praemiſſa cum ſagittariorum manu, *Pinarum amnem*, qui duo agmina interfluebat, *tranſire, & obiicere ſeſe Macedonum*

copiis iusserat; *si id praestare non possent, retrocedere in montes, & occulte circumire ultimos hostium.* Ceterum, destinata salubriter OMNI ratione potentior fortuna discussit: quippe alii prae metu imperium exsequi non audebant, alii frustra exsequebantur: quia, UBI 9 partes labant, summa turbatur. Acies autem hoc modo stetit. Nabarzanes equitatu dextrum cornu tuebatur, additis funditorum sagittariorumque viginti fere millibus. In eodem Thymodes erat Graecis peditibus mercede conductis triginta millibus praepositus. hoc erat haud dubium robur exercitus, par Macedonicae phalangi acies. In laevo cornu Aristomedes Thessalus viginti millia barbarorum peditum habebat. In subsidiis pugnacissimas locaverat gentes. Ipsum regem in eodem cornu dimicaturum tria millia delectorum equitum, adsueta corporis custodiae, et pedestris acies quadraginta millia sequebantur. Hyrcani deinde, Medique equites: his proximi ceterarum gentium, dextra laevaque dispositi. Hoc agmen, sicut dictum est, instructum, sex millia iaculatorum funditorumque antecedebant. Quidquid in illis angustiis adiri poterat, impleverant copiae; cornuaque hinc a iugo, illinc a mari stabant: uxorem matremque regis, et alium feminarum gregem in medium agmen acceperant. Alexander phalangem, qua nihil apud Macedonas validius erat, in fronte constituit. dextrum cornu Nicanor Parmenionis filius tuebatur: huic proximi stabant Coenos, et Perdiccas, et Meleager, et Ptolemaeus, et Amyntas, sui quisque agminis duces. in laevo, quod ad mare pertinebat, Craterus et Parmenio erant; sed Craterus Parmenioni pa-

rere iussus. Equites ab utroque cornu locati: dextrum Macedones Thessalis adiunctis; laevum Peloponnenses tuebantur. Ante hanc aciem posuerat funditorum manum, sagittariis admixtis. Thraces quoque et Cretenses ante agmen ibant, et ipsi leviter armati. At iis, qui praemissi a Dario iugum montis insederant, Agrianos oppositi ex Graecia nuper advectos. Parmenioni autem praeceperat, *ut quantum posset, agmen ad mare extenderet; quo longius abesset montibus quos occupaverant barbari.* At illi neque obstare venientibus, nec circumire praetergressos ausi, funditorum maxime adspectu profugerant territi: eaque res tutum Alexandro agminis latus, quod ne superne incesseretur timuerat, praestitit. Triginta et duo armatorum ordines ibant; neque enim latius extendi aciem patiebantur angustiae. paulatim deinde se laxare sinus montium, et maius spatium aperire coeperant; ita ut non pedes solum pluribus ordinibus incedere, sed etiam a lateribus circumfundi posset equitatus. Iam in conspectu, sed extra teli iactum, utraque acies erat; cum priores Persae inconditum et trucem sustulere clamorem. Redditur et a Macedonibus maior, exercitus impar numero, sed iugis montium vastisque saltibus repercussus: quippe semper circumiecta nemora petraeque, quantamcunque accepere vocem, multiplicato sono referunt. Alexander ante prima signa ibat, identidem manu suos inhibens; ne suspensi, acrius ob nimiam festinationem concitato spiritu, capesserent bellum. Cumque agmen obequitaret, varia oratione, ut cuiusque animis aptum erat, milites alloquebatur. Macedones, *tot bellorum in*

Europa victores, ad subigendam Asiam atque ultima Orientis, non ipsius magis, quam suo ductu profecti, inveteratae virtutis admonebantur. *Illos terrarum orbis liberatores, emensosque olim Herculis & Liberi patris terminos, non Persis modo, sed etiam omnibus gentibus imposituros iugum: Macedonum Bactra & Indos fore. minima esse, quae nunc intuerentur; sed omnia victoria parari. Non praeruptis petris Illyriorum & Thraciae saxis sterilem laborem fore; spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus; totam aciem suo pavore fluctuantem umbonibus posse propelli. Victor ad haec Athenienſium Philippus pater* invocabatur: *domitaeque nuper Boeotiae, & urbis in ea nobilissimae ad solum dirutae*, ſpecies repraeſentabatur animis. *iam Granicum amnem; iam tot urbes, aut expugnatas, aut in fidem acceptas; omniaque, quae post tergum erant, strata, & pedibus ipsorum subiecta* memorabat. Cum adierat Graecos; admonebat *ab iis gentibus illata Graeciae bella Darii prius, deinde Xerxis insolentia, aquam ipsam terramque postulantium: ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent.* Dein *deum templa ruinis & ignibus esse deleta: urbes eorum expugnatas: foedera humani divinique iuris violata* referebat. Illyrios vero et Thracas, rapto vivere adſuetos, *aciem hostium auro purpuraque fulgentem intueri* iubebat, *praedam, non arma gestantem. Irent, & imbellibus feminis aurum viri eriperent. aspera montium suorum iuga, nudosque calles, & perpetuo rigentes*
11 *gelu, ditibus Persarum campis agrisque mutarent.* Iam ad teli iactum pervenerant, cum Perſarum equites ferociter in laevum cornu hoſtium invecti ſunt. Quip-

pe Darius equeſtri proelio decernere optabat, phalangem Macedonici exercitus robur eſſe coniectans. iamque etiam dextrum Alexandri cornu circumibatur. Quod ubi Macedo conſpexit; duabus alis equitum *ad iugum montis* iuſſis *ſubſiſtere*, ceteros in medium belli diſcrimen ſtrenue transfert. Subductis deinde ex acie Theſſalis equitibus, praefectum eorum *occulte circumire tergum ſuorum* iubet, *Parmenionique coniungi, & quod is imperaſſet, impigre exſequi.* Iamque ipſi in medium Perſarum undique circumfuſi egregie ſe tuebantur; ſed conſerti, et quaſi cohaerentes, tela vibrare non poterant: ſimul erant emiſſa, in eoſdem concurrentia implicabantur, levique et vano ictu pauca in hoſtem, plura in humum innoxia cadebant. ergo cominus pugnam coacti conſerere, gladios impigre ſtringunt. Tum vero multum ſanguinis fuſum eſt. duae quippe acies ita cohaerebant, ut armis arma pulſarent; mucrones in ora dirigerent. Non timido, non ignavo ceſſare tum licuit: collato pede, quaſi ſinguli inter ſe dimicarent, in eodem veſtigio ſtabant, donec vincendo locum ſibi facerent. Tum demum ergo promovebant gradum, cum hoſtem proſtraverant. At illos novus excipiebat adverſarius fatigatos: nec vulnerati, ut alias ſolent, acie poterant excedere, cum hoſtis inſtaret a fronte, a tergo ſui urgerent. Alexander non ducis magis, quam militis munera exſequebatur; opimum decus caeſo rege expetens. quippe Darius curru ſublimis eminebat; et ſuis ad ſe tuendum, et hoſtibus ad inceſſendum, ingens incitamentum. Ergo frater eius Oxathres, cum Alexandrum inſtare

ei cerneret, equites, quibus praeerat, ante ipsum currum regis obiecit, armis et robore corporis multum super ceteros eminens; animo vero et pietate in pauciſſimis. illo utique proelio clarus, alios improvide inſtantes proſtravit, alios in fugam avertit. At Macedones, ut circa regem erant, mutua adhortatione firmati, cum ipſo in equitum agmen irrumpunt. Tum vero ſimilis ruinae ſtrages erat. Circa currum Darii iacebant nobiliſſimi duces, ante oculos regis egregia morte defuncti, omnes in ora proni, ſicut dimicantes procubuerant, adverſo corpore vulneribus acceptis. Inter hos Atizyes, et Rheomithres, et Sabaces praetor Aegypti, magnorum exercituum praefecti, noſcitabantur: circa eos cumulata erat peditum equitumque obſcurior turba. Macedonum quoque non quidem multi, ſed promtiſſimi tamen caeſi ſunt: inter quos Alexandri dextrum femur leviter mucrone perſtrictum eſt. Iamque qui Darium vehebant equi, confoſſi haſtis et dolore efferati, iugum quatere, et regem curru excutere coeperant; cum ille, veritus ne vivus veniret in hoſtium poteſtatem, deſilit, et in equum, qui ad hoc ſequebatur, imponitur: inſignibus quoque imperii, ne fugam proderent, indecore abiectis. Tum vero ceteri diſſipantur metu; et qua cuique patebat ad fugam via, erumpunt, arma iacientes, quae paulo ante ad tutelam corporum ſumſerant: adeo pavor etiam auxilia formidabat. Inſtabat fugientibus eques a Parmenione miſſus, et forte in id cornu omnes fuga abſtulerat. At in dextro Perſae Theſſalos equites vehementer urgebant. iamque una ala ipſo impetu proculcata erat:

cum Theſſali ſtrenue circumactis equis dilapſi, rurſus in proelium redeunt; ſparſosque et incompoſitos victoriae fiducia barbaros ingenti caede proſternunt. Equi pariter equitesque Perſarum ſerie laminarum graves, agmen, quod celeritate maxime conſtat, aegre moliebantur. quippe in circumagendis equis ſuis Theſſali multos occupaverant. Hac tam proſpera pugna nuntiata, Alexander non ante auſus perſequi barbaros, utrimque iam victor inſtare fugientibus coepit. Haud amplius regem quam mille equites ſequebantur; cum ingens multitudo hoſtium caderet. ſed quis aut in victoria, aut in fuga copias numerat? Agebantur ergo a tam paucis pecorum modo; et idem metus, qui cogebat fugere, fugientes morabatur. At Graeci, qui in Darii partibus ſteterant, Amynta duce (praetor hic Alexandri fuit, nunc transfuga) abrupti a ceteris, haud ſane fugientibus ſimiles evaſerant. Barbari longe diverſam fugam intenderunt: alii, qua rectum iter in Perſidem ducebat; quidam circumitu rupes, ſaltusque montium occultos petivere; pauci caſtra Darii. Sed iam illa quoque hoſtis victor intraverat, omni quidem opulentia ditia. Ingens auri argentique pondus, non belli, ſed luxuriae apparatum, diripuerant milites. cumque plus raperent, paſſim ſtrata erant itinera vilioribus ſarcinis, quas in comparatione meliorum avaritia contemſerat. Iamque ad feminas perventum erat; quibus quo cariora ornamenta ſunt, violentius detrahebantur: nec corporibus quidem vis ac libido parcebat. Omnia planctu tumultuque, prout cuique fortuna erat, caſtra repleverant, nec ulla fa-

cies mali deerat, cum per omnes ordines aetatesque, victoris crudelitas ac licentia vagaretur. Tunc vero impotentis fortunae ſpecies conſpici potuit: cum ii, qui tum Dario tabernaculum exornaverant, omni luxu et opulentia inſtructum, eadem illa Alexandro, quaſi veteri domino reſervabant. namque id ſolum intactum omiſerant milites, ita tradito more, ut victorem victi regis tabernaculo exciperent. Sed omnium oculos animosque in ſemet converterant captivae, mater, coniuxque Darii: illa non maieſtate ſolum, ſed etiam aetate venerabilis; haec formae pulchritudine, nec illa quidem ſorte corrupta. Acceperat in ſinum filium nondum ſextum aetatis annum egreſſum, in ſpem tantae fortunae, quantam paulo ante pater eius amiſerat, genitum. At in gremio anus aviae iacebant adultae virgines duae, non ſuo tantum, ſed etiam illius moerore confectae. ingens circa eam nobilium feminarum turba conſtiterat, laceratis crinibus, abſciſſaque veſte, priſtini decoris immemores, *reginas, dominasque*, veris quondam, tunc alienis nominibus invocantes. Illae ſuae calamitatis oblitae, *utro cornu Darius ſteriſſet; quae fortuna diſcriminis fuiſſet?* requirebant. negabant *ſe captas, ſi viveret rex.* Sed illum equos ſubinde mutantem longius fuga abſtulerat. In acie autem caeſa ſunt Perſarum peditum centum millia, decem vero millia interfecta equitum. At ex parte Alexandri quatuor et quingenti ſaucii fuere; triginta omnino et duo ex peditibus deſiderati ſunt: equitum centum quinquaginta interfecti. tantulo im-
12 pendio ingens victoria ſtetit. Rex diu Darium per-

ſequendo fatigatus, poſteaquam et nox appetebat, et eum aſſequendi ſpes non erat, in caſtra paulo ante a ſuis capta pervenit. *Invitari deinde amicos*, quibus maxime adſueverat, iuſſit: quippe ſumma dumtaxat cutis in femore perſtricta non prohibebat intereſſe convivio: cum repente e proximo tabernaculo lugubris clamor, barbaro ululatu planctuque permiſtus, epulantes conterruit. Cohors quoque, quae excubabat ad tabernaculum regis, verita ne maioris motus principium eſſet, armare ſe coeperat. Cauſa pavoris ſubiti fuit, quod mater uxorque Darii cum captivis mulieribus nobilibus, regem, quem interfectum eſſe credebant, ingenti gemitu eiulatuque deflebant. Unus namque e captivis ſpadonibus, qui forte ante ipſarum tabernaculum ſteterat, amiculum, quod Darius, ſicut paulo ante dictum eſt, ne cultu proderetur, abiecerat, in manibus eius qui repertum ferebat, agnovit: ratusque interfecto detractum eſſe, falſum nuntium mortis eius attulerat. Hoc mulierum errore comperto, Alexander fortunae Darii, et pietati earum illacrymaſſe fertur. Ac primo Mithrenem, qui Sardeis prodiderat, peritum Perſicae linguae, *ire ad conſolandas eas* iuſſerat. veritus deinde ne proditor captivarum iram doloremque gravaret, Leonnatum ex purpuratis ſuis miſit, iuſſum indicare, *falſo lamentari eas Darium vivum*. Ille cum paucis armigeris in tabernaculum, in quo captivae erant, pervenit, *miſſumque a rege ſe* nuntiari iubet. At ii, qui in veſtibulo erant, ut armatos conſpexere, rati actum eſſe de dominis, in tabernaculum currunt, vociferantes, *adeſſe ſupremam horam*,

miſſosque qui occiderent captas. Itaque, ut quae nec prohibere poſſent, nec admittere auderent; nullo reſponſo dato, tacitae opperiebantur victoris arbitrium. Leonnatus exſpectato diu qui ſe intromitteret, poſteaquam nemo producere audebat; relictis in veſtibulo ſatellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipſa res turbaverat feminas, quod irrupiſſe non admiſſus videbatur. Itaque mater et coniux provolutae ad pedes, orare coeperunt, *ut, priuſquam interficerentur, Darii corpus ipſis patrio more ſepelire permitteret: functas ſupremo in regem officio ſe impigre morituras.* Leonnatus, *& vivere Darium, & ipſas non incolumes modo, ſed etiam apparatu priſtinae fortunae reginas fore.* Tum mater Darii allevari ſe paſſa eſt. Alexander poſtera die cum cura ſepultis militibus, quorum corpora invenerat, *Perſarum quoque nobiliſſimis eundem honorem haberi* iubet, *matrique Darii permitti, quos vellet, patrio more ſepeliret.* Illa paucos arcta propinquitate coniunctos, *pro habitu praeſentis fortunae humari* iuſſit; *apparatum funerum, quo Perſae ſuprema officia celebrarent, invidioſum fore* exiſtimans, *cum victores haud pretioſe cremarentur.* Iamque iuſtis defunctorum corporibus ſolutis, praemittit ad captivas, qui nuntiarent *ipſum venire:* inhibitaque comitantium turba, tabernaculum cum Hephaeſtione intrat. Is longe omnium amicorum cariſſimus erat regi, cum ipſo pariter educatus; ſecretorum omnium arbiter: libertatis quoque in admonendo eo non alius ius habebat; quod tamen ita uſurpabat, ut magis a rege permiſſum, quam vindicatum ab eo videretur; et ſicut aetate par erat regi; ita corporis habitu prae-

ſtabat. Ergo reginae illum regem eſſe ratae, ſuo more veneratae ſunt. inde ex ſpadonibus captivis, quis Alexander eſſet monſtrantibus, Syſigambis advoluta eſt pedibus eius, *ignorationem nunquam antea viſi regis* excuſans. quam manu allevans rex, *non erraſti*, inquit, *mater; nam & hic Alexander eſt.* Equidem ſi hac continentia animi ad ultimum vitae perſeverare potuiſſet; feliciorem fuiſſe crederem, quam viſus eſt eſſe, cum Liberi patris imitaretur triumphum, ab Helleſponto usque ad Oceanum omnes gentes victoria emenſus. Viciſſet profecto ſuperbiam atque iram, mala invicta: abſtinuiſſet inter epulas caedibus amicorum: egregiosque bello viros, et tot gentium ſecum domitores, indicta cauſa veritus eſſet occidere. Sed nondum fortuna ſe animo eius infuderat. itaque orientem eam moderate et prudenter tulit; ad ultimum magnitudinem eius non cepit. Tum quidem ita ſe geſſit, ut omnes ante eum reges et continentia et clementia vincerentur. Virgines enim regias excellentis formae tam ſancte habuit, quam ſi eodem quo ipſe parente genitae forent: coniugem eiusdem, quam nulla aetatis ſuae pulchritudine corporis vicit, adeo ipſe non violavit, ut ſummam adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet: *Omnem cultum reddi feminis* iuſſit, nec quidquam ex priſtinae fortunae magnificentia captivis, praeter fiduciam, defuit. Itaque Syſigambis, *rex*, inquit, *mereris, ut ea precemur tibi, quae Dario noſtro quondam precatae ſumus. &, ut video, dignus es, qui tantum regem non felicitate ſolum, ſed etiam aequitate ſuperaveris. Tu quidem* matrem *me*, & reginam *vocas:*

ſed ego me tuam famulam eſſe confiteor. & praeteritae fortunae faſtigium capio ; et praeſentis iugum pati poſſum : tua intereſt, quantum in nos licuerit, ſi id potius clementia, quam ſaevitia, vis eſſe teſtatum. Rex *bonum animum habere* eas iuſſit. Darii deinde filium collo ſuo admovit. atque nihil ille conſpectu tunc primum a ſe viſi conterritus, cervicem eius manibus amplectitur : motus ergo rex conſtantia pueri, Hephaeſtionem intuens, *quam vellem*, inquit, *Darius aliquid ex hac indole hauſiſſet !* Tum tabernaculo egreſſus, tribus aris in ripa Pinari amnis, Iovi atque Herculi Minervaeque ſacratis, Syriam petit; Damaſcum,
13 ubi regis gaza erat, Parmenione praemiſſo. Atque is, cum praeceſſiſſe Darii ſatrapam comperiſſet, veritus ne paucitas ſuorum ſperneretur, accerſere maiorem manum ſtatuit. Sed forte in exploratores ab eo praemiſſos incidit natione Mardus, qui ad Parmenionem perductus, literas ad Alexandrum a praefecto Damaſci miſſas tradit ei; *nec dubitare eum, quin omnem regiam ſupellectilem cum pecunia traderet*, adiecit. Parmenio *aſſervari eo* iuſſo, literas aperit : in quis erat ſcriptum, *ut mature Alexander aliquem ex ducibus ſuis mitteret, cum manu exigua.* Itaque re cognita, Mardum datis comitibus ad proditorem remittit. Ille e manibus cuſtodientium lapſus, Damaſcum ante lucem intrat. Turbaverat ea res Parmenionis animum inſidias timentis; et ignotum iter ſine duce non audebat ingredi : felicitati tamen regis ſui confiſus, *agreſtes, qui duces itineris eſſent, excipi* iuſſit. quibus celeriter repertis, quarto die ad urbem pervenit; iam metuente praefecto, ne ſibi fides habita

non esset. Igitur quasi parum munimentis oppidi fidens, ante solis ortum *pecuniam regiam*, quam *gazam* Persae vocant, *cum pretiosissimis rerum efferri* iubet: fugam simulans; re vera, ut praedam hosti offerret. Multa millia virorum feminarumque excedentem oppido sequebantur; omnibus miserabilis turba, praeter eum, cuius fidei commissa fuerat. quippe quo maior proditoris merces foret, obiicere hosti parabat gratiorem omni pecunia praedam, nobiles viros, praetorum Darii coniuges liberosque; praeter hos urbium Graecarum legatos: quos Darius velut in arce tutissima, in proditoris reliquerat manibus. *Gangabas* Persae vocant humeris onera portantes: hi cum frigus tolerare non possent, (quippe et procella subito nivem effuderat; et humus rigebat gelu) tum adstrictas vestes, quas cum pecunia portabant auro et purpura insignes, induunt: nullo prohibere ausо; cum fortuna regis etiam humillimis in ipsum licentiam faceret. Praebuere ergo Parmenioni non spernendi agminis speciem: qui intentiore cura suos, quasi ad iustum proelium, paucis adhortatus, *equis calcaria subdere* iubet, *& acri impetu in hostem invehi.* At illi, qui sub oneribus erant, omissis per metum, capessunt fugam: armati quoque, qui eos persequebantur, eodem metu arma iactare, ac nota diverticula petere coeperunt. Praefectus quasi et ipse conterritus simulans, cuncta pavore compleverat. Iacebant totis campis opes regiae: illa pecunia stipendio ingenti militum praeparata: ille cultus tot nobilium virorum; tot illustrium feminarum: aurea vasa: aurei fraeni: tabernacula re-

gali magnificentia ornata: vehicula quoque a ſuis deſtituta, ingentis opulentiae plena. facies etiam praedantibus triſtis, SI QUA res avaritiam moraretur. Quippe tot annorum incredibili et fidem excedente fortuna cumulata, tunc alia ſtirpibus lacerata, alia in coenum demerſa eruebantur: non ſufficiebant praedantium manus praedae. Iamque etiam ad eos, qui primi fugerant, ventum erat: feminae pleraeque parvos trahentes liberos ibant. inter quas tres fuere virgines, Ochi, qui ante Darium regnaverat, filiae, olim quidem ex faſtigio paterno rerum mutatione detractae; ſed tum ſortem earum crudelius adgravante fortuna. In eodem grege uxor quoque eiusdem Ochi fuit, Oxathriſque (frater hic erat Darii) filia, et coniux Artabazi principis purpuratorum, et filius, cui *Ilioneo* fuit nomen. Pharnabazi quoque, cui ſummum imperium maritimae orae rex dederat, uxor cum filio excepta eſt: Mentoris filiae tres: ac nobiliſſimi ducis Memnonis coniux et filius. vixque ulla domus purpurati fuit tantae cladis expers. Lacedaemonii quoque et Athenienſes ſocietatis fide violata Perſas ſecuti; Ariſtogiton, Dropides et Iphicrates, inter Athenienſes genere famaque longe clariſſimi: Lacedaemonii, Pauſippus et Onomaſtorides, cum Monimo et Callicratide, ii quoque domi nobiles. Summa pecuniae ſignatae fuit talentorum duo millia et ſexaginta; facti argenti pondus quingenta aequabat. Praeterea triginta millia hominum, cum ſeptem millibus iumentorum, dorſo onera portantium, capta ſunt. Ceterum dii tantae fortunae proditorem ſepulturae ce-

leriter debita poena persecuti sunt. namque unus e consciis eius, credo, regis vicem, etiam in illa sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum solatium prodito: quippe et ultus inimicum erat; et nondum in omnium animis memoriam maiestatis suae exoleviſſe cernebat.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER IV.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Alexander literis a Dario superbe scriptis regie respondet. Abdolominum Sidoniis regem praeficit. Amyntas transfuga, miro modo a Persis ipsis occiditur. Variae variis locis praefectorum Darii clades, 1. Tyrii, Alexandrum recipere recusantes, obsidentur, 2. Dubiis belli eventibus Tyri obsidio nobilitatur, 3. Tandem Tyrus, vi capta, maximaque hominum strage corrupta, luctuoso deformatur incendio, 4. Darii iterata de pace ad Alexandrum submissior legatio; qua repudiata, Graeci Alexandrum corona aurea donant: ille autem, per praefectos, multas in potestatem suam redigit provincias, 5. Ad bellum dum se accingit Darius, Alexander Gazam expugnat: eiusque praefectum Batim crudeli afficit supplicio, 6. Profectio, & varia Alexandri quaesita ad Iovis Hammonis oraculum, 7. In Aegypto Alexandria condita; variaeque Alexandri bellicae expeditiones, 8. Darius ad Arbela pervenit, eoque invito Alexander Granicum superat, 9. Milites, ob lunae defectum turbatos, per Aegyptios vates confirmat Alexander. Persas vastatores coniicit in fugam. Darii uxor captiva, moerore confecta, supremum diem claudit, unde Alexandri lacrymae. Darii suspiciones, luctus & vota, 10. Pacem tertio quaesitam Da-

rius non impetrat; immo ad deditionem, aut ad bellum ab Alexandro provocatur, 11. Ad proelium dum Persarum ingens exercitus paratur, Macedones Panico quodam defuncti terrore arma alacriter capessunt, 12. Consilia de nocturno proelio Parmenionis & Polypercontis Alexander damnat: somnoque refectus, interrito vultu suos ad pugnam accendit, 13. Alexandri ad Graecorum, Dariique ad Persarum exercitus ante pugnam orationes, 14. Cruenti ad Arbela proelii descriptio. Victor Alexander Darium victum persequitur, 15. Parmenio, in discrimine constitutus, Alexandrum retrahit. Tandem integra victoria potiti Macedones, reliquos Persas, multis suorum millibus desideratis, fuga sibi quaerere salutem cogunt, 16.

1 DARIUS tanti modo exercitus rex, qui triumphantis magis, quam dimicantis more, curru sublimis inierat proelium; per loca, quae prope immensis agminibus compleverat, iam inania et ingenti solitudine vasta fugiebat. Pauci regem sequebantur: nam nec eodem omnes fugam intenderant; et deficientibus equis, cursum eorum, quos rex subinde mutabat, aequare non poterant. Unchas deinde pervenit, ubi excepere eum Graecorum quatuor millia: cum quibus ad Euphratem contendit; id demum credens fore ipsius, quod celeritate praeripere potuisset. At Alexander Parmenionem, per quem apud Damascum recepta erat praeda, iussum *eam ipsam, & captivos, diligenti adservare custodia*, Syriae, quam *Coelen* vocant, praefecit. Novum imperium Syri, nondum belli cladibus satis domiti, aspernabantur: sed celeriter subacti obedienter imperata fecerunt. Aradus quoque insula deditur regi. Maritimam tum oram, et pleraque longius etiam a mari

recedentia, rex eius insulae Strato possidebat: quo in fidem accepto, castra movit ad urbem Marathon. Ibi illi literae a Dario redduntur: quibus ut superbe scriptis vehementer offensus est. praecipue eum movit, quod Darius sibi *regis* titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Postulabat autem magis quam petebat, *ut accepta pecunia, quantamcunque tota Macedonia caperet, matrem sibi ac coniugem liberosque restitueret: de regno, aequo, si vellet, Marte contenderet. Si saniora consilia tandem pati potuisset; contentus patrio, cederet alieni imperii finibus: socius amicusque esset. in ea se fidem & dare paratum & accipere.* Contra Alexander in hunc maxime modum rescripsit: *Rex Alexander Dario. Celes, cuius nomen sumsisti Darius, Graecos qui oram Hellesponti tenent, coloniasque Graecorum Ionias, omni clade vastavit: cum magno deinde exercitu mare traiecit, illato Macedoniae & Graeciae bello. Rursus rex Xerxes gentis eiusdem, ad oppugnandos nos cum immanium barbarorum copiis venit: qui navali proelio victus, Mardonium tamen reliquit in Graecia; ut absens quoque popularetur urbes, agros ureret. Philippum vero parentem meum quis ignorat ab iis interfectum esse, quos ingentis pecuniae spe solicitaverant vestri? impia enim bella suscipitis, & cum habeatis arma, licitamini hostium capita. sicut tu proxime talentis mille, tanti exercitus rex, percussorem in me emere voluisti. Repello igitur bellum, non infero: & diis quoque pro meliore stantibus causa, magnam partem Asiae in ditionem redegi meam: te ipsum acie vici. Quem etsi nihil a me impetrare oportebat; utpote qui ne belli quidem in me iura servaveris:*

tamen si veneris supplex; & matrem, & coniugem, & liberos sine pretio recepturum te esse promitto. & vincere & consulere victis scio. Quod si te nobis committere times; dabimus fidem impune venturum. De cetero cum mihi scribes, memento non solum regi te, sed etiam tuo scribere. Ad hanc perferendam Therſippus miſſus. Ipſe in Phoenicem deinde deſcendit: et oppidum Byblon traditum recepit. Inde ad Sidona ventum eſt, urbem vetuſtate famaque conditorum inclutam. Regnabat in ea Strato, Darii opibus adiutus; ſed quia deditionem magis popularium, quam ſua ſponte fecerat, regno viſus indignus; Hephaeſtionique permiſſum, *ut, quem eo faſtigio Sidones digniſſimum arbitrarentur, conſtitueret regem.* Erant Hephaeſtioni hoſpites clari inter ſuos iuvenes, qui facta ipſis poteſtate regnandi, negaverunt, *quemquam patrio more in id faſtigium recipi, niſi regia ſtirpe ortum.* Admiratus Hephaeſtio magnitudinem animi ſpernentis quod alii per ignes ferrumque peterent, *Vos quidem macti virtute*, inquit, *eſtote, qui primi intellexiſtis, quanto maius eſſet regnum faſtidire, quam accipere. Ceterum date aliquem regiae ſtirpis, qui meminerit, a vobis acceptum habere ſe regnum.* At illi, cum multos imminere tantae ſpei cernerent, ſingulis amicorum Alexandri ob nimiam regni cupiditatem adulantes, ſtatuunt, *neminem eſſe potiorem quam Abdolominum quendam, longa quidem cognatione ſtirpi regiae adnexum, ſed ob inopiam ſuburbanum hortum exigua colentem ſtipe.* Cauſa ei paupertatis, ſicut pleriſque, probitas erat: intentuſque operi diurno, ſtrepitum armorum, qui totam Aſiam con-

cuſſerat, non exaudiebat. Subito deinde, de quibus ante dictum eſt, cum regiae veſtis inſignibus hortum intrant, quem forte ſteriles herbas eligens Abdolominus repurgabat. Tunc *rege* eo ſalutato, alter ex his: *Habitus*, inquit, *hic, quem cernis in meis manibus, cum iſto ſqualore permutandus tibi eſt. Ablue corpus illuvie aeterniſque ſordibus ſqualidum: cape regis animum, & in eam fortunam, qua dignus es, iſtam continentiam profer. Et cum in regali ſolio reſidebis, vitae neciſque omnium civium dominus, cave obliviſcaris huius ſtatus, in quo accipis regnum; immo hercule, propter quem.* Somnio ſimilis res Abdolomino videbatur: interdum, *ſatisne ſani eſſent, qui tam proterve ſibi illuderent*, percontabatur. Sed ut contanti ſqualor ablutus eſt, et iniecta veſtis purpura auroque diſtincta, et fides a iurantibus facta; ſerio iam rex, iiſdem comitantibus, in regiam pervenit. Fama, ut ſolet, ſtrenue tota urbe diſcurrit: aliorum ſtudium, aliorum indignatio eminebat: ditiſſimus quisque *humilitatem inopiamque eius* apud amicos Alexandri criminabatur. *Admitti eum* rex *protinus* iuſſit; diuque contemplatus, *corporis*, inquit, *habitus famae generis non repugnat: ſed libet ſcire, inopiam qua patientia tuleris?* Tum ille, *utinam*, inquit, *eodem animo regnum pati poſſim! hae manus ſuffecere deſiderio meo: nihil habenti nihil defuit.* Magnae indolis ſpecimen ex hoc ſermone Abdolomini cepit. Itaque non *Stratonis* modo *regiam ſupellectilem attribui ei* iuſſit; *ſed pleraque etiam ex Perſica praeda:* regionem quoque urbi appoſitam ditioni eius adiecit. Interea Amyntas, quem ad Perſas ab

Alexandro transfugiſſe diximus; cum quatuor millibus Graecorum, ipſum ex acie perſecutis, fuga Tripolim pervenit. inde in naves militibus impoſitis Cyprum transmiſit: et cum in illo ſtatu rerum id quemque, quod occupaſſet, habiturum arbitraretur, velut certo iure poſſeſſum; Aegyptum petere decrevit: utrique regi hoſtis, et ſemper ex ancipiti mutatione temporum pendens. hortatusque milites ad ſpem tantae rei, docet, *Sabacem praetorem Aegypti cecidiſſe in acie: Perſarum praeſidium & ſine duce eſſe, & invalidum: Aegyptios ſemper praetoribus eorum infenſos, pro ſociis ipſos, non pro hoſtibus aeſtimaturos.* Omnia experiri neceſſitas cogebat: quippe CUM primas ſpes fortuna deſtituit; futura praeſentibus videntur eſſe potiora. igitur conclamant, *duceret quo videretur.* Atque ille UTENDUM animis dum ſpe calerent ratus, ad Peluſii oſtium penetrat: ſimulans *a Dario ſe eſſe praemiſſum.* Potitus ergo Peluſii Memphim copias promovit: ad cuius famam Aegyptii, vana gens, et novandis quam gerendis aptior rebus, ex ſuis quisque vicis urbibuſque, ad hoc ipſum concurrunt, ad delenda praeſidia Perſarum. qui territi, tamen ſpem obtinendi Aegyptum non amiſerunt. Sed eos Amyntas proelio ſuperatos, in urbem compellit; caſtrisque poſitis, victores ad populandos agros eduxit: ac velut in medio poſitis omnibus hoſtium cuncta agebantur. Itaque Mazaces, quamquam infelici proelio ſuorum animos territos eſſe cognoverat, tamen *palantes, & victoriae fiducia incautos* oſtentans, perpulit *ne dubitarent ex urbe erumpere, & res amiſſas*

recuperare. Id consilium non ratione prudentius, quam eventu felicius fuit: ad unum omnes cum ipso duce occisi sunt. Has poenas Amyntas utrique regi dedit; nihilo magis ei ad quem transfugerat fidus, quam illi quem deseruerat. Darii praetores, qui proelio apud Issum superfuerant, cum omni manu, quae fugientes secuta erat, adsumpta etiam Cappadocum et Paphlagonum iuventute, Lydiam recuperare tentabant. Antigonus, praetor Alexandri, Lydiae praeerat: qui, quamquam plerosque militum ex praesidiis ad regem dimiserat; tamen barbaris spretis, in aciem suos eduxit. Eadem illic quoque fortuna partium fuit: tribus proeliis alia atque alia regione commissis, Persae funduntur. Eodem tempore classis Macedonum ex Graecia accita, Aristomenem, qui ad Hellesponti oram recuperandam a Dario erat missus, captis eius aut mersis navibus superat. A Milesiis deinde Pharnabazus praefectus Persicae classis pecunia exacta, et praesidio in urbem Chium introducto, centum navibus Andrum, et inde Syphnum petiit. eas quoque insulas praesidiis occupat; pecunia multat. Magnitudo belli, quod ab opulentissimis Europae Asiaeque regibus, in spem totius orbis occupandi gerebatur, Graeciae quoque et Cretae arma commoverat. Agis, Lacedaemoniorum rex, octo millibus Graecorum, qui ex Cilicia profugi domos repetierant, contractis, bellum Antipatro Macedoniae praefecto moliebatur. Cretenses has aut illas partes secuti, nunc Spartanorum, nunc Macedonum praesidiis occupabantur. Sed leviora inter illos fuere discrimina; unum certamen, ex quo cetera pendebant, intuente fortuna.

2 Iam tota Syria, iam Phoenice quoque, excepta Tyro, Macedonum erant; habebatque rex caſtra in continenti, a quo urbem anguſtum fretum dirimit. Tyrus et claritate, et magnitudine ante omnes urbes Syriae Phoeniceſque memorabilis, facilius ſocietatem Alexandri acceptura videbatur, quam imperium. Coronam igitur auream legati donum afferebant; commeatuſque large et hoſpitaliter ex oppido adduxerant. Ille *dona, ut ab amicis, accipi* iuſſit; benigneque legatos allocutus, *Herculi, quem praecipue Tyrii colerent, ſacrificare velle ſe* dixit. *Macedonum reges credere, ab illo deo ipſos genus ducere: ſe vero ut id faceret etiam oraculo monitum.* Legati reſpondent, *eſſe templum Herculis extra urbem, in eam ſedem quam Palaetyron ipſi vocant: ibi regem deo ſacrum rite facturum.* Non tenuit iram Alexander, cuius alioquin potens non erat. Itaque, *vos quidem*, inquit, *fiducia loci, quod inſulam incolitis, pedeſtrem hunc exercitum ſpernitis: ſed brevi oſtendam in continenti vos eſſe. proinde ſciatis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugnaturum.* Cum hoc reſponſo dimiſſos monere amici coeperunt, *ut regem, quem Syria, quem Phoenice recepiſſet, ipſi quoque urbem intrare paterentur.* At illi loco ſatis fiſi, obſidionem ferre decreverunt. Namque urbem a continenti quatuor ſtadiorum fretum dividit, Africo maxime obiectum, crebros ex alto fluctus in litus evolvens. Nec accipiendo operi, quo Macedones continenti inſulam iungere parabant, quidquam magis, quam ille ventus obſtabat. quippe vix leni et tranquillo mari moles agi poſſunt; Africus vero prima

quaeque congeſta pulſu illiſa mari ſubruit: nec ulla tam firma moles eſt, quam non exedant undae per nexus operum manantes, et ubi acrior flatus exſtitit, ſummi operis faſtigio ſuperfuſae. Praeter hanc difficultatem haud minor alia erat; muros turresque urbis praealtum mare ambiebat: non tormenta, niſi e navibus procul excuſſa, emitti; non ſcalae moenibus applicari poterant: praeceps in ſalum murus pedeſtre interceperat iter: naves nec habebat rex; et, ſi admoviſſet, pendentes et inſtabiles miſſilibus arceri poterant. Inter quae parva dictu res Tyriorum fiduciam accendit. Carthaginenſium legati ad celebrandum anniverſarium ſacrum more patrio tunc venerant: quippe Carthaginem Tyrii condiderunt, ſemper parentum loco culti. Hortari ergo Poeni coeperunt, *ut obſidionem forti animo paterentur; brevi Carthagine auxilia ventura.* namque ea tempeſtate magna ex parte Punicis claſſibus maria obſidebantur. Igitur bello decreto, per muros turreſque tormenta diſponunt: arma iunioribus dividunt: opificeſque, quorum copia urbs abundabat, in officinas diſtribuunt. Omnia belli apparatu ſtrepunt: ferreae quoque manus (*Harpagonas* vocant) quas operibus hoſtium iniicerent, corvique, et alia tuendis urbibus excogitata, praeparabantur. Sed cum fornacibus ferrum, quod excudi oportebat, impoſitum eſſet, admotiſque follibus ignem flatu accenderent; *ſanguinis rivi ſub ipſis flammis exſtitiſſe* dicuntur: idque omen in Macedonum metum verterunt Tyrii. Apud Macedonas quoque cum forte panem quidam militum frangeret, manantis ſanguinis guttas

notaverunt. territoque rege, Ariſtander peritiſſimus vatum reſpondit, *ſi extrinſecus cruor fluxiſſet, Macedonibus id triſte futurum: contra, cum ab interiore parte manaverit, urbi, quam obſidere deſtinaſſent, exitium portendere.* Alexander cum et claſſem procul haberet, et longam obſidionem magno ſibi ad cetera impedimento videret fore; caduceatores, qui ad pacem eos compellerent, miſit: quos Tyrii contra ius gentium occiſos praecipitaverunt in altum. atque ille ſuorum tam indigna nece commotus, urbem obſidere ſtatuit. Sed ante iacienda moles erat, quae urbem continenti committeret. Ingens ergo animos militum deſperatio inceſſit, cernentium *profundum mare, quod vix divina ope poſſet impleri: quae ſaxa tam vaſta, quas tam proceras arbores poſſe reperiri? exhauriendas eſſe regiones, ut illud ſpatium aggeraretur. & exaeſtuare ſemper fretum, quoque arctius volutetur inter inſulam & continentem, hoc acrius furere.* At ille haudquaquam rudis tractandi militares animos, *ſpeciem ſibi Herculis in ſomno oblatam eſſe* pronuntiat, *dextram porrigentis: illo duce, illo aperiente in urbem intrare ſe viſum.* Inter haec, *caduceatores interfectos, gentium iura violata*, referebat: *unam eſſe urbem, quae curſum victoris morari auſa eſſet.* Ducibus deinde negotium datur, *ut ſuos quisque caſtiget:* ſatisque omnibus ſtimulatis, opus orſus eſt. Magna vis ſaxorum ad manum erat, Tyro vetere praebente: materies ex Libano monte ratibus et turribus faciendis vehebatur. Iamque a fundo maris in altitudinem montis opus excreverat, nondum tamen aquae faſtigium aequabat; et, quo

longius moles agebatur a litore, hoc magis quidquid ingerebatur praealtum absorbebat mare: cum Tyrii parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobrabant, *illos armis inclutos, dorso sicut iumenta onera gestare:* interrogabant etiam, *num maior Neptuno esset Alexander?* haec ipsa insectatio alacritatem militum accendit. Iamque paululum moles aquam eminebat, et simul aggeris latitudo crescebat, urbique admovebatur; cum Tyrii magnitudine molis, cuius incrementum eos ante fefellerat, conspecta, levibus navigiis nondum commissum opus circumire coeperunt: missilibus eos quoque, qui pro opere stabant, incessere. Multis ergo impune vulneratis, cum et removere, et appellere scaphas in expedito esset; ad curam semet ipsos tuendi ab opere converterant. Igitur rex *munientibus coria velaque* iussit *obtendi, ut extra teli ictum essent:* duasque turres ex capite molis erexit, e quibus in subeuntes scaphas tela ingeri possent. Contra Tyrii navigia procul a conspectu hostium litori appellunt, expositisque militibus, eos, qui saxa gestabant, obtruncant. In Libano quoque Arabum agrestes incompositos Macedonas aggressi, triginta fere interficiunt, paucioribus captis. Ea res Alexandrum dividere copias coegit: et ne segniter assidere uni urbi videretur, operi Perdiccam Craterumque praefecit; ipse cum expedita manu Arabiam petiit. Inter haec Tyrii navem magnitudine eximia, saxis arenaque a puppi oneratam, ita ut multum prora emineret, bitumine ac sulphure illitam remis concitaverunt; et cum magnam vim venti vela quoque concepissent, celeriter

ad molem ſucceſſit: tunc prora eius accenſa, remiges deſiliere in ſcaphas, quae ad hoc ipſum praeparatae ſequebantur. navis autem igne concepto latius fundere incendium coepit: quod, priusquam poſſet occurri, turres et cetera opera in capite molis poſita comprehendit. At qui deſilierant in parva navigia, faces, et quidquid alendo igni aptum erat, in eadem opera ingerunt. Iamque non modo Macedonum turres, ſed etiam ſumma tabulata conceperant ignem: cum ii, qui in turribus erant, partim haurirentur incendio; partim armis omiſſis, in mare ſemet ipſi immitterent. At Tyrii, qui capere eos, quam interficere mallent, natantium manus ſtipitibus ſaxiſque lacerabant, donec dibilitati, impune navigiis excipi poſſent. Nec incendio ſolum opera conſumta; ſed forte eodem die vehementior ventus motum ex profundo mare illiſit in molem, crebriſque fluctibus compages operis verberatae ſe laxavere, ſaxaque interluens unda medium opus rupit. Prorutis igitur lapidum cumulis, quibus iniecta terra ſuſtinebatur, praeceps in profundum ruit; tantaeque molis vix ulla veſtigia invenit Arabia rediens Alexander. Hic, quod in adverſis rebus ſolet fieri, ALIUS in alium culpam referebat; cum omnes verius de ſaevitia maris queri poſſent. Rex novi operis molem orſus, in adverſum ventum non latere, ſed recta fronte direxit; quod cetera opera, velut ſub ipſo latentia, tuebatur: latitudinem quoque aggeri adiecit, ut turres in medio erectae procul teli iactu abeſſent. Totas autem arbores cum ingentibus ramis in altum iaciebant;

deinde saxis onerabant; rursus cumulo eorum alias arbores iniiciebant: tum humus adgerebatur; superque alia strue saxorum arborumque cumulata, velut quodam nexu continens opus iunxerant. Nec Tyrii quidquid ad impediendam molem excogitari poterat, segniter exsequebantur. Praecipuum auxilium erat, qui procul hostium conspectu subibant aquam, occultoque lapsu ad molem usque penetrabant; falcibus palmites arborum eminentium ad se trahentes: quae ubi secutae erant, pleraque secum in profundum dabant; tum levatos onere stipites truncosque arborum haud aegre moliebantur: deinde totum opus, quod stipitibus fuerat innixum, fundamento lapso sequebatur. Aegro animi Alexandro, et utrum perseveraret, an abiret, satis incerto, classis Cypro advenit: eodemque tempore Cleander cum Graecis militibus in Asiam nuper advectus. Centum et octoginta navium classem in duo divisit cornua; laevum Pnytagoras rex Cypriorum cum Cratero tuebatur; Alexandrum in dextro quinqueremis regia vehebat. Nec Tyrii, quamquam classem habebant, ausi navale inire certamen, triremes omnes ante ipsa moenia opposuerunt: quibus rex invectus ipsas demersit. Postera die classe ad moenia admota, undique tormentis, et maxime arietum pulsu muros quatit: quos Tyrii raptim obstructis saxis refecerunt; interiorem quoque murum, ut si prior fefelliſſet, illo se tuerentur, undique orsi. Sed undique vis mali urgebat: moles intra teli iactum erat; classis moenia circumibat: terrestri simul navalique clade obruebantur. Quippe binas quadriremes Ma-

cedones inter se ita iunxerant, ut prorae cohaererent; puppes intervallo quantum capere poterant distarent. hoc puppium intervallum antennis asseribusque validis deligatis, superque eos pontibus stratis, qui militem sustinerent, impleverant: sic instructas quadriremes ad urbem agebant: inde missilia in propugnantes ingerebantur tuto, quia proris miles tegebatur. Media nox erat, cum classem, sicuti dictum est, paratam, *circumire urbem* iubet: iamque naves urbi undique admovebantur, et Tyrii desperatione torpebant; cum subito spissae nubes intendere se coelo, et quidquid lucis internitebat, effusa caligine exstinctum est. Tum inhorrescens mare paulatim levari, deinde acriori vento concitatum, fluctus ciere, et inter se navigia collidere. Iamque scindi coeperant vincula, quibus connexae quadriremes erant ruere tabulata, et cum ingenti fragore in profundum secum milites trahere. neque enim conserta navigia ulla ope in turbido regi poterant: miles ministeria nautarum, remiges militis officia turbabant: et, quod in huiusmodi casu accidit, periti ignaris parebant. quippe gubernatores, alias imperare soliti, tum metu mortis iussa exsequebantur. Tandem remis pertinacius everberatum mare, veluti eripientibus navigia classicis cessit: appulsaque sunt litori, lacerata pleraque. Iisdem diebus forte Carthaginensium legati triginta superveniunt, maius obsessis solatium, quam auxilium: quippe *domestico bello Poenos impediri; nec de imperio, sed pro salute dimicare* nuntiabant. Syracusani tunc Africam urebant; et haud procul Car-

thaginis muris locaverant caſtra. Non tamen defecere animis Tyrii, quamquam ab ingenti ſpe deſtituti erant; ſed coniuges liberoſque devehendos Carthaginem tradiderunt: fortius quidquid accideret laturi, ſi cariſſimam ſui partem extra communis periculi ſortem habuiſſent. Cumque unus e civibus concioni indicaſſet, *oblatam eſſe per ſomnum ſibi ſpeciem Apollinis*, quem eximia religione colerent, *urbem deſerentis; molemque a Macedonibus iactam in ſalo, in ſilveſtrem ſaltum eſſe mutatam*: quamquam auctor levis erat, tamen ad deteriora credenda proni metu, aurea catena devinxere ſimulacrum, araeque Herculis, cuius numini urbem dicaverant, inſeruere vinculum; quaſi illo deo Apollinem retenturi. Syracuſis id ſimulacrum devexerant Poeni, et in maiore locaverant patria: multisque aliis ſpoliis urbium a ſemet captarum, non Carthaginem magis, quam Tyrum ornaverant. Sacrum quoque, quod quidem diis minime cordi eſſe crediderim, multis ſeculis intermiſſum repetendi auctores quidem erant, *ut ingenuus puer Saturno immolaretur*: quod ſacrilegium verius quam ſacrum, Carthaginenſes a conditoribus traditum, uſque ad excidium urbis ſuae feciſſe dicuntur. ac niſi Seniores obſtitiſſent, quorum conſilio cuncta agebantur, humanitatem dira ſuperſtitio viciſſet. Ceterum efficacior omni arte imminens neceſſitas, non uſitata modo praeſidia, ſed quaedam etiam nova admonuit. Namque ad implicanda navigia, quae muros ſubibant, validis aſſeribus corvos et ferreas manus cum uncis ac falcibus illigaverant; ut, cum tormento aſſeres promoviſ-

sent, subito laxatis funibus iniicerent. Unci quoque et falces ex iisdem asseribus dependentes, aut propugnatores, aut ipsa navigia lacerabant. Clypeos vero aeneos multo igne torrebant, quos repletos fervida arena, coenoque decocto, e muris subito devolvebant. nec ulla pestis magis timebatur; quippe ubi loricam corpusque fervens arena penetraverat, nec ulla vi excuti poterat, et quidquid attigerat, perurebat: iacientesque arma, laceratis omnibus, quis protegi poterant, vulneribus inulti patebant: corvi vero et ferreae manus tormentis emissae plerosque rapiebant. Hic rex fatigatus statuerat soluta
4 obsidione Aegyptum petere. quippe cum Asiam ingenti celeritate percurrisset, circa muros unius urbis haerebat, tot maximarum rerum opportunitate dimissa. Ceterum tam discedere irritum, quam morari pudebat. Famam quoque, qua plura, quam armis, everterat, ratus leviorem fore, si Tyrum, quasi testem se posse vinci, reliquisset. Igitur ne quid inexpertum omitteret, *plures naves admoveri* iubet, *delectosque militum imponi.* Et forte bellua inusitatae magnitudinis, super ipsos fluctus dorso eminens, ad molem, quam Macedones iecerant, ingens corpus applicuit; diverberatisque fluctibus allevans semet, utrimque conspecta est: deinde a capite molis rursus alto se immersit; ac modo super undas eminens magna sui parte, modo superfusis fluctibus condita, haud procul munimentis urbis emersit. Utrisque laetus fuit belluae adspectus: Macedones *iter iaciendo operi monstrasse eam* augurabantur; Tyrii, *Neptunum occupati maris vindicem arripuisse belluam; ac molem brevi*

profecto ruituram. laetique omine eo ad epulas dilapsi oneravere se vino; quo graves, orto sole navigia conscendunt, redimita coronis floribusque: adeo victoriae non omen modo, sed etiam gratulationem praeceperant. Forte rex *classem in diversam partem agi* iusserat, *triginta minoribus navigiis relictis in litore;* e quibus Tyrii duobus captis, cetera ingenti terruerant metu: donec suorum clamore audito Alexander classem litori, e quo fremitus acciderat, admovit. Prima a Macedonum navibus quinqueremis velocitate inter ceteras eminens occurrit: quam ut conspexere Tyrii, duae e diverso in latera eius invectae sunt; in quarum alteram quinqueremis eadem concitata, et ipsa rostro icta est, et illam invicem tenuit. Iamque ea, quae non cohaerebat, libero impetu evecta, in aliud quinqueremis latus invehebatur; cum opportunitate mira triremis e classe Alexandri in eam ipsam, quae quinqueremi imminebat, tanta vi impulsa est, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur e puppi. Plures deinde Macedonum naves superveniunt, et rex quoque aderat; cum Tyrii inhibentes remis, aegre evellere navem, quae haerebat, portumque omnia simul navigia repetunt. Confestim rex insecutus, portum quidem intrare non potuit, cum procul e muris missilibus submoveretur; naves autem omnes fere aut demersit, aut cepit. Biduo deinde ad quietem dato militibus, iussisque *et classem et machinas pariter admovere, ut utrimque territis instaret;* ipse in altissimam turrem adscendit, ingenti animo, periculo maiore. quippe regio insigni et armis fulgentibus conspicuus, unus praecipue telis petebatur. et digna prorsus spectacu-

lo edidit : multos e muris propugnantes hasta transfixit; quosdam etiam cominus gladio clypeoque impulsos praecipitavit : quippe turris, ex qua dimicabat, muris hostium propemodum cohaerebat. Iamque crebris arietibus saxorum compage laxata, munimenta defecerant; et classis intraverat portum, et quidam Macedonum in turres hostium desertas evaserant : cum Tyrii, tot simul malis victi, alii supplices in templa confugiunt; alii foribus aedium obseratis occupant liberum mortis arbitrium : nonnulli ruunt in hostem, haud inulti tamen perituri. magna pars summa tectorum obtinebat, saxa, et quidquid manibus fors dederat, ingerentes subeuntibus. Alexander, *exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis iniici* iubet. His per praecones pronuntiatis, nemo tamen armatus opem a diis petere sustinuit: pueri virginesque templa compleverant; viri in vestibulo suarum quisque aedium stabant, parata saevientibus turba. Multis tamen saluti fuere Sidonii, qui intra Macedonum praesidia erant. hi urbem quidem inter victores intraverant, sed cognationis cum Tyriis memores, (quippe utramque urbem Agenorem condidisse credebant,) multos Tyriorum, etiam protegentes, ad sua perduxere navigia : quibus occultatis, Sidona devecti sunt. quindecim millia hoc furto subducta saevitiae sunt. quantumque sanguinis fusum sit, vel ex hoc existimari potest, quod intra munimenta urbis sex millia armatorum trucidata sunt. Triste deinde spectaculum victoribus ira praebuit regis. duo millia, in quibus occidendi defecerat rabies, crucibus affixi per ingens litoris spa-

tium pependerunt. Carthaginenſium legatis peper-
cit; addita denuntiatione *belli, quod praeſentium re-
rum neceſſitas moraretur.* Tyrus ſeptimo menſe, quam
oppugnari coepta erat, capta eſt; urbs et vetuſta-
te originis, et crebra fortunae varietate ad memo-
riam poſteritatis inſignis. Condita ab Agenore, diu
mare, non vicinum modo, ſed quodcunque claſſes
eius adierunt, ditionis ſuae fecit. et ſi famae libet
credere, haec gens literas prima aut docuit, aut di-
dicit. Coloniae certe eius paene orbe toto diffuſae
ſunt: Carthago in Africa, in Boeotia Thebae, Ga-
des ad Oceanum. Credo libero commeantes mari,
ſaepiusque adeundo ceteris incognitas terras, ele-
giſſe ſedes iuventuti, qua tunc abundabant: ſeu quia
crebris motibus terrae, nam hoc quoque traditur,
cultores eius fatigati, nova et externa domicilia ar-
mis ſibimet quaerere cogebantur. Multis ergo caſibus
defuncta, et poſt excidium renata, nunc tamen longa
pace cuncta refovente, ſub tutela Romanae manſue-
tudinis adquieſcit. Iisdem ferme diebus Darii literae 5
allatae ſunt, tandem ut regi ſcriptae. Petebat *uti fi-
liam ſuam*, Statyrae erat nomen, *nuptiis Alexander
ſibi adiungeret. Dotem fore omnem regionem inter Hel-
leſpontum & Halyn amnem ſitam; inde Orientem ſpec-
tantibus terris contentum ſe fore. Si forte dubitaret
quod offerretur accipere: nunquam diu eodem veſtigio
ſtare fortunam; ſemperque homines, quantamcunque
felicitatem habeant, invidiam tamen ſentire maiorem.
Vereri, ne ſe avium modo, quas naturalis levitas age-
ret ad ſidera, inani ac puerili mentis affectu efferret.
Nihil difficilius eſſe, quam in illa aetate tantam capere*

fortunam. Multas se adhuc reliquias habere; nec semper in angustiis posse deprehendi: transeundum esse Alexandro Euphratem, Tigrimque & Araxem, & Hydaspem, magna munimenta regni sui. veniendum in campos, ubi paucitate suorum erubescendum sit. Mediam, Hyrcaniam, Bactra, & Indos Oceani accolas quando aditurum? vel Sogdianos & Arachosios, nomine tantum notos, ceterasque gentes ad Caucasum & Tanaim pertinentes? Senescendum fore tantum terrarum vel sine proelio obeunti. Se vero ad ipsum vocare desineret: namque illius exitio esse venturum. Alexander iis illis, qui literas attulerant, respondit, *Darium sibi aliena promittere: quod totum amiserit, velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Ioniam, Aeolidem, Hellesponti oram, victoriae suae praemia. leges autem a victoribus dici; accipi a victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quamprimum Marte decerneret. Se quoque cum transisset mare, non Ciliciam, aut Lydiam, (quippe tanti belli exiguam hanc esse mercedem), sed Persepolim caput regni eius, Bactra deinde, & Ecbatana, ultimique Orientis oram imperio suo destinasse. Quocunque ille fugere potuisset, ipsum sequi posse: desineret terrere fluminibus, quem sciret maria transisse.* Reges quidem invicem haec scripserant. Sed Rhodii urbem suam portusque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat: Philota *regioni circa Tyrum* iusso *praesidere.* Syriam, quae *Coele* appellatur, Andromacho Parmenio tradiderat, bello quod supererat interfuturus. Rex Hephaestione *Phoenicis oram classe praetervehi* iusso, ad urbem Gazam cum omnibus copiis venit. Iisdem fere diebus solenne erat ludi-

crum Isthmiorum, quod conventu totius Graeciae celebratur. In eo concilio, ut sunt Graecorum temporaria ingenia, decernunt, *ut duodecim legarentur ad regem, qui ob res pro salute Graeciae ac libertate gestas, coronam auream donum victoriae ferrent.* Iidem paulo ante incertae famae captaverant auram, ut quocunque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur. Ceterum non ipse modo rex obibat urbes, imperii iugum adhuc recusantes; sed praetores quoque ipsius, egregii duces, pleraque invaserant. Calas Paphlagoniam; Antigonus Lycaoniam: Balacrus Idarne praetore Darii superato Miletum cepit: Amphoterus et Hegelochus centum sexaginta navium classe insulas inter Achaiam atque Asiam in ditionem Alexandri redegerunt. Tenedon quoque receptum, incolis ultro vocantibus. Statuerant et Chion occupare: sed Pharnabazus, Darii praetor, comprehensis qui res ad Macedones trahebant, rursus Apollonidi et Athanagorae suarum partium viris, urbem cum modico praesidio militum tradit. Praefecti Alexandri in obsidione urbis perseverabant; non tam suis viribus, quam ipsorum qui obsidebantur voluntate. Nec fefellit opinio. namque inter Apollonidem et duces militum orta seditio, irrumpendi in urbem occasionem dedit. Cumque porta effracta cohors Macedonum intrasset; oppidani, olim consilio proditionis agitato, aggregant se Amphotero et Hegelocho, Persarumque praesidio caeso, Pharnabazus cum Apollonide et Athanagora vincti traduntur. Duodecim triremes cum suo milite ac remige; praeter eas triginta naves et piratici lembi, Graecorum-

que tria millia a Perſis mercede conducta. his in ſupplementum copiarum ſuarum diſtributis, piratisque ſupplicio affectis; captivos remiges adiecere claſſi ſuae. Forte Ariſtonicus, Methymnaeorum tyrannus, cum piraticis navibus, ignarus omnium quae ad Chium acta erant, prima vigilia ad portus clauſtra ſucceſſit: interrogatusque a cuſtodibus *quis eſſet? Ariſtonicum ad Pharnabazum venire* reſpondit. Illi *Pharnabazum quidem iam quieſcere, & non poſſe tum adiri; ceterum patere ſocio atque hoſpiti portum, & poſtero die Pharnabazi copiam fore* affirmant. Nec dubitavit Ariſtonicus primus intrare: ſecuti ſunt ducem piratici lembi. ac dum applicant navigia crepidini portus, obiicitur a vigilibus clauſtrum; et qui proximi excubabant, ab iisdem excitantur: nulloque ex his auſo repugnare, omnibus catenae iectae ſunt. Amphotero deinde Hegelochoque traduntur. Hinc Macedones tranſiere Mitylenem, quam Chares Athenienſis nuper occupatam, duorum millium Perſarum praeſidio tenebat: ſed cum obſidionem tolerare non poſſet; urbe tradita pactus *ut incolumi abire liceret*, 6 Imbrum petit. deditis Macedones pepercerunt. Darius deſperata pace, quam per literas legatosque impetrari poſſe crediderat, ad reparandas vires, bellumque impigre renovandum intendit animum. *Duces* ergo *copiarum Babyloniam convenire; Beſſum quoque, Bactrianorum ducem, perquam maximo poſſet exercitu coacto, deſcendere ad ſe* iubet. Sunt autem Bactriani inter illas gentes promtiſſimi, horridis ingeniis, multumque a Perſarum luxu abhorrentibus; ſiti haud procul Scytharum bellicoſiſſima gente, et rapto vi-

vere assueta: semperque in armis errant. Sed Bessus suspecta perfidia, haud sane aequo animo in secundo se continens gradu, regem terrebat. nam cum regnum affectaret; proditio, qua sola id assequi poterat, timebatur. Ceterum Alexander, quam regionem Darius petisset, omni cura vestigans, tamen explorare non poterat: more quodam Persarum, arcana regum mira celantium fide. non metus, non spes elicit vocem qua prodantur occulta. vetus disciplina regum silentium vitae periculo sanxerat. lingua gravius castigatur, quam ullum probrum: nec magnam rem sustineri posse credunt ab eo, cui tacere grave sit; quod homini facillimum voluerit esse natura. Ob hanc causam Alexander omnium, quae apud hostem gererentur, ignarus, urbem Gazam obsidebat. Praeerat ei Betis, eximiae in regem suum fidei; modicoque praesidio muros ingentis operis tuebatur. Alexander aestimato locorum situ, *agi cuniculos* iussit; facili ac levi humo acceptante occultum opus: quippe multam arenam vicinum mare evomit: nec saxa cotesque, quae interpellent specus, obstabant. Igitur ab ea parte, quam oppidani conspicere non possent, opus orsus, ut a sensu eius averteret, *turres muris admoveri* iubet. Sed eadem humus admovendis inutilis turribus, desidente sabulo agilitatem rotarum morabatur, et tabulata turrium perfringebat; multique vulnerabantur impune, cum idem recipiendis, qui admovendis turribus labor eos fatigaret. Ergo receptui signo dato, *postero die muros corona circumdari* iussit. Ortoque sole, priusquam admoveret exercitum, opem deum exposcens, sa-

crum patrio more faciebat. Forte praetervolans corvus glebam, quam unguibus ferebat, subito amisit: quae cum regis capiti incidisset, resoluta defluxit; ipsa autem avis in proxima turre consedit. Illita erat turris bitumine ac sulphure: in qua alis haerentibus, frustra se allevare conatus, a circumstantibus capitur. Digna res visa, de qua vates consulerentur. et erat non intactus ea superstitione mentis. Ergo Aristander, cui maxima fides habebatur, *urbis quidem excidium augurio illo portendi, ceterum periculum esse* inquit, *ne rex vulnus acciperet.* itaque monuit, *ne quid eo die inciperet.* Ille quamquam unam urbem sibi, quo minus securus Aegyptum intraret, obstare aegre ferebat, tamen paruit vati, signumque receptui dedit. Hinc animus crevit obsessis: egressique porta recedentibus inferunt signa; cunctationem hostium fore suam occasionem rati. Sed acrius, quam constantius proelium inierunt: quippe ut Macedonum signa circumagi videre, repente sistunt gradum. Iamque ad regem proeliantium clamor pervenerat; cum denuntiati periculi haud sane memor, loricam tamen, quam raro induebat, amicis orantibus sumsit, et ad prima signa pervenit. Quo conspecto Arabs quidam Darii miles, maius fortuna sua facinus ausus, clypeo gladium tegens, quasi transfuga genibus regis advolvitur. ille *assurgere supplicem, recipique inter suos* iussit. At gladio barbarus strenue in dextram translato, cervicem appetit regis: qui exigua corporis declinatione evitato ictu, in vanum manum barbari lapsam amputat gladio; denuntiato in illum diem periculo, ut arbitrabatur ipse, defunctus. Sed ut opi-

nor, INEVITABILE eſt fatum. quippe dum inter primores promtius dimicat, ſagitta ictus eſt: quam per loricam adactam, ſtantem in humero medicus eius Philippus evellit. Plurimus deinde ſanguis manare coepit; omnibus territis, quia nunquam tam alte penetraſſe telum, lorica obſtante, cognoverant. ipſe nec oris quidem colore mutato, *ſupprimi ſanguinem, & vulnus obligari* iuſſit. Diu ante ipſa ſigna vel diſſimulato, vel victo dolore perſtiterat; cum ſuppreſſus paulo ante ſanguis medicamento, manare latius coepit: et vulnus, quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente ſanguine intumuit. Linqui deinde animo, et ſubmitti genu coepit: quem proximi exceptum in caſtra receperunt. et Betis interfectum ratus urbem ovans victoria repetit. At Alexander nondum percurato vulnere, aggerem, quo moenium altitudinem aequaret, exſtruxit; et *pluribus cuniculis muros ſubrui* iuſſit. Oppidani ad priſtinum faſtigium moenium novum exſtruxere munimentum: ſed ne id quidem turres aggeri impoſitas aequare poterat. itaque interiora quoque urbis infeſta telis erant. Ultima peſtis urbis fuit cuniculo ſubrutus murus, per cuius ruinas hoſtis intravit. Ducebat ipſe rex anteſignanos; et dum incautius ſubit, ſaxo crus eius affligitur. innixus tamen telo, nondum prioris vulneris obducta cicatrice, inter primores dimicat: ira quoque accenſus, quod duo in obſidione urbis eius acceperat vulnera. Betim, egregia edita pugna, multisque vulneribus confectum deſeruerant ſui: nec tamen ſegnius proelium capeſſebat, lubricis armis ſuo pariter atque hoſtium ſanguine. Sed cum undi-

que *** adducto, insolenti gaudio iuvenis elatus, alias virtutis etiam in hoste mirator, *non ut voluisti*, inquit, *morieris, Beti: sed quidquid tormentorum in captivum inveniri potest, passurum esse te cogita.* Ille non interrito modo, sed contumaci quoque vultu intuens regem, nullam ad minas eius reddidit vocem. Tum Alexander, *videtisne obstinatum ad tacendum?* inquit. *num genu posuit? num supplicem vocem misit? vincam tamen silentium, & si nihil aliud, certe gemitu interpolabo.* Ira deinde vertit in rabiem: iam tum peregrinos ritus nova subeunte fortuna. Per talos enim spirantis lora traiecta sunt; religatumque ad currum traxere circa urbem equi: gloriante rege *Achillem*, *a quo genus ipse deduceret, imitatum se esse poena in hostem capienda.* Cecidere Persarum Arabumque circa decem millia: nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obsidio certe non tam claritate urbis nobilitata est, quam geminato periculo regis. qui Aegyptum adire festinans, Amyntam cum decem triremibus in Macedoniam ad inquisitionem novorum militum misit. Namque proeliis etiam secundis atterebantur copiae; devictarumque gentium militi minor quam
7 domestico fides habebatur. Aegyptii, olim Persarum opibus infensi, quippe avare et superbe imperitatum sibi esse credebant, ad spem adventus eius erexerant animos; utpote qui Amyntam quoque transfugam, et cum precario imperio venientem, laeti recepissent. Igitur ingens multitudo Pelusium, qua intraturus rex videbatur, convenerat. Atque ille septimo die, posteaquam a Gaza copias moverat, in regionem Aegypti, quam nunc *Castra Alexandri* vo-

cant, pervenit. Deinde, pedestribus copiis *Pelusium petere* iussis, ipse cum expedita delectorum manu Nilo amne vectus est: nec sustinuere adventum eius Persae; defectione quoque perterriti. Iamque haud procul Memphi erat: in cuius praesidio Mazaces praetor Darii relictus, Orio amne superato, octingenta talenta Alexandro, omnemque regiam supellectilem tradidit. A Memphi eodem flumine vectus, ad interiora Aegypti penetrat, compositisque rebus ita, ut nihil ex patrio Aegyptiorum more mutaret, adire Iovis Hammonis oraculum statuit. Iter expeditis quoque et paucis vix tolerabile ingrediendum erat: terra coeloque aquarum penuria est: steriles arenae iacent; quas ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente vestigia, intolerabilis aestus existit. luctandumque est, non tantum cum ardore et siccitate regionis; sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod praealtum, et vestigio cedens, aegre moliuntur pedes. Haec Aegyptii vero maiora iactabant. Sed ingens cupido animum stimulabat adeundi Iovem, quem generis sui auctorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat. Ergo cum iis, quos ducere secum statuerat, secundo amne descendit ad Mareotim paludem. eo legati Cyrenensium dona attulere; *pacem, & ut adiret urbes suas*, petentes. Ille, donis acceptis, amicitiaque coniuncta, destinata exsequi pergit. Ac primo quidem et sequenti die tolerabilis labor visus: nondum tam vastis nudisque solitudinibus aditis; iam tamen sterili et emoriente terra. Sed ut aperuere se campi alto obruti sabulo; haud secus quam profundum aequor

ingreſſi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti ſoli occurrebat veſtigium. aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant: et in arido ſolo ac fervido ſabulo nulla erat. Ad haec ſol omnia incenderat, ſiccaque et aduſta erant omnia; cum repente, ſive illud deorum munus, ſive caſus fuit, obductae coelo nubes condidere ſolem: ingens aeſtu fatigatis, etiamſi aqua deficeret, auxilium. Enimvero, ut largum quoque imbrem excuſſerunt procellae, pro ſe quisque excipere eum, quidam ob ſitim impotentes ſui, ore quoque hianti captare coeperunt. Quatriduum per vaſtas ſolitudines abſumtum eſt. Iamque haud procul oraculi ſede aberant; cum complures corvi agmini occurrunt, modico volatu prima ſigna antecedentes: et modo humi reſidebant, cum lentius agmen incederet; modo ſe pennis levabant, antecedentium iterque monſtrantium ritu. Tandem ad ſedem conſecratam deo ventum eſt. Incredibile dictu, inter vaſtas ſolitudines ſita, undique ambientibus ramis, vix in denſam umbram cadente ſole contecta eſt: multique fontes dulcibus aquis paſſim manantibus alunt ſilvas. Coeli quoque mira temperies, verno tempori maxime ſimilis, omnes anni partes pari ſalubritate percurrit. Accolae ſedis ſunt ab Oriente proximi Aethiopum: in Meridiem verſus Arabes ſpectant, *Troglodytis* cognomen eſt: quorum regio usque ad rubrum mare excurrit. at qua vergit ad Occidentem, alii Aethiopes colunt, quos *Scenitas* vocant: a Septemtrione Naſamones ſunt, gens Syrtica, navigiorum ſpoliis quaeſtuoſa. quippe obſident litora, et aeſtu deſtituta navigia no-

tis sibi vadis occupant. Incolae nemoris, quos *Hammonios* vocant, disperſis tuguriis habitant: medium nemus pro arce habent, triplici muro circumdatum. Prima munitio tyrannorum veterem regiam clauſit: in proxima coniuges eorum cum liberis et pellicibus habitant; hic quoque dei oraculum eſt: ultima munimenta ſatellitum armigerorumque ſedes erant. Eſt etiam aliud Hammonis nemus: in medio habet fontem, *aquam Solis* vocant: ſub lucis ortum tepida manat; medio die, cum vehementiſſimus eſt calor, frigida eadem fluit; inclinato in veſperam caleſcit; media nocte fervida exaeſtuat; quoque propius nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decreſcit; donec ſub ipſum diei ortum aſſueto tepore langueſcat. Id quod pro deo colitur, non eandem effigiem habet, quam vulgo diis artifices accommodaverunt: umbilico maxime ſimilis eſt habitus, ſmaragdo et gemmis coagmentatus. Hunc, cum reſponſum petitur, navigio aurato geſtant ſacerdotes; multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus. ſequuntur matronae virginesque, patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo *propitiari Iovem* credunt, *ut certum edat oraculum.* At tum quidem regem propius adeuntem maximus natu e ſacerdotibus *filium* appellat; *hoc nomen illi parentem Iovem reddere* affirmans. Ille *ſe vero* ait, *& accipere, & agnoſcere;* humanae ſortis oblitus. Conſuluit deinde, *an totius orbis imperium fatis ſibi deſtinaret pater?* vates, aeque in adulationem compoſitus, *terrarum omnium rectorem fore oſtendit.* Poſt haec inſtitit quaerere, *an omnes parentis ſui*

interfectores poenas dediſſent? Sacerdos *parentem eius* negat *ullius ſcelere poſſe violari: Philippi autem omnes interfectores luiſſe ſupplicia.* adiecit; *invictum fore, donec excederet ad deos.* Sacrificio deinde facto, dona et ſacerdotibus, et deo data ſunt; permiſſumque amicis, *ut ipſi quoque conſulerent Iovem.* Nihil amplius quaeſiverunt, quam *an auctor eſſet ſibi divinis honoribus colendi ſuum regem? Hoc quoque acceptum fore Iovi* vates reſpondit; *ut ipſi victorem regem divino honore colerent.* Vere et ſalubriter aeſtimanti fidem oraculi vana profecto reſponſa videri potuiſſent: ſed FORTUNA, quos uni ſibi credere coegit, magna ex parte avidos gloriae magis, quam capaces facit. *Iovis* igitur *filium* ſe non ſolum appellari paſſus eſt, ſed etiam iuſſit: rerumque geſtarum famam, dum augere vult tali appellatione, corrumpit. Et Macedones, adſueti quidem regio imperio, ſed maiore libertatis umbra, quam ceterae gentes, immortalitatem affectantem contumacius, quam aut ipſis expediebat, aut regi, averſati ſunt. Sed haec ſuo quaeque tempori reſerventur.

8 nunc cetera exſequi pergam. ALEXANDER ab Hammone rediens, ut a mari ad Mareotim paludem, haud procul inſula Pharo ſitam, venit, contemplatus loci naturam, primum in ipſa inſula ſtatuerat urbem novam condere. Inde ut apparuit magnae ſedis inſulam haud capacem; elegit urbi locum, ubi nunc eſt Alexandria, appellationem trahens ex nomine auctoris. Complexus quidquid loci eſt inter paludem et mare, octoginta ſtadiorum muris ambitum deſtinat; et, qui aedificandae urbi praeeſſent, relictis, Memphim petit. Cupido, haud iniuſta quidem, ceterum

intempestiva incesserat, non interiora modo Aegypti, sed etiam Aethiopiam invisere. Memnonis Tithonique celebrata regia cognoscendae vetustatis avidum trahebat paene extra terminos solis. Sed imminens bellum, cuius multo maior supererat moles, otiosae peregrinationi tempora exemerat. Itaque Aegypto praefecit Aeschylum Rhodium, et Peucesten Macedonem; quatuor millibus militum in praesidium regionis eius datis. *clausta Nili fluminis Polemonem tueri* iubet: triginta ad hoc triremes datae. Africae deinde, quae Aegypto iuncta est, praepositus Apollonius: vectigalibus eiusdem Africae, Aegyptique, Cleomenes. Ex finitimis urbibus commigrare Alexandriam iussis, novam urbem magna multitudine implevit. Fama est, *cum rex urbis futuris muris polentam, ut Macedonum mos est, destinasset; avium greges advolasse, et polenta esse pastas: cumque id omen pro tristi a plerisque esset acceptum; respondisse vates, magnam illam urbem advenarum frequentiam culturam, multisque eam terris alimenta praebituram.* Regem, cum secundo amne deflueret, assequi cupiens Hector, Parmenionis filius, eximio aetatis flore, in paucis Alexandro carus, parvum navigium conscendit, pluribus, quam capere posset, impositis. itaque mersa navis omnes destituit: Hector, diu flumini obluctatus, cum madens vestis, et adstricti crepidis pedes natare prohiberent, in ripam tamen semianimis evasit; et ut primum fatigatus spiritum laxavit, quem metus et periculum intenderant, nullo adiuvante (quippe in diversum evaserant alii) exanimatus est. Rex amissi eius desiderio vehementer afflictus est: repertumque corpus magnifico

extulit funere. Oneravit hunc dolorem nuntius mortis Andromachi, quem praefecerat Syriae: vivum Samaritae cremaverant. Ad cuius interitum vindicandum, quanta maxima celeritate potuit, contendit. advenientique sunt traditi tanti sceleris auctores. Andromacho deinde Memnona substituit: affectis supplicio, qui praetorem interemerant. Tyrannos, inter eos Methymnaeorum Aristonicum et Chrysolaum, popularibus suis tradidit: quos illi e muris ob iniurias tortos necaverunt. Athenienſium deinde, Rhodiorumque et Chiorum legatos audit. Athenienſes *victoriam* gratulabantur; et, *ut captivi Graecorum ſuis reſtituantur*, orabant: Rhodii & Chii *de praeſidio* querebantur. omnes aequa deſiderare viſi, impetraverunt. Mitylenaeis quoque ob egregiam in partes ſuas fidem et pecuniam, quam in bellum impenderant, obſides reddidit: et magnam regionem finibus eorum adiecit. Cypriorum quoque regibus, qui et a Dario defecerant ad ipſum, et oppugnanti Tyrum miſerant claſſem, pro merito honos habitus eſt. Amphoterus deinde claſſis praefectus ad liberandam Cretam miſſus, (namque et Perſarum et piratarum armis pleraque eius inſulae obſidebantur,) *ante omnia mare a piraticis claſſibus vindicare* iuſſus: quippe obnoxium praedonibus erat, in bellum utroque rege converſo. His compoſitis, Herculi Tyrio ex auro crateram, cum triginta pateris dicavit: imminensque Dario, *iter ad Euphratem pronuntiari* iuſſit.

9 At Darius, cum ab Aegypto divertiſſe in Africam hoſtem comperiſſet, dubitaverat, utrumne circa Meſopotamiam ſubſiſteret, an interiora regni ſui

peteret: haud dubie potentior auctor praesens futurus ultimis gentibus impigre bellum capessendi, quas aegre per praefectos suos moliebatur. Sed, ut idoneis auctoribus fama vulgavit, *Alexandrum cum omnibus copiis, quamcunque ipse adisset regionem, petiturum:* haud ignarus quam cum strenuo res esset; *omnia longinquarum gentium auxilia Babyloniam contrahi* iussit. Bactriani, Scythaeque, et Indi convenerant: nam et ceterarum gentium copiae partibus simul adfuerunt. Ceterum, cum dimidio ferme maior esset exercitus, quam in Cilicia fuerat; multis arma deerant: quae summa cura comparabantur. Equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis serie inter se connexis: quis antea praeter iacula nihil dederat, scuta gladiique adiiciebantur: equorumque domandi greges peditibus distributi sunt, ut maior pristino esset equitatus: ingensque, ut crediderat, terror hostium, ducentae falcatae quadrigae, unicum illarum gentium auxilium, secutae sunt. Ex summo temone hastae praefixae ferro eminebant: utrimque a iugo ternos direxerant gladios: et inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum: aliae deinde falces summis rotarum orbibus haerebant; et aliae in terram dimissae, quidquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturae. Hoc modo instructo exercitu ac perarmato, Babylone copias movit. A parte dextra erat Tigris, nobilis fluvius; laevam tegebat Euphrates: agmen Mesopotamiae campos impleverat. Tigri deinde superato, cum audisset, *haud procul abesse hostem;* Satropatem equitum praefectum cum

mille delectis praemisit. Mazaeo praetori sex millia data, quibus transitu amnis arceret. eidem mandatum, *ut regionem, quam Alexander esset aditurus, popularetur atque ureret.* quippe credebat, inopia debellari posse nihil habentem, nisi quod rapiendo occupasset; ipsi autem commeatus alii terra, alii Tigri amne subvehebantur. Iam pervenerat ad Arbela vicum, nobilem sua clade facturus. hic commeatuum sarcinarumque maiore parte deposita, Lycum amnem ponte iunxit, et per dies quinque, sicut ante Euphratem, traiecit exercitum. Inde octoginta fere stadia progressus, ad alterum amnem, *Bumadō* nomen est, castra posuit. Opportuna explicandis copiis regio erat, equitabilis et vasta planities. ne stirpes quidem et brevia virgulta operiunt solum: liberque prospectus oculorum etiam quae procul recedere, permittitur. Itaque si qua campi eminebant, iussit *aequari, totumque fastigium extendi.* Alexandro, qui numerum copiarum eius, quantum procul coniectari poterant, aestimabant, vix fecerunt fidem, tot millibus caesis, maiores copias esse reparatas. Ceterum omnis periculi, et maxime multitudinis contemtor, undecimis castris pervenit ad Euphratem: quo pontibus iuncto *equites primos ire, phalangem sequi* iubet: Mazaeo, qui ad inhibendum transitum eius, cum sex millibus equitum occurrerat, non ausо periculum sui facere. Paucis deinde, non ad quietem, sed ad reparandos animos, diebus datis militi, strenue hostem insequi coepit: metuens, ne interiora regni sui peteret, sequendusque esset per loca omni solitudine at-

que inopia vaſta. Igitur quarto die praeter Arbela penetrat ad Tigrim. Tota regio ultra amnem recenti fumabat incendio: quippe Mazaeus quaecunque adierat, haud ſecus quam hoſtis urebat. Ac primo caligine, quam fumus effuderat, obſcurante lucem, inſidiarum metu ſubſtitit: deinde ut ſpeculatores praemiſſi *tuta omnia* nuntiaverunt; paucos equitum ad tentandum vadum fluminis praemiſit: cuius altitudo primo ſumma equorum pectora, mox, ut in medium alveum ventum eſt, cervices quoque aequabat. Nec ſane alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur; multorum torrentium non aquas ſolum, ſed etiam ſaxa ſecum trahens. itaque a celeritate, qua defluit, *Tigri* nomen eſt inditum: quia Perſica lingua *Tigrim* ſagittam appellant. Igitur pedes, velut diviſus in cornua, circumdato equitatu, levatis ſuper capita armis, haud aegre ad ipſum alveum penetrat. Primus inter pedites rex egreſſus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat, oſtendit. ſed gradum firmare vix poterant, cum modo ſaxa lubrica veſtigium fallerent; modo rapidior unda ſubduceret. Praecipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant: quippe cum ſemetipſos regere non poſſent, in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur. et dum ſua quisque ſpolia conſequi ſtudet; maior inter ipſos, quam cum amne orta luctatio eſt: cumulique ſarcinarum paſſim fluitantes plerosque perculerant. Rex monere, *ut ſatis haberent, arma retinere; cetera ſe redditurum.* Sed neque conſilium, neque imperium accipi poterat: obſtrepebat hinc

metus; praeter hunc invicem natantium mutuus clamor. Tandem qua leniore tractu amnis aperit vadum, emerſere: nec quidquam praeter paucas ſarcinas deſideratum eſt. Deleri potuit exercitus, ſi quis auſus eſſet vincere: ſed perpetua fortuna regis avertit inde hoſtem. Sic Granicum tot millibus equitum peditumque in ulteriore ſtantibus ripa ſuperavit: ſic anguſtis in Ciliciae callibus tantam multitudinem hoſtium. Audaciae quoque, qua maxime viguit, ratio minui poteſt; quia nunquam in diſcrimen venit, an temere feciſſet. Mazaeus, qui, ſi transeuntibus flumen ſuperveniſſet, haud dubie oppreſſurus fuit incompoſitos, in ripa demum, et iam perarmatos, adequitare coepit. Mille admodum equites praemiſerat. quorum paucitate Alexander explorata, deinde contemta, praefectum Paeonum equitum Ariſtona *laxatis habenis invehi* iuſſit. Inſignis eo die pugna equitum, et praecipue Ariſtonis fuit: praefectum equitatus Perſarum Satropatem, directa in gutture haſta transfixit; fugientemque per medios hoſtes conſecutus, ex equo praecipitavit, et obluctanti caput gladio demſit: quod relatum magna cum laude ante regis pedes poſuit. Biduo ibi rex ſtativa habuit: in proximum deinde iter pronuntiari iuſſit. Sed prima fere vigilia luna deficiens, primum nitorem ſideris ſui condidit; deinde ſanguinis colore ſuffuſo lumen omne foedavit: ſolicitisque ſub ipſum tanti diſcriminis caſum ingens religio, et ex ea formido quaedam incuſſa eſt. *Diis invitis in ultimas terras trahi ſe* querebantur. *iam nec flumina poſſe adiri; nec ſidera priſtinum praeſtare*

fulgorem : vastas terras, deserta omnia occurrere : in unius hominis iactationem tot millium sanguinem impendi. fastidio esse patriam ; abdicari Philippum patrem ; coelum vanis cogitationibus peti. Iam pro seditione res erat; cum ad omnia interritus, *duces principesque militum frequentes adesse praetorio ; Aegyptiosque vates*, quos coeli ac siderum peritissimos esse credebat, *quid sentirent, expromere* iubet. At illi, qui satis scirent, temporum orbes implere destinatas vices ; lunamque deficere, cum aut terram subiret, aut sole premeretur: rationem quidem ipsis perceptam non edocent vulgus ; ceterum affirmant, *solem Graecorum, lunam esse Persarum : quoties illa deficiat, ruinam stragemque illis gentibus portendi.* veteraque exempla percensent *Persidis regum, quos adversis diis pugnasse, lunae ostendisset defectio.* Nulla res efficacius multitudinem regit, quam superstitio : alioqui impotens, saeva, mutabilis; ubi vana religione capta est, melius vatibus, quam ducibus suis paret. Igitur edita in vulgus Aegyptiorum responsa rursus ad spem et fiduciam erexere torpentes. Rex impetu animorum utendum ratus, secunda vigilia castra movit : dextra Tigrim habebat ; a laeva montes, quos *Gordaeos* vocant. Hoc ingresso iter speculatores, qui praemissi erant, sub lucis ortum, *Darium adventare* nuntiaverunt. Instructo igitur milite, et compsito agmine antecedebat. Sed Persarum exploratores erant mille ferme, qui speciem agminis magni fecerant. quippe ubi explorari vera non possunt, falsa per metum augurantur. His cognitis, rex cum paucis suorum assecutus agmen refugientium ad suos,

alios cecidit, alios cepit: equitesque praemisit simul speculatum; simul ut ignem, quo barbari cremaverant vicos, exstinguerent. quippe fugientes raptim tectis acervisque frumenti iniecerant flammas: quae cum in summo haesissent, ad inferiora nondum penetraverant. Exstincto igitur igne plurimum frumenti repertum est: copia aliarum quoque rerum abundare coeperunt. Ea res ipsa militi ad persequendum hostem animum incendit. quippe urente et populante eo terram, festinandum erat, ne incendio cuncta praeriperet. In rationem ergo necessitas versa; quippe Mazaeus, qui antea per otium vicos incenderat, iam fugere contentus, pleraque inviolata hosti reliquit. Alexander *haud longius centum quinquaginta stadiis Darium abesse* compererat. itaque ad satietatem quoque copia commeatuum instructus, quatriduo in eodem loco substitit. Interceptae deinde Darii literae sunt, quibus Graeci milites solicitabantur, *ut regem interficerent, aut proderent:* dubitavitque, *an eas pro concione recitaret*, satis confisus Graecorum quoque erga se benevolentiae ac fidei. Sed Parmenio deterruit; *non esse talibus promissis imbuendas aures militum: patere vel unius insidiis regem: nihil nefas esse avaritiae.* Secutus consilii auctorem, castra movit. Iter facienti spado unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, *deficere eam* nuntiat, *& vix spiritum ducere.* Itineris continui labore, animique aegritudine fatigata, inter socrus et virginum filiarum manus collapsa erat; deinde et exstincta. id ipsum nuntians alius supervenit. Et rex haud secus, quam si parentis suae mors nuntiata es-

set, crebros edidit gemitus: lacrimisque obortis, quales Darius profudisset, in tabernaculum, in quo mater erat Darii, defuncto assidens corpori, venit. Hic vero renovatus est moeror, ut prostratam humi vidit. recenti malo priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris solatia; sed quibus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat nepos parvulus, ob id ipsum miserabilis, quod nondum sentiebat calamitatem, maxima ex parte ad ipsum redundantem. Crederes, Alexandrum inter suas necessitudines flere, et solatia non adhibere, sed quaerere. cibo certe abstinuit: omnemque honorem funeri, patrio Persarum more, servavit: dignus hercule, qui nunc quoque tantum mansuetudinis et continentiae ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta est; nec ut ipsam, sed ut Darii matrem videret: eximiamque pulchritudinem formae eius non libidinis habuerat incitamentum, sed gloriae. E spadonibus, qui circa reginam erant, Tyriotes, inter trepidationem lugentium elapsus per eam portam, quae, quia ab hoste aversa erat, levius custodiebatur, ad Darii castra pervenit: exceptusque a vigilibus, in tabernaculum regis perducitur; gemens et veste lacerata. Quem ut conspexit Darius, multiplici doloris exspectatione commotus, et quid potissimum timeret, incertus, *Vultus tuus*, inquit, *nescio quod ingens malum praefert: sed cave miseri hominis auribus parcas. didici enim esse infelix: & saepe calamitatis solatium est nosse sortem suam. Num, quod maxime suspicor, & loqui timeo, ludibria meorum nuntiaturus es; mihi, & ut credo, ipsis quo-*

que, omni graviora ſupplicio? Ad hac Tyriotes, *iſtud quidem procul abeſt*, inquit: *quantuscunque enim reginis honor ab iis qui parent haberi poteſt; tuis a victore ſervatus eſt: ſed uxor tua paulo ante exceſſit e vita.* Tum vero non gemitus modo, ſed etiam eiulatus, totis caſtris exaudiebantur: nec dubitavit Darius, quin interfecta eſſet, quia nequiſſet contumeliam pati. exclamatque amens dolore: *quod ego tantum nefas commiſi, Alexander? quem tuorum propinquorum necavi, ut hanc vicem ſaevitiae meae reddas? Odiſti me, non quidem provocatus: ſed finge, iuſtum intuliſſe te bellum; cum feminis ergo agere debueras?* Tyriotes affirmare *per deos patrios, nihil in eam gravius eſſe conſultum: ingemuiſſe etiam Alexandrum morti, et non parcius fleviſſe, quam ipſe lacrimaretur.* Ob haec ipſa amantis animus in ſolicitudinem ſuſpicionemque revolutus eſt; deſiderium captivae profecto a conſuetudine ſtupri ortum eſſe coniectans. Submotis igitur arbitris, uno dumtaxat Tyriote retento, iam non flens, ſed ſuſpirans, *videsne in te, Tyriote, locum mendacio non eſſe? tormenta iam hic erunt; ſed ne exſpectaveris per deos, ſi quid tui tibi regis reverentiae eſt: num, quod & ſcire expeto, & quaerere pudet, auſus eſt & dominus, & iuvenis?* Ille *quaeſtioni corpus* offerre, *deos teſtes* invocare, *caſte ſancteque habitam eſſe reginam.* Tandem ut fides facta eſt, vera eſſe quae affirmaret ſpado; capite velato diu flevit: manantibusque adhuc lacrimis, veſte ab ore reiecta, ad coelum manus tendens, *dii patrii*, inquit, *primum mihi ſtabilite regnum: deinde, ſi de me iam transactum eſt, precor, ne quis Aſiae rex*

ſit, quam iſte tam iuſtus hoſtis, tam miſericors victor. Itaque quamquam pace fruſtra bis petita, omnia in 11
bellum conſilia converterat; victus tamen continentia hoſtis, ad novas pacis conditiones ferendas decem legatos cognatorum principes miſit: quos Alexander conſilio advocato, *introduci* iuſſit. E quibus maximus natu, *Darium*, inquit, *ut pacem a te iam hoc tertio peteret, nulla vis ſubegit: ſed iuſtitia & continentia tua expreſſit. Matrem, coniugem, liberosque eius, niſi quod ſine illo ſunt, captos eſſe non ſenſit: pudicitiae earum quae ſuperſunt, curam haud ſecus quam parens agens*, reginas *appellas: ſpeciem priſtinae fortunae retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit, cum dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem, tu hoſtem luges. Iam in acie ſtares, niſi cura te ſepulturae eius moraretur. Et quid mirum eſt, ſi tam ab amico animo pacem petit? quid opus eſt armis, inter quos odia ſublata ſunt? Antea imperio tuo deſtinabat Halyn amnem, qui Lydiam terminat. Nunc, quidquid inter Helleſpontum & Euphraten eſt, in dotem filiae offert, quam tibi tradit: Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obſidem retine: matrem & duas virgines filias redde: pro tribus corporibus triginta millia talentum auri precatur accipias. Niſi moderationem animi tui notam haberem; non dicerem hoc eſſe tempus, quo pacem non dare ſolum, ſed etiam occupare deberes. Reſpice, quantum poſt te reliqueris: intuere, quantum petas! PERICULOSUM eſt praegrave imperium: difficile eſt continere, quod capere non poſſis. Videsne ut navigia, quae modum excedunt, regi nequeant? Neſcio, an Darius ideo tam multa amiſerit, quia*

NIMIAE opes magnae iacturae locum faciunt. FACILIUS eſt quaedam vincere, quam tueri: quam hercule expeditius manus noſtrae rapiunt, quam continent. Ipſa mors uxoris Darii te admonere poteſt, minus iam miſericordiae tuae licere, quam licuit. Alexander, legatis *excedere tabernaculo* iuſſis, *quid placeret*, ad conſilium refert. Diu nemo quid ſentiret auſus eſt dicere, incerta regis voluntate. Tandem Parmenio, *ante ſuaſiſſem*, ait, *ut captivos apud Damaſcum redimentibus redderes; ingentem pecuniam potuiſſe redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere cenſerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, trigina millibus talentis auri permutes. Opimum regnum occupari poſſe conditione, non bello: nec quemquam alium inter Iſtrum & Euphraten poſſediſſe terras ingenti ſpatio intervalloque diſcretas. Macedoniam quoque reſpiceret potius; quam Bactra & Indos intueretur.* Ingrata oratio regi fuit. Itaque ut finem dicendi fecit; *& ego*, inquit, *pecuniam quam gloriam mallem, ſi Parmenio eſſem.* [*Nunc Alexander, de paupertate ſecurus ſum: & me non mercatorem memini eſſe, ſed regem.*] *Nihil quidem habeo venale; ſed fortunam meam utique non vendo. Captivos ſi placet reddi; honeſtius dono dabimus, quam pretio remittemus.* Introductis deinde legatis ad hunc modum reſpondit: *Nuntiate Dario,* [*gratiarum actionem apud hoſtem ſupervacaneam eſſe: &*] *me, quae fecerim clementer & liberaliter, non amicitiae eius tribuiſſe, ſed naturae meae:* [*nec adverſus calamitates, ſed adverſus hoſtium vires contendere.*]

Bellum cum captivis & feminis gerere non ſoleo. armatus ſit oportet, quem oderim. Quod ſi ſaltem pacem bona fide peteret; deliberarem forſitan an darem. verumenimvero, cum modo milites meos literis ad proditionem, modo amicos ad perniciem meam pecunia ſolicitet; ad internecionem mihi perſequendus eſt, non ut iuſtus hoſtis, ſed ut percuſſor veneficus. Conditiones vero pacis, quas fertis, ſi accepero, victorem eum faciunt. Quae poſt Euphraten ſunt, liberaliter donat: ubi igitur me adſamini? nempe ultra Euphraten ſum. ſummum ergo dotis, quam promittit, terminum, caſtra mea tranſeunt. Hinc me depellite, ut ſciam veſtrum eſſe, quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam ſuam: nempe quam ſcio alicui ſervorum ſuorum nupturam. multum vero mihi praeſtat, ſi me Mazaeo generum praeponit! Ite, nuntiate regi veſtro; & quae amiſit, & quae adhuc habet, praemia eſſe belli: hoc regente utriuſque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximae lucis aſſignatura fortuna eſt. [*Et me in Aſiam non veniſſe, ut ab aliis acciperem; ſed ut aliis darem. Si ſecundus, & non par mihi vellet haberi; facerem forſitan quae petit. ceterum, nec mundus duobus ſolibus poteſt regi: nec duo ſumma regna ſalvo ſtatu terrarum poteſt habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in craſtinum bellum paret: nec aliam ſibi quam expertus eſt, polliceatur fortunam.*] Legati reſpondent: *cum bellum in animo ſit, facere eum ſimpliciter, quod ſpe pacis non fruſtraretur. ipſos petere, quamprimum dimittantur ad regem: eum quoque bellum parare debere.* Dimiſſi nuntiant, *adeſſe certamen.* Ille quidem confeſtim Mazaeum cum tribus milli- 12

bus equitum, ad itinera, quae hostis petiturus erat, occupanda praemisit. Alexander, corpori uxoris eius iustis persolutis, omnique graviore comitatu intra eadem munimenta cum modico praesidio relicto, ad hostem contendit. In duo cornua diviserat peditem; in utrumque latus equite circumdato: impedimenta sequebantur agmen. Praemissum deinde concitis equitibus Menidam iubet *explorare, ubi Darius esset.* At ille, cum Mazaeus haud procul consedisset, non ausus ultra procedere, nihil aliud, quam *fremitum hominum, hinnitumque equorum exaudisse* nuntiat. Mazaeus quoque, conspectis procul exploratoribus, in castra se recipit, adventus hostium nuntius. Igitur Darius, qui in patentibus campis decernere optabat, *armari militem* iubet, aciemque disponit. Laevo cornu Bactriani ibant equites, mille admodum; Dahae totidem: et Arachosii Susiique quatuor millia explebant. Hos quinquaginta falcati currus sequebantur. proximus quadrigis erat Bessus, cum octo millibus equitum item Bactrianis. Massagetae duobus millibus agmen eius claudebant. Pedites his plurium gentium non mixtas, sed suae quisque nationis iunxerant copias. Persas deinde cum Mardis Sogdianisque Ariobarzanes et Orobates ducebant. Illis partibus copiarum, summae Orsines praeerat, a septem Persis oriundus, ad Cyrum quoque nobilissimum regem originem sui referens. Hos aliae gentes, ne sociis quidem satis notae, sequebantur. Post quas quinquaginta quadrigas Phradates magno Caspianorum agmine antecedebat. Indi, ceterique ru-

bri maris accolae, nomina verius quam auxilia, poſt currus erant. Claudebatur hoc agmen aliis falcatis curribus quinquaginta: quis peregrinum militem adiunxerat. Hunc Armenii, quos minores vocant; Armenios Babylonii; utrosque Belitae, et qui montes Coſſaeorum incolebant, ſequebantur. Poſt hos ibant Gortuae, gentes quidem Euboicae, Medos quondam ſecuti; ſed iam degeneres, et patrii moris ignari. Applicuerat his Phrygas et Catāonas. Parthorum deinde gens, incolentium terras, quas nunc Parthi Scythia profecti tenent, claudebant agmen. Haec ſiniſtri cornu acies fuit. Dextrum tenebat natio maioris Armeniae, Caduſiique, Cappadoces, et Syri, et Medi. his quoque falcati currus erant quinquaginta. Summa totius exercitus, equites quadraginta quinque millia: pedeſtris acies ducenta millia expleverat. Hoc modo inſtructi decem ſtādia procedunt: iuſſique *ſubſiſtere*, armati hoſtem exſpectabant. Alexandri exercitum pavor, cuius cauſa non ſuberat, invaſit: quippe lymphati trepidare coeperunt, omnium pectora occulto metu percurrente. Coeli fulgor tempore aeſtivo ardenti ſimilis internitens, ignis praebuit ſpeciem; flammasque ex Darii caſtris ſplendere, velut illati temere praeſidiis, credebant. Quod ſi perculſis Mazaeus, qui praeſidebat itineri, ſuperveniſſet; ingens clades accipi potuit. ille ſegnis in eo quem occupaverat tumulo ſedet: contentus non laceſſi. Alexander, cognito pavore exercitus, *ſignum ut conſiſterent dari; ipſos arma deponere ac levare corpora* iubet: admonens, *nullam ſubiti cauſam eſſe timoris; hoſtem procul ſtare.* Tandem compotes

sui pariter arma et animos recepere: nec quidquam ex praesentibus tutius visum est, quam eodem loco castra munire. Postero die Mazaeus, qui cum delectis equitum in edito colle, ex quo Macedonum prospiciebantur castra, consederat; sive metu, sive quia *speculari modo* iussus erat, ad Darium rediit. Macedones eum ipsum collem, quem deseruerat, occupaverunt: nam et tutior planitie erat; et inde acies hostium, quae in campo explicabatur, conspici poterat. Sed caligo, quam circa humidi effuderant montes, universam quidem rei faciem non abstulit: ceterum agminum discrimina atque ordinem prohibuit perspici. Multitudo inundaverat campos: fremitusque tot millium etiam procul stantium aures impleverat. Fluctuari animo rex, et modo suum, modo Parmenionis consilium sera aestimatione perpendere. quippe eo ventum erat, unde recipi exercitus nisi victor, aut sine clade non posset. [Movebat etiam eum multitudo hostium, respectu paucitatis suae gentis: sed interdum reputabat, quantas res cum hac gente gessisset, quantosque populos fudisset. Itaque, cum spes metum vinceret, periculosius bellum differre ratus, ne desperatio suis cresceret;] dissimulato eo, *mercenarium equitem ex Poeonia praecedere* iubet. Ipse phalangem, sicut antea dictum est, in duo cornua extenderat: utrumque cornu equites tegebant. Iamque nitidior lux, discussa caligine, aciem hostium ostenderat: et Macedones, sive alacritate, sive taedio exspectationis, ingentem, pugnantium more, edidere clamorem. redditus et a Persis, nemora vallesque circumiectas terribili sono impleverat. Nec

iam contineri Macedones poterant, quin cursu quoque ad hostem contenderent. Melius adhuc ratus in eodem tumulo castra munire, *vallum iaci* iussit: strenueque opere perfecto, in tabernaculum, ex quo tota acies hostium conspiciebatur, secessit. Tum vero universa futuri discriminis facies in oculis 13
erat: armis insignibus equi virique splendebant: et, omnia intentiore cura praeparari apud hostem, solicitudo praetorum agmina sua interequitantium ostendebat. ac pleraque inania; sicut fremitus hominum, equorum hinnitus, armorum internitentium fulgor, solicitam exspectatione mentem turbaverant. Igitur sive dubius animi, sive ut suos experiretur, consilium adhibet: *quid optimum factu esset*, exquirens. Parmenio, peritissimus inter duces artium belli, *furto, non proelio opus esse* censebat: *intempesta nocte opprimi posse hostes. discordes moribus, linguis; adhaec somno & improviso periculo territos, quando in nocturna trepidatione coituros? At interdiu primum terribiles occursuras facies Scytharum Bactrianorumque: hirta illis ora, & intonsas comas esse; praeterea eximiam vastorum magnitudinem corporum. vanis & inanibus militem magis quam iustis formidinis causis moveri. Deinde tantam multitudinem circumfundi paucioribus posse. non in Ciliciae angustiis, & inviis callibus, sed in aperta & lata planitie dimicandum fore.* Omnes ferme Parmenioni assentiebant: Polypercon *haud dubie in eo consilio positam victoriam* arbitrabatur. quem intuens rex; namque Parmenionem nuper acrius quam vellet increpitum, rursus castigare non sustinebat: *latrunculorum*, inquit, *& furum ista solertia est, quam*

praecipitis mihi: quippe illorum votum unicum est fallere. Meae vero gloriae semper aut absentiam Darii, aut angustias locorum, aut furtum noctis obstare non patiar: palam luce aggredi certum est. malo me fortunae poeniteat, quam victoriae pudeat. Ad haec illud quoque accedit, vigilias agere barbaros, & in armis stare, ut ne decipi quidem possint, compertum habeo. itaque ad proelium vos parate. Sic incitatos ad corpora curanda dimisit. Darius illud, quod Parmenio suaserat, hostem facturum esse coniectans, *frenatos equos stare, magnamque exercitus partem in armis esse, ac vigilias intentiore cura servari* iusserat. ergo ignibus tota eius castra fulgebant. Ipse cum ducibus propinquisque agmina in armis stantium circumibat, *Solem Mithren, sacrumque & aeternum* invocans *ignem, ut illis dignam vetere gloria, maiorumque monumentis fortitudinem inspirarent. Et profecto, si qua divinae opis auguria humana mente concipi possent, deos stare secum. illos nuper Macedonum animis subitam incussisse formidinem: adhuc lymphatos ferri agique, arma iacientes: expetere praesides Persarum imperii deos debitas e vecordibus poenas. Nec ipsum ducem saniorem esse. quippe ritu ferarum praedam modo, quam expeteret, intuentem, in perniciem, quae ante praedam posita esset, incurrere.* Similis apud Macedones quoque solicitudo erat: noctemque, velut in eam certamine edicto, metu egerunt. Alexander, non alias magis territus, *ad vota & preces Aristandrum vocari* iubet. ille in candida veste verbenas manu praeferens, capite velato praeibat preces regi, Iovem, Minervam Victoriamque propitianti. Tunc quidem sacrificio rite perpetrato, reliquum noctis

adquieturus in tabernaculum rediit. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat. modo e iugo montis aciem in dextrum Persarum cornu demittere agitabat; modo recta fronte concurrere hosti : interdum haesitare, an potius in laevum torqueret agmen? tandem gravatum animi anxietate corpus altior somnus oppressit. Iamque luce orta duces ad accipienda imperia convenerant; insolito circa praetorium silentio attoniti. quippe alias accersere ipsos, et interdum morantes castigare assueverat: tunc ne ultimo quidem rerum discrimine excitatum esse mirabantur; et non somno quiescere, sed pavore marcere credebant. Non tamen quisquam e custodibus corporis intrare tabernaculum audebat : et iam tempus instabat; nec miles iniussu ducis, aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Diu Parmenio cunctatus, *cibum ut caperent*, ipse pronuntiat. Iamque exire necesse erat : tunc demum intrat tabernaculum : saepiusque nomine compellatum, cum voce non posset, tactu excitavit. *Multa lux*, inquit, *est: instructam aciem hostis admovit : tuus miles adhuc inermis exspectat imperium. Ubi est vigor ille animi tui? nempe excitare vigiles soles.* Ad haec Alexander: *credisne, me prius somnum capere potuisse, quam exonerarem animum solicitudine, quae quietem morabatur? signumque pugnae tuba dari* iussit. Et cum in eadem admiratione Parmenio perseveraret, [*quod securus somnum cepisset*]; *minime*, inquit, *mirum est. ego enim, cum Darius terras ureret, vicos excideret, alimenta corrumperet, potens mei non eram: nunc vero quid metuam, cum acie decernere paret? Hercule votum meum implevit. Sed huius quoque*

consilii ratio postea reddetur: vos ite ad copias, quibus quisque praeest. ego iam adero, & quid fieri velim, exponam. Raro admodum admonitu amicorum, cum metus discriminis aderat, uti solebat. Tunc quoque munimento corporis sumto processit ad milites. Haud alias tam alacrem viderant regem: et vultu eius interrito, certam spem victoriae augurabantur. Atque ille *prorupto vallo exire copias* iubet, aciemque disponit. In dextro cornu locati sunt equites, quos *agema* appellant. praeerat his Clitus: cui iunxit Philotae turmas, ceterosque praefectos equitum lateri eius applicuit. Ultima Meleagri ala stabat: quam phalanx sequebatur. Post phalangem Argyraspides erant. his Nicanor Parmenionis filius praeerat. In subsidiis cum manu sua Coenos: post eum Orestes Lyncestesque. Post illos Polypercon, dux peregrini militis. huius agminis Amyntas princeps erat. Philagus Balacros regebat in societatem nuper adscitos. Haec dextri cornu facies erat. In laevo Craterus Peloponnensium equites habebat Achaeorumque; et Locrensium, et Maleon turmis sibi adiunctis. hos Thessali equites claudebant, Philippo duce. Peditum acies equitatu tegebatur. frons laevi cornu haec erat. Sed ne circumiri posset a multitudine, ultimum agmen valida manu cinxerat. cornua quoque subsidiis firmavit, non recta fronte, sed a latere positis: ut, si hostis circumvenire aciem tentasset, parata pugnae forent. Hic Agriani erant, quibus Attalus praeerat; adiunctis sagittariis Cretensibus. Ultimos ordines avertit a fronte, ut totam aciem orbe muniret. Illyrii hic erant: adiuncto milite mercede conducto. Thracas

quoque ſimul obiecerat leviter armatos. adeoque aciem verſatilem poſuit, ut, qui ultimi ſtabant, ne circumirentur; verti tamen, et in frontem circumagi poſſent. Itaque non prima quam latera; non latera munitiora fuere, quam terga. His ita ordinatis, praecipit, *ut, ſi falcatos currus cum fremitu barbari emitterent; ipſi laxatis ordinibus impetum occurrentium ſilentio exciperent:* haud dubius ſine noxa tranſcurſuros, ſi nemo ſe opponeret. *ſin autem ſine fremitu immiſiſſent; eos ipſi clamore terrerent: pavidoſque equos telis utrimque ſuffoderent.* Qui cornibus praeerant, *extendere ea* iuſſi, *ita ut nec circumvenirentur, ſi arctius ſtarent; nec tamen mediam aciem exinanirent.* Impedimenta cum captivis, inter quos mater liberique Darii cuſtodiebantur, haud procul acie in edito colle conſtituit; modico praeſidio relicto. Laevum cornu, ſicut alias, Parmenioni tuendum datum: ipſe in dextro ſtabat. Nondum ad teli iactum pervenerant, cum Bion quidam transfuga, quanto maximo curſu potuerat, ad regem pervenit: nuntians, *murices ferreos in terram defodiſſe Darium, qua hoſtem equites emiſſurum eſſe credebat: notatumque certo ſigno locum, ut fraus evitari a ſuis poſſet. Adſervari* transfuga iuſſo, duces convocat: expoſitoque quod nuntiatum erat, monet, *ut regionem monſtratam declinent, equitemque periculum edoceant.* Ceterum hoc tantus exercitus exaudire non poterat, uſum aurium intercipiente fremitu duorum agminum: ſed in conſpectu omnium duces et proximum quemque interequitans alloquebatur. *Emenſis tot terras in ſpem victoriae, de qua dimicandum foret, hoc unum ſupereſſe diſcrimen. Grani-* 14

cum hic *amnem, Ciliciaeque montes, & Syriam Aegyptumque praeeuntibus raptas*, ingentia ſpei gloriaeque incitamenta, referebat. *Reprehenſos ex fuga Perſas pugnaturos, quia fugere non poſſent. tertium diem iam metu exſangues, armis ſuis oneratos, in eodem veſtigio haerere. nullum deſperationis illorum maius iudicium eſſe, quam quod urbes, quod agros ſuos urerent; quidquid non corrupiſſent, hoſtium eſſe confeſſi. Nomina modo vana gentium ignotarum ne extimeſcerent. neque enim ad belli diſcrimen pertinere, qui ab his Scythae, quive Caduſii appellentur. Ob id ipſum, quod ignoti eſſent, ignobiles eſſe. nunquam ignorari viros fortes: at imbelles, ex latebris ſuis erutos, nihil praeter nomina afferre. Macedones virtute aſſecutos, ne quis toto orbe locus eſſet, qui tales viros ignoraret. Intuerentur barbarorum inconditum agmen: alium nihil praeter iaculum habere; alium funda ſaxa librare: paucis iuſta arma eſſe. Itaque illinc plures ſtare: hinc plures dimicaturos. Nec poſtulare ſe, ut fortiter capeſſerent proelium, ni ipſe ceteris fortitudinis fuiſſet exemplum. ſe ante prima ſigna dimicaturum ſpondere. pro ſe, quot cicatrices, totidem corporis decora: ſcire ipſos, unum paene ſe praedae communis exſortem, in illis colendis ornandiſque uſurpare victoriae praemia. Haec ſe fortibus viris dicere. ſi qui diſſimiles eorum eſſent; illa fuiſſe dicturum: perveniſſe eo, unde fugere non poſſent. tot terrarum ſpatia emenſis, tot amnibus montibusque poſt tergum obiectis, iter in patriam & penates manu eſſe faciendum.* Sic duces, ſic proximi militum inſtincti ſunt. Darius in laevo cornu erat, magno ſuorum agmine, delectis equitum peditumque ſtipatus: contemſeratque pau-

citatem hoſtis; vanam aciem eſſe, extentis cornibus ratus. Ceterum, ſicut curru eminebat, dextra laevaque ad circumſtantium agmina oculos manusque circumferens, *Terrarum*, inquit, *quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Helleſpontus, paulo ante domini, iam non de gloria, ſed de ſalute, &, quod ſaluti praeponitis, de libertate pugnandum eſt. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit aetas, aut conſtituet, aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoſte certavimus: in Cilicia victos Syria poterat excipere: magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum eſt eo, unde pulſis ne fugae quidem locus eſt. omnia tam diutino bello exhauſta poſt tergum ſunt: non incolas ſuos urbes, non cultores habent terrae. Coniuges quoque & liberi ſequuntur hanc aciem; parata hoſtibus praeda, niſi pro cariſſimis pignoribus corpora opponimus. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem paene immenſa planities vix caperet, comparavi: equos, arma diſtribui: commeatus, ne tantae multitudini deeſſent, providi: locum, in quo acies explicari poſſet, elegi. Cetera in veſtra poteſtate ſunt: audete modo vincere; famamque, infirmiſſimum adverſus fortes viros telum, contemnite. Temeritas eſt, quam adhuc pro virtute timuiſtis: quae ubi primum impetum effudit, velut quaedam animalia amiſſo aculeo torpet. Hi vero campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciae montes abſconderant. videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhauſtam. nam ultimi, quos locavit averſos, terga iam praebent. Obteri mehercule equorum ungulis poſſunt; etiamſi nil praeter falcatos currus emiſero. Et bello vicerimus, ſi vincimus proelio: nam ne*

illis quidem ad fugam locus est. hinc Euphrates; illinc Tigris prohibet inclusos. Et quae antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile & expeditum agmen est; illud praeda grave. implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus: eademque res & causa victoriae erit, & fructus. Quod si quem e vobis nomen gentis movet; cogitet, Macedonum illic arma esse, non corpora. multum enim sanguinis invicem hausimus; & semper gravior in paucitate iactura est. Nam Alexander, quantuscunque ignavis & timidis videri potest, unum animal est: & si quid mihi creditis, temerarium & vecors; adhuc nostro pavore, quam sua virtute felicius. Nihil autem potest esse diuturnum, cui non subest ratio. licet felicitas adspirare videatur; tamen ad ultimum temeritati non sufficit. Praeterea breves & mutabiles vices rerum sunt; & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita dii fata ordinaverunt, ut Persarum imperium, quod secundo cursu per ducentos triginta annos ad summum fastigium evexerant, magno motu concuterent magis, quam affligerent: admonerentque nos fragilitatis humanae, cuius nimia in prosperis rebus oblivio est. Modo Graecis ultro bellum inferebamus: nunc in sedibus nostris propulsamus illatum. iactamur invicem varietate fortunae. Videlicet imperium, quod mutuo affectamus, una gens non capit. Ceterum, etiamsi spes non subesset, necessitas tamen stimulare deberet: ad extrema perventum est. matrem meam, duas filias, Ochum in spem huius imperii genitum, illos principes, illam subolem regiae stirpis, duces vestros regum instar, vinctos habet: nisi quod in vobis est, ipse ego maiore parte captivus sum. Eripite viscera

mea ex vinculis : reſtituite mihi pignora, pro quibus ipſe mori non recuſo, parentem, liberos; nam coniugem in illo carcere amiſi. Credite, nunc omnes tendere ad vos manus; implorare patrios deos; opem veſtram, miſericordiam, fidem expoſcere: ut ſervitute, ut compedibus, ut precario victu ipſos liberetis. An creditis aequo animo iis ſervire, quorum reges eſſe faſtidiunt? Video admoveri hoſtium aciem: ſed quo propius diſcrimen accedo, hoc minus iis quae dixi, poſſum eſſe contentus. Precor vos per deos patrios, aeternumque ignem, qui praefertur altaribus, fulgoremque Solis intra fines regni mei orientis, per aeternam memoriam Cyri, qui ademtum Medis Lydisque imperium primus in Perſidem intulit: vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Perſarum. Ite alacres & ſpe pleni, ut, quam gloriam accepiſtis a maioribus veſtris, poſteris relinquatis. In dextris veſtris iam libertatem, opem, ſpem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contemſerit: timidiſſimum quemque conſequitur. Ipſe non patrio more ſolum, ſed etiam ut conſpici poſſim, curru vehor: nec recuſo, quo minus imitemini me, ſive fortitudinis exemplum, ſive ignaviae fuero. Interim Alexander, ut et demonſtratum a transfuga inſidiarum locum circumiret, et Dario, qui laevum cornu tuebatur, occurreret, agmen *obliquum incedere* iubet. Darius quoque eodem ſuum obvertit; Beſſo admonito, *ut Maſſagetas equites in laevum Alexandri cornu a latere invehi iuberet.* Ipſe ante ſe falcatos currus habebat: quos ſigno dato univerſos in hoſtem effudit. ruebant laxatis habenis aurigae, quo plures nondum ſatis proviſo impetu obtererent. Alios ergo haſtae multum ultra

temones eminentes, alios ab utroque latere dimissae falces laceravere. nec sensim Macedones cedebant; sed effusa turbaverant fuga ordines. Mazaeus quoque perculsis metum incussit, mille equitibus *ad diripienda hostis impedimenta circumvehi* iussis: ratus, captivos quoque, qui simul asservabantur, rupturos vincula, cum suos appropinquantes vidissent. Non fefellerat Parmenionem, qui in laevo cornu erat: propere igitur Polydamanta mittit ad regem, qui et periculum ostenderet, et, *quid fieri iuberet*, consuleret. Ille audito Polydamante, *abi*, *nuntia*, inquit, *Parmenioni, si acie vicerimus, non nostra solum nos recuperaturos; sed omnia, quae hostium sunt, occupaturos. Proinde non est quod quidquam virium subducat ex acie: sed, ut me & Philippo patre dignum est, contemto sarcinarum damno fortiter dimicet.* Interim barbari impedimenta turbaverant; caesisque plerisque custodum, captivi, vinculis ruptis, quidquid obvium erat, quo armari possent, rapiunt: et aggregati suorum equitibus Macedonas, ancipiti circumventos malo, invadunt. laetique circa Syssigambim *vicisse Darium: ingenti caede prostratos hostes; ad ultimum etiam impedimentis exutos esse*, nuntiant. quippe eandem fortunam ubique esse credebant, et victores Persas ad praedam discurrisse. Syssigambis, hortantibus captivis, *ut animum a moerore allevaret*, in eodem, quo antea fuit, perseveravit. non vox ulla excidit ei: non oris color, vultusve mutatus est: sed sedit immobilis, (credo, praecoque gaudio verita fortunam irritare,) adeo ut quid mallet, intuentibus fuerit incertum. Inter haec

Amyntas, praefectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis laturus advenerat; incertum ſuone conſilio, an regis imperio. ſed non ſuſtinuit Caduſiorum Scytharumque impetum: quippe vix tentato certamine effugit ad regem, amiſſorum impedimentorum teſtis magis, quam vindex. Iam conſilium Alexandri vicerat dolor: et ne cura recuperandi ſua militem a proelio averteret, non immerito verebatur. Itaque Areten, ducem haſtatorum, quos *ſariſſophoros* vocabant, adverſus Scythas mittit. Inter haec currus, qui circa prima ſigna turbaverant aciem, in phalangem invecti erant. Macedones confirmatis animis in medium agmen accipiunt. Vallo ſimilis acies erat: iunxerant haſtas; et ab utroque latere temere incurrentium ilia ſuffodiebant. circumire deinde currus, et propugnatores praecipitare coeperunt. Ingens ruina equorum aurigarumque aciem compleverat. hi territos regere non poterant: equi crebra iactatione cervicum non iugum modo excuſſerant, ſed etiam currus everterant. vulnerati interfectos trahebant: nec conſiſtere territi, nec progredi debiles poterant. Paucae tamen evaſere quadrigae in ultimam aciem, iis, quibus inciderunt, miſerabili morte conſumtis. quippe amputata virorum membra humi iacebant; et quia calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque et debiles arma non omittebant; donec multo ſanguine effuſo, exanimati procumberent. Interim Aretes, Scytharum, qui impedimenta diripiebant, duce occiſo, gravius territis inſtabat. Supervenere deinde miſſi a Dario Bactriani, pugnaeque vertere fortu-

nam. Multi ergo Macedonum primo impetu obtriti ſunt: plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Perſae, clamore ſublato, qualem victores ſolent edere, ferociter in hoſtem, quaſi ubique profligatum, incurrunt. Alexander territos caſtigare, adhortari, proelium, quod iam elanguerat, ſolus accendere; confirmatisque tandem animis, *ire in hoſtem* iubet. Rarior acies erat in dextro cornu Perſarum; namque inde Bactriani deceſſerant ad opprimenda impedimenta. itaque Alexander laxatos ordines invadit, et multa caede hoſtium invehitur. At qui in laevo cornu erant Perſae, ſpe poſſe eum includi, agmen ſuum a tergo dimicantis opponunt: ingensque periculum in medio haerens adiſſet, ni equites Agriani calcaribus ſubditis circumfuſos regi barbaros adorti eſſent, averſosque caedendo in ſe obverti coegiſſent. Turbata erat utraque acies. Alexander a fronte, et a tergo hoſtem habebat: qui averſo ei inſtabant, ab Agrianis militibus premebantur: Bactriani, impedimentis hoſtium direptis, reverſi, ordines ſuos recuperare non poterant: plura ſimul abrupta a ceteris agmina, ubicunque alium alii fors miſcuerat, dimicabant. Duo reges iunctis prope agminibus proelium accendebant. plures Perſae cadebant; par ferme utrimque numerus vulnerabatur: curru Darius, Alexander equo vehebatur: utrumque delecti tuebantur, ſui immemores. quippe amiſſo rege nec volebant ſalvi eſſe, nec poterant. ante oculos ſui quisque regis mortem occumbere ducebant egregium. maximum tamen periculum adibant, qui maxime tuebantur; quippe ſibi quisque caeſi regis expetebat

decus. Ceterum, ſive ludibrium oculorum, ſive vera ſpecies fuit, qui circa Alexandrum erant, vidiſſe ſe crediderunt, paululum ſuper caput regis placide volantem aquilam, non ſonitu armorum, non gemitu morientium territam: diuque circa equum Alexandri pendenti magis, quam volanti ſimilis apparuit. Certe vates Ariſtander, alba veſte indutus, et dextra praeferens lauream, militibus in pugnam intentis avem monſtravit, *haud dubium victoriae auſpicium.* Ingens ergo alacritas ac fiducia paulo ante territos accendit ad pugnam. utique poſtquam auriga Darii, qui ante ipſum ſedens equos regebat, haſta transfixus eſt. nec aut Perſae, aut Macedones dubitavere, quin ipſe rex eſſet occiſus. Lugubri ergo ululatu et incondito clamore gemituque totam fere aciem adhuc aequo Marte pugnantium turbavere cognati Darii et armigeri: laevoque cornu in fugam effuſo, deſtituerant currum: quem a dextra parte ſtipati in medium agmen receperunt. Dicitur acinace ſtricto Darius dubitaſſe, an fugae dedecus honeſta morte vitaret. Sed eminens curru nondum omnem ſuorum aciem proelio excedentem deſtituere erubeſcebat. Dum inter ſpem et deſperationem haeſitat, ſenſim Perſae cedebant, et laxaverant ordines. Alexander mutato equo, quippe plures fatigaverat, reſiſtentium adverſa ora fodiebat, fugientium terga. Iamque non pugna, ſed caedes erat; cum Darius quoque currum ſuum in fugam vertit. Haerebat in tergis fugientium victor: ſed proſpectum oculorum nubes pulveris, quae ad coelum ferebatur, abſtulerat. ergo haud ſecus quam in tenebris errabant; ad ſo-

nitum notae vocis, ut ſignum, ſubinde coeuntes. Exaudiebantur tantum ſtrepitus habenarum, quibus equi currum trahentes identidem verberabantur: 16 haec ſola fugientis veſtigia excepta ſunt. At in laevo Macedonum cornu, quod Parmenio, ſicut ante dictum eſt, tuebatur, longe alia fortuna utriusque partis res gerebatur. Mazaeus, cum omni ſuorum equitatu vehementer invectus, urgebat Macedonum alas; iamque abundans multitudine aciem circumvehi coeperat; cum Parmenio equites *nuntiare* iubet *Alexandro, in quo diſcrimine ipſi eſſent, niſi mature ſubveniretur; non poſſe ſiſti fugam.* Iam multum viae proceſſerat Rex, imminens fugientium tergis; cum a Parmenione triſtis nuntius venit. *refrenare equos* iuſſi, qui vehebantur, agmenque conſtitit: frendente Alexandro, *eripi ſibi victoriam e manibus; & Darium felicius fugere quam ſequi ſe.* Interim ad Mazaeum ſuperati regis fama pervenerat. Itaque, quamquam validior erat, fortuna tamen partium territus, perculſis languidius inſtabat. Parmenio ignorabat quidem cauſam ſua ſponte pugnae remiſſae; ſed occaſione vincendi ſtrenue eſt uſus. Theſſalos equites ad ſe vocari iubet. *Ecquid*, inquit, *videtis iſtos, qui ferociter modo inſtabant, pedem referre, ſubito pavore perterritos? Nimirum nobis quoque regis noſtri fortuna vincit. omnia Perſarum caede ſtrata ſunt. quid ceſſatis? an ne fugientibus quidem pares eſtis?* Vera dicere videbatur, et ſpes languentes quoque erexerat. ſubditis calcaribus proruere in hoſtem. et illi iam non ſenſim, ſed citato gradu recedebant, nec quidquam fugae, niſi quod terga nondum verterant, deerat. Parmenio

tamen, ignarus quaenam in dextro cornu fortuna regis esset, repressit suos: Mazaeus, dato fugae spatio, non recto itinere, sed maiore et ob id tutiore circumitu Tigrim superat; et Babylonem cum reliquiis devicti exercitus intrat. Darius paucis fugae comitibus ad Lycum amnem contenderat, quo traiecto dubitavit an solveret pontem, quippe *hostem iam affore* nuntiabatur. Sed tot millia suorum, quae nondum ad amnem pervenerant, ponte reciso, praedam hostis fore videbat. Abeuntem, cum intactum sineret pontem, dixisse constat, *Malle insequentibus iter dare, quam auferre fugientibus.* Ipse ingens spatium fuga emensus, media fere nocte Arbela pervenit. Quis tot ludibria fortunae, ducum agminumque caedem multiplicem, devictorum fugam, clades nunc singulorum, nunc universorum, aut animo assequi queat, aut oratione complecti? Propemodum seculi res in unum illum diem fortuna cumulavit. Alii qua brevissimum patebat iter, alii diversos saltus, et ignotos sequentibus calles petebant. Eques pedesque confusi sine duce, armatis inermes, integris debiles implicabantur. Deinde, misericordia in metum versa, qui sequi non poterant, inter mutuos gemitus deserebantur. Sitis praecipue fatigatos et saucios perurebat, passimque omnibus rivis prostraverant corpora, praeterfluentem aquam hianti ore captantes. quam cum diu avidi turbidam hausissent, tendebantur extemplo praecordia premente limo; resolutisque et torpentibus membris, cum superveniisset hostis, novis vulneribus excitabantur. Quidam, occupatis proximis rivis, diverterant longius, ut, quid-

quid occulti humoris usquam manaret, exciperent. nec ulla adeo avia et ſicca lacuna erat, quae veſtigantium ſitim falleret. E proximis vero itineri vicis ſenum ululatus feminarumque exaudiebantur, barbaro ritu *Darium* adhuc *regem* clamantium. Alexander, ut ſupra dictum eſt, inhibito ſuorum curſu ad Lycum amnem pervenerat. ubi ingens multitudo fugientium oneraverat pontem, et plerique, cum hoſtis urgeret, in flumen ſe praecipitaverant, gravesque armis et proelio ac fuga defatigati gurgitibus hauriebantur. Iamque non pons modo fugientes, ſed ne amnis quidem capiebat, agmina ſua improvide ſubinde cumulantes. quippe ubi intravit animos pavor, id ſolum metuunt, quod primum formidare coeperunt. Alexander inſtantibus ſuis, *impune abeuntem hoſtem ſequi permitteret; hebetia tela eſſe, & manus fatigatas; tantoque curſu corpora exhauſta, & praeceps in noctem diei tempus* cauſatus eſt. Revera de laevo cornu, quod adhuc in acie ſtare credebat, ſolicitus, reverti ad ferendam opem ſuis ſtatuit. Iamque ſigna converterat, cum equites, a Parmenione miſſi, illius quoque partis victoriam nuntiant. Sed nullum eo die maius periculum adiit, quam dum copias reducit in caſtra. Pauci eum et incompoſiti ſequebantur ovantes victoria. quippe omnes hoſtes aut in fugam effuſos, aut in acie credebant cecidiſſe; cum repente ex adverſo apparuit agmen equitum, qui primo inhibuere curſum, deinde Macedonum paucitate conſpecta, turmas in obvios concitaverunt. Ante ſigna rex ibat diſſimulato magis periculo, quam ſpreto: nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felici-

tas. namque praefectum equitatus avidum certaminis, et ob id ipsum incautius in se ruentem, hasta transfixit. quo ex equo lapso, proximum, ac deinde plures eodem telo confodit. Invasere turbatos amici quoque; nec Persae inulti cadebant: quippe non universae acies, quam hae tumultuariae manus vehementius iniere certamen. Tandem barbari, cum obscura luce, fuga tutior videretur esse quam pugna, diversis agminibus abiere. Rex, extraordinario periculo defunctus, incolumes suos reduxit in castra. Cecidere Persarum, quorum numerum victores finire potuerunt, millia XL; Macedonum minus quam CCC desiderati sunt. Ceterum hanc victoriam rex maiore ex parte virtuti, quam fortunae suae debuit; animo, non ut antea loco vicit. Nam et aciem peritissime instruxit: et promtissime ipse pugnavit: et magno consilio iacturam sarcinarum impedimentorumque contemsit, cum in ipsa acie summum rei videret esse discrimen: dubioque adhuc pugnae eventu pro victore se gessit: perculsos deinde hostes fudit: fugientes, quod in illo ardore animi vix credi potest, prudentius quam avidius persecutus est. Nam si parte exercitus adhuc in acie stante, instare cedentibus perseveraſſet; aut sua culpa victus esset, aut aliena virtute vicisset. iam si multitudinem equitum occurrentium extimuisset; victori aut foede fugiendum, aut miserabiliter cadendum fuit. Ne duces quidem copiarum sua laude fraudandi sunt; quippe vulnera, quae quisque excepit, indicia virtutis sunt. Hephaestionis brachium hasta ictum est: Per-

diccas, ac Coenus, et Menidas, sagittis prope occisi. Et, si vere aestimare Macedonas, qui tunc erant, volumus: fatebimur, et regem talibus ministris, et illos tanto rege fuisse dignissimos.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER V.

Q. QUINTI CURTII RUFI

DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI

LIBRI

CUM SUPPLEMENTIS I. FREINSHEMII

PRAEMITTITUR NOTITIA LITERARIA

ACCEDIT INDEX

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

VOLUMEN SECUNDUM

BIPONTI
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS
CIↃIↃCCLXXXII

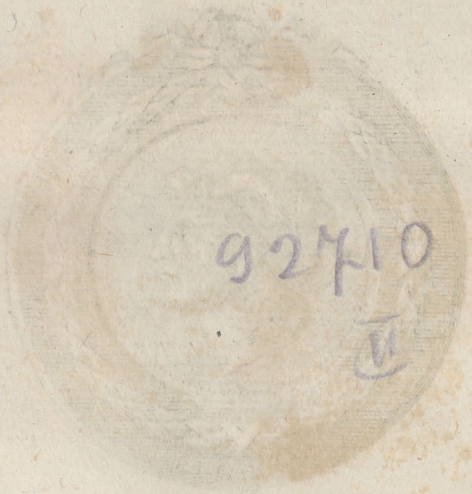
92710
IV

Q. CURTII RUFI

DE

REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

HISTORIARUM

LIBER V.

ARGUMENTUM.

Dario Mediae fines ingresso, Arbela potitur Alexander, et Babylone: cuius situs, amplitudo, et corrupti mores describuntur, 1. Militibus praemia proponit, ut iis otium excuteret. Susianam urbem ac regum Persiae thesauros recipit, et Sisygambim solatur, 2. Uxiorum regione superata, Madatem praefectum, ac deditos et captivos, tum libertate tum immunitate donat: Persidemque intrare cogitans, ab Ariobarzane recedere cogitur, 3. Captivo quodam iter paucis cognitum aperiente, Persarum exercitum, ipso Ariobarzane occiso, delet Alexander, 4. Ad Persepolim properans, captivorum Graecorum IV millia liberat, 5. Opulentissima Persepoli direpta, interiorem Persidis regionem petit, ac Mardorum domat gentem, 6. Alexander in convivio, a Thaide aliisque castrensibus scortis impulsus, Persarum regiam incendit: deinde persequi Darium statuit, 7. Darii, suos ad pugnam hortantis, oratio, 8. Variae Magnatum sententiae, ac tumultus, ob Nabarzanis, qui cum Besso proditionis societatem inierat, consilium, 9. Bessi et Nabarzanis de Dario prodendo aut occidendo nefaria deliberatio: quam miris artibus occultant, 10. Insidiae proditorum Dario aperiuntur, qui Graecorum praesens tutumque respuit auxilium; paratus perire,

si salvum esse nollent sui milites, 11. Bessus Darium fictis verbis et lacrimis delusum comprehendit, aureisque vinctum compedibus, in sordido vehiculo ad Alexandrum deduci curat, 12. Alexander, audito Darii periculo, ad Persarum exercitum contendit. Bessus autem, cum parricidis aliis arma vultumque metuens victoris, Darium, multis confossum vulneribus, relinquit, fugaque sibi consulere conatur. Darii corpus repertum Alexander lacrimis prosequitur, et ad Sisygambim sepeliendum mittit, 13.

1 QUAE interim ductu imperioque Alexandri vel in Graecia, vel in Illyriis ac Thracia gesta sunt, si quaeque suis temporibus reddere voluero; interrumpendae sunt res Asiae. Quas utique ad fugam mortemque Darii universas in conspectu dari, et sicut inter se cohaerent tempore, ita opere ipso coniungi, haud paulo aptius videri potest. Igitur ante, quae proelio apud Arbela coniuncta sunt, ordiar dicere. Darius media fere nocte Arbela pervenit: eodemque magnae partis amicorum eius ac militum fugam fortuna compulerat. quibus convocatis exponit: *haud dubitare se, quin Alexander celeberrimas urbes, agrosque omni copia rerum abundantes petiturus esset. praedam opimam paratamque ipsum & milites eius spectare. Id suis rebus tali in statu saluti fore, quippe se deserta cum expedita manu petiturum. Ultima regni adhuc intacta esse; inde bello vires haud aegre reparaturum. Occuparet sane gazam avidissima gens, & ex longa fame satiaret se auro, mox futura praedae sibi; didicisse usu, pretiosam supellectilem, pellicesque & spadonum agmina nihil aliud fuisse, quam onera & impedimenta. eadem trahentem Alexandrum, quibus antea vicisset, in-*

feriorem fore. Plena omnibus desperationis videbatur oratio ; quippe Babylonem urbem opulentissimam dedi cernentibus. iam Susa, iam cetera ornamenta regni, causamque belli victorem occupaturum. At ille docere pergit : *non speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse. Ferro geri bella, non auro : viris, non urbium tectis. omnia sequi armatos. Sic maiores suos perculsos in principio rerum, celeriter pristinam reparasse fortunam.* Igitur, sive confirmatis eorum animis, sive imperium magis quam consilium sequentibus, Mediae fines ingressus est. Paulo post Alexandro traduntur Arbela, regia supellectili ditique gaza repleta. quatuor millia talentum fuere : praeterea pretiosae vestes : totius, ut supra dictum est, exercitus opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor cadaverum totis iacentium campis vulgaverat, maturius castra movit. Euntibus a parte laeva Arabia, odorum fertilitate nobilis regio, campestre iter est. Inter Tigrim et Euphratem iacentia tam uberi et pingui solo sunt, ut a pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque amne manat, toto fere solo propter venas aquarum resudante. Ipsi amnes ex Armeniae montibus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio iter, quod cepere, percurrunt. duo millia et D stadia emensi sunt, qui ampliſſimum intervallum circa Armeniae montes notaverunt. Iidem cum Mediae et Gordianorum terras secare coeperunt, paulatim in arctius coeunt, et quo longius manant, hoc angustius inter se spatium terrae relinquunt. Vicini maxime sunt his campis, quos

incolae *Meſopotamiam* appellant; mediam namque ab utroque latere concludunt. Iidem per Babyloniorum fines in Rubrum mare prorumpunt. Alexander quartis caſtris ad Mennim urbem pervenit. Caverna ibi eſt, ex qua fons ingentem vim bituminis effundit, adeo, ut ſatis conſtet, Babylonios muros ingentis operis huius fontis bitumine interlitos eſſe. Ceterum Babylonem procedenti Alexandro Mazaeus, qui ex acie in urbem eam confugerat, cum adultis liberis ſupplex occurrit, urbem ſeque dedens. Gratus adventus eius fuit regi. quippe magni operis futura erat obſidio tam munitae urbis. Ad hoc vir illuſtris, et manu promtus, famaque etiam proximo proelio celebris, et ceteros ad deditionem ſui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benigne cum liberis excepit: ceterum *quadrato agmine*, quod ipſe ducebat, *velut in aciem irent*, *ingredi* ſuos iubet. Magna pars Babyloniorum conſtiterat in muris, avida cognoſcendi novum regem: plures obviam egreſſi ſunt. Inter quos Bagophanes arcis et regiae pecuniae cuſtos, ne ſtudio a Mazaeo vinceretur, totum iter floribus coroniſque conſtraverat; argenteis altaribus utroque latere diſpoſitis, quae non thure modo, ſed omnibus odoribus cumulaverat. Eum dona ſequebantur, greges pecorum equorumque, leones quoque et pardales caveis praeferebantur. Magi deinde ſuo more patrium carmen canentes. Poſt hos Chaldaei, Babyloniorumque non vates modo, ſed etiam artifices cum fidibus ſui generis ibant. Laudes ii regum canere ſoliti: Chaldaei ſiderum motus et ſtatas temporum vices oſtendere. Equi-

tes deinde Babylonii, ſuo atque equorum cultu ad luxuriam magis, quam ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex, armatis ſtipatus, *oppidanorum turbam poſt ultimos pedites ire* iuſſit: ipſe cum curru urbem, ac deinde regiam intravit. Poſtero die ſupellectilem Darii, et omnem pecuniam recognovit. Ceterum ipſius urbis pulchritudo ac vetuſtas, non regis modo, ſed etiam omnium oculos in ſemet haud immerito convertit. Semiramis eam condiderat; vel, ut plerique credidere, Belus, cuius regia oſtenditur. Murus inſtructus laterculo coctili, bitumine interlitus, ſpatium XXX et duorum pedum latitudinem amplectitur: quadrigae inter ſe occurentes ſine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri C cubitorum eminet ſpatio: turres denis pedibus quam murus altiores ſunt. Totius operis ambitus CCCLXVIII ſtadia complectitur: ſingulorum ſtadiorum ſtructuram ſingulis diebus perfectam eſſe memoriae proditum eſt. Aedificia non ſunt admota muris, ſed fere ſpatium unius iugeris abſunt. Ac ne totam quidem urbem tectis occupaverunt; per XC ſtadia habitatur; nec omnia continua ſunt: credo, quia tutius viſum eſt, pluribus locis ſpargi. cetera ferunt coluntque, ut ſi externa vis ingruat, obſeſſis alimenta ex ipſius urbis ſolo ſubminiſtrentur. Euphrates interfluit, magnaeque molis crepidinibus coercetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernae ingentes, in altitudinem preſſae ad accipiendum impetum fluminis; quod ubi appoſitae crepidinis faſtigium exceſſit, urbis tecta corriperet, niſi eſſent ſpecus lacusque, qui exciperent. Coctili laterculo

ſtructi ſunt, totum opus bitumine adſtringitur. Pons lapideus, flumini impoſitus, iungit urbem. hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus eſt: quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta iacienda egeſto, vix ſufficiendo operi firmum reperiunt ſolum. arenae autem ſubinde cumulatae, et ſaxis, quibus pons ſuſtinetur adnexae, morantur amnem; qui retentus acrius, quam ſi libero curſu mearet, illiditur. Arcem quoque ambitu XX ſtadia complexam habet. XXX pedes in terram turrium fundamenta demiſſa ſunt: ad LXXX ſummum munimenti faſtigium pervenit. Super arce vulgatum Graecorum fabulis miraculum, penſiles horti ſunt; ſummam murorum altitudinem aequantes, multarumque arborum umbra et proceritate amoeni. Saxo pilae, quae totum onus ſuſtinent, inſtructae ſunt: ſuper pilas lapide quadrato ſolum ſtratum eſt, patiens terrae, quam altam iniiciunt; et humoris, quo rigant terras: adeoque validas arbores ſuſtinent moles, ut ſtipites earum VIII cubitorum ſpatium craſſitudine aequent, in L pedum altitudinem emineant, et frugiferae ſint, ut ſi terra ſua alerentur. Et cum vetuſtas non opera ſolum manu facta, ſed etiam ipſam naturam paulatim exedendo perimat: haec moles, quae tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata eſt, inviolata durat. quippe XX lati parietes ſuſtinent, undecim pedum intervallo diſtantes, ut procul viſentibus ſilvae montibus ſuis imminere videantur. Syriae regem, Babylone regnantem, hoc opus eſſe molitum memoriae proditum eſt, amore coniugis victum: quae

desiderio nemorum silvarumque in campestribus locis, virum compulit amoenitatem naturae genere huius operis imitari. Diutius in hac urbe quam usquam constitit rex: nec ullus locus disciplinae militari magis nocuit. Nihil urbis eius corruptius moribus; nec ad irritandas illiciendasque immodicas voluptates instructius. Liberos coniugesque cum hospitibus stupro coire, modo pretium flagitii detur, parentes maritique patiuntur. Convivales ludi tota Persside regibus purpuratisque cordi sunt: Babylonii maxime in vinum, et quae ebrietatem sequuntur, effusi sunt. Feminarum, convivia ineuntium, in principio modestus est habitus; dein summa quaeque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant: ad ultimum (honos auribus sit) ima corporum velamenta proiiciunt. nec meretricum hoc dedecus est, sed matronarum virginumque, apud quas comitas habetur vulgati corporis vilitas. Inter haec flagitia exercitus ille domitor Asiae per XXXIV dies saginatus, ad ea quae sequebantur discrimina haud dubie debilior futurus fuit, si hostem habuisset. Ceterum, quo minus damnum sentiret, identidem incremento novabatur. Namque Amyntas Andromenis ab Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit: D praeterea eiusdem generis equites. Cum his DC Thracas, adiunctis peditibus suae gentis III millibus et D. et ex Peloponneso mercenarius miles ad IV millia advenerat, cum CCCLXXX equitibus. Idem Amyntas adduxerat L principum Macedoniae liberos adultos ad custodiam corporis. quippe inter epulas hi sunt regis ministri: iidemque equos ineun-

ti proelium admovent, venantemque comitantur; et vigiliarum vices ante cubiculi fores servant: magnorumque praefectorum et ducum haec incrementa sunt et rudimenta. Igitur arci Babyloniae rex Agathone praesidere iusso, cum DCC Macedonum, trecentisque mercede conductis, praetores, qui regioni Babyloniae et civitati praeessent, Menetem et Apollodorum reliquit. His duo millia peditum dat cum mille talentis: utrique praeceptum, *ut in supplementum milites legerent.* Mazaeum transfugam Satrapia Babyloniae donat; Bagophanem, qui arcem tradiderat, se sequi iussit: Armenia Mithreni Sardium proditori data est. Ex pecunia deinde Babyloniae Macedonibus equitibus sexceni denarii tributi; peregrinus eques quingenos accepit: ducenis pe-
2 destrium stipendium mensum est. His ita compositis, in regionem, quae *Satrapene* vocatur, pervenit. fertilis terra, copia rerum et omni commeatu abundans. Itaque diutius ibi constitit; ac ne desides otio dimitteret animos, iudices dedit, praemiaque proposuit de virtute militari certantibus. Novem, qui fortissimi iudicati essent, singulis militum millibus praefuturi erant, *Chiliarchas* vocabant; tum primum in hunc numerum copiis distributis: namque antea quingenariae cohortes erant; nec fortitudinis praemia gesserant. Ingens militum turba convenerat, egregio interfutura certamini, testis eadem cuiusque factorum, et de iudicibus latura sententiam. quippe verone an falso honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Primus omnium virtutis causa donatus est Adarchias senior, qui omissum apud

Halicarnaſſon a iunioribus proelium unus maxime accenderat. proximus ei Antigenes viſus eſt: tertium locum Philotas Angeus obtinuit: quartus Amyntae datus eſt: poſt hos Antigonus, et ab eo Lynceſtes Amyntas fuit: ſeptimum locum Theodotus: ultimum obtinuit Hellanicus. In diſciplina quoque militaris rei pleraque a maioribus tradita utiliter mutavit. Namque cum ante equites in ſuam quisque gentem deſcriberentur ſeorſum a ceteris; exemto nationum diſcrimine, praefectis, non utique ſuarum gentium, ſed delectis attribuit. Tuba, cum caſtra movere vellet, ſignum dabat, cuius ſonus plerumque tumultuantium fremitu exoriente haud ſatis exaudiebatur: ergo perticam, quae undique conſpici poſſet, ſupra praetorium ſtatuit, ex qua ſignum eminebat pariter omnibus conſpicuum, obſervabatur ignis noctu, fumus interdiu. Iamque Suſa adituro Abulites, regionis eius praefectus, ſive Darii iuſſu, ut Alexandrum praeda retineret, ſive ſponte, filium obviam miſit, *traditurum ſe urbem* promittens. Benigne iuvenem excepit rex, et eo duce ad Choaſpen amnem pervenit, delicatam, ut fama eſt, vehentem aquam. Hic Abulites cum donis regalis opulentiae occurrit. Dromades cameli inter dona erant velocitatis eximiae; XII Elephanti a Dario ex India acciti, non iam terror, ut ſperaverant, Macedonum, ſed auxilium; opes victi ad victorem transferente fortuna. Ut vero urbem intravit, incredibilem ex theſauris ſummam pecuniae egeſſit. L millia talentum argenti non ſignati forma, ſed rudi pondere. Multi reges tantas opes longa aetate cumula-

verant liberis posteriſque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi regis manus intulit. Conſedit deinde in regia ſella multo excelſiore, quam pro habitu corporis. Itaque pedes cum imum gradum non contingerent, unus ex regiis pueris menſam ſubdidit pedibus. et cum ſpadonem, qui Darii fuerat, ingemiſcentem conſpexiſſet Rex; *cauſam moeſtitiae* requiſivit. Ille indicat, *Darium veſci in ea ſolitum: ſeque ſacram eius menſam ad ludibrium recidentem ſine lacrimis conſpicere non poſſe.* Subiit ergo regem verecundia violandi hoſpitales Deos. Iamque *ſubduci* iubebat: cum Philotas, *minime vero haec feceris rex, ſed omen quoque accipe; menſam, ex qua libavit hoſtis epulas, tuis pedibus eſſe ſubiectam.* Rex, Perſidis fines aditurus, Suſa urbem Archelao et praeſidium III millium tradidit: Xenophilo arcis cura mandata eſt: Macedonum aetate graves, praeſidere arcis cuſtodiae iuſſi. Theſaurorum Callicrati tutela permiſſa: Satrapia regiones Suſiae reſtituta Abuliti. Matrem quoque Darii et liberos in eadem urbe deponit. Ac forte Macedonicas veſtes, multamque purpuram dono ex Macedonia ſibi miſſam cum his, quae eam confecerant, *tradi Siſygambi* iuſſit. Omni namque honore eam, et filii quoque pietate proſequebatur. *Admonerique* iuſſit, *ut ſi cordi quoque veſtis eſſet, conficere eam neptes ſuas adſuefaceret, donoque doceret dare.* ad hanc vocem lacrimae obortae prodidere animum aſpernantis id munus. quippe non aliud magis in contumeliam Perſarum feminae accipiunt, quam admovere lanae manus. Nuntiant qui dona tulerant, *triſtem eſſe Siſygambim;* dig-

naque res excusatione et solatio visa. Ipse ergo pervenit ad eam, et *mater*, inquit, *hanc vestem, qua indutus sum, sororum non solum donum, sed etiam opus vides. nostri decepere me mores. Cave, obsecro, in contumeliam accipias ignorationem meam. Quae tui moris esse cognovi, ut spero, abunde servata sunt. Scio, apud vos filium in conspectu matris nefas esse considere, nisi cum illa permisit. Quotiescunque ad te veni, donec, ut considerem, annueres, restiti. Procumbens venerari me saepe voluisti: inhibui. Dulcissimae matri Olympiadi nomen debitum, tibi reddo.* Mitigato animo eius, rex quartis castris pervenit ad fluvium: Pasitigrim incolae vocant: oritur in montibus Uxiorum, et per L stadia silvestribus ripis praeceps inter saxa devolvitur. Accipiunt deinde eum campi, quos clementiore alveo praeterit, iam navium patiens. DC stadia sunt mollioris soli, per quod leni tractu aquarum Persico mari se insinuat. Alexander, amne superato, cum IX millibus peditum, et Agrianis atque Graecorum mercenariis millibus III, additis millibus Thracum, in regionem Uxiorum pervenit. Finitima Susis est, et in primam Persidem excurrit, arctum inter se et Susianos aditum relinquens. Madates erat huius regionis praefectus, haud sane temporum multorum homo. quippe ultima, pro fide experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum docent, *occultum iter esse per calles, & aversum ab urbe. si paucos misisset leviter armatos, super capita hostium evasuros.* Cum consilium placuisset, iidem itinerum fuerunt duces. D et M mercede conducti, et Agriani fere M Tauroni prae- 3

fecto dati, ac poſt *ſolis occaſum iter ingredi* iuſſi. Ipſe tertia vigilia caſtris motis circa lucis ortum ſuperaverat anguſtias, caeſaque materia cratibus et pluteis faciendis, ut qui turres admoverent, extra teli ictum eſſent, urbem obſidere coepit. Praerupta erant omnia, ſaxis et cotibus impedita. multis ergo vulneribus depulſi, ut quibus non cum hoſte ſolum, ſed etiam cum loco dimicandum eſſet, ſubibant tamen: quia rex inter primos conſtiterat, interrogans tot urbium victores, *an erubeſcerent haerere in obſidione caſtelli exigui & ignobilis?* ſimul iam inter haec eminus petebatur; cum teſtudine obiecta milites, qui ut inde diſcederet perpellere nequiverant, tuebantur. Tandem Tauron ſuper arcem urbis ſe cum ſuo agmine oſtendit: ad cuius conſpectum et animi hoſtium labare, et Macedones acrius proelium inire coeperunt. Anceps oppidanos malum urgebat; nec ſiſti vis hoſtium poterat. paucis ad moriendum, pluribus ad fugam animus fuit: magna pars in arcem conceſſit. Inde xxx oratoribus miſſis ad deprecandum, triſte reſponſum a rege redditur, *non eſſe veniae locum.* Itaque ſupplicium metu perculſi, ad Siſygambim, Darii matrem occulto itinere ignotoque hoſtibus mittunt, qui peterent, *ut ipſa regem mitigaret:* haud ignari, parentis eam loco diligi colique. et Madates ſororis filiam ſecum matrimonio iunxerat: Darium propinqua cognatione contingens. Diu Siſygambis ſupplicium precibus repugnavit, abnuens, *deprecationem pro illis convenire fortunae, in qua eſſet: adiecitque, metuere ſeſe, ne victoris indulgentiam fatigaret. ſae-*

pius cogitare, captivam esse se, quam reginam fuisse. Ad ultimum victa, literis Alexandrum ita deprecata est: *ut ipsam excusaret quod deprecaretur. petere se, ut illis quoque; si minus, sibi ignosceret. pro necessario ac propinquo suo, iam non hoste, sed supplice tantum vitam precari.* Moderationem clementiamque regis, quae tunc fuit, vel una haec res possit ostendere: non Madati modo ignovit; sed omnes et deditos et captivos libertate atque immunitate donavit: urbem reliquit intactam: agros sine tributo colere permisit. A victore Dario plura mater non impetrasset. Uxiorum deinde gentem subactam Susianorum Satrapiae contribuit: divisisque cum Parmenione copiis, illum *campestri itinere procedere* iubet; ipse cum expedito agmine iugum montium cepit, quorum perpetuum dorsum in Persidem excurrit. Omni hac regione vastata, tertio die Persidem, quinto angustias, quae illi *Susidas Pylas* vocant, intrat. Ariobarzanes has cum xxv millibus peditum occupaverat rupes, abscissas et undique praeruptas, in quarum cacuminibus extra teli iactum barbari stabant, de industria quieti et paventibus similes; donec in arctissimas fauces penetraret agmen. Quod ubi contemtu sui pergere vident; tum vero ingentis magnitudinis saxa per montium prona devolvunt: quae incussa saepius subiacentibus petris maiore vi incidebant, nec singulos modo, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi lapides et sagittae ingerebantur undique. nec id miserrimum fortibus viris erat; sed quod inulti ferarum ritu velut in fovea deprehensi caederentur.

Ira igitur in rabiem verſa, eminentia ſaxa complexi, ut ad hoſtem perveniant, alius alium levantes conabantur adſcendere. ea ipſa multorum ſimul manibus correpta et convulſa, in eos, qui commoverant, recidebant. Nec ſtare ergo, nec niti, nec teſtudine quidem protegi poterant, cum tantae molis onera propellerent barbari. Regem non dolor modo, ſed etiam pudor temere in illas anguſtias coniecti exercitus angebat. Invictus ad eam diem fuerat, nihil fruſtra auſus, impune Ciliciae fauces intraverat: mari quoque novum iter in Pamphyliam aperuerat: tunc haeſitabat deprehenſa felicitas; nec aliud remedium erat, quam reverti qua venerat. Itaque ſigno receptui dato *denſatis agminibus, ſcutisque ſuper capita conſertis, retro evadere ex anguſtiis* iubet. xxx fuere
4 ſtadia, quae remenſi ſunt. Tum caſtris undique aperto loco poſitis, non conſultare modo *quid agendum eſſet*; ſed vates quoque adhibere coepit a ſuperſtitione animi. Sed quid tunc praedicere Ariſtander, cui tum plurimum credebatur ex vatibus, poterat? Itaque damnatis intempeſtivis ſacrificiis, *peritos locorum convocari* iubet. *Per Mediam iter* oſtendebant *tutum apertumque*; ſed rex dimittere milites inſepultos erubeſcebat: ita tradito more, ut vix ullum militiae tam ſolenne eſſet munus, quam humandi ſuos. *Captivos* ergo, *quos nuper exceperat, vocari* iubet; inter quos erat quidam Graecae Perſicaeque linguae peritus, qui *fruſtra eum in Perſidem montium dorſo exercitum ducere* affirmat; *ſilveſtres eſſe calles, vix ſingulis pervios: omnia contegi frondibus, implexosque arborum ramos ſilvas committere.* Namque Perſis ab altero la-

tere perpetuis montium iugis clauditur, quod in longitudinem MDC ſtadia, in latitudinem CLXX procurrit. Hoc dorſum a Caucaſo monte ad rubrum mare pertinet; quaque deficit mons, aliud munimentum, fretum obiectum eſt. Planities deinde ſub radicibus montium ſpatioſa procumbit, fertilis terra, multisque vicis atque urbibus frequens. Araxes amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum: Medus a mari, et ad meridiem verſus, minor amnis eo quem accepit, evehitur; gignendaeque herbae non alius eſt aptior, quidquid alluit floribus veſtiens. Platani quoque et populi contegunt ripas; ita ut procul viſentibus continuata videantur montibus nemora riparum. quippe obumbratus amnis preſſo in ſolum dilabitur alveo; imminentque colles, ipſi quoque frondibus laeti, radices eorum humore ſubeunte. Regio non alia tota Aſia ſalubrior habetur; temperatum coelum: hinc perpetuum iugum opacum et umbroſum, quod aeſtus levat: illinc mare adiunctum, quod modico tepore terras fovet. His expoſitis captivus interrogatus a rege, *auditune an oculis comperta haberet, quae diceret? paſtorem ſe fuiſſe, & omnes eos calles percurriſſe*, reſpondit: *bis captum, ſemel a Perſis in Lycia; iterum ab ipſo.* Subit animum memoria regis oraculo editae ſortis, quippe conſulenti reſponſum erat, *ducem in Perſidem ferentis viae Lycium civem fore.* Igitur promiſſis, quanta et praeſens neceſſitas exigebat, et ipſius fortuna capiebat, oneratum, *armari* iubet *Macedonum more, &, quod bene verteret, monſtraret iter; quamvis arduum & praeceps, evaſurum ſe eſſe cum paucis, niſi forte crederet,*

quo ipſe pecoris cauſa iſſet, Alexandrum pro gloria & perpetua laude ire non poſſe. Etiam atque etiam docere captivus, *quam difficile iter eſſet, maxime armatis.* tum rex, *praedem me*, inquit, *accipe, neminem eorum, qui ſequuntur, recuſaturum ire qua duces.* Cratero igitur ad cuſtodiam caſtrorum relicto cum peditibus, quis aſſueverat, et iis copiis, quas Meleager ducebat, et ſagittariis equitibus M, praecepit, *ut caſtrorum ſpecie manente, plures de induſtria ignes fieri imperet: quo magis barbari crederent, ipſum regem in caſtris eſſe. Ceterum, ſi forte Ariobarzanes cognoviſſet, per callium amfractus eum intrare, & ad occupandum iter ſuum partem copiarum tentaſſet opponere; Craterus in eum illato terrore retineret ad propius periculum converſum agmen: ſin autem ipſe hoſtem fefelliſſet, & ſaltum occupaſſet; cum trepidantium barbarorum tumultum exaudiſſet perſequentium regem, id ipſum iter, quo pridie pulſi fuerant, ne dubitaret ingredi: quippe vacuum fore, hoſtibus in ſemet averſis.* Ipſe tertia vigilia ſilenti agmine, ac ne tuba quidem dato ſigno, pergit ad demonſtratum iter callium. *tridui alimenta portare* militem iuſſerat leviter armatum. Sed praeter invias rupes ac praerupta ſaxa, veſtigium ſubinde fallentia, nix cumulata vento ingredientes fatigabat: quippe velut in foveas delati hauriebantur; et cum a commilitonibus levarentur, trahebant magis adiuvantes, quam ſequebantur. Nox quoque, et ignota regio, ac dux, incertum an ſatis fidus, multiplicabant metum: *ſi cuſtodes fefelliſſet; quaſi feras beſtias ipſos poſſe deprehendi. ex unius captivi vel fide, vel anima, pendere & regis ſalutem, & ſuam.* Tandem venere in iugum. a

dextera iter ad ipsum Ariobarzanem erat: hic Philotam et Coenon cum Amynta et Polyperconte, expeditam habentes manum, reliquit, monitos, *ut quia eques pediti erat mixtus, qua pinguissimum esset solum, & pabuli fertile, sensim procederent:* duces itineris de captivis dati. Ipse cum armigeris et ala, quam *Agema* appellant, ardua semita, sed longius a stationibus hostium remota, multa cum vexatione processit. Medius erat dies, et fatigatis necessaria quies; quippe tantundem itineris supererat, quantum emensi erant; sed minus praecipitis atque ardui. Itaque refectis cibo somnoque militibus, secunda vigilia surgit, et cetera quidem haud aegre praeteriit. ceterum, qua se iugum montium paulatim ad planiora demittit, ingens vorago concursu cavata torrentium iter ruperat. ad haec arborum rami alius alio implicati et coeuntes, ut perpetuam obiecerant sepem. Desperatio igitur ingens, adeo, ut vix lacrimis abstinerent, incesserat. Praecipue obscuritas terrori erat: nam etiam si qua sidera internitebant, continenti fronde tectae arbores conspicere prohibebant. ne aurium quidem usus supererat, silvas quatiente vento; quae concutientibus ramis maiorem quam pro flatu sonum reddebant. Tandem exspectata lux omnia, quae terribiliora nox fecerat, minuit: circumiri brevi spatio poterat eluvies; et sibi quisque dux itineris coeperat fieri. Evadunt ergo in editum verticem: ex quo hostium statione conspecta, strenue armati, a tergo se ostendunt nihil tale metuentibus; quorum pauci, qui congredi ausi erant, caesi sunt. Itaque hinc morientium gemitus; hinc ad

ſuos recurrentium miſerabilis facies; in tegros quoque, antea quam diſcrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in caſtra, quis Craterus praeerat, illato, ad occupandas auguſtias, in quibus pridie haeſitarat, miles educitur. ſimul et Philotas cum Polyperconte Amyntaque et Coeno diverſum iter ingredi iuſſus, alium terrorem intulit barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus ancipiti malo oppreſſi, memorabile tamen proelium edunt. ut opinor, ignaviam quoque neceſſitas acuit; et ſaepe deſperatio ſpei cauſa eſt. Nudi complectebantur armatos, et ingenti corporum mole ſecum ad terram detrahentes, ipſorum telis pleroſque fodiebant. Ariobarzanes tamen, XL ferme equitibus et quinque millibus peditum ſtipatus, per mediam aciem Macedonum cum multo ſuorum atque hoſtium ſanguine erupit; Perſepolim urbem caput regionis occupare feſtinans. Sed a cuſtodibus urbis excluſus, conſecutis ſtrenue hoſtibus, cum omnibus fugae comitibus renovato proelio cecidit. Craterus quoque
5 raptim agmine acto ſupervenit. Rex eodem loco, quo hoſtium copias fuderat, caſtra communivit. Quamquam enim undique fugati hoſtes victoriam conceſſerant; tamen praealtae praecipiteſque foſſae, pluribus locis obiectae, abruperant iter: ſenſimque et caute progrediendum erat, iam non hoſtium, ſed locorum fraude ſuſpecta. Procedenti ei literae reddunturs a Tyridate, cuſtode regiae pecuniae, indicantes, *eos, qui in urbe eſſent, audito eius adventu, diripere velle theſauros; properaret occupare: expeditum iter eſſe, quamquam Araxes amnis interfluat.* Nullam

virtutem regis istius magis, quam celeritatem laudaverim. relictis enim pedestribus copiis, tota nocte cum equitibus, itineris tanto spatio fatigatis, ad Araxem prima luce pervenit. Vici erant in propinquo; quibus direptis ac dirutis, pontem ex materia eorum, subditis saxis, strenue induxit. Iamque haud procul urbe erant; cum miserabile agmen, inter pauca fortunae exempla memorandum, regi occurrit. Captivi erant Graeci ad quatuor millia fere, quos Persae vario suppliciorum modo affecerant. alios pedibus, quosdam manibus auribusque amputatis, inustisque barbararum literarum notis, in longum sui ludibrium reservaverant; et cum se quoque alienae ditionis esse cernerent; volentes regi occurrere non prohibuerant. Inusitata simulacra, non homines videbantur; nec quidquam in illis praeter vocem poterat agnosci. plures igitur lacrimas commovere, quam profuderant ipsi. quippe in tam multiplici variaque fortuna singulorum, intuentibus similes quidem, sed tamen dispares poenas, quis maxime miserabilis esset, liquere non poterat. Ut vero *Iovem* illi *tandem Graeciae ultorum aperuisse oculos* conclamavere; omnes pari supplicio affecti sibi videbantur. Rex abstersis, quas profuderat, lacrimis, *bonum habere animum* iubet; *visuros urbes suas coniugesque*: et castra inde duo ab urbe stadia communit. Graeci excesserant vallo, deliberaturi, quid potissimum a rege peterent: cumque aliis *sedes in Asia rogare*, aliis *reverti domos* placeret; Euthymon Cymaeus ita locutus ad eos fertur. *Hi, qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc est, supplicia*

(*quorum nos pudeat magis an poeniteat, incertum eſt*) *oſtentare Graeciae velut laetum ſpectaculum cupimus. At ii optime miſerias ferunt, qui abſcondunt: nec ulla eſt tam familiaris infelicibus patria, quam ſolitudo, & ſtatus prioris oblivio. Nam qui multum in ſuorum miſericordia ponunt, ignorant, quam celeriter lacrimae inareſcant. Nemo fideliter diligit, quem faſtidit; nam & calamitas querula eſt, & ſuperba felicitas. Ita ſuam quisque fortunam in conſilio habet, cum de aliena deliberat: & niſi mutuo eſſemus miſeri, olim alius alii potuiſſemus eſſe faſtidio. Quid mirum eſt, fortunatos ſemper parem quaerere? Obſecro vos, olim vita defuncti, quaeramus locum, in quo haec ſemeſa membra obruamus: ubi horribiles cicatrices celet exſilium. Grati prorſus coniugibus, quas iuvenes duximus, revertemur! Liberi in flore & aetatis & rerum agnoſcent, & fratres ergaſtuli detrimenta? Et quota pars noſtri tot obire terras poteſt? procul Europa in ultima Orientis relegati, ſenes, debiles, maiore membrorum parte mulctati, tolerabimus ſcilicet, quae armatos & victores fatigaverunt. Coniuges deinde, quas captis ſors & neceſſitas unicum ſolatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? cum his venientes nemo agnoſcere volet. relinquemus ergo extemplo praeſentia pignora, cum incertum ſit, an viſuri ſimus ea quae petimus? Inter hos latendum eſt, qui nos miſeros noſſe coeperunt.* Haec Euthymon. Contra Theaetetus Athenienſis orſus eſt dicere. *Neminem pium habitu corporis ſuos aeſtimaturum; utique ſaevitia hoſtis, non natura calamitoſos. Dignum eſſe omni malo, qui erubeſceret fortuita: triſtem enim de mortalitate ferre ſententiam; &*

desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos, quod ipsi nunquam ausi optare forent, offerre patriam, coniuges, liberos, & quidquid homines vel vita aestimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hoc carcere erumperent, alium domi esse coeli haustum; alium lucis adspectum: mores, sacra, linguae commercium etiam a barbaris expeti; quae ingenita ipsi omissuri sint sua sponte; non ob aliud tam calamitosi, quam quod illis carere coacti essent. Se certe rediturum ad penates & in patriam; tantoque beneficio regis usurum: si quos contubernii, libi rorumque, quos servitus coegisset agnoscere, amor detineret; relinquerent, quibus nil patria carius est. Pauci huius sententiae fuere; ceteros consuetudo, natura potentior, vicit. Consenserunt, *petendum esse a rege, ut aliquam ipsis attribueret sedem.* Centum ad hoc electi sunt: quos Alexander ratus, quod ipse praestare cogitabat, petituros, *iumenta*, inquit, *assignari quae vos veherent: & singulis vestrum mille denarium dari iussi. Cum redieritis in Graeciam, praestabo, ne quis statum suum, si haec calamitas absit, vestro credat esse meliorem.* Illi obortis lacrimis terram intuebantur, nec aut erigere vultus, aut loqui audebant: tandem rege tristitiae causam exigente, Euthymon similia iis, quae in consilio dixerat, respondit. Atque ille non fortunae solum eorum, sed etiam poenitentiae misertus, *terna millia denarium singulis dari* iussit: denae vestes adiectae sunt; et armenta cum pecoribus ac frumento data: ut coli serique attributus iis ager posset. Postero die convo- 6
catos duces copiarum docet, *nullam infestiorem urbem Graecis esse quam regiam veterum Persidis regum.*

hinc illa immenſa agmina infuſa : hinc Darium prius, deinde Xerxem Europae impium intuliſſe bellum. excidio illius parentandum eſſe maioribus. Iamque barbari, deſerto oppido, qua quemque metus agebat, diffugerant; cum rex phalangem nil cunctatus inducit. Multas urbes, refertas opulentia regia, partim expugnaverat, partim in fidem acceperat : ſed urbis huius divitiae vicere praeterita. In hanc totius Perſidis opes congeſſerant barbari. aurum argentumque cumulatum erat : veſtis ingens modus : ſupellex non ad uſum modo, ſed ad oſtentationem luxus comparata. Itaque inter ipſos victores ferro dimicabatur; pro hoſte erat, qui pretioſiorem occupaverat praedam : et cum omnia, quae reperiebantur, capere non poſſent; iam res non occupabantur, ſed aeſtimabantur. Lacerabant regias veſtes, ad ſe quisque partem trahentes : dolabris pretioſae artis vaſa caedebant : nihil neque intactum erat, nec integrum ferebatur; abrupta ſimulacrorum membra, ut quisque avellerat, trahebat. Neque avaritia ſolum, ſed etiam crudelitas in capta urbe graſſata eſt : auro argentoque onuſti vilia captivorum corpora trucidabant; paſſimque obvii caedebantur, quos antea pretium ſui miſerabiles fecerat. Multi ergo hoſtium manus voluntaria morte occupaverunt; pretioſiſſima veſtium induti, e muris ſemetipſos cum coniugibus ac liberis in praeceps iactantes. Quidam ignes, quod paulo poſt facturus hoſtis videbatur, ſubiecerant aedibus, ut cum ſuis vivi cremarentur. Tandem *ſuis* rex *corporibus, & cultu feminarum abſtinere* iuſſit. Ingens pecuniae captivae modus traditur, prope ut fidem excedat.

ceterum aut de aliis quoque dubitamus; aut credimus, in huius urbis gaza fuisse C et XX millia talenta: ad quae vehenda (namque ad usus belli secum portare decreverat) *iumenta & camelos a Susis & Babylone contrahi* iussit. Accessere ad hanc pecuniae summam captis Persagadis sex millia talentorum. Cyrus Persagadum urbem condiderat, quam Alexandro praefectus eius Gobares tradidit. Rex arcem Persepolis, III millibus Macedonum praesidio relictis, *Nicarchidem tueri* iubet: Tyridati quoque, qui gazam tradiderat, servatus est honos, quem apud Darium habuerat: magnaque exercitus parte et impedimentis ibi relictis, Parmenionem Craterumque praefecit. Ipse cum mille equitibus, peditumque expedita manu, interiorem Persidis regionem, sub ipsum Vergiliarum sidus petiit: multisque imbribus et prope intolerabili tempestate vexatus, procedere tamen, quo intenderat, perseveravit. Ventum erat ad iter perpetuis obsitum nivibus, quas frigoris vis gelu adstrinxerat. Locorum squalor et solitudines inviae fatigatum militem terrebant, *humanarum rerum terminos se videre* credentem. Omnia vasta, atque sine ullo humani cultus vestigio attoniti intuebantur; et *antequam lux quoque & coelum ipsos deficerent*, reverti iubebant. Rex castigare territos supersedit: ceterum ipse equo desiliit, pedesque per nivem et concretam glaciem ingredi coepit. erubuerunt non sequi, primum amici, deinde copiarum duces, ad ultimum milites. Primusque rex dolabra glaciem perfringens, iter sibi fecit: exemplum regis ceteri imitati sunt. Tandem propemodum invias silvas emensi, huma-

ni cultus rara vestigia et passim errantes pecorum greges reperere: et incolae, qui sparsis tuguriis habitabant, cum se callibus inviis septos esse credidissent, ut conspexere hostium agmen, interfectis, qui comitari fugientes non poterant, devios montes, et obsitos nivibus petiverunt. Inde per colloquia captivorum paulatim feritate mitigata, tradidere se regi. nec in deditos gravius consultum. Vastatis deinde agris Persidis, vicisque compluribus redactis in potestatem, ventum est in Mardorum gentem bellicosissimam, et multum a ceteris Persis cultu vitae abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos seque ac coniuges et liberos condunt: pecorum, aut ferarum carne vescuntur. Ne feminis quidem pro naturae habitu molliora ingenia sunt: comae prominent hirtae: vestis super genua est: funda vinciunt frontem; hoc et ornamentum capitis et telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunae impetus domuit. Itaque trigesimo die, posteaquam a Persepoli profectus erat, eodem rediit. Dona deinde amicis ceterisque pro cuiusque merito dedit. propemodum omnia, quae in ea urbe ceperat, distributa.

7 Ceterum ingentia animi bona, illam indolem, qua omnes reges anteceſſit, illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis efficiendisque velocitatem, in deditis fidem, in captivis clementiam, in voluptatibus permissis quoque et usitatis temperantiam, haud tolerabili vini cupiditate foedavit. Hoste et aemulo regni reparante tum cum maxime bellum; nuper subactis, quos vicerat, novumque imperium aspernantibus; de die inibat convivia, qui-

bus feminae intererant : non quidem quas violari nefas esset; quippe pellices licentius quam decebat cum armato vivere assuetae. Ex his una Thais et ipsa temulenta, *maximam apud omnes Graecorum inituram gratiam* affirmat, *si regiam Persarum iussisset incendi. exspectare hoc eos, quorum urbes barbari delessent.* Ebrio scorto de tanta re ferente sententiam, unus et alter, et ipsi mero onerati, assentiunt. rex quoque fuit avidior, quam patientior: *quin igitur ulciscimur Graeciam, & urbi faces subdimus?* Omnes incaluerant mero: itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus rex ignem regiae iniecit; tum convivae et ministri, pellicesque. Multa cedro aedificata erat regia; quae celeriter igne concepto, late fudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul ab urbe tendebat, conspexit; fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum regiae ventum est; vident regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant, aqua; aridam materiam in incendium iacere coeperunt. Hunc exitum habuit regia totius Orientis, unde tot gentes ante iura petebant: patria tot regum; unicus quondam Graeciae terror; molita mille navium classem, et exercitus, quibus Europa inundata est; contabulato mari molibus, perfossisque montibus, in quorum specus fretum immissum est. Ac ne longa quidem aetate, quae excidium eius secuta est, resurrexit. Alias urbes habuere Macedonum reges, quas nunc habent Parthi, huius vestigium non inveniretur, nisi Araxes amnis ostenderet. haud procul moenibus fluxerat, inde ur-

bem fuiſſe XX ſtadiis diſtantem credunt magis quam ſciunt accolae. Pudebat Macedones, tam praeclaram urbem a commeſſabundo rege deletam eſſe. Itaque res in ſerium verſa eſt; et imperaverunt ſibi, ut crederent *illo potiſſimum modo fuiſſe delendam.* Ipſum, ut primum gravatam ebrietate mentem quies reddidit, poenituiſſe conſtat, et dixiſſe: *maiores poenas Perſas Graecis daturos fuiſſe, ſi ipſum in ſolio regiaque Xerxis reſpicere coacti eſſent.* Poſtero die Lycio, itineris, quo Perſidem intraverat, duci, XXX talenta dono dedit. Hinc in regionem Mediae tranſiit, ubi ſupplementum novorum militum e Cilicia occurrit. peditum erant quinque millia, equites mille: utriſque Plato Athenienſis praeerat. his copiis auctus,
8 Darium perſequi ſtatuit. Ille iam Ecbatana pervenerat caput Mediae. urbem hanc nunc tenent Parthi, eaque aeſtiva agentibus ſedes eſt. Adire deinde Bactra decreverat: ſed veritus, ne celeritate Alexandri occuparetur, conſilium iterque mutavit. Aberat ab eo Alexander ſtadia MD, ſed iam nullum intervallum adverſus celeritatem eius ſatis longum videbatur. Itaque proelio magis, quam fugae ſe praeparabat. XXX millia peditum ſequebantur, in quibus Graecorum erant quatuor millia, fide erga regem ad ultimum invicta. funditorum quoque et ſagittariorum manus quatuor millia expleverat, praeter hos III millia et CCC equites erant, maxime Bactrianorum. Beſſus praeerat, Bactrianae urbis regioniſque praefectus. Cum hoc agmine Darius paulum declinavit via militari, iuſſis praecedere lixis impedimentorum cuſtodibus. Conſilio deinde advocato, *ſi me cum igna-*

vis, inquit, *& pluris qualemcunque vitam honeſta morte aeſtimantibus, fortuna iunxiſſet; tacerem potius, quam fruſtra verba conſumerem. Sed maiore, quam vellem, documento, & virtutem veſtram, & fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis ſim, quam dubitare, an veſtri ſimiles adhuc ſitis. Ex tot millibus, quae ſub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem perſecuti eſtis. Fides veſtra & conſtantia, ut regem me eſſe credam, facit. Proditores & transfugae in urbibus meis regnant: non hercule qui tanto honore digni habeantur; ſed ut praemiis eorum veſtri ſolicitentur animi. meam tamen fortunam quam victoris maluiſtis ſequi; digniſſimi quibus, ſi ego non poſſim, dii pro me gratiam referant. & mehercule referent. Nulla erit tam ſurda poſteritas, nulla tam ingrata fama, quae non in coelum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamſi conſilium fugae, a qua multum abhorret animus, agitaſſem; veſtra tamen virtute fretus, obviam iſſem hoſti. Quousque enim in regno exſulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem? cum liceat experto belli fortunam, aut reparare quae amiſi, aut honeſta morte defungi. Niſi forte ſatius eſt exſpectare victoris arbitrium, & Mazaei & Mithrenis exemplo precarium accipere regnum nationis unius, ut iam malit ille gloriae ſuae, quam irae obſequi. Nec dii ſiverint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi quisquam aut condonare poſſit: nec hoc imperium vivus amittam, idemque erit regni mei, qui & ſpiritus finis. Si hic animus, ſi haec lex, nulli non parta libertas eſt: nemo e vobis faſtidium Macedonum, nemo vultum ſuperbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem*

tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam verſabilis fortuna ſit, documentum ipſe ſum. nec immerito mitiores vices eius exſpecto. Sed ſi iuſta ac pia bella dii averſantur; fortibus tamen viris licebit honeſte mori. Per ego vos decora maiorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt; per illos viros, quibus ſtipendium Macedonia quondam tulit; per tot navium claſſes in Graeciam miſſas, per tot trophaea regum oro & obteſtor, ut nobilitate veſtra gentisque dignos ſpiritus capiatis: ut eadem conſtantia animorum, qua praeterita toleraſtis, experiamini, quidquid deinde fors tulerit. Me certe in perpetuum aut victoria egregia nobilitabit,
9 *aut pugna.* Haec dicente Dario, praeſentis periculi ſpecies omnium ſimul corda animosque horrore perſtrinxerat, nec aut conſilium ſuppetebat, aut vox; cum Artabazus, vetuſtiſſimus amicorum, quem hoſpitem fuiſſe Philippi ſaepe diximus, *Nos vero*, inquit, *pretioſiſſima veſtium induti, armisque quanto maximo cultu poſſumus adornati, regem in aciem ſequemur: ea quidem mente, victoriam ut ſperemus, mortem non recuſemus.* Aſſenſu excepere ceteri hanc vocem. ſed Nabarzanes, qui in eodem conſilio erat cum Beſſo, inauditi antea facinoris ſocietate inita, regem ſuum per milites, quibus ambo praeerant, comprehendere et vincire decreverant: ea mente, ut ſi Alexander ipſos inſecutus foret, tradito rege vivo inirent gratiam victoris, magni profecto cepiſſe Darium aeſtimaturi; ſin autem eum effugere potuiſſent, interfecto Dario, regnum ſibi occuparent, bellumque renovarent. Hoc parricidium cum diu volutaſſent, Nabarzanes aditum nefariae ſpei

praeparans, *Scio me*, inquit, *ſententiam eſſe dicturum, prima ſpecie haudquaquam auribus tuis gratam. Sed medici quoque graviores morbos aſperis remediis curant; & gubernator, ubi naufragium timet, iactura, quidquid ſervari poteſt, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, ſuadeo; ſed ut te ac regnum tuum ſalubri ratione conſerves. Diis adverſis bellum inimus; & pertinax fortuna Perſas urgere non deſinit. novis initiis & ominibus opus eſt. Auſpicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appelletur, donec Aſia decedat hoſtis; victor deinde regnum tibi reddat. Hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta ſunt: Indi & Sagae in tua poteſtate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent; ut maior belli moles ſuperſit, quam exhauſta ſit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non neceſſariam? Fortium virorum eſt, magis mortem contemnere, quam odiſſe vitam. Saepe taedio laboris ad vilitatem ſui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors eſt, ad quam non pigre ire ſatis eſt. Proinde ſi Bactra, quod tutiſſimum receptaculum eſt, petimus; praefectum regionis eius Beſſum, regem temporis gratia ſtatuamus. Compoſitis rebus iuſto regi tibi fiduciarium reſtituet imperium.* Haud mirum eſt, Darium non temperaſſe animo, quamquam tam impiae voci quantum nefas ſubeſſet, latebat. itaque, *peſſimum*, inquit, *mancipium, reperiſti optatum tibi tempus, quo parricidium aperires!* ſtrictoque acinace interfecturus videbatur; ni propere Beſſus Bactrianique, triſtium ſpecie, ceterum, ſi perſeveraret, vincturi, circumſteriſſent.

Nabarzanes interim elapsus, mox et Bessus secutus, copias, quibus praeerant, *a cetero exercitu secedere* iubent; secretum inituri consilium. Artabazus convenientem praesenti fortunae sententiam orsus, mitigare Darium temporum identidem admonens coepit. *Ferret aequo animo qualiumcunque, suorum tamen, vel stultitiam, vel errorem. Instare Alexandrum gravem, etiamsi omnes praesto essent: quid futurum, si persecuti fugam ipsius alienentur a rege?* Ea re paruit Artabazo; et quamquam movere castra statuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco substitit. sed attonitus moestitia simul et desperatione, tabernaculo se inclusit. Ergo in castris, quae nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant; nec in commune, ut antea, consulebatur. Dux Graecorum militum Patron *arma capere* suos iubet, *paratosque esse ad exsequendum imperium.* Persae secesserant: Bessus cum Bactrianis erat; tentabatque Persas abducere, *Bactra, & intactae regionis opulentiam, simulque quae manentibus instarent pericula*, ostentans. Persarum omnium eadem fere fuit vox, *nefas esse deseri regem.* Inter haec Artabazus omnibus imperatoriis fungebatur officiis. ille Persarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc singulos, nunc universos non ante destitit, quam satis constaret imperata facturos. Idem aegre a Dario impetravit, *ut cibum caperet, animumque regis.* At Bessus et Nabarzanes olim agitatum scelus exsequi statuunt, regni cupiditate accensi: Dario autem incolumi tantas opes sperare non poterant. Quippe in illis gentibus regum eximia majestas est. ad nomen quoque barbari conveniunt; et

priſtinae veneratio fortunae ſequitur adverſam. Inflabat impios animos regio cui praeerant, armis virisque et ſpatio locorum nulli earum gentium ſecunda. tertiam partem Aſiae tenet: multitudo iuniorum, exercitus, quos amiſerat Darius, aequabat. Itaque non illum modo, ſed etiam Alexandrum ſpernebant; inde vires imperii repetituri, ſi regionis potiri contigiſſet. Diu omnibus cogitatis, placuit per milites Bactrianos, ad omne obſequium deſtinatos, regem comprehendere; mittique nuntium ad Alexandrum, qui indicaret, *vivum aſſervari eum.* ſi, id quod timebant, proditionem aſpernatus eſſet; occiſuri Darium, et Bactra cum ſuarum gentium manu petituri. Ceterum propalam comprehendi Darius non poterat, tot Perſarum millibus laturis opem regi: Graecorum quoque fides timebatur. Itaque quod non poterant vi, fraude aſſequi tentant: poenitentiam ſeceſſionis ſimulare decreverant, et excuſare apud regem conſternationem ſuam. Interim qui Perſas ſolicitarent mittuntur: hinc ſpe, hinc metu militares animos verſant; *ruinae rerum illos ſubdere capita; in perniciem trahi; cum Bactra pateant, exceptura eos donis & opulentia, quantam animis concipere non poſſint.* Haec agitantibus Artabazus ſupervenit, ſive regis iuſſu, ſive ſua ſponte, affirmans, *mitigatum eſſe Darium, & eundem illis amicitiae gradum patere apud regem.* Illi lacrimantes nunc purgare ſe, nunc Artabazum orare, *ut cauſam ipſorum tueretur, preceſque perferret.* Sic peracta nocte, ſub lucis ortu Nabarzanes cum Bactrianis militibus in veſtibulo praetorii aderat, titulum ſolennis officii occulto ſceleri praeferens.

Darius signo ad eundum dato, currum pristino more conscendit. Nabarzanes ceterique parricidae procumbentes humi, quem paulo post in vinculis habituri erant, sustinuere venerari, lacrimas etiam poenitentiae indices profuderunt. adeo humanis ingeniis parata simulatio est. Preces deinde suppliciter admotae, Darium, natura simplicem et mitem, non credere modo quae affirmabant, sed etiam flere coegerunt. Ac ne tum quidem cogitati sceleris poenituit, cum intuerentur, qualem et regem et virum fallerent. Ille quidem securus periculi quod instabat, Alexandri manus, quas solas timebat, effugere pro-
11 perabat. Patron autem, Graecorum dux, praecepit suis, *ut arma, quae in sarcinis antea ferebantur, induerent; ad omne imperium suum parati & intenti.* Ipse currum regis sequebatur, occasioni imminens alloquendi eum: quippe Bessi facinus praesensérat. sed Bessus, id ipsum metuens, custos verius, quam comes, a curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac saepius sermone revocato, inter fidem timoremque haesitans, regem intuebatur. qui ut tandem advertit oculos, Bubacem spadonem inter proximos currum sequentem *percontari* iubet, *numquid ipse velit dicere.* Patron, *se vero, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo* respondit. Iussusque *propius accedere*, sine interprete, nam haud rudis Graecae linguae Darius erat: *Rex*, inquit, *ex L millibus Graecorum supersumus pauci, omnis fortunae tuae comites, & in hoc tuo statu iidem, qui florente te fuimus; quascunque sedes elegeris, pro patria & domesticis rebus petituri. Secundae adversaeque res tuae copulavere nos tecum.*

Per hanc fidem invictam oro & obtestor, in nostris castris tibi tabernaculum statue, nos corporis tui custodes esse patiaris. Amisimus Graeciam; nulla Bactra sunt nobis; spes omnis in te, utinam & in ceteris esset. Plura dici non attinet. custodiam corporis tui externus & alienigena non deposcerem, si crederem alium posse praestare. Bessus, quamquam erat Graeci sermonis ignarus, tamen stimulante conscientia indicium profecto Patronem detulisse credebat: et interpretis Graeci relato sermone exemta dubitatio. Darius autem, quantum ex vultu concipi poterat, haud sane territus, percontari Patrona *causam consilii, quod afferret*, coepit. Ille non ultra differendum ratus, *Bessus*, inquit, *& Nabarzanes insidiantur tibi, in ultimo discrimine & fortunae tuae & vitae. Hic dies aut parricidis, aut tibi futurus ultimus.* Et Patron quidem egregiam conservati regis gloriam tulerat. Eludant licet, quibus forte ac temere humana negotia volvi agique persuasum est. Equidem aeterna constitutione crediderim, nexuque causarum latentium, et multo ante distinatarum, suum quemque ordinem immutabili lege percurrere. Darius certe respondit: *quamquam sibi Graecorum militum fides nota sit; nunquam tamen a popularibus suis recessurum. difficilius sibi esse damnare, quam decipi. quidquid fors tulisset, inter suos perpeti malle, quam transfugam fieri. Sero se perire, si salvum esse sui milites nollent.* Patron, desperata salute regis, ad eos, quibus praeerat, rediit; omnia pro fide experiri paratus. At Bessus occidendi protinus 12
regis impetum conceperat. sed veritus ne gratiam Alexandri, ni vivum eum tradidisset, inire non pos-

set, dilato in proximam noctem sceleris consilio, agere gratias incipit, *quod perfidi hominis insidias, iam Alexandri opes spectantis, prudenter cauteque vitasset. donum eum hosti laturum fuisse regis caput. nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia: fine pignore, fine lare, terrarum orbis exsulem, ancipitem hostem, ad nutum licentium circumferri.* Purganti deinde se, *deosque patrios testes fidei suae* invocanti Darius vultu assentiebat, haud dubius quin vera deferrentur a Graecis; sed eo rerum ventum erat, ut tam periculosum esset non credere suis, quam decipi. xxx millia erant, quorum inclinata in scelus levitas timebatur; IV millia Patron habebat: quibus si credidisset salutem suam, damnata popularium fide, parricidio excusationem videbat offerri. Itaque praeoptabat immerito, quam iure violari. Besso tamen insidiarum consilium purganti respondit, *Alexandri sibi non minus iustitiam, quam virtutem esse perspectam. Falli eos, qui proditionis ab eo praemium exspectent: violatae fidei neminem acriorem fore vindicem ultoremque.* Iamque nox appetebat, cum Persae more solito armis positis ad necessaria ex proximo vico ferenda discurrunt. At Bactriani, ut imperatum erat a Besso, armati stabant. Inter haec Darius *Artabazum acciri* iubet; expositisque, quae Patron detulerat, *haud dubitare* Artabazus *quin transeundum esset in castra Graecorum. Persas quoque periculo vulgato secuturos.* Destinatus sorti suae, et iam nullius salubris consilii patiens, unicam in illa fortuna opem Artabazum ultimum illum visurus amplectitur; perfususque mutuis lacrimis, *inhaerentem sibi*

avelli iubet: *capite deinde velato*, ne inter gemitus digredientem velut a rege intueretur; in humum pronum corpus abiecit. Tum vero cuſtodiae eius aſſueti, quos regis ſalutem vel periculo vitae tueri oportebat, dilapſi ſunt; cum armatis, quos iam adventare credebant, haud rati ſe futuros pares. Ingens ergo in tabernaculo ſolitudo erat, paucis ſpadonibus, quia quo diſcederent non habebant, circumſtantibus regem. At ille remotis arbitris, diu aliud atque aliud conſilium animo volutabat. Iamque ſolitudinem, quam paulo ante pro ſolatio petiverat, peroſus, *Bubacem vocari* iubet. quem intuens, *Ite*, inquit, *conſulite vobis, ad ultimum regi veſtro, ut decebat, fide exhibita. ego hic legem fati mei exſpecto. forſitan mireris quod vitam non finiam? alieno ſcelere, quam meo mori malo.* Poſt hanc vocem ſpado gemitu non modo tabernaculum, ſed etiam caſtra complevit. Irrupere deinde alii, laceratisque veſtibus lugubri et barbaro ululatu regem deplorare coeperunt. Perſae, ad illos clamore perlato, attoniti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inciderent, nec quieſcere audebant, ne impie deſerere regem viderentur. Varius ac diſſonus clamor ſine duce ac ſine imperio totis caſtris referebatur. Beſſo et Nabarzani nuntiaverant ſui, *regem a ſemetipſo interemtum eſſe.* planctus eos deceperat. Itaque citatis equis advolant, ſequentibus quos ad miniſterium ſceleris delegerant: et cum tabernaculum intraſſent, *quia regem vivere* ſpadones indicabant, *comprehendi vincirique* iuſſerunt. Rex curru paulo ante vectus, et deorum a ſuis honoribus cultus, nulla externa ope admota, captivus ſervo-

rum ſuorum, in ſordidum vehiculum pellibus undique contectum imponitur. Pecunia regis et ſupellex, quaſi iure belli diripitur, onuſtique praeda, per ſcelus ultimum parta, fugam intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio parebant, Graecisque militibus Parthienem petebat, omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Perſae, promiſſis Beſſi onerati, maxime quia nemo alius erat, quem ſequerentur, coniunxere ſe Bactrianis, agmen eorum tertio aſſecuti die. Ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt; nova ludibria ſubinde excogitante fortuna. Et ne forte cultu regio poſſet agnoſci, ſordidis pellibus vehiculum intexerant: ignoti iumenta agebant, ne percontantibus in agmine monſtrari poſſet: cuſtodes
13 procul ſequebantur. Alexander, audito Darium moviſſe ab Ecbatanis, omiſſo itinere, quod patebat in Mediam, fugientem inſequi pergit ſtrenue. Tabas oppidum eſt in Paraetacene ultima: ibi transfugae nuntiant, *praecipitem fuga Bactra petere Darium.* Certiora deinde cognoſcit ex Bagyſthene Babylonio, *non equidem vinctum regem, ſed in periculo eſſe aut mortis, aut vinculorum.* Rex ducibus convocatis, *maximum*, inquit, *opus, ſed labor breviſſimus ſupereſt; Darius haud procul deſtitutus a ſuis, aut oppreſſus. In illo corpore poſita eſt victoria noſtra: & tanta res celeritatis eſt praemium.* Omnes pariter conclamant, *paratos ipſos ſequi; nec labori, nec periculo parceret.* Igitur raptim agmen curſus magis quam itineris modo ducit: ne nocturna quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta ſtadia

proceſſit: perventumque erat in vicum, in quo Darium Beſſus comprehenderat. Ibi Melon Darii interpres excipitur. corpore aeger non potuerat agmen ſequi, et deprehenſus celeritate regis, transfugam ſe eſſe ſimulabat. Ex hoc acta cognoſcit. ſed fatigatis neceſſaria quies erat. Itaque delectis equitum ſex millibus, trecentos, quos *Dimachas* appellant, adiungit: dorſo hi graviora arma portabant, ceterum equis vehebantur; cum res locusque poſceret, pedeſtris acies erat. Haec agentem Alexandrum adeunt Orſillos et Mythracenes, qui Beſſi parricidium exoſi transfugerant; nuntiabantque, *ſtadia* D *abeſſe Perſas; ipſos brevius iter monſtraturos.* Gratus regi adventus transfugarum fuit. Itaque prima veſpera ducibus iiſdem cum expedita equitum manu monſtratam viam ingreditur; Phalange, *quantum feſtinare poſſet, ſequi* iuſſa. Ipſe quadrato agmine incedens, ita curſum regebat, ut primi coniungi ultimis poſſent. CCC ſtadia proceſſerant, cum occurrit Brocubelus Mazaei filius, Syriae quondam praetor. is quoque transfuga nuntiabat, *Beſſum haud amplius quam CC ſtadia abeſſe. Exercitum, utpote qui nihil praecaveret, incompoſitum inordinatumque procedere. Hyrcaniam videri petituros. ſi feſtinaret ſequi, palantibus ſuperventurum. Darium adhuc vivere.* Strenuo alioqui cupiditatem conſequendi transfuga iniecerat. itaque calcaribus ſubditis, effuſo curſu eunt. Iamque fremitus hoſtium iter ingredientium exaudiebatur; ſed proſpectum ademerat pulveris nubes. pauliſper ergo inhibuit curſum, donec conſideret pulvis. Iamque conſpecti a barbaris erant, et abeun-

tium agmen conſpexerant; nequaquam futuri pares, ſi Beſſo tantum animi fuiſſet ad proelium, quantum ad parricidium fuerat. Namque et numero barbari praeſtabant, et robore: ad hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen Alexandri, et fama, maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Beſſus, et ceteri facinoris eius participes, vehiculum Darii aſſecuti, coeperunt hortari eum, *ut conſcenderet equum, & ſe hoſti fuga eriperet.* Ille *deos ultores adeſſe* teſtatur, et *Alexandri fidem* implorans, negat, *ſe parricidas velle comitari.* Tum vero ira quoque accenſi, tela iniiciunt in regem; multisque confoſſum vulneribus relinquunt. Iumenta quoque, ne longius proſequi poſſent, convulnerantur; duobus ſervis, qui regem comitabantur, occiſis. Hoc edito facinore, ut veſtigia fugae ſpargerent, Nabarzanes Hyrcaniam, Beſſus Bactra, paucis equitum comitantibus, petebant: barbari ducibus deſtituti, qua quemque aut ſpes ducebat, aut pavor, diſſipabantur: D tantum equites congregaverant ſe, incerti adhuc, reſiſterene melius eſſet, an fugere. Alexander, hoſtium trepidatione comperta, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam praemittit: ipſe cum ceteris ſequitur. III ferme millia reſiſtentium occiſa ſunt; reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, iubente rege, *ut caedibus abſtineretur.* Nemo captivorum erat, qui monſtrare Darii vehiculum poſſet: ſinguli, ut quaeque prehenderant, ſcrutabantur; nec tamen ullum veſtigium fugae regis exſtabat. Feſtinantem Alexandrum vix tria millia equi-

tum perſecuta ſunt. at in eos, qui lentius ſequebantur, incidebant univerſa fugientium agmina. vix credibile dictu, plures captivi, quam qui caperent, erant: adeo omnem ſenſum territis fortuna penitus excuſſerat, ut nec hoſtium paucitatem, nec multitudinem ſuam ſatis cernerent. Interim iumenta, quae Darium vehebant, nullo regente deceſſerant militari via, et errore delata per IV ſtadia, in quadam valle conſtiterant, aeſtu, ſimulque vulneribus fatigata. Haud procul erat fons, ad quem monſtratum a peritis Polyſtratus Macedo ſiti maceratus acceſſit; ac dum galea hauſtam aquam ſorbet, tela iumentorum deficientium corporibus infixa conſpexit. Miratusque confoſſa potius, quam abacta eſſe, ſemivivi * * *

Veteres ſcripti cuſique hic deficiunt. quae in recentioribus adtexuntur, ut a genuinis dignoſci poſſint, minori typo ſubiiciemus. Et quamquam alibi nova ſupplementa ſuis quaeque locis inſerenda promiſerim: cum ob alias cauſas, tum etiam inprimis, ne ſi recepta mutarentur, plus ex ea re confuſionis, quam commodi naſceretur; quando etiam verſiculi & Index ad recentiora exemplaria reſponderent; ſupplementa noſtra in calce Curtiani operis ſeparatim proponi, conſultius viſum eſt: inde, qui volet, petat.

* hominis corpus, cum propius acceſſiſſet, in ſordido vehiculo pellibus contecto ſitum reperit: atque Darium, multis quidem vulneribus confoſſum, adhuc tamen ſpirantem, eſſe cognovit. Qui applicito captivo, cum civem ex voce cognoviſſet, *id ſaltem praeſentis fortunae ſolatium ſe habere dixit, quod apud intellecturum locuturus eſſet, nec incaſſum poſtremas voces emiſſurus. Haecque Alexandro perferri iubet: Se*

nullis in eum meritorum officiis, maximorum autem illi debitorem mori. Agere tamen ei maximas gratias pro beneficiis in matrem, coniugem, liberosque suos impensis: iis enim vitam, & pristini status reverentiam dignitatemque concessam: sibi autem a cognatis atque amicis, quibus & regna & vitam dederit, illa omnia erepta esse. precari se, ut illi victori terrarum omnium imperium contingat. Ultionem sceleris erga se perpetrati, non solum sua, sed exempli, omniumque regum causa, non negligere, illi cum decorum, tum utile futurum. Iamque deficiens aquam popoſcit: quam allatam poſtquam bibit, Polyſtrato, qui eam tulerat, *Quisquis es mortalium*, inquit, *hoc mihi extremum universae calamitatis genus accidit, ut pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam; at referat Alexander: Alexandro vero dii, pro eius summa in meos humanitate ac clementia. Cui hoc fidei regiae unicum dextrae pignus pro me dabis.* Haec dicentem, accepta Polyſtrati manu, vita deſtituit. Quibus Alexandro nuntiatis, ad corpus demortui perveniens, tam indignam illo faſtigio mortem, lacrimis proſecutus eſt. demtaque ſibi chlamyde, corpus illius contexit: atque regio ornatum cultu, ad matrem Siſygambim, patrio regioque more ſepeliendum, atque regiis maiorum ſuorum tumulis inferendum, miſit.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER VI.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER VI.

ARGUMENTUM.

Proelii inter Lacedaemonios atque Macedones descriptio, & pax ab Alexandro victore Graecis, qui eo absente defecerant, concessa, 1. Alexander bello invictus, otio & deliciis frangitur; unde rumor in castris, qui torpentem excitat, 2. Hortatoria Alexandri ad milites oratio, ut bellum in Asia inchoatum persequantur & absolvant, 3. Zioberis miri fluminis descriptio. Alexander Nabarzani per literas salutem quaerenti veniam pollicetur. Deinde mari Caspio & Hyrcaniae proximus, quosdam Darii praefectos recipit in gratiam, 4. Artabazo, summa cum animi benevolentia excepto, Graecis qui Darium adiuverant parcit Alexander, & Mardorum gente debellata, Amazonicae cuiusdam reginae petitioni satisfacit, 5. Macedones Alexandri offenduntur moribus, qui ut seditionem averteret, ad bellum Bessо inferendum mentem convertit, quod & stratagemate inchoat: ac Satibarzanem, quod defeciſſet, primum persequitur: barbaros a montibus fortiter dispellit: Artacacnam expugnat, 6. Coniurationem in Alexandrum Dymnus Nicomacho, hic per Zeballinum fratrem Alexandro detegit. Hinc mors Dymni, qui ipse sibi manus infert, 7. Amicorum regiorum consilio Philotas Parmenionis filius, coniurationis auctor & particeps creditus, capitur, ac velato

capite in regiam abducitur, 8. De coniuratione, adverſus Philotam expoſtulatoria Alexandri ad milites oratio, coram quibus Philotas adductus, defenſionem parat, 9. Apologetica Philotae oratio, qua coniurationis accuſationem prolixe refellit, 10. Concio quodam Belone accenſa, in Philotam ſurgit. Is paulo poſt, ut ſe cruciatibus liberaret, fictae coniurationis circumſtantias aperit, cumque aliis qui accuſantur, ſaxis a Nicomacho obruitur, 11.

1 PUGNAE diſcrimen immiſit, obtruncatisque, qui promtius reſiſtebant, magnam partem hoſtium propulit. Coeperant fugere victores: et donec avidius ſequentes in planum deduxere, multi cadebant; ſed ut primum locus, in quo ſtare poſſet, fuit, aequis viribus dimicatum eſt. Inter omnes tamen Lacedaemonios rex eminebat, non armorum modo et corporis ſpecie, ſed etiam magnitudine animi, quo uno vinci non potuit. Undique nunc cominus, nunc eminus petebatur; diuque arma circumferens alia tela clypeo excipiebat, corpore alia vitabat: donec haſta femora perfoſſa plurimo ſanguine effuſo deſtituere pugnantem. Ergo clypeo ſuo exceptum armigeri raptim in caſtra referebant, iactationem vulnerum haud facile tolerantem. Non tamen omiſere Lacedaemonii pugnam; et ut primum ſibi quam hoſti aequiorem locum capere potuerunt; denſatis ordinibus effuſe fluentem in ſe aciem excepere. Non aliud diſcrimen vehementius fuiſſe memoriae proditum eſt. Duarum nobiliſſimarum bello gentium exercitus pari Marte pugnabant. Lacedaemonii vetera, Macedones praeſentia decora intuebantur: illi pro libertate, hi pro dominatione pugnabant: La-

cedaemoniis dux, Macedonibus locus deerat. Diei quoque unius tam multiplex casus modo spem, modo metum utriusque partis augebat : velut de industria inter fortissimos viros certamen aequante fortuna. Ceterum angustiae loci, in quo haeserat pugna, non patiebantur totis congredi viribus. spectabant ergo plures, quam inierant proelium, et qui extra teli iactum erant, clamore invicem suos accendebant. Tandem Laconum acies langueſcere, lubrica arma sudore vix sustinens; pedem deinde referre coepit urgente hoste, ac apertius fugere. Insequebatur dissipatos victor, et emensus cursu omne spatium, quod acies Laconum obtinuerat, ipsum Agim persequebatur. Ille, ut fugam suorum, et proximos hostium conspexit, *deponi* se iussit : expertusque membra an impetum animi sequi possent, postquam deficere se sensit, poplitibus semet excepit; galeaque strenue sumta, clypeo protegens corpus, hastam dextra vibrabat, ultro vocans hostem, *si quis iacenti spolia demere auderet.* Nec quisquam fuit, qui sustineret cominus congredi; procul missilibus appetebatur, ea ipsa in hostem retorquens : donec lancea nudo pectori infixa est: qua ex vulnere evulsa inclinatum ac deficiens caput clypeo paulisper excepit; deinde linquente spiritu pariter ac sanguine, moribundus in arma procubuit. Cecidere Lacedaemoniorum v millia, et CCCLX : ex Macedonibus haud amplius CCC. ceterum vix quisquam nisi saucius revertit in castra. Haec victoria non Spartam modo, sociosque eius; sed etiam omnes, qui fortunam belli spectaverant, fregit. Nec fallebat Anti-

patrum, diſſentire ab animis gratulantium vultus; ſed bellum finire cupienti opus erat decipi. et quamquam fortuna rerum placebat; invidiam tamen, quia maiores res erant, quam quas praefecti modus caperet, metuebat. quippe Alexander hoſtes vinci voluerat; Antipatrum viciſſe, ne tacitus quidem indignabatur: ſuae demtum gloriae exiſtimans, quidquid ceſſiſſet alienae. Itaque Antipater, qui probe noſſet ſpiritum eius, non eſt auſus ipſe agere arbitria victoriae: ſed concilium Graecorum, *quid fieri placeret*, conſuluit. A quo Lacedaemonii, *nihil aliud quam ut oratores mittere ad regem liceret* precati, veniam defectionis praeter auctores impetraverunt. Megalopolitanis, quorum urbs erat obſeſſa a defectione, Achaei et Elei CXX talenta dare iuſſi ſunt. Hic fuit exitus belli, quod repente ortum, prius tamen finitum eſt, quam Darium A-
2 lexander apud Arbela ſuperaret. Sed ut primum inſtantibus curis laxatus eſt animus, militarium rerum quam quietis otiique patientior; excepere eum voluptates: et quem arma Perſarum non fregerant, vitia vicerunt. Intempeſtiva convivia, et perpotandi pervigilandique inſana dulcedo, ludique, et greges pellicum, omnia in externum lapſa ſunt morem. quem aemulatus quaſi potiorem ſuo, ita popularium animos oculosque pariter offendit, ut a pleriſque amicorum pro hoſte haberetur. Tenaces quippe diſciplinae ſuae, ſolitosque parco ac parabili victu ad implenda naturae deſideria defungi, in peregrina et devictarum gentium mala impulerat. Hinc ſaepius comparatae in caput eius inſidiae: ſe-

ceſſio militum : et liberior inter mutuas querelas dolor: ipſius deinde nunc ira, nunc ſuſpiciones; quas excitabat inconſultus pavor: ceteraque his ſimilia, quae deinde dicentur. Igitur cum intempeſtivis conviviis dies pariter noctesque conſumeret; ſatietatem epularum ludis interpolabat : non contentus artificum, quos e Graecia excitaverat, turba. quippe captivae feminarum iubebantur *ſuo ritu canere*, inconditum et abhorrens peregrinis auribus carmen. Inter quas unam rex ipſe conſpexit moeſtiorem quam ceteras, et producentibus eam verecunde reluctantem. excellens erat forma, et formam pudor honeſtabat; deiectis in terram oculis, et quantum licebat, ore velato, ſuſpicionem praebuit regi, nobiliorem eſſe, quam ut inter convivales ludos deberet oſtendi. Ergo interrogata *quaenam eſſet? neptem ſe Ochi, qui nuper regnaſſet in Perſis, filio eius genitam eſſe*, reſpondit: *uxorem Hiſtaſpis fuiſſe.* propinquus hic Darii fuerat, magni et ipſe exercitus praetor. Adhuc in animo regis tenues reliquiae priſtini moris haerebant. itaque fortunam regia ſtirpe genitae, et tam celebre nomen reveritus, *non dimitti modo captivam, ſed etiam reſtitui ei ſuas opes* iuſſit: *virum quoque requiri, ut reperto coniugem redderet.* Poſtero autem die praecepit Hephaeſtioni, *ut omnes captivos in regiam iuberet adduci.* ubi ſingulorum nobilitate ſpectata, ſecrevit a vulgo, quorum eminebat genus. Decem hi fuerunt; inter quos repertus eſt Oxathres Darii frater, non illius fortuna, quam indole animi ſui clarior. Sex et viginti millia talentum proxima praeda redacta erant: e quis

duodecim millia in congiarium militum abſumta ſunt. par huic pecuniae ſumma cuſtodum fraude ſubtracta eſt. Oxydates erat nobilis Perſes, qui a Dario capitali ſupplicio deſtinatus, cohibebatur in vinculis; huic liberato ſatrapeam Mediae attribuit: fratremque Darii recepit in cohortem amicorum, omni vetuſtae claritatis honore ſervato. Hinc in Parthienem perventum eſt, tunc ignobilem gentem; nunc caput omnium, qui poſt Euphratem et Tigrim amnes ſiti, rubro mari terminantur. Scythae regionem campeſtrem ac fertilem occupaverunt; graves adhuc accolae. ſedes habent et in Europa, et in Aſia: qui ſuper Boſphorum colunt, adſcribuntur Aſiae; at qui in Europa ſunt, a laevo Thraciae latere ad Boryſthenem, atque inde ad Tanaim alium amnem, recta plaga attinent. Tanais Europam et Aſiam medius interfluit. nec dubitatur, quin Scythae, qui Parthos condidere, non a Boſphoro, ſed ex regione Europae penetraverint. Urbs erat ea tempeſtate clara Hecatompylos, condita a Graecis: ibi ſtativa rex habuit, commeatibus undique advectis. Itaque rumor, otioſi militis vitium, ſine auctore percrebruit, *regem contentum rebus, quas geſſiſſet, in Macedoniam protinus redire ſtatuiſſe.* Diſcurrunt lymphatis ſimiles in tabernacula, et itineri ſarcinas aptant: ſignum datum crederes, ut vaſa colligerent. Totis caſtris tumultus hinc contubernales ſuos requirentium, hinc onerantium plauſtra, perfertur ad regem. Fecerant fidem rumori temere vulgato Graeci milites, *redire* iuſſi *domos*, quorum equitibus ſingulis denariorum ſena millia dono dederat. Ipſis

quoque finem militiae adeſſe credebant. Haud ſecus quam par erat territus Alexander, qui Indos atque ultima Orientis peragrare ſtatuiſſet, praefectos copiarum in praetorium contrahit: obortisque lacrimis, *ex medio gloriae ſpatio revocari ſe, victi magis, quam victoris fortunam in patriam relaturum* conqueſtus eſt. *nec ſibi ignaviam militum obſtare, ſed deorum invidiam; qui fortiſſimis viris ſubitum patriae deſiderium admoviſſent, paulo poſt in eandem cum maiore laude famaque redituris.* Tum vero pro ſe quisque *operam ſuam* offerre; difficillima quaeque poſcere; polliceri *militum quoque obſequium, ſi animos eorum leni & apta oratione permulcere voluiſſet. Nunquam infractos & abiectos receſſiſſe, quoties ipſius alacritatem & tanti animi ſpiritus haurire potuiſſent. Ita ſe facturum eſſe* reſpondit. *Illi vulgi aures praeparent ſibi.* ſatisque omnibus, quae in rem videbantur eſſe, compoſitis, *vocari ad concionem exercitum* iuſſit, apud quem talem orationem habuit. *Magnitudinem rerum, quas* 3 *geſſimus, milites, intuentibus vobis, minime mirum eſt, & deſiderium quietis, & ſatietatem gloriae occurrere. Ut omittam Illyrios, Triballos, Boeotiam, Thraciam, Spartam, Achaeos, Peloponneſum; quorum alia ductu meo, alia imperio auſpicioque perdomui. ecce orſi bellum ad Helleſpontum, Ionas, Aeolidem ſervitio barbariae impotentis exemimus: Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Piſidas, Ciliciam, Syriam, Phoenicem, Armeniam, Perſidem, Medos, Parthienem habemus in poteſtate. plures provincias complexus ſum, quam alii urbes ceperunt. & neſcio, an enumeranti mihi, quae-*

dam ipſarum rerum multitudo ſubduxerit. Itaque ſi crederem, ſatis certam eſſe poſſeſſionem terrarum, quas tanta velocitate domuimus; ego vero, milites, ad penates meos, ad parentem ſororesque, & ceteros cives, vel renitentibus vobis erumperem: ut ibi potiſſimum parta vobiſcum laude & gloria fruerer; ubi nos uberrima victoriae praemia exſpectant: liberorum, coniugum, parentumque laetitia, pax, quies, rerum per virtutem partarum ſecura poſſeſſio. Sed in novo, & (ſi verum fateri volumus) precario imperio, adhuc iugum eius rigida cervice ſubeuntibus barbaris, tempore, milites, opus eſt, dum mitioribus ingeniis imbuantur, & efferatos mollior conſuetudo permulceat. Fruges quoque maturitatem ſtatuto tempore exſpectant: adeo etiam illa ſenſus omnis expertia, tamen ſua lege miteſcunt. Quid? creditis tot gentes alterius imperio ac nomine adſuetas, non ſacris, non moribus, non commercio linguae nobiſcum cohaerentes, eodem proelio domitas eſſe, quo victae ſunt? Veſtris armis continentur, non ſuis moribus; & qui praeſentes metuunt, in abſentia hoſtes erunt. Cum feris beſtiis res eſt, quas captas & incluſas, quia ipſarum natura non poteſt, longior dies mitigat. Et adhuc ſic ago tanquam omnia ſubacta ſint armis, quae fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit: Bactra non poſſidet ſolum parricida Beſſus; ſed etiam minatur: Sogdiani, Dahae, Maſſagetae, Sacae, Indi ſui iuris ſunt. Omnes hi, ſimul terga noſtra viderint, ſequentur. Illi enim eiusdem nationis ſunt; nos alienigenae & externi. ſuis autem quique parent placidius: etiam cum is praeeſt, qui magis timeri poteſt. Proinde,

aut quae cepimus, omittenda sunt; aut quae non habemus, occupanda. Sicut in corporibus aegris, milites, nihil quod nociturum est, medici relinquunt; sic nos quidquid obstat imperio, recidamus. Parva saepe scintilla contemta magnum excitavit incendium. Nihil tuto in hoste despicitur: quem spreveris, valentiorem negligentia facies. Ne Darius quidem hereditarium Persarum accepit imperium: sed in sedem Cyri, beneficio Bagoae castrati hominis, admissus, ne vos magno labore credatis Bessum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, si Darium ob hoc vicimus, ut servo eius traderemus imperium. qui ultimum ausus scelus, regem suum, etiam externae opis egentem, certe, cui nos victores peperciſſemus, quasi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne a nobis conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem equidem cruci affixum videre festino, omnibus regibus gentibusque fidei, quam violavit, meritas poenas solventem. At hercule, si mox eundem Graecorum urbes aut Hellespontum vastare nuntiatum erit vobis; quo dolore afficiemini, Bessum praemia vestrae occupasse victoriae? Tunc ad repetendas res festinabitis; tunc arma capietis. Quanto autem praestat territum adhuc & vix mentis suae compotem opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium iuga transcurrimus. Non mare illud, quod exaestuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur, non Ciliciae fauces & angustiae includunt: plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriae stamus. pauci nobis fugitivi & domini sui interfectores supersunt. Egre-

gium mehercule opus, & inter prima gloriae veſtrae numerandum poſteritati famaeque tradetis, Darii quoque hoſtis, finito poſt mortem eius odio, parricidas eſſe vos ultos, neminem impium effugiſſe manus veſtras. Hoc perpetrato, quanto creditis Perſas obſequentiores fore, cum intellexerint vos pia bella ſuſcipere; 4 *& Beſſi ſceleri, non nomini ſuo, iraſci?* Summa militum alacritate, iubentium, *quocunque vellet, duceret*, oratio excepta eſt. nec rex moratus impetum; tertioque per Parthienem die ad fines Hyrcaniae penetrat; Cratero relicto cum iis copiis, quibus praeerat, et ea manu, quam Amyntas ducebat, additis ſexcentis equitibus, et totidem ſagittariis: ut ab incurſione barbarorum Parthienem tueretur. Erigyium *impedimenta*, modico praeſidio dato, *campeſtri itinere ducere* iubet. Ipſe cum phalange et equitatu CL ſtadia emenſus, caſtra in valle, qua Hyrcaniam adeunt, communit. Nemus praealtis denſisque arboribus umbroſum eſt, pingue vallis ſolum rigantibus aquis, quae ex petris imminentibus manant. Ex ipſis radicibus montium Zioberis amnis effunditur, qui tria fere ſtadia in longitudinem univerſus fluit; deinde ſaxo, quod alveolum interpellat, repercuſſus, duo itinera velut diſpenſatis aquis aperit. Inde torrens et ſaxorum, per quae incurrit, aſperitate violentior, terram praeceps ſubit. Per CCC ſtadia conditus labitur: rurſusque velut ex alio fonte conceptus editur, et novum alveum intendit; priore ſui parte ſpatioſior. quippe in latitudinem XIII ſtadiorum diffunditur: rurſusque anguſtioribus coercitus ripis iter cogit; tandem in al-

terum amnem cadit, cui *Rhidago* nomen eſt. Incolae affirmabant, *quaecunque dimiſſa eſſent in cavernam, quae propior eſt fonti, rurſus ubi aliud os amnis aperit, exſiſtere.* Itaque Alexander *duos tauros, qua ſubeunt aquae terram, praecipitari* iubet, quorum corpora ubi rurſus erumpit, expulſa videre, qui miſſi erant, ut exciperent. Quartum iam diem eodem loco quietem militi dederat; cum literas Nabarzanis, qui Darium cum Beſſo interceperat, accipit, quarum ſententia haec erat: *Se Dario non fuiſſe inimicum; immo etiam quae credidiſſet utilia eſſe ſuaſiſſe: & quia fidele conſilium regi dediſſet, prope occiſum ab eo. Agitaſſe Darium cuſtodiam corporis ſui, contra ius faſque, peregrino militi tradere, damnata popularium fide, quam per ducentos & triginta annos inviolatam regibus ſuis praeſtitiſſent. Se in praecipiti & lubrico ſtantem conſilium a praeſenti neceſſitate repetiſſe. Darium quoque cum occidiſſet Bagoan, hac excuſatione ſatisfeciſſe popularibus*, quod inſidiantem ſibi interemiſſet. *Nihil eſſe miſeris mortalibus ſpiritu carius. amore eius ad ultima eſſe propulſum. ſed ea magis eſſe ſecutum, quae coegiſſet neceſſitas, quam quae optaſſet. In communi calamitate ſuam quemque habere fortunam. Si venire ſe iuberet, ſine metu eſſe venturum. Non timere, ne fidem datam tantus rex violaret: deos a deo falli non ſolere. Ceterum ſi, cui fidem daret, videretur indignus, multa exſilia patere fugienti: patriam eſſe, ubicunque vir fortis ſedem elegerit.* Nec dubitavit Alexander, fidem quo Perſae modo accipiebant, dare, *Inviolatum, ſi veniſſet, fore.* Quadrato tamen agmine et

compoſito ibat; ſpeculatores ſubinde praemittens, qui explorarent loca. levis armatura ducebat agmen; phalanx eam ſequebatur; poſt pedites erant impedimenta. et gens bellicoſa, et natura ſitus difficilis aditu, curam regis intenderat. Namque perpetua vallis iacet, uſque ad mare Caſpium patens. Duo terrae eius velut brachia excurrunt: media flexu modico ſinum faciunt, lunae maxime ſimilem, cum eminent cornua nondum totum orbem ſidere implente. Cercetae, Moſyni, et Chalybes a laeva ſunt: ab altera parte Leucoſyri, et Amazonum campi; et illos qua vergit ad Septemtrionem, hos ad occaſum converſa proſpectat. Mare Caſpium dulcius ceteris, ingentis magnitudinis ſerpentes alit: piſces longe diverſi ab aliis coloris. quidam *Caſpium*, quidam *Hyrcanum* appellant: alii ſunt qui *Maeotim paludem in id cadere* putent: et argumentum afferunt, *aquam, quo dulcior ſit quam cetera maria, infuſo paludis humore miteſcere.* A Septemtrione ingens in litus mare incumbit, longeque agit fluctus, et magna parte exaeſtuans ſtagnat. idem alio coeli ſtatu recipit in ſe fretum, eodemque impetu, quo effuſum eſt, relabens, terram naturae ſuae reddit. et quidam credidere non Caſpium mare eſſe; ſed ex India in Hyrcaniam cadere, cuius faſtigium, ut ſupra dictum eſt, perpetua valle ſubmittitur. Hinc rex xx ſtadia proceſſit ſemita propemodum invia, cui ſilva imminebat, torrentesque et eluvies iter morabantur. nullo tamen hoſte obvio, penetravit; tandemque ad cultiora perventum eſt. Praeter alios commeatus, quorum tum copia regio abundabat, pomorum quo-

que ingens modus naſcitur, et uberrimum gignendis uvis ſolum eſt. Frequens arbor faciem quercus habet, cuius folia multo melle tinguntur : ſed niſi ſolis ortum incolae occupaverint, vel modico tepore ſuccus exſtinguitur. xxx hinc ſtadia proceſſerat, cum Phrataphernes ei occurrit, ſeque et eos, qui poſt Darii mortem profugerant, dedens : quibus benigne exceptis ad oppidum Arvas pervenit. hic ei Craterus et Erigyius occurrunt. Praefectum Tapurorum gentis Phradatem adduxerant. hic quoque in fidem receptus, multis exemplo fuit experiendi clementiam regis. Satrapem deinde Hyrcaniae dedit Menapim. exſul hic regnante Ocho ad Philippum pervenerat: Tapurorum quoque gentem Phradati reddidit. Iamque rex ultima Hyrcaniae intraverat, cum Artabazus (quem Dario fidiſſimum fuiſſe ſupra diximus) cum propinquis Darii ac ſuis liberis modicaque Graecorum militum manu occurrit. Dextram venienti obtulit rex, quippe et hoſpes Philippi fuerat, cum Ocho regnante exſularet; et hoſpitii pignora in regem ſuum ad ultimum fides conſervata vincebat. Comiter igitur exceptus, *Tu quidem*, inquit, *rex*, *perpetua felicitate floreas. ego ceteris laetus*, *hoc uno torqueor*, *quod praecipiti ſenectute*, *diu frui tua bonitate non poſſum.* nonageſimum et quintum annum agebat. Novem iuvenes, eadem matre geniti, patrem comitabantur : hos Artabazus dextrae regis admovit, precatus *ut tam diu viverent*, *donec utiles Alexandro eſſent.* Rex pedibus iter plerumque faciebat : tunc *admoveri ſibi & Artabazo equos* iuſſit; ne ipſo ingrediente pedibus, ſenex equo 5

vehi erubeſceret. Deinde ut caſtra ſunt poſita, *Graecos*, quos Artabazus adduxerat, *convocari* iubet: at illi, *niſi Lacedaemoniis fides daretur*, reſpondent, *ſe quid agendum ipſis foret, deliberaturos.* Legati erant Lacedaemoniorum miſſi ad Darium, quo victo applicaverant ſe Graecis mercede apud Perſas militantibus. Rex *omiſſis ſponſionum fideique pignoribus, venire eos* iuſſit, *fortunam quam ipſe dediſſet habituros.* Diu cunctantes, plerisque conſilia variantibus, tandem *venturos ſe* pollicentur. At Democrates Athenienſis, qui maxime Macedonum opibus ſemper obſtiterat, venia deſperata, gladio ſe transfigit. ceteri, ſicut conſtituerant, deditioni Alexandri ſe ipſos permittunt. mille et D milites erant. praeter hos legati ad Darium miſſi XC. In ſupplementum diſtributus miles; ceteri remiſſi domum, praeter Lacedaemonios, quos *tradi in cuſtodiam* iuſſit. Mardorum erat gens confinis Hyrcaniae, cultu vitae aſpera, et latrociniis adſueta. haec ſola nec legatos miſerat, nec videbatur imperata factura. Itaque rex indignatus, ſi una gens poſſet efficere, ne invictus eſſet, impedimentis cum praeſidio relictis, invicta manu comitante procedit. Noctu iter fecerat, et prima luce hoſtis in conſpectu erat: tumultus magis quam proelium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupaverant, barbari profugiunt; proximique vici ab incolis deſerti capiuntur. Interiora regionis eius haud ſane adire ſine magna vexatione exercitus poterat. Iuga montium praealtae ſilvae rupesque inviae ſepiunt; ea quae plana ſunt, novo munimenti genere impedierant barbari. Arbores denſae ſunt ex

induſtria conſitae, quarum teneros adhuc ramos manu flectunt, quos intortos rurſus inſerunt terrae; inde velut ex alia radice laetiores virent trunci. hos qua natura fert, adoleſcere non ſinunt: quippe alium alii quaſi nexu conſerunt, qui ubi multa fronde veſtiti ſunt, operiunt terram. itaque occulti nexus ramorum velut laquei perpetua ſepe iter cludunt. Una ratio erat caedendo aperire ſaltum: ſed hoc quoque magni operis. crebri namque nodi duraverant ſtipites, et in ſe implicati arborum rami ſuſpenſis circulis ſimiles, lento vimine fruſtrabantur ictus. Incolae autem, ritu ferarum virgulta ſubire ſoliti, tum quoque intraverant ſaltum, occultisque telis hoſtem laceſſebant. Ille venantium modo latibula ſcrutatus, plerosque confodit: ad ultimum *circumire ſaltum milites* iubet, *ut ſi qua pateret, irrumperent.* Sed ignotis locis plerique oberrabant. excepti ſunt quidam; inter quos equus regis, *Bucephalam* vocabant: quem Alexander non eodem quo ceteras pecudes animo aeſtimabat. nam ille nec in dorſo inſidere ſuo patiebatur alium; et regem, cum vellet adſcendere, ſponte ſua genua ſubmittens excipiebat, credebaturque ſentire quem veheret. Maiore ergo quam decebat, ira ſimul ac dolore ſtimulatus, *equum veſtigari* iubet, *& per interpretem pronuntiari, ni reddidiſſent, neminem eſſe victurum.* Hac denuntiatione territi, cum ceteris donis equum adducunt. Sed ne ſic quidem mitigatus, *caedi ſilvas* iubet, *adgeſtaque humo e montibus planitiem ramis impeditam exaggerari.* Iam aliquantulum altitudinis opus creverat, cum barbari, deſperato regio-

nem, quam occupaverant, posse retineri, gentem suam dedidere. Rex obsidibus acceptis *Phradati tradere eos* iussit. Inde quinto die in stativa revertitur. Artabazum deinde, geminato honore, quem Darius habuerat ei, remittit domum. Iam ad urbem Hyrcaniae, in qua regia Darii fuit, ventum erat. ibi Nabarzanes accepta fide occurrit, dona ingentia ferens. inter quae Bagoas erat, specie singulari spado, atque in ipso flore pueritiae; cui et Darius fuerat adsuetus, et mox Alexander adsuevit: eiusque maxime precibus motus Nabarzani ignovit. Erat, ut supra dictum est, Hyrcaniae finitima gens Amazonum, circa Thermodoonta amnem Themiscyrae incolentium campos. Reginam habebant Thalestrim, omnibus inter Caucasum montem et Phasim amnem imperitantem. Haec cupidine visendi regis accensa finibus regni sui excessit; et cum haud procul abesset, praemisit indicantes, *venisse reginam adeundi eius cognoscendique avidam.* Protinus facta potestate veniendi, ceteris iussis subsistere, CCC feminarum comitata processit. Atque ut primum rex in conspectu fuit, equo ipsa desiliit duas lanceas dextra praeferens. Vestis non toto Amazonum corpore obducitur; nam laeva pars ad pectus est nuda, cetera deinde velantur. nec tamen sinus vestis, quem nodo colligunt, infra genua descendit. Altera papilla intacta servatur, qua muliebris sexus liberos alant; aduritur dextra, ut arcus facilius intendant, et tela vibrent. Interrito vultu regem Thalestris intuebatur, habitum eius haudquaquam rerum famae parem oculis perlustrans. quip-

pe hominibus barbaris in corporum maiestate veneratio est; magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximia specie donare natura dignata est. Ceterum interrogata, *num aliquid petere vellet:* haud dubitavit fateri, *ad communicandos cum rege liberos se venisse: dignam, ex qua ipse regni generaret heredes. feminini sexus se retenturam; marem reddituram patri.* Alexander, *an cum ipso militare vellet?* interrogat: et illa, causata *fine custode regnum reliquisse*, petere perseverabat, *ne se irritam spei pateretur abire.* Acrior ad Venerem feminae cupido quam regis, ut paucos dies subsisteret, perpulit. XIII dies in obsequium desiderii eius absumti sunt. Tum illa regnum suum; rex Parthienem petiverunt. Hic vero palam cupiditates 6
suas solvit; continentiamque et moderationem, in altissima quaque fortuna eminentia bona, in superbiam ac lasciviam vertit. Patrios mores disciplinamque Macedonum regum salubriter temperatam, et civilem habitum, velut leviora magnitudine sua ducens; Persicae regiae, par deorum potentiae fastigium aemulabatur. Iacere humi venerabundos pati coepit: paulatimque servilibus ministeriis tot victores gentium imbuere, et captivis pares facere expetebat. Itaque purpureum diadema distinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, vestemque Persicam sumsit; ne omen quidem veritus, quod a victoris insignibus in devicti transiret habitum. et ille se quidem Persarum spolia gestare dicebat: sed cum illis quoque mores induerat; superbiamque habitus animi insolentia sequebatur. Literas quoque, quas in Europam mitteret, veteris an-

nuli gemma obſignabat: iis, quas in Aſiam ſcriberet, Darii annulus imprimebatur; ut appareret, unum animum duorum non capere fortunam. Amicos vero et equites, cumque his principes militum, aſpernantes quidem, ſed recuſare non auſos, Perſicis ornaverat veſtibus. Pellices CCC et LX, totidem quot Darii fuerant, regiam implebant; quas ſpadonum greges, et ipſi muliebria pati aſſueti, ſequebantur. Haec luxu et peregrinis infecta moribus veteres Philippi milites, rudis natio ad voluptates, palam averſabantur; totisque caſtris unus omnium ſenſus ac ſermo erat, *plus amiſſum victoria, quam bello quaeſitum eſſe. Tum maxime vinci ipſos, dedique alienis moribus & externis: tantae morae pretium, domos quaſi in captivo habitu reverſuros. pudere iam ſui. regem victis quam victoribus ſimiliorem, ex Macedoniae imperatore Darii Satrapen factum.* Ille non ignarus, et principes amicorum, et exercitum graviter offendi, gratiam liberalitate donisque recuperare tentabat. ſed, opinor, liberis pretium ſervitutis ingratum eſt. Igitur ne in ſeditionem res verteretur, otium interpellandum erat bello; cuius materia opportune alebatur. Namque Beſſus veſte regia ſumta, *Artaxerxen appellari ſe* iuſſerat; Scythasque et ceteros Tanais accolas contrahebat. Haec Satibarzanes nuntiabat: quem receptum in fidem regioni, quam antea obtinuerat, praefecit. Et cum grave ſpoliis apparatuque luxuriae agmen vix moveretur; *ſuas primum, deinde totius exercitus ſarcinas, exceptis admodum neceſſariis, conferri* iuſſit *in medium.* Planities ſpatioſa erat, in quam vehicula onuſta perduxerant. Exſpec-

tantibus cunctis, quid deinde esset imperaturus; *iumenta* iussit *abduci; suisque primum sarcinis face subdita, ceteras incendi* praecepit. Flagrabant exurentibus dominis, quae ut intacta ex urbibus hostium raperent, saepe flammas restinxerant; nullo sanguinis pretium audente deflere, cum regias opes idem ignis exureret. Brevis deinde oratio mitigavit dolorem; habilesque militiae et ad omnia parati, laetabantur, *sarcinarum potius, quam disciplinae feciſſe iacturam.* Igitur Bactrianam regionem petebant. Sed Nicanor, Parmenionis filius, subita morte correptus, magno desiderio sui affecerat cunctos. Rex ante omnes moestus, cupiebat quidem subsistere funeri adfuturus; sed penuria commeatuum festinare cogebat. Itaque Philotas cum II millibus et DC relictus, ut iusta fratri persolveret: ipse contendit ad Bessum. Iter facienti literae ei afferuntur a finitimis Satraparum; e quibus cognoscit, *Bessum quidem hostili animo occurrere cum exercitu: ceterum Satibarzanem, quem Satrapem Ariorum ipse praefeciſſet, defeciſſe ab eo.* Itaque quamquam Besso imminebat, tamen ad Satibarzanem opprimendum praeverti optimum ratus, levem armaturam et equestres copias educit, totaque nocte strenue facto itinere, improvisus hosti supervenit. Cuius cognito adventu Satibarzanes cum II millibus equitum (nec enim plures subito contrahi poterant) Bactra perfugit, ceteri proximos montes occupaverunt. Praerupta rupes erat, qua spectat Occidentem: eadem qua vergit ad Orientem leniore submissa fastigio, multis arboribus obsita, perennem habet fontem, ex quo largae aquae manant. Circumitus eius

XXX et II ſtadia comprehendit. in vertice herbidus campus. *In hoc multitudinem imbellem conſidere* iubent: ipſi, qua rupes erat, arborum truncos et ſaxa obmoliuntur. XIII millia armata erant. In horum obſidione Cratero relicto, ipſe Satibarzanem ſequi feſtinat. et quia longius eum abeſſe cognoverat; ad expugnandos eos, qui edita montium occupaverant, redit. Ac primo *repurgari* iubet, *quidquid ingredi poſſent.* deinde ut occurrebant inviae cotes praeruptaeque rupes; irritus labor videbatur obſtante natura. Ille, ut erat animi ſemper obluctantis difficultatibus, cum et progredi arduum, et reverti periculoſum eſſet, verſabat ſe ad omnes cogitationes, aliud atque aliud, ita ut fieri ſolet ubi prima quaeque damnamus, ſubiiciente animo. haeſitanti, quod ratio non potuit, fortuna conſilium ſubminiſtravit. Vehemens Favonius erat, et multam materiam ceciderat miles, aditum per ſaxa molitus. haec vapore torrida inaruerat. Ergo *adgeri alias arbores* iubet, *& igni dari alimenta:* celeriterque ſtipitibus cumulatis faſtigium montis aequatum eſt. tunc undique ignis iniectus cuncta comprehendit. flammam in ora hoſtium ventus ferebat; fumus ingens velut quadam nube abſconderat coelum. ſonabant incendio ſilvae; atque ea quoque, quae non incenderat miles, concepto igne proxima quaeque adurebant. Barbari ſuppliciorum ultimum, ſi qua intermoreretur ignis, effugere tentabant; ſed qua flamma dederat locum, hoſtis obſtabat. Varia igitur caede conſumti ſunt. alii in medios ignes, alii in petras praecipitavere ſe; quidam manibus hoſtium ſe obtulerunt: pauci ſemiuſtulati venere in

poteſtatem. Hinc ad Craterum, qui Artacacna obſidebat, redit. Ille omnibus praeparatis, regis exſpectabat adventum, captae urbis titulo, ſicut par erat, cedens. Igitur Alexander *turres admoveri* iubet: ipſoque adſpectu territi barbari, e muris ſupinas manus tendentes, orare coeperunt, *iram in Satibarzanem defectionis auctorem reſervaret; ſupplicibus ſemet dedentibus parceret.* Rex data venia non obſidionem modo ſolvit, ſed omnia ſua incolis reddidit. Ab hac urbe digreſſo ſupplementum novorum militum occurrit. Zoilus D equites ex Graecia adduxerat: III millia ex Illyrico Antipater miſerat. Theſſali equites C et XXX cum Philippo erant: ex Lydia II millia, et DC peregrinus miles advenerant: CCC equites gentis eiusdem ſequebantur. Hac manu adiecta Drangas pervenit. bellicoſa natio eſt. Satrapes erat Barzaëntes, ſceleris in regem ſuum particeps Beſſo. Is ſuppliciorum, quae meruerat, metu profugit in Indiam. Iam nonum diem ſtativa erant, cum externa vi non 7
interritus modo rex, ſed invictus, inteſtino facinore petebatur. Dymnus modicae apud regem auctoritatis et gratiae, exoleti, cui *Nicomacho* erat nomen, amore flagrabat, obſequio uni ſibi dediti corporis victus. Is, quod ex vultu quoque perſpici poterat, ſimilis attonito, remotis arbitris cum iuvene ſeceſſit in templum, *arcana ſe & ſilenda afferre praefatus:* ſuſpenſumque exſpectatione *per mutuam caritatem & pignora utriusque animi* rogat, *ut affirmet iureiurando, quae commiſiſſet, ſilentio eſſe tecturum.* Et ille ratus, nihil, quod etiam cum periurio detegendum foret, indicaturum, *per praeſentes deos* iurat. Tum Dymnus

aperit, *in tertium diem insidias regi comparatas, seque eius consilii fortibus viris & illustribus esse participem.* Quibus iuvenis auditis, *se vero fidem in parricidio dedisse* constanter abnuit, *nec ulla religione, ut scelus tegat, posse constringi.* Dymnus, et amore et metu amens, dextram exoleti complexus, et lacrimans, orare primum, *ut particeps consilii operisque fieret. si id sustinere non posset; attamen ne proderet se, cuius erga ipsum benevolentiae praeter alia hoc quoque haberet fortissimum pignus, quod caput suum permisisset fidei adhuc inexpertae.* Ad ultimum aversari scelus perseverantem metu mortis terret: *ab illo capite coniuratos pulcherrimum facinus inchoaturos.* Alias deinde *effeminatum & muliebriter timidum*, alias *proditorem amatoris* appellans, nunc ingentia promittens, interdumque regnum quoque, versabat animum tanto facinore procul abhorrentem. Strictum deinde gladium modo illius, modo suo admovens iugulo, supplex idem et infestus expressit tandem, *ut non solum silentium, sed etiam operam* polliceretur. namque abunde constantis animi, et dignus, qui pudicus esset, nihil ex pristina voluntate mutaverat. sed *se captum Dymni amore* simulabat *nihil recusare.* Scisciscitari inde pergit, *cum quibus tantae rei societatem iniisset. plurimum referre, quales viri tam memorabili operi admoturi manus essent.* Ille, et amore et scelere male sanus, simul gratias agit, simul gratulatur, *quod fortissimus iuvenum non dubitasset se iungere Demetrio corporis custodi, Peucolao, Nicanori. adiicit his Aphoebetum, Loceum, Dioxenum, Archepolim, & Amyntam.* Ab hoc sermone dimissus Nicomachus

ad fratrem, *Cebalino* erat nomen, quae acceperat, defert. Placet *ipsum subsistere in tabernaculo; ne si regiam intrasset, non assuetus adire regem, coniurati proditos se esse resciscerent.* Ipse Cebalinus ante vestibulum regiae, neque enim propius aditus ei patebat, consistit, operiens aliquem ex prima cohorte amicorum, quo introduceretur ad regem. Forte ceteris dimissis, unus Philotas Parmenionis filius, incertum quam ob causam, substiterat in regia. huic Cebalinus, ore confuso magnae perturbationis notas prae se ferens, aperit, quae ex fratre compererat, et *sine cunctatione nuntiari regi* iubet. Philotas laudato eo, protinus intrat ad Alexandrum; multoque invicem de aliis rebus consumto sermone, nihil eorum, quae ex Cebalino cognoverat, nuntiat. Sub vesperam eum prodeuntem in vestibulo regiae excipit iuvenis, *an mandatum exsecutus foret* requirens. Ille, *non vacasse sermoni suo regem* causatus, discessit. Postero die Cebalinus venienti in regiam praesto est: intrantemque admonet *pridie communicatae cum ipso rei.* Ille *curae sibi esse* respondit: ac ne tum quidem regi, quae audierat, aperit. Coeperat Cebalino esse suspectus. Itaque non ultra interpellandum ratus, nobili iuveni, *Metron* erat ei nomen, super armamentarium posito, *quod scelus pararetur*, indicat. Ille Cebalino in armamentario abscondito, protinus regi, corpus forte curanti, *quid ei index detulisset*, ostendit. Rex, ad comprehendendum Dymnum missis satellitibus, armamentarium intrat. ibi Cebalinus gaudio elatus, *habeo te*, inquit, *incolumem ex impiorum manibus ereptum.* Percontatus deinde Alexander quae

noſcenda erant, ordine cuncta cognoſcit. Rurſuſque inſtitit quaerere, *quotus dies eſſet, ex quo Nicomachus ad eum detuliſſet indicium?* Atque illo fatente, *iam tertium eſſe;* exiſtimans, haud incorrupta fide tanto poſt deferre quae audierat, *vinciri eum* iuſſit. Ille clamitare coepit, *eodem temporis momento quo audiſſet, ad Philotam decurriſſe: ab eo percontaretur.* Rex item quaerens, *an Philotam adiſſet? an inſtitiſſet ei, ut perveniret ad ſe?* perſeverante eo affirmare quae dixerat; manus ad coelum tendens, manantibus lacrimis, *hanc ſibi a cariſſimo quondam amicorum relatam gratiam* querebatur. Inter haec Dymnus, haud ignarus quam ob cauſam accerſeretur a rege, gladio, quo forte erat cinctus, graviter ſe vulnerat, occurſuque ſatellitum inhibitus, perfertur in regiam. Quem intuens rex, *quod*, inquit, *in te, Dymne, tantum cogitavi nefas, ut tibi Macedonum regno dignior Philotas me quoque ipſo videretur?* Illum iam defecerat vox. itaque edito gemitu, vultuque a conſpectu regis averſo, ſubinde collapſus exſtinguitur. Rex, Philota *venire in regiam* iuſſo, *Cebalinus*, inquit, *ultimum ſupplicium meritus, ſi in caput meum praeparatas inſidias biduo texit; huius criminis reum Philotam ſubſtituit: ad quem protinus indicium detuliſſe ſe affirmat. quo propiore gradu amicitiae me contingis, hoc maius eſt diſſimulationis tuae facinus; & ego Cebalino magis, quam Philotae id convenire fateor. Faventem habes iudicem, ſi quod admitti non oportuit, ſaltem negari poteſt.* Ad hoc Philotas haud ſane trepidus, ſi animus vultu aeſtimaretur, *Cebalinum quidem ſcorti ſermonem ad ſe detuliſſe; ſed ipſum tam levi auctori nihil credidiſſe* re-

ſpondit; *veritum ne iurgium inter amatorem & exoletum, non ſine riſu aliorum, detuliſſet. Cum Dymnus interemerit ſe ipſum, qualiacunque erant, non fuiſſe reticenda.* complexusque regem orare coepit, *ut praeteritam vitam potius quam culpam, ſilentii tamen, non facti ullius, intueretur.* Haud facile dixerim, crediderítne ei rex, an altius iram ſuppreſſerit; dextram reconciliatae gratiae pignus obtulit, et *contemtum magis, quam celatum indicium eſſe videri ſibi* dixit. Advocato § tamen conſilio amicorum, cui tum Philotas adhibitus non eſt, *Nicomachum introduci* iubet. Is eadem, quae detulerat ad regem, ordine expoſuit. Erat Craterus regi carus in paucis, et eo Philotae ob aemulationem dignitatis adverſus. neque ignorabat, ſaepe Alexandri auribus nimia iactatione virtutis atque operae gravem fuiſſe: et ob ea non quidem ſceleris, ſed contumaciae tamen ſuſpectum. Non aliam premendi inimici occaſionem aptiorem futuram ratus, odio ſuo pietatis praeferens ſpeciem, *Utinam*, inquit, *in principio quoque huius rei nobiscum deliberaſſes. Suaſiſſemus, ſi Philotae velles ignoſcere, patereris potius ignorare eum quantum deberet tibi; quam uſque ad mortis metum adductum, cogeres potius de periculo ſuo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim ſemper inſidiari tibi poterit; tu non ſemper Philotae poteris ignoſcere. Nec eſt quod exiſtimes, eum, qui tantum facinus auſus eſt, venia poſſe mutari. ſcit eos, qui miſericordiam conſumſerunt, amplius ſperare non poſſe. At ego, etiam ſi ipſe vel poenitentia vel beneficio tuo victus quieſcere volet; patrem eius Parmenionem, tanti ducem exercitus, & inveterata apud milites tuos auctoritate,*

haud multum infra magnitudinis tuae faſtigium poſitum, ſcio non aequo animo ſalutem filii ſui debiturum tibi. Quaedam beneficia odimus. meruiſſe mortem confiteri pudet. Supereſt, ut malit videri iniuriam accepiſſe, quam vitam. proinde ſcio, tibi cum illis de ſalute eſſe pugnandum. Satis hoſtium ſupereſt, ad quos perſequendos ituri ſumus: latus a domeſticis hoſtibus muni. hos ſi ſubmoves, nihil metuo ab externo. Haec Craterus. Nec ceteri dubitabant, *quin coniurationis indicium ſuppreſſurus non fuiſſet, niſi auctor aut particeps. Quem enim pium & bonae mentis, non amicum modo, ſed ex ultima plebe, auditis quae ad eum delata erant, non protinus ad regem fuiſſe curſurum? Ne Cebalini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipſi nuntiaſſet, Parmenionis filium, praefectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum? ſimulaſſe etiam non vacaſſe ſermoni ſuo regem, ne index alium internuntium quaereret. Nicomachum, religione quoque deum adſtrictum, conſcientiam ſuam exonerare properaſſe: Philotam, conſumto per ludum iocumque paene toto die, gravatum eſſe pauca verba, ad caput regis pertinentia, tam longo & forſitan ſupervacuo inſerere ſermoni. At enim non credidiſſe talia deferentibus pueris! cur igitur extraxiſſet biduum, tanquam indicio haberet fidem? dimittendum fuiſſe Cebalinum, ſi delationem eius damnabat. In ſuo quemque periculo magnum animum habere; cum de ſalute regis timeretur, credulos eſſe debere; vana quoque deferentes admittere.* Omnes igitur *quaeſtionem de eo, ut participes ſceleris indicare cogeretur, habendam eſſe* decernunt. Rex, admonitos, *ut conſilium ſilentio premerent*, dimittit. *Pronuntiari* deinde *iter in poſte-*

rum diem iubet, ne qua novi iniiti consilii daretur nota. Invitatus est etiam Philotas ad ultimas ipsi epulas, et non coenare modo, sed etiam familiariter colloqui cum eo, quem damnaverat, sustinuit. Secunda deinde vigilia, luminibus exstinctis, cum paucis in regiam coeunt Hephaestion, et Craterus, et Coenus, et Erigyius: hi ex amicis; ex armigeris autem Perdiccas et Leonnatus. Per hos imperatum, *ut qui ad praetorium excubabant, armati vigilarent.* Iam ad omnes aditus dispositi milites, *equites quoque itinera obsidere* iussi, ne quis ad Parmenionem, qui tum Mediae magnisque copiis praeerat, occultus evaderet. Attarras autem cum trecentis armatis intraverat regiam: huic decem satellites traduntur, quorum singulos deni armigeri sequebantur. Ii ad alios coniuratos comprehendendos distributi sunt: Attaras, cum trecentis ad Philotam missus, clausum aditum domus moliebatur, quinquaginta iuvenum promtissimis stipatus. nam ceteros cingere undique domum iusserat, ne occulto aditu Philotas posset elabi. Illum, sive securitate animi, sive fatigatione resolutum, somnus oppresserat; quem Attarras torpentem adhuc occupat. Tandem ei sopore discusso cum iniicerentur catenae; *Vicit*, inquit, *bonitatem tuam, rex, inimicorum acerbitas.* nec plura locutum capite velato in regiam adducunt. Postero die rex edixit, *omnes armati coirent.* Sex millia fere militum venerant: praeterea turba lixarum calonumque impleverant regiam. Philotam armigeri agmine suo tegebant, ne ante conspici posset a vulgo, quam rex allocutus milites esset. De capitalibus rebus vetusto Macedonum

modo inquirebat exercitus : in pace, erat vulgi. nihil poteſtas regum valebat, niſi prius valuiſſet auctoritas. Igitur primum Dymni cadaver infertur, pleriſque, quid patraſſet, quove caſu exſtinctus eſſet,
9 ignaris. Rex deinde in concionem procedit, vultu praeferens dolorem animi. Amicorum quoque moeſtitia exſpectationem haud parvam rei fecerat. Diu rex demiſſo in terram vultu attonito ſtupentique ſimilis ſtetit. tandem recepto animo, *Paene*, inquit, *milites, paucorum hominum ſcelere vobis ereptus ſum. Deum providentia & miſericordia vivo. Conſpectusque veſtri venerabilis cogit, ut vehementius parricidis iraſcerer; quoniam ſpiritus, immo unus vitae meae fructus eſt, tot fortiſſimis viris, & de me optime meritis, referre adhuc gratiam poſſe.* Interrupit orationem militum gemitus, obortaeque ſunt omnibus lacrimae. Tum rex, *Quanto*, inquit, *maiorem in animis veſtris motum excitabo, cum tanti ſceleris auctores oſtendero : quorum mentionem adhuc reformido; & tanquam ſalvi eſſe poſſint, nominibus abſtineo? Sed vincenda eſt memoria priſtinae caritatis, & coniuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas ſileam? Parmenio, illa aetate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetuſtiſſimus, ducem tanto ſceleri ſe praebuit. Miniſter eius Philotas Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cuius corpus adſpicitis, ceterosque eius amentiae in caput meum ſubornavit.* Fremitus undique indignantium querentiumque tota concione obſtrepebat : qualis ſolet eſſe multitudinis, et maxime militaris, ubi aut ſtudio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, et Me-

tron, et Cebalinus producti, quae quisque detulerat, exponunt. Nullius eorum indicio Philotas particeps sceleris destinabatur. itaque indignatione pressa vox indicum silentio excepta est. Tum rex, *Qualis*, inquit, *ergo animi vobis videtur, qui huius rei delatum indicium ad ipsum suppressit? Quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens, tormenta non timuit Cebalinus: Metron ne momentum quidem temporis distulit exonerare se, ut eo, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. o magni animi virum! Iste, si regis periculo commoveretur, vultum non mutaret? indicem tantae rei solicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni praecipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediae praeest, ipse apud multos copiarum duces meis praepotens viribus, maiora, quam capit, spirat. Orbitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas. in vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvis, orbus esse non possum.* Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem et Philotam scripserat, recitat; haud sane indicium gravioris consilii praeferentem. Namque summa eius haec erat: *primum vestri curam agite: deinde vestrorum: sic enim quae destinavimus, efficiemus.* Adiecitque rex, *sic esse scriptam, ut sive ad filios perveniisset, a consciis posset intelligi: sive intercepta esset, falleret ignaros. At enim Dymnus, cum ceteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit! hoc quidem illius non innocentiae, sed potentiae indicium est, quod sic ab iis timetur etiam, a quibus prodi potest, ut cum de se fatean-*

tur, illum tamen celent. Ceterum Philotam ipſius indicat vita. Hic Amyntae, qui mihi conſobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit inſidias, ſocium ſe & conſcium adiunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, ſororem ſuam in matrimonium dedit. Hic, cum ſcripſiſſem ei, pro iure tam familiaris uſus atque amicitiae, qualis ſors edita eſſet Iovis Hammonis oraculo, ſuſtinuit reſcribere mihi: ſe quidem gratulari, quod in numerum deorum receptus eſſem: ceterum miſereri eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui modum hominis excederet. *Haec ſunt etiam animi pridem alienati a me & invidentis gloriae meae indicia; quae quidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo preſſi. Videbar enim mihi partem viſcerum meorum abrumpere, ſi, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed iam non verba punienda ſunt; linguae temeritas pervenit ad gladios. Hos, ſi mihi creditis, Philotas in me acuit. Id ſi ipſe admiſit, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimae exercitus parti, principibus nobiliſſimae iuventutis unum praefeci: ſalutem, ſpem, victoriam meam fidei eius tutelaeque commiſi. Patrem in idem faſtigium, in quo me ipſi poſuiſtis, admovi; Mediam, qua nulla opulentior regio eſt; tot civium ſociorumque millia imperio eius ditionique ſubieci. Unde praeſidium petieram, periculum exſtitit. Quam feliciter in acie occidiſſem potius hoſtis praeda, quam civis victima? nunc ſervatus ex periculis, quae ſola timui, in haec incidi, quae timere non debui. Soletis identidem a me, milites, petere, ut ſaluti meae parcam. Ipſi mihi praeſtare poteſtis, quod ſuadetis ut fa-*

ciam. ad vestras manus, ad vestra arma confugio : invitis vobis salvus esse nolo ; volentibus, non possum, nisi vindicor. Tum *Philotam*, religatis post tergum manibus, obsoleto amiculo velatum iussit *induci.* facile apparebat, motos esse tam miserabili habitu, non sine invidia paulo ante conspecti. Ducem equitatus pridie viderant; sciebant, regis interfuisse convivio. repente non reum modo, sed etiam damnatum, immo vinctum intuebantur. Subibat animos Parmenionis quoque, tanti ducis, tam clari civis, fortuna : qui modo duobus filiis, Hectore et Nicanore, orbatus, cum eo quem reliquum calamitas fecerat, absens diceret causam. Itaque Amyntas, regis praetor, inclinatam ad misericordiam concionem rursus aspera in Philotam oratione commovit. *Proditos eos esse barbaris : neminem ad coniugem suam, neminem in patriam, & ad parentes fuisse rediturum. velut truncum corpus demto capite, sine spiritu, sine nomine, aliena terra ludibrium hostis futuros.* Haudquaquam pro spe ipsius, Amyntae oratio grata regi fuit : quod coniugum, quod patriae admonitos, pigriores ad cetera munia exsequenda feciſſet. Tunc Coenus, quamquam Philotae sororem matrimonio secum coniunxerat, tamen acrius quam quisquam in Philotam invectus est : *parricidam esse regis, patriae, exercitus* clamitans : saxumque, quod forte ante pedes iacebat, eripuit, emissurus in eum ; ut plerique credidere, tormentis subtrahere cupiens. sed rex manum eius inhibuit, *dicendi prius causam debere fieri potestatem reo, nec aliter iudicari passurum se* affirmans. Tum dicere iuſ-

ſus Philotas, ſive conſcientia ſceleris, ſive periculi magnitudine amens et attonitus, non attollere oculos, non hiſcere audebat. Lacrimis deinde manantibus, linquente animo in eum, a quo tenebatur, incubuit: abſterſisque amiculo eius oculis, paulatim recipiens ſpiritum ac vocem, dicturus videbatur. Iamque rex, intuens eum, *Macedones*, inquit, *de te iudicaturi ſunt: quaero, an patrio ſermone ſis apud eos uſurus.* Tum Philotas, *Praeter Macedonas*, inquit, *plerique adſunt, quos facilius, quae dicam, percepturos arbitror, ſi eadem lingua fuero uſus, qua tu egiſti. non ob aliud, credo, quam ut oratio tua intelligi poſſet a pluribus.* Tum rex, *Ecquid videtis, odio etiam ſermonis patrii Philotam teneri? ſolus quippe faſtidit eum dicere. Sed dicat ſane utcunque cordi eſt; dum memineritis, aeque illum a noſtro more atque ſermone abhorrere.* Atque ita concione exceſſit. Tum Philotas, *Verba*, inquit, *innocenti reperire facile eſt; modum verborum miſero tenere difficile. Itaque inter optimam conſcientiam, & iniquiſſimam fortunam deſtitutus, ignoro quomodo & animo meo, & tempori paream. Abeſt quidem optimus cauſae meae iudex: qui cur me ipſe audire noluerit, non mehercule excogito; cum illi utrimque cognita cauſa tam damnare me liceat, quam abſolvere; non cognita vero liberari ab abſente non poſſum, qui a praeſente damnatus ſum. Sed quamquam vincti hominis non ſupervacua ſolum, ſed etiam inviſa defenſio eſt, quae iudicem non docere videtur, ſed arguere; tamen utcunque licet dicere, memet ipſe non deſeram, nec committam, ut damnatus etiam mea ſententia videar. E-*

quidem cuius criminis reus ſim, non video. inter coniuratos nemo me nominat : de me Nicomachus nihil dixit: Cebalinus plus quam audierat, ſcire non potuit. Atqui coniurationis caput me fuiſſe credit rex ! potuit ergo Dymnus eum praeterire, quem ſequebatur ? praeſertim cum quaerenti ſocios, vel falſo fuerim nominandus ; quo facilius, qui verebatur, poſſet impelli. Non enim detecto facinore nomen meum praeteriit, ut poſſet videri ſocio pepercisſe ; ſed Nicomacho, quem taciturum arcana de ſemetipſo credebat, confeſſus, aliis nominatis, me unum ſubtrahebat. Quaeſo, commilitones, ſi Cebalinus me non adiſſet, nihil me de coniuratis ſcire voluiſſet ; num hodie dicerem cauſam nullo me nominante ? Dymnus ſane & vivat adhuc, & velit mihi parcere. quid ceteri ? qui de ſe confitebuntur, me videlicet ſubtrahent ! Maligna eſt calamitas ; & fere noxius cum ſuo ſupplicio crucietur, adquieſcit alieno. Tot conſcii, ne in equuleum quidem impoſiti verum fatebuntur ? Atqui nemo parcit morituro ; nec cuiquam moriturus ut opinor. Ad verum crimen & ad unum revertendum mihi eſt. Cur rem delatam ad te tacuiſti ? cur tam ſecurus audiſti ? hoc qualecunque eſt, confeſſo mihi, ubicunque es, Alexander, remiſiſti : dextram tuam amplexus reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidiſti mihi ; abſolutus ſum : ſi pepercisti ; dimiſſus. vel iudicium tuum ſerva. Quid hac proxima nocte, qua digreſſus ſum a menſa tua, feci ? quod novum facinus delatum ad te, mutavit animum tuum ? gravi ſopore adquieſcebam, cum me malis indormientem meis inimici vinciendo excitarunt. Unde & parricidae & proditori tam alti

quies somni? Scelerati conscientia obstrepente cum dormire non possint, agitant eos furiae, non cogitato modo, sed & consummato parricidio. At mihi securitatem primum innocentia mea, deinde dextra tua obtulerant: non timui, ne plus alienae crudelitati apud te liceret, quam clementiae tuae. Sed ne te mihi credidisse poeniteat, res ad me deferebatur a puero, qui non testem, non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, si coepisset audiri. Amatoris & scorti iurgio interponi aures meas credidi infelix; & fidem eius suspectam habui, quod non ipse deferret, sed fratrem potius subornaret. timui, ne negaret mandasse se Cebalino, & ego viderer multis amicorum regis fuisse periculi causa. Sic quoque cum laeserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quam incolumem esse; quid inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si insontes lacessissem? At enim Dymnus se occidit? num igitur facturum eum divinare potui? minime. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me, cum a Cebalino interpellatus sum, movere non poterat. At hercule, si conscius Dymno tanti sceleris fuissem, biduo illo proditos esse nos, dissimulare non debui; Cebalinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. Deinde post delatum indicium, quo periturus eram, cubiculum regis solus intravi, ferro quidem cinctus. cur distuli facinus? an sine Dymno non sum ausus? ille igitur princeps coniurationis fuit. sub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Et quis e vobis corruptus est donis? quem ducem, quem praefectum impensius colui? Mihi quidem obiicitur, quod societatem patrii sermonis asperner; quod Macedonum mores fastidiam. sic

ego imperio, quod dedignor, immineo. Iam pridem nativus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit; tam victoribus, quam victis peregrina lingua discenda est. Non mehercule ista me magis laedunt, quam quod Amyntas, Perdiccae filius, insidiatus est regi; cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuso defendere, si fratrem regis non oportuit diligi a nobis. sin autem in illo fortunae gradu positum etiam venerari necesse erat; utrum, quaeso, quod non divinavi, reus sum? an impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si aequum est, cur tamdiu vivo? si iniustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi, misereri me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Iovis filium crederet! Fides amicitiae, veri consilii periculosa libertas, vos me decepistis! vos, quae sentiebam, ne reticerem, impulistis! scripsisse me haec fateor regi, non de rege scripsisse. non enim faciebam invidiam, sed pro eo timebam. dignior mihi Alexander videbatur, qui Iovis stirpem tacitus agnosceret, quam qui praedicatione iactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est; sit deus causae meae testis. retinete me in vinculis, dum consulitur Hammon in arcanum & occultum scelus. Interim, qui regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum, qui stirpi suae insidiati sunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta; ne hanc quidem exhibendae veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis abhibere vobis parentes. duos fratres ego nuper amisi; patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo, cum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modo liberorum parentem in unico filio adquiescentem, eo quoque orbari, ni ipse

in rogum meum imponitur. Ergo, cariſſime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego ſenectutem tuam exſtinguo! Quid enim me procreabas infelicem adverſantibus diis? an ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Neſcio, adoleſcentia mea miſerior ſit, an ſenectus tua: ego in ipſo robore aetatis eripior; tibi carnifex ſpiritum adimet, quem ſi fortuna exſpectare voluiſſet, natura repoſcebat. Admonuit me patris mei mentio, quam timide & contanter, quae Cebalinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim, cum audiſſet, venenum a Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epiſtola ſcripta, quo minus medicamentum biberet, quod medicus dare conſtituerat. Num creditum eſt patri meo? num ullam auctoritatem eius literae habuerunt? Ego ipſe, quoties quae audieram detuli, cum ludibrio credulitatis repulſus ſum. Si & cum indicamus, inviſi; & cum tacemus, ſuſpecti ſumus; quid facere nos oportet? Cumque unus e circumſtantium turba exclamaſſet, *Bene meritis non inſidiari:* Philotas, *Recte*, inquit, *quisquis es dicis. Itaque ſi inſidiatus ſum, poenam non deprecor; & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia ſunt viſa auribus veſtris.* Abducitur
11 deinde ab iis qui cuſtodiebant eum. Erat inter duces manu ſtrenuus Belon quidam, pacis artium et civilis habitus rudis, vetus miles, ab humili ordine ad eum gradum, in quo tunc erat, promotus: qui tacentibus ceteris, ſtolida audacia ferox, admonere eos coepit, *quoties quisque diverſoriis, quae occupaſſent, proturbatus eſſet, ut purgamenta ſervorum Philotae reciperentur eo, unde commilitones expuliſſet. Au-*

ro argentoque vehicula eius onusta totis vicis stetisse: ac ne in vicina quidem diversorii quemquam commilitonum receptum esse; sed per dispositos, quos ad somnum habebat, omnes procul relegatos, ne femina illa murmurantium inter se silentio verius, quam sono excitaretur. Ludibrio ei fuisse rusticos homines, Phrygasque & Paphlagonas *appellatos: qui non erubesceret, Macedo natus, homines linguae suae per interpretem audire. Cur Hammonem consuli vellet? eundem Iovis arguisse mendacium, Alexandrum filium agnoscentis: scilicet veritum ne invidiosum esset, quod dii offerrent. Cum insidiaretur capiti regis & amici, non consuluisse eum Iovem: nunc ad oraculum mittere, dum pater eius solicitaretur, qui praesit in Media; & pecunia, cuius custodia commissa sit, perditos homines ad societatem sceleris impellat. Ipsos missuros ad oraculum, non qui Iovem interrogent, quod ex rege cognoverint; sed qui gratias agant: qui vota pro incolumitate regis optimi persolvant.* Tum vero universa concio accensa est; et a corporis custodibus initium factum, clamantibus, *discerpendum esse parricidam manibus eorum.* Id quidem Philotas, qui graviora supplicia metueret, haud sane iniquo animo audiebat. Rex in concionem reversus, sive ut in custodia quoque torqueret, sive ut diligentius cuncta cognosceret, concilium in posterum diem distulit: et quamquam in vesperam inclinabat dies, tamen *amicos convocari* iubet. et ceteris quidem placebat, *Macedonum more obrui saxis;* Hephaestion autem et Craterus et Coenus *tormentis veritatem exprimendam esse* dixerunt: et illi quoque, qui aliud suaserant,

in horum ſententiam tranſeunt. Conſilio ergo dimiſſo, Hephaeſtion cum Cratero et Coeno ad quaeſtionem de Philota habendam conſurgunt. Rex Cratero accerſito, et ſermone habito, cuius ſumma non edita eſt, in intimam diverſorii partem ſeceſſit, et remotis arbitris in multam noctem quaeſtionis exſpectavit eventum. Tortores in conſpectu Philotae omnia crudelitatis inſtrumenta proponunt. Et ille ultro, *quid ceſſatis*, inquit, *regis inimicum, interfectorem, confitentem occidere? quid quaeſtione opus eſt? cogitavi, volui.* Craterus exigere, *ut quae confiteretur, in tormentis quoque diceret.* Dum corripitur, dum obligantur oculi, dum veſtis exuitur, *deos patrios, gentium iura*, nequidquam apud ſurdas aures invocabat. Per ultimos deinde cruciatus, utpote damnatus, et inimicis in gratiam regis torquentibus laceratur. Ac primo quamquam hinc ignis, illinc verbera, iam non ad quaeſtionem, ſed ad poenam ingerebantur; non vocem modo, ſed etiam gemitus habuit in poteſtate: ſed poſtquam intumeſcens corpus ulceribus, flagellorum ictus nudis oſſibus incuſſos ferre non poterat; *ſi tormentis adhibituri modum eſſent, dicturum ſe, quae ſcire expeterent*, pollicetur. *ſed finem quaeſtioni fore, iurare eos per Alexandri ſalutem* volebat, *removerique tortores.* Et utroque impetrato, Cratero inquit, *dic quid me velis dicere.* Illo indignante, *ludificari eum*, rurſuſque revocante tortores, *tempus petere* coepit, *dum reciperet ſpiritum, cuncta quae ſciret, indicaturus.* Interim equites, nobiliſſimus quisque, et ii maxime, qui Parmenionem propinqua cognatione contingebant, poſt-

quam Philotam torqueri fama vulgaverat, legem Macedonum veriti, qua cautum erat, ut propinqui eorum, qui regi insidiati erant, cum ipsis necarentur; alii se interficiunt, alii in devios montes vastasque solitudines fugiunt: ingenti per tota castra terrore diffuso, donec rex, tumultu cognito, *legem se supplicio coniunctis fontium remittere* edixit. Philotas, verone an mendacio liberare se a cruciatu voluerit, anceps coniectura est, quoniam et vera confessis, et falsa dicentibus, idem doloris finis ostenditur. Ceterum, *Pater*, inquit, *meus Hegelocho quam familiariter usus sit, non ignoratis. Illum dico Hegelochum, qui in acie cecidit: ille omnium malorum nobis causa fuit. Nam cum primum* Iovis filium *se salutari iussit rex, id indigne ferens ille*, hunc igitur regem agnoscimus, *inquit*, qui Philippum dedignatur patrem? actum est de nobis, si ista perpeti possumus. Non homines solum, sed etiam deos despicit, qui postulat deus credi. Amisimus Alexandrum, amisimus regem: incidimus in superbiam, nec diis, quibus se exaequat, nec hominibus, quibus se eximit, tolerabilem. Nostrone sanguine deum fecimus, qui nos fastidiat, qui gravetur mortalium adire concilium? Credite mihi, et nos, si viri sumus, a diis adoptabimur. Quis proavum huius Alexandrum, quis deinde Archelaum, quis Perdiccam occisos ultus est? hic quidem interfectoribus patris ignovit. *Haec Hegelochus dixit supra coenam: & postera die prima luce a patre accersor. Tristis erat, & me moestum videbat. audieramus enim, quae solicitudinem incuterent. Itaque ut experiremur, utrumne vino gra-*

vatus effudisset illa, an altiore concepta consilio; accersiri eum placuit. Venit: eodemque sermone ultro repetito adiecit, se, sive auderemus duces esse, proximas a nobis partes vindicaturum; sive deesset animus, consilium silentio esse tecturum. *Parmenioni*, vivo adhuc Dario, intempestiva res *videbatur;* non enim sibi, sed hosti esse occisuros Alexandrum: Dario vero sublato praemium regis occisi Asiam, et totum Orientem interfectoribus esse cessurum. *Approbatoque consilio, in haec fides data est & accepta. Quod ad Dymnum pertinet, nihil scio; & haec confessus intelligo non prodesse mihi, quod prorsus sceleris expers sum.* Illi rursus tormentis admotis, cum ipsi quoque hastis os oculosque eius everberarent; ut hoc quoque crimen confiteretur, expressere. Exigentibus deinde, *ut ordinem cogitati sceleris exponeret; cum diu Bactra retentura regem viderentur, timuisse* respondit, *ne pater LXX natus annos, tanti exercitus dux, tantae pecuniae custos, interim exstingueretur, ipsique, spoliato tantis viribus, occidendi regis causa non esset. Festinasse ergo se, dum praemium haberet in manibus. Repraesentasse consilium, cuius patrem fuisse auctorem nisi crederent, tormenta quamquam tolerare non posset, tamen non recusaret.* Illi collocuti *satis quaesitum videri*, ad regem revertuntur. qui postero die et *quae confessus Philotas recitari; & ipsum*, quia ingredi non poterat, iussit *afferri.* Omnia agnoscente eodem, Demetrius, qui proximi sceleris particeps esse arguebatur, producitur: multa affirmatione, animique pariter constantia, et vultu abnuens, *quidquam sibi in regem cogi-*

tatum esse, tormenta etiam depoſcebat *in ſemetipſum.* cum Philotas circumlatis oculis incideret in Calin quendam, haud procul ſtantem, *propius eum* iuſſit *accedere.* Illo perturbato, et recuſante tranſire ad eum, *patieris*, inquit, *Demetrium mentiri, rurſusque me excruciari?* Calin vox ſanguisque defecerant; et Macedones Philotam inquinare innoxios velle ſuſpicabantur: quia nec a Nicomacho, nec ab ipſo Philota, cum torqueretur, nominatus eſſet adoleſcens. qui ut praefectos regis circumſtantes ſe vidit, *Demetrium & ſemetipſum id facinus cogitaſſe* confeſſus eſt. Omnes ergo a Nicomacho nominatos, more patrio, dato ſigno, ſaxis obruerunt. Magno non modo ſalutis, ſed etiam vitae periculo liberatus erat Alexander: quippe Parmenio et Philotas, principes amicorum, niſi palam fontes, ſine indignatione totius exercitus non potuiſſent damnari. Itaque anceps quaeſtio fuit: dum infitiatus eſt facinus, crudeliter torqueri videbatur; poſt confeſſionem, Philotas ne amicorum quidem miſericordiam meruit.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER VII.

Q. CURTII RUFI

DE

REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

HISTORIARUM

LIBER VII.

ARGUMENTUM.

Alexander Lynceſtem maieſtatis reum interfici curat. deinde in Amyntam & Simmiam, Philotae amicos, inquirit, qui ſuam innocentiam gravi oratione tuentur, 1. Amynta & fratribus in gratiam receptis, Polydamas a rege iuſſus, in Mediam celeriter profectus, Parmenionem interfici curat. unde indignatio & ſeditio, quae tandem exſtinguitur, 2. Varios populos ſub iugum mittit Alexander, ac ſeptemdecim diebus cum exercitu Caucaſum ſuperat, 3. Beſſus de bello adverſus Alexandrum inter epulas conſultat, ſapientique Cobaris conſilio minime acquieſcit. Interim rex Bactra pervenit, ubi Graecorum defectione & Satibarzane ſingulari certamine occiſo advenit ei nuntius, 4. Exercitus Alexandri ſiti liberatus Oxum amnem induſtrie traiicit. Beſſus dolo captus ad Alexandrum adducitur, a quo & Darii fratri Oxathri cruci figendus traditur, 5. Barbarorum & Macedonum benevolentia varias expugnat urbes. Sed & Alexandriam ad Tanaim condit amnem, breviſſimoque temporis abſolvit ſpatio, 6. De bello Scythis inferendo Alexander aeger ex vulnere cum ſuis init conſilium. Ariſtander vates regis voluntati extorum accommodat ſignificata. Menedemus a Spitamene per inſidias cum duobus peditum

millibus & ccc equitibus a Dahis interficitur: quod callide admodum dissimulat Alexander, 7. Dum exercitus ad bellum accingitur, Scytharum legati adveniunt, ac de pace prorsus egregiam ad Alexandrum orationem habent, 8. Alexander legatis dimissis Tanaim traiicit, bellum Scythis infert, & cum victis benigne agit, 9. Sogdianorum nobilium invictus animus. Bessi supplicium: novo milite auctus Alexandri exercitus, 10. Petram, urbem amplissimam, situ naturaque loci fere inexpugnabilem, ad deditionem cogit Alexander, 11.

1 PHilotam sicut recentibus sceleris eius vestigiis iure affectum supplicio censuerant milites; ita postquam desierat esse quem odissent, invidia in misericordiam vertit. Moverat et claritas iuvenis, et patris eius senectus atque orbitas. Primus Asiam aperuerat regi, omnium periculorum eius particeps, semper alterum in acie cornu defenderat: Philippo quoque ante omnes amicus; et ipsi Alexandro tam fidus, ut occidendi Attalum non alio ministro uti mallet. Horum cogitatio subibat exercitum; seditiosaeque voces referebantur ad regem. quis ille haud sane motus, satisque prudens, otii vitia negotio discuti, edicit, *ut omnes in vestibulo regiae praesto afforent.* quos ubi frequentes adesse cognovit, in concionem processit. Haud dubie ex composito Apharias postulare coepit, *ut Lyncestes Alexander, qui multo antequam Philotas regem voluisset occidere, exhiberetur.* A duobus indicibus, sicut supra diximus, delatus, tertium iam annum custodiebatur in vinculis. eundem in Philippi quoque caedem coniurasse cum Pausania pro comperto fuit: sed quia pri-

mus Alexandrum *Regem* ſalutaverat, ſupplicio magis quam crimini fuerat exemtus. Tum quoque Antipatri ſoceri eius preces iuſtam regis iram morabantur. Ceterum recruduit ſoporatus dolor. quippe veteris periculi memoriam praeſentis cura renovabat. Igitur Alexander ex cuſtodia educitur, iuſſusque dicere quam toto triennio meditatus erat defenſionem, haeſitans et trepidus pauca ex iis, quae compoſuerat, protulit: ad ultimum non memoria ſolum, ſed etiam mens eum deſtituit. Nulli erat dubium, quin trepidatio conſcientiae indicium eſſet, non memoriae vitium. itaque ex iis, qui proxime adſtiterant, obluctantem adhuc oblivioni lanceis confoderunt. Cuius corpore ſublato, rex *introduci iuſſit Amyntam & Simmiam:* nam Polemon, minimus ex fratribus, cum Philotam torqueri comperiſſet, profugerat. Omnium Philotae amicorum hi cariſſimi fuerant: ad magna et honorata miniſteria illius maxime ſuffragatione producti: memineratque rex, ſummo ſtudio ab eo conciliatos ſibi. nec dubitabat, *huius quoque ultimi conſilii fuiſſe participes.* Igitur, *olim eſſe ſibi ſuſpectos matris ſuae literis, quibus eſſet admonitus, ut ab his ſalutem ſuam tueretur. ceterum ſe invitum deteriora credentem, nunc manifeſtis indiciis victum, iuſſiſſe vinciri. Nam pridie quam detegeretur Philotae ſcelus, quin in ſecreto cum ipſo fuiſſent, non poſſe dubitari. fratrem vero, qui profugerit, cum Philotas torqueretur, aperuiſſe fugae cauſam. Nuper praeter conſuetudinem, officii ſpecie, amotis longius ceteris, admoviſſe ſemetipſos lateri ſuo, nulla probabili cauſa: ſeque mirantem, quod non*

vice ſua, tali fungerentur officio, & ipſa trepidatione eorum perterritum, ſtrenue ad armigeros, qui proximi ſequebantur, receſſiſſe. Ad hoc accedere, quod cum Antiphanes, ſcriba equitum, Amyntae denuntiaſſet, pridie quam Philotae ſcelus deprehenſum eſſet, ut ex ſuis equis more ſolito daret iis, qui amiſiſſent ſuos, *ſuperbe reſpondiſſe,* niſi incepto deſiſteret, brevi ſciturum quis ipſe eſſet. *Iam linguae violentiam, temeritatemque verborum, quae in ſemetipſum iacularentur, nihil aliud eſſe, quam ſceleſti animi indicem ac teſtem. quae ſi vera eſſent, idem meruiſſe eos, quod Philotam; ſi falſa, exigere ipſum ut refellant.* Productus deinde Antiphanes, *de equis non traditis, & adiectis etiam ſuperbe minis,* indicat. Tum Amyntas, facta dicendi poteſtate, *Si nihil,* inquit, *intereſt regis; peto, ut dum dico, vinculis liberer.* Rex *ſolvi utrumque* iubet: deſiderantique Amyntae, *ut habitus quoque redderetur armigeri, lanceam dari* iuſſit. Quam ut laeva comprehendit, evitato eo loco, in quo Alexandri corpus paulo ante iacuerat, *Qualiscunque,* inquit, *exitus nos manet, rex: confitemur, proſperum eventum tibi debituros; triſtiorem fortunae imputaturos. Sine praeiudicio dicimus cauſam, liberis corporibus animisque. habitum etiam, quo te comitari ſolemus, reddidiſti. Cauſam non poſſumus, fortunam timere deſinemus. Te quaeſo, permittas mihi id primum defendere, quod a te ultimum obiectum eſt. Nos, rex, ſermonis adverſus maieſtatem tuam habiti nullius conſcii ſumus nobis. Dicerem iampridem viciſſe te invidiam, niſi periculum eſſet, ne alia maligne dicta crederes blanda oratione purgari. Ceterum etiamſi*

milites tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo aegri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset accepta; meruerimus fortibus factis, ut malles ea tempori nostro imputare, quam animo. Cum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quae utique non odimus, infestas admovemus manus; parentes liberis si occurrant, & ingrati & invisi sunt. Cum donis honoramur; cum praemiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec laetitia moderata est. ad omnes affectus impetu rapimur. vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur, utcunque praesens movit affectio. Modo Indiam adire & Oceanum libet; modo coniugum & liberorum patriaeque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit: in suos ordines quisque currimus, & quidquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset! Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quae nobis cum Philota fuit, adeo non eo infitias, ut expetisse confitear. An vero Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes paene amicos tuos dignatione vincentem, cultum a nobis esse miraris? Tu hercule, si verum audire vis, rex, huius nobis periculi causa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi ad hunc gradum amicitiae tuae adscendimus. Is apud te fuit, cuius gratiam expetere, & iram timere possemus. Annon propemodum in tua verba, tui

omnes te praeeunte iuravimus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes? *hoc sacramento pietatis obstricti aversaremur scilicet, quem tu omnibus praeferebas. Igitur si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes: immo hercule neminem. Omnes enim Philotae amici esse voluerunt: sed totidem, quot volebant esse, non poterant. ita si a conscriis amicos non dividis; nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientiae affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter & sine arbitris locutus est nobiscum? At ego purgare non possem, si pridie quidquam ex vetere vita ac more mutassem. nunc vero, si ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, fecimus, consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus? & pridie quam Philotas detectus est, haec mihi cum Antiphane res erat? qui si nos suspectos facere vult, quod illo die equos non dederimus; semetipsum, quod eos desideraverit, purgare non poterit. Anceps enim crimen est inter retinentem & exigentem; nisi quod melior est causa suum non tradentis, quam poscentis alienum. Ceterum, rex, equos decem habui, e quis Antiphanes octo iam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos cum vellet abducere homo superbissimus, certe iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec infitias eo, liberi hominis animo locutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militiae suae usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat. Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excusem, & Antiphani. At hercule mater de nobis ini-*

micis tuis scripsit? Utinam prudentius esset solicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non adscribit metus sui causam? Denique non ostendit auctorem, quo facto dictove nostro mota tam trepidas tibi literas scripsit. O miseram conditionem meam, cui forsitan non periculosius est tacere quam dicere. Sed utcunque cessura res est, malo tibi defensionem meam displicere, quam causam. Agnosces autem quae dicturus sum; quippe memini-sti, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te, multos integros iuvenes in domo tuae matris abscondi. *praecepisti igitur mihi,* ne quem praeter te intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad te. *Quod equidem feci, & liberius, quam expediebat mihi, exsecutus sum imperium tuum. Gorgian, Hecateum & Gorgatan, quorum bona opera uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius est, quam me, qui si tibi non paruissem, iure daturus fui poenas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuae persequendi nos causa est, quam quod utilitatem tuam muliebri praeposuimus gratiae. Sex millia Macedonum peditum, & DC equites adduxi, quorum pars secutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Sequitur ergo, ut, quia illa propter hanc causam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui irae eius nos obtulisti.*

Dum haec Amyntas agit, forte supervenerunt, qui 2
fratrem eius Polemonem, de quo ante dictum est, fugientem consecuti vinctum reducebant. Infesta concio vix inhiberi potuit, quin protinus suo more saxa in eum iaceret. Atque ille sane interritus, *nihil,* inquit, *pro me deprecor; modo ne fratrum innocentiae*

fuga imputetur mea. Haec ſi defendi non poteſt, meum crimen ſit. horum ob idipſum melior eſt cauſa, quod ego, qui profugi, ſuſpectus ſum. At haec elocuto univerſa concio aſſenſa eſt. Lacrimae deinde omnibus manare coeperunt, adeo in contrarium repente mutatis, ut ſolum pro eo eſſet, quod maxime laeſerat. Iuvenis erat primo aetatis flore pubeſcens, quem inter equites tormentis Philotae conturbatos alienus terror abſtulerat. Deſertum eum a comitibus, et haeſitantem inter revertendi fugiendique conſilium, qui ſecuti erant occupaverunt. Is tum flere coepit, et os ſuum converberare: moeſtus, non ſuam vicem; ſed propter ipſum periclitantium fratrum. Moveratque iam regem, non concionem modo: ſed unus erat implacabilis frater, qui terribili vultu intuens eum, *Tum*, ait, *demens, lacrimare debueras, cum equo calcaria ſubderes, fratrum deſertor, & deſertorum comes. Miſer quo, & unde fugiebas? Effeciſti, ut reus capitis, accuſatoris uterer verbis.* Ille *peccaſſe ſe; ſed gravius in fratres, quam in ſemetipſum*, fatebatur. Tum vero neque lacrimis, neque acclamationibus, quibus ſtudia ſua multitudo profitetur, temperaverunt. Una vox erat pari emiſſa conſenſu, *ut inſontibus & fortibus viris parceret.* Amici quoque, data miſericordiae occaſione, conſurgunt, flentesque regem deprecantur. Ille ſilentio facto, *Et ipſe*, inquit, *Amyntam mea ſententia fratresque eius abſolvo. Vos autem, iuvenes, malo beneficii mei oblivi ſci, quam periculi veſtri meminiſſe. Eadem fide redite in gratiam mecum, qua ipſe vobiscum revertor. Niſi quae delata eſſent, excuſſiſſem; valde diſſimulatio mea ſuſpecta*

esse potuisset. Sed satius est purgatos esse, quam suspectos. Cogitate, neminem absolvi posse, nisi qui dixerit causam. Tu, Amynta, ignosce fratri tuo. erit hoc simpliciter etiam mihi reconciliati animi tui pignus. Concione deinde dimissa, *Polydamanta vocari* iubet. Longe acceptissimus Parmenioni erat, proximus lateri in acie stare solitus. Et quamquam conscientia fretus in regiam venerat; tamen ut iussus est *fratres suos exhibere*, admodum iuvenes, et regi ignotos ob aetatem, fiducia in solicitudinem versa trepidare coepit, saepius quae nocere possent, quam quibus eluderet, reputans. Iam armigeri, quibus imperatum erat, produxerant eos; cum exsanguem metu Polydamanta *propius accedere* iubet. submotisque omnibus, *Scelere*, inquit, *Parmenionis omnes pariter appetiti sumus. maxime ego ac tu, quos amicitiae specie fefellit. ad quem persequendum puniendumque (vide quantum fidei tuae credam) te ministro uti statui. obsides, dum hoc peragis, erunt fratres tui. Proficiscere in Mediam, & ad praefectos meos literas scriptas manu mea perfer. velocitate opus est, qua celeritatem famae antecedas. noctu pervenire illuc te volo, postero die, quae scripta erunt, exsequi. Ad Parmenionem quoque epistolas feres; unam a me, alteram Philotae nomine scriptam. signum annuli eius in mea potestate est. sic pater credens a filio impressum, cum te viderit, nihil metuet.* Polydamas, tanto liberatus metu, impensius etiam, quam exigebatur, promittit operam. Collaudatusque et promissis oneratus, deposita veste quam habebat, Arabica induitur. Duo Arabes, quorum interim coniuges ac liberi, vinculum fidei obsides apud regem

erant, dati comites. Per deserta etiam ob siccitatem loca camelis, undecima die, quo destinaverat, perveniunt. Et prius quam ipsius nuntiaretur adventus, rursus Polydamas vestem Macedonicam sumit, et in tabernaculum Cleandri (praetor hic regius erat) quarta vigilia pervenit. Redditis deinde literis, constituerunt prima luce ad Parmenionem coire. Namque ceteris quoque literas regis attulerat. Iam ad eum venturi erant, cum Parmenioni *Polydamanta venisse* nuntiaverunt. qui dum laetatur adventu amici, simulque noscendi, quae rex ageret, avidus (quippe longo intervallo nullam ab eo epistolam acceperat) *Polydamanta requiri* iubet. Diversoria regionis illius magnos recessus habent, amoenosque nemoribus manu consitis; ea praecipue regum satraparumque voluptas erat. Spatiabatur in nemore Parmenion medius inter duces, quibus erat imperatum literis Regis, ut occiderent. Agendae autem rei constituerant tempus, *cum Parmenion a Polydamante literas traditas legere coepisset.* Polydamas procul veniens, ut a Parmenione conspectus, vultu laetitiae speciem praeferente, ad complectendum eum cucurrit; mutuaque gratulatione functi, Polydamas epistolam ab rege scriptam ei tradidit. Parmenion vinculum epistolae solvens, *quidnam rex ageret?* requirebat. Ille *ex ipsis literis cogniturum esse* respondit. Quibus Parmenion lectis, *Rex*, inquit, *expeditionem parat in Arachosios. Strenuum hominem & nunquam cessantem! Sed tempus saluti suae tanta iam parta gloria parcere.* Alteram deinde epistolam, Philotae nomine scriptam laetus, quod ex vultu notari poterat, lege-

bat. Tum eius latus gladio haurit Cleander, deinde iugulum ferit; ceteri exanimem quoque confodiunt. Et armigeri, qui ad aditum nemoris adſtiterant, cognita caede, cuius cauſa ignorabatur, in caſtra perveniunt, et tumultuoſo nuntio milites concitant. Illi armati ad nemus, in quo perpetrata caedes erat, coeunt: et *ni Polydamas, ceterique eiuſdem noxae participes dedantur, murum circumdatum nemori everſuros* denuntiant, *omniumque ſanguine duci parentaturos.* Cleander *primores eorum intromitti* iubet; literasque regis ſcriptas ad milites recitat, quibus *inſidiae Parmenionis in regem, preceſque, ut ipſum vindicarent,* continebantur. Igitur cognita regis voluntate, non quidem indignatio, ſed tamen ſeditio compreſſa eſt. Dilapſis pluribus pauci remanſerunt, qui, *ſaltem ut corpus ipſius ſepelire permitterent,* precabantur. Diu id negatum eſt, Cleandri metu, ne offenderet regem. pertinacius deinde precantibus, materiem conſternationis ſubtrahendam ratus, capite deciſo truncum humare permiſit. ad regem caput miſſum eſt. Hic exitus Parmenionis fuit, militiae domique clari viri. Multa ſine rege proſpere; rex ſine illo nihil magnae rei geſſerat. feliciſſimo regi et omnia ad fortunae ſuae exigenti modum ſatisfecit. LXX natus annos, iuvenis ducis, et ſaepe etiam gregarii militis munia explevit. acer conſilio, manu ſtrenuus, carus principibus, vulgo militum acceptior. Haec impulerint illum ad regni cupiditatem, an tantum ſuſpectum fecerint, ambigi poteſt, quia Philotas ultimis cruciatibus victus verane dixerit, quae facta probari non poterant, an falſis tormentorum petierit finem, re quoque recenti

cum magis posset liquere, dubitatum est. Alexander, quos mortem Parmenionis conquestos esse comperat, separandos a cetero exercitu ratus, in unam cohortem secrevit, ducemque his Leonidam dedit, et ipsum Parmenioni quondam intima familiaritate coniunctum. Fere iidem erant, quos alioqui rex habuerat inviſos. nam cum experiri vellet militum animos, admonuit, *qui literas in Macedoniam ad suos scripsissent, iis, quos ipse mittebat, perlaturis cum fide traderet.* Simpliciter ad necessarios suos quisque scripserat, quae sentiebat: aliis gravis erat, plerisque non ingrata militia. Ita et agentium gratias, et querentium literae exceptae sunt. Et qui forte taedium laboris per literas erant questi, *hanc seorsum cohortem a ceteris tendere ignominiae causa* iubet: fortitudine usurus in bello, libertatem linguae ab auribus credulis remoturus. Et consilium temerarium forsitan (quippe fortissimi iuvenes contumeliis irritati erant) sicut omnia alia felicitas regis excepit. nihil illis ad bella promtius fuit. incitabat virtutem et ignominiae demendae cupido, et quia fortiora facta in paucis latere non poterant. His ita compositis, Alexander 3 Arianorum Satrape constituto, *iter pronuntiari* iubet *in Agriaspas*, quos iam tunc mutato nomine *Euergetas* appellabant; ex quo frigore victusque penuria Cyri exercitum affectum, tectis et commeatibus iuverant. Quintus dies erat, ut in eam regionem pervenerat. cognoscit, *Satibarzanem, qui ad Bessum defecerat, cum equitum manu irrupisse rursus in Arios.* Itaque Caranum, et Erigyium cum Artabazo et Andronico, et sex millibus Graecorum peditum, DC

equites ſequebantur. Ipſe LX diebus gentem Euergetarum ordinavit, magna pecunia ob egregiam in Cyrum fidem donata. Relicto deinde, qui iis praeeſſet, Amenide (ſcriba is Darii fuerat) Arachoſios, quorum regio ad Ponticum mare pertinet, ſubegit. Ibi exercitum, qui ſub Parmenione fuerat, occupavit. ſex millia Macedonum erant, et CC nobiles, et quinque millia Graecorum cum equitibus ducentis; haud dubie robur omnium virium regis. Arachoſiis datus Menon praetor, IV millibus peditum, et DC equitibus in praeſidium relictis. Ipſe rex nationem, ne finitimis quidem ſatis notam, quippe nullo commercio volentem mutuos uſus, cum exercitu intravit. *Parapamiſadae* appellantur, agreſte hominum genus, et inter barbaros maxime inconditum. locorum aſperitas, hominum quoque ingenia duraverat. gelidiſſimum Septemtrionis axem ex magna parte ſpectant: Bactrianis ad Occidentem coniuncti ſunt: Meridiana regio ad mare Indicum vergit. Tuguria latere primo ſtruunt, et quia ſterilis eſt terra materiae, in nudo etiam montis dorſo, uſque ad ſummum aedificiorum faſtigium eodem laterculo utuntur. Ceterum ſtructura latior ab imo, paulatim incremento operis in arctius cogitur: ad ultimum in carinae maxime modum coit. ibi foramine relicto ſuperne lumen accipiunt ad medium. Vites et arbores, ſi quae in tanto terrae rigore durare potuerunt, obruunt. Penitus hieme defoſſae latent. cum nive diſcuſſa aperiri humus coepit, coelo ſolique reddunter. Ceterum adeo altae nives premunt terram, gelu et perpetuo paene rigore conſtrictae, ut ne

avium quidem, feraeve ullius vestigium exstet. Obscura coeli verius umbra, quam lux, nocti similis premit terram, vix ut quae prope sunt conspici possint. In hac tamen omnis humani cultus solitudine destitutus exercitus, quidquid malorum tolerari potest, pertulit; inopiam, frigus, lassitudinem, desperationem. Multos exanimavit rigor insolitus nivis; multorum adussit pedes: plurimorum oculis praecipue perniciabilis fuit. fatigati quippe in ipso gelu deficientia corpora sternebant; quae cum moveri desissent, vis frigoris ita adstringebat, ut rursus ad surgendum conniti non possent. A commilitonibus torpentes excitabantur. neque aliud remedium erat, quam ut ingredi cogerentur. Tum demum vitali calore moto, membris aliquis redibat vigor. Si qui tuguria barbarorum adire potuerunt, celeriter refecti sunt. sed tanta caligo erat, ut aedificia nulla alias res quam fumus ostenderet. Illi nunquam ante in terris suis advena viso, cum armatos repente conspicerent, exanimati metu, quidquid in tuguriis erat, afferebant: *ut corporibus ipsorum parceretur* orantes. Rex agmen circumibat pedes, iacentes quosdam erigens, et alios, cum aegre sequerentur, adminiculo corporis sui excipiens. nunc ad prima signa, nunc in medium, nunc in ultimo agmine itineris multiplicato labore aderat. Tandem ad cultiora perventum loca est, commeatuque largo recreatus exercitus: simul et qui consequi non potuerant, in illa castra venerunt. Inde agmen processit ad Caucasum montem, cuius dorsum Asiam perpetuo iugo dividit: hinc simul mare, quod Ciliciam subit, illinc Caspium

fretum, et amnem Araxem, aliaque regionis Scythiae deserta spectat. Taurus secundae magnitudinis mons committitur Caucaso, a Cappadocia se attollens Ciliciam praeterit, Armeniaeque montibus iungitur. Sic inter se tot iuga velut serie cohaerentia perpetuum habent dorsum, ex quo Asiae omnia fere flumina, alia in Rubrum, alia in Caspium mare, alia in Hyrcanum et Ponticum decidunt. XVII dierum spatio Caucasum superavit exercitus. Rupes in eo X in circumitu stadia complectitur, quatuor in altitudinem excedit, in qua *vinctum Promethea fuisse* antiquitas tradit. Condendae in radicibus montis urbi sedes electa est. VII millibus seniorum Macedonum et praeterea militibus, quorum opera uti desiisset, permissum, in novam urbem considere. Hanc quoque *Alexandriam* incolae appellaverunt. At Bessus, Alexandri celeritate perterritus, diis patriis sacrificio rite facto: sicut illis gentibus mos est, cum amicis ducibusque copiarum inter epulas de bello consultabat. Graves mero *suas vires* extollere: *hostium* nunc *temeritatem*, nunc *paucitatem* spernere. praecipue Bessus, ferox verbis, et parto per scelus regno superbus, ac vix potens mentis, dicere, *Socordia Darii crevisse hostium famam. occurrisse enim in Ciliciae angustissimis faucibus; cum retrocedendo posset perducere incautos in loca naturae situ invia, tot fluminibus obiectis, tot montium latebris, inter quas deprehensus hostis, ne fugae quidem, nedum resistendi occasionem fuerit habiturus. Sibi placere in Sogdianos recedere, Oxum amnem velut murum obiecturum hosti; dum ex finitimis gentibus valida auxilia concurrerent. Venturos autem Cho-* 4

raſmios, & Dahas, Sacasque, & Indos, & ultra Tanaim amnem colentes Scythas; quorum neminem adeo humilem eſſe, ut humeri eius non poſſent Macedonis militis verticem aequare. Conclamant temulenti, *unam hanc ſententiam ſalubrem eſſe:* et Beſſus *circumferri merum largius* iubet, debellaturus ſuper menſam Alexandrum. Erat in eo convivio Cobares, natione Medus, ſed magicae artis (ſi modo ars eſt, non vaniſſimi cuiusque ludibrium) magis profeſſione, quam ſcientia celeber; alioquin moderatus et probus. Is cum praefatus eſſet, *ſcire ſervo utilius parere dicto, quam afferre conſilium, cum illos, qui pareant, idem quod ceteros maneat; qui vero ſuadeant, proprium periculum:* poculum ei, quod habebat in manu, tradidit. quo accepto Cobares, *Natura*, inquit, *mortalium hoc quoque nomine prava & ſiniſtra dici poteſt, quod in ſuo quisque negotio hebetior eſt, quam in alieno. turbida ſunt conſilia eorum, qui ſibi ſuadent. obſtat metus; aliis cupiditas; nonnunquam naturalis eorum, quae cogitaveris, amor. nam in te ſuperbia non cadit. expertus es unumquemque, quod ipſe repererit, aut ſolum aut optimum ducere. Magnum onus ſuſtines capite, regium inſigne. hoc aut moderate perferendum eſt; aut quod abominor, in te ruet. conſilio, non impetu opus eſt.* Adiicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo uſurpabant: *canem timidum vehementius latrare, quam mordere. altiſſima quaeque flumina minimo ſono labi.* Quae inſerui, ut qualiſcunque inter Barbaros potuit eſſe prudentia, traderetur. In his audientium ſuſpenſam dederat exſpectationem ſui. Tum conſilium aperit, utilius Beſſo quam gratius. *In veſtibulo*, inquit, *regiae*

tuae velociſſimus conſiſtit rex. Ante ille agmen, quam tu menſam iſtam movebis. Nunc ab Tanai exercitum accerſes, & armis flumina oppones. ſcilicet qua tu fugiturus es, hoſtis ſequi non poteſt? iter utrique commune eſt; victori tutius. Licet ſtrenuum metum putes eſſe; velocior tamen ſpes eſt. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te, utcunque ceſſerit, meliorem fortunam deditus quam hoſtis habiturus? Alienum habes regnum, quo facilius eo careas. incipies forſitan iuſtus eſſe rex, cum ipſe fecerit, qui tibi & dare poteſt regnum & eripere. Conſilium habes fidele, quod diutius exſequi ſupervacuum eſt. Nobilis equus umbra quoque virgae regitur: ignavus ne calcari quidem concitari poteſt. Beſſus et ingenio et multo mero ferox, adeo exarſit, ut vix ab amicis, quo minus occideret eum (nam ſtrinxerat quoque acinacem) contineretur. Certe e convivio proſilivit haudquaquam potens mentis. Cobares inter tumultum elapſus, ad Alexandrum transfugit. VIII millia Bactrianorum habebat armata Beſſus, quae quamdiu propter coeli intemperiem, Indiam potius Macedonas petituros crediderant, obedienter imperata fecerunt: poſtquam adventare Alexandrum compertum eſt; in ſuos quisque vicos dilapſi, Beſſum reliquerunt. Ille cum clientium manu, qui non mutaverant fidem, Oxo amne ſuperato, exuſtisque navigiis, quibus tranſierat, ne iisdem hoſtis uteretur; novas copias in Sogdianis contrahebat. Alexander Caucaſum quidem, ut ſupra dictum eſt, tranſierat; ſed inopia frumenti prope ad famem ventum erat. Succo ex ſeſama expreſſo haud ſecus quam oleo artus perungebant. Sed huius ſucci ducenis quadragenis de-

nariis amphorae ſingulae; mellis, denariis trecenis nonagenis; trecenis vini aeſtimabantur; tritici nihil aut admodum exiguum reperiebatur. *Siros* vocabant barbari: quos ita ſolerter abſcondunt, ut niſi qui defoderunt, invenire non poſſint. In iis conditae fruges erant. In quarum penuria milites fluviatili piſce et herbis ſuſtinebantur. Iamque haec ipſa alimenta defecerant; cum iumenta, quibus onera portabant, caedere iuſſi ſunt: horum carne, dum in Bactrianos perventum, traxere vitam. Bactrianae terrae multiplex et varia natura eſt. alibi multa arbor et vitis largos mitesque fructus alit: ſolum pingue crebri fontes rigant: quae mitiora ſunt, frumento conſeruntur, cetera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem eiusdem terrae ſteriles arenae tenent: ſqualida ſiccitate regio non hominem, non frugem alit: cum vero venti a Pontico mari ſpirant, quidquid ſabuli in campis iacet, converrunt. Quod ubi cumulatum eſt, magnorum collium procul ſpecies eſt, omniaque priſtini itineris veſtigia intereunt. Itaque qui tranſeunt campos, navigantium modo noctu ſidera obſervant, ad quorum curſum iter dirigunt, et propemodum clarior eſt noctis umbra, quam lux. ergo interdiu invia eſt regio, quia nec veſtigium, quod ſequantur, inveniunt; et nitor ſiderum caligine abſconditur. Ceterum ſi quos ille ventus, qui a mari exoritur, deprehendit, arena obruit. Sed qua mitior terra eſt, ingens hominum equorumque multitudo gignitur. [Itaque Bactriani equites xxx millia expleverant.] Ipſa Bactra, regionis eius caput, ſita ſunt ſub monte Parapamiſſo. Bactrus amnis prae-

terit moenia. is urbi et regioni dedit nomen. Hic regi ſtativa habenti nuntiatur ex Graecia *Peloponnenſium Laconumque defectio.* nondum enim victi erant, cum proficiſcerentur tumultus eius principia nuntiaturi. et alius praeſens terror affertur, *Scythas, qui ultra Tanaim amnem colunt, adventare Beſſo ferentes opem.* Eodem tempore, *quae in gente Ariorum Caranus & Erigyius geſſerant*, perferuntur. Commiſſum erat proelium inter Macedones Ariosque. Transfuga Satibarzanes barbaris praeerat; qui cum pugnam ſegnem utrimque aequis viribus ſtare vidiſſet, in primos ordines adequitavit, demtaque galea, inhibitis qui tela iaciebant, ſi quis *viritim dimicare vellet*, provocavit ad pugnam, *nudum ſe caput in cartamine habiturum.* Non tulit ferociam barbari dux exercitus Erigyius, gravis quidem aetate, ſed et animi et corporis robore nulli iuvenum poſtferendus. Is galea demta canitiem oſtentans, *Venit*, inquit, *dies, quo aut victoria, aut morte honeſtiſſima, quales amicos & milites Alexander habeat, oſtendam.* Nec plura elocutus equum in hoſtem egit. Crederes imperatum, ut acies utraeque tela cohiberent. protinus certe receſſerunt dato libero ſpatio; intenti in eventum, non duorum modo, ſed etiam ſuae ſortis, quippe alienum diſcrimen ſecuturi. Prior barbarus emiſit haſtam, quam Erigyius modica capitis declinatione vitavit. At ipſe infeſtam fariſſam equo calcaribus concito in medio barbari gutture ita fixit, ut per cervicem emineret. Praecipitatus ex equo barbarus adhuc tamen repugnabat. Sed ille extractam ex vulnere haſtam rurſus in os dirigit. Satibarzanes haſtam manu complexus, quo

maturius interiret, ictum hostis adiuvit. et barbari duce amisso, quem magis necessitate quam sponte secuti erant, tunc haud immemores meritorum Alexandri, arma Erigyio tradunt. Rex his quidem laetus, de Spartanis haudquaquam securus, magno tamen animo defectionem eorum tulit; dicens, *non ante ausos consilia nudare, quam ipsum ad fines Indiae perveniisse cognovissent.* Ipse Bessum persequens copias movit: cui Erigyius spolia barbari, ceu opimum
5 belli decus, praeferens occurrit. Igitur Bactrianorum regione Artabazo tradita, sarcinas et impedimenta ibi cum praesidio reliquit. Ipse cum expedito agmine loca deserta Sogdianorum intrat, nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum, ut ante dictum est, penuria, prius desperatione, quam desiderio bibendi sitim accendit. Per CCCC stadia, ne modicus quidem humor exstitit. Arenas vapor aestivi solis accendit, quae ubi flagrare coeperunt, haud secus quam continenti incendio cuncta torrentur. Caligo deinde immodico terrae fervore excitata, lucem tegit: camporumque non alia quam vasti et profundi aequoris species est. Nocturnum iter tolerabile videbatur, quia rore et matutino frigore corpora levabantur. Ceterum cum ipsa luce aestus oritur: omnemque naturalem absorbet humorem siccitas; ora visceraque penitus uruntur. Itaque primum animi, deinde corpora deficere coepernut. pigebat et consistere et progredi. Pauci a peritis regionis admoniti praepararant aquam. haec paulisper repressit sitim: deinde crescente aestu rursum desiderium humoris accensum est. Ergo quidquid vini oleique erat, ho-

minibus ingerebatur; tantaque dulcedo bibendi fuit, ut in posterum sitis non timeretur. Graves deinde avide hausto humore non sustinere arma, non ingredi poterant; et feliciores videbantur, quos aqua defecerat, cum ipsi sine modo infusam vomitu cogerentur egerere. Anxium regem tantis malis, circumfusi amici, *ut meminisset sui* orabant; *animi sui magnitudinem unicum remedium deficientis exercitus esse*: cum ex iis qui praeceserant ad capiendum locum castris, duo occurrunt utribus aquam gestantes, ut filiis suis, quos in eodem agmine esse, et aegre pati sitim non ignorabant, occurrerent: qui cum in regem incidissent; alter ex iis utre resoluto, vas, quod simul ferebat, implet, porrigens regi. Ille accipit: percontatus *quibus aquam portarent*, *filiis ferre* cognoscit. Tunc poculo pleno, sicut oblatum est, reddito, *nec solus*, inquit, *bibere sustineo; nec tam exiguum dividere omnibus possum. Vos currite, & liberis vestris, quod propter illos attulistis, date.* Tandem ad flumen Oxum ipse pervenit prima fere vespera. sed exercitus magna pars non potuerat consequi: *in edito monte ignes* iubet *fieri*, *ut ii*, *qui aegre sequebantur*, *haud procul castris se abesse cognoscerent. Eos* autem, *qui primi agminis erant*, *mature cibo ac potione firmatos*, *implere alios utres*, *alios vasa*, *quibuscunque aqua possit portari*, iussit, *ac suis opem ferre.* Sed qui intemperantius hauserant, intercluso spiritu exstincti sunt: multoque maior horum numerus fuit, quam ullo amiserat proelio. At ille thoracem adhuc indutus, nec aut cibo refectus aut potu, qua veniebat exercitus, constitit. nec ante ad curandum corpus receſſit, quam praeter-

ierant, qui agmen ſequebantur: totamque eam noctem cum magno animi motu perpetuis vigiliis egit. Nec poſtero die laetior erat, quia nec navigia habebat, nec pons erigi poterat circum amnem nudo ſolo, et materia maxime ſterili. Conſilium igitur, quod unum neceſſitas ſubiecerat, init. utres quamplurimos ſtramentis refertos dividit. his incubantes tranſnavere amnem: quique primi tranſierant, in ſtatione erant, dum traiicerent ceteri. Hoc modo ſexto demum die in ulteriore ripa totum exercitum expoſuit. Iamque ad perſequendum Beſſum ſtatuerat progredi; cum ea, quae in Sogdianis erant, cognoſcit. Spitamenes erat inter omnes amicos praecipuo honore cultus a Beſſo. ſed nullis meritis perfidia mitigari poteſt. quae tamen iam minus in eo inviſa eſſe poterat, quia nihil ulli nefaſtum in Beſſum interfectorem regis ſui videbatur. Titulus facinoris ſpecioſus praeferebatur, *vindicta Darii:* ſed fortunam, non ſcelus oderant Beſſi. Nam ut Alexandrum flumen Oxum ſuperaſſe cognovit; Dataphernem et Catenem, quibus a Beſſo maxima fides habebatur, in ſocietatem rei adſciſcit. Illi promtius adeunt, quam rogabantur; aſſumtisque octo fortiſſimis iuvenibus, talem dolum intendunt. Spitamenes pergit ad Beſſum, et remotis arbitris, *comperiſſe* ait *ſe, inſidiari ei Dataphernem & Catenem; ut vivum Alexandro traderent agitantes, a ſemet occupatos eſſe, & vinctos teneri.* Beſſus tanto merito, ut credebat, obligatus, partim gratias agit, partim avidus explendi ſupplicii *adduci eos* iubet. Illi manibus ſua ſponte religatis, a participibus conſilii trahebantur; quos Beſſus truci vultu intuens conſurgit, ma-

nibus non temperaturus. At illi simulatione omissa circumsistunt eum, et frustra repugnantem vinciunt; direpto ex capite regni insigni, laceratoque veste, quam spoliis occisi regis induerat. Ille *deos sui sceleris ultores adesse* confessus, adiecit, *non Dario iniquos fuisse, quem sic ulciscerentur; sed Alexandro propitios, cuius victoriam semper etiam hostis adiuvisset.* Multitudo an vindicatura Bessum fuerit, incertum est; nisi illi, qui vinxerant, *iussu Alexandri feciisse ipsos* ementiti, dubios adhuc animi terruissent. In equum impositum Alexandro tradituri ducunt. Inter haec rex, quibus matura erat missio, electis DCCCC fere, equiti bina talenta dedit; pediti terna denarium millia: monitosque *ut liberos generarent*, remisit domum. Ceteris gratiae actae, quod *ad reliqua belli navaturos operam* pollicebantur. [Tum Bessus perducitur.] Perventum erat in parvulum oppidum, Branchidae eius incolae erant. Mileto quondam iussu Xerxis, cum e Graecia rediret, transierant, et in ea sede constiterant, quia templum, quod Didymeon appellatur, in gratiam Xerxis violaverant. Mores patrii nondum exoleverant; sed iam bilingues erant, paulatim a domestico externoque sermone degeneres. Magno igitur gaudio regem excipiunt, urbem seque dedentes. Ille *Milesios, qui apud ipsum militarent, convocari* iubet. Vetus odium Milesii gerebant in Branchidarum gentem. Proditis ergo, *sive iniuriae, sive originis meminisse mallent; liberum de Branchidis* permittit *arbitrium.* Variantibus deinde sententiis, *seipsum consideraturum quod optimum factu esset*, ostendit. Postero die occurrentibus, *Branchidas secum pro-*

cedere iubet. Cumque ad urbem ventum esset; ipse cum expedita manu portam intrat. Phalanx *moenia oppidi circumire* iussa; *& dato signo diripere urbem proditorum receptaculum, ipsosque ad unum caedere.* Illi inermes passim trucidantur, nec aut commercio linguae, aut supplicum velamentis precibusque inhiberi crudelitas potest. Tandem ut deiicerent, fundamenta murorum ab imo moliuntur, ne quod urbis vestigium exstaret. Nec mora, lucos quoque sacros non caedunt modo, sed etiam exstirpant: ut vasta solitudo et sterilis humus, excussis etiam radicibus, linqueretur. Quae si in ipsos proditionis auctores excogitata essent; iusta ultio esse, non crudelitas videretur: nunc culpam maiorum posteri luere, qui ne viderant quidem Miletum, adeo Xerxi non potuerant prodere. Inde processit ad Tanaim amnem. Quo perductus est Bessus non vinctus modo, sed etiam omni velamento corporis spoliatus. Spitamenes eum tenebat collo inserta catena; tam barbaris, quam Macedonibus gratum spectaculum. Tum Spitamenes, *& te*, inquit, *& Darium reges meos ultus, interfectorem domini sui adduxi, eo modo captum, cuius ipse fecit exemplum. Aperiat ad hoc spectaculum oculos Darius. Exsistat ab inferis, qui illo supplicio indignus fuit, & hoc solatio dignus est.* Alexander multum collaudato Spitamene conversus ad Bessum, *Cuius*, inquit, *ferae rabies occupavit animum tuum, cum regem de te optime meritum prius vincire, deinde occidere sustinuisti? Sed huius parricidii mercedem falso regis nomine persolvisti.* Ibi ille facinus purgare non ausus, *regis titulum se usurpare* dixit, *ut gentem suam tradere ipsi possit; qui*

si cessasset, alium fuisse regnum occupaturum. At Alexander Oxathrem fratrem Darii, quem inter corporis custodes habebat, *propius* iussit accedere; *tradique Bessum ei, ut cruci affixum mutilatis auribus naribusque sagittis configerent barbari; adservarentque corpus, ut ne aves quidem contingerent.* Oxathres *cetera sibi curae fore pollicetur. Aves non ab alio, quam a Catene posse prohiberi* adiicit; eximiam eius artem cupiens ostendere. namque adeo certo ictu destinata feriebat, ut aves quoque exciperet. Nam etsi forsitan sagittandi tam celebri usu minus admirabilis videri haec ars possit; tamen ingens visentibus miraculum, magnoque honori Cateni fuit. Dona deinde omnibus, qui Bessum adduxerant, data sunt. Ceterum supplicium eius distulit, *ut eo loco, in quo Darium ipse occiderat, necaretur.* Interea Macedones ad petendum pabulum 6
incomposito agmine egressi, a barbaris, qui de proximis montibus decurrerunt, opprimuntur; pluresque capti sunt quam occisi. barbari autem captivos prae se agentes, rursus in montem recesserunt. xx millia latronum erant. fundis sagittisque pugnam invadunt. Quos dum obsidet rex, inter promtissimos dimicans sagitta ictus est, quae in medio crure fixa reliquerat spiculum. Illum quidem moesti et attoniti Macedones in castra referebant: sed nec barbaros fefellit subductus ex acie rex; quippe ex edito monte cuncta prospexerant. Itaque postero die misere legatos ad regem, quos ille *protinus* iussit *admitti;* solutisque fasciis magnitudinem vulneris dissimulans, crus barbaris ostendit. Illi iussi *considere* affirmant *non Macedonas, quam ipsos fuisse tristiores cognito vulnere ipsius: cuius si auc-*

torem reperiſſent, dedituros fuiſſe. cum diis enim pugnare ſacrilegos tantum. Ceterum ſe gentem in fidem dedere, ſuperatos virtute illius. Rex fide data, et captivis receptis, gentem in deditionem accepit. Caſtris inde motis lectica militari ferebatur, quam pro ſe quisque eques pedesque ſubire certabant. Equites, *cum quibus rex proelia inire ſolitus erat, ſui muneris id eſſe* cenſebant. Pedites contra, *cum ſaucios commilitones ipſi geſtare adſueviſſent; eripi ſibi proprium officium tum potiſſimum, cum rex geſtandus eſſet*, querebantur. Rex in tanto utriusque partis certamine, et ſibi difficilem, et praeteritis gravem electionem futuram ratus, *invicem ſubire eos* iuſſit. Hinc quarto die ad urbem Maracanda perventum eſt. LXX ſtadia murus urbis amplectitur. arx nullo cingitur muro. Praeſidio urbi relicto, proximos vicos depopulatur atque urit. Legati deinde Abiorum Scytharum ſuperveniunt; liberi ex quo deceſſerat Cyrus; tum imperata facturi. Iuſtiſſimos barbarorum conſtabat: armis abſtinebant niſi laceſſiti: libertatis modico et aequali uſu, principibus humiliores pares fecerunt. Hos benigne allocutus, ad eos Scythas, qui Europam incolunt, Penidam quendam miſit ex amicis, qui denuntiaret eis, *ne Tanaim amnem regionis iniuſſu regis tranſirent.* eidem mandatum, *ut contemplaretur locorum ſitum; & illos quoque Scythas, qui ſuper Boſphoro incolunt, viſeret. Condendae urbis ſedem ſuper ripam Tanais elegerat; clauſtrum & iam perdomitorum, & quos deinde adire decreverat.* Sed conſilium diſtulit *Sogdianorum* nuntiata *defectio*, quae Bactrianos quoque traxit. VII millia equitum erant,

quorum auctoritatem ceteri ſequebantur. Alexander *Spitamenem & Catenem*, a quibus ei traditus erat Beſſus, haud dubius quin eorum opera redigi poſſent in poteſtatem, coercendo eos, qui novaverant res, iuſſit accerſiri. At illi defectionis, ad quam coercendam evocabantur, auctores, vulgaverant famam, *Bactrianos equites a rege omnes, ut occiderentur accerſiri: idque imperatum ipſis, non ſuſtinuiſſe tamen exſequi; ne inexpiabile in populares facinus admitterent. Non magis Alexandri ſaevitiam, quam Beſſi parricidium ferre potuiſſe.* Itaque ſua ſponte iam motos, metu poenae haud difficulter concitaverunt ad arma. Alexander transfugarum defectione comperta, *Craterum obſidere Cyropolim* iubet: ipſe aliam urbem regionis eiusdem corona capit; ſignoque, ut puberes interficerentur, dato, reliqui in praedam ceſſere victoris: urbs diruta eſt, ut ceteri cladis exemplo continerentur. Memaceni, valida gens, obſidionem non ut honeſtiorem modo, ſed etiam ut tutiorem ferre decreverant. Ad quorum pertinaciam mitigandam rex L equites praemiſit, qui *clementiam ipſius in deditos, ſimulque inexorabilem animum in devictos* oſtenderent. Illi, *nec de fide, nec de potentia regis ipſos dubitare* reſpondent; equitesque *tendere extra munimenta urbis* iubent. Hoſpitaliter deinde exceptos, gravesque epulis et ſomno, intempeſta nocte adorti interfecerunt. Alexander haud ſecus, quam par erat, motus, urbem corona circumdedit; munitiorem, quam ut primo impetu capi poſſet. Itaque Meleagrum et Perdiccam in obſidionem iungit, Cyropolim, ut ante dictum eſt, ob-

ſidentes. Statuerat autem parcere urbi conditae a Cyro: quippe non alium gentium illarum magis admiratus eſt, quam hunc regem, et Semiramim, in quis *& magnitudinem animi, & claritatem rerum longe emicuiſſe* credebat. Ceterum pertinacia oppidanorum eius iram accendit. Itaque *captam urbem diripere* iuſſit *delectos Macedones*, haud iniuria infeſtos; et ad Meleagrum et Perdiccam redit. Sed non alia urbs fortius obſidionem tulit: quippe et militum promtiſſimi cecidere; et ipſe rex ad ultimum periculum venit. namque cervix eius ſaxo ita icta eſt, ut oculis caligine offuſa collaberetur, ne mentis quidem compos. exercitus certe velut erepto eo ingemuit. Sed invictus adverſus ea, quae ceteros terrent, nondum percurato vulnere, acrius obſidioni inſtitit, naturalem celeritatem ira concitante. Cuniculo ergo ſuffoſſa moenia ingens nudavere ſpatium, per quod irrupit, victorque urbem dirui iuſſit. Hinc Menedemum cum III millibus peditum et DCCC equitibus ad urbem Maracanda miſit. Spitamenes transfuga praeſidio Macedonum inde deiecto, muris urbis eius incluſerat ſe: haud oppidanis conſilium defectionis approbantibus. ſequi tamen videbantur, quia prohibere non poterant. Interim Alexander ad Tanaim amnem redit, et quantum ſoli occupaverant caſtris, muro circumdedit. LX ſtadiorum urbis murus fuit, hanc quoque urbem *Alexandriam* appellari iuſſit. Opus tanta celeritate perfectum eſt, ut decimo ſeptimo die, qua munimenta excitata erant, tecta quoque urbis abſolverentur. Ingens militum certamen inter ipſos fuerat, ut ſuum quisque munus (nam

diviſum erat) primus oſtenderet. Incolae novae urbi dati captivi, quos reddito pretio dominis liberavit, quorum poſteri nunc quoque non apud eos tam longa aetate propter memoriam Alexandri exoleverunt. Rex Scytharum, cuius tum ultra 7
Tanaim imperium erat, ratus eam urbem, quam in ripa amnis Macedones condiderant, ſuis impoſitam eſſe cervicibus, fratrem Cartaſim nomine cum magna equitum manu miſit *ad diruendam eam, proculque amne ſubmovendas Macedonum copias.* Bactrianos Tanais ab Scythis, quos Europaeos vocant, dividit. Idem Aſiam et Europam finis interfluit. Ceterum Scytharum gens haud procul Thracia ſita ab Oriente ad Septemtrionem ſe vertit; Sarmatarumque, ut quidam credidere, non finitima, ſed pars eſt. Recta deinde regionem aliam ultra Iſtrum iacentem colit: ultima Aſiae, quae Bactra ſunt, ſtringit. quae Septemtrioni proxima ſunt, profundae inde ſilvae, vaſtaeque ſolitudines excipiunt. Rurſus quae ad Tanaim et Bactra ſpectant, humano cultu haud diſparia ſunt. Primus cum hac gente non proviſum bellum Alexander geſturus, cum in conſpectu eius obequitaret hoſtis, adhuc aeger ex vulnere, praecipue voce deficiens, quam et modicus cibus et cervicis extenuabat dolor, *amicos in conſilium advocari* iubet. Terrebat eum non hoſtis, ſed iniquitas temporis. Bactriani defecerant: Scythae etiam laceſſebant: ipſe non inſiſtere in terra, non equo vehi, non docere, non hortari ſuos poterat. Ancipiti periculo implicitus, deos quoque incuſans, querebatur, *ſe iacere ſegnem, cuius velocitatem nemo anteit*

valuiſſet effugere. vix ſuos credere non ſimulari valetudinem. Itaque qui poſt Darium victum ariolas et vates conſulere deſierat, rurſus ad ſuperſtitionem, humanarum gentium ludibria, revolutus, *Ariſtandrum*, cui credulitatem ſuam addixerat, *explorare eventum rerum ſacrificiis* iubet. Mos erat aruſpicibus exta ſine rege ſpectare, et quae portenderentur, referre. Inter haec Rex, dum fibris pecudum explorantur eventus latentium rerum, *propius ipſum conſidere amicos* iubet, *ne contentione vocis cicatricem infirmam adhuc rumperet.* Hephaeſtion, Craterus, et Erigyius erant cum cuſtodibus in tabernaculum admiſſi. *Diſcrimen*, inquit, *me occupavit meliore hoſtium, quam meo tempore. Sed neceſſitas ante rationem eſt: maxime in bello, quo raro permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus ſtamus; & quantum in nobis animi ſit, alieno Marte experiuntur. Haud dubie, ſi omiſerimus Scythas ultro arma inferentes, contemti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim tranſierimus, & ubique invictos eſſe nos Scytharum pernicie ac ſanguine oſtenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriae noſtrae metitur ſpatio, quod tranſituri ſumus. Unus amnis interfluit, quem ſi traiicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti aeſtimandum eſt, dum Aſiam ſubigimus, in alio quodammodo orbe torpaea ſtatuere: & quae tam longo intervallo natura videtur diremiſſe, una victoria ſubito committere? At hercule ſi paululum ceſſaverimus; in tergis noſtris Scythae haerebunt. An ſoli ſumus qui flumina transnare poſſu-*

mus? Multa in noſmetipſos recident, quibus adhuc vicimus. Fortuna, belli artem victos quoque docet. Utribus amnem traiiciendi exemplum fecimus nuper: hoc ut Scythae imitari neſciant, Bactriani docebunt. Praeterea unus gentis huius adhuc exercitus venit, ceteri exſpectantur. Ita bellum vitando alemus; & quod inferre poſſemus, accipere cogemur. Manifeſta eſt conſilii mei ratio. Sed an permiſſuri ſint Macedones animo uti meo, dubito; quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus ſum, non pedibus ingreſſus. ſed ſi me ſequi vultis, valeo, amici. Satis virium eſt ad toleranda iſta. aut ſi iam adeſt vitae meae finis, in quo tandem opere melius exſtinguar? Haec quaſſa adhuc voce ſubdeficiens, vix proximis exaudientibus dixerat; cum omnes a tam praecipiti conſilio regem deterrere coeperunt. Erigyius maxime: qui haud ſane auctoritate proficiens apud obſtinatum animum, ſuperſtitionem, cuius potens non erat rex, incutere tentavit; dicendo, *deos quoque obſtare conſilio; magnumque periculum, ſi flumen tranſiſſet, oſtendi.* Intranti Erigyio tabernaculum regis Ariſtander occurrerat, *triſtia exta fuiſſe* ſignificans: haec ex vate comperta Erigyius nuntiabat. Quo inhibito, Alexander, non ira ſolum, ſed etiam pudore confuſus, quod ſuperſtitio, quam celaverat, detegebatur, *Ariſtandrum vocari* iubet. Qui ut venit, intuens eum, *Non rex*, inquit, *ſed privatus ſum. ſacrificium ut faceres, mandavi. quid eo portenderetur, cur apud alium, quam apud me profeſſus es? Erigyius arcana mea & ſecreta te prodente cognovit. Quem certum mehercule habeo extorum interprete uti metu ſuo.*

Tibi autem quam poteſt, denuntio, ipſe mihi indices, quid ex extis cognoveris; ne poſſis infitiari dixiſſe, quae dixeris. Ille exſanguis attonitoque ſimilis ſtabat, per metum etiam voce ſuppreſſa: tandemque eodem metu ſtimulante, ne regis exſpectationem moraretur, *Magni*, inquit, *laboris, non irriti diſcrimen inſtare praedixi. nec mea ars, quam benevolentia me perturbat. Infirmitatem valetudinis tuae video, & quantum in uno te ſit ſcio. Vereor ne non praeſenti fortunae tuae ſufficere poſſis.* Rex iuſſum *confidere felicitati ſuae* remiſit. *Sibi enim ad alia gloriam concedere deos.* Conſultanti deinde cum iisdem, *quonam modo flumen tranſirent?* ſupervenit Ariſtander, *non alias laetiora exta vidiſſe ſe* affirmans: *utique prioribus longe diverſa. tum ſolicitudinis cauſas apparuiſſe; nunc prorſus egregie litatum eſſe.* Ceterum quae ſubinde nuntiata ſunt regi, continuae felicitati rerum eius impoſuerant labem. Menedemum, ut ſupra dictum eſt, miſerat ad obſidendum Spitamenem Bactrianae defectionis auctorem. Qui comperto hoſtis adventu, ne muris urbis includeretur, ſimul fretus excipi poſſe; qua venturum ſciebat, conſedit occultus. Silveſtre iter aptum inſidiis tegendis erat: ibi Dahas condidit. Equi binos armatos vehunt, quorum invicem ſinguli repente deſiliunt: equeſtris pugnae ordinem turbant. equorum velocitati par eſt hominum pernicitas. Hos Spitamenes ſaltum circumire iuſſos pariter et a lateribus, et a fronte, et a tergo hoſti oſtendit. Menedemus undique incluſus, ne numero quidem par, diu tamen reſtitit; clamitans, *nihil aliud ſupereſſe locorum fraude deceptis,*

quam honeſtae mortis ſolatium ex hoſtium caede. Ipſum praevalens equus vehebat, quo ſaepius in cuneos barbarorum effuſis habenis evectus, magna ſtrage eos fuderat. Sed cum unum omnes peterent, multis vulneribus exſanguis Hypſidem quendam ex amicis hortatus eſt, *ut in equum ſuum adſcenderet, & ſe fuga eriperet.* Haec agentem anima defecit, corpusque ex equo defluxit in terram. Hypſides poterat quidem effugere; ſed amiſſo amico mori ſtatuit. una erat cura ne inultus occideret. Itaque ſubditis calcaribus equo in medios hoſtes ſe immiſit, et memorabili edita pugna obrutus telis eſt. Quod ubi videre, qui caedi ſupererant, tumulum paulo quam cetera editiorem capiunt. quos Spitamenes fame in deditionem ſubacturus obſedit. Cecidere eo proelio peditum II millia, CCC equites. Quam cladem Alexander ſolerti conſilio texit, *morte* denuntiata iis, qui ex proelio venerant, *ſi acta vulgaſſent.* Ceterum 8
cum animo diſparem vultum diutus ferre non poſſet; in tabernaculum ſuper ripam fluminis de induſtria locatum ſeceſſit. Ibi ſine arbitris ſingula animi conſulta penſando, noctem vigiliis extraxit, ſaepe pellibus tabernaculi allevatis, ut conſpiceret hoſtium ignes, e quibus conjectare poterat, quanta hominum multitudo eſſet. Iamque lux apparebat, cum thoracem indutus procedit ad milites, tum primum poſt vulnus proxime acceptum. Tanta erat apud eos veneratio regis, ut facile periculi, quod horrebant, cogitationem praeſentia eius excuteret. Laeti ergo et manantibus prae gaudio lacrimis, conſalutant eum; et quod ante recuſaverant bellum, feroces depoſcunt.

Ille *se ratibus equitem phalangemque transportaturum esse* pronuntiat; *super utres* iubet *nare levius armatos.* Plura nec dici res desideravit, nec rex dicere per valetudinem potuit. Ceterum tanta alacritate militum rates iunctae sunt, ut in triduum ad XII millia effectae sint. Iamque ad transeundum omnia aptaverant; cum legati Scytharum XX more gentis per castra equis vecti, *nuntiari* iubent *regi, velle ipsos ad eum mandata perferre.* Admissi in tabernaculum, iussique *considere*, in vultu regis defixerant oculos; credo quia magnitudine corporis animum aestimantibus modicus haudquaquam famae par videbatur. Scythis autem non ut ceteris barbaris rudis et inconditus sensus est: quidam eorum sapientiam capere dicuntur, quantamcunque gens capit semper armata. Sicque locutos esse apud regem memoriae proditum est. Abhorrent forsitan moribus nostris et tempora et ingenia cultiora fortitis; sed ut possit oratio eorum sperni, tamen fides nostra non debet: quae utcunque tradita sunt, incorrupta perferemus. Igitur unum ex his maximum natu ita locutum accepimus. *Si dii habitum corporis tui aviditati animi parem esse voluissent; orbis te non caperet: altera manu Orientem, altera Occidentem contingeres. & hoc assecutus scire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis, quae non capis. Ab Europa petis Asiam; ex Asia transis in Europam: deinde si humanum genus omne superaveris, cum silvis, & nivibus, & fluminibus, ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid tu, ignoras arbores magnas diu crescere; una hora exstirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non*

metitur. Vide, ne dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipſis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit: & ferrum rubigo conſumit. nihil tam firmum eſt, cui periculum non ſit etiam ab invalido. Quid nobis tecum eſt? nunquam terram tuam attigimus. Qui ſis, unde venias, licetne ignorare in vaſtis ſilvis viventibus? Nec ſervire ulli poſſumus, nec imperare deſideramus. Dona nobis data ſunt, ne Scytharum gentem ignores, iugum boum, aratrum, & ſagitta, & patera. His utimur & cum amicis, & adverſus inimicos. Fruges amicis damus boum labore quaeſitas: patera, cum his vinum diis libamus: inimicos ſagitta eminus, haſta cominus petimus. Sic Syriae regem, & poſtea Perſarum, Medorumque ſuperavimus; patuitque nobis iter uſque in Aegyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones perſequendos venire, omnium gentium, quas adiſti, latro es. Lydiam cepiſti: Syriam occupaſti: Perſidem tenes: Bactrianos habes in poteſtate: Indos petiſti: iam etiam ad pecora noſtra avaras & inſtabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus eſt, quae te eſurire cogunt? Primus omnium ſatietate paraſti famem; ut quo plura haberes, acrius, quae non habes, cuperes. Non ſuccurrit tibi, quamdiu circum Bactra haereas? dum illos ſubigis, Sogdiani bellare coeperunt. bellum tibi ex victoria naſcitur. Nam ut maior fortiorque ſis quam quisquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Tranſi modo Tanaim: ſcies quam late pateant; nunquam tamen conſequeris Scythas. Paupertas noſtra velocior erit, quam exercitus tuus, qui praedam tot nationum vehit. Rurſus cum procul abeſſe nos credes, videbis in tuis caſtris. eadem velocitate & ſequi-

mur, & fugimus. Scytharum ſolitudines Graecis etiam proverbiis audio eludi. at nos deſerta & humano cultu vacua, magis quam urbes & opulentos agros ſequimur. Proinde fortunam tuam preſſis manibus tene. Lubrica eſt, nec invita teneri poteſt. Salubre conſilium ſequens quam praeſens tempus, oſtendit melius. impone felicitati tuae fraenos, facilius illam reges. Noſtri ſine pedibus dicunt eſſe fortunam, quae manus & pennas tantum habet; cum manus porrigit, pennas quoque comprehendere non ſinit. Denique ſi Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes; non ſua eripere: ſin autem homo es; id quod es, ſemper eſſe te, cogita. Stultum eſt eorum meminiſſe, propter quae tui obliviſceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. nam & firmiſſima eſt inter pares amicitia; & videntur pares, qui non fecerunt inter ſe periculum virium. Quos viceris, amicos tibi eſſe cave credas. inter dominum & ſervum nulla amicitia eſt. etiam in pace, belli tamen iura ſervantur. Iurando gratiam Scythas ſancire ne credideris. colendo fidem, iurant. Graecorum iſta cautio eſt, qui acta conſignant, & deos invocant. nos religionem in ipſa fide novimus. qui non reverentur homines, fallunt deos. Nec tibi amico opus eſt, de cuius benevolentia dubites. Ceterum nos & Aſiae & Europae cuſtodes habebis: Bactra, niſi dividat Tanais, contingimus: ultra Tanaim uſque ad Thraciam colimus; Thraciae Macedoniam coniunctam eſſe fama eſt. Utrique imperio tuo finitimos, hoſtes an amicos velis eſſe conſidera.

9 Haec barbarus. Contra rex fortuna ſua & conſiliis ſuorum ſe uſurum eſſe reſpondet. *nam & fortunam, cui confidat, & conſilium ſuadentium, ne quid temere*

& audacter faciat, secuturum. Dimissisque legatis, in praeparatas rates exercitum imposuit. In proris clypeatos locaverat; iussos *in genua subsidere, quo tutiores essent adversus ictus sagittarum.* Post hos qui tormenta intenderent, stabant; et ab utroque latere, et a fronte circumdati armatis. Reliqui qui post tormenta constiterant, remigem lorica indutum scutorum testudine armati protegebant. Idem ordo in illis quoque ratibus, quae equitem vehebant, servatus est. maior pars a puppe nantes equos loris trahebat. At illos, quos utres stramento repleti vehebant, obiectae rates tuebantur. Ipse rex cum delectis primus ratem solvit, et *in ripam dirigi* iussit. Cui Scythae admotos ordines equitum in primo ripae margine opponunt; ut ne applicari quidem terrae rates possent. Ceterum praeter hanc speciem ripis praesidentis exercitus, ingens navigantes terror invaserat: namque cursum gubernatores, cum obliquo flumine impellerentur, regere non poterant; vacillantesque milites, et ne excuterentur soliciti, nautarum ministeria turbaverant. Ne tela quidem conati nixu vibrare poterant; cum prior standi sine periculo, quam hostem incessendi cura esset. Tormenta saluti fuerunt, quibus in confertos ac temere se offerentes, haud frustra excussa sunt tela. Barbari quoque ingentem vim sagittarum infudere ratibus. vixque ullum fuit scutum, quod non pluribus simul spiculis perforaretur. Iamque terrae rates applicabantur, cum acies clypeata consurgit, et hastas certo ictu, utpote libera nixu, mittit e ratibus. Et ut territos recipientesque equos videre; alacres mutua adhortatione in ter-

ram desiliere. Turbatis acriter pedem inferre coeperunt. Equitum deinde turmae, quae frenatos habebant equos, perfregere barbarorum aciem. Interim ceteri agmine dimicantium tecti aptavere se pugnae. Ipse rex, quod vigoris, aegro adhuc corpore, deerat, animi firmitate supplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, nondum bene obducta cicatrice cervicis; sed dimicantem cuncti videbant. Itaque ipsi quidem ducum fungebantur officio; aliusque alium adhortati, in hostem salutis immemores ruere coeperunt. Tum vero non ora, non arma, non clamorem hostium barbari tolerare potuerunt: omnesque effusis habenis (namque equestris acies erat) capessunt fugam. quos rex, quamquam vexationem invalidi corporis pati non poterat, per LXXX tamen stadia insequi perseveravit. Iamque linquente animo suis praecepit, *ut donec lucis aliquid supereſſet, fugientium tergis inhaererent:* ipse exhaustis etiam animi viribus, in castra se recepit, reliquum substitit. Transierant iam Liberi patris terminos; quorum monumenta lapides erant crebris intervallis dispositi, arboresque procerae, quarum stipites hedera contexerat. Sed Macedonas ira longius provexit: quippe media fere nocte in castra redierunt, multis interfectis, pluribus captis, equosque MDCCC abegere. Ceciderunt autem Macedonum equites LX, pedites C fere, mille saucii fuerunt. Haec expeditio deficientem magna ex parte Asiam fama tam opportunae victoriae domuit. Invictos Scythas esse crediderant; *quibus fractis nullam gentem Macedonum armis parem fore* confitebantur. Itaque Sacae misere legatos,

qui pollicerentur, *gentem mandata facturam.* Moverat eos regis non virtus magis, quam clementia in devictos Scythas: quippe captivos omnes sine pretio remiserat; ut fidem faceret sibi cum ferociſſimis gentium de fortitudine, non de ira fuiſſe certamen. Benigne igitur exceptis Sacarum legatis, comitem Excipinum dedit, admodum iuvenem aetatis flore conciliatum ſibi; qui cum ſpecie corporis aequaret Hephaeſtionem, lepore haud ſane illi par erat. Ipſe, *Cratero cum maiore parte exercitus modicis itineribus ſequi* iuſſo, ad Maracandą urbem pervenit; ex qua Spitamenes cognito eius adventu Bactra perfugerat. Itaque quatriduo rex longum itineris ſpatium emenſus, pervenerat in eum locum, in quo Menedemo duce, II millia peditum, et CCC equites amiſerat. horum oſſa tumulo contegi iuſſit, et inferias more patrio dedit. Iam Craterus cum phalange ſubſequi iuſſus, ad regem pervenerat. itaque ut omnes, qui defecerant, pariter belli clade premerentur, copias dividit; *urique agros, & interfici puberes* iuſſit. Sogdiana regio maiori ex parte deſerta 10
eſt: octingenta fere ſtadia in latitudinem vaſtae ſolitudines tenent. Ingens ſpatium rectae regionis eſt, per quam amnis, *Polytimetum* vocant incolae, fertur torrens. Eum ripae in tenuem alveum cogunt; deinde caverna accipit, et ſub terram rapit. Curſus abſconditi indicium eſt aquae meantis ſonus; cum ipſum ſolum, ſub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem reſudet humore. Ex captivis Sogdianorum ad regem XXX nobiliſſimi, corporum robore eximio, perducti erant; qui ut per interpretem cognoverunt,

iussu *regis ipsos ad supplicium trahi*, carmen laetantium more canere, tripudiisque et lasciviori corporis motu gaudium quoddam animi ostentare coeperunt. Admiratus rex tanta magnitudine animi oppetere mortem, *revocari eos* iussit, *causam tam effusae laetitiae, cum supplicium ante oculos haberent*, requirens. Illi, *si ab alio occiderentur, tristes morituros fuisse* respondent; *nunc a tanto rege, victore omnium gentium maioribus suis redditos, honestam mortem, quam fortes viri voto quoque expeterent, carminibus sui moris laetitiaque celebrare.* Tum rex, *quaero itaque*, inquit, *an vivere velitis non inimici mihi, cuius beneficio victuri estis?* Illi, *nunquam se inimicos ei; sed bello lacessitos, hostes fuisse* respondent. *Si quis ipsos beneficio, quam iniuria experiri maluisset; certaturos fuisse, ne vincerentur officio.* Interrogantique, *quo pignore fidem obligaturi essent? vitam quam acciperent, pignori futuram esse* dixerunt. *reddituros quandoque repetisset.* Nec promissum fefellerunt. Nam qui remissi domos ierant, in fide continuere populares: quatuor inter custodes corporis retenti, nulli Macedonum in regem caritate cesseruut. In Sogdianis Peucolao cum tribus millibus peditum (neque enim maiori praesidio indigebat) relicto, Bactra pervenit. Inde *Bessum Ecbatana duci* iussit, *interfecto Dario poenas capite persoluturum.* Iisdem fere diebus Ptolemaeus et Menidas peditum tria millia, et equites mille adduxerunt mercede militaturos. Alexander quoque ex Lycia cum pari numero peditum, et D equitibus venit. Totidem e Syria Asclepiodorum sequebantur: Antipater Graecorum VIII millia, in quis D equites erant,

miſerat. Itaque exercitu auctо, ad ea quae defectione turbata erant, componenda proceſſit; interfectisque conſternationis auctoribus, quarto die ad flumen Oxum perventum eſt. hic quia limum vehit, turbidus ſemper et inſalubris eſt potu. Itaque puteos miles coeperat fodere. nec tamen humo alte egeſta exſiſtebat humor; cum in ipſo tabernaculo regis conſpectus eſt fons, quem quia tarde notaverant, *ſubito exſtitiſſe* finxerunt. rexque ipſe credi voluit, *donum dei id fuiſſe.* Superatis deinde amnibus Ocho et Oxo, ad urbem Marginiam pervenit. Circa eam VI oppidis condendis electa ſedes eſt. Duo ad Meridiem verſa, quatuor ſpectantia Orientem, modicis inter ſe ſpatiis diſtabant, ne procul repetendum eſſet mutuum auxilium. Haec omnia ſita ſunt in editis collibus: tum velut fraeni domitarum gentium; nunc originis ſuae oblita ſerviunt, quibus imperaverunt. Et cetera quidem pacaverat rex. Una erat petra, quam Arimazes Sogdianus cum XXX millibus armatorum obtinebat; alimentis ante congeſtis, quae tantae multitudini vel per biennium ſuppeterent. Petra in altitudinem XXX eminet ſtadia, circumitu C et L complectitur. undique abſciſſa et abrupta, ſemita peranguſta aditur. In medio altitudinis ſpatio habet ſpecum, cuius os arctum et obſcurum eſt; paulatim deinde ulteriora panduntur: ultima etiam altos receſſus habent. fontes per totum fere ſpecum manant; e quibus collatae aquae per prona montis flumen emittunt. Rex loci difficultate ſpectata ſtatuerat inde abire: cupido deinde inceſſit animo, naturam quoque fatigandi. Prius tamen quam fortunam obſidionis experiretur, Cophan (Ar-

tabazi hic filius erat) misit ad barbaros, qui suaderet, *ut dederent rupem.* Arimazes loco fretus superbe multa respondit. ad ultimum *an Alexander volare possit?* interrogat. Quae nuntiata regi, sic accendere animum, ut adhibitis, cum quibus consultare erat solitus, indicaret *insolentiam barbari, eludentis ipsos, quia pennas non haberent. Se autem proxima nocte effecturum, ut crederet Macedones etiam volare. Trecentos,* inquit, *pernicissimos iuvenes ex suis quisque copiis perducite ad me, qui per calles & paene invias rupes domi pecora agere consueverint.* Illi praestantes et levitate corporum, et ardore animorum strenue adducunt: quos intuens rex, *Vobiscum,* inquit, *o iuvenes, & mei aequales, urbium invictarum ante munimenta superavi: montium iuga perenni nive obruta emensus sum: angustias Ciliciae intravi: Indiae sine lassitudine vim frigoris sum perpessus. & mei documenta vobis dedi, & vestri habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem* barbari obsident; cetera negligunt: *nullae vigiliae sunt, nisi quae castra nostra spectant. invenietis viam, si solerter rimati fueritis aditus ferentis ad cacumen. Nihil tam alte natura constituit, quo virtus non possit eniti. Experiendo quae ceteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen; quod cum ceperitis, candidis velis signum mihi dabitis. ego copiis admotis hostem in nos a vobis convertam. Praemium erit ei qui primus occupaverit verticem, talenta X: uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad decem homines servabitur portio. Certum autem habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.* His animis regem audierunt, ut iam cepisse

verticem viderentur. Dimiſſique ferreos cuneos, quos inter ſaxa defigerent, validosque funes parabant. Rex circumvectus petram, qua minime aſper ac praeruptus aditus videbatur, ſecunda vigilia, quod bene verteret, ingredi iubet. Illi alimentis in biduum ſumtis, gladiis modo atque haſtis armati ſubire coeperunt. Ac primo pedibus ingreſſi ſunt: deinde ut in praerupta perventum eſt, alii manibus eminentia ſaxa complexi levavere ſemet; alii adiectis funium laqueis evaſere, cum cuneos inter ſaxa defigerent, quis gradus ſubinde inſiſterent. diem inter metum laboremque conſumſerunt. Per aſpera enixis duriora reſtabant, et creſcere altitudo petrae videbatur. illa vero miſerabilis erat facies, cum ii, quos inſtabilis gradus fefellerat, ex praecipiti devolverentur. mox eadem in ſe patienda alieni caſus oſtendebat exemplum. Per has tamen difficultates enituntur in verticem montis, omnes fatigatione continuati laboris affecti; quidam multati parte membrorum; pariterque eos et nox et ſomnus oppreſſit. Stratis paſſim corporibus in inviis et in aſperis ſaxorum, periculi inſtantis obliti in lucem quieverunt: tandemque velut ex alto ſopore excitati, occultas ſubiectasque ipſis valles rimantes, ignari in qua parte petrae tanta vis hoſtium condita eſſet, fumum ſpecus infra ſe ipſos evolutum notaverunt. Ex quo intellectum eſt, illam hoſtium latebram eſſe. Itaque haſtis impoſuere, quod convenerat ſignum: totoque e numero duos et xxx in adſcenſu interiiſſe cognoſcunt. Rex non cupidine magis potiundi loci, quam vicem eorum, quos ad tam manifeſtum periculum miſerat, ſolicitus, toto die

cacumina montis intuens reſtitit. noctu demum, cum obſcuritas conſpectum oculorum ademiſſet, ad curandum corpus receſſit. Poſtero die nondum ſatis clara luce primus vela, ſignum capti verticis, conſpexit. Sed ne falleretur acies, dubitare cogebat varietas coeli, nunc internitente lucis fulgore, nunc condito. Verum ut liquidior lux apparuit coelo, dubitatio exemta eſt. vocatumque Cophan, per quem barbarorum animos tentaverat, mittit ad eos, qui moneret, *nunc ſaltem ſalubrius conſilium inirent.* ſin autem fiducia loci perſeverarent, *oſtendi a tergo* iuſſit, *qui ceperant verticem.* Cophas admiſſus ſuadere coepit Arimazi *petram tradere, gratiam regis inituro, ſi tantas res molientem in unius rupis obſidione haerere non coegiſſet.* Ille ferocius ſuperbiusque quam antea locutus *abire* Cophan iubet. At is prehenſum manu Barbarum rogat, *ut ſecum extra ſpecum prodeat:* quo impetrato iuvenes in cacumine oſtendit, eiusque ſuperbiae haud immerito illudens, *pennas* ait *habere milites Alexandri.* Iamque e Macedonum caſtris ſignorum concentus et totius exercitus clamor audiebatur. Ea res, ſicut pleraque belli vana et inania, barbaros ad deditionem traxit. quippe occupati metu, paucitatem eorum qui a tergo erant aeſtimare non poterant. Itaque Cophan (nam trepidantes reliquerat) ſtrenue revocant; et cum eo xxx principes mittunt, qui petram tradant, et *ut incolumibus abire liceat*, paciſcantur. Ille quamquam verebatur ne conſpecta iuvenum paucitate deturbarent eos barbari; tamen et fortunae ſuae confiſus, et Arimazi ſuperbiae infenſus, *nullam ſe conditionem deditionis accipere* reſpondit. Arimazes

desperatis magis quam perditis rebus, cum propinquis nobilissimisque gentis suae descendit in castra: quos omnes *verberibus affectos sub ipsis radicibus petrae crucibus* iussit *affigi*. Multitudo deditiorum incolis novarum urbium cum pecunia capta dono data est: Artabazus in petrae regionisque, quae apposita esset ei, tutela relictus.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER VIII.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

Maſſagetis, Dahis & Sogdianis ſubactis, Scythae ſui regis filiam Alexandro coniugem offerunt, qui, leone interfecto, & quatuor millibus ferarum in venatione deiectis, Clitum ſolenni convivio adhibitum, & liberius loquentem interficit, 1. Sera Alexandri poenitentia, quam ſequuntur bellicae expeditiones adverſus Bactrianos transfugas & Syſimithren. Philippi item, ſtrenuiſſimi iuvenis, & Erigyi, clariſſimi ducis, obitus, 2. Spitamenis uxorem, interfecti mariti caput afferentem, Alexander caſtris excedere iubet: provincias quasdam a praefectorum ſuorum iniuriis vindicat, 3. Frigoris nimia vi paene opprimitur exercitus Gabazam aditurus. Alexandri conſtantia, & erga gregarium militem humanitas, eiusdemque cum Roxane matrimonium, 4. Cogitationibus in bellum Indicum verſis, adulatorum fraude, nimia ſuperbia elatus Alexander, Iovis filius vult ſalutari: quod Calliſthenes gravi oratione improbat, 5. Ex ignominia Hermolao nobili puero illata naſcitur in caput Alexandri coniuratio, qua detecta, inter auctores ſceleris innocens Calliſthenes coniicitur, 6. Hermolai, Calliſthenem iuſtum eſſe aſſeverantis, adverſus crudelem Alexandri ſuperbiam invectiva, 7. Alexandri ad Hermolai invectivam reſponſio: coniuratorum item, atque innocentis Calliſthenis ſupplicium, 8. Indi,

Gangis, Dyardenis, Indiae, eius incolarum, luxu diffluentium regum, ac ſapientum, luculenta deſcriptio, 9. Varios Indiae populos mira felicitate, non tamen ſine ſanguine, Alexander ſubiicit, 10. Aornus petra & arx inacceſſa ab Alexandro oppugnatur, & ab obſeſſis relicta capitur, 11. Omphis rex potentiſſimus ſe regnumque ſuum Alexandro permittit. a quo in integrum reſtituitur: unde mutua dona regia, 12. Porum regem, Omphis ſuaſu, Alexander ancipiti quidem & ſub initia periculoſiſſimo aggreditur bello, 13. Indorum & Macedonum inſignis & cruenta pugna. Pori captivi magnanimitas, & Alexandri regia clementia, 14.

1 ALEXANDER maiore fama, quam gloria in ditionem redacta Petra, cum propter vagum hoſtem ſpargendae manus eſſent, in tres partes diviſit exercitum. Hephaeſtionem uni, Coenon alteri duces dederat: ipſe ceteris praeerat. Sed non eadem mens omnibus barbaris fuit. armis quidam ſubacti; plures ante certamen imperata fecerunt. quibus *eorum, qui in defectione perſeveraverant, urbes agrosque* iuſſit *attribui.* At exſules Bactriani cum DCCC equitibus Maſſagetarum proximos vicos vaſtaverunt. Ad quos coercendos Attinas regionis eius praefectus CCC equites, inſidiarum, quae parabantur, ignarus eduxit. Namque hoſtis in ſilvis, quae erant forte campo iunctae, armatum militem condidit; paucis propellentibus pecora, ut improvidum ad inſidias praeda perduceret. Itaque incompoſito agmine, ſolutisque ordinibus, Attinas praedabundus ſequebatur; quem praetergreſſum ſilvam, qui in ea conſederant, ex improviſo adorti, cum omnibus interemerunt. Celeriter ad Craterum huius cladis fama perlata eſt; qui cum omni

equitatu ſupervenit : et Maſſagetae quidem iam refugerant; Dahae mille oppreſſi ſunt : quorum clade totius regionis finita defectio. Alexander quoque Sogdianis rurſus ſubactis, Maracanda repetit. Ibi Berdes, quem ad Scythas ſuper Boſphorum colentes miſerat, cum legatis gentis occurrit. Phrataphernes quoque, qui Choraſmiis praeerat, Maſſagetis, et Dahis regionum confinio adiunctus miſerat, qui *facturum imperata* pollicerentur. Scythae petebant, *ut regis ſui filiam matrimonio ſibi iungeret. ſi dedignaretur affinitatem ; principes Macedonum cum primoribus ſuae gentis connubio coire pateretur. Ipſum quoque regem venturum ad eum* pollicebantur. Utraque legatione benigne audita, Hephaeſtionem et Artabazum opperiens, ſtativa habuit; quibus adiunctis, in regionem, quae appellatur *Bazaria*, pervenit. Barbarae opulentiae in illis locis haud ulla ſunt maiora indicia, quam magnis nemoribus ſaltibusque nobilium ferarum greges clauſi. Spatioſas ad hoc eligunt ſilvas, crebris perennium aquarum fontibus amoenas. muris nemora cinguntur, turresque habent venantium receptacula. Quatuor continuis aetatibus intactum ſaltum fuiſſe conſtabat. quem Alexander cum toto exercitu ingreſſus *agitari undique feras* iuſſit. Inter quas cum leo magnitudinis rarae ipſum regem invaſurus incurreret; forte Lyſimachus, qui poſtea regnavit, proximus Alexandro, venabulum obiicere ferae coeperat. Quo rex repulſo, et *abire* iuſſo, adiecit, *tam a ſemet uno quam a Lyſimacho leonem interfici poſſe.* Lyſimachus enim quondam cum venaretur in Syria, occiderat eximiae magnitudinis feram ſolus : ſed laevo

humero usque ad ossa laceratus ad ultimum periculi pervenerat. Id ipsum exprobrans ei rex, fortius quam locutus est, fecit. nam feram non excepit modo, sed etiam uno vulnere occidit. Fabulam, quae *obiectum leoni a rege Lysimachum* temere vulgavit, ab eo casu, quem supra diximus, ortam esse crediderim. Ceterum Macedones, quamquam prospero eventu defunctus erat Alexander, tamen scivere gentis suae more, ne pedes venaretur, aut sine delectis principum amicorumque. Ille IV millibus ferarum deiectis, in eodem saltu cum toto exercitu epulatus est. Inde Maracanda reditum est: acceptaque aetatis excusatione ab Artabazo, provinciam eius destinat Clito. Hic erat qui apud Granicum amnem nudo capite regem dimicantem clypeo suo texit, et Rhosacis manum capiti regis imminentem gladio amputavit: vetus Philippi miles, multisque bellicis operibus clarus. Hellanice, quae Alexandrum educaverat, soror eius, haud secus quam mater a rege diligebatur. Ob has causas validissimam imperii partem fidei eius tutelaeque commisit. iamque *iter parare in posterum* iussus, solenni et tempestivo adhibetur convivio. In quo rex cum multo incaluisset mero, immodicus aestimator sui, celebrare, quae gesserat, coepit; gravis etiam eorum auribus, qui sentiebant vera memorari. Silentium tamen habuere seniores, donec Philippi res orsus obterere, *nobilem apud Chaeroneam victoriam sui operis fuisse* iactavit; *ademtamque sibi malignitate & invidia patris tantae rei gloriam. Illum quidem seditione inter Macedones milites, & Graecos mercenarios orta, debilitatum vulnere, quod in ea consternatione acceperat,*

iacuiſſe, non alias quam ſimulatione mortis tutiorem: ſe corpus eius protexiſſe clypeo ſuo, ruentesque in illum ſua manu occiſos. Quae patrem nunquam aequo animo eſſe confeſſum, invitum filio debentem ſalutem ſuam. Itaque poſt expeditionem, quam ſine eo feciſſet ipſe in Illyrios, victorem ſcripſiſſe ſe patri fuſos fugatosque hoſtes. nec adfuiſſe unquam Philippum. *Laude dignos eſſe non qui Samothracum initia viſerent, cum Aſiam uri vaſtarique oporteret; ſed eos, qui magnitudine rerum fidem anteceſſiſſent.* Haec et his ſimilia laeti audiere iuvenes: ingrata ſenioribus erant, maxime propter Philippum, ſub quo diutius vixerant. Tum Clitus, ne ipſe quidem ſatis ſobrius, ad eos qui infra ipſum cubabant, converſus, Euripidis retulit carmen, ita ut ſonus magis, quam ſermo exaudiri poſſet a rege. Quo ſignificabatur, *male inſtituiſſe Graecos, quod trophaeis regum dumtaxat nomina inſcriberentur. alieno enim ſanguine partam gloriam intercipi.* Itaque rex, cum ſuſpicaretur malignius habitum eſſe ſermonem, percontari proximos coepit, *quid ex Clito audiſſent.* Et illis ad ſilentium obſtinatis, Clitus paulatim maiore voce *Philippi acta bellaque in Graecia geſta* commemorat, omnia praeſentibus praeferens. Hinc inter iuniores ſenesque orta contentio eſt. Et Rex velut patienter audiret, quis Clitus obterebat laudes eius, ingentem iram conceperat. Ceterum cum animo videretur imperaturus, ſi finem procaciter orto ſermoni Clitus imponeret, nihil eo remittente magis exaſperabatur. iamque Clitus etiam Parmenionem defendere audebat, et Philippi de Athenienſibus victoriam Thebarum praeferebat excidio; non vino

modo, sed etiam animi prava contentione provectus. Ad ultimum, *si moriendum*, inquit, *est pro te; Clitus est primus: at cum victoriae arbitrium agis, praecipuum ferunt praemium, qui procacissime patris tui memoriae illudunt. Sogdianam regionem mihi attribuis, toties rebellem, & non modo indomitam, sed quae ne subigi quidem possit. mittor ad feras bestias praecipitia ingenia sortitas. Sed quae ad me pertinent transeo. Philippi milites spernis, oblitus, nisi hic Atharias senex iuniores pugnam detrectantes revocasset, adhuc nos circa Halicarnassum haesuros fuisse. Quo modo ergo Asiam etiam cum istis iunioribus subiecisti? Verum est, ut opinor, quod avunculum tuum in Italia dixisse constat*, ipsum in viros incidisse, te in feminas. Nihil ex omnibus inconsulte ac temere iactis regem magis moverat, quam Parmenionis cum honore mentio illata. Dolorem tamen rex pressit, contentus iussisse *ut convivio excederet*. Nec quidquam aliud adiecit, quam *forsitan eum, si diutius locutus foret, exprobraturum sibi fuisse vitam a semetipso datam; hoc enim superbe saepe iactasse*. Atque illum cunctantem adhuc surgere, qui proximi ei cubuerant, iniectis manibus iurgantes monentesque conabantur abducere. Clitus cum abstraheretur, ad pristinam violentiam ira quoque adiecta, *suo pectore tergum illius esse defensum; nunc postquam tanti meriti praeteriit tempus, etiam memoriam invisam esse* proclamat. *Attali* quoque *caedem* obiiciebat; ad ultimum Iovis, quem patrem sibi Alexander assereret, oraculum eludens, *veriora se regi, quam patrem eius respondisse* dicebat. Iam tantum irae conceperat rex, quantum vix sobrius ferre potuisset. Enimvero

mero ſenſibus victis, ex lecto repente proſiluit. Attoniti amici ne poſitis quidem, ſed abiectis poculis conſurgunt, in eventum rei, quam tanto impetu acturus eſſet, intenti. Alexander rapta lancea ex manibus armigeri, Clitum adhuc eadem linguae intemperantia furentem percutere conatus, a Ptolemaeo et Perdicca inhibetur. medium complexi et obluctari perſeverantem morabantur: Lyſimachus, et Leonnatus etiam lanceam abſtulerant. Ille militum fidem implorans, *comprehendi ſe a proximis amicorum, quod Dario nuper accidiſſet*, exclamat; *ſignumque tuba dari, ut ad regiam armati coirent*, iubet. Tum vero Ptolemaeus et Perdiccas genibus advoluti orant, *ne in tam praecipiti ira perſeveret, ſpatiumque potius animo det. omnia poſtero die iuſtius exſecuturum.* Sed clauſae erant aures, obſtrepente ira. Itaque impotens animi percurrit in regiae veſtibulum, et vigili excubanti haſta ablata conſtitit in aditu, quo neceſſe erat iis, qui ſimul coenaverant, egredi. Abierant ceteri. Clitus ultimus ſine lumine exibat. Quem rex, *quiſnam eſſet?* interrogat. Eminebat etiam in voce, ſceleris, quod parabat, atrocitas. et ille iam non ſuae, ſed regis irae memor, *Clitum eſſe, & de convivio exire* reſpondit. Haec dicentis latus haſta transfixit, morientisque ſanguine aſperſus: *I nunc*, inquit, *ad Philippum, & Parmenionem, & Attalum.* Male humanis ingeniis natura conſuluit, quod plerumque non futura, ſed tranſacta perpendimus. Quippe rex, poſtquam ira mente deceſſerat, etiam ebrietate diſcuſſa, magnitudinem facinoris ſera aeſtimatione perſpexit. Videbat tunc immodica libertate abuſum, ſed alioqui

egregium bello virum, et nisi erubescceret fateri, servatorem sui, occisum. Detestabile carnificis ministerium occupaverat rex: verborum licentiam, quae vino poterat imputari, nefanda caede ultus. Manabat toto vestibulo cruor paulo ante convivae: vigiles attoniti et stupentibus similes procul stabant, liberioremque poenitentiam solitudo exciebat. Ergo hastam ex corpore iacentis evulsam retorsit in semet: iamque admoverat pectori; cum advolant vigiles, et repugnanti e manibus extorquent, allevatumque in tabernaculum deferunt. Ille humi prostraverat corpus, gemitu eiulatuque miserabili tota personante regia. Laniare deinde os unguibus, et circumstantes rogare, *ne se tanto dedecori superstitem esse paterentur.* In has preces tota nox exacta est. Scrutantemque *num ira deorum ad tantum nefas actus esset?* subit *anniversarium sacrificium Libero patri non esse redditum statuto tempore. itaque inter vinum & epulas caede commissa, iram dei fuisse manifestam.* Ceterum magis eo movebatur, quod omnium amicorum animos videbat attonitos: neminem cum ipso sociare sermonem postea ausurum. vivendum esse in solitudine velut ferae bestiae, terrenti alias, alias timenti. Prima deinde luce *tabernaculo corpus*, sicut adhuc cruentum erat, iussit *inferri.* Quo posito ante ipsum, lacrimis obortis, *hanc*, inquit, *nutrici meae gratiam retuli, cuius duo filii apud Miletum pro mea gloria occubuere mortem: hic frater unicum orbitatis solatium a me inter epulas occisus est. Quo nunc se conferet misera? Omnibus eius unus supersum, quem solum aequis oculis videre non poterit. Et ego servatorum meorum latro, revertar in pa-*

triam, ut ne dextram quidem nutrici, ſine memoria calamitatis eius offerre poſſim? Et cum finis lacrimis querelisque non fieret; iuſſu amicorum corpus ablatum eſt. rex triduum iacuit incluſus. quem ut armigeri corporisque cuſtodes ad moriendum obſtinatum eſſe cognoverunt; univerſi in tabernaculum irrumpunt, diuque precibus ipſorum reluctatum aegre vicerunt, ut cibum caperet. quoque minus caedis puderet, *iure interfectum Clitum* Macedones decernunt, ſepultura quoque prohibituri, ni rex humari iuſſiſſet. Igitur decem diebus maxime ad confirmandum pudorem apud Maracanda conſumtis; cum parte exercitus Hephaeſtionem in regionem Bactrianam miſit, commeatus in hiemen paraturum. Quam Clito autem deſtinaverat provinciam, Amyntae dedit: ipſe Xenippa pervenit. Scythiae confinis eſt regio, habitaturque pluribus ac frequentibus vicis, quia ubertas terrae non indigenas modo detinet, ſed etiam advenas invitat. Bactrianorum exſulum, qui ab Alexandro defecerant, receptaculum fuerat. ſed poſtquam regem adventare compertum eſt; pulſi ab incolis XI millia fere et ducenti congregantur. Omnes equites erant, etiam in pace latrociniis aſſueti. tum ferocia ingenia non bellum modo, ſed etiam veniae deſperatio efferaverat. Itaque ex improviſo adorti Amyntam praetorem Alexandri, diu anceps proelium fecerant. Ad ultimum DCC ſuorum amiſſis, quorum CCC hoſtis cepit, dedere terga victoribus: haud ſane inulti, quippe LXXX Macedonum interfecerunt, praeterque eos CCC et L ſaucii facti ſunt. Veniam tamen etiam poſt alteram defectionem impetraverunt. His

in fidem acceptis in regionem, quam Naura appellant, rex cum toto exercitu venit. Satrapes erat Syſimithres duobus ex ſua matre filiis genitis: quippe apud eos parentibus ſtupro coire cum liberis fas eſt. Ii millibus armatis popularibus fauces regionis, qua in arctiſſimum cogitur, valido munimento ſepſerant. Praeterfluebat torrens amnis; a tergo petra claudebat: hanc manu perviam incolae fecerant. Sed aditus ſpecus accipit lucem; interiora niſi illato lumine obſcura ſunt. perpetuus cuniculus iter praebet in campos, ignotum niſi indigenis. At Alexander, quamquam anguſtias naturali ſitu munitas ac validas, manu barbari tuebantur; tamen arietibus admotis munimenta, quae manu adiuncta erant, concuſſit, fundisque et ſagittis propugnantium plerosque deiecit: quos ubi diſperſos fugavit, ruinas munimentorum ſupergreſſus ad petram admovit exercitum. Ceterum interveniebat fluvius coeuntibus aquis ex ſuperiore faſtigio in vallem; magnique operis videbatur tam vaſtam voraginem explere. *Caedi* tamen *arbores & ſaxa congeri* iuſſit. ingensque barbaros pavor rudes ad talia opera concuſſerat, excitatam molem ſubito cernentes. Itaque rex ad deditionem metu poſſe compelli ratus, Oxarten miſit nationis eiusdem, ſed ditionis ſuae, qui ſuaderet duci, *ut traderet petram.* Interim ad augendam formidinem, et turres admovebantur, et excuſſa tormentis tela emicabant. Itaque verticem petrae omni alio praeſidio damnato petiverunt. At Oxartes trepidum diffidentemque rebus ſuis Syſimithrem coepit hortari, *ut fidem, quam vim Macedonum mallet experiri; neu moraretur feſtinationem victoris*

exercitus, in Indiam tendentis : cui quisquis semet offerret, in suum caput alienam cladem esse versurum. Et ipse quidem Syssimithres deditionem annuebat: ceterum mater eademque coniux morituram se ante denuntians, quam in ullius veniret potestatem, barbari animum ad honestiora quam tutiora converterat: pudebatque, libertatis maius esse apud feminas, quam apud viros pretium. Itaque dimisso internuntio pacis, obsidionem ferre decreverat. Sed cum hostis vires suasque pensaret; rursus muliebris consilii, quod praeceps magis quam necessarium esse credebat, poenitere eum coepit. Revocatoque strenue Oxarte, *futurum se in regis potestate* respondit; unum precatus, *ne voluntatem & consilium matris suae proderet, quo facilius venia illi quoque impetraretur.* Praemissum igitur Oxartem cum matre liberisque et totius cognationis grege sequebatur, ne exspectato quidem fidei pignore quod Oxartes promiserat. Rex equite praemisso, qui *reverti eos* iuberet, *opperirique praesentiam ipsius*, supervenit; et victimis Minervae ac Victoriae caesis imperium Syssimithri restituit; spe *maioris etiam provinciae* facta, *si cum fide amicitiam ipsius coluisset.* Duos illi iuvenes patre tradente *secum militaturos sequi* iussit. relicta deinde phalange ad subigendos, qui defecerant, cum equite processit. Arduum et impeditum saxis iter primo utcunque tolerabant. mox equorum non ungulis modo attritis, sed corporibus etiam fatigatis, sequi plerique non poterant, et rarius subinde agmen fiebat, pudorem, ut fere fit, immodico labore vincente. Rex tamen subinde equos mutans, sine intermissione fugientes

insequebatur. Nobiles iuvenes comitari eum soliti defecerant praeter Philippum. Lysimachi erat frater, tum primum adultus, et quod facile appareret indolis rarae. Is pedes, incredibile dictu, per D stadia vectum regem comitatus est; saepe equum suum offerente Lysimacho, nec tamen ut digrederetur a rege effici potuit, cum lorica indutus arma gestaret. Idem, cum perventum esset in saltum, in quo se barbari abdiderant, nobilem edidit pugnam; regemque cominus cum hoste dimicantem protexit. Sed postquam barbari in fugam effusi deseruere silvas, animus, qui in ardore pugnae corpus sustentaverat, liquit; subitoque ex omnibus membris profuso sudore, arboris proximae stipiti se applicuit. Deinde ne illo quidem adminiculo sustinente, manibus regis exceptus est, inter quas collapsus exstinguitur. Moestum regem alius haud levis dolor excepit. Erigyius inter claros duces fuerat; quem exstinctum esse paulo antequam reverteretur in castra, cognovit. utriusque funus om-
3 ni apparatu atque honore celebratum est. Dahas deinde statuerat petere; ibi namque Spitamenem esse cognoverat. Sed hanc quoque expeditionem, ut pleraque alia, fortuna indulgendo ei nunquam fatigata, pro absente transegit. Spitamenes uxoris immodico amore flagrabat; quam aegre fugam, et nova subinde exsilia tolerantem, in omne discrimen comitem trahebat. Illa malis fatigata identidem muliebres adhibere blanditias, *ut tandem fugam sisteret, victorisque Alexandri clementiam expertus, placaret quem effugere non posset.* Tres adulti erant liberi ex eo geniti, quos cum pectori patris admovisset, *ut saltem eorum mi-*

fereri vellet, orabat; et quo efficaciores essent preces, haud procul erat Alexander. Ille se prodi, non moneri ratus, et formae profecto fiducia cupere eam quamprimum dedi Alexandro, acinacem strinxit, percussurus uxorem, nisi prohibitus esset fratrum eius occursu. Ceterum *abire conspectu* iubet; addito metu *mortis, si se oculis eius obtulisset:* et ad desiderium levandum noctes inter pellices agere coepit. Sed penitus haerens amor fastidio praesentium accensus est. itaque rursus uni ei deditus, orare non destitit, *ut tali consilio abstineret, patereturque sortem, quamcunque eis fortuna feciisset. sibi mortem deditione esse leviorem.* At illa purgare se, *quod quae utilia esse censebat, muliebriter forsitan, sed fida tamen mente suasisset; de cetero futuram in viri potestate.* Spitamenes simulato captus obsequio, de die *convivium apparari* iubet; vinoque et epulis gravis, semisomnus in cubiculum fertur. Quem ut alto et gravi somno sopitum esse sensit uxor, gladium, quem veste occultaverat, stringit, caputque eius abscissum cruore respersa, servo suo conscio facinoris tradit. Eodem comitante, sicut erat cruenta veste, in Macedonum castra pervenit, nuntiarique Alexandro iubet, *esse, quae ex ipsa deberet cognoscere.* Ille *protinus barbaram* iussit *admitti.* quam ut adspersam cruore conspexit, ratus ad deplorandam contumeliam venisse, *dicere quae vellet*, iubet. At illa *servum*, quem stare in vestibulo iusserat, *introduci* desideravit. qui quia caput Spitamenis veste tectum habebat; suspectus scrutantibus, quid occuleret, ostendit. Confuderat oris exsanguis notas pallor, nec quis esset, nosci satis poterat. Ergo rex

certior factus *humanum caput afferre eum*, tabernaculo exceſſit, percontatusque *quid rei ſit?* illo profitente cognoſcit. Variae hinc cogitationes invicem animum diverſa agitantem commoverant. meritum ingens in ſemet eſſe credebat, quod transfuga et proditor, tantis rebus, ſi vixiſſet, iniecturus moram, interfectus eſſet: contra facinus ingens averſabatur, cum optime meritum de ipſa, communium parentem liberorum, per inſidias interemiſſet. Vicit tamen gratiam meriti, ſceleris atrocitas, denuntiarique iuſſit, ut *excederet caſtris. neu licentiae barbarae exemplar in Graecorum mores, & mitia ingenia transferret.* Dahae Spitamenis caede comperta Dataphernem defectionis eius participem, vinctum Alexandro ſeque dedunt. Ille maxima praeſentium curarum parte liberatus, convertit animum ad vindicandas iniurias eorum, quibus a praetoribus ſuis avare ac ſuperbe imperabatur. Ergo Phrataphernis Hyrcaniam et Mardos cum Tapuris tradidit, mandavitque, ut Phradatem, cui ſuccedebat, ad ſe in cuſtodiam mitteret. Arſani Drancarum praefecto ſubſtitutus eſt Staſanor. Arſaces in Mediam miſſus, ut Oxydates inde diſcederet. Ba-
4 bylonia mortuo Mazaeo Deditameni ſubiecta eſt. His compoſitis tertio menſe ex hibernis movit exercitum, regionem, quae *Gabaza* appellatur, aditurus. Primus dies quietum iter praebuit: proximus ei nondum quidem procelloſus et triſtis, obſcurior tamen priſtino, non ſine minis creſcentis mali praeteriit. tertio ab omni parte coeli emicare fulgura, et nunc interni-tente luce, nunc condita, non oculos modo meantis exercitus, ſed etiam animos terrere coeperunt.

Erat prope continuus coeli fragor, et paſſim cadentium fulminum ſpecies viſebatur. attonitisque auribus ſtupens agmen, nec progredi, nec conſiſtere audebat. Tum repente imber grandinem incutiens torrentis modo effunditur. ac primo quidem armis ſuis tecti exceperant, ſed iam nec retinere arma lubricae et rigentes manus poterant; nec ipſi deſtinare, in quam regionem obverterent corpora, cum undique tempeſtatis violentia maior, quam vitabatur, occurreret. Ergo ordinibus ſolutis per totum ſaltum errabundum agmen ferebatur; multique prius metu, quam labore defatigati, proſtraverant humi corpora, quamquam imbrem vis frigoris concreto gelu adſtrinxerat. Alii ſe ſtipitibus arborum admoverant. id plurimis et adminiculum et ſuffugium erat. Nec fallebat ipſos morti locum eligere, cum immobiles vitalis calor linqueret: ſed grata erat pigritia corporum fatigatis; nec recuſabant exſtingui quieſcendo. quippe non vehemens modo, ſed etiam pertinax vis mali inſiſtebat; lucemque naturale ſolatium praeter tempeſtatem haud diſparem nocti, ſilvarum quoque umbra ſuppreſſerat. Rex unus tanti mali patiens circumire milites, contrahere diſperſos, allevare proſtratos, oſtendere procul evolutum ex tuguriis fumum, hortarique *ut proxima quaeque ſuffugia occuparent.* Nec ulla res magis ſaluti fuit, quam quod multiplicato labore ſufficientem malis, quibus ipſi ceſſerant, regem deſerere erubeſcebant. Ceterum efficacior in adverſis neceſſitas, quam ratio, frigoris remedium invenit. dolabris enim ſilvas ſternere aggreſſi, paſſim acervos ſtruesque accen-

derunt. Continenti incendio ardere crederes ſaltum, et vix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor ſtupentia membra commovit, paulatimque ſpiritus, quem continuerat rigor, meare libere coepit. Excepere alios tecta barbarorum, quae in ultimo ſaltu abdita neceſſitas inveſtigaverat: alios caſtra, quae in humido quidem, ſed iam coeli miteſcente ſaevitia, locaverunt. Mille militum atque lixarum calonumque peſtis illa conſumſit. Memoriae proditum eſt, quosdam applicatos arborum truncis, et non ſolum viventibus, ſed et inter ſe colloquentibus ſimiles eſſe conſpectos; durante adhuc habitu, in quo mors quemque deprehenderat. Forte Macedo gregarius miles ſeque et arma ſuſtentans, tandem in caſtra pervenerat. Quo viſo rex, quamquam ipſe tunc maxime admoto igne refovebat artus, ex ſella ſua exſiluit, torpentemque militem, et vix compotem mentis, demtis armis *in ſua ſede* iuſſit *conſidere*. Ille diu nec ubi requieſceret, nec a quo eſſet exceptus, agnovit. tandem recepto calore vitali, ut regiam ſedem regemque vidit, territus ſurgit. quem intuens Alexander, *ecquid intelligis*, *miles*, inquit, *quanto meliore ſorte*, *quam Perſae ſub rege vivatis? Illis enim ſella regis conſediſſe capitale foret; tibi ſaluti fuit.* Poſtero die convocatis amicis copiarumque ducibus, pronuntiari iuſſit *ipſum omnia*, *quae amiſſa eſſent*, *redditurum.* et promiſſo fides exſtitit. nam Syſimithres multa iumenta, et camelorum duo millia adduxit, pecoraque et armenta: quae diſtributa pariter militem et damno et fame liberaverunt. Rex *gratiam ſibi relatam a Syſimithre* prae-

fatus, *sex dierum cocta cibaria ferre milites* iussit, Sacas petens. Totam hanc regionem depopulatus, xxx millia pecorum ex praeda Syſimithri dono dat. Inde pervenit in regionem, cui *Cohortanus* ſatrapes nobilis praeerat, qui ſe regis poteſtati fideique permiſit. Ille imperio ei reddito, haud amplius quam *ut duo ex tribus filiis ſecum militarent*, exegit. Satrapes etiam eum, qui penes ipſum relinquebatur, tradit. Barbara opulentia convivium, quo regem accipiebat, inſtruxerat. id cum multa comitate celebraret, *introduci XXX nobiles virgines* iuſſit. Inter quas erat filia ipſius *Roxane* nomine, eximia corporis ſpecie et decore habitus in barbaris raro. Quae quamquam inter electas proceſſerat, omnium tamen oculos convertit in ſe; maxime regis, minus iam cupiditatibus ſuis imperantis inter obſequia fortunae, contra quam non ſatis cauta mortalitas eſt. Itaque ille, qui uxorem Darii, qui duas filias virgines, quibus forma praeter Roxanem comparari nulla poterat, haud alio animo, quam parentis adſpexerat; tunc in amorem virgunculae, ſi regiae ſtirpi comparetur, ignobilis, ita effuſus eſt, ut diceret *ad ſtabiliendum regnum pertinere, Perſas & Macedones connubio iungi: hoc uno modo & pudorem victis, & ſuperbiam victoribus detrahi poſſe. Achillem quoque, a quo genus ipſe deduceret, cum captiva coiſſe: ne inferri nefas arbitrarentur, ita matrimonii iure velle iungi.* Inſperato gaudio laetus pater ſermonem eius excepit: et rex medio cupiditatis ardore iuſſit *afferri* patrio more *panem.* hoc erat apud Macedones ſanctiſſimum coeuntium pignus; quem

diviſum gladio, uterque libabat. Credo eos, qui gentis mores conditderunt, parco et parabili victu oſtendere voluiſſe iungentibus opes, quantulo contenti eſſe deberent. Hoc modo rex Aſiae et Europae introductam inter convivales ludos matrimonio ſibi adiunxit, e captiva geniturus, qui victoribus imperaret. Pudebat amicos ſuper vinum et epulas ſocerum ex deditis eſſe electum: ſed poſt Cliti caedem libertate ſublata, vultu, qui maxime ſervit, aſſen-
5 tiebantur. Ceterum Indiam, et inde Oceanum petiturus, ne quid a tergo, quod deſtinata impedire poſſet, moveretur, *ex omnibus provinciis XXX millia iuniorum legi* iuſſit, *& ad ſe armata perduci*: obſides ſimul habiturus, et milites. Craterum autem ad perſequendos Hauſtanem et Catenem, qui ab ipſo defecerant, miſit: quorum Hauſtanes captus eſt; Catenes in proelio occiſus. Polypercon quoque regionem, quae *Bubacene* appellatur, in ditionem redegit. Itaque omnibus compoſitis cogitationes in bellum Indicum vertit. Dives regio habebatur non auro modo, ſed gemmis quoque margaritisque, ad luxum magis quam ad magnificentiam exculta. *Clypei militares auro & ebore fulgere* dicebantur: itaque necubi vinceretur, cum ceteris praeſtaret, ſcutis argenteas laminas, equis frenos aureos addidit, loricas quoque alias auro, alias argento adornavit. CXX millia armatorum erant, quae regem ad id bellum ſequebantur. Iamque omnibus praeparatis, quod olim prava mente conceperat, tunc eſſe maturum, *quonam modo coeleſtes honores uſurparet*, coepit agitare. *Iovis filium* non dici tantum ſe, ſed etiam cre-

di volebat, tanquam perinde animis imperare poſſet, ac linguis. Itaque more Perſarum Macedonas venerabundos ipſum ſalutare proſternentes humi corpora. Non deerat talia concupiſcenti pernicioſa adulatio, perpetuum malum regum, quorum opes ſaepius aſſentatio, quam hoſtis evertit. Nec Macedonum haec erat culpa, nemo enim illorum quidquam ex patrio more labare ſuſtinuit; ſed Graecorum, qui profeſſionem honeſtarum artium malis corruperant moribus. Agis quidam Argivus peſſimorum carminum poſt Choerilum conditor, et ex Sicilia Cleo: hic quidem non ingenii ſolum, ſed etiam nationis vitio adulator; et cetera urbium ſuarum purgamenta, quae propinquis etiam maximorumque exercituum ducibus a rege praeferebantur. Hi tum coelum illi aperiebant, *Herculemque & Patrem Liberum, & cum Polluce Caſtorem novo numini ceſſuros eſſe* iactabant. Igitur feſto die *omni opulentia convivium exornari* iubet; cui non Macedones modo et Graeci principes amicorum, ſed etiam nobiles adhiberentur. Cum quibus cum diſcubuiſſet rex, pauliſper epulatus convivio egreditur. Cleo ſicut praeparaverat, ſermonem *cum admiratione laudum eius inſtituit, merita* deinde percenſuit, *quibus uno modo referri gratia poſſet, ſi quem intelligerent deum eſſe, confiterentur, exigua thuris impenſa tanta beneficia penſaturi. Perſas quidem non pie ſolum, ſed etiam prudenter reges ſuos inter deos colere: maieſtatem enim imperii ſalutis eſſe tutelam. Nec Herculem quidem & Patrem Liberum prius dicatos deos, quam viciſſent ſecum viventium invidiam, tantundem quoque*

posteros credere, quantum praesens aetas spopondisset. Quod si ceteri dubitent; semetipsum, cum rex inisset convivium, prostraturum humi corpus. debere idem facere ceteros, & inprimis sapientia praeditos. ab illis enim cultus in regem esse prodendum exemplum. Haud perplexe in Callisthenem dirigebatur oratio. gravitas viri et promta libertas invisa erat regi, quasi solus Macedonas paratos ad tale obsequium moraretur. is tum silentio facto, unum illum intuentibus ceteris, *Si rex*, inquit, *sermoni tuo affuisset; nullius profecto vox responsuri tibi desideraretur: ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissime gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo: Nullum esse eundem & diuturnum & praecocem fructum; coelestesque honores non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur deus, semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor regi, ut vita diuturna sit, & aeterna maiestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modo & Patrem Liberum consecratae immortalitatis exempla referebas. Credisne illos unius convivii decreto deos factos? prius ab oculis mortalium amolita natura est, quam in coelum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, deos facimus! a nobis divinitatis suae auctoritatem accepturus est rex! potentiam tuam experiri libet. fac aliquem regem, si deum potes facere: facilius est imperium dare, quam coelum. Dii propitii sine invidia, quae Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere res, ire patiantur. nostris moribus velint nos esse*

contentos. Non pudet patriae, nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus sit, discere. quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, quis vivamus, accipimus. Aequis auribus Callisthenes veluti vindex publicae libertatis audiebatur. expresserat non assensionem modo, sed etiam vocem, seniorum praecipue, quibus gravis erat inveterati moris externa mutatio. Nec quidquam eorum, quae invicem iactata erant, rex ignorabat; cum post aulaeam, quae lectos obduxerat, staret. Igitur ad Agin et Cleonem misit, *ut sermone finito barbaros tantum cum intrasset procumberè suo more paterentur:* et paulo post quasi potiora quaedam egisset, convivium repetit. Quem venerantibus Persis, Polypercon, qui cubabat super regem, unum ex iis mento contingentem humum per ludibrium coepit hortari, *ut vehementius id quateret ad terram;* elicuitque iram Alexandri, quam olim animo capere non poterat. Itaque rex, *Tu autem*, inquit, *non veneraberis me? An tibi uni digni videmur esse ludibrio?* Ille, *nec regem ludibrio, nec se contemtu dignum esse* respondit. Tum detractum eum lecto rex praecipitat in terram. et cum is pronus corruisset; *Videsne*, inquit, *idem te fecisse, quod in alio paulo ante ridebas?* Et *tradi eo in custodiam* iusso convivium solvit. Polyperconti quidem postea castigato diu, ignovit. In Callisthenem olim contu- 6
maciae suspectum pervicacioris irae fuit. cuius explendae matura obvenit occasio. Mos erat, ut supra dictum est, principibus Macedonum, adultos liberos regibus tradere, ad munia haud multum servilibus ministeriis abhorrentia. Excubabant serva-

tis noctium vicibus proximi foribus aedis, in qua rex adquiescebat. per hos pellices introducebantur alio aditu, quam quem armati obsidebant. Iidem acceptos ab agasonibus equos cum rex adscensurus esset, admovebant; comitabanturque et venantem, et in proeliis: omnibus artibus studiorum liberalium exculti. Praecipuus honor habebatur, quod licebat sedentibus vesci cum rege. castigandi verberibus eos nullius potestas praeter ipsum erat. Haec cohors velut seminarium ducum praefectorumque apud Macedonas fuit. hinc habuere posteri reges, quorum stirpi post multas aetates Romani opes ademerunt. Igitur Hermolaus puer nobilis ex regia cohorte, cum aprum telo occupasset, quem rex ferire destinaverat, iussu eius verberibus affectus est. quam ignominiam aegre ferens, deflere apud Sostratum coepit. Ex eadem cohorte erat Sostratus, amore eius ardens. Qui cum laceratum corpus, in quo deperibat, intueretur, forsitan olim ob aliam quoque causam regi infestus; iuvenem sua sponte iam motum, data fide acceptaque perpulit, ut occidendi regem consilium secum iniret. Nec puerili impetu rem exsecuti sunt: quippe solerter legerunt, quos in societatem sceleris adsciscerent; Nicostratum, Antipatrum Asclepiodorumque, et Philotam placuit assumi. per hos adiecti sunt Anticles, Elaptonius, et Epimenes. Ceterum agendae rei haud sane facilis patebat via. opus erat eadem omnes coniuratos nocte excubare, ne ab expertibus consilii impedirentur; forte autem alius alia nocte excubabat. Itaque in permutandis stationum vicibus, ceteroque apparatu exsequendae rei, tri-

ginta et duo dies abſumti ſunt. Aderat nox, qua coniurati excubare debebant, mutua fide laeti, cuius documentum tot dies fuerant. neminem metus ſpeſve mutaverat: tanta omnibus vel in regem ira, vel fides inter ipſos fuit. Stabant igitur ad fores aedis eius, in qua rex veſcebatur, ut convivio egreſſum in cubiculum deducerent. Sed fortuna ipſius, ſimulque epulantium comitas provexit omnes ad largius vinum; ludi etiam convivales extraxere tempus: nunc laetis coniuratis, *quod ſopitum aggreſſuri eſſent;* nunc ſolicitis, *ne in lucem convivium extraheretur.* quippe alios in ſtationem oportebat prima luce ſuccedere; ipſorum poſt VII dies reditura vice. nec ſperare poterant in illud tempus omnibus duraturam fidem. Ceterum cum iam lux appeteret, et convivium ſolvitur, et coniurati exceperunt regem, laeti occaſionem exſequendi ſceleris admotam; cum mulier attonitae, ut creditum eſt, mentis, converſari in regia ſolita, quia inſtinctu videbatur futura praedicere, non occurrit modo abeunti, ſed etiam ſemet obiecit: vultuque et oculis motum praeferens animi, *ut rediret in convivium* monuit; et ille per ludum, *bene deos ſuadere* reſpondit; revocatisque amicis in horam diei ferme ſecundam convivii tempus extraxit. Iam alii ex cohorte in ſtationem ſucceſſerant, ante cubiculi fores excubituri; adhuc tamen coniurati ſtabant vice officii ſui expleta: adeo pertinax ſpes eſt, quam humanae mentes, quam ingentes concupiſcentiae devoverunt. Rex benignius quam alias allocutus, *diſcedere eos ad curanda corpora, quoniam tota nocte*

perſtitiſſent, iubet. Data ſunt ſingulis quinquaginta ſeſtertia, collaudatisque, *quod etiam aliis tradita vice, tamen excubare perſeveraſſent.* Illi tanta ſpe deſtituti domos abeunt: et ceteri quidem exſpectabant ſtationis ſuae noctem: Epimenes, ſive comitate regis, quo ipſum inter coniuratos exceperat, repente mutatus; ſive quia coeptis deos obſtare credebat; fratri ſuo Eurylocho, quem antea expertem eſſe conſilii voluerat, quid pararetur, aperit. Omnibus Philotae ſupplicium in oculis erat. Itaque protinus iniicit fratri manum, et in regiam pervenit: excitatisque cuſtodibus corporis, *ad ſalutem regis pertinere, quae afferret*, affirmat. Et tempus, quo venerant, et vultus haud ſane ſecuri animi index, et moeſtitia e duobus alterius, Ptolemaeum ac Leonnatum excubantes ad cubiculi limen excitaverunt. Itaque apertis foribus, et lumine illato ſopitum mero ac ſomno excitant regem. Ille paulatim mente collecta, *quid afferrent*, interrogat. Nec cunctatus Eurylochus, *non ex toto domum ſuam averſari deos* dixit, *quia frater ipſius quamquam impium facinus auſus foret, tamen & poenitentiam eius ageret, & per ſe potiſſimum profiteretur indicium. in eam ipſam noctem, quae decederet, inſidias comparatas fuiſſe: auctores ſceleſti conſilii eſſe, quos minime crederet rex.* Tum Epimenes cuncta ordine, conſciorumque nomina exponit. Calliſthenem non ut participem facinoris nominatum eſſe conſtabat; ſed *ſolitum puerorum ſermonibus vituperantium criminantiumque regem faciles aures praebere.* Quidam adiiciunt, *cum Hermolaus apud eum quoque verberatum ſe*

a rege quereretur, dixisse Callisthenem : meminisse debere eos iam viros esse. idque an ad consolandam patientiam verberum, an ad incitandum iuvenum dolorem dictum esset, in ambiguo fuisse. Rex animi corporisque sopore discusso, cum tanti periculi, quod evaserat, imago oculis oberraret, Eurylochum L talentis et cuiusdam Tyridatis opulenti bonis donat protinus; fratremque, antequam pro salute eius precaretur, restituit. Sceleris autem auctores, interque eos Callisthenem *vinctos adservari* iubet : quibus in regiam adductis, toto die et nocte proxima, mero ac vigiliis gravis, adquievit. Postero autem frequens consilium adhibuit, cui patres propinquique eorum, de quibus agebatur, intererant; ne de sua quidem salute securi : quippe Macedonum more perire debebant, omnium devotis capitibus, qui sanguine contigissent eos. Rex *introduci coniuratos praeter Callisthenem* iussit; atque quae agitaverant, sine cunctatione confessi sunt. Increpantibus deinde universis eos; ipse rex, *quo suo merito tantum in semet cogitassent facinus?* interrogat. Stupentibus ce- 7
teris, Hermolaus, *Nos vero*, inquit, *quoniam, quasi nescias, quaeris; occidendi te consilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare coepisti, sed quasi in mancipia dominaris.* Primus ex omnibus pater ipsius Sopolis *parricidam etiam parentis sui* clamitans esse, consurgit; et ad os manu obiecta, *scelere & malis insanientem, ultra* negat *audiendum.* Rex inhibito patre *dicere Hermolaum* iubet, *quae ex magistro didicisset Callisthene*; et Hermolaus, *Utor*, inquit, *beneficio tuo, & dico quae nostris malis didici. Quota*

pars Macedonum ſaevitiae tuae ſupereſt? quotuſquisque non e viliſſimo ſanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lynceſtes Alexander, & Clitus, quantum ad hoſtes pertinet, vivunt, ſtant in acie, te clypeis ſuis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retuliſti. Alius menſam tuam ſanguine ſuo adſperſit: alius ne ſimplici quidem morte defunctus eſt. duces exercituum tuorum in eculeum impoſiti, Perſis, quos vicerant, fuere ſpectaculo. Parmenio indicta cauſa trucidatus eſt, per quem Attalum occideras. Invicem enim miſerorum uteris manibus ad expetenda ſupplicia: & quos paulo ante miniſtros caedis habuiſti, ſubito ab aliis iubes trucidari. Obſtrepunt ſubinde cuncti Hermolao. pater ſupremum ſtrinxerat ferrum percuſſurus haud dubie, ni inhibitus eſſet a rege: quippe Hermolaum *dicere* iuſſit; petiitque, *ut cauſas ſupplicii augentem patienter audirent.* Aegre ergo coercitis, rurſus Hermolaus: *quam liberaliter*, inquit, *pueris rudibus ad dicendum agere permittis! at Calliſthenis vox carcere incluſa eſt, quia ſolus poteſt dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confeſſi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum feciſſe contendo. ſunt hic, qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt: nemo eſt, qui conſcium fuiſſe nobis Calliſthenem dicat, cum morti olim deſtinatus ſit a iuſtiſſimo & patientiſſimo rege. Haec ergo ſunt Macedonum praemia, quorum ut ſupervacuo & ſordido abuteris ſanguine! At tibi XXX millia mulorum captivum aurum vehunt, cum milites nihil domum praeter gratuitas cicatrices rela-*

turi sint. Quae tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores sub iugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina delectat: patrios mores exosus es. Persarum ergo non Macedonum regem occidere voluimus; & te transfugam belli iure persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te ut deum: Tu Philippum patrem aversaris, & si quis deorum ante Iovem haberetur, fastidires etiam Iovem. Miraris, si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te, quibus aut insontibus moriendum est, aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes. ex me enim scire coepisti, quod ingenui homines ferre non possunt. De cetero parce, quorum orbam senectutem supplicüs ne oneraveris. nos iube duci, ut quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra. Haec Hermolaus. At rex: Quam falsa sint, inquit, quae 8
iste tradita a magistro suo dixit, patientia mea ostendit. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solum ipse, audiretis, expressi; non imprudens, cum permisissem huic latroni dicere, usurum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius se in venatione gessisset; more patrio, & ab antiquissimis Macedoniae regibus usurpato, eum castigari iussi. Hoc & oportet fieri, & ut a tutoribus pupilli, a maritis uxores, servis quoque pueros huius aetatis verberare concedimus. Haec est saevitia in ipsum mea, quam impia caede voluit ulcisci. Nam in ceteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignora-

tis, & commemorare ſupervacuum eſt. Hermolao parricidarum ſupplicia non probari, cum eadem ipſe meruerit, minime hercule admiror. nam cum Parmenionem & Philotam laudat, ſuae ſervit cauſae. Lynceſten vero Alexandrum bis inſidiatum capiti meo a duobus indicibus liberavi: rurſus convictum, per biennium tamen diſtuli: donec vos poſtularetis, ut tandem debito ſupplicio ſcelus lueret. Attalum, ante quam rex eſſem, hoſtem meo capiti fuiſſe meminiſtis. Clitus utinam non coegiſſet me ſibi iraſci. cuius temerariam linguam probra dicentem mihi & vobis diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tuliſſet. Regum ducumque clementia, non in ipſorum modo, ſed etiam in illorum, qui parent, ingeniis ſita eſt. Obſequio mitigantur imperia: ubi vero reverentia exceſſit animis, & ſumma imis confundimus, vi opus eſt, ut vim repellamus. Sed quid ego mirer iſtum crudelitatem mihi obieciſſe, qui avaritiam exprobrare auſus ſit? Nolo ſingulos veſtrum excitare, ne inviſam liberalitatem meam faciam, ſi pudori veſtro gravem fecero. Totum exercitum adſpicite: qui paulo ante nihil praeter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis; menſas auro onerant; greges ſervorum ducunt; ſpolia de hoſtibus ſuſtinere non poſſunt. At enim Perſae, quos vicimus, in magno honore ſunt apud me! Equidem moderationis meae certiſſimum indicium eſt, quod ne victis quidem ſuperbe impero. Veni enim in Aſiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum ſolitudinem facerem; ſed ut illos quoque, quos bello ſubegiſſem, victoriae meae non poeniteret. Itaque militant vobiſcum, pro imperio veſtro ſanguinem fun-

dunt, qui ſuperbe habiti rebellaſſent. Non eſt diuturna poſſeſſio, in quam gladio inducimur: beneficiorum gratia ſempiterna eſt. Si habere Aſiam, non tranſire volumus; cum his communicanda eſt noſtra clementia: horum fides ſtabile & aeternum faciet imperium. Et ſane plus habemus, quam capimus. inſatiabilis autem avaritiae eſt, adhuc implere velle, quod iam circumfluit. Verumtamen eorum mores in Macedonas transfundo! In multis enim gentibus eſſe video, quae non erubeſcamus imitari: nec aliter tantum imperium apte regi poteſt, quam ut quaedam & tradamus illis, & ab iisdem diſcamus. Illud paene dignum riſu fuit, quod Hermolaus poſtulabat a me, ut averſarer Iovem, cuius oraculo agnoſcor. An etiam quid dii reſpondeant, in mea poteſtate eſt? Obtulit nomen filii mihi: recipere ipſis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque deum eſſe me credant! Fama enim bella conſtant; & ſaepe etiam, quod falſo creditum eſt, veri vicem obtinuit. An me luxuriae indulgentem putatis arma veſtra auro argentoque adornaſſe? Aſſuetis nihil vilius hac videre materia, volui oſtendere, Macedonas invictos ceteris nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum ſordida omnia & humilia ſpectantium capiam; & docebo, nos non auri aut argenti cupidos, ſed orbem terrarum ſubacturos veniſſe. Quam gloriam tu parricida intercipere voluiſti, & Macedonas rege ademto devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut veſtris parentibus parcam! Non oportebat quidem vos ſcire, quid de his ſtatuiſſem, quo triſtiores periretis, ſi qua vobis parentum memoria & cura eſt: ſed olim iſtum morem occidendi cum ſceleſtis

insontes propinquos parentesque solvi. & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Callisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio, cur produci velis: ut coram his probra, quae modo in me iecisti, modo audisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem; dignissimum te discipulo magistrum: nunc Olynthio non idem iuris est. Post haec consilium dimisit, *tradique damnatos hominibus, qui ex eadem cohorte erant,* iussit. Illi ut fidem suam saevitia regi approbarent, excruciatos necaverunt. Callisthenes quoque tortus interiit: initi consilii in caput regis innoxius; sed haud quaquam aulae et assentantium accommodatus ingenio. Itaque nullius caedes maiorem apud Graecos Alexandro excitavit invidiam, quod praeditum optimis moribus artibusque, a quo revocatus ad vitam erat, cum interfecto Clito mori perseveraret; non tantum occiderit, sed etiam torserit indicta quidem causa. quam crudelitatem sera poenitentia consecuta est.

9 Sed ne otium serendis rumoribus natum aleret, in Indiam movit; semper bello quam post victoriam clarior. India tota ferme spectat Orientem, minus in latitudinem, quam recta regione spatiosa. Quae Austrum accipiunt, in altius terrae fastigium excedunt; plana sunt cetera, multisque inclitis amnibus Caucaso monte ortis placidum per campos iter praebent. Indus gelidior est quam ceteri. aquas vehit a colore maris haud multum abhorrentes. Ganges amnis ab ortu eximius ad Meridianam regionem decurrit, et magnorum montium iuga recto alveo stringit. Inde eum obiectae rupes inclinant ad Orientem. Utque

rubro mari accipitur, findens ripas, multas arbores cum magna ſoli parte exſorbet. ſaxis quoque impeditus, crebro reverberatur. ubi mollius ſolum reperit, ſtagnat, inſulasque molitur. Aceſines eum auget. Ganges decurſurum in mare intercipit: magnoque motu amnis uterque colliditur. quippe Ganges aſperum os influenti obiicit; nec repercuſſae aquae cedunt. Dyardenes minus celeber auditu eſt, quia per ultima Indiae currit: ceterum non crocodilos modo uti Nilus, ſed etiam delphines ignotasque aliis gentibus belluas alit. Erymanthus crebris flexibus ſubinde curvatus, ab accolis rigantibus carpitur. ea cauſa eſt, cur tenues reliquias iam ſine nomine in mare emittat. Multis praeter hos amnibus tota regio dividitur, ſed ignobilibus, quia non adeo interfluunt. Ceterum quae propiora ſunt mari, aquilones maxime deurunt: ii cohibiti iugis montium ad interiora non penetrant, ita alendis frugibus mitia. Sed adeo in illa plaga mundus ſtatas temporum vices mutat, ut cum alia fervore ſolis exaeſtuant, Indiam nives obruant: rurſusque ubi cetera rigent, illic intolerandus aeſtus exſiſtat. nec cur, ulli ſe naturae cauſa ingeſſit. Mare certe quo alluitur, ne colore quidem abhorret a ceteris. ab Erythra Rege inditum eſt nomen: propter quod ignari rubere aquas credunt. Terra lini ferax; inde plerisque ſunt veſtes. Libri arborum teneri, haud ſecus quam chartae literarum notas capiunt. Aves ad imitandum humanae vocis ſonum dociles ſunt. Animalia inuſitata ceteris gentibus, niſi invecta. Eadem terra et rhinocerotas alit, non generat. Elephantorum maior eſt vis, quam quos

in Africa domitant; et viribus magnitudo respondet. Aurum flumina vehunt, quae leni modicoque lapsu segnes aquas ducunt. Gemmas margaritasque mare litoribus infundit. neque alia illis maior opulentiae causa est: utique postquam vitiorum commercium vulgavere in exteras gentes: quippe aestimantur purgamenta aestuantis freti pretio, quod libido constituit. Ingenia hominum sicut ubique, apud illos locorum quoque situs format. Corpora usque pedes carbaso velant: soleis pedes, capita linteis vinciunt. lapilli ex auribus pendent; brachia quoque et lacertos auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas aut opes eminent. Capillum pectunt saepius, quam tondent. mentum semper intonsum est: reliquam oris cutem ad speciem laevitatis exaequant. Regum tamen luxuria, quam ipsi magnificentiam appellant, supra omnium gentium vitia. Cum rex se in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt, totumque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. Aurea lectica margaritis circumpendentibus recubat: distincta sunt auro et purpura carbasa, quae indutus est: lecticam sequuntur armati corporisque custodes: inter quos ramis aves pendent, quas cantu seriis rebus obstrepere docuerunt. Regia auratas columnas habet: totas eas vitis auro caelata percurrit, aviumque, quarum visu maxime gaudent, argenteae effigies opera distinguunt. Regia adeuntibus patet, cum capillum pectit atque ornat; tunc responsa legationibus, tunc iura popularibus reddit. Demtis soleis, odoribus illinuntur pedes. Venatus maximus labor est, incluſa vivario animalia inter

vota cantusque pellicum figere. Binum cubitorum ſagittae ſunt, quas emittunt maiore nixu quam effectu. quippe telum, cuius in levitate vis omnis eſt, inhabili pondere oneratur. Breviora itinera equo conficit : longior ubi expeditio eſt, elephanti vehunt currum; et tantarum belluarum corpora tota contegunt auro. Ac ne quid perditis moribus deſit, lecticis aureis pellicum longus ordo ſequitur : ſeparatum a reginae ordine agmen eſt, aequatque luxuria. Feminae epulas parant. ab iiſdem vinum miniſtratur, cuius omnibus Indis largus eſt uſus. Regem mero ſomnoque ſopitum in cubiculum pellices referunt, patrio carmine noctium invocantes deos. Quis credat inter haec vitia curam eſſe ſapientiae? Unum agreſte et horridum genus eſt, quos ſapientes vocant. apud hos occupare fati diem pulchrum; et *vivos ſe cremari* iubent, quibus aut ſegnis aetas, aut incommoda valetudo eſt : exſpectatam mortem pro dedecore vitae habent. nec ullus corporibus, quae ſenectus ſolvit, honos redditur : inquinari putant ignem, niſi qui ſpirantes recipit. Illi, qui in urbibus publicis moribus degunt, ſiderum motus ſcite ſpectare dicuntur, et futura praedicere. nec quemquam admovere lethi diem credunt, cui exſpectare interrito liceat. Deos putant quidquid colere coeperunt; arbores maxime, quas violare capitale eſt. Menſes in quinos denos deſcripſerunt dies. anni plena ſpatia ſervant. Lunae curſu notant tempora, non ut plerique, cum orbem ſidus implevit; ſed cum ſe curvare coepit in cornua. Et idcirco breviores habent menſes, qui ſpatium eorum ad hunc lunae modum diri-

gunt. Multa et alia traduntur, quibus morari ordi-
10 nem rerum, haud ſane operae videbatur. Igitur Alexandro fines Indiae ingreſſo gentium ſuarum reguli occurrerunt, imperata facturi; *illum tertium Iove genitum ad ipſos perveniſſe* memorantes; *Patrem Liberum atque Herculem fama cognitos eſſe: ipſum coram adeſſe cernique.* Rex benigne exceptos *ſequi* iuſſit, iiſdem itinerum ducibus uſurus. Ceterum cum amplius nemo occurreret; Hephaeſtionem et Perdiccam cum copiarum parte praemiſit ad ſubigendos, qui averſarentur imperium: iuſſitque *ad flumen Indum procedere, & navigia facere, quis in ulteriora tranſportari poſſet exercitus.* Illi, quia plura flumina ſuperanda erant, ſic iunxere naves, ut ſolutae plauſtris vehi poſſent, rurſusque coniungi. *Poſt ſe Cratero cum phalange* iuſſo *ſequi*, equitatum ac levem armaturam eduxit; eosque, qui occurrerant, levi proelio in urbem proximam compulit. Iam ſupervenerat Craterus. itaque ut principio terrorem incuteret genti nondum arma Macedonum expertae, praecipit *ne cui parceretur*, munimentis urbis quam obſidebat, incenſis. Ceterum dum obequitabat moenibus, ſagitta ictus eſt. Cepit tamen oppidum, et omnibus incolis eius trucidatis etiam in tecta ſaevitum eſt. Inde domita ignobili gente, ad Nyſam urbem pervenit. Forte caſtris ante moenia ipſa in ſilveſtri loco poſitis, nocturnum frigus vehementius quam alias horrore corpora affecit, opportunumque remedium ignis oblatum eſt. Caeſis quippe ſilvis flammam excitaverunt: quae igni alita oppidanorum ſepulchra comprehendit. vetuſta cedro facta erant, conceptumque ignem

late fudere; donec omnia ſolo aequata ſunt. Et ex urbe primum canum latratus, deinde etiam hominum fremitus auditus eſt. Tum et oppidani hoſtem, et Macedones ipſos ad urbem veniſſe cognoſcunt. Iamque Rex eduxerat copias, et moenia obſidebat; cum hoſtium, qui diſcrimen tentaverant, obruti telis ſunt. Aliis ergo deditionem, aliis pugnam experiri placebat; quorum dubitatione comperta *circumſideri tantum eos, et abſtineri caedibus* iuſſit. tandemque obſidionis malis fatigati dedidere ſe. *A Libero Patre conditos ſe eſſe* dicebant; et vera haec origo erat. Sita eſt ſub radicibus montis, quem *Meron* incolae appellant. inde Graeci mentiendi traxere licentiam, *Iovis femine Liberum Patrem eſſe celatum.* Rex ſitu montis cognito ex incolis, cum toto exercitu, praemiſſis commeatibus, verticem eius adſcendit. Multa hedera vitisque toto gignitur monte; multae perennes aquae manant. Pomorum quoque varii ſalubresque ſucci ſunt, ſua ſponta fortuitorum ſeminum fruges humo nutriente. Lauri baccaeque et multa in illis rupibus agreſtis eſt ſilva. Credo equidem non divino inſtinctu, ſed laſcivia eſſe provectos, ut paſſim hederae ac vitium folia decerperent, redimitique fronde toto nemore ſimiles Bacchantibus vagarentur. Vocibus ergo tot millium, praeſidem nemoris eius deum adorantium, iuga montis colleſque reſonabant; cum orta licentia a paucis, ut fere fit, in omnes ſe repente vulgaſſet. Quippe velut in media pace, per herbas congeſtamque frondem proſtraverant corpora. Et rex fortuitam licentiam non averſatus, large ad epulas omnibus praebitis, per decem dies Libero

Patri operatum habuit exercitum. Quis neget eximiam quoque gloriam saepius fortunae, quam virtutis esse beneficium? quippe ne epulantes quidem et sopitos mero aggredi ausus est hostis, haud secus Bacchantium ululantiumque fremitu perterritus, quam si proeliantium clamor esset auditus. Eadem felicitas ab Oceano revertentes temulentos comessantesque inter ora hostium texit. Hinc ad regionem, quae *Daedala* vocatur, perventum est. Deseruerant incolae sedes, et in avios silvestresque montes confugerant. Ergo Acadera transit, aeque usta et destituta incolentium fuga. Itaque rationem belli necessitas mutavit. divisis enim copiis pluribus simul locis arma ostendit; oppressique, et qui exspectaverant hostem, omni clade perdomiti sunt. Ptolemaeus plurimas urbes, Alexander maximas cepit: rursusque, quas distribuerat, copias iunxit. Superato deinde Choaspe amne Coenon in obsidione urbis opulentae, Beziram incolae vocant, reliquit. ipse ad Mazagas venit. Nuper Assacano, cuius regnum fuerat, demortuo, regioni urbique praeerat mater eius Cleophes. Triginta millia peditum tuebantur urbem, non situ solum, sed etiam opere munitam. Nam qua spectat Orientem, cingitur amne torrenti, qui praeruptis utrimque ripis aditum ad urbem impedit. ad Occidentem, et a Meridie velut de industria rupes praealtas admolita natura est, infra quas cavernae et voragines longa vetustate in altum cavatae iacent: quaque desinunt, fossa ingentis operis obiecta est. xxxv stadia murus urbem complectitur, cuius inferiora saxo, superiora crudo latere sunt structa. Lateri vin-

culum lapides sunt, quos interposuere, ut duriori materiae fragilis incumberet, simulque terra humore diluta. Ne tamen universa consideret, impositae erant trabes validae, quibus iniecta tabulata muros et tegebant, et pervios fecerant. Haec munimenta contemplantem Alexandrum, consiliique incertum, quia nec cavernas nisi aggere poterat implere, nec tormenta aliter muris admovere; quidam e muro sagitta percussit. Tum forte in suram incidit telum: cuius spiculo evulso *admoveri equum* iussit; quo vectus ne obligato quidem vulnere, haud segnius destinata exsequebatur. Ceterum cum crus saucium penderet, et cruore siccato frigescens vulnus aggravaret dolorem, dixisse fertur: *se quidem Iovis filium dici, sed corporis aegri vitia sentire.* Non tamen ante se recepit in castra, quam cuncta prospexit, et quae fieri vellet, edixit. Ergo sicut imperatum erat, alii extra urbem tecta demoliebantur, ingentemque vim materiae faciendo aggeri detrahebant: alii magnarum arborum stipites cumulis ac moles saxorum in cavernas deiiciebant. Iamque agger aequaverat summae fastigium terrae; itaque turres erigebantur, quae opera ingenti militum ardore intra nonum diem absoluta sunt. Ad ea visenda rex nondum obducta vulneri cicatrice processit; laudatisque militibus *admoveri machinas* iussit: e quibus ingens vis telorum in propugnatores effusa est. Praecipue rudes talium operum terrebant mobiles turres, tantasque moles nulla ope quae cerneretur adductas, deorum numine agi credebant. *pila quoque muralia, & excussas tormentis praegraves hastas* negabant *convenire mortalibus.* Itaque desperata urbis

tutela conceſſere in arcem. Inde, quia nihil obſeſſis praeter deditionem placebat, legati ad regem deſcenderunt veniam petituri. Qua impetrata, regina cum magno nobilium feminarum grege aureis pateris vina libantium proceſſit. Ipſa genibus regis parvo filio admoto, non veniam modo, ſed etiam priſtinae fortunae impetravit decus. quippe appellata *regina* eſt; et credidere quidam, *plus formae, quam miſerationi datum.* Puero quoque certe poſtea ex ea utcunque
11 genito, *Alexandro* fuit nomen. Hinc Polypercon ad urbem Oram cum exercitu miſſus, inconditos oppidanos proelio vicit: intra munimenta compulſos ſecutus, urbem in ditionem redegit. Multa ignobilia oppida deſerta a ſuis venere in regis poteſtatem. quorum incolae armati petram *Aornon* nomine occupaverunt. Hanc *ab Hercule fruſtra obſeſſam eſſe: terraeque motu coactum abſiſtere* fama vulgaverat. Inopem conſilii Alexandrum, quia undique praeceps et abrupta rupes erat, ſenior quidam peritus locorum cum duobus filiis adiit, *ſi pretium operi eſſet, aditum ſe monſtraturum eſſe* promittens. *LXXX talenta* conſtituit *daturum* Alexander; et altero ex iuvenibus obſide retento, ipſum ad exſequenda, quae obtulerat, dimiſit. Leviter armatis dux datus eſt Mullinus ſcriba regis. Hos enim circumitu, qui fallerent hoſtem, in ſummum iugum placebat evadere. Petra non, ut pleraeque, modicis ac mollibus clivis in ſublime faſtigium creſcit; ſed in metae maxime modum erecta eſt: cuius ima ſpatioſiora ſunt, altiora in arctius coeunt, ſumma in acutum cacumen exſurgunt. Radices eius Indus amnis ſubit, praealtus utrimque aſpe-

ris ripis: ab altera parte voragines eluviesque praeruptae sunt. Nec alia expugnandi patebat via, quam ut replerentur. Ad manum silva erat, quam rex *ita caedi* iussit, *ut nudi stipites iacerentur*: quippe rami fronde vestiti impediissent ferentes. Ipse primus truncam arborem iecit; clamorque exercitus index alacritatis secutus est, nullo detrectante munus, quod rex occupasset. Intra septimum diem cavernas expleverant; cum rex sagittarios et Agrianos iubet per ardua niti. iuvenesque promtissimos ex sua cohorte xxx delegit. Duces his dati sunt Charus et Alexander; quem rex *nominis, quod sibi cum eo commune esset*, admonuit. Ac primo, quia tam manifestum periculum erat, ipsum regem discrimen subire non placuit: sed ut signum tuba datum est, vir audaciae promtae conversus ad corporis custodes *sequi se* iubet, primusque invadit in rupem. Nec deinde quisquam Macedonum substitit: relictisque stationibus sua sponte regem sequebantur. Multorum miserabilis fuit casus, quos ex praerupta rupe lapsos amnis praetersluens hausit; triste spectaculum etiam non periclitantibus: cum vero alieno exitio, quid ipsis timendum foret, admonerentur; in metum misericordia versa, non exstinctos, sed semetipsos deflebant. Et iam eo perventum erat, unde sine pernicie nisi victores redire non possent, ingentia saxa in subeuntes provolventibus barbaris, qui perculsi instabili et lubrico gradu praecipites recidebant. Evaserant tamen Alexander et Charus, quos cum xxx delectis praemiserat rex, et iam pugnare cominus coeperant: sed cum superne tela barbari ingererent, saepius ipsi se-

riebantur, quam vulnerabant. Ergo Alexander et nominis sui et promissi memor, dum acrius quam cautius dimicat, confossus undique obruitur. Quem ut Charus iacentem conspexit, ruere in hostem omnium praeter ultionem immemor coepit; multosque hasta, quosdam gladio interemit. Sed cum tot unum incesserent manus, super amici corpus pro cubuit exanimis. Haud secus quam par erat, promissimorum iuvenum ceterorumque militum interitu commotus rex signum receptui dedit. Saluti fuit, quod sensim et intrepidi se receperunt; et barbari hostem depulisse contenti, non institere cedentibus. Ceterum Alexander cum statuisset desistere incepto, (quippe nulla spes potiundae petrae offerebatur;) tamen speciem ostendit in obsidione perseverantis. Nam *& itinera obsideri* iussit; *& turres admoveri; & fatigatis alios succedere.* Cuius pertinacia cognita, Indi per biduum quidem ac duas noctes, cum ostentatione non fiduciae modo, sed etiam victoriae, epulati sunt; tympana suo more pulsantes. tertia vero nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri: ceterum ex tota petra faces refulgebant, quas accenderant barbari, ut tutior esset ipsis fuga, obscura nocte per invia saxa cursuris. Rex Balacro, qui specularetur, praemisso, cognoscit *petram fuga Indorum esse desertam.* tum dato signo, ut universi conclamarent, incomposite fugientibus metum incussit. multique, tanquam adesset hostis, per lubrica saxa, perque invias cotes praecipitati occiderunt: plures aliqua membrorum parte mulctati, ab integris deserti sunt. Rex locorum magis quam hostium victor, tamen magnae

victoriae sacrificiis et cultu diis satisfecit. Arae in Petra locatae sunt Minervae Victoriaeque. Ducibus itineris, quos subire iusserat leviter armatos, etsi promissis minora praestiterant, pretium cum fide redditum est. Petrae regionisque ei adiunctae Sisocosto tutela permissa. Inde processit Echolima: et cum *angustias itineris obsideri XX millibus armatorum ab Eryce quodam* comperisset; gravius agmen exercitus Coeno ducendum modicis itineribus tradidit. ipse praegressus cum funditore ac sagittario, deturbatis, qui obsederant saltum, sequentibus se copiis viam fecit. Indi sive odio ducis, sive gratiam victoris regis inituri, Erycem fugientem adorti interemerunt, caputque eius atque arma ad Alexandrum detulerunt. Ille facto impunitatem dedit; honorem denegavit exemplo. Hinc ad flumen Indum sextisdecumis castris pervenit, omniaque, ut praeceperat, ad traiiciendum praeparata ab Hephaestione reperit. Regnabat in ea regione Omphis, qui patri quoque fuerat auctor dedendi regnum Alexandro. Et post mortem parentis legatos miserat, qui consulerent eum, *regnare si interim vellet; an privatum opperiri eius adventum.* permissoque ut regnaret, non tamen ius datum usurpare sustinuit. Is benigne quidem exceperat Hephaestionem, gratuitum frumentum copiis eius admensus: non tamen ei occurrerat, ne fidem ullius nisi regis experiretur. Itaque venienti obviam cum armato exercitu egressus est: elephanti quoque per modica intervalla militum agmini immixti, procul castellorum fecerant speciem. Ac primo Alexander non socium, sed hostem adventare credebat. Iamque et ipse 12

arma milites capere, & equites discedere in cornua iusserat, paratos ad pugnam. at Indus, cognito Macedonum errore, iussis subsistere ceteris, ipse concitat equum, quo vehebatur: idem Alexander quoque fecit, sive hostis, sive amicus occurreret, vel sua virtute, vel illius fide tutus. Coivere, quod ex utriusque vultu posset intelligi, amicis animis: ceterum sine interprete non poterat conseri sermo. itaque adhibito eo, barbarus *occurrisse se* dixit *cum exercitu, totas imperii vires protinus traditurum; nec exspectasse, dum per nuntios daretur fides. Corpus suum & regnum permittere illi, quem sciret gloriae militantem, nihil magis quam famam timere perfidiae.* Laetus simplicitate barbari rex, et dextram fidei suae pignus dedit, et regnum restituit. LVI elephanti erant, quos tradidit Alexandro, multaque pecora eximiae magnitudinis: tauros ad III millia, pretiosum in ea regione acceptumque animis regnantium armentum. Quaerenti Alexandro, *plures agricultores haberet an milites? cum duobus regibus bellanti sibi maiore militum quam agrestium manu opus esse* respondit. Abisares et Porus erant; sed in Poro eminebat auctoritas. uterque ultra Hydaspen amnem regnabat; et belli fortunam, quisquis arma inferret, experiri decreverat. Omphis permittente Alexandro, et regium insigne sumsit, et more gentis suae nomen quod patris fuerat. *Taxilen* appellavere populares, sequente nomine imperium in quemcunque transiret. Ergo cum per triduum hospitaliter Alexandrum accepisset, quarto die, et *quantum frumenti copiis, quas Hephaestion duxerat, praebitum a se esset* ostendit; et aureas coronas ipsi

amicisque omnibus, praeter haec ſignati argenti LXXX talenta dono dedit. qua benignitate eius Alexander mire laetus, et quae is dederat, remiſit, et mille talenta ex praeda, quam vehebat, adiecit: multaque convivalia ex auro et argento vaſa, plurimum Perſicae veſtis, XXX equos ex ſuis, cum iiſdem inſignibus, quis adſueverant, cum ipſum veherent. Quae liberalitas, ſicut barbarum obſtrinxerat, ita amicos ipſius vehementer offendit. E quibus Meleager ſuper coenam largiore vino uſus, *gratulari ſe Alexandro* dixit, *quod ſaltem in India reperiſſet dignum talentis mille.* Rex haud oblitus quam aegre tuliſſet, quod Clitum ob linguae temeritatem occidiſſet, iram quidem tenuit, ſed dixit, *invidos homines nihil aliud, quam ipſorum eſſe tormenta.* Poſtero die legati Abiſarae adiere regem. *omnia ditioni eius*, ita ut mandatum erat, *permittebant:* firmataque invicem fide remittuntur ad regem. Porum quoque nominis ſui fama ratus ad deditionem poſſe compelli, miſit ad eum Cleocharem, qui denuntiaret ei, *ut ſtipendium penderet, & in primo finium ſuorum aditu occurreret regi.* Porus *alterum ex his facturum ſeſe* reſpondit; *ut intranti regnum ſuum praeſto eſſet, ſed armatus.* Iam Hydaſpen Alexander ſuperare decreverat; cum Barzentes defectionis Arachoſiis auctor vinctus, trigintaque elephanti ſimul capti perducuntur, opportunum adverſus Indos auxilium: quippe plus in belluis, quam in exercitu ſpei ac virium illis erat. Gamaxusque rex exiguae partis Indorum, qui Barzenti ſe coniunxerat, vinctus adductus eſt. Igitur transfuga et regulo in cuſtodiam, elephantis autem Taxili traditis, ad amnem 13

Hydaſpen pervenit : in cuius ulteriore ripa Porus conſederat, tranſitu prohibiturus hoſtem. LXXXV elephantos obiecerat eximio corporum robore; ultraque eos currus CCC et peditum XXX fere millia, in quis erant ſagittarii, ſicuti ante dictum eſt, gravioribus telis, quam ut apte excuti poſſent. Ipſum vehebat elephantus ſuper ceteras belluas eminens; armaque auro et argento diſtincta corpus rarae magnitudinis honeſtabant. par animus robori corporis; et quanta inter rudes poterat eſſe ſapientia. Macedonas non conſpectus hoſtium ſolum, ſed etiam fluminis, quod tranſeundum erat, magnitudo terrebat. quatuor in latitudinem ſtadia diffuſum, profundo alveo, et nuſquam vada aperiente, ſpeciem vaſti maris fecerat. Nec pro ſpatio aquarum late ſtagnantium impetum coercebat; ſed quaſi in arctum coeuntibus ripis, torrens, et eliſus ferebatur : occultaque ſaxa ineſſe oſtendebant pluribus locis undae repercuſſae. Terribilior erat facies ripae, quam equi virique compleverant. Stabant ingentes vaſtorum corporum moles, et de induſtria irritatae horrendo ſtridore auras fatigabant. Hinc hoſtis, hinc amnis capacia quidem bonae ſpei pectora, et ſaepe ſe experta, improviſo tamen pavore percuſſerant. quippe inſtabiles rates, nec dirigi ad ripam nec tuto applicari poſſe credebant. Erant in medio amne inſulae crebrae, in quas et Indi et Macedones nantes levatis ſuper capita armis tranſibant. Ibi levia proelia conſerebant; et uterque rex parvae rei diſcrimine, ſummae experiebatur eventum. Ceterum in Macedonum exercitu temeritate atque audacia inſignes fuere Symmachus et Nicanor,

nobiles iuvenes, et perpetua partium felicitate ad ſpernendum omne periculum accenſi. quis ducibus promtiſſimi iuvenum lanceis modo armati tranſnavere in inſulam, quam frequens hoſtis tenebat; multosque Indorum, nulla re magis quam audacia armati, interemerunt. Abire cum gloria poterant, ſi unquam temeritas felix inveniret modum; ſed dum ſupervenientes contemtim et ſuperbe quoque exſpectant, circumventi ab iis, qui occulti enataverant, eminus obruti telis ſunt. Qui effugerant hoſtem, aut impetu amnis ablati ſunt, aut vorticibus impliciti. eaque pugna multum fiduciam Pori erexit cuncta cernentis e ripa. Alexander inops conſilii tandem ad fallendum hoſtem talem dolum intendit. Erat inſula in flumine amplior ceteris, ſilveſtris eadem et tegendis inſidiis apta. foſſa quoque praealta haud procul ripa, quam tenebat ipſe, non pedites modo, ſed etiam cum equis viros poterat abſcondere. Igitur ut a cuſtodia huius opportunitatis oculos hoſtium averteret, Ptolemaeum *cum omnibus turmis obequitare* iuſſit *procul ab inſula, & ſubinde Indos clamore terrere quaſi flumen tranſnaturus foret.* Per complures dies Ptolemaeus id fecit; eoque conſilio Porum quoque agmen ſuum ei parti, quam ſe petere ſimulabat, coegit advertere. Iam extra conſpectum hoſtis inſula erat: Alexander *in diverſa parte ripae ſtatui ſuum tabernaculum* iuſſit, *adſuetamque comitari ipſum cohortem ante id tabernaculum ſtare; & omnem apparatum regiae magnificentiae, hoſtium oculis de induſtria oſtendi.* Attalum et aequalem ſibi, et haud diſparem habitu oris et corporis, utique cum procul viſeretur, veſte regia

exornat, praebiturum ſpeciem ipſum regem illi ripae praeſidere, nec agitare de tranſitu. Huius conſilii effectum primo morata tempeſtas eſt, mox adiuvit; incommoda quoque ad bonos eventus vertente fortuna. Traiicere amnem cum ceteris copiis in regionem inſulae, de qua ante dictum eſt, parabat, averſo hoſte in eos, qui cum Ptolemaeo inferiorem obſederant ripam; cum procella imbrem vix ſub tectis tolerabilem effudit. obrutique milites nimbo in terram refugerunt, navigiis ratibusque deſertis. ſed tumultuantium fremitus, obſtrepentibus ripis, ab hoſte non poterat audiri. Deinde momento temporis repreſſus eſt imber; ceterum adeo ſpiſſae intendere ſe nubes, ut conderent lucem, vixque colloquentium inter ipſos facies noſcitaretur. Terruiſſet alium obducta nox coelo, cum ignoto amne navigandum eſſet, forſitan hoſte eam ipſam ripam, quam caeci atque improvidi, et ex periculo gloriam accerſentes petebant, occupante. obſcuritatem, quae ceteros terrebat, ſuam occaſionem ratus, dato ſigno, ut omnes ſilentio adſcenderent in rates, *eam qua ipſe vehebatur, primam* iuſſit *expelli.* Vacua erat ab hoſtibus ripa, quae petebatur; quippe adhuc Porus Ptolemaeum tantum intuebatur. una ergo navi, quam petrae fluctus illiſerat, haerente, ceterae evadunt; *armaque capere milites*, 14 *& ire in ordines* iuſſit. Iamque agmen in cornua diviſum ipſe ducebat; cum Poro nuntiatur *armis virisque ripam obtineri, & rerum adeſſe diſcrimen.* Ac primo humani ingenii vitio ſpei ſuae indulgens, Abiſarem belli ſocium (et ita convenerat) adventare credebat. Mox liquidiore luce aperiente hoſtem,

c quadrigas, et III millia equitum venienti agmini Porus obiecit. Dux erat copiarum, quas praemiſit, Hages frater ipſius: ſumma virium in curribus. ſenos viros ſinguli vehebant, duos clypeatos, duos ſagittarios ab utroque latere diſpoſitos; ceteri aurigae erant, haud ſane inermes, quippe iacula complura, ubi cominus praeliandum erat, omiſſis habenis in hoſtem ingerebant. Ceterum vix ullus uſus huius auxilii eo die fuit. namque, ut ſupra dictum eſt, imber violentius quam alias fuſus campos lubricos et inequitabiles fecerat: gravesque, et propemodum immobiles currus illuvie et voraginibus haerebant. Contra Alexander expedito ac levi agmine ſtrenue invectus eſt. Scythae et Dahae primi omnium invaſere Indos: Perdiccam deinde cum equitibus in dextrum cornu hoſtium emiſit. Iam undique pugna ſe moverat; cum ii, qui currus agebant, illud ultimum auxilium ſuorum rati, effuſis habenis in medium diſcrimen ruere coeperunt. Anceps id malum utrisque erat: nam et Macedonum pedites primo impetu obterebantur; et per lubrica atque invia immiſſi currus excutiebant eos, a quibus regebantur. aliorum turbati equi non in voragines modo lacunasque, ſed etiam in amnem praecipitavere curricula. Pauci tamen hoſtium tenus exacti penetravere ad Porum acerrime pugnam cientem. Is, ut diſſipatos tota acie currus vagari ſine rectoribus vidit, proximis amicorum diſtribuit elephantos. poſt eos poſuerat pedites ac ſagittarios tympana pulſare ſolitos. id pro cantu tubarum Indis erat: nec ſtrepitu eorum movebantur, olim ad notum ſonum auribus mitigatis.

Herculis simulacrum agmini peditum praeferebatur, id maximum erat bellantibus incitamentum, et deseruisse gestantes militare flagitium habebatur. Capitis etiam sanxerant poenam iis, qui ex acie non retulissent: metu, quem ex illo hoste quondam conceperant, etiam in religionem venerationemque conversо. Macedonas non belluarum modo, sed etiam ipsius regis adspectus parumper inhibuit. Belluae dispositae inter armatos speciem turrium procul fecerant. ipse Porus humanae magnitudinis propemodum excesserat formam. Magnitudini Pori adiicere videbatur bellua qua vehebatur, tantum inter ceteras eminens, quanto aliis ipse praestabat. Itaque Alexander, contemplatus et regem et agmen Indorum, *Tandem*, inquit, *par animo meo periculum video. cum bestiis simul, & cum egregiis viris res est.* Intuensque Coenon, *Cum ego*, inquit, *Ptolemaeo Perdiccaque, & Hephaestione comitatus in laevum hostium cornu impetum fecero, viderisque me in medio ardore certaminis; ipse dextrum move, & turbatis signa infer. Tu Antigenes, & tu Leonnate, & Tauron, invehimini in mediam aciem, & urgebitis frontem. Hastae nostrae praelongae & validae non alias magis quam adversus belluas rectoresque earum usui esse poterunt; deturbate eos, qui vehuntur, & ipsas confundite. Anceps genus auxilii est, & in suos acrius furit. In hostem enim imperio, in suos pavore agitur.* Haec elocutus concitat equum primus. Iamque, ut destinatum erat, invaserat ordines hostium; cum Coenus ingenti vi in laevum cornu invehitur. phalanx quoque in mediam Indorum aciem uno impetu prorupit. At Porus, qua

equitem invehi ſenſerat, *belluas agi* iuſſit: ſed tardum et paene immobile animal equorum velocitatem aequare non poterat. ne ſagittarum quidem ullus erat barbaris uſus. quippe longae et praegraves niſi prius in terra ſtatuerent arcum, haud ſatis apte et commode imponunt. Tum humo lubrica, et ob id impediente conatum, molientes ictus, celeritate hoſtium occupabantur. Ergo ſpreto regis imperio (quod fere fit, ubi turbatis acrius metus quam dux imperare coepit) totidem erant imperatores, quot agmina errabant. alius *iungere aciem*; alius *dividere*; *ſtare* quidam; et nonnulli *circumvehi terga hoſtium* iubebant. nihil in medium conſulebatur. Porus tamen cum paucis, quibus metu potior fuerat pudor, colligere diſperſos, obvius hoſti ire pergit, *elephantosque ante agmen ſuorum agi* iubet. Magnum belluae iniecere terrorem, inſolitusque ſtridor non equos modo, tam pavidum ad omnia animal, ſed viros quoque ordinesque turbaverat. Iam fugae circumſpiciebant locum paulo ante victores; cum Alexander Agrianos et Thracas leviter armatos, meliorem concurſatione quam cominus militem, emiſit in belluas. Ingentem ii vim telorum iniecere et elephantis, et regentibus eos. phalanx quoque inſtare conſtanter territis coepit. Sed quidam avidius perſecuti belluas in ſemet irritavere vulneribus. obtriti ergo pedibus earum, ceteris, ut parcius inſtarent, fuere documentum. Praecipue terribilis illa facies erat, cum manu arma virosque corriperent, et ſuper ſe regentibus traderent. Anceps ergo pugna nunc ſequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certa-

men extraxit: donec ſecuribus (id namque genus auxilii praeparatum erat) pedes amputare coeperunt. *Copidas* vocant gladios leviter curvatos falcibus ſimiles, quis appetebant belluarum manus. nec quidquam inexpertum non mortis modo, ſed etiam in ipſa morte novi ſupplicii timor omittebat. Ergo elephanti vulneribus tandem fatigati ſuos impetu ſternunt, et qui rexerant eos praecipitati in terram, ab ipſis obterebantur. Itaque pecorum modo magis pavidi, quam infeſti, ultra aciem exigebantur; cum Porus deſtitutus a pluribus, tela multo ante praeparata in circumfuſos ex elephanto ſuo coepit ingerere, multisque eminus vulneratis, expoſitus ipſe ad ictus undique petebatur. Novem iam vulnera hinc tergo, illinc pectore exceperat, multoque ſanguine profuſo languidis manibus magis elapſa, quam excuſſa tela mittebat. Nec ſegnius bellua inſtincta rabie, nondum ſaucia invehebatur ordinibus; donec rector belluae regem conſpexit fluentibus membris omiſſisque armis vix compotem mentis. Tum belluam in fugam concitat ſequente Alexandro: ſed equus eius multis vulneribus confoſſus deficiensque procubuit, poſito magis rege, quam effuſo. itaque dum equum mutat, tardius inſecutus eſt. Interim frater Taxilis regis Indorum praemiſſus ab Alexandro, monere coepit Porum, *ne ultima experiri perſeveraret, dederetque ſe victori.* At ille, quamquam exhauſtae erant vires, deficiebatque ſanguis, tamen ad notam vocem excitatus, *Agnoſco*, inquit, *Taxilis fratrem imperii regnique ſui proditorem:* et telum, quod unum forte non effluxerat, contorſit in eum,

quod per medium pectus penetravit ad tergum. Hoc ultimo virtutis opere edito fugere acrius coepit: sed elephantus quoque, qui multa exceperat tela, deficiebat. itaque sistit fugam, peditemque sequenti hosti obiecit. Iam Alexander consecutus erat, et pertinacia Pori cognita, vetabat *resistentibus parci*. Ergo undique et in pedites, et in ipsum Porum tela congesta sunt: quis tandem gravatus labi ex bellua coepit. Indus, qui elephantum regebat, descendere eum ratus, more solito elephantum *procumbere* iussit *in genua*; qui ut se submisit, ceteri quoque, ita enim instituti erant, demisere corpora in terram. ea res et Porum, et ceteros victoribus tradidit. Rex *spoliari corpus Pori*, interemtum esse credens, iussit, et qui detraherent loricam vestemque, concurrere; cum bellua dominum tueri, et spoliantes coepit appetere, levatumque corpus eius rursus dorso suo imponere. Ergo telis undique obruitur, confossoque eo in vehiculum Porus imponitur. Quem rex ut vidit allevantem oculos, non odio, sed miseratione commotus, *quae malum*, inquit, *amentia te coegit rerum mearum cognita fama, belli fortunam experiri; cum Taxiles esset in deditos clementiae meae tam propinquum tibi exemplum?* At ille, *quoniam*, inquit, *percontaris, respondebo ea libertate, quam interrogando feciſti. Neminem me fortiorem esse censebam. meas enim noveram vires, nondum expertus tuas: fortiorem esse te, belli docuit eventus. Sed ne sic quidem parum felix sum, secundus tibi.* Rursus interrogatus, *quid ipse victorem statuere debere* censeret; *quod hic*, inquit, *dies tibi suadet: quo expertus es, quam caduca felicitas esset.* Plus mo-

nendo profecit, quam ſi precatus eſſet. quippe magnitudinem animi eius interritam, ac ne fortuna quidem infractam, non miſericordia modo, ſed etiam honore excipere dignatus eſt. aegrum curavit haud ſecus, quam ſi pro ipſo pugnaſſet: confirmatum contra ſpem omnium in amicorum numerum recepit: mox donavit ampliore regno, quam tenuit. Nec ſane quidquam ingenium eius ſolidius aut conſtantius habuit, quam admirationem verae laudis et gloriae: ſimplicius tamen famam aeſtimabat in hoſte, quam in cive. quippe a ſuis credebat magnitudinem ſuam deſtrui poſſe; eandem clariorem fore, quo maiores fuiſſent, quos ipſe viciſſet.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER IX.

Q. CURTII RUFI

DE

REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

HISTORIARUM

LIBER IX.

ARGUMENTUM.

Devicto Poro, in Indiam penetrat Alexander, variasque gentes & urbes, quarum mores describuntur, sibi subiicit, 1. Gangaridas & Pharrasios aggressurus, milites fatigatos & bellum detrectantes, prolixa oratione ad perseverantiam hortatur, 2. Coenus, militum nomine, Alexandro respondet, & paulo post morbo exstinguitur, 3. Sobiis, & aliis expugnatis, regionem Oxydracarum & Mallorum ingreditur. Oratione ad milites habita, barbaros fugat, eorumque oppidum, contemto Demophoonte vate, obsidet, 4. Praecipti saltu in Oxydracarum oppidum se immittens, graviter vulneratur, & fortissimis quibusdam ducibus desideratis, oppidoque post aliquot dies expugnato, sibi suisque restituitur, 5. Ab amicis rogatus, ut saluti suae publicaeque parceret, generose respondet; in instituto suo de domando orbe perseverans, 6. Graecorum quorundam in Bactris defectio repressa. Dum Indorum legatos convivio excipit Alexander, inter Horratam & Dioxippum, qui tandem imparibus armis duello certant, rixa oritur. Paulo post Dioxippus, inimicorum calumniis ultra modum irritatus, semetipsum interemit, 7. Donis a legatis Indorum acceptis, Sabracas, Musicanos, Praestos, aliosque populos debellat: Ptolemaeo venenata plaga ac-

cepta curato, ope cuiusdam herbae, cuius ſpecies in ſomnis Alexandro eſt oblata, 8. Cupidine viſendi Oceani correptus, non ſine periculis propter nautarum imperitiam, tandem voti ſui compos redditur, 9. Ab Oceano in Arabitarum, Gedroſiorum & Indorum fines revertitur: ubi cum fame & peſtilentia luctatur exercitus. deinde liberatur, planeque reſtituitur. Inde ſecutus eſt probroſus bacchantium luſus, ſupplicio Aſpaſtis Satrapis cruentatus, 10.

1 ALexander tam memorabili victoria laetus, qua ſibi Orientis fines apertos eſſe cenſebat, Soli victimis caeſis, milites quoque, quo promtioribus animis reliqua belli munia obirent, pro concione laudatos docuit, *quidquid Indis virium fuiſſet, illa dimicatione proſtratum. ceteram opimam praedam fore, celebratasque opes in ea regione eminere, quam peterent. proinde iam vilia & obſoleta eſſe ſpolia de Perſis: gemmis margaritisque, & auro atque ebore Macedoniam Graeciamque, non ſuas tantum domos repleturum.* Avidi milites et pecuniae et gloriae, ſimul quia nunquam affirmatio eius fefellerat eos, pollicentur operam: dimiſſisque cum bona ſpe, *navigia aedificari* iubet, *ut cum totam Aſiam percurriſſent, finem terrarum mare inviſeret.* multa materia navalis in proximis montibus erat; quam caedere aggreſſi, magnitudinis inuſitatae reperere ſerpentes. Rhinocerotes quoque, rarum alibi animal, in iisdem montibus erant. ceterum hoc nomen belluis eis inditum a Graecis: ſermonis eius ignari aliud lingua ſua uſurpant. Rex duabus urbibus conditis in utraque fluminis, quod ſuperaverat, ripa, copiarum duces coronis et mille aureis ſingulos do-

nat: ceteris quoque pro portione, aut gradus, quem in militia obtinebant, aut navatae operae, honos habitus est. Abisares, qui prius quam cum Poro dimicaretur, legatos ad Alexandrum miserat, rursus alios misit, pollicentes, *omnia facturum quae imperasset, modo ne cogeretur corpus suum dedere: neque enim aut sine regio imperio victurum; aut regnaturum esse captivum.* Cui Alexander *nuntiari* iussit, *si gravaretur ad se venire, ipsum ad eum esse venturum.* Hinc Poro amneque superato ad interiora Indiae processit. Silvae erant prope in immensum spatium diffusae, procerisque et in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosae. plerique rami instar ingentium stipitum flexi in humum, rursus, qua se curvaverant, erigebantur adeo, ut species esset non rami resurgentis, sed arboris ex sua radice generatae. Coeli temperies salubris: quippe et vim solis umbrae levant, et aquae largae manant e fontibus. Ceterum hic quoque serpentium magna vis erat, squamis fulgorem auri reddentibus. virus haud ullum magis noxium est: quippe morsum praesens mors sequebatur; donec ab incolis remedium oblatum est. Hinc per deserta ventum est ad flumen Hydraoten. iunctum erat flumini nemus, opacum arboribus alibi inusitatis, agrestiumque pavonum multitudine frequens. Castris inde motis oppidum haud procul positum corona capit; obsidibusque acceptis stipendium imponit. Ad magnam deinde, ut in ea regione, urbem pervenit, non muro solum, sed etiam palude munitam. Ceterum barbari vehiculis inter se iunctis dimicaturi occurrerunt:

aliis tela, aliis haſtae, aliis ſecures erant; tranſiliebantque in vehicula ſtrenuo ſaltu, cum ſuccurrere laborantibus ſuis vellent. Ac primo inſolitum genus pugnae Macedonas terruit, cum eminus vulnerarentur: deinde ſpreto tam incondito auxilio, ab utroque latere vehiculis circumfuſi repugnantes fodere coeperunt. Et *vincula, quis conſerta erant*, iuſſit *incidi, quo facilius ſingula circumvenirentur.* itaque VIII millibus ſuorum amiſſis in oppidum refugerunt. Poſtero die ſcalis undique admotis muri occupantur: paucis pernicitas ſaluti fuit. qui cognito urbis excidio paludem tranſnavere, et in vicina oppida ingentem intulere terrorem, *invictum exercitum, & deorum profecto adveniſſe* memorantes. Alexander, ad vaſtandam eam regionem Perdicca cum expedita manu miſſo, partem copiarum Eumeni tradit, ut is quoque barbaros ad deditionem compelleret: ipſe ceteros ad urbem validam, in quam aliarum quoque confugerant incolae, duxit. Oppidani miſſis, qui regem deprecarentur, nihilominus bellum parabant. quippe orta ſeditio in diverſa conſilia diduxerat vulgum: alii omnia deditione potiora, quidam nullam opem in ipſis eſſe ducebant. Sed dum nihil in commune conſulitur, qui deditioni imminebant, apertis portis hoſtem recipiunt. Alexander quamquam belli auctoribus iure poterat iraſci; tamen omnibus venia data, et obſidibus acceptis, ad proximam deinde urbem caſtra movit. Obſides ducebantur ante agmen. quos cum e muris agnoviſſent, utpote gentis eiusdem, in colloquium convocaverunt. Illi *clementiam regis, ſimul-*

que vim commemorando, ad deditionem eos compulere : ceterasque urbes simili modo deditas in fidem accepit. Hinc in regnum Sophitis perventum est. Gens, ut barbari, sapientia excellit, bonisque moribus regitur. Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt aluntque ; sed eorum, quibus spectandi infantium habitum cura mandata est. Si quos insignes aut aliqua membrorum parte inutiles notaverunt, necari iubent. Nuptiis coeunt, non genere ac nobilitate coniunctis, sed electa corporum specie; quia eadem aestimatur in liberis. Huius gentis oppidum, cui Alexander admoverat copias, ab ipso Sophite obtinebatur. clausae erant portae ; sed nulli in muris turribusque se armati ostendebant : dubitabantque Macedones, deseruissentne urbem incolae, an fraude se occulerent; cum subito patefacta porta, rex Indus cum duobus adultis filiis occurrit, multum inter omnes barbaros eminens corporis specie. Vestis erat auro purpuraque distincta, quae etiam crura velabat : aureis soleis inseruerat gemmas : lacerti quoque et brachia margaritis ornata erant : pendebant ex auribus insignes candore et magnitudine lapilli. Baculum aureum berylli distinguebant ; quo tradito precatus, *ut sospes acciperet*, se liberosque et gentem suam dedidit. Nobiles ad venandum canes in ea regione sunt : *latratu abstinere* dicuntur, *cum videre feram*, leonibus maxime infesti. Horum vim ut ostenderet Alexandro, in conspectu leonem eximiae magnitudinis iussit emitti, et IV omnino admoveri canes, qui celeriter occupaverunt feram ; cum ex iis, qui adsueve-

rant talibus miniſteriis, unus, canis leoni cum aliis inhaerentis crus avellere; et quia non ſequebatur, ferro amputare coepit: nec ſic quidem pertinacia victa, rurſus aliam partem ſecare inſtitit; et deinde non ſegnius inhaerentem ferro ſubinde caedebat. Ille in vulnere ferae dentes moribundus quoque infixerat. *tantam in illis animalibus ad venandum cupiditatem ingeneraſſe naturam* memoriae proditum eſt. Equidem plura transſcribo, quam credo: nam nec affirmare ſuſtineo, de quibus dubito; nec ſubducere quae accepi. Relicto igitur Sophite in ſuo regno, ad fluvium Hypaſin proceſſit, Hephaeſtione, qui diverſam regionem ſubegerat, coniuncto. Phegelas erat gentis proximae rex, qui popularibus ſuis *colere agros ut adſueverant*, iuſſis, Alexandro cum
2 donis occurrit, nihil quod imperaret detrectans. Biduum apud eum ſubſtitit rex: tertio die amnem ſuperare decreverat, tranſitu difficilem, non ſpatio ſolum aquarum, ſed etiam ſaxis impeditum. Percontatus igitur Phegelam, quae noſcenda erant, *XI dierum ultra flumen per vaſtas ſolitudines iter eſſe* cognoſcit: *excipere deinde Gangem, maximum totius Indiae fluminum: ulteriorem ripam colere gentes Gangaridas & Pharraſios; eorumque regem eſſe Aggrammen, XX millibus equitum ducentisque peditum obſidentem vias: ad haec quadrigarum duo millia trahere, & praecipuum terrorem elephantos, quos trium millium numerum explere* dicebat. Incredibilia regi omnia videbantur. igitur Porum (nam cum eo erat) percontatur, *an vera eſſent, quae dicerentur?* Ille *vires quidem gentis & regni haud falſo iactari* affirmat;

ceterum qui regnaret, non modo ignobilem esse, sed etiam ultimae sortis : quippe patrem eius, tonsorem vix diurno quaestu propulsantem famem, propter habitum haud indecorum, cordi fuisse reginae. ab ea in propiorem eius, qui tum regnasset, amicitiae locum admotum, interfecto eo per insidias, sub specie tutelae liberum eius invasisse regnum ; necatisque pueris hunc, qui nunc regnat, generasse, invisum vilemque popularibus, magis paternae fortunae, quam suae memorem. Affirmatio Pori multiplicem animo regis iniecerat curam. hostem belluasque spernebat : situm locorum, et vim fluminum extimescebat : relegatos in ultimum paene rerum humanarum persequi terminum, et eruere arduum videbatur. Rursus avaritia gloriae, et insatiabilis cupido famae nihil invium, nihil remotum videri finebat. et interdum dubitabat, *an Macedones, tot emensi spatia terrarum, in acie & in castris senes facti, per obiecta flumina, per tot naturae obstantes difficultates secuturi essent ? abundantes onustosque praeda, magis parta frui velle, quam adquirenda fatigari. Non idem sibi & militibus animi esse : se totius orbis imperium mente complexum, adhuc in operum suorum primordio stare : militem labore defatigatum, proximum quemque fructum finito tandem periculo expetere.* Vicit ergo cupido rationem, et ad concionem vocatis militibus ad hunc maxime modum disseruit. *Non ignoro, milites, multa, quae terrere vos possent, ab incolis Indiae per hos dies de industria esse iactata : sed non est improvisa vobis mentientium vanitas. Sic Ciliciae fauces, sic Mesopotamiae campos, Tigrim & Euphra-*

tem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persae. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia, illa tradente, maiora sunt vero. nostra quoque gloria, cum sit ex solido, plus tamen habet nominis, quam operis. Modo quis belluas offerentes moenium speciem, quis Hydaspen amnem, quis cetera auditu maiora quam vero, sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si nos fabulae debellare potuissent. Creditisne elephantorum greges maiores esse, quam usquam armentorum sunt? cum & rarum sit animal, nec facile capiatur, multoque difficilius mitigetur. Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. nam flumen, quo latius fusum est, hoc placidius stagnat; quippe angustis ripis coercita, & in angustiorem alveum elisa torrentes aquas invehunt: contra spatio alvei segnior cursus est. Praeterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis exspectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, praesens habemus exemplum: in suos vehementius, quam in nos incurrerunt: tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia? cum uno aut altero vulneratis ceteros in fugam declinare videamus. inde paucos quoque incommode regunt: congregata vero tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contemsi, ut cum haberem, ipse non op-

poſuerim; ſatis gnarus plus ſuis, quam hoſtibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commovet! cum paucis enim pugnare ſoliti eſtis, & nunc primum inconditam ſuſtinebitis turbam. Teſtis adverſus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis; & Cilicia inundata cruore Perſarum; & Arbela, cuius campi devictorum a nobis oſſibus ſtrati ſunt. Sero hoſtium legiones numerare coepiſtis, poſtquam ſolitudinem in Aſia vincendo feciſtis: cum per Helleſpontum navigaremus, de paucitate noſtra cogitandum fuit. nunc nos Scythae ſequuntur; Bactriana auxilia praeſto ſunt; Dahae Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbae confido, veſtras manus intueor; veſtram virtutem rerum, quas geſturus ſum, vadem praedemque habeo. quamdiu vobiſcum in acie ſtabo, nec meos nec hoſtium exercitus numeravero: vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiduciae adhibete. Non in limine operum laborumque noſtrorum, ſed in exitu ſtamus: pervenimus ad ſolis ortum & Oceanum, niſi obſtat ignavia: inde victores perdomito fine terrarum revertemur in patriam. Nolite, quod pigri agricolae faciunt, maturos fructus per inertiam amittere e manibus. Maiora ſunt periculis praemia; dives eadem, & imbellis eſt regio. itaque non tam ad gloriam vos duco, quam ad praedam. digni eſtis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, referatis in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omiſſum relinquatis. Per vos gloriamque veſtram, qua humanum faſtigium exceditis, perque & mea in vos, & in me veſtra merita, quibus invicti contendimus, oro quaeſoque, ne hu-

manarum rerum terminos adeuntem alumnum commilitonemque vestrum, ne dicam regem, deseratis. Cetera vobis imperavi; hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis praecepi, quin primus me periculis obtulerim: qui saepe aciem clypeo meo texi: ne infregeritis in manibus meis palmam, qua Herculem Liberumque patrem, si invidia abfuerit, aequabo. Date hoc precibus meis, & tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor alacritatis vestrae index? ubi ille meorum Macedonum vultus? Non agnosco vos, milites; nec agnosci videor a vobis. Surdas iamdudum aures pulso: aversos animos & infractos excitare conor. Cumque illi in terram demissis capitibus tacere perseverarent: *Nescio quid*, inquit, *imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vultis! in solitudine mihi videor esse. nemo respondet; nemo saltem negat. Quos alloquor? quid autem postulo? vestram gloriam & magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulo ante vidi contendentium, qui potissimum vulnerati regis corpus exciperent? desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseverabo. obiicite me fluminibus, & belluis, & illis gentibus, quarum nomina horretis. inveniam qui desertum a vobis sequantur: Scythae Bactrianique erunt mecum; hostes paulo ante, nunc milites nostri. Mori praestat, quam precario imperatorem esse. ite reduces domos; ite deserto rege ovantes. Ego hic a vobis desperatae victoriae, aut*
3 *honestae morti locum inveniam.* Ne sic quidem ulli militum vox exprimi potuit. exspectabant, ut duces principesque ad regem perferrent, *vulneribus & con-*

tinuo labore militiae fatigatos non detrectare munia, sed sustinere non posse. Ceterum illi metu attoniti in terram ora defixerant. Ergo primo fremitus sua sponte, deinde gemitus quoque oritur: paulatimque liberius dolor erigi coepit, manantibus lacrimis, adeo ut rex, ira in misericordiam versa, ne ipse quidem, quamquam cuperet, temperare oculis potuerit. Tandem universa concione effusius flente, Coenus ausus est cunctantibus ceteris, propius tribunal accedere, significans se loqui velle. Quem ut videre milites detrahentem galeam capiti, (ita enim regem alloqui mos est,) hortari coeperunt, *ut causam exercitus ageret.* Tum Coenus, *Dii prohibeant*, inquit, *a nobis impias mentes; & profecto prohibent. Idem animus est tuis, qui fuit semper, ire quo iusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque & nudi & exsangues, utcunque tibi cordi est, sequimur vel antecedimus. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, verum necessitate ultima expressas; praebe, quaeso, propitias aures imperium atque auspicium tuum constantissime secutis, & quocunque pergis secuturis. Vicisti, rex, magnitudine rerum non hostes modo, sed etiam milites. quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. emensis maria terrasque melius nobis, quam incolis omnia nota sunt. paene in ultimo mundi fine consistimus. In alium orbem paras ire, & Indiam quaeris Indis quoque ignotam: inter feras serpentesque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura, quam sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo; sed al-*

tior noſtro. virtus enim tua ſemper in incremento erit; noſtra vis in fine iam eſt. Intuere corpora exſanguia, tot perfoſſa vulneribus, tot cicatricibus putria. Iam tela hebetia ſunt: iam arma deficiunt. Veſtem Perſicam induimus, quia domeſtica ſubvehi non poteſt. in externum degeneravimus cultum. Quoto cuique lorica eſt? quis equum habet? iube quaeri, quam multos ſervi ipſorum perſecuti ſunt, quid cuique ſuperſit ex praeda. Omnium victores, omnium inopes ſumus. Nec luxuria laboramus, ſed bello inſtrumenta belli conſumſimus. Hunc tu pulcherrimum exercitum nudum obiicies belluis? quarum ut multitudinem augeant de induſtria barbari, magnum tamen eſſe numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod ſi adhuc penetrare in Indiam certum eſt; regio a Meridie minus vaſta eſt. qua ſubacta licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit eſſe natura. Cur circumitu petis gloriam, quae ad manum poſita eſt? hic quoque occurrit Oceanus. niſi mavis errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Haec tecum, quam ſine te cum his, loqui malui; non uti inirem circumſtantis exercitus gratiam; ſed ut vocem loquentium potius, quam ut gemitum murmurantium audires. Ut finem orationi Coenus impoſuit, clamor undique cum ploratu oritur, *regem*, *patrem*, *dominum*, confuſis appellantium vocibus. Iamque et alii duces, praecipueque ſeniores, quis ob aetatem et excuſatio honeſtior erat, et auctoritas maior, eadem precabantur. Ille nec caſtigare obſtinatos, nec mitigare poterat iratos. itaque inops conſilii deſiluit e tribunali, *claudique regiam* iuſſit, omnibus praeter aſſuetos,

adire prohibitis. Biduum irae datum eſt; tertio die proceſſit, erigique XII aras ex quadrato ſaxo, monumentum expeditionis ſuae, *munimenta quoque caſtrorum* iuſſit *extendi*, *cubiliaque amplioris formae*, *quam pro corporum habitu relinqui*, ut ſpeciem omnium augeret, poſteritati fallax miraculum praeparans. Hinc repetens quae emenſus erat, ad flumen Aceſinem locat caſtra. Ibi forte Coenus morbo exſtinctus eſt. cuius morte ingemuit rex quidem; adiecit tamen, *propter paucos dies longam orationem eum exorſum*, *tanquam ſolus Macedoniam viſurus eſſet*. Iam in aqua claſſis, quam aedificari iuſſerat, ſtabat. Inter haec Memnon ex Thracia in ſupplementum equitum ſex millia, praeter eos ab Harpalo peditum ſeptem millia adduxerat; armaque XXV millia auro et argento caelata pertulerat, quis diſtributis vetera cremari iuſſit. Mille navigiis aditurus Oceanum, diſcordes et vetera odia retractantes Porum et Taxilem, Indiae reges, firmata per affinitatem gratia reliquit in ſuis regnis; ſummo in aedificanda claſſe amborum ſtudio uſus. Oppida quoque duo condidit, quorum alterum Nicaeam appellavit, alterum *Bucephalon*, equi, quem amiſerat, memoriae ac nomini dedicans urbem. *Elephantis* deinde, *& impedimentis terra ſequi* iuſſis, ſecundo amne defluxit; quadraginta ferme ſtadia ſingulis diebus procedens, ut opportunis locis exponi ſubinde copiae poſſent. Perventum erat in regionem, 4
in qua Hydaſpes amnis Aceſini committitur. Hinc decurrit in fines Sobiorum. hi *de exercitu Herculis maiores ſuos eſſe* commemorant, *aegros relictos eſſe;*

cepisse sedem, quam ipsi obtinebant. Pelles ferarum pro veste, clavae pro telo erant: multaque etiam, cum Graeci mores exoleviſſent, ſtirpis oſtendebant veſtigia. Hic exſcenſione facta CC et L ſtadia proceſſit, depopulatusque regionem, oppidum caput eius corona cepit. XL peditum millia alia gens in ripa fluminum oppoſuerat, quam amne ſuperato in fugam compulit, incluſosque moenibus expugnat. puberes interfecti ſunt, ceteri venierunt. Alteram deinde urbem expugnare adortus, magnaque vi defendentium pulſus, multos Macedonum amiſit. Sed cum in obſidione perſeveraſſet, oppidani deſperata ſalute ignem ſubiecere tectis, ſe quoque ac liberos coniugesque incendio cremant. Quod cum ipſi augerent, hoſtes exſtinguerent, nova forma pugnae erat. delebant incolae urbem; hoſtes defendebant: adeo etiam naturae iura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in qua praeſidium dereliquit: ipſe navigio circumvectus eſt arcem. quippe III flumina tota India praeter Gangem maxima munimento arcis applicant undas. A Septemtrione Indus alluit; a Meridie Aceſines Hydaſpi confunditur. Ceterum amnium coitus maritimis ſimiles fluctus movent, multoque ac turbido limo, quod aquarum concurſu ſubinde turbatur, iter qua meant navigia, in tenuem alveum cogitur. Itaque cum crebri fluctus ſe inveherent, et navium hinc proras, hinc latera pulſarent; ſubducere nautae coeperunt. ſed miniſteria eorum hinc metu, hinc praerapida celeritate fluminum occupantur. In oculis duo maiora omnium navigia ſubmerſa ſunt; levio-

ra, cum et ipſa nequirent regi, in ripam tamen innoxia expulſa ſunt. Ipſe rex in rapidiſſimos vortices incidit: quibus intorta navis, obliqua, et gubernaculi impatiens agebatur. Iam veſtem detraxerat corpori, proiecturus ſemet in flumen; amicique, ut exciperent eum, haud procul nabant. apparebatque anceps periculum tam nataturi, quam navigare perſeverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos, quantaque vis humana eſſe poterat admota eſt, ut fluctus, qui ſe invehebant, everberarentur. Findi crederes undas, et retro gurgites cedere. quibus tandem navis erepta, non tamen ripae applicabatur, ſed in proximum vadum illiditur. Cum amne bellum fuiſſe crederes. ergo aris pro numero fluminum poſitis, ſacrificioque facto, xxx ſtadia proceſſit. Inde ventum eſt in regionem Oxydracarum Mallorumque, quos alias bellare inter ſe ſolitos tunc periculi ſocietas iunxerat. Nonaginta millia iuniorum peditum in armis erant; praeter hos equitum x millia nongentaeque quadrigae. At Macedones, qui omni diſcrimine iam defunctos ſe eſſe crediderant, poſtquam integrum bellum cum ferociſſimis Indiae gentibus ſupereſſe cognoverunt, improviſo metu territi, rurſus ſeditioſis vocibus regem increpare coeperunt. *Gangem amnem, & quae ultra eſſent, coactos tranſmittere; non tamen finiſſe, ſed mutaſſe bellum. Indomitis gentibus ſe obiectos, ut ſanguine ſuo aperirent ei Oceanum. Trahi extra ſidera & ſolem, cogique adire, quae mortalium oculis natura ſubduxerit. Novis identidem armis novos hoſtes exſiſtere. Quos ut omnes ſundant fugentque, quod praemium*

ipsos manere? caliginem, ac tenebras, & perpetuam noctem profundo incubantem; repletum immanium belluarum gregibus fretum: immobiles undas, in quibus emoriens natura defecerit. Rex non sua, sed militum solicitudine anxius, concione advocata docet, *imbelles esse, quos metuant. nihil deinde praeter has gentes obstare, quo minus terrarum spatia emensi ad finem simul mundi laborumque perveniant. Cessisse illis metuentibus Gangem, & multitudinem nationum, quae ultra amnem essent: declinasse iter eo, ubi par gloria, minus periculum esset. Iam prospicere se Oceanum: iam perflare ad ipsos auram maris: ne inviderent sibi laudem quam peteret. Herculis & Liberi patris terminos transituro illos regi suo, parvo impendio immortalitatem famae daturos. paterentur se ex India redire, non fugere.* Omnis multitudo, et maxime militaris, mobili impetu fertur. ita seditionis non remedia quam principia maiora sunt. Non alias tam alacer clamor ab exercitu est redditus, iubentium *duceret diis secundis, & aequaret gloria, quos aemularetur.* Laetus his acclamationibus ad hostes protinus castra movit. Validissimae Indorum gentes erant, et bellum impigre parabant; ducemque ex natione Oxydracarum spectatae virtutis elegerant. Qui sub radicibus montis castra posuit, lateque ignes, ut speciem multitudinis augeret, ostendit; clamore quoque ac sui moris ululatu identidem adquiescentes Macedonas frustra terrere conatus. Iam lux apparebat, cum rex fiduciae ac spei plenus alacres milites *arma capere, & exire in aciem* iubet. Sed metune, an seditione oborta inter ipsos, subito profugerunt barbari. Certe avios montes et impeditos

occupaverunt: quorum agmen rex fruſtra perſecutus, impedimenta cepit. Perventum deinde eſt ad oppidum Oxydracarum, in quod plerique confugerant, haud maiore fiducia moenium, quam armorum. Iam admovebat rex, cum vates monere eum coepit, *ne committeret, aut certe differret obſidionem. vitae eius periculum oſtendi.* Rex Demophoonta (is namque vates erat) intuens, *ſi quis*, inquit, *arti tuae intentum & exta ſpectantem ſic interpellet; non dubitem, quin incommodus ac moleſtus videri tibi poſſit.* Et cum ille *ita prorſus futurum* reſpondiſſet; *Cenſeſne*, inquit, *tantas res, non pecudum fibras ante oculos habenti, ullum eſſe maius impedimentum quam vatem ſuperſtitione captum?* Nec diutius quam reſpondit moratus, *admoveri* iubet *ſcalas:* cunctantibusque ceteris evadit in murum. Anguſta muri corona erat: non pinnae ſicut alibi faſtigium eius diſtinxerant; ſed perpetua lorica obducta, tranſitum ſepſerat. Itaque rex haerebat magis, quam ſtabat in margine, clypeo undique incidentia tela propulſans; nam ubique eminus ex turribus petebatur. Nec ſubire milites poterant, quia ſuperne vi telorum obruebantur. tandem magnitudinem periculi pudor vicit: quippe cernebant cunctatione ſua dedi hoſtibus regem. Sed feſtinando morabantur auxilia. nam dum pro ſe quiſque certat evadere, oneravere ſcalas; quis non ſufficientibus devoluti unicam ſpem regis feſellerunt. Stabat enim in conſpectu tanti exercitus, velut in ſolitudine deſtitutus. Iamque laevam, qua clypeum ad ictus circumferebat, laſſaverat, clamantibus amicis, *ut ad ipſos deſiliret*, ſtabantque excepturi; cum ille rem

ausus incredibilem atque inauditam, multoque magis ad famam temeritatis, quam gloriae insignem. Namque in urbem hostium plenam praecipiti saltu semetipse immisit; cum vix sperare posset dimicantem certe, et non inultum esse moriturum: quippe antequam adsurgeret, opprimi poterat, et capi vivus. Sed forte ita libraverat corpus, ut se pedibus exciperet. itaque stans init pugnam; et ne circumiri posset, fortuna providerat. Vetusta arbor, haud procul muro, ramos multa fronde vestitos velut de industria regem protegentes, obiecerat: huius spatioso stipiti corpus, ne circumiri posset, applicuit; clypeo tela, quae ex adverso ingerebantur, excipiens. Nam cum unum procul tot manus peterent, nemo tamen audebat propius accedere: missilia ramis plura, quam clypeo incidebant. Pugnabat pro rege primum celebrati nominis fama: deinde desperatio, magnum ad honeste moriendum incitamentum. Sed cum subinde hostis affluerent, iam ingentem vim telorum exceperat clypeo: iam galeam saxa perfregerant; iam continuo labore gravia genua succiderant. Itaque contemtim et incaute, qui proximi steterant, incurrerunt: e quibus duos gladio ita excepit, ut ante ipsum exanimes procumberent. nec cuiquam deinde propius incedendi eum animus fuit: procul iacula sagittasque mittebant. Ille ad omnes ictus expositus, aegre iam exceptum poplitibus corpus tuebatur; donec Indus duorum cubitorum sagittam (namque Indis, ut antea diximus, huius magnitudinis sagittae erant) ita excussit, ut per thoracem paulum super latus dextrum infigeretur. Quo vul-

nere afflictus, magna vi ſanguinis emicante, remiſit arma moribundo ſimilis, adeoque reſolutus, ut ne ad vellendum quidem telum ſufficeret dextra. Itaque ad exſpoliandum corpus, qui vulneraverat alacer gaudio accurrit. quem ut iniicere corpori ſuo manus ſenſit, credo, ultimi dedecoris indignitate commotus, linquentem revocavit animum, et nudum hoſtis latus ſubiecto mucrone hauſit. Iacebant circa regem tria corpora, procul ſtupentibus ceteris: ille ut, antequam ultimus ſpiritus deficeret, dimicans iam exſtingueretur, clypeo ſe allevare conatus eſt; et poſtquam ad connitendum nihil ſupererat virium, dextra impendentes ramos complexus tentabat adſurgere. Sed ne ſic quidem potens corporis, rurſus in genua procumbit; manu provocans hoſtes, ſi quis congredi auderet. Tandem Peuceſtas per aliam oppidi partem deturbatis propugnatoribus muri veſtigia perſequens regi ſupervenit. quo conſpecto Alexander iam non vitae ſuae, ſed mortis ſolatium ſuperveniſſe ratus, clypeo fatigatum corpus excepit. Subit inde Timaeus: et paulo poſt Leonnatus: huic Ariſtonus ſupervenit. Indi quoque, cum intra moenia regem eſſe comperiſſent, omiſſis ceteris illuc concurrerunt, urgebantque protegentes. ex quibus Timaeus multis adverſo corpore vulneribus acceptis egregiaque edita pugna cecidit: Peuceſtas quoque tribus iaculis confoſſus non ſe tamen ſcuto, ſed regem tuebatur: Leonnatus dum avide ruentes barbaros ſubmovet, cervice graviter icta ſemianimis procubuit ante regis pedes. Iam et Peuceſtas vulneribus fatigatus ſubmiſerat clypeum: in Ariſtono ſpes ul-

tima haerebat. hic quoque graviter ſaucius tantam vim hoſtium ultra ſuſtinere non poterat. Inter haec ad Macedonas *regem cecidiſſe* fama perlata eſt. Terruiſſet alios, quod illos incitavit. namque periculi omnis immemores dolabris perfregere murum; et qua moliti erant aditum, irrupere in urbem, Indosque plures fugientes quam congredi auſos ceciderunt. Non ſenibus, non feminis, non infantibus parcitur: quiſquis occurrerat, ab illo vulneratum regem eſſe credebant. tandemque internecione hoſtium iuſtae irae parentatum eſt. *Ptolemaeum, qui poſtea regnavit, huic pugnae adfuiſſe*, auctor eſt Clitarchus, et Timagenes. Sed ipſe, ſcilicet gloriae ſuae non refragatus, *abfuiſſe ſe, miſſum in expeditionem* memoriae tradidit. Tanta componentium vetuſta rerum monumenta, vel ſecuritas, vel par huic vitium, credulitas fuit! Rege in tabernaculum relato, medici lignum haſtae corpori infixum, ita ne ſpiculum moveretur, abſcindunt. corpore deinde nudato animadvertunt hamos ineſſe telo; nec aliter id ſine pernicie corporis extrahi poſſe, quam ut ſecando vulnus augerent. Ceterum ne ſecantes profluvium ſanguinis occuparet, verebantur; quippe ingens telum adactum erat, et penetraſſe in viſcera videbatur. Critobulus, inter medicos artis eximiae, ſed in tanto periculo territus, manus admovere metuebat, ne in ipſius caput parum proſperae curationis recideret eventus. Lacrimantem eum ac metuentem, et ſolicitudine propemodum exſanguem rex conſpexerat. *Quid*, inquit, *quodve tempus exſpectas, & non quamprimum hoc dolore me ſaltem moriturum liberas? An*

times ne reus ſis, cum inſanabile vulnus acceperim? At Critobulus tandem vel finito, vel diſſimulato metu hortari eum coepit, *ut ſe continendum praeberet, dum ſpiculum evelleret : etiam levem corporis motum noxium fore.* Rex cum affirmaſſet *nihil opus eſſe iis, qui ſemet continerent;* ſicut praeceptum erat, ſine motu praebuit corpus. Igitur patefacto latius vulnere, et ſpiculo evulſo, ingens vis ſanguinis manare coepit; linquique animo rex, et caligine oculis offuſa, veluti moribundus extendi. Cumque profluvium medicamentis fruſtra inhiberent; clamor ſimul atque ploratus amicorum oritur, regem exſpiraſſe credentium. Tandem conſtitit ſanguis, paulatimque animum recepit, et circumſtantes coepit agnoſcere. Toto eo die ac nocte, quae ſecuta eſt, armatus exercitus regiam obſedit, confeſſus omnes unius ſpiritu vivere. nec prius receſſerunt, quam compertum eſt, ſomno pauliſper adquieſcere. hinc certiorem ſpem ſalutis eius in caſtra retulerunt. Rex 6
ſeptem diebus curato vulnere, nec dum obducta cicatrice, cum audiſſet *convaluiſſe apud barbaros famam mortis ſuae; duobus navigiis iunctis, ſtatui in medium undique conſpicuum tabernaculum* iuſſit, *ex quo ſe oſtenderet periſſe credentibus.* Conſpectuſque ab incolis ſpem hoſtium falſo nuntio conceptam inhibuit. Secundo deinde amne defluxit, aliquantum intervalli a cetera claſſe praecipiens, ne quies corpori invalido adhuc neceſſaria pulſu remorum impediretur. Quarto, poſtquam navigare coeperat, die, pervenit in regionem deſertam quidem ab incolis, ſed frumento et pecoribus abundantem. placuit is

locus et ad ſuam, et ad militum requiem. Mos erat principibus amicorum, et cuſtodibus corporis, excubare ante praetorium, quoties regi adverſa valetudo incidiſſet. hoc tum more quoque ſervato univerſi cubiculum eius intrant. Ille ſolicitus, ne quid novi afferrent, quia ſimul venerant, percontatur, *num hoſtium recens nuntiaretur adventus.* At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum preces perferret ad eum, *Credisne*, inquit, *adventu magis hoſtium, ut iam in vallo conſiſterent, quam cura ſalutis tuae, ut nunc eſt tibi vilis, nos eſſe ſolicitos? Quantalibet vis omnium gentium conſpiret in nos, impleat armis viriſque totum orbem; claſſibus maria conſternat; inuſitatas belluas inducat: tu nos praeſtabis invictos. Sed quis deorum hoc Macedoniae columen ac ſidus diuturnum fore polliceri poteſt; cum tam avide manifeſtis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in caſum? Quis enim tibi ſuperſtes aut optat eſſe, aut poteſt? eo pervenimus, auſpicium atque imperium ſecuti tuum, unde niſi te reduce nulli ad penates ſuos iter eſt. Qui ſi adhuc de Perſidis regno cum Dario dimicares; etſi nemo vellet, tamen ne admirari quidem poſſet, tam promtae eſſe te ad omne diſcrimen audaciae: nam ubi paria ſunt periculum ac praemium, & ſecundis rebus amplior fructus eſt, & adverſis ſolatium maius. Tuo vero capite ignobilem vicum emi, quis ferat, non tuorum modo militum, ſed ullius etiam gentis barbarae civis, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paulo ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis ſpoliis inertiſſimos manus fuiſſe iecturos, ni-*

ſi te interceptum miſericors in nos fortuna ſervaſſet. Totidem proditores, totidem deſertores ſumus, quot te non potuimus perſequi. Univerſos licet milites ignominia notes; nemo recuſabit luere id, quod ne admitteret, praeſtare non potuit. Patere nos quaeſo alio modo eſſe viles tibi. Quocunque iuſſeris, ibimus. Obſcura bella & ignobiles pugnas nobis depoſcimus: temetipſum ad ea ſerva pericula, quae magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obſoleſcit in ſordidis hoſtibus: nec quidquam indignius eſt, quam conſumi eam, ubi non poſſit oſtendi. Eadem fere Ptolemaeus, et ſimilia iis ceteri. iamque confuſis vocibus flentes eum orabant, *ut tandem exſatiatae laudi modum faceret, ac ſaluti ſuae, id eſt, publicae parceret.* Grata erat regi pietas amicorum. itaque ſingulos familiarius amplexus *conſidere* iubet. altiusque ſermone repetito, *Vobis quidem*, inquit, *o fidiſſimi piiſſimique civium atque amicorum, grates ago habeoque, non ſolum eo nomine, quod hodie ſalutem meam veſtrae praeponitis; ſed quod a primordiis belli nullum erga me benevolentiae pignus atque indicium omiſiſtis. adeo ut confitendum ſit, nunquam mihi vitam meam fuiſſe tam caram, quam eſſe coepit, ut vobis diu frui poſſim. Ceterum non eadem eſt cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea: qui quidem hanc benevolentiam veſtram virtute meruiſſe me iudico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forſitan etiam perpetuum percipere cupitis: ego me metior non aetatis ſpatio, ſed gloriae. Licuit paternis opibus contento intra Macedoniae terminos per otium corporis exſpectare obſcuram & ignobilem ſenectutem. Quamquam ne pigri quidem ſibi fata diſponunt: ſed*

unicum bonum diuturnam vitam aeſtimantes ſaepe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos, ſed victorias numero; ſi munera fortunae bene computo, diu vixi. Orſus a Macedonia imperium, Graeciam teneo: Thraciam, & Illyrios ſubegi: Triballis, Mediſque imperito: Aſiam, qua Helleſponto, qua rubro mari alluitur, poſſideo. iamque haud procul abſum a fine mundi, quem egreſſus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi ſtatui. Ex Aſia in Europae terminos momento unius horae tranſivi. Victor utriusque regionis poſt nonum regni mei, poſt vigeſimum atque octavum aetātis annum, videorne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, poſſe ceſſare? Ego vero non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis eſſe me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis: aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longe ſubmoverat. In his operibus exſtingui me, ſi fors ita feret, pulchrum eſt: ea ſtirpe ſum genitus, ut multam prius, quam longam vitam debeam optare. Obſecro vos, cogitate nos perveniſſe in terras, quibus feminae ob virtutem celeberrimum nomen eſt. quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in poteſtatem? quanta opera molita eſt? Nondum feminam aequavimus gloria, & iam nos laudis ſatietas cepit? Dii faveant, maiora adhuc reſtant. Sed ita noſtra erunt, quae nondum attigimus; ſi nihil parvum duxerimus, in quo magnae gloriae locus eſt. Vos modo me ab inteſtina fraude & domeſticorum inſidiis praeſtate ſecurum: belli Martiſque diſcrimen impavidus ſubibo. Philippus in acie tutior, quam in theatro fuit: hoſtium manus ſaepe vitavit; ſuorum effu-

gere non valuit. aliorum quoque regum exitus, ſi reputaveritis, plures a ſuis, quam ab hoſte interemtos numerabitis. Ceterum quoniam olim rei agitatae in animo meo nunc promendae occaſio oblata eſt; mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, ſi Olympias mater immortalitati conſecretur, quandocunque exceſſerit vita. Si licuerit, ipſe praeſtabo hoc: ſi me praeceperit fatum; vos mandaſſe mementote. Ac tum quidem amicos dimiſit: ceterum per complures dies ibi ſtativa habuit. Haec dum in India geruntur, Graeci milites nuper in colonias a rege deducti Garabactra, orta inter ipſos ſeditione, defecerant; non tam Alexandro infenſi, quam metu ſupplicii. Quippe occiſis quibusdam popularium, qui validiores erant, arma ſpectare coeperunt; et Bactriana arce, quae quaſi negligentius adſervata erat, occupata, barbaros quoque in ſocietatem defectionis impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui regis quoque nomen aſſumſerat; non tam imperii cupidine, quam in patriam revertendi cum iis, qui auctoritatem ipſius ſequebantur. Huic Bicon quidam nationis eiusdem, ſed ob aemulationem infeſtus, comparavit inſidias, invitatumque ad epulas per Boxum quendam Macerianum in convivio occidit. Poſtero die concione advocata Bicon *ultro inſidiatum ſibi Athenodorum* plerisque perſuaſerat: ſed aliis ſuſpecta fraus erat Biconis; et paulatim in plures coepit manare ſuſpicio. Itaque Graeci milites arma capiunt, occiſuri Biconem, ſi daretur occaſio, ceterum principes eorum iram multitudinis mitigaverunt. Praeter ſpem ſuam Bicon praeſenti peri- 7

culo ereptus, paulo poſt inſidiatus auctoribus ſalutis ſuae eſt: cuius dolo cognito et ipſum comprehenderunt, et Boxum. Ceterum *Boxum protinus* placuit *interfici: Biconem etiam per cruciatum necari.* iamque corpori tormenta admovebantur; cum Graeci milites, incertum ob quam cauſam, lymphatis ſimiles ad arma diſcurrunt. Quorum fremitu exaudito, qui torquere Biconem iuſſi erant, omiſere; veriti ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, ſicut nudatus erat, pervenit ad Graecos; et miſerabilis facies ſupplicio deſtinati in diverſum animos repente mutavit, *dimittique eum* iuſſerunt. Hoc modo poena bis liberatus, cum ceteris, qui colonias a rege attributas reliquerunt, revertit in patriam. Haec circa Bactra et Scytharum terminos geſta. Interim regem duarum gentium, de quibus ante dictum eſt, centum legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximia magnitudine corporum, decoro habitu, lineae veſtes intextae auro, purpuraque diſtinctae. Ei *ſe dedere ipſos, urbes agrosque* referebant; *per tot aetates inviolatam libertatem illius primum fidei ditionique permiſſuros. Deos ſibi deditionis auctores, non metum; quippe intactis viribus iugum excipere.* Rex conſilio habito deditos in fidem accepit; ſtipendio, quod Arachoſiis utraque natio penſitabat, impoſito. praeterea *II millia & D equites* imperat, et omnia obedienter a barbaris facta. Invitatis deinde ad epulas legatis gentium regulisque, *exornari convivium* iuſſit. Centum aurei lecti modicis intervallis poſiti erant; lectis circumdederat aulaea, purpura auroque fulgentia;

quidquid aut apud Perſas vetere luxu, aut apud Macedonas nova immutatione corruptum erat, confuſis utriusque gentis vitiis in illo convivio oſtendens. Intererat epulis Dioxippus Athenienſis, pugil nobilis, et ob eximiam virtutem virium regi pernotus et gratus. Invidi malignique increpabant per ſeria et ludum, *ſaginati corporis ſequi inutilem belluam. cum ipſi proelium inirent, oleo madentem praeparare ventrem epulis.* Eadem igitur in convivio Horratas Macedo iam temulentus exprobrare ei coepit, et poſtulare, *ut ſi vir eſſet, poſtero die ſecum ferro decerneret: regem tandem vel de ſua temeritate, vel de illius ignavia iudicaturum.* Et a Dioxippo contemtim militarem eludente ferociam accepta conditio eſt. Ac poſtero die rex, cum etiam acrius certamen expoſcerent, quia deterrere non poterat, deſtinata exſequi paſſus eſt. Ingens hic militum, inter quos erant Graeci, qui Dioxippo ſtudebant, convenerat multitudo. Macedo iuſta arma ſumſerat; aereum clypeum, haſtam, quam *ſariſſam* vocant, laeva tenens, dextra lanceam: gladioque cinctus, velut cum pluribus ſimul dimicaturus. Dioxippus oleo nitens, et coronatus, laeva puniceum amiculum, dextra validum nodoſumque ſtipitem praeferebat. Ea ipſa res omnium animos exſpectatione ſuſpenderat: quippe armato congredi nudum, dementia non temeritas videbatur. Igitur Macedo haud dubius eminus interfici poſſe, lanceam emiſit; quam Dioxippus cum exigua corporis declinatione vitaſſet, antequam ille haſtam transferret in dextram, affiluit, et ſtipite mediam eam fregit. Amiſſo utroque telo Macedo, gladium coeperat ſtringere,

quem occupatum complexu, pedibus repente ſubductis Dioxippus arietavit in terram; ereptoque gladio pedem ſuper cervicem iacentis impoſuit, ſtipitem intentans, eliſurusque eo victum, ni prohibitus eſſet a rege. Triſtis ſpectaculi eventus, non Macedonibus modo, ſed etiam Alexandro fuit; maxime quia barbari affuerant: quippe celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium recidiſſe verebatur. Hinc ad criminationem invidorum adapertae ſunt aures regis. et poſt paucos dies inter epulas aureum poculum ex compoſito ſubducitur; miniſtrique, quaſi amiſiſſent, quod amoverant, regem adeunt. Saepe minus eſt conſtantiae in rubore, quam in culpa. coniectum oculorum, quibus ut fur deſtinabatur, Dioxippus ferre non potuit: et cum exceſſiſſet convivio, literis conſcriptis, quae regi redderentur, ferro ſe interemit. Graviter mortem eius tulit rex, exiſtimans indignationis eſſe, non poenitentiae teſtem: utique poſtquam falſo inſimulatum eum, nimium invido-
8 rum gaudium oſtendit. Indorum legati dimiſſi domos, paucis poſt diebus cum donis revertuntur. trecenti erant equi, mille triginta currus, quos quadriiugi equi ducebant, lineae veſtis aliquantum, mille ſcuta Indica, et ferri candidi talenta centum; leonesque rarae magnitudinis et tigres, utrumque animal ad manſuetudinem domitum: lacertarum quoque ingentium pelles, et dorſa teſtudinum. Cratero deinde imperat rex, *haud procul amne, per quem erat ipſe navigaturus, copias duceret:* eos autem, qui comitari eum ſolebant, imponit in naves, et in fines Mallorum ſecundo amne devehitur. Inde Sabracas adiit, validam

Indiae gentem, quae populi, non regum imperio regebatur. ſexaginta millia peditum habebant, equitum ſex millia: has copias currus quingenti ſequebantur. tres duces ſpectatos virtute bellica elegerant. At qui in agris erant proximi flumini (frequentes autem vicos, maxime in ripa habebant) ut videre totum amnem, qua proſpici poterat, navigiis conſtratum, et tot millium arma fulgentia; territi nova facie, deorum exercitum, et alium Liberum patrem, celebre in illis gentibus nomen, adventare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulſus, variaeque nautarum voces hortantium, pavidas aures impleverant. Ergo univerſi ad eos, qui in armis erant, currunt, *furere* clamitantes, *cum diis proelium inituros. navigia non poſſe numerari, quae invictos veherent.* tantumque in exercitum ſuorum intulere terroris, ut legatos mitterent gentem dedituros. His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quarto die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quam ceteris fuerat. itaque oppido ibi condito, quod *Alexandriam* appellari iuſſerat, fines eorum, qui *Muſicani* appellantur, intravit. Hic de Teriolte ſatrape, quem Paropamiſadis praefecerat, iiſdem arguentibus cognovit: multaque avare ac ſuperbe feciſſe convictum interfici iuſſit. Oxathres praetor Bactrianorum, non abſolutus modo, ſed etiam iure amplioris imperii donatus eſt. Finibus Muſicanis deinde in ditionem redactis, urbi eorum praeſidium impoſuit. Inde Praeſtos et ipſam Indiae gentem perventum eſt. Oxycanus rex erat, qui ſe munitae urbi cum magna manu popularium incluſerat. Hanc Alexander tertio die, quam coe-

perat obſidere, expugnavit. Et Oxycanus, cum in arcem confugiſſet, legatos de conditione deditionis miſit ad regem: ſed antequam adirent eum, duae turres cum ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evaſere in arcem; qua capta Oxycanus cum paucis repugnans occiditur. Diruta igitur arce, et omnibus captivis venundatis, Sabi regis fines ingreſſus eſt; multisque oppidis in fidem acceptis, validiſſimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris ſimile monſtri viſum eſt, rudibus militarium operum; quippe in media ferme urbe e terra exſiſtebant, nullo ſuffoſſi ſpecus ante veſtigio facto. *Octoginta millia Indorum in ea regione caeſa* Clitarchus eſt auctor, *multosque captivos ſub corona veniſſe.* Rurſus Muſicani defecerunt, ad quos opprimendos miſſus eſt Pithon, qui captum principem gentis, eundemque defectionis auctorem, adduxit ad regem. quo Alexander in crucem ſublato, rurſus amnem, in quo *claſſem exſpectare ſe* iuſſerat, repetit. Quarto deinde die ſecundo amne pervenit ad oppidum, qua iter in regnum erat Sabi. Nuper ſe ille dediderat, ſed oppidani detrectabant imperium, et clauſerant portas. Quorum paucitate contemta rex, *quingentos Agrianos moenia ſubire* iuſſerat, *& ſenſim recedentes elicere extra muros hoſtem, ſecuturum profecto ſi fugere eos crederet.* Agriani, ſicut imperatum erat, laceſſito hoſte ſubito terga vertunt; quos barbari effuſe ſequentes in alios, inter quos ipſe rex erat, incidunt. Renovato ergo proelio ex tribus millibus barbarorum quingenti caeſi ſunt, mille capti, ceteri moenibus urbis incluſi. Sed non ut prima ſpecie laeta victoria; ita

eventu quoque fuit: quippe barbari veneno tinxerant gladios. itaque faucii ſubinde exſpirabant; nec cauſa tam ſtrenuae mortis excogitari poterat a medicis, cum etiam leves plagae inſanabiles eſſent. Barbari autem ſperaverant incautum et temerarium regem excipi poſſe. et forte inter promtiſſimos dimicans intactus evaſerat. Praecipue Ptolemaeus laevo humero, leviter quidem ſaucius, ſed maiore periculo quam vulnere affectus, regis ſolicitudinem in ſe converterat. Sanguine coniunctus erat, et quidam Philippo genitum eſſe credebant; certe pellice eius ortum conſtabat. Idem corporis cuſtos, promtiſſimusque bellator; et pacis artibus quam militiae maior et clarior, modico civilique cultu, liberalis inprimis, adituque facilis, nihil ex faſtu regio aſſumſerat. Ob haec regi an popularibus carior eſſet, dubitari poterat: tum certe primum expertus ſuorum animos, adeo ut fortunam, in quam poſtea adſcendit, in illo periculo Macedones ominati eſſe videantur. quippe non levior illis Ptolemaei fuit cura, quam regis: qui et proelio et ſolicitudine fatigatus cum Ptolemaeo aſſideret, *lectum, in quo ipſe adquieſceret*, iuſſit *inferri*. In quem ut ſe recepit, protinus altior inſecutus eſt ſomnus. Ex quo excitatus *per quietem vidiſſe ſe* exponit *ſpeciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium eſſe monſtraſſet. colorem quoque herbae* referebat, *agniturum ſi quis reperiſſet*, affirmans. inventamque deinde, quippe a multis erat requiſita, vulneri impoſuit: protinusque dolore finito, intra breve ſpatium cicatrix quoque obducta eſt. Barbaros ut prima ſpes fefellerat, ſe ipſos urbemque de-

diderunt. Hinc in proximam gentem Pathaliam perventum est. Rex erat Moeris, qui urbe deserta in montes profugerat. Itaque Alexander oppido potitur, agrosque populatur. Magnae inde praedae actae sunt pecorum armentorumque, magna vis reperta frumenti. Ducibus deinde sumtis amnis peritis, defluxit ad insulam medio ferme alveo enatam. Ibi diutius subsistere coactus, quia duces so- 9
cordius asservati profugerant, misit qui conquirerent alios; nec repertis, pervicax cupido incessit visendi Oceanum, adeundique terminos mundi, sine regionis peritis, flumini ignoto caput suum, totque fortissimorum virorum salutem permittere. Navigabant ergo omnium per quae ferebantur ignari. quantum inde abesset mare; quae gentes colerent; quam placidum amnis os, quam patiens longarum navium esset, anceps et caeca aestimatio augurabatur. Unum erat temeritatis solatium perpetua felicitas. Iam CCCC stadia processerant; cum gubernatores *agnoscere ipsos auram maris, & haud procul videri sibi Oceanum abesse*, indicant regi. Laetus ille hortari nauticos coepit, *incumberent remis. adesse finem laboris omnibus votis expetitum. Iam nihil gloriae deesse; nihil obstare virtuti: sine ullo Martis discrimine, sine sanguine orbem terrae ab illis capi. Ne naturam quidem longius posse procedere. brevi incognita nisi immortalibus esse visuros.* Paucos tamen navigio emisit in ripam, qui agrestes vagos exciperent; e quibus certiora nosci posse sperabat. illi scrutati omnia tuguria, tandem latentes reperere. Qui interrogati, *quam procul abesset mare?* responderunt,

nullum ipſos mare ne fama quidem accepiſſe: ceterum tertio die perveniri poſſe ad aquam amaram, quae corrumperet dulcem. Intellectum eſt mare deſtinari ab ignaris naturae eius. Itaque ingenti alacritate nautici remigant, et proximo quoque die, quo propius ſpes admovebatur, creſcebat ardor animorum. tertio iam die mixtum flumini ſubibat mare, leni adhuc aeſtu confundente diſpares undas. Tum aliam inſulam medio amni ſitam evecti paulo lentius, quia curſus aeſtu reverberabatur, applicant claſſem, et ad commeatus petendos diſcurrunt, ſecuri caſus eius, qui ſupervenit ignaris. Tertia ferme hora erat, cum ſtata vice Oceanus exaeſtuans invehi coepit, et retro flumen urgere. quod primo coercitum, deinde vehementius pulſum, maiore impetu adverſum agebatur, quam torrentia praecipiti alveo incurrunt. Ignota vulgo freti natura erat, monſtraque et irae deum indicia cernere videbantur. Identidem intumeſcere mare, et in campos paulo ante ſiccos deſcendere ſuperfuſum. Iamque levatis navigiis, et tota claſſe diſperſa, qui expoſiti erant, undique ad naves trepidi et improviſo malo attoniti recurrunt. Sed in tumultu feſtinatio quoque tarda eſt. hi contis navigia appellebant; hi dum remos aptari prohibebant, conſederant. quidam enavigare properantes, ſed non exſpectatis, qui ſimul eſſe debebant, clauda et inhabilia navigia languide moliebantur: aliae navium inconſulte ruentes non receperant; pariterque et multitudo, et paucitas feſtinantes morabatur. Clamor hinc *exſpectare*, hinc *ire* iubentium, diſſonaeque voces nuſquam idem ac

unum tendentium, non oculorum modo uſum, ſed etiam aurium abſtulerant. Ne in gubernatoribus quidem quidquam opis erat, quorum nec exaudiri vox a tumultuantibus poterat; nec imperium a territis incompoſitisque ſervari. Ergo collidi inter ſe naves, abſtergerique invicem remi, et alii aliorum navigia urgere coeperunt. Crederes non unius exercitus claſſem vehi, ſed duorum navale iniſſe certamen. Incutiebantur puppibus prorae; premebantur a ſequentibus, qui antecedentes turbaverant: iurgantium ira perveniebat etiam ad manus. Iamque aeſtus totos circa flumen campos inundaverat, tumulis dumtaxat eminentibus, velut inſulis parvis; in quos plerique trepidi omiſſis navigiis enare coeperunt. Diſperſa claſſis partim in praealta aqua ſtabat, qua ſubſederant valles; partim in vado haerebat, utcunque inaequale terrae faſtigium occupaverant undae: cum ſubito novus, et priſtino maior terror incutitur. Reciprocare coepit mare magno tractu aquis in ſuum fretum recurrentibus; reddebatque terras paulo ante profundo ſalo merſas. Igitur deſtituta navigia alia praecipitantur in proras; alia in latera procumbunt. Strati erant campi ſarcinis, armis, avulſarum tabularum remorumque fragmentis. Miles nec egredi in terram, nec in naves ſubſiſtere audebat; identidem praeſentibus graviora, quae ſequerentur, exſpectans. Vix quae perpetiebantur, videre ipſos credebant, in ſicco naufragia, in amni mare. Nec finis malorum. quippe aeſtum paulo poſt mare relaturum, quo navigia allevarentur, ignari, famem et ultima ſibimet omi-

nabantur. belluae quoque fluctibus destitutae terribiles vagabantur. Iamque nox appetebat, et regem quoque desperatio salutis aegritudine affecerat. non tamen invictum animum curae obruunt, quin tota nocte praesideret in speculis, equitesque praemitteret ad os amnis, ut, cum mare rursus exaestuare sensissent, procederent. *Navigia* quoque *lacerata reſici, & eversa fluctibus, erigi* iubet, *paratosque esse & intentos, cum rursus mare terras inundasset.* Tota ea nocte inter vigilias adhortationesque consumta, celeriter et equites ingenti cursu refugere; et secutus est aestus. qui primo aquis leni tractu subeuntibus coepit levare navigia, mox totis campis inundans etiam impulit classem. plaususque militum nauticorumque, insperatam salutem immodico celebrantium gaudio, litoribus ripisque resonabat. *unde tantum rediisset subito mare? quo pridie refugisset? quaenam esset eiusdem elementi natura, modo discors, modo imperio temporum obnoxia*, mirabundi requirebant. Rex cum ex eo, quod acciderat, coniecturet, post solis ortum statum tempus esse; media nocte, ut aestum occuparet, cum paucis navigiis secundo amne defluxit. Evectusque os eius quadringenta stadia processit in mare, tandem voti sui compos: praesidibusque maris et locorum diis sacrificio facto, ad classem rediit. Hinc adversum flu- 16
men subiit classis, et altero die adpulsa est haud procul lacu salso, cuius ignota natura pleroſque decepit temere ingressos aquam. quippe scabies corpora invasit, et contagium morbi etiam in alios vulgatum est. oleum remedio fuit. Leonnato deinde

praemiſſo ut puteos foderet, qua terreſtri itinere ducturus exercitum videbatur, quippe ſicca erat regio; ipſe cum copiis ſubſtitit, vernum tempus exſpectans. Interim et urbes plerasque condidit. Nearcho atque Oneſicrito nauticae rei peritis imperavit, *ut validiſſimas navium deducerent in Oceanum, progreſſique quoad tuto poſſent, naturam maris noſcerent: vel eodem amne, vel Euphrate ſubire eos poſſe, cum reverti ad ſe vellent.* Iamque mitigata hieme, et navibus, quae inutiles videbantur, crematis, terra ducebat exercitum. Nonis caſtris in regionem Arabitarum; inde totidem diebus in Gedroſiorum regionem perventum eſt. Liber hic populus concilio habito dedidit ſe; nec quidquam deditis praeter commeatus imperatum eſt. Quinto hinc die venit ad flumen, *Arabum* incolae appellant. Regio deſerta et aquarum inops excipit; quam emenſus in Horitas tranſit. ibi maiorem exercitus partem Hephaeſtioni tradidit; levem armaturam cum Ptolemaeo Leonnatoque partitus eſt. Tria ſimul agmina populabantur Indos; magnaeque praedae actae ſunt: maritimos Ptolemaeus, ceteros ipſe rex, et ab alia parte Leonnatus urebant. In hac quoque regione urbem condidit, deductique ſunt in eam Arachoſii. Hinc pervenit ad maritimos Indos. deſertam vaſtamque regionem late tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii iure miſcentur. Ipſa ſolitudo natura quoque immitia efferavit ingenia: prominent ungues nunquam reciſi; comae hirſutae et intonſae ſunt. tuguria conchis, et ceteris purgamentis maris inſtruunt. ferarum pellibus tec-

ti, piscibus sole duratis, et maiorum quoque beluarum, quas fluctus eiicit, carne vescuntur. Consumtis igitur alimentis Macedones primo inopiam, deinde ad ultimum famem sentire coeperunt; radices palmarum, namque sola ea arbor gignitur, ubique rimantes. Sed cum haec quoque alimenta defecerant, iumenta cedere aggressi, ne equis quidem abstinebant; et cum deessent quae sarcinas veherent, spolia de hostibus, propter quae ultima Orientis perag verant, cremabant incendio. Famem deinde pestilentia secuta est: quippe insalubrium ciborum novi succi, ad hoc itineris labor, et aegritudo animi, vulgaverant morbos; et nec manere sine clade, nec progredi poterant: manentes fames, progressos acrior pestilentia urgebat. Ergo strati erant campi paene pluribus semivivis, quam cadaveribus. Ac ne levius quidem aegri sequi poterant: quippe agmen raptim agebatur, tantum singulis ad spem salutis ipsos proficere credentibus, quantum itineris festinando praeriperent. Igitur qui defecerant, notos ignotosque, *ut allevarentur*, orabant. Sed nec iumenta erant, quibus excipi possent; et miles vix arma portabat, imminentisque etiam ipsis facies mali ante oculos erat. Ergo saepius revocati, ne respicere quidem suos sustinebant; misericordia in formidinem versa. Illi relicti *deos testes*, *sacra communia*, *regisque* implorabant *opem*: cumque frustra surdas aures fatigarent, in rabiem desperatione versi, *parem suo exitum*, *similesque ipsis amicos & contubernales* precabantur. Rex dolore simul ac pudore anxius, quia causa tantae cladis ipse esset, ad Phra-

taphernen Parthorum ſatrapen miſit, qui iuberet *camelis cocta cibaria afferre:* alios quoque finitimarum regionum praefectos certiores neceſſitatis ſuae fecit. Nec ceſſatum eſt ab his. Itaque fame dumtaxat vindicatus exercitus, tandem in Gedroſiae fines perducitur. Omnium rerum ſola fertilis regio eſt, in qua ſtativa habuit, ut vexatos milites quiete firmaret. Hic Leonnati literas accipit, *conflixiſſe ipſum cum octo millibus peditum & quingentis equitibus Horitarum, proſpero eventu.* A Cratero quoque nuntius venit, *Ozinem & Zariaſpem nobiles Perſas, defectionem molientes oppreſſos a ſe, in vinculis eſſe.* Praepoſito igitur regioni Sibyrtio (namque Menon praefectus eius nuper interierat morbo) in Carmaniam ipſe proceſſit. Aſpaſtes erat ſatrapes gentis, ſuſpectus res novare voluiſſe, dum in India rex eſſet. Quem occurrentem diſſimulata ira comiter allocutus, dum exploraret quae delata erant, in eodem honore habuit. Cum Indiae praefecti, ſicut imperatum erat, equorum iumentorumque iugalium vim ingentem ex omni, quae ſub imperio erat regione miſiſſent; quibus deerant impedimenta, reſtituit. Arma quoque ad priſtinum refecta ſunt cultum: quippe haud procul a Perſide aberant, non pacata modo, ſed etiam opulenta. Igitur, ut ſupra dictum eſt, aemulatus Patris Liberi non gloriam ſolum, quam ex illis gentibus deportaverat; ſed etiam famam (ſive illud triumphus fuit ab eo primum inſtitutus, ſive bacchantium luſus) ſtatuit imitari, animo ſuper humanum faſtigium elato. *Vicos, per quos iter erat, floribus coronisque ſterni* iubet: *liminibus aedium*

crateras vino repletos, & alia eximiae magnitudinis vasa disponi : vehicula deinde constrata, ut plures capere milites possent, in tabernaculorum modum ornari, alia candidis velis, alia veste pretiosa. Primi ibant amici et cohors regia, variis redimita floribus coronisque; alibi tibicinum cantus, alibi lyrae sonus audiebatur : item in vehiculis pro copia cuiusque adornatis, comessabundus exercitus, armis quae maxime decora erant circumpendentibus. Ipsum convivasque currus vehebat, crateris aureis eiusdemque materiae ingentibus poculis praegravis. Hoc modo per dies septem bacchabundum agmen incessit; parta praeda si quid victis saltem adversus comessantes animi fuissent: mille hercule, viri modo et sobrii, septem dierum crapula graves in suo triumpho, capere potuerunt. Sed fortuna, quae rebus famam pretiumque constituit, hic quoque militiae probrum vertit in gloriam. Et praesens aetas, et posteritas deinde mirata est, *per gentes nondum satis domitas incessisse temulentos, barbaris, quod temeritas erat, fiduciam esse credentibus.* Hunc apparatum carnifex sequebatur : quippe satrapes Aspastes, de quo ante dictum est, interfici iussus est. adeo nec luxuriae quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obstat.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER X.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER X.

ARGUMENTUM.

Cleander & alii duces delictorum veniam impetrant, dum nonnulli minus facinorosi puniuntur. Alexandri consilium de Occidentali Europae parte perlustranda: liberalitas erga Abisaris filium, & in Orsinem, nobilissimum Satrapam, crudelitas, 1. Dum turbatum Graeciae statum pacare, & ex militibus, aere alieno liberatis, alios remittere domum, alios retinere cogitat, in castris oritur seditio, quam gravi oratione & regia auctoritate compescit, 2. Seditiosis supplicio affectis, totius exercitus dissipat consilia, & Persis credit corporis sui custodiam, 3. Oratio Macedonis militis vincti. Coniuratio in Alexandrum, qui veneno exstinguitur, 4. Dicta & gesta eiusdem ante obitum. quantum a suis fuerit desideratus, praecipue vero a Darii matre, quae dolori succumbens paulo post exstincta est. Alexandri elogium, 5. De successore Alexandri inter magnates consultatio, & variae sententiae, 6. Aridaeus, Philippo genitus, Meleagro promovente, a quibusdam rex salutatur. Unde civilis belli semina, 7. Primarii duces Meleagri artibus occurrunt. Aridaeus autem, pacis studiosus, tumultum componere media quadam ratione conatur, 8. Perdiccas Meleagrum & trecentos fere alios, qui eum secuti fuerant, dolo opprimit, 9. Alexandri imperium in partes divisum, cuius summa

Aridaeo tributa : provinciae autem magnatibus. Defuncti corpus ab amicis curatum, & tandem Alexandriam Aegypti translatum est, 10.

1 IISDEM fere diebus Cleander et Sitalces, et cum Agathone Heracon superveniunt, qui Parmenionem iussu regis occiderant; quinque millia peditum cum equitibus mille. Sed et accusatores eos e provincia, cui praefuerant, sequebantur; nec tot facinora, quot admiserant, compensare poterant caedis perquam gratae regi ministerio. Quippe cum omnia prosana spoliassent, ne sacris quidem abstinuerant: virginesque et principes feminarum stupra perpessae, corporum ludibria deflebant. Invisum Macedonum nomen avaritia eorum, ac libido barbaris fecerat. Inter omnes tamen eminebat Cleandri furor, qui nobilem virginem constupratam servo suo pellicem dederat. Plerique amicorum Alexandri non tam criminum, quae palam obiiciebantur, atrocitatem, quam memoriam occisi per eos Parmenionis, quod tacitum prodesse reis apud regem poterat, intuebantur: laeti recidisse iram in irae ministros, nec ullam potentiam scelere quaesitam cuiquam esse diuturnam. Rex cognita causa pronuntiavit, *ab accusatoribus unum, & id maximum crimen esse praeteritum, desperationem salutis suae: nunquam enim talia ausuros, qui ipsum ex India sospitem, aut optassent reverti, aut credidissent reversurum.* Igitur hos quidem vinxit; *DC autem militum, qui saevitiae eorum ministri fuerant, interfici* iussit. Eodem die sumtum est supplicium de iis quoque, quos auctores defectionis Persarum Craterus adduxerat. Haud

multo post Nearchus et Onesicritus, quos *longius in Oceanum procedere* iusserat, superveniunt. Nuntiabant autem quaedam audita, alia comperta: *insulam ostio amnis subiectam auro abundare; inopem equorum esse: singulos equos ab iis, qui ex continenti traiicere auderent, singulis talentis emi. Plenum esse belluarum mare; aestu secundo eas ferri magnarum navium corpora aequantes: truci cantu deterritas sequi classem: cum magno aequoris strepitu, velut demersa navigia, subisse aquas.* Cetera incolis crediderant: inter quae *rubrum mare non a colore undarum, ut plerique crederent, sed ab Erythra rege appellari. Esse haud procul a continenti insulam palmis frequentibus consitam, & in medio fere nemore columnam eminere, Erythrae regis monumentum, literis gentis eius scriptam.* Adiiciebant, *navigia, quae lixas mercatoresque vexissent, famam auri secutis gubernatoribus in insulam esse transmissa, nec deinde ab his postea visa.* Rex cognoscendi plura cupidine accensus, *rursus eos terram legere* iubet, *donec ad Euphraten appellerent classem; inde adverso amne Babylonem subituros.* Ipse animo infinita complexus, statuerat omni ad Orientem maritima regione perdomita, ex Syria petere Africam, Carthagini infensus: inde Numidiae solitudinibus peragratis cursum Gadis dirigere. *ibi* namque *columnam Herculis esse* fama vulgaverat. Hispanias deinde, quas *Iberiam* Graeci a flumine Ibero vocabant, adire; et praetervehi Alpes, Italiaeque oram, unde in Epirum brevis cursus est. Igitur Mesopotamiae praetoribus imperavit, *materia in Libano monte caesa, devectaque*

ad urbem Syriae Thapsacum, ingentium carinas navium ponere: septiremes omnes esse, deducique Babylonem. Cypriorum regibus imperatum, ut aes stuppamque & vela praeberent. Haec agenti Pori et Taxilis regum literae traduntur, *Abisarem morbo; Philippum praefectum ipsius ex vulnere interisse, oppressosque qui vulnerassent eum.* Igitur Philippo substituit Eudaemonem. dux erat Thracum. Abisaris regnum filio eius attribuit. Ventum est deinde Persagadas. Persica est gens, cuius satrapes Orsines erat, nobilitate ac divitiis inter omnes barbaros eminens. Genus ducebat a Cyro quondam rege Persarum: opes et a maioribus traditas habebat, et ipse longa imperii possessione cumulaverat. Is regi cum omnis generis donis, non ipsi modo ea, sed etiam amicis eius daturus, occurrit. Equorum domiti greges sequebantur, curruque argento et auro adornati, pretiosa supellex, et nobiles gemmae, aurea magni ponderis vasa, vestesque purpureae, et signati argenti talentum quatuor millia. Ceterum tanta benignitas barbaro causa mortis fuit. nam cum omnes amicos regis donis super ipsorum vota coluisset; Bagoae spadoni, qui Alexandrum obsequiō corporis devinxerat sibi, nullum honorem habuit. admonitusque a quibusdam *quam Alexandro cordi esset*, respondit, *amicos regis, non scorta se colere: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effeminarentur.* His auditis spado potentiam flagitio et dedecore quaesitam, in caput nobilissimi et insontis exercuit. Namque gentis eiusdem levissimos falsis criminibus adstruxit, monitos tum demum ea deferre, cum ip-

se iussisset. Interim quoties sine arbitris erat, credulas regis aures implebat; dissimulans causam irae, quo gravior criminantis auctoritas esset. Nondum suspectus erat Orsines, iam tamen vilior. Reus enim in secreto agebatur, latentis periculi ignarus: et importunissimum scortum, ne in stupro quidem et dedecoris patientia fraudis oblitum, quoties amorem regis in se accenderat, Orsinem modo *avaritiae*, interdum etiam *defectionis* arguebat. Iam matura erant in perniciem innocentis mendacia, et fatum, cuius inevitabilis sors est, appetebat. Forte enim *sepulcrum Cyri* Alexander iussit *aperiri*, in quo erat conditum eius corpus, cui dare volebat inferias. Auro argentoque repletum esse crediderat, quippe ita fama Persae vulgaverant; sed praeter clypeum eius putrem, et arcus duos Scythicos, et acinacem, nihil reperit. Ceterum corona aurea imposita amiculo, cui assueverat ipse, solium, in quo corpus iacebat, velavit; miratus *tanti nominis regem, tantis praeditum opibus, haud pretiosius sepultum esse, quam si fuisset e plebe.* Proximus erat lateri spado, qui regem intuens, *quid mirum*, inquit, *est, inania sepulcra esse regum, cum satraparum domus aurum inde egestum capere non possint? Quod ad me attinet, ipse hoc bustum antea non videram: sed ex Dario ita accepi, tria millia talentum condita esse cum Cyro. Hinc illa benignitas in te; ut quod impune habere non poterat Orsines, donando eiam gratiam iniret.* Concitaverat iam animum in iram; cum ii, quibus negotium idem dederat, superveniunt. hinc Bagoas; hinc ab eo subornati, falsis criminibus occupant au-

res. Antequam accusari se supicaretur Orsines, in vincula est traditus. Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro manum iniecit. Quem Orsines intuens, *audieram*, inquit, *in Asia olim regnasse feminas; hoc vero novum est, regnare castratum!* Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modo, sed eximiae quoque benignitatis in regem. Eodem tempore Phradates, regnum affectasse suspectus, occiditur. Coeperat esse praeceps ad reprasentanda supplicia; idem ad deteriora credenda. Scilicet res secundae valent commutare naturam; et raro quisquam erga bona sua satis cautus est. Idem enim paulo ante Lynceslem Alexandrum delatum a duobus indicibus damnare non sustinuerat: humiliores quoque reos contra suam voluntatem, quia ceteris videbantur insontes, passus absolvi: hostibus victis regna reduxerat. ad ultimum a semetipso degeneravit usque adeo, ut adversus libidinem animi, arbitrio scorti aliis regna daret, aliis adimeret vitam. Iisdem fere diebus literas a Coeno accepit de rebus in Europa et Asia gestis, dum ipse Indiam subigit. Zopyrio Thraciae praepositus dum expeditionem in Getas faceret, tempestatibus procellisque subito coortis, cum toto exercitu oppressus erat. Qua cognita clade Seuthes Odrysas populares suos ad defectionem compulerat. Amissa propemodum Thracia, ne Graecia quidem * * Igitur triginta navibus Sunium transmittunt. promontorium est Atticae terrae, unde portum urbis petere decreverant. His cognitis rex Harpalo Athenensibusque iuxta infestus *classem parari* iubet; Athe-

nas protinus petiturus. Quod consilium dum agitat clam, literae ei redduntur, *Harpalum intrasse quidem Athenas, pecunia conciliasse sibi principum animos: mox concilio plebis habito iussum urbe excedere, ad Graecos milites perveniisse, a quibus interceptum & trucidatum a quodam viatore per insidias.* His laetus in Europam traiiciendi consilium omisit: sed *exsules praeter eos, qui civili sanguine adsperſi erant, recipi ab omnibus Graecorum civitatibus, quis pulsi erant*, iussit. Et Graeci haud ausi imperium aspernari, quamquam solvendarum legum id principium esse censebant; bona quoque, quae exstarent, restituere damnatis. Soli Athenienses, non suae modo, sed etiam publicae vindices libertatis, colluvionem hominum, quia aegre ferebant, non regio imperio, sed legibus moribusque patriis regi assueti, prohibuere finibus: omnia potius toleraturi, quam purgamenta quondam urbis suae, tunc etiam exsilii, admitterent. Alexander senioribus militum in patriam remissis; *tredecim millia peditum, & duo millia equitum, quae in Asia retineret, eligi* iussit: existimans modico exercitu continere posse Asiam, quia pluribus locis praesidia dispositisset; nuperque conditas urbes, quas colonis replesset, res renovare cupientibus obstare. Ceterum prius quam secerneret, quos erat retenturus, edixit, *ut omnes milites aes alienum profiterentur.* Grave plerisque esse compererat: et quamquam ipsorum luxu contractum erat, dissolvere tamen ipse decreverat. Illi, tentari ipsos rati, quo facilius ab integris sumtuosos discerneret, prolatando aliquantum extraxerant temporis. et rex satis gna-

rus profeſſioni aeris pudorem, non contumaciam obſtare, *menſas totis caſtris poni* iuſſit, *& decem millia talentorum proferri.* Tum demum fide facta profeſſi ſunt, nec amplius ex tanta pecunia quam centum et triginta talenta ſuperfuere. adeo ille exercitus, tot ditiſſimarum gentium victor, plus tamen victoriae, quam praedae deportavit ex Aſia. Ceterum ut cognitum eſt, *alios mitti domum, alios retineri;* perpetuam eum regni ſedem in Aſia habiturum rati, vecordes et diſciplinae militaris immemores, ſeditioſis vocibus caſtra complent, regemque ferocius quam alias adorti, omnes ſimul *miſſionem* poſtulare coeperunt; deformia ora cicatricibus, canitiemque capitum oſtentantes. Nec aut praefectorum caſtigatione, aut verecundia regis deterriti tumultuoſo clamore et militari violentia volentem loqui inhibebant; palam profeſſi, *nusquam inde, niſi in patriam veſtigium eſſe moturos.* Tandem ſilentio facto, magis quia motum eſſe credebant, quam quia ipſi moveri poterant, quidnam acturus eſſet, exſpectabant. Ille *quid haec*, inquit, *repens conſternatio, & tam procax atque effuſa licentia denuntiat? Eloqui timeo, palam certe rupiſtis imperium, & precario rex ſum: cui non alloquendi, non noſcendi monendique, aut intuendi vos ius reliquiſtis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulo poſt deportare ſtatuerim: tam illos acclamantes video, qui abituri ſunt, quam hos, cum quibus praemiſſos ſubſequi ſtatui. Quid hoc eſt rei? diſpari in cauſa idem omnium clamor eſt! pervelim ſcire, utrum qui diſcedunt, an qui retinentur, de me querantur:*

Crederes uno ore omnes ſuſtuliſſe clamorem; ita pariter ex tota concione reſponſum eſt, *omnes queri.* Tum ille, *non hercule*, inquit, *poteſt fieri, ut adducar, querendi ſimul omnibus hanc cauſam eſſe, quam oſtenditis; in qua maior pars exercitus non eſt; utpote cum plures dimiſerim, quam retenturus ſum. Subeſt nimirum altius malum, quod omnes avertit a me. quando enim regem univerſus exercitus deſeruit? Ne ſervi quidem uno grege profugiunt dominos; ſed eſt quidam in illis pudor a ceteris deſtitutos relinquendi. Verum ego tam furioſae conſternationis oblitus, remedia inſanabilibus conor adhibere. Omnem hercule ſpem, quam ex vobis conceperam, damno; nec ut cum militibus meis, iam enim eſſe deſtitiſtis, ſed ut cum ingratiſſimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus, quae circumfluunt vos, inſanire coepiſtis: obliti ſtatus eius, quem beneficio exuiſtis meo. digni hercule, qui in eodem conſeneſcatis; quoniam facilius eſt vobis adverſam, quam ſecundam regere fortunam. En tandem! Illyriorum paulo ante & Perſarum tributariis Aſia, & tot gentium ſpolia faſtidio ſunt. Modo ſub Philippo ſeminudis, amicula ex purpura ſordent; aurum & argentum oculi ferre non poſſunt: lignea enim vaſa deſiderant, & ex cratibus ſcuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta aeris alieni: cum omnis regia ſupellex haud amplius quam ſexaginta talentorum eſſet, meorum operum fundamenta. quibus tamen (abſit invidia) imperium maximae terrarum partis impoſui. Aſiaene pertaeſum eſt, quae vos gloria rerum geſtarum diis pares fecit? In Europam ite properatis rege deſerto, cum pluribus veſtrum*

defuturum viaticum fuerit, ni aes alienum luiſſem. nempe in Aſiatica praeda. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium ſpolia circumferentes, reverti velle ad liberos coniugesque, quibus pauci praemia victoriae poteſtis oſtendere. Nam ceterorum, dum etiam ſpei veſtrae obviam iſtis, arma quoque pignori ſunt. Bonis vero militibus carituros ſum, pellicum ſuarum concubinis: quibus hoc ſolum ex tantis opibus ſupereſt, quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites; faceſſite hinc ocius: ego cum Perſis abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratiſſimi cives. Laeti vos excipient parentes liberique, ſine veſtro rege redeuntes! obviam ibunt deſertoribus transfugisque! Triumphabo mehercule de fuga veſtra, & ubicunque ero, expetam poenas; hos, cum quibus me relinquitis, colendo, praeferendoque vobis. Iam autem ſcietis, & quantum ſine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno ſit. Deſiluit deinde frendens de tribunali, et in medium armatorum agmen ſe immiſit; notatos quoque, qui ferociſſime oblocuti erant, ſingulos manu corripuit: nec auſos repugnare, tre-
3 decim aſſervandos cuſtodibus corporis tradidit. Quis crederet, ſaevam paulo ante concionem obtorpuiſſe ſubito metu, et cum ad ſupplicium videret trahi nihil auſos graviora quam ceteros * [tam effuſam antea licentiam, atque ſeditioſam militum violentiam ita compreſſam, ut non modo nullus ex omnibus irruenti regi reſtiterit; verum etiam cuncti pavore exanimati, attonitis ſimiles, quid de ipſis quoque rex ſtatuendum cenſeret, ſuſpenſa mente exſpectarent. Itaque *] ſive nominis, quod gentes, quae ſub regi

bus ſunt, inter deos colunt, ſive propria ipſius veneratio, ſive fiducia tanta vi exercentis imperium conterruit eos : ſingulare certe ediderunt patientiae exemplum; adeoque non ſunt accenſi ſupplicio commilitonum, cum ſub noctem interfectos eſſe noſſent, ut nihil omiſerint, quod ſinguli magis obedienter ac pie facerent. Nam cum poſtero die prohibiti aditu veniſſent, Aſiaticis modo militibus admiſſis, lugubrem totis caſtris edidere clamorem, denuntiantes *ſe protinus eſſe morituros, ſi rex perſeveraret iraſci.* At ille pervicacis ad omnia quae agitaſſet animi, *peregrinorum militum concionem advocari* iubet, *Macedonibus intra caſtra cohibitis :* et cum frequentes coiſſent, adhibito interprete talem orationem habuit. *Cum ex Europa traiicerem in Aſiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum eſſe ſperabam. Nec deceptus ſum, quod de his credidi famae. Sed ad illa hoc quoque acceſſit, quod video fortes viros erga reges ſuos pietatis invictae. Luxu omnia fluere crediderам, & nimia felicitate mergi in voluptates. at hercule munia militiae hoc animorum corporumque robore aeque impigre toleratis ; & cum fortes viri ſitis, non fortitudinem magis, quam fidem colitis. Hoc ego nunc primum profiteor, ſed olim ſcio. Itaque & delectum e vobis iuniorum habui ; & vos meorum militum corpori immiſcui. Idem habitus, eadem arma ſunt vobis : obſequium vero & patientia imperii longe praeſtantior eſt, quam ceteris. Ergo ipſe Oxathris Perſae filiam mecum in matrimonio iunxi, non dedignatus ex captiva liberos tollere. Mox deinde cum ſtirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi ; proximisque amicorum auc-*

tor fui ex captivis generandi liberos: ut hoc sacro foedere omne discrimen victi & victoris excluderem. Proinde genitos esse vos mihi, non adscitos milites credite. Asiae & Europae unum atque idem regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem, & cives mei estis & milites, omnia eundem ducunt colorem. Nec Persis Macedonum morem adumbrare; nec Macedonibus Persas imitari indecorum est. Eiusdem iuris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt.

SUPPLEMENTUM.

Hac oratione habita, Persis corporis sui custodiam credidit, Persas satellites, Persas apparitores fecit. Per quos cum Macedones, qui huic seditioni occasionem dedissent, vincti ad supplicia traherentur, unum ex iis, auctoritate & aetate gravem, ad Regem ita locutum ferunt:

4 *Quousque*, inquit, *animo tuo etiam per supplicia, & quidem externi moris obsequeris? Milites tui, cives tui, incognita causa, captivis suis ducentibus trahuntur ad poenam! Si mortem meruisse iudicas, saltem ministros supplicii muta.* Amico animo, si veri patiens fuisset, admonebatur; sed in rabiem ira pervenerat. Itaque rursus (nam parumper, quibus imperatum erat, dubitaverant) *mergi in amnem, sicut vincti erant*, iussit. Nec hoc quidem supplicium seditionem militum movit. Namque copiarum duces atque amicos eius, manipuli adeunt, petentes, *ut si quos adhuc pristina noxa iudicaret esse contactos, iuberet interfici, offerre se corpora irae, trucidaret.*

SUPPLEMENTUM.

Postquam vero cognitum est, Persis ducatus datos, Barbaros in varios ordines distributos, atque Macedonica iis imposita no-

mina, se vero ignominiose penitus reiectos esse, non iam amplius conceptum animis dolorem perferre potuerunt. Sed concursu in regiam facto, interiori dumtaxat retenta tunica, arma ante ianuam, poenitentiae signum, proiecerunt, ac prae foribus stantes, intromitti se, sibique ignosci suppliciter atque flentes orabant, utque rex suppliciis suis potius saturet se quam contumeliis, ipsos nisi venia impetrata non discessuros. Quae cum Alexandro nuntiata essent, apertis regiae foribus ad ipsos est egressus. Postquam vero ipsorum eiulatum atque poenitentiam, nec non miserandum atque afflictum habitum vidisset, diu quoque collacrimatus est. Eaque modestia, ut ipsis ignosceret, obtinuerunt. Eis deinde nunc modeste incusatis, nunc comiter appellatis, complures bello inutiles exauctoravit, magnificentissimeque donatos dimisit. Scribens quoque ad Antipatrum, Macedoniae praefectum, eis ad spectanda certamina priores in theatro sedes assignari, coronatosque sedere iussit. Defunctorum quoque liberos pupillos paterna contrahere stipendia voluit. Cratero iis praeposito, quem etiam Antipatri loco, Macedonibus, Thessalis Thracibusque praeesse iussit, Antipatrumque cum supplemento tironum in Crateri locum vocavit. Iam pridem quidem Alexandro literae, & ab Olympiade matre & ab Antipatro redditae erant, ex quibus mutuam inter ipsos simultatem perceperat. Mater Antipatrum affectati regni insimulabat. Antipater Olympiadem multa praeter ipsius decorum gerere scripserat. Itaque evocari se valde iniquo ferens animo, Alexandrum veneno interficere statuit. Peractis his rebus omnibus, Alexander ad Ecbatana Mediae profectus, regni necessaria disposuit, spectacula denuo & solennes indixit dies. Illis forte diebus Hephaestion, quem Rex unice ac fratris loco diligebat, febricitans moritur. Ex quo Alexander incredibili affectus dolore, multa, quae regiam maiestatem minime decerent, admisisse dicitur. Miserum quippe medicum, tanquam in curando negligentior fuisset, suspendi iussit. Super amici corpus exanime eiulans procubuit, vixque inde ab amicis abstractus est. Diem atque noctem luctum continuavit. Aliaque nonnulla feruntur, quae quidem ego minime credo. Illud

tamen verum est, quod Alexander Hephaestioni, tanquam Heroi, sacrificari iusserit. In funus atque monumentum ei faciendum, plusquam duodecim millia talentorum impensa sunt. Revertenti Babylonem, Chaldaei vates occurrerunt, monentes ne Babylonem ingrederetur. Profectionem enim eius per id tempus, vitae periculum ei portendere. Quibus spretis, quo destinaverat ire pergit. Nuntiabatur enim ei, legatos ex diversis terrarum orbis partibus, undique Babylonem confluxisse, eiusque adventum exspectare. Adeo totum orbem nominis eius terror invaserat, ut cunctae gentes, velut destinato sibi Regi, adularentur. Igitur tanquam conventum universi orbis acturus, Babylonem pervenire festinabat. Quo cum venisset, legatos omnes benigne susceptos domum remisit. Iisdem fere diebus convivium apud Thessalum medicum institutum est, ad quod Rex quoque cum sodalibus vocatus venit. Ibi nondum Herculis scypho epoto, repente, velut telo confixus, ingemuit. Elatus e convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret. Amici causam morbi, intemperiem ebrietatis, divulgarunt; revera autem insidiae fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit. Antipater enim praeparatum venenum Cassandro filio, qui cum fratribus Philippo & Iolla Regi ministrare solebat, dederat, praemonito eo, ne aliis quam Thessalo & fratribus crederet. Philippus itaque & Iollas, potum Regis praegustare soliti, in aqua frigida venenum habentes, eam praegustatae potioni Regis supermiserunt. Quarto deinde die, cum milites partim mortuum suspicarentur, idque celari crederent, partim eius desiderium ferre non possent, moesti sese in regiam contulerunt, ut sibi Regis videndi copia fieret orantes, atque a custodibus ex mandato Regis intromissi sunt.

5 Intuentibus lacrimae obortae praebuere speciem iam non regem, sed funus eius visentis exercitus. Moeror tamen circumstantium lectum eminebat: quos ut rex adspexit, *Invenietis*, inquit, *cum excessero, dignum talibus viris regem?* Incredibile dictu auditu-

que, in eodem habitu corporis, in quem se composuerat, cum admissurus milites esset, durasse, donec a toto exercitu illo ad ultimum persalutatus est: dimissoque vulgo velut omni vitae debito liberatus, fatigata membra reiecit. *Propiusque adire* iussis amicis, nam et vox deficere iam coeperat; detractum annulum digito, Perdiccae tradidit; adiectis mandatis, *ut corpus suum ad Hammonem ferri iuberet.* Quaerentibus his, *cui relinqueret regnum?* respondit, *Ei, qui esset optimus. Ceterum providere iam ob id certamen, magnos funebres ludos parari sibi.* Rursus Perdicca interrogante, *quando coelestes honores haberi sibi vellet?* dixit, *tum velle, cum ipsi felices essent.* Suprema haec vox fuit regis, et paulo post exstinguitur. Ac primo ploratu lamentisque et planctibus tota regia personabat: mox velut in vasta solitudine omnia tristi silentio muta torpebant; ad cogitationes quid deinde futurum esset dolore conversо. Nobiles pueri custodiae corporis eius assueti, nec doloris magnitudinem capere, nec se ipsos intra vestibulum regiae retinere potuerunt: vagique, et furentibus similes totam urbem luctu ac moerore compleverant; nullis quaestibus omissis, quos in tali casu dolor suggerit. Ergo qui extra regiam adstiterant Macedones pariter barbarique concurrunt; nec poterant victi a victoribus in communi dolore discerni. Persae *iustissimum ac mitissimum dominum*; Macedones *optimum ac fortissimum regem* invocantes, certamen quoddam moeroris edebant. Nec moestorum solum, sed etiam indignantium voces exaudiebantur, *tam viridem, & in flore aetatis fortu-*

naeque invidia deum ereptum esse rebus humanis. Vigor eius et vultus educentis in proelium milites, obsidentis urbes, evadentis in muros, fortes viros pro concione donantis occurrebant oculis. Tum Macedones *divinos honores negasse* ei poenitebat; *impioque & ingratos fuisse* se confitebantur, *quod aures eius debita appellatione fraudassent.* Et cum diu nunc in veneratione, nunc in desiderio regis haesissent; in ipsos versa miseratio est. Macedonia profecti ultra Euphraten mediis hostibus novum imperium aspernantibus destitutos se esse cernebant; sine certo regis herede, sine herede regni publicas vires ad se quemque tracturum. Bella deinde civilia, quae secuta sunt, mentibus augurabantur: *iterum, non de regno Asiae, sed de rege, ipsis sanguinem esse fundendum; novis vulneribus veteres rumpendas cicatrices. senes, debiles, modo petita missione a iusto rege, nunc morituros pro potentia forsitan satellitis alicuius ignobilis.* Has cogitationes volventibus nox supervenit, terroremque auxit. milites in armis vigilabant: Babylonii alius e muris, alius culmine sui quisque tecti prospectabant, quasi certiora visuri. nec quisquam lumina audebat accendere. et quia oculorum cessabat usus, fremitus, vocesque auribus captabant: ac plerumque vano metu territi per obscuras semitas, alius alii occurrantes, invicem suspecti et soliciti ferebantur. Persae comis suo more detonsis, in lugubri veste, cum coniugibus ac liberis, non ut victorem et modo hostem, sed ut gentis suae iustissimum regem vero desiderio lugebant. Assueti sub rege vivere, *non alium,*

qui imperaret ipſis, digniorem fuiſſe confitebantur. Nec muris urbis luctus continebatur; ſed proximam regionem ab ea, deinde magnam partem Aſiae cis Euphratem tanti mali fama pervaſerat. Ad Darii quoque matrem celeriter perlata eſt. abſciſſa ergo veſte, qua induta erat, lugubrem ſumſit; laceratisque crinibus humi corpus abiecit. Adſidebat ei altera ex neptibus, nuper amiſſum Hephaeſtionem, cui nupſerat, lugens; propriasque cauſas doloris in communi moeſtitia retractabat. Sed omnium ſuorum mala Siſygambis una capiebat. Illa ſuam, illa neptium vicem flebat. Recens dolor etiam praeterita revocaverat. crederes modo amiſſum Darium, et pariter miſerae duorum filiorum exſequias eſſe ducendas. Flebat mortuos ſimul, vivosque. *Quem enim puellarum acturum eſſe curam? quem alium futurum Alexandrum? iterum ſe captas; iterum excidiſſe regno. qui mortuo Dario ipſas tueretur reperiſſe; qui poſt Alexandrum reſpiceret, utique non reperturas.* Subibat inter haec animum, *octoginta fratres ſuos eodem die ab Ocho ſaeviſſimo regum trucidatos, adiectumque ſtragi tot filiorum patrem: e ſeptem liberis, quos genuiſſet ipſa, unum ſupereſſe: ipſum Darium floruiſſe pauliſper, ut crudelius poſſet exſtingui.* Ad ultimum dolori ſuccumbit, obvolutoque capite accidentes genibus ſuis neptem nepotemque averſata, cibo pariter abſtinuit et luce. quinto, poſtquam mori ſtatuerat, die exſtincta. Magnum profecto Alexandro indulgentiae in eam, iuſtitiaeque in omnes captivos, documentum eſt mors huius; quae cum ſuſtinuiſſet poſt Darium vivere, Alexandro eſſe ſuperſtes erubuit. Et

hercule, iuſte aeſtimantibus regem liquet, bona naturae eius fuiſſe; vitia vel fortunae, vel aetatis. Vis incredibilis animi: laboris patientia propemodum nimia; fortitudo non inter reges modo excellens, ſed inter illos quoque, quorum haec ſola virtus fuit: liberalitas ſaepe maiora tribuentis, quam a diis petuntur: clementia in devictos, tot regna aut reddita, quibus ea demſerat bello, aut dono data: mortis, cuius metus ceteros exanimat, perpetua contemtio: gloriae laudisque ut iuſto maior cupido, ita ut iuveni et in tantis admittenda rebus. iam pietas erga parentes, quorum Olympiada immortalitati conſecrare decreverat; Philippum ultus erat: iam in omnes fere amicos benignitas; erga milites benevolentia; conſilium par magnitudini animi, et quantam vix poterat aetas eius capere, ſolertia: modus immodicarum cupiditatum, Veneris intra naturale deſiderium uſus, nec ulla niſi ex permiſſo voluptas, ingentes profecto dotes erant. Illa fortunae: diis aequare ſe, et coeleſtes honores accerſere, et talia ſuadentibus oraculis credere, et dedignantibus venerari ipſum vehementius quam par eſſet iraſci; in externum habitum mutare corporis cultum, imitari devictarum gentium mores, quas ante victoriam ſpreverat. Nam iracundiam et cupidinem vini ſicuti iuventa irritaverat, ita ſenectus mitigare potuiſſet. Fatendum eſt tamen, cum plurimum virtuti debuerit, plus debuiſſe fortunae; quam ſolus omnium mortalium in poteſtate habuit. Quoties illum a morte revocavit? quoties temere in pericula vectum perpetua felicitate protexit? Vitae quoque finem eun-

dem illi, quem gloriae ſtatuit. Exſpectavere eum fata, dum Oriente perdomito, aditoque Oceano, quidquid mortalitas capiebat, impleret. Huic regi ducique ſucceſſor quaerebatur : ſed maior moles erat, quam ut unus ſubire eam poſſet. Itaque nomen quoque eius et fama rerum in totum propemodum orbem, reges ac regna diffudit; clariſſimique ſunt habiti, qui etiam minimae parti tantae fortunae adhaeſerunt. Ceterum Babylone (inde enim 6
divertit oratio) corporis eius cuſtodes, in regiam principes amicorum, ducesque copiarum advocavere. ſecuta eſt militum turba, cupientium ſcire, in quem Alexandri fortuna eſſet tranſitura. Multi duces frequentia militum excluſi regiam intrare non poterant; cum praeco *exceptis, qui nominatim citarentur, adire* prohibuit. ſed precarium ſpernebatur imperium. Ac primum eiulatus ingens, ploratusque renovatus eſt: deinde futuri exſpectatio inhibitis lacrimis ſilentium fecit. Tunc Perdicca regia ſella in conſpectum vulgi data, in qua diadema veſtisque Alexandri cum armis erant, annulum ſibi pridie traditum a rege in eadem ſede poſuit; quorum adſpectu rurſus obortae omnibus lacrimae integravere luctum. Et Perdicca, *Ego quidem*, inquit, *annulum, quo ille regni atque imperii vires obſignare erat ſolitus, traditum ab ipſo mihi, reddo vobis. Ceterum quamquam nulla clades huic, qua affecti ſumus, par ab iratis diis excogitari poteſt; tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus credere licet, tantum virum deos accommodaſſe rebus humanis, quarum ſorte completa, cito repeterent eum ſuae ſtirpi. Proinde quo-*

niam nihil aliud ex eo supereſt, quam quod ſemper ab immortalitate ſubducitur, corpori nominique quam primum iuſta ſolvamus; haud obliti, in qua urbe, inter quos ſimus, quali rege ac praeſide ſpoliati. Tractandum eſt, commilitones, cogitandumque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta eſt, obtinere poſſimus. Capite opus eſt. hocne uno an pluribus, in veſtra poteſtate eſt. Illud ſcire debetis, militarem ſine duce turbam corpus eſſe ſine ſpiritu. Sextus menſis eſt, ex quo Roxane praegnans eſt; optamus, ut marem enitatur: eius regnum diis approbantibus futurum, quando adoleverit. interim a quibus regi velitis deſtinate. Haec Perdicca. Tum Nearchus, *Alexandri modo ſanguinem ac ſtirpem regiae maieſtati convenire neminem* ait *poſſe mirari. Ceterum exſpectari nondum ortum regem, & qui iam ſit praeteriri, nec animis Macedonum convenire, nec tempori rerum. Eſſe e Barſine filium regis, huic diadema dandum.* Nulli placebat oratio. itaque ſuo more haſtis ſcuta quatientes obſtrepere perſeverabant. Iamque prope ſeditionem pervenerant, Nearcho pervicacius tuente ſententiam. Tum Ptolemaeus, *Digna prorſus eſt ſoboles*, inquit, *quae Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barſinae filius; cuius nomen quoque Europam dicere pigebit, maiore ex parte captivi. Cur Perſas vicerimus, ut ſtirpi eorum ſerviamus? quod iuſti illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus, tantiſque claſſibus nequidquam petiverunt. Mea ſententia haec eſt, ut ſede Alexandri in regia poſita, qui conſiliis eius adhibebantur, coeant, quoties in commune conſulto opus fuerit: eoque, quod maior pars eorum decreverit, ſtetur. du-*

ces, praefectique copiarum his pareant. Ptolemaeo quidam, potiores Perdiccae assentiebantur. Tum Aristonus orsus est dicere, *Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi. iudicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset. Neque enim unum eum adsedisse morienti; sed circumferentem oculos, ex turba amicorum delegisse cui traderet. Placere igitur, summam imperii ad Perdiccam deferri.* Nec dubitavere, quin vera censeret. itaque universi *procedere in medium Perdiccam, & regis annulum tollere* iubebant. Haerebat inter cupiditatem pudoremque, et quo modestius, quod exspectabat, appeteret, pervicacius oblaturos esse credebat. Itaque contatus, diuque, quid ageret incertus, ad ultimum tamen recessit, et post eos, qui sederant proximi, constitit. At Meleager unus e ducibus confirmato animo, quem Perdiccae contatio erexerat, *nec dii siverint*, inquit, *ut Alexandri fortuna, tantique regni fastigium in istos humeros ruat; homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus quam hic est, sed de viris tantum; quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec vero interest, Roxanes filium, quandoque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis; cum iste sub tutelae specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est: & in tanta omnium festinatione, non iusta modo, sed etiam necessaria, exactos menses solus exspectat, & iam divinat marem esse conceptum: quem vos dubitatis paratum esse vel subdere. Si medius fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex iis, quae imperasset, non faciendum esse cen-*

ferem. Quin igitur ad diripiendos theſauros diſcurritis? harum enim opum regiarum utique populus eſt heres. Haec elocutus per medios armatos erupit, et qui abeunti viam dederant, ipſum ad pronun-
7 tiatam praedam ſequebantur. Iamque armatorum circa Meleagrum frequens globus erat, in ſeditionem ac diſcordiam verſa concione; cum quidam pleriſque Macedonum ignotus ex infima plebe, *Quid opus eſt*, inquit, *armis, civilique bello habentibus regem, quem quaeritis? Aridaeus, Philippo genitus, Alexandri paulo ante regis frater, ſacrorum, caerimoniarumque conſors modo, nunc ſolus heres, praeteritur a vobis. Quo merito ſuo? quidve fecit, cur etiam gentium communi iure fraudetur? Si Alexandro ſimilem quaeritis, nunquam reperietis; ſi proximum, hic ſolus eſt.* His auditis concio primo ſilentium velut iuſſa habuit: conclamant deinde pariter, *Aridaeum vocandum eſſe, mortemque meritos, qui concionem ſine eo habuiſſent.* Tum Pithon plenus lacrimarum orditur dicere, *Nunc vel maxime miſerabilem eſſe Alexandrum, qui tam bonorum civium militumque fructu, & praeſentia fraudatus eſſet. Nomen enim memoriamque regis ſui tantum intuentes, ad cetera caligare eos.* * Haud ambigue in iuvenem, cui regnum deſtinabatur, impenſa probra; quae magis ipſi odium, quam Aridaeo contemtum attulerunt: quippe dum miſerentur, etiam favere coeperunt. Igitur *non alium ſe quam eum, qui ad hanc ſpem genitus eſſet, regnare paſſuros* pertinaci acclamatione declarant, *vocarique Aridaeum* iubent. Quem Meleager infeſtus inviſusque Perdiccae ſtrenue perducit

in regiam; et milites *Philippum* conſalutatum, *regem* appellant. Ceterum haec vulgi erat vox; principum alia ſententia. E quibus Pithon conſilium Perdiccae exſequi coepit, *tutoresque* deſtinat *filio ex Roxane futuro, Perdiccam, & Leonnatum ſtirpe regia genitos.* Adiecit, *ut in Europa Craterus & Antipater res adminſtrarent.* Tum iuſiurandum a ſingulis exactum *futuros in poteſtate regis geniti Alexandro.* Meleager haud iniuria metu ſupplicii territus, cum ſuis receſſerat. rurſus Philippum trahens ſecum irrupit regiam, clamitans *ſuffragari reipublicae de novo rege paulo ante concepto : robur aetatis experirentur ; modo ſtirpem Philippi, & filium, ac fratrem regum duorum ſibimetipſis potiſſimum crederent.* Nullum profundum mare, nullum vaſtum fretum et procelloſum tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet. utique ſi nova et brevi duratura libertate luxuriat. Pauci Perdiccae modo electo; plures Philippo quam ſperaverat, imperium dabant. Nec velle, nec nolle, quidquam diu poterant; poenitebatque modo conſilii, modo poenitentiae ipſius. Ad ultimum tamen in ſtirpem regiam inclinavere ſtudiis. Ceſſerat ex concione Aridaeus principum auctoritate conterritus; et abeunte illo conticuerat magis, quam languerat militaris favor. Itaque revocatus veſtem fratris, eam ipſam, quae in ſella poſita fuerat, induitur. Et Meleager thorace ſumto capit arma, novique regis ſatelles ſequitur. Phalanx haſtis clypeos quatiens *expleturam ſe ſanguine illorum, qui affectaverant nihil ad ipſos pertinens regnum*, minabatur. *in eadem domo familiaque imperii vires remanſu-*

ras esse gaudebant; *hereditarium imperium stirpem regiam vindicaturam*; *assuetos se nomen ipsum colere venerarique*, *nec quemquam id capere*, *nisi genitum ut regnaret*. Igitur Perdicca territus, *conclave*, *in quo Alexandri corpus iacebat*, *asservari* iubet. Sexcenti cum ipso erant, spectatae virtutis : Ptolemaeus quoque se adiunxerat ei, puerorumque regia cohors. Ceterum haud difficulter a tot millibus armatorum claustra perfracta sunt. Et rex quoque irruperat stipatus satellitum turba, quorum princeps erat Meleager. Iratusque Perdicca, *hos*, qui *Alexandri corpus tueri vellent*, sevocat; sed qui irruperant, eminus tela in ipsum iaciebant. multisque vulneratis, tandem seniores demtis galeis, quo facilius nosci possent, precari, qui cum Perdicca erant, coepere, *ut abstinerent bello*, *regique & pluribus cederent*. Primus Perdicca arma deposuit; ceterique idem fecere. Meleagro deinde suadente, *ne a corpore Alexandri discederent;* insidiis locum quaeri rati, diversa regiae parte ad Euphraten fugam intendunt. Equitatus, qui ex nobilissimis iuvenum constabat, Perdiccam et Leonnatum frequens sequebatur; placebatque *excedere urbe*, *& tendere in campos*. Sed Perdicca ne pedites quidem secuturos ipsum desperabat : itaque ne abducendo equites abrupisse a cetero exercitu videretur, in urbe subsitit. At Meleager regem monere non destitit, *ius imperii Perdiccae morte sanciendum esse : ni occupetur impotens animus*, *res novaturum*. *Meminisse eum quid de rege meruisset*, *neminem autem ei satis fidum esse*, *quem metuat*. Rex patiebatur magis, quam assentiebatur. Itaque Meleager

silentium pro imperio habuit, misitque regis nomine, qui Perdiccam accerserent. iisdem mandatum, *ut occiderent, si venire dubitaret.* Perdicca nuntiato satellitum adventu, sexdecim omnino pueris regiae cohortis comitatus in limine domus suae constitit; castigatosque et *Meleagri mancipia* identidem appellans, sic animi vultusque constantia terruit, ut vix mentis compotes fugerent. Perdicca pueros *equos* iussit *conscendere;* et cum paucis amicorum ad Leonnatum pervenit; iam firmiore praesidio vim propulsaturus, si quis inferret. Postero die indigna res Macedonibus videbatur, Perdiccam ad mortis periculum adductum; et Meleagri temeritatem armis ultum ire decreverant. atque ille seditione provisa, cum regem adisset, interrogare eum coepit, *an Perdiccam comprehendi ipse iussisset.* ille *Meleagri instinctu se iussisse* respondit. *Ceterum non debere tumultuari eos; Perdiccam enim vivere.* Igitur concione dimissa Meleager equitum maxime defectione perterritus, inopsque consilii (quippe in ipsum periculum reciderat, quod inimico paulo ante intenderat) triduum fere consumsit incerta consilia volvendo. Et pristina quidem regiae species manebat. nam et legati gentium regem adibant: et copiarum duces aderant: et vestibulum satellites armatique compleverant. Sed ingens sua sponte moestitia ultimae desperationis index erat: suspectique invicem non adire propius, non colloqui audebant, secretas cogitationes intra se quoque volventes, et ex comparatione regis novi, desiderium excitabatur amissi. *Ubi ille esset, cuius imperium, cuius auspicium secuti erant,* require-

bant. *deſtitutos ſe inter infeſtas indomitasque gentes, expetituras tot cladium ſuarum poenas, quandocunque oblata eſſet occaſio.* His cogitationibus animos exedebant, cum annuntiatur, *equites, qui ſub Perdicca eſſent, occupatis circa Babylonem campis, frumentum, quod in urbem invehebatur, retinuiſſe.* Itaque inopia primum, deinde fames eſſe coepit; et qui in urbe erant, *aut reconciliandam gratiam cum Perdicca; aut armis certandum eſſe* cenſebant. Forte ita acciderat, ut qui in agris erant, populationem villarum vicorumque veriti, confugerent in urbem: oppidani, cum ipſos alimenta deficerent, urbe excederent: et utrique generi tutior aliena ſedes, quam ſua videretur. Quorum conſternationem Macedones veriti, in regiam coeunt; quaeque ipſorum ſententia eſſet, exponunt. Placebat autem *legatos ad equites mitti de finienda diſcordia, armisque ponendis.* Igitur a rege legatur Paſas Theſſalus, et Amiſſas Megalopolitanus, et Perilaus: qui cum mandata regis edidiſſent; *non aliter poſituros arma equites, quam ſi rex diſcordiae auctores dedidiſſet*, tulere reſponſum. His renuntiatis ſua ſponte milites arma capiunt; quorum tumultu e regia Philippus excitus, *Nihil*, inquit, *ſeditione eſt opus. nam inter ſe certantium praemia, qui quieverint, occupabunt. Simul mementote rem eſſe cum civibus; quibus ſpem gratiae cito abrumpere ad bellum civile properantium eſt. Altera legatione an mitigari poſſint, experiamur: & credo nondum regis corpore ſepulto, ad praeſtanda ei iuſta omnes eſſe coituros. Quod ad me attinet, reddere hoc imperium malo, quam exercere civium ſanguine: & ſi nulla alia*

concordiae ſpes eſt, oro quaeſoque eligite potiorem. Obortis deinde lacrimis diadema detrahit capiti; dextram, qua id tenebat, protendens, ut *ſi quis ſe digniorem profiteretur, acciperet.* Ingentem ſpem indolis ante eum diem fratris claritate ſuppreſſam, ea moderata excitavit oratio. itaque cuncti inſtare coeperunt, *ut quae agitaſſet, exſequi vellet.* Eosdem rurſus legat petituros, *ut Meleagrum tertium ducem acciperent.* Haud aegre id impetratum eſt. nam et abducere Meleagrum Perdicca a rege cupiebat; et unum duobus imparem futurum eſſe cenſebat. Igitur Meleagro cum phalange obviam egreſſo, Perdicca equitum turmas antecedens occurrit. Utrumque agmen mutua ſalutatione facta coit; in perpetuum, ut arbitrabantur, concordia et pace firmata. Sed iam 9
fatis admovebantur Macedonum genti bella civilia. Nam et inſociabile eſt regnum; et a pluribus expetebatur. Primum ergo collegere vires, deinde diſperſerunt: et cum pluribus corpus, quam capiebat, oneraſſent; cetera membra deficere coeperunt: quodque imperium ſub uno ſtare potuiſſet, dum a pluribus ſuſtinetur, ruit. Proinde iure meritoque populus Romanus *ſalutem ſe principi ſuo debere* profitetur, cui noctis, quam paene ſupremam habuimus, novum ſidus illuxit. Huius hercule, non ſolis ortus, lucem caliganti reddidit mundo; cum ſine ſuo capite diſcordia membra trepidarent. Quot ille tum exſtinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempeſtatem ſubita ſerenitate diſcuſſit? Non ergo revireſcit ſolum, ſed etiam floret imperium. Abſit modo invidia, excipiet huius

ſeculi tempora, eiusdem domus utinam perpetua, certe diuturna poſteritas. Ceterum ut ad ordinem, a quo me contemplatio publicae felicitatis averterat, redeam; Perdicca unicam ſpem ſalutis ſuae in Meleagri morte deponebat: *vanum eundem & infidum, celeriterque res novaturum, & ſibi maxime infeſtum occupandum eſſe.* Sed alta diſſimulatione conſilium premebat; ut opprimeret incautum. Ergo clam quoſdam ex copiis, quibus praeerat, ſubornavit, *ut quaſi ignoraret ipſe, conquererentur palam, Meleagrum aequatum eſſe Perdiccae.* Quorum ſermone Meleager ad ſe relato, furens ira, Perdiccae quae comperiſſet, exponit. Ille velut nova re exterritus, admirari, queri, dolentisque ſpeciem oſtentare ei coepit; ad ultimum convenit, *ut comprehenderentur tam ſeditioſae vocis auctores.* Agit Meleager gratias, amplexusque Perdiccam, *fidem eius in ſe, ac benevolentiam* collaudat. Tum communi conſilio rationem opprimendi noxios ineunt. placet *exercitum patrio more luſtrari.* et probabilis cauſa videbatur praeterita diſcordia. Macedonum reges ita luſtrare ſoliti erant milites, ut diſciſſae canis viſcera ultimo in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utraque abiicerentur parte: intra id ſpatium armati omnes ſtarent, hinc equites, illinc phalanx. Itaque eo die, quem huic ſacro deſtinaverant, rex cum equitibus elephantisque conſtiterat contra pedites, quis Meleager praeerat. Iam equeſtre agmen movebatur et pedites ſubita formidine ob recentem diſcordiam, haud ſane pacati quidquam exſpectantes, parumper addubitavere, *an in urbem ſubducerent copias?* quip-

pe pro equitibus planities erat. Ceterum veriti ne temere commilitonum fidem damnarent, subsistere, praeparatis ad dimicandum animis, si quis vim inferret. Iam agmina coibant, parvumque intervallum erat, quod aciem utramque divideret. Itaque rex cum una ala obequitare peditibus coepit, *discordiae auctores*, quos tueri ipse debebat, instinctu Perdiccae *ad supplicia* deposcens: minabaturque *omnes turmas cum elephantis inducturum se in recusantes*. Stupebant improviso malo pedites: nec plus in ipso Meleagro erat aut consilii, aut animi. tutissimum ex praesentibus videbatur, exspectare potius, quam movere fortunam. Tum Perdicca ut torpentes et obnoxios vidit, CCC fere, qui Meleagrum erumpentem ex concione, quae prima habita est post mortem Alexandri, secuti erant, a ceteris discretos, elephantis in conspectu totius exercitus obiicit; omnesque belluarum pedibus obtriti sunt, nec prohibente Philippo, nec auctore. apparebatque id modo pro suo vindicaturum, quod approbasset eventus. Hoc bellorum civilium Macedonibus et omen et principium fuit. Meleager sero intellecta fraude Perdiccae, tum quidem, quia ipsius corpori vis non afferebatur, in agmine quietus stetit: at mox, damnata spe salutis, cum eius nomine, quem ipse fecerat regem, in perniciem suam abutentes videret inimicos; confugit in templum: ac ne loci quidem religione defensus, occiditur. Perdicca, perducto in urbem exercitu, consilium principum virorum habuit, in quo *imperium ita dividi placuit, ut rex quidem summam eius obtineret; satrapes Ptolemaeus Ae-*

gypti & Aphricae gentium, quae in ditione erant. Laomedonti Syria cum Phoenice data est : *Philotae Cilicia* destinata : *Lyciam cum Pamphylia & maiore Phrygia obtinere* iussus *Antigonus : In Cariam Cassander, Menander in Lydiam missi. Phrygiam minorem Hellesponto adiunctam Leonnati provinciam esse* iusserunt. *Cappadocia Eumeni cum Paphlagonia* cessit. Praeceptum est, *ut regionem eam usque ad Trapezunta defenderet, bellum cum Ariarathe gereret.* solus hic detrectabat imperium. *Python Mediam, Lysimachus Thraciam, appositasque Thraciae Ponticas gentes obtinere* iussi. *Qui Indiae, quique Bactris & Sogdianis, ceterisque aut Oceani aut rubri maris accolis praeerant, quibus quisque finibus habuisset, imperii etiam ius obtineret.* Decretum est, *ut Perdicca cum rege esset, copiisque praeesset, quae regem sequebantur.* Credidere quidam *testamento Alexandri distributas esse provincias ;* sed famam eius rei, quamquam ab auctoribus tradita est, vanam fuisse comperimus. Et quidem suas quisque opes divisis imperii partibus tuebantur. quas ipsi fundaverant, si unquam adversus immodicas cupiditates terminus staret. Quippe paulo ante regis ministri, specie imperii alieni procurandi, singuli ingentia invaserant regna; sublatis certaminum causis, cum et omnes eiusdem gentis essent, et a ceteris sui quisque imperii regione discreti. Sed difficile erat eo contentos esse, quod obtulerat occasio : quippe sordent prima quaeque, cum maiora sperantur. Itaque omnibus expeditius videbatur augere regna, quam fuisset accipere. Septimus dies erat, ex quo corpus regis iacebat in solio;

curis omnium ad formandum publicum ſtatum a tam ſolenni munere averſis. Et non aliis quam Meſopotamiae regione fervidior aeſtus exiſtit, adeo ut pleraque animalia, quae in nudo ſolo deprehendit, exſtinguat; tantus eſt vapor ſolis et coeli, quo cuncta velut igne torrentur. Fontes aquarum et rari ſunt, et incolentium fraude celantur: ipſis uſus patet; ignotus eſt advenis. Ut tandem curare corpus exanimum amicis vacavit; nulla tabe, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant. vigor quoque, qui conſtat ex ſpiritu, non deſtituerat vultum. Itaque *Aegyptii*, *Chaldaeique iuſſi corpus ſuo more curare*, primo non ſunt auſi admovere velut ſpiranti manus: deinde precati, *ut ius fasque eſſet mortalibus attrectare eum*, purgavere corpus, repletumque eſt odoribus aureum ſolium, et capiti adiecta fortunae eius inſignia. *Veneno necatum eſſe* credidere plerique: *filium Antipatri inter miniſtros Iollam nomine patris iuſſu dediſſe.* Saepe certe audita erat vox Alexandri, *Antipatrum regium affectare faſtigium; maioremque eſſe praefecti opibus, ac titulo Spartanae victoriae inflatum, omnia a ſe data aſſerentem ſibi.* Credebant etiam *Craterum cum veterum militum manu ad interficiendum eum miſſum.* Vim autem veneni, quod in Macedonia gignitur, talem eſſe conſtat, ut ferrum quoque exurat, ungulae iumenti dumtaxat patiens. *Stygem* appellant fontem, ex quo peſtiferum virus emanat. *Hoc per Caſſandrum allatum, traditumque fratri Iollae; & ab eo ſupremae regis potioni inditum.* Haec utcunque ſunt tradita, eorum, quos rumor adſperſerat, mox po-

tentia exſtinxit. Regnum enim Macedoniae Antipater, et Graeciam quoque invaſit. ſoboles deinde excepit, interfectis omnibus quicunque Alexandrum etiam longinqua cognatione contigerant. Ceterum corpus eius a Ptolemaeo, cui Aegyptus ceſſerat, Memphim, et inde paucis poſt annis Alexandriam tranſlatum eſt: omnisque memoriae ac nomini honos habetur.

INDEX.

Prior numerus volumen, alter paginam, & litera *f.* Supplementa indicat.

A.

Abdera *f.* 116.
Abiſares 2, 178. legatos ad Alex. mittit 2, 179. Poro belli ſocius 2, 182. eo victo iterum legatos mittit 2, 193. morbo interit 2, 236. ſucceſſore filio *ibid.*
Abiſtamenes 1, 34.
Abulites 2, 11. Abuliti reſtituta ſatrapia Suſae 2, 12.
Abydus *f.* 97. Abydenus ager *f.* 100.
Acadera 2, 172.
Acarnan natione 1, 38. Acarnanes equites 1, 30.
Aceſines 2, 203. Gangem auget 2, 167. Hydaſpi confunditur 2, 203. 204.
Achaei *f.* 55. in acie Alex. 1, 112. Megalopolitanis pecuniam pendunt 2, 48.
Achaia 1, 83.
Achilles cum captiva coit 2, 153. Homero praecone felix *f.* 25. & amico Patroclo *f.* 98. ab Achille genus ducit Alex. 1, 88. 2, 153. qui illius lyram requirit *f.* 98. tumulum coronat, *ibid.* eum expeditionis ſuae commilitonem optat *f.* 67. Achilleus fons *f.* 118.
Ada *f.* 122. Alexandro Alinda tradit, *ibid.* ei delicatos cibos mittit *f.* 123.
Adarchias 2, 10.
Addaeus *f.* 129.
Adraſteae campi *f.* 102.
Adriaticus ſinus *f.* 71.
Aeacidae *f.* 27.
Aegae, ubi ſepulcra Macedoniae regum *f.* 62.
Aegypti praetor 1, 41. Sabaces 1, 50. 68. Aegyptum vult occupare Amyntas 1, 68. in Aegypto Perſarum praeſidium

ibid. terra coeloque aquarum penuria 1, 90. Aegypto pulſus Nectanebus *ſ.* 27. Aegyptii infenſi praetoribus ſuis 1, 68. Perſarum opibus 1, 88. Aeg. vates 1, 99. ex more patrio Aegyptiorum nihil mutat Alex. 1, 89.

Aemus mons (*al.* Haemus) *ſ.* 69. Aemi tranſitus apertus *ſ.* 70.

Aeolis 1, 82. ſervitio barb. exemta 2, 51. Aeolidis ſitus *ſ.* 97. Aeolicae urbes *ſ.* 112.

Aeſchylus Rhodius 1, 93.

Aeſculapius 41.

Aethiopes *ſ.* 27. Hammonis accolae 1, 90. Aethiopia 1, 93.

Aetoli *ſ.* 85.

Africa 2, 235. Aegypto iuncta 1, 93. Africae elephanti 2, 167. Africus ventus 1, 70.

Agamemnon *ſ.* 40.

Agathon 2, 234. praefectus Babyloniae 2, 10.

Agenor Tyri & Sidonis conditor 1, 80 & 81.

Ageſilaus *ſ.* 93.

Aggrammes 2, 196.

Agis rex Laced. 1, 69. Archidami filius egregie pugnans interficitur 2, 47. Agis quidam Argivus 2, 155.

Agriani *ſ.* 72. Alexandro militant *ſ.* 140. duce Attalo 1, 112. Taurone 2, 13. per ardua nituntur 2, 175. iugum montis tenentibus oppoſiti 1, 47. melior concurſatione, quam cominus miles 2, 185. hoſtem eliciunt extra muros 2, 220. equites 1, 120. Agrianorum rex Langarus *ſ.* 73.

Alcimalus ſ. 112.

Alexander *ſ.* 25. 2, 38. naſcitur *ſ.* 29. Homeri amator *ſ.* 39. corpus maſcule curat *ſ.* 4. voluptates contemnit, *ibid.* Macedoniae praeficitur *ſ.* 42. a patre evocatur ad bellum *ſ.* 43. Illyrios domat *ſ.* 46. animi ingeniique documenta edit *ſ.* 50. contemnitur pro puero *ſ.* 56 & 65. Athenas mittitur *ſ.* 58. praeceps in iram *ſ.* 60. ex Maced. profugit, *ibid.* amicos ſibi parat *ibid.* regnum ſuſcipit *ſ.* 64. Philippi interfectores punit *ſ.* 66. eius caedis invidiam in Perſas transfert, *ibid.* & 1, 65. Philippo templum deſtinat *ſ.* 67. Macedonibus omnia praeter militiae vacationem concedit *ſ.* 66. Theſſaliam invadit *ſ.* 67. Graecorum imp. eligitur *ſ.* 68. Delphos proficiſcitur, *ib.* Diogenem miratur, *ib.* in Getas movet *ſ.* 70. in Iſtri ripa aras ſtruit. *ſ.* 71. cum Germanis foedus icit *ſ.* 72. Taulantios vincit *ſ.* 74. Theſſalis accepto fert, quod Thebanis debebant *ſ.* 79. Pindari poſteris

parcit *f.* 80. templis parcit *f.* 82. Thebani excidii poenitentia ducitur *f.* 83. Athenienſ. oratores dedi poſtulat, *ib.* Margites a Demoſth. appellatur *f.* 84. Athen. indulget, *ib.* a Megarenſ. civitate donatur *f.* 85. in Macedoniam revertitur *f.* 90. Aſiae poſſeſſionem ſpe complexus ſ. 91. Muſis ludos facit *f.* 93. in Aſiam traiicit *f.* 94. patrimonio inter amicos diſtributo, *ib.* Eleuntem petens *f.* 97. Proteſilao inferias dat *f.* 98. Neptuno immolat, *ib.* Achillem felicem praedicat, *ib.* Priamo & Minervae ſacrificat *f.* 99. in vitae periculum adductus *f.* 104 & 105. Iovi Olympio templum deſtinat *f.* 110. Dianae inſtaurare vult *f.* 114. ſuperbus *f.* 111. Smyrnaeis urbem aedificat *f.* 115. Miletum expugnat *f.* 116. ad liberandos Graecos in Aſiam venit *f.* 122. Halicarnaſſum obſidet *f.* 123. in Lyciam contendit *f.* 133. ob facilitatem ab amicis reprehenditur *f.* 134. matris literis monetur *f.* 135. in Iudaeam profectus *f.* 136. Deo ſacrum facit *f.* 137. in Phrygiam pergit *f.* 139. maximas urbes cepit 2, 172. vir audaciae promtae 2, 175. temerarius 2, 221. temerarium animal 1, 116. frendens 1, 122. miſerabilis 2, 254. rex 1, 65. glaciem perfringit 2, 25. Darium inſequitur 2, 40. vindex violatae fidei 2, 36. pedibus iter facit 2, 57. Perſis cuſtodiam corporis credit 2, 244. venenum haurit 2, 246. plus fortunae quam virtuti debuit 2, 250. cum Amazonum regina concumbit 2, 61. illacrimatur defuncto hoſti 2, 42. habitum Perſicum ſumit 2, 61. militum opera magnus 2, 74. inteſtino facinore petitur 2, 65. ſemper oblectatur difficultatibus 2, 64. ſuae demtum gloriae exiſtimat, quidquid ceſſiſſet alienae 2, 48. deus credi vult 2, 83. clemens 2, 15. invidus 2, 48. moderatus 2, 15. vulneratur 1, 50 & 86. 2, 113. 170. 173. moritur 2, 247. celeritas 2, 28. convivium magnificum 2, 216. diadema 2, 252. ingenium nihil ſolidius habuit, quam admirationem verae laudis 2, 188. iuſtitia & virtus perſpecta 2, 36. laudes 2, 249 ſqq. nomen & fama hoſtes in fugam convertit 2, 40. reges diffundit 2, 251. nominis terror totum orbem invadit 2, 246. operum fundamenta 2, 241. oratio ad Amyntam 2, 96. ad milites 1, 47. 113. 2, 51. ad Perſas 2, 243. ad Polydamanta 2, 96. ad Siſygambin 2, 13. in Philotam 2, 69. in Amyntam 2, 91. in Hermolaum 2, 163. in univerſum exercitum 2, 240. teſtamentum 2, 262. veſtis 2, 251. virtutes vinolentia foedatae 2, 26 ſq. vitia 1, 55. Alexandro gentes adulantur 2, 246. haeſitanti fortuna conſilium ſubminiſtrat 2, 64. ab Alexandro domitae gentes 2, 51. in Alexandro bona fuerunt naturae eius, vitia vel fortunae, vel aetatis 2, 250.

Alexandri filius 2, 252. frater 2, 254.
Alexander, Magni avunculus *f.* 61. Epiri rex *f.* 60. eius dictum de expeditione nepotis Asiatica *f.* 72.
Alexander quidam dux 2, 128. alius fortasse 2, 175. interficitur 2, 176.
Alexander, Magni proavus 2, 83.
Alexander Lynceſtes, Aeropi filius *f.* 64. ei parcit Alex. *f.* 66. Theſſalis equitibus praeficit *f.* 132. at ille in hunc conſpirat *f.* 134. ergo comprehenſus *f.* 135. & per biennium dilatus 2, 164. occiditur 2, 91.
Alexandria Aegypti 1, 92. eo transfertur corpus Alexandri 2, 264. Leontopolis appellata *f.* 28. ad Caucaſum 2, 103. Al. ad Tanaim 2, 116. apud Sabracas 2, 219.
Alexandropolis *f.* 43.
Alinda *f.* 122.
Alpes 2, 235.
Amanicae pylae 1, 44.
Amazonum campi 2, 56. gens Hyrcaniae finitima 2, 60. veſtis, *ibid.* regina Thaleſtris, *ibid.* cum Alexandro conſueſcit 2, 61.
Ambraciotae *f.* 68.
Amenides 2, 101.
Amiſſas 2, 258. ſuſpectum nomen.
Amphictyones *f.* 46. eorum decretum *f.* 49.
Amphipolis *f.* 55. ad Strymonem ſita *f.* 116.
Amphiſſa *f.* 46.
Amphoterus *f.* 135. claſſi praeficitur 1, 28. inſulas invadit 1, 84. Cretam liberare iuſſus 1, 94.
Amyntas *f.* 47. Andromenis fil. *f.* 110. miſſus in Maced. ad delectum militum 1, 88. multos adducit 2, 9 & 95. coniurationis in regem arguitur 2, 91. olim praetor Alex. 1, 51. ex ancipiti mutatione temporum pendens 1, 68. ab Aegyptiis avide exceptus 1, 88. occiditur 1, 69.
Amyntas Arrabaei fil. *f.* 10. regi inſidias ſtruit 2, 74 & 79. occiditur *f.* 66.
Amyntas Alex. avus *f.* 64.
Amyntas, *neſcio quis*, dux copiarum in pugna ad Iſſum 1, 46. ad Arbela 1, 112. praefectus equitum 1, 119. expeditam manum habet 2, 19. 54. regis praetor 2, 75. provinciam Cliti accipit 2, 145. barbaros vincit, *ib.*
Ancyra 1, 28.
Andromache *f.* 99.

Andromachus Coelae Syriae praetor 1, 82. occiditur *ſ.* 138. 1, 94.
Andromenes 2, 9.
Andronicus 2, 100.
Andrus inſula 1, 69.
Anemoetas *ſ.* 46.
Angeus Philotas 2, 11.
Anticles 2, 158.
Antigenes virtutis cauſa donatus 2, 11.
Antigonus praetor Alex. Lydiae Phrygiaeque praeeſt *ſ.* 115. Perſas vincit 1, 69. Lycaoniam capit 1, 83. virtutis cauſa donatur 2, 11. Lyciam, Pamphyliam & Phrygiam obtinet 2, 262.
Antiochus *ſ.* 111.
Antipater *ſ.* 90. Macedoniae & Graeciae praeficitur *ſ.* 44. ab Alex. honoratur *ſ.* 111. pecuniam accipit 1, 28. bellum cum Laced. gerit 1, 69. eosque vincit 2, 46. invidente Alex. 2, 48. homo prudens, *ib.* regi ſupplementum mittit 2, 128. evocatus ab eo 2, 245. res Europae curare iubetur 2, 255. invadit regnum Macedoniae & Graeciam 2, 264.
Antipater quidam coniurat in Alex. 2, 158.
Antiphanes 2, 92 & 94.
Antiſſa *ſ.* 141.
Aornus petra 2, 174.
Apelles *ſ.* 32. gratus Alexandro *ſ.* 112. Megabyzum reprehendit *ſ.* 113. Alexandrum viginti talentis auri pingit *ſ.* 116.
Apharias 2, 90.
Aphoebetus 2, 66
Apollo Clarius *ſ.* 114. Delphicus *ſ.* 62. Didymeus *ſ.* 118. Pythius *ſ.* 55. Apollinis iniurias ultus Philippus *ſ.* 49. ſpecies per ſomnum oblata 1, 77. Apollini ſacer Cyrrhaeus ager *ſ.* 46. Apollinem Hercule retinere conantur Tyrii 1, 77.
Apollodorus 2, 10.
Apollonia *ſ.* 100.
Apollonides *ſ.* 141. Chium obtinens 1, 83. vincitur, *ib.*
Apollonius 1, 93.
Arabia 1, 73. odorum fertilitate nobilis 2, 5. thurifera *ſ.* 33. Arabica veſtis 2, 97. Arabis cuiusdam audacia 1, 86. Arabes 1, 90. Arabum agreſtes in Libano 1, 73.
Arabitae 2, 226. a flumine quod dicitur *Arabos*, *ibid.*
Arachoſii Perſis ſubditi 1, 82. Dario militant 1, 106. ſubacti ab Alex. 2, 101. in coloniam deducti 2, 226. rex expeditionem parat in Arachoſios 2, 98.

Aradus 1, 64.
Araxes 1, 82. amnis interfluit 2, 20, Araxis amnis cursus 2, 17. Araxem amnem spectat Caucasi dorsum 2, 102. ad Arax. amn. sita Persepolis 2, 27.
Arbela 1, 96. 2, 48. vicus nobilis clade Darii 1, 96. eius loci campi ossibus strati 2, 199. traduntur Alexandro 2, 5. Arbela venit Darius 1, 123. 2, 4.
Arbupales Artaxerxis ex Dario nepos *f.* 104.
Arcades *f.* 45. dominationis Philippi expertes *f.* 58. in duces suos animadvertunt *f.* 85.
Archelaus rex Maced. *f.* 93. impune occisus 2, 83. *al.* praetor Alex. 2, 12.
Archepolis 2, 66.
Aretes 1, 119. instat Scythis, *ib.*
Argivi *f.* 45. Argivorum auxilia *f.* 110.
Argyraspides, argentea scuta gestantes 1, 112.
Ariani 2, 100. *vide mox*, Arrii, *iidem enim esse videntur.*
Ariarathes 2, 262.
Aridaeus turbata mente *f.* 90. Philippo genitus 2, 254. induitur vestem regiam 2, 255.
Arii 2, 100.
Arimazes 2, 129. eius superbia 2, 132.
Ariobarzanes *f.* 108. Darii dux 1, 106. Susidas Pylas servat 2, 15. erumpit per aciem Maced. 2, 20.
Arisbe *f.* 100.
Aristaechmus *f.* 45.
Aristander *f.* 28. interpretatur Orphei sudorem *f.* 29. hirundinem regi molestam *f.* 135. peritissimus vatum 1, 72. maximae fidei 1, 86. ad vota & preces vocatus 1, 110. alba veste indutus 1, 121. exta nuntiat Erigyio 2, 119. regi 2, 120. Aristandro plurimum credebatur ex vatibus 2, 16. credulitatem suam addixerat Alex. 2, 118.
Aristobulus hist. *f.* 26.
Aristodamas *f.* 27.
Aristogiton 1, 58.
Aristomedes 1, 46.
Aristomenes Messenius *f.* 27. *alius* dux Darii 1, 69. *an* Aristomedes?
Ariston 1, 98.
Aristonicus *f.* 141. Methymnaeorum tyran. 1, 84. necatur, *ib.*
Aristonus 2, 209. graviter sauciatur, *ib.* Aristoni sententia de successore Alex. 2, 253.

Ariſtoteles *f.* 30. praeceptor Alex. *f.* 34. hiſtoriam animalium commentatur *f.* 35. medici filius, *ib.* bene de Alex. meritus *f.* 36. honorem inter genera bonorum refert, *ib.* ab Alex. & Philippo in honore habitus, *ib.* ſpernitur ab Alex. *f.* 37. patriam reſtituit, *ib.* crebras ab Alex. literas accipit, *ib.* in eius nece ſuſpectus, *ib.*

Ariſtratus *f.* 45.

Armenia *f.* 110. maior 1, 107. Mithreni data 2, 10. Armenii in exercitu Darii 1, 29. Arm. minores 1, 107.

Arne *f.* 82.

Arrabaeus *f.* 84.

Arſaces *f.* 104.

Arſanes, *ib.* Ciliciae praetor 1, 34.

Arſes *f.* 87.

Arſites *f.* 104.

Artabazus *f.* 33. princeps purpuratorum 1, 58. vetuſtiſſimus amicorum Darii 2. 30. eum mitigat 2, 32. imperatoriis officiis fungitur, *ib.* a Dario accitus 2, 36. digreſſus, *ib.* Parthienem petit 2, 38. occurrit Alexandro 2, 57. ab eo geminato honore auctus 2, 60. contra Satibarzanem mittitur 2, 100. Bactrianis praefectus 2, 108. aetate ſe excuſat 2, 140.

Artacacna 2, 65.

Artaxerxes Xerxis F. *f.* 87. *alius* Ochi pater, *ib.* cum Cyro fratre de regno dimicat *f.* 93. *al.* cognomento Ochus *f.* 33. Artaxerxem appellari ſe iubet Beſſus 2, 62.

Artemiſia *f.* 122.

Artemiſius menſis *f.* 103.

Arvae 2, 57.

Aſander *f.* 110. Lydiae praetor *f.* 131.

Aſcanius lacus *f.* 140.

Aſclepiodorus 2, 128. *al.* coniurat in Alex. 2, 158.

Aſia *f.* 29 & 50. Graeciae civitatibus culta *f.* 58. deficiens 2, 126. Aſiae gentes 1, 29. poſſeſſionem ſibi aſſerit Alex. *f.* 98. Aſiae regiones opulentiſſimae *f.* 91. ſpatium anguſtiſſimum 1, 27. Aſiae potiri, *ib.* Aſiae adſcribuntur Scythae 2, 50. Aſiam poſſidet Alex. 2, 214. in Aſia regnarunt feminae 2, 214. Aſiaticus luxus *f.* 123. miles Europaeo impar *f.* 88. Aſiatici mores *f.* 132.

Aſiſines *f.* 104.

Aſpaſtes 2, 228. interfectus 2, 229.

Aſpendii *f.* 138. rebellant, *ib.* Aſpendus, *ib.*

Aſſacanus 2, 172.

Aſtylus *ſ.* 77.
Atharias ad Halicarnaſſum egregie pugnat *ſ.* 130.
Atheas *ſ.* 43.
Athenae *ſ.* 30. opibus & auctoritate pollent *ſ.* 47. Thebarum aemula *ſ.* 51. delentur a Lyſandro *ſ.* 82. Athenienſis arcis praeſes Minerva *ſ.* 55. Athenienſes Philippum morantur *ſ.* 45. Byzantium obſidione liberant, *ib.* legatos mittunt *ſ.* 47. ad Thebanos, *ib.* trepidant *ſ.* 47. ſuperbiſſimi *ſ.* 48. vim omnem in verbis habent, *ib.* Phocenſibus auxiliantur *ſ.* 49. cum Philippo foedus habent *ſ.* 51. Graeciae perturbatores, *ib.* communem cum Thebanis reip. formam habent *ſ.* 52. Alexandrum ut puerum contemnunt *ſ.* 56. cladem accipiunt ſ. 57. mox veniam *ſ.* 58. maris imperio exuuntur, *ib.* Alexandro naves mittunt *ſ.* 116. vindices libertatis 2, 239. Athenienſium admiſſa in Macedones *ſ.* 83. contumacia fracta *ſ.* 68. victor Philippus 1, 48. Athenienſibus infeſtus Alexander 2, 238. apud Athen. pacis bellique arbitrium penes omnes *ſ.* 50.
Athenagoras Chiorum princeps 1, 83.
Athenodorus Imbrius *ſ.* 111.
Atizyes *ſ.* 104. Phrygiae ſatrapa *ſ.* 132. interficitur 1, 50.
Attalus Philippi affinis *ſ.* 59. Cleopatrae avunculus *ſ.* 27. Pauſaniam iniuria afficit *ſ.* 62. dux in Aſiam mittitur, *ib.* Alexandro adverſus *ſ.* 84. 2, 164. inimicus graviſſimus 2, 74. milites ambit *ſ.* 64. occiditur *ſ.* 66. per Parmenionem 2, 162. ea caedes obiicitur Alexandro 2, 143. *alius* Agrianis praefectus 1, 112. Alexandro ſimilis 2, 181.
Attica *ſ.* 78. Attica terra 2, 238.
Attinas 2, 138.
Autariatae *ſ.* 72. cohibiti *ſ.* 73.
Autophradates *ſ.* 142.

B.

Babylon 2, 25 & 235. urbs opulentiſſima 2, 5. Alexandro dedita, *ib.* Alexandro fatalis *ſ.* 38. Babylonem duces vocat 1, 84. & auxilia contrahit Darius 1, 95. Bab. revertit Alex. 2, 246. ad Bab. poſita caſtra 1, 28. Babylonius Bagyſthenes 2, 58. Babylonia Deditameni ſubiecta 2, 150. Babylonii 1, 107. Babyloniorum fines 2, 6. Babylonii muri bitumine interliti, *ib.*
Bacchi vindicta *ſ.* 83.
Bactra 1, 48. 82. 2, 28 *& alibi.* intacta 2, 31. tutiſſimum receptaculum, *ib.* Aſiae ultima 2, 117. Bactrorum ſitus 2, 106. Bactra petit Beſſus 2, 40. Bactriana arx 2, 215. regio 2, 63.

terra 2, 106. Bactriani armati 2, 36. equites 1, 106. 2, 28. 106. hoſtes paulo ante, nunc milites Alex. 2, 200. Bactrianorum facies terribiles 1, 109. mores 1, 84. regio Artabazo tradita 2, 108. Bactrus amnis 2, 106.

Bagoas ſpado *ſ.* 87. interfectus a Dario, quem regem fecerat *ſ.* 91. 2, 33 & 55. *alius*, Alexandro donatur 2, 60. ab eo adamatur 2, 237.

Bagophanes 2, 6. Alex. ſequi iuſſus 2, 10.

Bagyſthenes 2, 38.

Balacrus Miletum capit 1, 83. ſpeculatum praemiſſus 2, 176.

Barcani 1, 29.

Bardylis *ſ.* 72.

Barſine 2, 252.

Barzentes 2, 179. & Barzaentes 2, 65.

Bazaria 2, 139.

Belitae 1, 107.

Belon 2, 80.

Belus 2, 7. Beli regia, *ibid.*

Berdes 2, 139.

Beſſus 1, 106. Bactrianorum dux 1, 84. 2, 28 & 31. perfidiae ſuſpectus 1, 85. Darii caedem agitat 2, 32. eum comprehendit 2, 39. Graece neſcit 2, 35. plus animi habet in parricidium, quam ad proelium 2, 40. fugiens Bactra petit, *ibid.* parricida 2, 52. Artaxerxes appellatur 2, 62. ferox 2, 105. ferox verbis 2, 103. Ecbatana ductus 2, 128. Beſſi facinus 2, 34. parricidium 2, 39.

Betis 1, 85. ovat 1, 87. deſertus a ſuis, *ib.* capitur 1, 88. eius ſupplicium, *ibid.*

Bezira 2, 172.

Biblos 1, 66.

Bicon 2, 215. poena bis liberatus revertit in patriam 2, 216.

Bion 1, 113.

Bithynia *ſ.* 97.

Boeotarchae *ſ.* 78. Boeotia *ſ.* 77. Boeoti a Thrac. pulſi *ſ.* 82. inepti & rudes *ſ.* 48. Boeotor. concilium *ſ.* 74. contumacia *ſ.* 68.

Boryſthenes 2, 50.

Boſphorus 2, 50. 114. 139.

Boxus 2, 215. interfectus 2, 216.

Branchidae, *ibid.*

Brocubelus 2, 39.

Bubaces 2, 34. vocatur ad Darium 2, 37.

Bubacene 2, 154.

Bucephalus *f.* 41. viribus ac ſpecie inſignis, *ib.* parendi inſolens, *ib.* ab Alex. domatur *f.* 42. perit in proelio, *ib.*
Bucephalos urbs 2, 203.
Bumadus amnis 1, 96.
Byzantini *f.* 42. Byzantium *f.* 97. obſidione liberatur *f.* 43. Athenienſium opera *f.* 45.

C.

Cabirorum fanum *f.* 82.
Cadmea, arx Thebarum *f.* 76. vallo incluſa *f.* 78.
Caduſii *f.* 87. 1, 107 & 119.
Caicus *f.* 90.
Calas *f.* 90. Phrygiae praeponitur *f.* 109. Paphlagoniae 1, 28. 2, 83.
Calis 2, 85.
Callicrates 2, 12.
Callicratides 1, 58.
Calliſthenes *f.* 37. contumaciae ſuſpectus 2, 157. vinctus 2, 161. Olynthius 2, 166. tortus interit, *ib.* Calliſthenis caedes, *ibid.* gravitas & libertas inviſa regi 2, 156.
Cambyſes *f.* 87.
Cappadocia 1, 28. 2, 51. Eumeni cedit 2, 262. Cappadociae praepoſitus Abiſtamenes 1, 34. Cappadoces 1, 107. Cappadocum iuventus 1, 69.
Caranus 2, 100. 107.
Cares *f.* 61. Caria *f.* 121. 2, 51. Adae paret *f.* 123. Caſſandro (*an* Aſandro?) traditur 2, 262. Cariae metropolis *f.* 123. ſitus *f.* 97.
Carmania 2, 228.
Cartaſis 2, 117.
Carthago *f.* 28. Tyriorum colonia 1, 71. Carthagini infeſtus Alex. 2, 235. Carthaginenſium legati 1, 71.
Caſpiani 1, 106.
Caſpium fretum 2, 112. mare deſcribitur 2, 56. Caſpii maris accolae Dario militant 1, 29.
Caſſander Antipatri fil. 2, 246. in Cariam miſſus 2, 262. Thracum atque Paeonum ductor *f.* 94. patris crimina purgat *f.* 37. rerum in Graecia potens, *ib.* Thebas inſtaurat *f.* 82.
Caſtabalum oppidum 1, 41.
Caſtor cum Polluce 2, 155.
Caſtra Alexandri, Aegypti regio 1, 88. Cyri, regio 1, 34.
Cataones 1, 107.

Catenes 2, 110. bonus ſagittarius 2, 113. Bactrianos ad defectionem concitans 2, 115. in proelio occiditur 2, 154.

Caucaſus 1, 82. mons 2, 17. 60. deſcribitur 2, 102. Caucaſo monte orti amnes 2, 166.

Caunii 1, 41.

Cebalſinus 2, 67.

Celaenae *ſ.* 140. obſidentur 1, 26.

Ceramicus ſinus *ſ.* 132.

Cercetae 2, 56.

Cercinites lacus *ſ.* 116.

Cercidas *ſ.* 45.

Cereris fanum *ſ.* 81. Mileti *ſ.* 118.

Chaeron *ſ.* 85.

Chaeronea *ſ.* 56.

Chalcedon *ſ.* 97.

Chalcis *ſ.* 55.

Chaldaei vates 1, 32. Alexandro Babylone occurrunt 2, 6. ei mortem praedicunt 2, 246.

Chalybes 2, 56.

Charidemus *ſ.* 84. expulſus Athenis 1, 29. iugulatur 1, 31.

Charus 2, 175.

Chius inſula *ſ.* 97. praefidiis Perſicis tenetur 1, 28. Chius urbs *ſ.* 141. occupatur a Pharnabazo 1, 84. in Chium urbem praeſidium introducitur 1, 69. Chii *ſ.* 45. Chiorum inſula *ſ.* 115. legati de praeſidio Alex. queruntur 1, 94. optimates *ſ.* 141.

Choaſpes amnis delicatam vehit aquam 2, 11. *al.* 2, 172.

Choerilus malus poeta 2, 155.

Choraſmii 2, 104.

Chryſolaus 1, 94.

Cilicia 1, 34. vaſtatur, *ib.* tribus aſperis aditibus intranda 1, 35. calore aeſtatis accenditur 1, 36. Socrati tradita 1, 82. Philotae deſtinata 2, 262. inundata cruore Perſarum 2, 199. Ciliciae ſitus 1, 35. anguſtiae 1, 109. calles anguſti 1, 98. fauces 2, 103. Ciliciae praeeſt Arſanes 1, 34. Cilicium mare 1, 27.

Cinaedopolis *ſ.* 132.

Cineas *ſ.* 45.

Citiei *ſ.* 99.

Cius *ſ.* 111.

Clarius Apollo *ſ.* 114.

Clazomenae *ſ.* 115. continenti iungitur, *ibid.*

Cleander *f.* 140. praetor regius 2, 98. Parmenionem occidit 2, 99. 234. Cleandri furor 2, 234.
Clearchus *f.* 45. ſagittariorum dux *f.* 129.
Cleo 2, 155.
Cleochares 2, 179.
Cleopatra Alexandri noverca *f.* 27. Olympiadi ſuperinducta *f.* 59. ad ſuſpendium adigitur *f.* 64. eius ſoboles intercepta *f.* 90. *alia*, Alex. ſoror *f.* 62.
Cleomenes 1, 93.
Cleophes (*an.* Cleophis?) 2, 172.
Cleotimus *f.* 45.
Climax *f.* 135.
Clitus Alexandri ſervator *f.* 105. praeeſt equitibus 1, 112. Alexandri iactationem reprimit 2, 141. eumque ſibi iraſci cogit 2, 164. Clito deſtinata provincia Artabazi 2, 140. iure interfectum Macedones decernunt 2, 145.
Cobares 2, 104.
Codomannus *f.* 87.
Coele-Syria 1, 82.
Coenos *f.* 132. ſui agminis dux 1, 46. in ſubſidiis 1, 112. vulneratus 1, 126. expeditam habens manum 2, 19. ex amicis Alex. 2, 71. Philotae ſororius 2, 75. tertiae partis exercitus dux 2, 138. Beziram obſidet 2, 172. gravius agmen ducit 2, 177. in laevum Pori cornu invehitur 2, 184. exercitus cauſam agit 2, 201. morbo exſtinctus 2, 203.
Cohortanus 2, 153.
Coloëne Diana *f.* 110.
Colonae *f.* 100.
Cophas 2, 132. Artabazi fil. 2, 129.
Corcyraei *f.* 55.
Corinthum Graecorum conventus indictus *f.* 58. Corinthii in partibus Athenienſium *f.* 57.
Corycium nemus 1, 35.
Cos inſula *f.* 131.
Coſſaeorum montes 1, 107.
Craneum, Corinthi ſuburbium *f.* 68.
Craterus Parmenioni parere iuſſus 1, 46. operi ad Tyrum praeficitur 1, 73. Peloponnenſium equites ducit 1, 112. ad cuſtodiam caſtrorum relictus 2, 18. parti exercitus & impedimentis praeficitur 2, 25. Parthienem tuetur 2, 54. occurrit Alexandro 2, 57. Artacacnam obſidet 2, 65. carus regi, Philotae adverſus 2, 69. ex amicis Alexandri 2, 71. Cyropolin

obſidet 2, 115. maiorem partem exercitus ducit 2, 127. ad regem pervenit, *ib.* Dahas opprimit 2, 139. item Hauſtanem & Catenem 2, 154. cum phalange ſequitur regem 2, 170. amicorum preces perfert ad eum 2, 212. copias pedeſtres ducit 2, 218. cum Antipatro in Europa res adminiſtrare iuſſus 2, 255. ad interficiendum Antipatrum miſſus 2, 263. frater Amphoterus *ſ.* 135. a Cratero nuntius 2, 128.

Crenidae *ſ.* 55.

Critobulus 2, 210.

Croeſus 1, 34.

Crotoniatae *ſ.* 80.

Cumaei *ſ.* 138.

Cydnus amnis 1, 35. Tharſon interfluit 1, 36.

Cyna *ſ.* 64.

Cynicum inſtitutum *ſ.* 68.

Cyprus 1, 68. Cypro claſſis advenit 1, 75. Cyprius rex *ſ.* 99. Cypr. regibus honos habetur ab Alex. 1, 94. imperat Alex. aes ſtupamque & vela ad naves 2, 236. Cypriae naves *ſ.* 116.

Cyrenenſes 1, 89.

Cyropolis 2, 115. obſeſſa a Cratero, *ib.*

Cyrrhaeus ager *ſ.* 46.

Cyrus *ſ.* 87. imperii Perſici conditor, *ib.* nobiliſſimus rex 1, 106. imperium primus in Perſidem intulit 1, 117. condidit urbem Perſagadum 2, 25. deceſſit 2, 114. quondam rex Perſ. 2, 236. Cyri caſtra, regio 1, 34. exercitum iuvant Agriaſpae 2, 100. ſanguis in Cambyſe exſtinctus *ſ.* 87. ſepulcrum Alex. aperit 2, 237. *al.* Cyrus cum Artax. de regno dimicat *ſ.* 93.

Cyzicus *ſ.* 88. Cyzicenus ager *ſ.* 89.

D.

Dactyli Idaei *ſ.* 89.

Daedala, regio 2, 172.

Daeſius menſis *ſ.* 103.

Dahae 1, 106. proceri valde 2, 104. equis bini inſident 2, 120. oppreſſi a Cratero 2, 139. & Maſſagetae confines, *ibid.* Spitamenen recipiunt 2, 148. Alexandro militant 2, 183.

Damaſcus 1, 43. ubi regis Perſarum gaza 1, 56. Damaſci praefectus, *ib.* Damaſcena praeda *ſ.* 39.

Daochus *ſ.* 45. Theſſalos Philippo vendit *ſ.* 53.

Darius 2, 38. 49. Alexandro inſidiatur *ſ.* 133. ſua vaſtat, ne hoſti proſint *ſ.* 101. ad Athen. ſcribit *ſ.* 102. ſtatuit ipſe

decernere 1, 28. veritatis impatiens 1, 30. vaginam acinacis iubet mutari 1, 31. ſanctus & mitis 1, 30. incitamentum ſuis ad ſe tuendum 1, 49. mitis & ſimplex 2, 34. haud rudis Graecae linguae, *ib.* fuga praeceps 2, 38. Artabazum amplectitur 2, 36. capitur 2, 37. compedibus aureis vincitur 2, 38. movet ab Ecbatanis, *ibid.* telis confoditur 2, 40. moritur 2, 42. vindicatur 2, 110. in ſedem Cyri per Bagoam admiſſus *ſ.* 87. Darii amiculum 1, 53. coniux 1, 33. convicia in Alex. *ſ.* 102. corpus repertum 2, 41. exercitus 1, 95. frater 2, 49. fuga 1, 123. liberi 1, 33. literae 1, 37. interpres 2, 39. mater 1, 33. pecunia, *ib.* ſepultura 2, 42. ſomnium 1, 31. ſuperbia *ſ.* 102. tabernaculum 1, 52. vehiculum 2, 40. Dario ſpes in uno Memnone *ſ.* 140. Darium fugientem inſequitur Alex. 2, 38. *alius* Hyſtaſpe genitus *ſ.* 87. bellum infert Graeciae 1, 65. Europae 2, 24. eius inſolentia 1, 48. pons in pelago *ſ.* 100.

Daſcyleum *ſ.* 109.

Dataphernes 2, 110. vinctus Alexandro traditur 2, 150.

Delius Epheſius *ſ.* 92.

Delphis Alexandri imago *ſ.* 37. Delphos ſciſcitatum mittit Philippus *ſ.* 27.

Demades *ſ.* 48.

Demaratus Corinthius *ſ.* 60. *al.* Rhodius *ſ.* 111. *al.* Sicyonius *ſ.* 45.

Demetrius 2, 66.

Democrates 2, 58.

Demophoon 2, 207.

Demoſthenes *ſ.* 45. princeps legationis Athenienſ. 47. multitudinis perſuadendae peritus *ſ.* 50. a Perſis aurum accipit *ſ.* 111. Demoſthenis commiſſa in Macedonas *ſ.* 83. oratio *ſ.* 51. ſtudium in Thebanos *ſ.* 76.

Derbices 1, 29.

Deſſaretia *ſ.* 73.

Dianae templum *ſ.* 28. ſpoliatum *ſ.* 112. inſtauratur *ſ.* 113. Dia. Epheſiae ſacerdotes, *ibid.*

Didymeus Apollo *ſ.* 118.

Diogenes Cynicus *ſ.* 68. *al.* Mitylenaeus *ſ.* 142.

Dion Macedoniae urbs *ſ.* 93.

Dioxenus 2, 66.

Dioxippus 2, 217.

Dorica inſula Rhodus *ſ.* 97. Doridis ſitus, *ib.*

Drangae bellicoſa natio 2, 65.

Dropides 1, 58. *alterius* Dropidis filia Hellanica *ſ.* 30.

Dyardenes 2, 167.
Dymnus 2, 65. comprehenditur 2, 67. gladio se vulnerat 2, 68. moritur, *ibid.*

E.

Ecbatana 1, 82. 2, 128. Mediae 2, 245. caput Mediae 2, 28. ab Ecbat. movit Dar. 2, 38.
Echolima 2, 177.
Echecratides *s.* 111.
Elaea, *ib.*
Elatea *s.* 47. Thebarum vestibulum *s.* 48.
Elaptonius 2, 158.
Elei *s.* 45.
Eleus *s.* 97.
Elpines *s.* 29.
Elymiotis *s.* 77.
Eordaea *s.* 77. Eordaicum flumen *s.* 73.
Epaminondas *s.* 49. Epaminondae commercium cum Philippo *s.* 34.
Ephesus *s.* 29. capitur *s.* 112. Ephesi sacrificia celebrantur *s.* 115. inter Ephesios & Alex. gloriae contentio *s.* 114. Ephesia Diana *s.* 28.
Ephialtes *s.* 126. extrema tentari suadet *s.* 128. erumpit *s.* 29. occiditur *s.* 130.
Epimenes 2, 158. 160. insidias in Alex. detegit, *ib.*
Epirus *s.* 60. ab Italia in Epirum brevis cursus 2, 235. Epirotes Alex. *s.* 62.
Eressus *s.* 141.
Eretria *s.* 55.
Erigyius Graecis equitibus praepositus *s.* 94. impedimenta ducit 2, 54. ex amicis Alex. 2, 71. adversus Satibarzanem missus 2, 100. dissuadet Alexandro bellum Scythicum 2, 118. exstinctus 2, 148.
Erimanthus 2, 167.
Erythrae *s.* 115.
Erythraeum mare *s.* 102. nomen ei dedit Erythras rex 2, 167.
Eryx interimitur 2, 177.
Euboeenses *s.* 45. Atheniensibus favent *s.* 55.
Eucalpidas *s.* 45.
Eudaemon 2, 236.
Eudicus *s.* 45.

Eumenes partem copiarum ducit 2, 194. poſt Alexandri mortem plures provincias accipit 2, 262.

Euphrates *ſ.* 109. magnum munimentum Perſici regni 1, 82. interfluit Babylonem 2, 7. altum limum vehit 2, 8. Euphratis ortus curſusque 2, 5. Euphratem pontibus cum copiis tranſit Alex. 1, 96. Darius 1, 27. ad Euphratem caſtra movet Dar. 1, 32. contendit 1, 40.

Euripides 2, 141.

Europa *ſ.* 29. inundata exercitu 2, 27. Europae maximum fl. Iſter *ſ.* 71. Europae bellum intulerunt Dar. & Xerxes 2, 24. in Europa continui delectus *ſ.* 44. Europaei milites Aſiaticis fortiores *ſ.* 88. Scythae Europaei 2, 117.

Eurybotas *ſ.* 79.

Eurylochus 2, 160.

Euthycrates *ſ.* 45.

Euthymon 2, 21.

Euxitheus *ſ.* 45.

G.

Gabaza 2, 150.

Gades 2, 235. ad Oceanum, colonia Tyri 1, 81.

Gamaxus 2, 179.

Gangabas quos vocant Perſae 1, 57.

Gangaridae 2, 196.

Ganges maximus fluminum Indiae 2, 196. Aceſinem intercipit 2, 167.

Gedroſiae fines 2, 128.

Gergetho *ſ.* 111.

Germani legatos ad Alex. mittunt *ſ.* 71.

Getae *ſ.* 71. Scythicus populus *ſ.* 43. vincuntur *ſ.* 71. opibus non ſtudent *ſ.* 44. in Getas expeditio 2, 238. Geticae mulieres *ſ.* 71.

Glaucias *ſ.* 72. cum copiis adventat *ſ.* 73. imminet Alexandro, *ibid.*

Glaucippus *ſ.* 116.

Gobares 2, 25.

Gordaei montes 1, 99.

Gordianorum terrae 2, 5.

Gordium urbs, cui nomen dedit Gordius Midae pater 1, 27.

Gorgatas 2, 95.

Gorgias, *ibid.*

Gortuae 1, 107.

Graecia 2, 35. 49. a Philippo in ordinem coacta *f.* 26. universa in servitutem redigitur *f.* 57. frequentes colonias deduxit *f.* 97. Graeciae totius conventu celebrata Isthmia 1, 83. vindex Philippus *f.* 51. curam omittendam Alexandro suadent *f.* 65. Graeciam dominatu premit Philipp. *f.* 55. tenet Alex. 2, 214. Graecus sermo 2, 35. a Graeco debellatum iri Persas diu ante significatum *f.* 117. Graeca lingua 2, 34. Graeci mores 2, 204. pedites mercede conducti 1, 46. Graeci fraudibus, insidiis, proditione a Philippo capti *f.* 53. in Asia ex Persarum servitute erepti *f.* 58. ob Philippi mortem in spem erecti *f.* 64. ex Persicis regionibus iter in patriam ferro aperuerunt *f.* 93. in ergastula distributi *f.* 107. abrupti a ceteris 1, 51. captivi 2, 21. decernunt Alexandro coronam auream 1, 83. cum fortuna mutantur *f.* 120. Graecorum castra 2, 36. concilium 2, 48. fabulae 2, 8. fabulosa carmina 1, 26. imperator Philippus *f.* 59. mercenarii in castris Alex. 2, 13. fides erga Dar. 2, 33. militum fides 2, 35. mores & mitia ingenia 2, 150. mores mali 2, 155. mentiendi licentia 2, 171. triginta millia Dario militant 1, 29. quinquaginta M. 2, 34. plurimi res atque vitam Alexandri memoraverunt *f.* 25. decora virtutis prima *f.* 117. Graecis innata fabularum cupido *f.* 25. Graecis mercenariis parcitur *f.* 117. Qui Hellesponti oram tenent, vastat Darius 1, 65. Graecae urbes 1, 28. Graecarum urbium legatos Damasci reliquit Darius 1, 57.

Granicus amnis *f.* 102. 1, 27. 48. 2, 140. 199. veluti Asiae porta *f.* 104. Granicum superat Alex. 1, 98. ad Granicum pugna *f.* 104. 1, 115.

Grynium *f.* 90.

H.

Halicarnassus *f.* 121. 1, 41. 2, 142. Cariae metropolis *f.* 123. obsidetur, *ib.* oppugnatur *f.* 124. incenditur *f.* 131. exscinditur *f.* 132. apud Halicarnassum proelium 2, 11. Halicarnassenses Myndensibus opem ferunt *f.* 124. interiorem murum exstruunt *f.* 127. Halicarnassensium eruptio prima *f.* 124. secunda *f.* 127.

Halonesus *f.* 55.

Halys amnis Lydiae 1, 103.

Hammon Libycus *f.* 27. consulitur in occultum scelus 2, 79. Hammonis nemus 1, 91. ad Hammonem corpus suum ferri iubet Alex. 2, 247. Hammonii 1, 91.

Harpalus 2, 203.

Haustanes 2, 154.

Hebrus *f.* 96.
Hecateus 2, 95.
Hecatomnus *f.* 122. eius filius, *ibid.*
Hecatompylos 2, 50.
Hector 2, 75. Parmenionis filius 1, 93. eius mors, *ib.*
Hegelochus *f.* 102. copiis praeficitur 1, 28. insulas in ditionem Alex. redigit 1, 83. Chion occupat, *ib.* familiaris Parmenioni 2, 83.
Hegesistratus *f.* 116.
Helicon, artifex *f.* 99.
Helixus *f.* 45.
Hellanica *f.* 30. Hellanicae filii occumbunt *f.* 117.
Hellanicus *f.* 127. virtutis causa donatur 2, 11.
Hellesponti ora 1, 28. montes ad Hellespont. *f.* 89. Hellespontii *f.* 97.
Hephaestion 2, 49. Patrocli tumulum coronat *f.* 98. carissimus Alexandro 1, 54. Phoenicen classe praetervehi iussus 1, 82. ex amicis Alexandri 2, 71. parti exercitus praeponitur 2, 138. missus in regionem Bactrianam 2, 145. ad flumen Indum procedit 2, 170. benigne excipitur ab Omphi 2, 177. regionem Indiae subigit 2, 196. maiorem exercitus partem ducit 2, 226. febricitans moritur 2, 245. brachium vulneratum 1, 125. pulchritudo & lepor 2, 127. ei nupsit filia Darii 2, 249.
Heracon 2, 234.
Hercii Iovis ara *f.* 99.
Hercules 2, 155. dicatus deus, *ib.* a Megarensibus civitatis iure donatus *f.* 85. osor, punitor, exstirpator tyrannidis *f.* 55. malorum averruncator *f.* 51. Ephesiis asyli ius servat *f.* 113. Herculis ara *f.* 98. columnae 2, 235. metus apud hostes Indos in religionem venerationemque conversus 2, 184. simulacrum agmini praeferunt Indi, *ib.* termini 1, 48. 2, 206. Herculi sacrata ara 1, 56. Tyrio crateram dicat Alex. 1, 94. Herculem aequaturus Alex. 2, 200. Tyrii praecipue colunt 1, 70. ab Hercule genus ducunt reges Maced. *f.* 26. 1, 70.
Hermotus *f.* 100.
Hermus *f.* 110.
Heromenes *f.* 134.
Heropytus *f.* 112.
Herostratus *f.* 113.
Hidrieus *f.* 122.
Hieronymus *f.* 45.
Hierosolyma *f.* 136.

Hipparchus *f.* 45. Eretriae tyrannus *f.* 55.
Hipſides 2, 121.
Hiſtaſpes 2, 49.
Homerus ſapientiae, qua conſtant imperia, plenus *f.* 39. Homeri verſus Alexandro probatiſſimus *f.* 40. editio e narthecio, *ib.* Homero ſcrinium exquiſitiſſimae artis dedicatur, *ib.*
Horratas 2, 217.
Hydaſpes 1, 82. amnis 2, 178. Aceſini committitur 2, 203.
Hydraotes 2, 193.
Hyparna *f.* 132.
Hypaſis 2, 196.
Hyrcania 2. 150. pars regni Perſ. 1, 82. ad Hyrcaniae fines penetrat Alex. 2, 54. Hyrcaniae urbs 2, 60. Hyrcaniam petit Beſſus 2, 39. equites *f.* 104. 1, 46.

I.

Iaddus *f.* 136.
Iaſon *f.* 64.
Iaſſus *f.* 118.
Iberia ab Ibero fl. vocatae Hiſpaniae 2, 235.
Iberus, *ibid.*
Ida *f.* 88. in Ida ſolis ortus *f.* 89. Idae quid antiquis, *ibid.* Idaei Dactyli, *ib.* montes *f.* 100.
Idarnes 1, 83.
Ilioneus 1, 58.
Ilium *f.* 97. eo profectus Alex. *f.* 108. Ilio nomen urbis addit, *ib.* Ilii veteris ſedes *f.* 98. Ilienſes Alexandro cognati *f.* 99.
Illyrii *f.* 55. a Parmenione vincuntur *f.* 29. ingenio feroces *f.* 46. Alexandrum ſequuntur *f.* 94. in exercitu Alex. 1, 112. Illyriorum praeruptae petrae 1, 48. rex *f.* 60. motus *f.* 72. tributarii Macedones *f.* 45. Illyrios ſubegit Alex. 2, 214. Illyriae mulieres *f.* 61.
Imbrus 1, 84.
India deſcribitur 2, 154. ſpectat Orientem 2, 166. Indus flumen 2, 170. amnis 2, 174. gelidior 2, 166. ad Indum fl. venit Alex. 2, 177. rex Indus 2, 195. Indi 1, 29. Macedonum futuri 1, 48. conveniunt ad Darium 1, 95. accolae rubri maris 1, 106. Oceani 1, 82. in poteſtate Darii 2, 31. Beſſi auxiliares 2, 104. maritimi 2, 126. vinoſi 2, 169.
Iolai fanum *f.* 77.
Iollas frater Caſſandri 2, 246. inter miniſtros Alexandri 2, 263.

Ionas ſervitio barbariae eximit Alex. 2, 51. Ionia 1, 82. Ioniae coloniae 1, 65. ſitus *ſ.* 97.

Iſſos *ſ.* 99. capta a Maced. 1, 44. ad Iſſon proelium 1, 69.

Iſter 2, 117. maximum Europae flumen *ſ.* 71. in Germania oritur, *ib.*

Iſtriani *ſ.* 43.

Italia 2, 142. Italiae ora 2, 235.

Iudaea *ſ.* 136. Iudaei, *ib.* propinquo exitio liberati *ſ.* 137. ſuis legibus vivere permiſſi *ſ.* 138. Iudaeorum ſacerdos *ſ.* 136. ſacerdotes *ſ.* 137. perpetui hoſtes Samaritani *ſ.* 138.

Iuno *ſ.* 28.

Iupiter Graeciae ultor aperuit oculos 2, 21. Iup. deſcenſor *ſ.* 98. Olympius *ſ.* 93. Iupiter ſpeciem draconis induit *ſ.* 27. Iovis Hammonis oraculum 1, 89. Iovis templum 1, 27. Iovem ſui generis auctorem credi vult Alex. 1, 89. propitiat Alex. 1, 110. Iove genitus Alex. 2, 170.

L.

Lacedaemonii 2, 46. 47. gens nobiliſſima 2, 46. in expeditionibus Alexandri non erant *ſ.* 108. fidem dari ab Alexandro poſtulant Graeci 2, 58. inter Lacedaemonios rex eminebat 2, 46.

Lacones 2, 47. Laconum defectio 2, 107.

Lade *ſ.* 116.

Lampſacenus ager *ſ.* 100. Lampſacenis propter Anaximenem parcitur *ſ.* 38. Lampſacus *ſ.* 100.

Langarus *ſ.* 73.

Laomedon 2, 262.

Lariſſa *ſ.* 113.

Laſthenes *ſ.* 45.

Leonidas Alexandri paedagogus *ſ.* 123. Olympiadis propinquus *ſ.* 30. vir ſeverus & parcus, *ib.* Leonidae vitium citatior greſſus *ſ.* 31. *alius* Parmenioni amicus 2, 100.

Leonnatus ex purpuratis Alex. 1, 53. armiger 2, 71. lanceam aufert Alex. 2, 143. ad cubiculi regii limen excubat 2, 160. copiis praeeſt in proelio adverſus Porum 2, 184. ſemianimis procubuit 2, 209. praemiſſus 2, 225. levis armaturae partem ducit 2, 226. ſtirpe regia genitus 2, 255. Leonnato data provincia poſt mortem Alex. 2, 262.

Leontopolis *ſ.* 28.

Lesbus 1, 28. Aeolica *ſ.* 97. Lesbum petit Memnon *ſ.* 141. Lesbiis auxiliatur Strambelus *ſ.* 118.

Lei filiae *f.* 83.
Leucadia occupatur *f.* 85. Leucadii *f.* 55.
Leucoſyri 2, 56.
Leuctrica pugna *f.* 47.
Libanus mons 1, 72. 2, 235. in Libano agreſtes Arabum 1, 73.
Liber Pater 2, 144. 155 *& alibi.* dicatus deus 2, 155. Iove genitus ad Indos venit 2, 170. celebre Indis nomen 2, 249. Liberi Patris gloriam & famam aemulatur Alex. 2, 228. ira *f.* 83. lucus *f.* 84. ſacra intermiſſa, *ibid.* termini 1, 48. triumphus 1, 55. a Lib. Pat. condita Nyſa 2, 171.
Libethrus *f.* 70.
Libya pluviis carens 1, 89.
Loceus 2, 66.
Locrenſes 1, 112. Locri Amphiſſam incolentes *f.* 46. a Philippo puniti *f.* 49.
Lous *f.* 29.
Lycaonia 1, 83.
Lycia 2, 17. inferior *f.* 133. Lyciae fons *f.* 121. res compoſitae 1, 26. Lyciae contributa Mylias *f.* 133. Lyciam obtinet Antigonus 2, 262. in Lyciam contendit Alex. *f.* 133. Lycius civis 2, 17. dux itineris, *ibid.*
Lycomedes *f.* 142.
Lycurgus *f.* 84.
Lycum amnem ponte iungit Dar. 1, 96. traiicit Dar. 1, 123.
Lydia *f.* 92. doti datur Alex. 1, 82. Lydiae ſitus *f.* 97. praefectus Antigonus 1, 69. Lydiam recuperare tentant praetores Darii, *ibid.* terminat Halys 1, 103. in Lyd. ducit Cyrus 1, 34. mittitur Menander 2, 262. Lydorum armis exciſa Smyrna *f.* 114. regia vetus *f.* 110. Lydis permiſſum ſuis legibus vivere, *ib.*
Lynceſtes Alexander 2, 238. lanceis confoditur 2, 91. Amyntas 2, 11.
Lyrneſſus 1, 35.
Lyſander *f.* 82.
Lyſicles *f.* 47.
Lyſimachus Acarnan *f.* 30. *al.* dux Alex. 2, 139. 145. Lyſimachi provinciae poſt mortem Alex. 2, 262.
Lyſippus *f.* 32. Alexandri amicis ſtatuas facit *f.* 106.

M.

Macedonia 2, 50. navibus non abundans *f.* 116. Macedoniae cura committitur Alex. *f.* 42. reges generis ſui auctorem

Herculem credunt *f.* 26. ſitus *f.* 96. in Macedoniam belli molem transferre conatur Memnon *f.* 140. in Macedonia ſtrenue delectus aguntur *f.* 132. Macedo Polyſtratus 2, 41. Macedo gregarius miles 2, 152. Macedones 2, 47. rei nauticae imperiti *f.* 119. Illyriorum tributarii *f.* 45. Aſiaticis moribus infecti *f.* 132. ante contemti virtute Philippi formidabiles *f.* 26. imperio regio adſueti 1, 92. toto orbe noti 1, 114. tali rege digniſſimi 1, 126. gens bello nobiliſſima 2, 46. moris patrii tenaces 2, 155. circa Alex. 1, 50. cohibiti intra caſtra 2, 243. in acie ſenes facti 2, 197. incompoſiti 1, 73. infeſti 2, 116. invicti ceteris 2, 165. liberatores orbis 1, 48. moeſti 2, 113. obtriti 1, 120. Macedonum acies 1, 30. regum genus 1, 70. ſepultura *f.* 62. genti ingenita erga reges ſuos veneratio 1, 40. fortitudo 1, 48. celebrata 2, 218. nomen terribile 1, 116. barbaris inviſum facit avaritia ac libido eorum 2, 234. lex de propinquis coniuratorum necandis 2, 83. bella civilia 2, 259. caſtra 1, 31. promtiſſimi caeſi 1, 50. turba circa regem 1, 27. trecenti deſiderati 1, 125. veneratio erga reges 1, 40. armis nulla gens par 2, 126. more pereunt propinqui inſidiantium regi 2, 83. 161. robur invictum 2, 199. Macedonica claſſis *f.* 116. Macedonicae phalangis vis *f.* 101. Macedonicae veſtes 2, 12. Macedonica nomina barbaris impoſita 2, 244.

Macerianus 2, 215.

Madates Siſygambis ſororis filiam in matrimonio habet 2, 14.

Maleon turmae 1, 112.

Mallorum regio 2, 205.

Maracanda 2, 139. urbs 2, 114.

Marathos urbs 1, 65.

Mardonius *f.* 81. 1, 65.

Mardus 1, 56. Mardorum gens bellicoſiſſima 2, 26. deſcribitur 2, 58.

Mareotis palus 1, 89. haud procul inſula Pharo ſita 1, 92.

Margites *f.* 84.

Maronea *f.* 116.

Marſyas amnis 1, 26.

Maſſagetae 1, 106. 2, 138. equites 1, 117.

Mauſolus *f.* 122.

Mazaces 1, 68.

Mazaeus 1, 118. 122. Alexandrum tranſitu Euphratis prohibere non audet 1, 96. praetor, *ib.* regionem urit ut hoſtis 1, 97. praemiſſus ad itinera occupanda 1, 105. praeſidet itineri 1, 107. fugit 1, 123. Babylonem ſeque dedit Alex. 2, 6. Ma-

zaei precarium regnum 2, 29. Mazaeo praepoſitus gener Alex. 1, 105. Mazaeum transfugam ſatrapia Babyloniae donat Alex. 2, 10.

Medari *ſ.* 43.

Medea *ſ.* 66.

Media 2, 38. 262. pars regni Perſici 1, 82. Mediae caput Ecbatana 2, 28. fines ingreſſus Darius 2, 5. ſatrapia 2, 50. Mediae praeeſt Parmenio 2, 71. Media nulla opulentior regio 2, 74. Medus fluvius deſcribitur 2, 17. Medi 1, 29. Medis (*rectius* Maedis) imperitat Alex. 2, 214.

Megabyzi *ſ.* 113.

Megalopolitani obſeſſi 2, 48.

Megarenſes *ſ.* 45. cum Athen. ſentiunt *ſ.* 55. Alexandrum civitate donant *ſ.* 85.

Megareus *ſ.* 141.

Melas *ſ.* 96 & 138.

Meleager *ſ.* 71. uxoris amore domum proficiſcitur *ſ.* 132. dux agminis 1, 46. copias ducit 2, 18. Cyropolin obſidet 2, 115. infeſtus Perdiccae 2, 254. irrumpit regiam 2, 255. novi regis ſatelles, *ib.* princeps ſatellitum 2, 256.

Melon 2, 39.

Memaceni 2, 115.

Memnon Rhodius *ſ.* 33. nobiliſſimus dux 1, 58. Pitanen obſidione liberat *ſ.* 90. acerrimus Macedonum hoſtis *ſ.* 102. Miletum profugit *ſ.* 116. a Dario praetor creatus *ſ.* 121. genere Graecus *ſ.* 122. eruptionem facit *ſ.* 124. belli molem in Macedoniam transferre conatur *ſ.* 140. multa loca occupat *ſ.* 141. fato concedit *ſ.* 142. vita excedit 1, 28. Memnonis agro parcitur *ſ.* 102. conſilium de vaſtanda regione *ſ.* 100. humanitas *ſ.* 127. laudes, *ibid.* mors 1, 28.

Memphis 1, 68. Memphim petit Alex. 1, 92. Memphi potitus Alex. 1, 89.

Menander 2, 262.

Menapis ſatrapa *ſ.* 33.

Menedemus 2, 116. caeditur 2, 127.

Menidas explorare iuſſus 1, 106. vulneratus 1, 126.

Mentor *ſ.* 34. Mentoris filiae 1, 58.

Meſopotamia unde ſic dicta 2, 6. fervida 2, 263. Meſopotamiae campi 1, 95. 2, 5. ſpatioſi 1, 42. praetores 2, 235.

Meſſene *ſ.* 85. Meſſenii *ſ.* 27. oppreſſi a Philiadae liberis *ſ.* 45. eos expellunt *ſ.* 85.

Q. Metellus *ſ.* 106.

Methymna *ſ.* 141. Methymnaeorum tyrannus Ariſtonicus 1, 141. & Chryſolaus 1, 94.
Metron armamentario praefectus 2, 67.
Midae regia 1, 27. pater Gordius, *ibid.*
Mileſii 2, 111. Miletus *ſ.* 116. aliquando opibus & gloria pollens *ſ.* 118. Miletum cepit Balacrus 1, 83. immo ipſe Alex. *ſ.* 118. Mileto tranſierant Branchidae 2, 111. a Mileſiis pecuniam exigit Pharnabazus 1, 69.
Mimas *ſ.* 115.
Minerva *ſ.* 55. Minervae templum donariis exornatur *ſ.* 108. locantur arae 2, 177. ſacrum fit *ſ.* 99. caeſae victimae 2, 147. Min. Athenienſi arma dedicantur *ſ.* 107. Minervam propitiat Alex. 1, 110.
Mithren invocat Dar. 1, 110.
Mithrenes *ſ.* 109. honorifice habitus *ſ.* 110. Sardeis prodidit 1, 53. Mithrenis precarium regnum 2, 29. Mithreni Armenia data 2, 10.
Mithrobarzanes *ſ.* 104.
Mitylene *ſ.* 141. capta, *ib.* Mitylenen Chares tenet cum praeſidio Perſar. 1, 84. Mitylenaei *ſ.* 34. Mitylenaeis obſides reddit Alex. 1, 94.
Mnaſeas *ſ.* 45.
Moeris 2, 222.
Muſicani 2, 219. deficiunt 2, 220. Muſ. fines 2, 219.
Mycale *ſ.* 116.
Mylaſſa *ſ.* 111. haud procul Halicarnaſſo *ſ.* 123. Mylaſſis obverſa arx *ſ.* 126.
Mylas *ſ.* 133.
Myndenſium oppidum *ſ.* 124.
Myrtis *ſ.* 45.
Myſia *ſ.* 97.

N.

Nabarzanes 1, 46. coniurat in Darium 2, 30. Darii caedem agitat 2, 32. defertur a Patrone 2, 35. Hyrcaniam petit fuga 2, 40. eam occupat 2, 52. occurrit Alexandro 2, 60. Nabarzanis literae ad Alex. 2, 55.
Naura 2, 146.
Nearchus 2, 226. Nearchi ſententia de ſucceſſore Alex. 2, 252.
Nectanebus *ſ.* 27. ab Ocho victus *ſ.* 28.
Nemeſis *ſ.* 29. Nemeſes *ſ.* 114.
Neon *ſ.* 45.

Neoptolemus Achillis F. *f.* 99. *alius f.* 125.
Neptunus *f.* 98. occupati maris vindex 1, 78. Neptuni sacerdotium *f.* 118. num Neptuno maior Alexander, quaerunt Tyrii 1, 73.
Nereides *f.* 98.
Nicaea 2, 203.
Nicanor *f.* 71. Laden occupat *f.* 116. Parmenionis fil. 1, 46. praeest Argyraspidibus 1, 112. praemissus ab Alex. ad inhibendam fugam 2, 40. moritur 2, 63. *alius* coniurat in Alex. 2, 66. *alius* temerarius & audax 2, 181.
Nicarthides 2, 25.
Nicias *f.* 110.
Nicomachus 2, 65.
Nicostratus 2, 158.
Nilus crocodilos alit 2, 167. Nili fluminis claustra 1, 93. Nilo amne vectus Alexander 1, 89.
Niphates *f.* 104.
Numidiae solitudines 2, 235.
Nymphae 1, 26.
Nysa 2, 170. a Libero patre condita 2, 171.

O.

Ochus amnis 2, 129. Ochus Dar. fil. in spem imperii Persici genitus 1, 116. Ochum filium Darius obsidem offert Alexandro 1, 103. *alius f.* 87. Persarum rex *f.* 33. saevissimus regum 2, 249. adversus Cadusios bellum gessit *f.* 87. cum exsulibus in gratiam redit *f.* 34. Nectanebum vincit *f.* 28. eius Ochi, qui ante Dar. regnaverat, filia 1, 58. neptis eius 2, 49. uxor 1, 58.
Odrysae *f.* 70. deficiunt 2, 238.
Olympici ludi *f.* 32.
Olympias mater Alex. 2, 13. irridet filium Iove se genitum credi volentem *f.* 28. marito bellum struit *f.* 61. morosa & arrogans *f.* 59. ob stupri suspicionem expulsa, *ib.* parricidam in cruce corona ornat *f.* 63. populo invisa *f.* 64. Olympiadis & Antipatri simultates 2, 245. ad filium in Asiam proficiscentem adhortatio *f.* 28. alvum annulo obsignatam per quietem vidit Philippus *f.* 28. crudelitas *f.* 64. partus *f.* 29. frater *f.* 60. Olympiadi illudit Nectanebus *f.* 27. Olympiada immortalitati consecrare decrevit Alex. 2, 250.
Olympus *f.* 67.

Olynthus *ſ.* 45. exciſa *ſ.* 53. Olynthii Macedonum acerrimi hoſtes *ſ.* 36.
Omares *ſ.* 105.
Omphis rex patris nomen ſumit 2, 178.
Oncheſtus *ſ.* 77.
Oneſicritus longius in Oceanum procedere iuſſus 2, 235.
Onomarchus *ſ.* 50.
Onomaſtorides 1, 58.
Orchomenii *ſ.* 79.
Oreſtes 1, 112.
Oreus *ſ.* 55.
Orobates 1, 106.
Orontobates *ſ.* 122. acie victus *ſ.* 131.
Orphei effigies ſudat *ſ.* 70.
Orſillos 2, 39.
Orſines 2, 237. a ſeptem Perſis oriundus 1, 106. ſatrapes Perſagadum 2, 236. Orſinis ſupplicium 2, 238.
Oſſa *ſ.* 67.
Oſtanes *ſ.* 87.
Oxathres frater Darii 1, 58. cuſtos corporis Alex. 2, 113. *alius* praetor Bactrianorum 2, 219. eius filiam ducit Alex. 2, 243.
Oxus amnis 2, 103. turbidus ſemper & inſalubris eſt potu 2, 129.
Oxycanus 2, 219.
Oxydates 2, 150. nobilis Perſes 2, 50.
Oxydracarum oppidum 2, 206. regio 2, 205.
Ozines 2, 128.

P.

Paeones *ſ.* 72. Poeonia 1, 108.
Paetica *ſ.* 96.
Pagus *ſ.* 114.
Palaetyros 1, 70.
Pamphilia 1, 26. Antigono datur 2, 262. Pamphyliae metropolis *ſ.* 138. Pamphylium mare *ſ.* 135. ad mare Pamph. anguſtiae *ſ.* 138.
Pancaſta *ſ.* 113.
Panegorus *ſ.* 100.
Pangaeus mons *ſ.* 96.
Paphlagones appellati ruſtici homines 2, 81. Paphlagones

equites *f.* 104. Paphlagonia *f.* 92. cedit Eumeni 2, 264. eam intrat Alex. 1, 28. capit Calas 1, 83.
Paraetacene 2, 38.
Parapamiſadae 2, 101. eorum ſatrapa Terioltes 2, 219.
Parapamiſſus 2, 106.
Paridis lyra *f.* 98.
Parmenio Aſiam aperuit regi *f.* 26. Illyrios vincit *f.* 29. in Aſiam mittitur *f.* 62. Grynium expugnat *f.* 90. bellum Perſicum diſſuadet, *ib.* mox accelerandum cenſet *f.* 93. Abydum petere iubetur *f.* 97. navale proelium ſuadet *f.* 120. in Phrygiam praemittitur *f.* 132. inſidias Alexandro ſtructas nuntiat *f.* 133. Iſſum praemittitur 1, 36. eam capit 1, 41. fidiſſimus purpuratorum 1, 38. in laevo cornu curat 1, 46. praemiſſus Damaſcum 1, 56. tradit Andromacho Coelen-Syriam 1, 82. peritiſſimus artium belli 1, 109. deterret regem Darii literas palam recitaturum 1, 100. tuetur laevum cornu 1, 113. parti exercitus praeficitur 2, 25 & 69. Mediae praeeſt 2, 71. proximus Alexandro 2, 93. occiſus a Cleandro 2, 99. indicta cauſa 2, 162. Parmenionis criminatio 1, 39. exitus 2. 99. literae 1, 38. ſententia de reddendis captivis 1, 104. virtutes 2, 99. Parmenionem Syriae praeficit Alex. 1, 64. defendit Clitus 2, 141.
Parthi Scythia profecti 1, 107. habent urbes, quas habuere Macedonum reges 2, 27. Ecbatana tenent 2, 28. Parthiene 2, 50. a Cratero defenſa 2, 54. Parthienem petit Artabazus 2, 38. Parthorum ſatrapa Phrataphernes 2, 228.
Paryaeae rupes *f.* 77.
Paſas 2, 258.
Paſitigris 2, 13.
Patara *f.* 111 in fidem accipit Alex. *f.* 133.
Pathalia 2, 222.
Patroclus *f.* 98.
Patron 2, 32. parricidii index 2, 35.
Pauſanias corporis regii cuſtos *f.* 62. Philippum occidit *f.* 63. 2, 90. Pauſaniae in cruce pendenti corona aurea impoſita *f.* 63. ſacellum exſtruitur *f.* 83. *alius* arci Sardianae praeponitur *f.* 110.
Pauſippus 1, 58.
Pelagon *f.* 112.
Pelaſgi *f.* 82.
Pelium *f.* 73.
Pella *f.* 88.
Pellene *f.* 77. Achaeorum *f.* 85.

Peloponnenſes 1, 47. Peloponnenſium defectio 2, 107. equites 1, 112. Peloponneſus *ſ.* 46. ex Peloponneſo legationes *ſ.* 85. miles conducendus 1, 26. Peloponneſii *ſ.* 86.
Peluſium 1, 89. Peluſii oſtium 1, 68.
Peneus *ſ.* 67.
Penidas 2, 114.
Percote *ſ.* 100.
Perdicca rex Maced. *ſ.* 93. *alius* inter praecipuos Alex. duces 1, 46. ſine iuſſu regis Thebas invadit *ſ.* 78. ſauciatur *ſ.* 79. donationem Alexandri reſpuit *ſ.* 94. operi ad Tyrum praeficitur 1, 73. armiger 2, 71. Cyropolin obſidet 2, 115. genibus Alexandri advolutus 2, 143. cum copiarum parte praemittitur 2, 170. cum equitibus in dextrum cornu Pori emittitur 2, 183. regionem Indorum vaſtat 2, 194. annulum a rege traditum in ſella ponit 2, 251. ſtirpe regia genitus 2, 255. Meleagrum it perditum 2, 260. vanus, infidus, novator &c. *ibid.* Perdiccae oratio 2, 251. cunctatio in accipiendo regno 2, 253. Perdiccae tradit annulum Alexander 2, 247.
Pergae *ſ.* 138.
Perilaus *ſ.* 45.
Perſae 1, 28. 2, 36 & *alibi.* imperium orbis ſibi deſtinabant *ſ.* 58. in Graeciam corruptores mittunt *ſ.* 65. Philippi apparatu exterriti *ſ.* 88. Alexandrum impenſius formidant, *ib.* Graecos conſcribunt, *ib.* maris potentes *ſ.* 116. rei nauticae peritiſſimi *ſ.* 120. Halicarnaſſi arces defendunt *ſ.* 131. fuſi tribus proeliis 1, 69. recentes 1, 41. ſuperati, *ib.* diſcurrunt poſitis armis 2, 36. fugiunt 1, 44. urgebant Theſſalos equites 1, 50. ſeptem Perſae 1, 106. Perſarum acies 1, 46. agminis ordo 1, 32. campi 1, 48. centum millia 1, 29. claſſis Miletum navigat *ſ.* 119. imperium 1, 32. per 230 annos evectum ad faſtigium *ſ.* 88. 1, 116. imperii praeſides dii 1, 110. millia multa caeſa 1, 125. opibus cur infenſi Aegyptii 1, 88. reges decem *ſ.* 87. a Perſeo Iovis filio nomen & genus trahunt *ſ.* 102. eorum eximia maieſtas 2, 32. Perſis bellum inferre ſtatuit Philippus *ſ.* 58. Perſis imperium ademtum *ſ.* 25. Perſas a Graeco debellatum iri diu ante ſignificatum eſt *ſ.* 137. Perſicae regiae faſtigium par deorum potentiae 2, 61. Perſico imperio nullum amplius vidit aetas 1, 115. Perſicum mare 2, 13. Perſici legati Alex. puerum mirantur *ſ.* 34.
Perſepolis 2, 26. urbs, caput regionis 2, 20. Perſepolis arx 2, 25. gaza, *ibid.*
Perſeus *ſ.* 102.

Perſis 1, 51. opulenta 2, 228. Perſidis fines 2, 12. reges 1, 99. 2, 23. ſitus 2, 16. Perſidem intrat Alex. 2, 15. in Perſ. primus imperium intulit Cyrus 1, 117.
Petanes *ſ.* 104.
Peuce *ſ.* 70.
Peuceſtas tribus iaculis confoſſus 2, 209. vulneribus fatigatus, *ib.* Peuceſten Macedonem Aegypto praeficit Alex. 1, 93.
Peucolaus 2, 128.
Pexadori filia *ſ.* 61.
Pharnabazus 1, 42. praefectus Perſicae claſſis 1, 69. praetor Darii 1, 83. vinctus traditur, *ib.* Pharnabazi uxor & filius 1, 58. Pharnabazo imperium orae maritimae a Memnone traditur *ſ.* 142. a Dario 1, 31.
Pharnaces *ſ.* 104.
Pharos 1, 92.
Pharſalia *ſ.* 41.
Phaſelis *ſ.* 133. ex Phaſelide movet rex *ſ.* 135. Phaſelitarum legati *ſ.* 133.
Phaſis 2, 60.
Phayllus *ſ.* 81.
Phegelas 2, 196.
Phidias *ſ.* 42.
Philagus 1, 112.
Philiadae liberi *ſ.* 45. reſtituti *ſ.* 85.
Philippus Alexandri pater Graeciam in ordinem coegit *ſ.* 26. ob ſuſpicionem violati thori dimittit uxorem *ſ.* 27. plura eloquentia quam vi confecit *ſ.* 34. in Scythiam movet *ſ.* 43. in ſeditione ſauciatur *ſ.* 44. per Triballos iter facit, *ib.* Amphictyonum decreto fit imperator *ſ.* 46. communium iniuriarum ultor *ſ.* 49. Graeciae vindex *ſ.* 51. ob iniurias ab Athenienſibus acceptas vindictae cupidus *ſ.* 48. pro Graeciae libertate bellum gerit *ſ.* 49. potentia & rebus geſtis clarus *ſ.* 48. Thebanorum & Apollinis iniurias ultus eſt *ſ.* 49. ab Hercule genus ducit *ſ.* 55. callidus, periurus, perfidus *ſ.* 54. Graeciam dominatu premit *ſ.* 55. in conviviis hilaris *ſ.* 52. religionum contemtor *ſ.* 55. univerſam Graeciam in poteſtatem redigit *ſ.* 58. a Thebanis hoſtis iudicatur *ſ.* 56. bonus imperator *ſ.* 57. in Perſicum bellum intentus *ſ.* 58. firmandae potentiae cum barbaris mulieribus matrimonium iungit *ſ.* 61. occiditur *ſ.* 63. regnum vi ac fraude invaſit *ſ.* 64. rem Macedonicam inſignibus incrementis auxit *ſ.* 95. Athenienſium victor 1, 48. Boeotiae, *ib.* Philippi aes alienum *ſ.* 95. exhortatio ad Alex. *ſ.* 37.

60. eius gesta elevat Alexander 2, 140. literae ad Aristotelem *f.* 30. statuae detractae *f.* 84. victoria de Athenienſibus 2, 141. Philippi caedem coniurat Lynceſtes Alexander 2, 90. Philippum ex vulnere claudum ſolatur Alex. *f.* 44. eum ulciſcitur 2, 250. ad Philippum venit exſul Menapis 2, 57. Philippo genitus Ptolemaeus 2, 221. *alius* Alexandri medicus *f.* 30. evellit Alexandro ſagittam 1, 87. venenum regi paraſſe inſimulatus 2, 80. *alius* Lyſimachi frater 2, 148. *alius* dux Alexandri *f.* 71. ex vulnere interit 2, 236. *alius* frater Caſſandri 2, 246.

Philiſtides *f.* 55.

Philomelus *f.* 50.

Philonicus *f.* 41.

Philotas ad Mycalen mittitur *f.* 119. equitum ductor *f.* 94. machinarum cuſtos *f.* 127. iuſſus praeſidere regioni circa Tyrum 1, 82. iuſta ſolvit fratri 2, 63. Parmenionis fil. 2, 68. coniurat in Alex. 2, 158. confitetur ſcelus 2, 82. *alius* Philotas Angeus 2, 11. *cui forte* Cilicia deſtinata 2, 262. *alius* Aſandri pater *f.* 110.

Phiſinus *f.* 141.

Phocion *f.* 83. honoratur ab Alex. *f.* 111.

Phocenſe bellum *f.* 49. Phocenſes Thebanis infenſi *f.* 81. Phocenſium infamia *f.* 79. Phocis *f.* 47.

Phoenice 1, 66. Macedonum eſt 1, 70. Laomedonti datur 2, 262. Poenices ora 1, 82. Phoeniciae naves *f.* 116.

Phoenix *f.* 76.

Phradates Caſpianorum agmen ducit 1, 106. praefectus gentis Tapurorum 2, 57. occiditur 2, 238. Phradati reddita gens Tapurorum 2, 57.

Phrataphernes 2, 139. occurrit Alexandro 2, 57.

Phrygia *f.* 92. pluribus vicis quam urbibus frequens 1, 27. Phrygiae praefectus Antigonus *f.* 115. ſitus 97. in Phrygiam pergit Alex. *f.* 139. Phrygia maior *f.* 133. Antigono cedit 2, 262. minor, *ibid.*

Phthia *f.* 67.

Pinara *f.* 132.

Pindarus *f.* 80.

Piſidae *f.* 133. Piſidarum urbs, Telmiſſus *f.* 139.

Pitane *f.* 90.

Plataeenſes *f.* 81.

Pnytagoras 1, 75.

Poeni 1, 71.

Polemon 2, 95. profugit 2, 91.

Polycletus *f.* 32.
Polydamas miſſus ad Alex. 1, 118. acceptiſſimus Parmenioni 2, 97.
Polypercon 1, 109. dux peregrini militis 1, 112. cum expedita manu relinquitur 2, 19. Bubacenen in ditionem redigit 2, 154. Noranos vincit 2, 174.
Polyſtratus 2, 41. Dario fert aquam 2, 42.
Ponticum mare 1, 27. 2, 101. Ponticae gentes 2, 262. regiones *f.* 97. Pontica regna *f.* 100. Pontus *f.* 121.
Porus 2, 178. ad deditionem ſolicitatur 2, 236. eius literae ad Alex. 2, 184. magnitudo 2, 184. Porum conſequitur Alex. 2, 187.
Potidaea *f.* 29.
Practius *f.* 100.
Praeſti 2, 219.
Praxiteles *f.* 42.
Priamus *f.* 99.
Priapenorum urbs *f.* 100.
Proetis porta Thebis *f.* 77.
Propontis *f.* 100. iuxta Bithyniam diffunditur *f.* 97.
Proteſilaus *f.* 97.
Prothytes *f.* 76.
Pylae quid 1, 34. fauces iugi 1, 35.
Pyrgoteles *f.* 32.
Pyrrha *f.* 141.

R.

Rheomithres *f.* 104.
Rhodii *f.* 45. ſe dedunt Alex. 1, 82. eum balteo donant *f.* 99. queruntur de praeſidio Alex. 1, 94. Rhodus Dorica inſula *f.* 97.
Rhoeſaces *f.* 104. imminet gladio Alex. 2, 140.
Rhoeteum *f.* 100.
Roma *f.* 107. Romae conditor Romulus *f.* 28. Romanus imperator (Pompeius) Alexandri chlamyde triumphum ſuum ornat *f.* 100. Romana manſuetudo 1, 81. Romani ſcriptores patriis rebus contenti, externa neglectui habuere *f.* 26.
Roxane filia Cohortani 2, 153.
Rubrum mare 1, 29. 2, 262.

S.

Sabaces praetor Aegypti 1, 50.

Sabus 2, 220.
Sacae 2, 104.
Sagulaſſus *ſ.* 139. Sagulaſſenſes proelio vincuntur *ſ.* 140.
Salamine *ſ.* 81.
Salmacis *ſ.* 131.
Samaritae 1, 94. Andromachum necant *ſ.* 138.
Samothracum initia 2, 141.
Samus inſula *ſ.* 119. Ioniae *ſ.* 97.
Sardes *ſ.* 109 & 132. Sardium proditor Mithrenes 2, 10.
Sariſſa, haſtae genus 2, 217.
Sarmatae 2, 117.
Satibarzanes 2, 62. Bactra profugit 2, 63. transfuga 2, 107.
Satrapene 2, 10.
Satropates 1, 95. haſta transfixus 1, 98.
Scipio *ſ.* 28.
Scythae *ſ.* 101. vincuntur *ſ.* 43. ad Dar. conveniunt 1, 95. accolae Tanais 2, 62. invicti 2, 126. devicti 2, 127. militant Alexandro 2, 183. Scytharum facies terribiles 1, 109. gens bellicoſiſſima 1, 84. legati 2, 122. proceritas 2, 104. rex 2, 117. ſolertia prae aliis barbaris 2, 122.
Seleucus *ſ.* 118.
Selgenſes *ſ.* 139.
Semiramin & Cyrum Alexander maxime admiratur 2, 116.
Seſtos *ſ.* 116.
Seuthes 2, 138.
Sibyrtius 2, 128.
Siculum amiculum *ſ.* 99.
Sicyonii *ſ.* 27. a tyrannis oppreſſi *ſ.* 45. Sicyon *ſ.* 86.
Sidetae *ſ.* 138.
Sidon 1, 66. Sidonii in praeſidiis Macedonum 1, 80.
Sigeum *ſ.* 98.
Simmias 2, 91.
Simus *ſ.* 45.
Siſocoſtus 2, 177.
Siſygambis mater Darii 1, 33. advoluta pedibus Alexandri 1, 55. non fidit victoriae ſuorum 1, 118. aſpernatur munus Alexandri 2, 12. mater appellatur ab Alex. 2, 13. Alexandrum deprecatur pro neceſſario ſuo 2, 14. inedia exſtinguitur 2, 249. eius ad Alex. oratio 1, 55. ad Siſygambin Darii corpus mittit Alex. 2, 42.
Sitalces 2, 234.

Smyrna *f.* 114. Smyrnaeus sinus *f.* 115. Smyrnaei sedem recipiunt *f.* 114.
Sobii 2, 203.
Socrates *f.* 100. Socrati Ciliciam tradit Alex. 1, 82.
Sogdiana regio 2, 142. qualis 2, 127. Sogdiani 1, 29. pars regni Persici 1, 82. Dario militant 1, 106. bellare coeperunt 2, 123. subacti 2, 139. inter Macedonas militant 2, 199. post Alex. mortem veteres praefectos retinent 2, 262. in Sogdianos recedit Bessus 2, 105. ibique novas copias contrahit 2, 105. in Sogdianis relictus Peucolaus 2, 128.
Soli 1, 40.
Sophitis regnum 2, 195.
Sopolis 2, 161.
Spartam fregit victoria Maced. 2, 47. Spartana victoria 2, 263. Spartani *f.* 58.
Sparto *f.* 111.
Spitamenes 2, 115. praecipuus Bessi amicus 2, 110. transfuga 2, 116. Bactrianae defectionis auctor 2, 120. Bactra perfugit 2, 127. apud Dahas est 2, 148.
Spithridates *f.* 104.
Strambelus *f.* 118.
Strato rex Aradi 1, 65. Sidonis 1, 66.
Stymphaeae rupes *f.* 78.
Styx 2, 263.
Sunium 2, 236.
Susa urbs inter ornamenta regni Persici 2, 5. Susiani 2, 13. Susianis contributi Uxii 2, 15. Susidos pylae, *ibid.*
Syllium *f.* 138.
Symmachus 2, 180.
Syphnus 1, 69.
Syracusae 1, 77. Syracusani Africam urunt 1, 76.
Syri 1, 64. Dario militant 1, 107. Syrorum reguli *f.* 137.
Syria 1, 43. Macedonum est 1, 70. Laomedonti data 2, 262. Syriae praetor Brocubelus 2, 39. rex Babylone regnans 2, 8. Syriae praeficitur Andromachus 1, 94. e Syria milites ad Alex. adducti 2, 128. Africam petere statuerat Alex. 2, 235. Syriae, quam Coelen vocant, praeficitur Parmenio 1, 64.
Syrmus *f.* 70. ad Alex. oratores mittit *f.* 71.
Syrphax *f.* 12.
Syrtica gens, in Syrtibus habitans 1, 90.
Sysimithres 2, 152.

T.

Tabas 2, 38.
Tanais 1, 82. Europam & Asiam medius interfluit 2, 50. dividit Scythas a Bactrianis 2, 117. ad Tanaim amnem processit Alex. 2, 116. ultra Tan. colentes Scythae 2, 104.
Tapuri 2, 150. Tapurorum gens 2, 57.
Tarsos 1, 36.
Taulantii *f.* 72. vincuntur *f.* 75.
Tauron 2, 14. praefectus 2, 13. partem copiarum ducit 2, 148.
Taurosthenes *f.* 55.
Taurus *f.* 109. mons describitur 2, 105.
Taxiles 2, 187. rex Indorum 2, 186.
Teledamus *f.* 45.
Telmissenses *f.* 133. vincuntur *f.* 139.
Tempe *f.* 67.
Tenedon receptum 1, 83.
Teos *f.* 115.
Terioltes 2, 219.
Thais 2, 27.
Theaetetus 2, 22.
Theagenes *f.* 57. eius soror Timoclea *f.* 80.
Thebe 1, 35.
Thebae *f.* 46. Athenarum aemula *f.* 49. ab Alex. territae *f.* 68. diruuntur *f.* 81. a Cassandro instauratae *f.* 82. alter Graeciae oculus *f.* 83. in Boeotia, colonia Tyri 1, 81. multis calamitatibus vexatae *f.* 82. Thebanorum potentia *f.* 47. constantia *f.* 51. sacra cohors *f.* 57. ad Thebanos legati mittuntur *f.* 46. captos dimittit Alex. *f.* 107.
Themiscyrae campi 2, 60.
Theodectes *f.* 132.
Theodotus 2, 11.
Theogiton *f.* 46.
Theophilus *f.* 99.
Thermodoon 2, 60.
Therippus 1, 66.
Thesmophoros (legifera) Ceres *f.* 81.
Thespienses *f.* 79.
Thessalia *f.* 41. servitute Philippi premitur *f.* 53. Thessali *f.* 45. Parmenioni coniungi iubentur 1, 49. urgentur a Persis 1, 50.

Thraces 1, 47. Alexandrum ſequuntur *ſ.* 94. leviter armati 1, 35. 2, 13. rapto vivere adſueti 1, 48. Thracum dux Eudaemon 2, 236. Thracia 2, 262. Philippo ſubiecta *ſ.* 45. Thraciae gentes liberae *ſ.* 69. Thraciam ſubegit Alex. 2, 214.
Thraſybulus *ſ.* 127.
Thraſydaeus *ſ.* 45. Theſſalos Philippo prodit *ſ.* 53.
Thraſylochus *ſ.* 45.
Thymodes 1, 42.
Tigris 1, 82. 2, 50. Tigris atque Euphrates munimenta regni 1, 115. Tigri amne ſubvecti Dario commeatus 1, 96.
Timagenes 2, 210.
Timander *ſ.* 129.
Timoclea *ſ.* 79.
Timolaus *ſ.* 46.
Timotheus *ſ.* 116. celebris muſicus *ſ.* 38.
Tithoni regia 1, 93.
Tralliani *ſ.* 112.
Trapezus 2, 262.
Triballi *ſ.* 44. Philippo tranſitum negant, *ibid.* valida natio *ſ.* 70. Triballis imperitat Alex. 2, 214.
Tripolis 1, 68.
Tripylos *ſ.* 129.
Troas *ſ.* 88.
Troglodytae 1, 90.
Troianus arbiter Paris *ſ.* 89. Troiani belli prima victima *ſ.* 98. Troiana tempora, *ibid.*
Tuſci piratae *ſ.* 65.
Tyridates cuſtos pecuniae regiae 2, 20. ei ſervatus ab Alex. honos 2, 25.
Tyriotes 1, 101.
Tyrus 1, 70. capitur 1, 79. Tyri urbis claritas & magnitudo 1, 70. Tyrum Macedonibus ceſſuram diu ante praenuntiatum *ſ.* 137. Tyrii 1, 71. Carthaginem condiderunt, *ib.* literas primi aut docuerunt, aut didicerunt 1, 81.

V.

Victoria *pro dea ſ.* 54. Victoriae ſatisfacere ſacrificiis, locare aras 2, 177. caedere victimas 2, 147. Victoriam propitiat Alex. 1, 110.
Unchae 1, 64.
Uxiorum gens 2, 15. montes 2, 13. regio, *ibid.*

X.

Xanthus *ſ.* 132.
Xenippa 2, 145.
Xenophilus 2, 12.
Xerxes 2, 252. Graeciam oppugnat 1, 65. Europae bellum infert 2, 24. ex Graecia redit 2, 111, filius Artaxerxes *ſ.* 87. inſolentia, 1, 48.

Z.

Zariaſpes 2, 228.
Zelitae *ſ.* 109.
Zioberis 2, 54.
Zopyrio 2, 238.

UNIWERSYTECKA
BIBLIOTEKA

ROTANOX
2014